

Vaderlandsche historie, vervattende de geschiedenissen der nu vereenigde Nederlanden, inzonderheid die van Holland, van de vroegste tijden af

<https://hdl.handle.net/1874/37217>

VADERLANDSCHE
HISTORIE,

VERZAMELT EN
GECORRECTEERD
DOOR
WILHELMUS NODDING
VAN
HOLLAND.

VADERLANDSCHE
HISTORIE.

ZESDE DEEL.

VADERLANDSCHE HISTORIE,

VERVATTENDE DE
GESCHIEDENISSEN
DER NU
VEREENIGDE NEDERLANDEN,
INZONDERHEID DIE VAN
HOLLAND,

VAN DE VROEGSTE TYDEN AF:

Uit de geloofwaardigste Schryvers en egte
Gedenkstukken samengesteld,

DOOR

JAN WAGENAAR.

Met Plaat en Kaarten.

ZESDE DEEL,

BEGINNENDE MET DEN AANVANG DER RE-
GEERINGE VAN FILIPS DEN TWEEDEEN,
KONING VAN SPANJE, IN 'T JAAR 1555;
EN EINDIGENDE MET HET ONTZET
VAN LEIDEN, IN 'T JAAR 1574.

TE AMSTERDAM, BY

JOHANNES ALLART.

M D C C C I I.

*Met Privilegie van de Ed. Gr. Mog. Heeren Staaten
van Holland en Westfriesland.*

VADERLANDSCHE HISTORIE.

EENENTWINTIGSTE BOEK.

I N H O U D.

- I. Oogmerken van Koning FILIPS DEN TWEDDEN, by 't aanvaarden der Regeeringe. II. *Emmanuel Filibert, Hertog van Savoye, wordt Landvoogd. Nieuwe Vliesridders aangesteld. Raad van Staate.* III. *Plakaaten tegen de zogenaamde Kettens vernieuwd.* IV. 's Lands Krygsmagt en Schulden. *Honderdste en vyftigste Penning gevorderd. Geweigerd. Oranje, Egmond en Hoorne van hun aandeel in de Beden ontlast.* V. 't Bestand met Frankryk gebroken. *Aanslag op Douai. S. Quintin belegerd. Slag aldaar.* VI. *Woerden verpand. Aanmerkingen, over 't heften van Heerlykheden aan Holland.* VII. *Toerusting ter zee. Duure tyd.* VIII. *Agterwezen der Nederlanden. Negenjarige Bede.* IX. *Voordeelen der Fransche wapenen te lande. Slag by Grevelingen. Landing in Frankryk. Verandering in Engeland.* X. *Opening tot Vrede. Oogmerk des Bischops van Atrecht. Verdrag van Chateau in Cambresis.* XI. *Willem van Nassau wordt in 't Prinsdom van Oranje hersteld. Hy ontdekt de oogmerken van Frankryk en van Filips. De Stadhouders, Maximiliaan van Bourgondie, sterft.* XII. *Filips vorst*
- VI. DEEL. A derf

dert wederom eenen honderdsten en vyftigsten Penning. Doch vrugteloos. XIII. Hy stelt orde op de Regeering. Margareet, Hertogin van Parma, wordt Landvoogdes. Drie Raaden haar toegevoegd. WILLEM, PRINS VAN ORANJE, wordt Stadhouder van Holland. XIV. Philips bestuit het Spaansche Krygsvolk in 't Land te laten. XV. Hy neemt zyn afscheid. XVI. De Staaten begeeren 't verrek der Spaansche Knegten, en 't weeren van Vreemdelingen uit de Regeeringe. Handeling hierover. XVII. De Koning keert naar Spanje. XVIII. Benden van Ordonnantien. XIX. 't Spaansch Krygsvolk verlaat het Land. XX. Misnoegen met Engeland. Jakob van den Einde wordt Advokaat van Holland. XXI. Nieuwe Bisdommen. Beden. XXII. Ongenoe- gen tegen den Kardinaal van Granvelle. Oranje trouwt, voor de tweede reize. XXIII. Eenige nieuwe Bisdommen neemen bezit van hunne stoelen. Plakaat tegen de Rederykers. Oproer te Valenchyn. Montigni doet een keer naar Spanje. Schimplivrei tegen Granvelle. XXIV. Binnenlandsche Oorlog in Frankryk. Oranje houdt byzondere Byeekomst. XXV. Hy, Egmond en Hoorne schryven den Koning, over Granvelle. XXVI. De Kardinaal houdt zig fier. De drie Heeren maaken ahang. Blyven uit den Raad. Schryven, andermaal, aan den Koning. XXVII. Granvelle vinnig beschimpt. De Staaten weigeren te vergaderen, in zyn byzyn. XXVIII. De Landvoogdes bestuit zig van hem te ontslaan. Hy verlaat de Landen, op 's Konings last. XXIX. Zyne afbeelding.

FILIPS, DE DERDE van dien naam **FILIPS III**
 onder de Graaven van Holland, doch **1555-**
 beter bekend, by den naam van *Filips den*
tweeden, dien hy als Koning van Spanje
 droeg, hadt zo dra de Regeering niet aan-
 vaard, of hy deedt, terstond, zien, dat hy,
 de voetstappen zyner Voorzaaten volgende,
 een volstrekt en willekeurig gebied over de
 Nederlanden poogde te voeren. Keizer Ka-
 rel de V. hadt altoos dit zelfde oogmerk ge-
 had. Nooit hadt men 's Lands Staaten meer
 hooren klaagen, over geduurige inbreuken
 op 's Volks vryheden en voorregten, dan
 onder zyne Regeering. Ook zag hy zig
 noode bepaalen, door Privilegien en oude
 Handvesten, die hy gaarne allen in handen
 gehad hadt; doch die 's Lands Staaten,
 hierom alleen, des te vlytiger byeen zog-
 ten, en des te zorgvuldiger bewaarden. De
 Geloofshervorming, die onder zyne Re-
 geering, ook in de Nederlanden, was inge-
 voerd, scheen hem zeer in den weg te staan.
 Hy hadt gezien, dat zy, in Duitschland,
 verscheiden Vorsten en Staaten vereenigd
 hadt, om zyner heerschzugt paalen te stellen,
 en hy was, met reden, bedugt, dat de op-
 gang der nieuwe Leerè hier te lande gelyke
 nadeelige uitwerksels voor hem hebben zou.
 Hieraan moet men, voornaamlyk, toeschry-
 ven het uitgeeven van zo veele scherpe Pla-
 kaaten, en het invoeren der Inquisitie hier
 te lande, ook na dat Duitschland reeds vry-
 heid van Godsdienst verkreegen hadt. De

I-
 Oogmer-
 ken van
 Filips, by
 t aan-
 vaarden
 van de
 Regee-
 ringe der
 Neder-
 landen.

4 VADERLANDSCHE XXI. BOEK.

FILIPS III Keizer begreep ligtelyk, dat men zig eerder
1555. tegen zyne oogmerken verzetten zou, wan-
 neer men zyne geslaagen' vyanden, de Pro-
 testantsche Vorsten in Duitschland, benevens
 de Hervormden in Frankryk, te vriend hadt;
 en dat men zig, hier te lande, van deeze
 vriendschap verzekerd zou kunnen houden,
 wanneer de Geloofshervorming, 'alomme,
 zou doorgedrongen zyn. Hy zegt haar dan,
 in de geboorte, te smooren; zig, hiertoe,
 van 's Pausen gezag, van den raad der Ker-
 kelyken, onder welken, de Bisfchop van A-
 trecht de voornaamste was, en van de ge-
 weldigste middelen zelve bedienende.

Hy volgt Filips volgde hem op 't spoor. Met het
 de maat- zelfde oogmerk, welk Karel gehad hadt, zag
 regels men hem dezelve middelen ter hand slaan,
 van Kei- om het te bereiken. Zyne eerste zorg was,
 zerKarel; zig het opperst gezag te verkrygen over 's
 doch met Lands Regeering (a), zonder zig aan be-
 minder zwooren' wetten en voorregten gebonden te
 voorzigtig- rekenen. Het uitrooijen der Ketterye, dat
 tigheid. niet zonder krenking van 's Lands Voorreg-
 ten geschieden kon, was het middel, om dit
 oogmerk te bereiken. En naardemaal het be-
 wimpeld werdt met den dekmantel van yver
 voor Gods eere, leenden 'er de Kerkelyken
 gerecedelyk de hand toe. In ééne zaak, ver-
 schilde Filips egter van zynen Vader. Karel
 zegt het zelfde oogmerk uit te voeren, door
 dezelve middelen, van welken Filips zig
 bediende. Doch Karel gebruikte deeze mid-
 delen voorzigtiger, en met meer gemaatigd-
 heid.

(a) BURGUND. *Libr. I. p. 7.*

heid. Hy kende de Nederlanders beter dan **Filips III**
 Filips, en wist dat zy liefst, zagtelyk en al- 1555.
 lengskens, tot onderdaanigheid wilden ge-
 bragt worden (b). Filips scheen, in 't eerst,
 dien zelfden weg te zullen houden; doch 't
 leedt niet lang, of hy sloeg zo openlyk en
 zo geweldig voort, dat verscheiden Land-
 schappen tegen hem opstonden. Zyne streng-
 heid en de wreedheid zyner Staatsdienaaren,
 daar 't getal der Hervormden tegen aanwies;
 deden hem, eindelyk, eenige Landschap-
 pen verliezen, welken zyn Vader, door be-
 scheidener beleid, met deszelfs andere Ne-
 derlanden, hadt weeten samen te voegen,
 of vereenigd te houden.

Het eerst, dat de Koning ondernam, was **II.**
 het aanstellen van **EMMANUEL FILIBERT**, **Emma-**
HERTOG VAN SAVOYE, tot algemeenen **nuel Fili-**
 Landvoogd, in de plaats der Koninginne **bert,**
 van Hongarye, die zig bereidde, om met **Hertog**
 den Keizer schiep te gaan. Karel de III, **van Sa-**
 Vader van Emmanuel, was reeds met den **voye,**
 Keizer tegen Frankryk verbonden geweest, **wordt al-**
 en door Francois den I. van zyne meeste **gemeene**
 Staaten beroofd geworden. De Zoon, die **Land-**
 hem opvolgde, bleef in Keizerlyken dienst, **voogd.**
 en hadt, in 't jaar 1553, het opperbevel over
 's Keizers Leger gehad. Filips oordeelde
 zig, derhalve, verpligt, de dienften bei-
 de van Vader en Zoon, met de Land-
 voogdy over de Nederlanden, te vergelden.
 Ook verbondt hem hiertoe het namaagfchap;
 zynde de Hertog gebooren uit eene Zus-
 ter

(b) Vide STRADA Dec. I. Libr. VI. p. 321.

EMANUEL PHILIBERT
*Hertog van Savoye,
Prince van Piemont &c.
Gouverneur der Nederlanden.*

GESTORVEN IN 'T JAAR
M D LXXX.

6 VADERLANDSCHE XXI. BOEK.

FILIPS III ter van 's Konings Moeder, eene Dogter
 1556. van Portugal (c). Voorts zocht Filips, door
 het bewyzen van andere gunsten, ook eenige
 Nederlandsche Heeren aan zig te verplig-

Verschei-
 den'
 Vliesstid-
 ders aan-
 gesteld.

diginge tot Hoofd der Ridderorde van 't
 Gulden-vlies, stelde hy negentien nieuwe Rid-
 ders aan, en onder deezem, Willem, Prins
 van Oranje, *Filips van Mommeranci*, *Graaf*
van Hoorne, *Filips van Croi*, *Hertog van Aar-*
schoot, *Karel*, *Baron van Barlaimont*, *Karel*
van Brimeu, *Graaf van Megen*, *Joan van Glim-*
mes, *Markgraaf van Bergen*, *Filips van Sta-*
vele, *Baron van Chaumont en Glaion*, *Joan*
van Mommeranci, *Heer van Courierres*, en
Joan, *Graaf van Oostfriesland* (d). De ove-
 rigen waren Spanjaards of Duitschers. Sommi-
 gen verhaalen, dat Lamoraal, Graaf van Eg-
 mond, ook, ten deezem tyde, met de Ridderor-
 de vereerd werdt (e); doch hy, de Heer van
 Beveren, *Pieter Ernst*, *Graaf van Mansfeld*,
 en andere voornaame Heeren, waren, reeds in
 't jaar 1546, door Karel den V, tot deeze
 waardigheid verheeven (f). Voorts werdt
 de Heer van Beveren, Markgraaf van Vee-
 re, in Zomermaand deezes jaars 1556, be-
 vestigd, in het Stadhouderschap van Hol-
 land, Zeeland en Utrecht (g).

De Heer
 van Be-
 veren
 blyft
 Stadhou-
 der van
 Holland,
 Zeeland
 en U-
 trecht.

Hy was, zo wel als de overige Staatsdie-
 naars, met den afstand des Keizers, van eed
 en

(c) STRADA Dec. I. Libr. I. p. 21. METELEN I. Boek, f. 17.
 (d) GUICCIARD. Besch. der Nederl. bl. 67.
 (e) BOR I. Boek, bl. 13 [18].
 (f) GUICCIARD. Besch. der Nederl. bl. 66.
 (g) Repert. der Plakaat, van Holl. bl. 22.

en ampt ontflaagen geworden, en men ver- Filips III
 wagtte nu merkelyke veranderingen in den 1556.
 Raad van Staate, en in andere hooge Kolle- Viglius
 gien; 't welk sommigen, die, tot hiertoe, wordt
 eenig bewind gehad hadden, deedt dugten, bevor-
 dat zy den nieuwen Raaden, minder dan den derd.
 voorgien, zouden konnen voldoen (*h*). By
 deeze gelegenheid, sprak Viglius, President
 van den Geheimen Raad, van zyn Ampt te
 willen nederleggen. Doch de gewezen' Land-
 voogdes, die hem het opzigt over haare goe-
 deren in Nederland, nevens een jaargeld
 van tweehonderd guldens, toeleide, en de
 Koning zelf bewoogen hem, in zynen dienst,
 te volharden. Filips voorzag hem, ten zelf-
 den tyde, met de waardigheid van * Mede- * Coadju-
 helper in de Abtdye van S. Baafs te Gend, tor.
 waarnaar de Markgraaf van Veere en de
 Heer van Brederode, voor hunne Zoonen,
 te vergeefs, gestaan hadden (*i*). Tot Leden
 van den Raad van Staate, noemde de Koning
 een aanzienlyk getal der voornaamste Ne-
 derlandsche Grooten: doch wie in 't byzon-
 der, vind ik nergens uitdrukkelyk gemeld.
 Men heeft reden om te vermoeden, dat 'er
 de Bischoep van Atrecht (*k*), de Prins van
 Oranje, de Hertog van Aarschot, de Graa-
 ven van Egmond, van Bosfu, van Megen,
 en de Heer van Barlaimont onder geweest
 zullen zyn (*l*); by welken, naderhand, Vi-
 glius van Zuichem gevoegd werdt (*m*). Doch
 fom-

(*h*) VIGLIU Vita, N. LXVIII. p. 31.

(*i*) VIGLIU Vita, N. LXVIII. p. 31, 32.

(*k*) Resol. Holl. 15 April 1558. bl. 24.

(*l*) Resol. Holl. 12 Maart 1556. bl. 8.

(*m*) VIGLIU Vita, N. LXVIII. p. 32.

FILIPS III 1556. sommigen melden, dat de Hertog van Savoye zig, terwyl de Koning ten Hove was, zelden van den raad deezer Heeren bediende (n). Ook hieldt Filips, zo lang hy zig hier te lande bevondt, den klem der Regeeringe alleen in handen (o). De Bisfchop van Atrecht, Barlaimont en Viglius hadden, ten deezen tyde, het meeste deel aan 't bewind.

III. In 't stuk van den Godsdienst, leende de Koning het oor aan niemant meer dan aan den Bisfchop van Atrecht. En 't fchynt dat deeze hem bewoogen heeft, om het Berigtschrift, in 't jaar 1550, door Karel den V, aan de Inquifiteurs gegeven, nog voor 't einde des jaars 1555 (1), te vernieuwen en te bekragtigen (p). Ook vernieuwde Filips 's Keizers Plakaat tegen de Kettters van den jaare 1550, omtrent deezen tyd (q). Het werdt, in verscheiden' Landschappen, ook, naar 't fchynt, in Holland, afgekondigd (r). Hier waren de Raaden en alle andere Graaflyke Amptenaars in hunne bedieningen bevestigd, onder uitdrukkelyke voorwaarde, dat zy de hand aan 's Keizers Plakaaten tegen de Secten zouden houden (s). In sommige Steden van Brabant, geschiedde de afkondiging van 's Konings Plakaat insgelyks. Doch te Antwerpen, wees men 't van de hand.

(n) VAN DER HAAR Init. Tumult. Libr. I. p. 113.

(o) BURGUND. Libr. I. p. 7, 23.

(p) VAN DER HAAR Init. Tumult. Libr. I. C. XIII. p. 161.

(q) BOR I. Boek, bl. 10 [14].

(r) Repert. der Plakaat. bl. 85, 86.

(s) Repert. der Plakaat. bl. 79.

(1) Den agt-entwintisten, niet, gelyk BOR fchryfft, I. Boek, bl. 11 [15] den agtsten van Slaginaand.

hand. Ook werdt het Plakaat, kort hierna, Philip III 1556. op 's Konings last, in Brabant, wederom ingetrokken (t).

Vreemd schieen deeze toegeefflykheid. Doch men schreef dezelve toe aan 's Konings oogmerk, om den Landen eene zwaare Bede te doen, die zo ligt niet stondt ingewilligd te worden, als men 't volk, met Inquisitie en scherpe Plakaaten, kwelde (u). Met Frankryk, was nu wel een Bestand, voor vyf jaaren, geslooten; doch beide Henrik en Philips schieenen ongezind, om het te houden. 't Was den laatsten, derhalve, niet geraaden, de Krygsmagt, die nog in de Nederlanden op de been gehouden werdt, te verminderen, 't welk de Staaten gaarne gezien zouden hebben. Doch om dezelve te onderhouden, werdt geld vereischt. Zy bestondt thans uit drie Regimenten Voetvolk, een onder *Lazarus Zwend*, leggende in de nieuwe sterkten, Charlemont en Philippeville; een, onder den Graaf van Megen, in 't Land van Luxemburg; en het derde, onder *Everslein*, tot bewaaring van Kameryk en Hesindefert. Voorts hadt de Koning verscheiden benden Ruiterye in dienst. Aan al dit Krygsvolk, was 't Land nog *twee millioenen en zeventuizend guldens* ten agteren. Nog moesten de *Benden van Ordonnantien*, beloopende drie duizend Paarden, betaald worden, 't welk, nevens het opmaaken der begonnen Vestingwerken, en het versterken der

(t) BOR I. Boek, bl. 10 [14].

(u) BOR I. Boek, bl. 11 [15].

Filips III der bezettingen op de grenzen, naar gelang
 1556. dat de Franschen hunne grenzen versterkten, wel *agttien tonnen schats* kosten zou (*y*).

VI De Koning hadt, al in Wynmaand des voorleeden jaars, den Staaten eenen staat van 't gantche agterwezen der Nederlanden voorgelegd, volgens welken, hetzelfde *drie miljoenen driemaalhonderd en eenige duizend guldens* beliep: hun beveelende, denzelven geheim te houden, op dat 'er de Franschen de lugt niet van krygen mogten (*w*). Hy bereidde hen dus tot de Bede, die, in Lente maand deezes jaars, te Brusfel gedaan werdt.

De Koning vor-
 dert een
 honderd-
 sten en
 een' vyf-
 tigsten
 Penning.
 Zy bestondt in een' honderdsten Penning van alle onroerende goederen, en een vyftigsten van alle Koopmanschappen, in drie reizen te betaalen: en om dat de Staaten altoos veel zwaarigheid, in deeze soort van belastingen, gemaakt hadden, gaf men voor, een middel te hebben gevonden, om deeze te doen heffen, zonder dat de rykdom der byzondere Ingezetenen ontdekt werdt. Om die van Holland tot bewilliging te beweegen, waren Barlaimont en Filibert de Bruxelles gemagtigd (*x*).

Die ge-
weigerd
wordt.
 De Staaten, hierop in den Haage beschreeven zynde, beslooten, niet te antwoorden, voor dat zy 't gevoelen van Brabant en Vlaanderen verstaan zouden hebben. Men zondt dan Afgevaardigden derwaards (*y*). En zo dra hadt men niet vernomen, dat Brabant draal-

(*y*) Resol. Holl. 14 Maart 1556. bl. 9.

(*w*) Resol. Holl. 28 Octob. 1555. bl. 58.

(*x*) Resol. Holl. 12 en 14 Maart 1556. bl. 8, 9.

(*y*) Resol. Holl. 17 Maart 1556. bl. 10, 11.

draalde, en dat Vlaanderen eene maatige somme, in stede van den geëischten honderdsten en vyftigsten Penning, hadt aangeboden (z), of men besloot, hier ook, den Koning, door den Stadhouder, Beveren, te doen zeggen, dat de gevorderde Bede, in Holland, niet in te voeren was; zo om de groote kosten, die het aanstellen van Gemagtigden tot het schatten der Ingezeten veroorzaaken zoude, als om dat 'er onmin en tweedragt te dugten stondt, als 's Lands Ingezetenen, door nabuuren, geschat zouden moeten worden, gelyk te wagten was: waarby nog kwam, dat de Koophandel, Zeevaart en Vischery dezes Lands, grootendeels, door geringe luiden, gedreeven werdt; voor veelerei toevallen blootfondt, en derhalve onmogelyk te schatten was: en zo men de schatting ook op de opregtheid der Ingezeten wilde laten aankomen, hadt men voor veele valsche eeden te vreezen." Zy verzogten dan, even als Vlaanderen, met eene maatige somme, in de plaatse van de gedaane Bede, te mogen volstaan (a). En Filips, geene kans ziende, om den honderdsten en vyftigsten Penning, alomme, in te voeren, stondt, eerlang, ook hier, af van zynen eisch; vorderende van die van Holland, sedert, vierhonderdduizend guldens (b), die, naderhand, op driehonderd en drie-entertigduizend guldens verminderd wer-

(z) Resol. Holl. 9 May 1556. bl. 23.

(a) Resol. Holl. 30 May 1556. bl. 27.

(b) Resol. Holl. 9 Juny 1556. bl. 31.

Films III werden, in aanmerking, naar 't schynt, van
 1556. het aandeel, welk de Prins van Oranje, voor
 Oranje. zyne Gemaalinne de Graavinne van Bui-
 Egmond ren, de Graaf van Egmond en de Graaf van
 en Hoor- Hoorne, uit hoofde van derzelve goede-
 ne, van ren, in Holland gelegen, wegens Beden,
 hun aan- schuldig geoordeeld werden. De Koning
 deel in 's hadt deeze drie Heeren, onlangs, van Be-
 Konings den vry verklaard. De Staaten bewilligden,
 Beden, na veel uitstellers, eindelyk in 's Konings
 onlast. Bede (c): en hiermede werdt het Pleitge-
 ding van Holland, tegen Oranje, Egmond
 en Hoorne, welk, verscheiden jaaren, voor
 den grooten Raad te Mechelen, gehangen
 hadt, vernietigd gerekend (d). Het aandeel
 der drie Heeren in 's Konings Beden werdt
 begroot op den vyftienden Penning, dien de
 Staaten, in 't vervolg, gaarne altoos van de
 Beden zouden hebben willen korten. Ook
 hadt Filips dit toegezeid (e); doch hy vergat
 het sedert: poogende de gunst, welke hy
 den Heeren hadt beweezen, eindelyk, ge-
 heel tot laste van die van Holland te doen
 komen. Wat de tegenwoordige Bede aan-
 gaat; men vindt dezelve, voor de helft, op
 de gewoonlyke Schildtalen, en voor de an-
 dere helft, uit den tienden Penning. De
 Stadhouders Beveren niet alleen; maar ook
 de Heer van Brederode hadt veel toegebracht,
 om de Staaten tot bewilliging over te haa-
 len (f); waaruit men zien kan, dat deeze
 zig

(c) Resol. Holl. 5 Nov. 11, 13 Decemb. 1556. bl. 95, 96, 106.

(d) Resol. Holl. 17 Decemb. 1556. bl. 108.

(e) Resol. Holl. 26, 27, 28 Febr. 2 April 1558. bl. 9, 20.

(f) Resol. Holl. 10 Aug. 1556. bl. 58.

zig thans, by den Koning, zocht aangenaam F. III.
te maaken. Aan den Stadhouder, werdt, 1556.
omtrent deezen tyd, door de Staaten van
Holland, een geschenk van tienduizend gul-
dens toegelegd (g).

Met den aanvang des jaars 1557, werdt V.
het Bestand met Frankryk, dat nog vier jaa- 't Bestand
ren duuren moest, gebroken. Hier, oordeel- met
de men, dat de vyandelykheden, van de Frankryk
Franche zyde, begonnen waren. Doch wordt ge-
Henrik de II. beweerde, openlyk, het te- broken.
gendeel. Zeker is 't, dat Paus Paulus de 1557.
IV, zeer gebeeten op Karel den V, die zig,
heimelyk, gekant hadt tegen zyne verhef-
fing, al in 't jaar 1555, een verbond hadt
geslooten met Henrik den II, waarby deeze
beloofde, hem te zullen bystaan, in den oor-
log, dien hy 't Huis van Oostenryk, in Ita-
lie, wilde aandoen. Ook zondt Henrik den
Paus, voor 't einde des jaars 1556, eenigen
onderstand, in geld en manschap. Doch de
Hertog van Alva, die het Spaansche Leger
in Italie geboodt, voerde den kryg zo geluk-
kiglyk, dat 'er, eerst, een Bestand, en ein-
delyk, in Herfstmaand des jaars 1557, eene
Vrede, tusfchen den Paus en den Koning van
Spanje, op volgde (h).

In de Nederlanden, werdt de Veldtocht be- Aanflag
gonnen met een' aanflag op Douai. De op
Admiraal van Coligni poogde zig, by verras- Douai.
fing, van deeze Stad meester te maaken.
Doch een oud wyf, 't gerugt van 't regten
der

(g) Resol. Holl. 8 Nov. 1556. bl. 99.

(h) DANIEL *Tém.* VIII. p. 146, 147, 152, 163, 173, 175,
185, 188.

FILIPS III der Stormladderen verneemende, ontdekte 1557. den toeg, met schreeuwen, waardoor dezelfde te loor liep. De Veldheer trok toen naar Lens in Artois, dat veroverd en plat gebrand werdt (*i*).

Filips be-
weegt
Engel-
land, om
Frankryk
den oor-
log te
verklaa-
ren.

Filips hadt den storm zien aankomen, en, reeds in Lentemaand, allen handel met Frankryk verbooden, en de Fransche goederen hier te lande verbeurd verklaard (*k*). Voorts hadt hy orde gesteld, om een Leger van vyftigduizend man, op de grenzen van Pikardye, byeen te brengen. Ook stak hy, in Bloemaand, naar Engeland, over, en bewoog Koningin Maria, zyne Gemaal, om Frankryk den oorlog te verklaaren, en agtduizend man, onder den *Graave van Pembroke*, te voegen by het Leger, welk in de Nederlanden verzameld werdt. Filips hadt, voor 't aangaan van het Huwelyk met Maria, beloofd, dat hy Engeland niet in den kryg met Frankryk zou inwikkelen (*l*). Doch hy deedt nu Maria en den Engelschen Staatsdienaaren verstaan, dat Henrik een' aanslag op Calais in den zin hadt; waaruit hy besloot, dat het belang van Engeland, op zig zelf, den oorlog tegen Frankryk noodzaakelyk vorderde (*m*).

S. Quin-
in bele-
gerd.

Het Nederlandsch Leger, welk nu, met de Engelschen, omtrent zestigduizend man sterk was, stondt onder het opperbevel van den Hertog van Savoye. De Prins van Oranje

(*i*) DANIEL *Tom. VIII. p. 187. HOOFD I. Boek, bl. 7.*

(*k*) Repert. der Plakaat. *bl. 88.*

(*l*) *V. Deel, bl. 394.*

(*m*) RAPIN *Tom. VI. p. 131, 132.*

ranje, de Hertog van Aarfchot, de Graaven **FILIP III**
 van Egmond, Megen en Mansfeld, de Heer **1557.**
 van Barlaimont en anderen bevonden zig in
 't zelve. De Landvoogd hieldt den vyand
 eenige dagen onzeker, wegens zyn oog-
 merk, trekkende nu naar de eene, dan naar
 de andere Plaats, in Pikardye. Eindelyk,
 berende hy Guize, en bleef 'er drie dagen
 voor. Toen fchielyk opbrekende, floeg hy
 't beleg voor *S. Quimin*, dat flegt van Volk
 voorzien was. De Franschen wisten 'er eg-
 ter eenige manfchap in te krygen. Anne de
 Mommeranci, Conftabel van Frankryk, die
 't vyandlyk Leger, niet boven dertigduizend
 man fterk, gebodt, trok zelf aan op *S.*
Quintin, om 't beleg te doen opbreken.

De Legers raakten handgemeen, op den **Slag van**
 tienden van Oogstmaand, Feest van *S. Lau-*
rens. Doch de Franschen kreegen de neder-
 laag, en verflooren 'er wel tweeduizendvyf-
 honderd, anderen fchryven vierduizend man:
 de onzen naauwlyks vyftig. De overwinning
 werdt, grootendeels, toegefchreeven aan
 den moed en 't beleid van den Graave van
 Egmond, welke geraaden hadt, den vyand
 die, 't Nederlandsch Leger onverhoeds over-
 vallen hebbende, wederom aan 't wyken ge-
 bragt was, op de hielen te volgen, waardoor
 dezelve in wanorde geraakte en geheellyk
 geflaagen werdt. De Conitabel zelf werdt,
 gewond zynde, gevangen genomen.

Hy en de Maarfchalk de *S. André* waren **VL**
 Hertoge *Erik van Brunswyk* in handen geval- **Verpan-**
 len, die hen, federt, naar zyn land voerde. **ding der**
 Philips, die deeze gevangenen gaarne in zyne **Heerlyk-**
 magt **heid van**

FILIPS III 1557. magt hadt, kwam, in 't volgende jaar, met Hertoge Erik, overeen, dat deeze hem de-
Woerden. zelveu zou overleveren, tegen een losgeld van honderd-entwaalfduizend ponden van veertig grooten; voor een derde gedeelte van welke somme omtrent, Filips het Slot en de Heerlykheid van Woerden aan den Hertoge verpandde (*n*): onaan gezien Vrouw Margareet, in 't jaar 1346 (*o*), en Hertog Filips van Bourgondie, in den jaare 1425, beloofd hadt, deeze Heerlykheid nimmer te zullen *verzetten, verkoopen of vervreemden* (*p*).

Aanmerkingen over het voorregt om niet van Holland te mogen gescheiden worden. De Heerlykheid van Woerden was, meen ik, de laatste, die, onder de Graaflyke Regeering, tegen voorgaande uitdrukkelyke belofte, van de Graaflykheid van Holland vervreemd werdt: waarom 't niet ondienftig zal zyn, by deeze gelegenheid, kortelyk, te onderzoeken, wat men, van ouds; beoogde, als men op de Graaven, als eene gunst, plag te begeeren, dat zekere Steden, Plaatsen of Landstreeken, voor altoos, vereenigd mogten blyven met de Graaflykheid. Kort voor en in de tyden van Vrouwe Margareet, schynt zulks eerst in gebruik geraakt te zyn. Uitgeest is de eerste plaats, my bekend, aan welke dit voorregt, met eenige bepalinge, vergund werdt, in 't jaar 1341 (*q*). Woerden en Oudewater verwierven gelyke gunst, in 't jaar 1346 (*r*). Amsterdam ook, in 't zelf-

(*n*) Zie den Brief. hier van gemaakt, op den 30 July 1552, by BOXNORN op VELDERAAR, bl. 216.

(*o*) Handv. van Oudew. bl. 279.

(*p*) Handv. by MATTHÆUS de Nobilitate. Libr. II. p. 2004

(*q*) Handv. van Kennemerl. bl. 493.

(*r*) Handv. van Oudew. bl. 279.

zelfde jaar (s). In laater' tyd, verkreegen **FILIPS III** 1557. verscheiden' andere Plaatsen het zelfde voorregt. Hertog Filips van Bourgondie schonk het mildelyk, by meer dan eene gelegenheid. Men schein, in 't algemeen, te begrypen, dat de Plaatsen, die onder 't onmiddelyk bewind der Graaven en Graaflyke Amptenaaren stonden, of beter beschermd, of zagter geregeerd werden dan de Plaatsen, die onder byzondere Heeren behoorden. Wy hebben, te vooren (t), aangetekend, dat de Stad Leiden zeer verheugd was, dat zy van 't gebied der Burggraaven verlost, en onder de onmiddelyke beheersching der Graaven gebragt geworden was: waaruit men schynt te mogen afneemen, dat het gebied van byzondere Heeren den Onderzaaten, somtyds, veel te hard viel: ten ware, mischien, de vreugde der Leidenaren, door sommigen, wat breed uitgemeeten was, om zig aangenaam te maaken by de nieuwe Regeeringe. Doch dat de Plaatsen, door de Graaven, beter dan door de byzondere Heeren, beschermd werden, is, met het voorbeeld van Amsterdam, te bewyzen; dat, onder de Heeren van Amstel, in geduurige zwaarigheden ingewikkeld werdt, en, eerst onder de Graaflyke Regeering, begon te bloeijen. Voorts, verzogt men, naar 't schynt, het voorregt om niet van de Graaflykheid vervreemd te worden, meest onder Vrouwe Margareet en Hertoge Filips, om dat men be-

(s) Handv. van Amst. bl. 43

(t) III. Deel, bl. 444.

FILIPS III bedugt was, dat de eerste, aan haare Zoonen, en de andere, aan zyne Bastaarden, eenigen der Plaatsen, die niet van ouds tot Holland behoord hadden, ligtelyk zou willen opdraagen. Ook maakten de Graaven, hierin, somtyds, geene zwaarigheid; gelyk wy gezien hebben, dat Koning Filips, ten opzigte van Woerden, deedt. In deeze eeuwte zelf, hebben de Staaten van Holland raadzaam geoordeeld, de Ambagtsheerlykheid te verkoopen van eenige Plaatsen, welken beweerden, niet van 't gemeene Land te mogen gescheiden worden. Doch dit in 't voorbygaan. Wy keeren weder, tot de gevolgen van den Slag van S. Quintin.

Weinige dagen na dien slag, ging deeze Stad stormenderhand over, werdt, voorts, geplonderd en aan koolen gelegd. De Admiraal Coligni werdt hier gevangen. Eenige andere Steedjes vielen toen den Hertoge van Savoye in handen. Het jaargetyde ondertusfchen verloopen zynde, belloot Filips het Leger te doen scheiden, en grootendeels af te danken: zeer tegen 't gevoelen van eenigen, die begreepen, dat hy, 't Krygsge-
luk vervolgende, dieper in Frankryk moest zyn voortgerukt (u).

VII. De Veldtogt in de Nederlanden liep dus gelukkig genoeg ten einde. Midlerwyl, was Toerusting ter zee, in Holland, men, in Holland, het gantsche jaar, bezig geweest, om middelen te beraamen en in 't werk te stellen, tot beveiliging der Zeevaart en

(u) HOOFD I. Beck, bl. 7, 8. 9. DANIEL TOM. VIII. 189—204.

en Visfcherye. De Landvoogd hadt den Staa- FILIP III
 ten, al in den aanvang des jaars, doen aan- 1557.
 zeggen, dat zy eenige Oorlogfchepen in zee
 moesten brengen, alzo de Franschen gereed-
 fchap maakten, om het Bestand te fchenden.
 De Staaten draalden lang, eer zy hiertoe
 befluiten konden, begeerende, dat de kos-
 ten, of uit de ingewilligde Beden gevonden,
 of ten minften, ook gedeeltelyk, door de an-
 dere Nederlanden, gedraagen werden. Zy Duurte
 vertoonden den Koning 's Lands armoede, der Graan
 veroorzaakt, door de tegenwoordige duurte nen.
 der Graanen (y), die, in 't voorjaar, zo groot
 was, dat een last Rogge honderd-enzestien
 goudguldens gelden moest, en die van Enk-
 huizen aan die van Hoorn drie lasten Tar-
 we weigerden, om welken eenige Heeren
 uit de Regeering waren komen verzoeken
 (w). Doch alzo de Staaten wel zagen, dat
 de Zeevaart diende beveiligd te worden, be-
 flooten zy, tien fchepen uit te rusten, indien
 de Koning hun vyf-entwintigduizend guldens,
 tot de kosten, benevens alle de fchepen, die
 in Zeeland onttakeld lagen, wilde toestaan
 (x). Doch Filips hadt hier geene ooren naar.
 Hy deedt hun eenen ftaat voorleggen, van
 de kosten op de uitrusting van tien fchepen,
 die twee-entertigduizend tweehonderd vier
 gulden en tien fluivers ter maand beliepen.
 Van deeze fchepen wilde hy 'er vyf leveren,
 en nog vyf-entwintigduizend guldens daar-
 enboven, mids dat de Staaten de andere vyf
 fche-

(y) Refol. Holl. 23 Febr. 8 Maart 1557. bl. 1; 9.

(w) BRANDT Enkh. bl. 81.

(x) Refol. Holl. 16 April 1557. bl. 34.

FILIPS III 1557. schepen in zee bragten, en de gantsche Vloot, drie maanden lang, onderhielden (y). Doch 's Konings voorslag vondt ook geenen ingang. Men begreep nogthans de noodzaakelykheid van 't beveiligen der Zeevaart zo klaar, dat de Staaten met Amsterdani overeenkwamen, om, aldaar en in de Watersteden, zes Oorlogschepen, bemand met omtrent vyfhonderd koppen, in zee te brengen, en drie maanden te doen onderhouden, mids daartoe negentienduizend guldens, uit 's Lands kasse betaalende (z). Voorts, zocht men die van Friesland te beweegen, om, insgelyks, twee of drie schepen uit te rusten. Doch deezen verschoonden zig, op hunne armoede (a). De Hollandische Vloot geraakte dan in zee, en werdt, inzonderheid, gebruikt, om de Graanschepen, die uit de Oostzee verwagt werden, te beveiligen. Ook kwamen de meesten hier, in den Zomer, behouden aan; waardoor de duurte van 't Koorn ophieltdt (b). Tot beveiling der Haringvischerye, werden ook eenige schepen in zee gebragt. De Koning droeg tienduizend guldens in de kosten. Het overige werdt, volgens gewoonte, gevonden, uit een lastgeld op den Haring (c).

VIII. De zwaare lasten, die de Nederlanden, Staat van eeni-

(y) Refol. Holl. 27 April 1557. bl. 33, 40.

(z) Refol. Holl. 3 May 1557. bl. 46.

(a) Misiven van den 5 en 21 May 1557. in de Refol. van Holl. blt 47, 61.

(b) BOR I. Boek, bl. 11 [15].

(c) Refol. Holl. 23 July 1557. 22 Juny 1558. bl. 70, 75. BRANDT Enkh. bl. 30.

eenige jaaren herwaards, ter oorzaake van den oorlog met Frankryk, moesten draagen, hadden de gemeene kas dermaate uitgeput, dat de Koning langer geen raad wist, om 't Krygsvolk te betaalen. En veelligt is deeze verlegenheid de voornaamste oorzaak geweest, waarom het Leger zo vroeg gescheiden, en zelfs gedeeltelyk afgedankt werdt. *Karel, Graaf van Lalaing*, die 't Ampt van Landvoogd, in 't afzyn des Hertogs van Savoye, waarnam, vertoonde den algemeenen Staaten, in Herfstmaand, te Brusfel beschreeven, eenen staat van 's Lands agterwezen, van welken wy dienstig geoordeeld hebben, den voornaamen inhoud hier in te voegen: 's Vorsten Inkomsten uit de Nederlanden beliepen in 't jaar 1551 *f* 327260-17-0

FILIPS III
1557.
—
het agterwezen der Nederlanden.

De Renten, vermindering van inkomsten, door verveemding van veel Domainen, en andere lasten, van 't jaar 1551 tot het jaar 1556, merkelyk toegenomen zynde, beliepen nu - - - - - 346818-5-5
 Zo dat 'er te kort kwam *f* 18857-15-5 (2)
 De Hofhouding, Wedden en Jaargelden der Amp-tenaaren bedroegen, jaarlyks, - - - - - 241574-12-0
 Aan de Bezetting in de Grensfteden waren, voor zes

(2) In eene deezer drie sommen, is een kleine mislag; doch wy hebben het oorspronkelyke gevolgd.

22 VADERLANDSCHE XXI, BOEK.

FILIPS III 1557.	zes jaaren, aan levensmiddelen, toege- legd, jaarlyks - - - f	25000- 0-0
	De Penningen, by 's Keizers tyd opgenomen, beliepen	4230304- 0-0
	Die ten tyde des Konings Andere Schulden.	140000- 0-0
	Aan de Stenden des Keizer- ryks - - - - -	17465- 0-0
	Aan die van Antwerpen, we- gens Aluin, - - - - -	15000- 0-0
	Aan de agterfallen der nieu- we Vestingwerken, - -	36431-12-0
	Aan Geschut en Krygsbehoef- ten, omtrent - - - -	30000- 0-0
	Aan Mondbehoefsten, - -	238000- 0-0
	Aan geleende penningen, in 't jaar 1557 - - - - -	600000- 0-0
	Aan 't Bootsvolk, welk den Keizer hadt overgevoerd,	42000- 0-0
	Agterfallen aan de Vliesrid- ders, Raaden en andere Amptenaars - - - - -	129040- 0-0
	Aan 't Krygsvolk, ten tyde des Keizers, afgedankt, -	607311- 1-2
	Aan 't Krygsvolk, ten zelfden tyde, in dienst gehouden,	329360-11-2
	Aan 't Krygsvolk, by 's Ko- nings tyd, afgedankt, -	132515-14-0
	Aan 't Krygsvolk, ten zelfden tyde, in dienst gehouden	-----

De laatste post en nog een andere, die
men den Koopluiden schuldig was, stondt
in de begrooting open (d); zo dat men 's
Lands

Lands agterwezen niet behoorlyk kon op-
 maaken. Zo veel bleek egter uit deezen
 staat, dat de Intrest der opgenomen penning-
 gen, gerekend tegen agt ten honderd, om-
 trent *vier tonnen schats*, jaarlyks, beliep; dat
 het Land, daarenboven, meer dan *twee mil-
 lioenen* schuldig was: en dat de andere jaar-
 lykſche lasten, buiten de Intresten, de tegen-
 woordige inkomsten omtrent *drie tonnen schats*
 te boven gingen.

Het oogmerk, waarmede de Koning's Men-
 Lands agterwezen den algemeenen Staaten spreekt
 hadt doen openleggen, was, dezelve daar-
 door te beweegen, tot het toestaan van ee-
 nen honderdſten penning op de onroerende
 goederen, en een tienden en vyfden op het
 zout, de lakens, de ſpeceryen, en diergely-
 ke Koopmanſchappen; op dat het Land uit
 zyne ſchulden mogt worden gered. Doch
 de meesten merkten dit agterwezen aan, als
 den Koning, en niet de Nederlanden betref-
 fende. Ten minſten, begreepen zy, dat het
 Keizerryk, Spanje, Milaan en Napels, in
 het zelve, zo wel als de Nederlanden, be-
 hoorden te draagen (e), alzo de oorlog,
 waardoor het veroorzaakt was, zo wel ten
 behoeve dier Ryken en Vorſtendommen, als
 ten behoeve der Nederlanden, gevoerd was.
 Ook vind ik niet, dat eenigen der Staaten,
 op het voorſtel van den Graave van Lalaing,
 eenig beſluit hebben genomen. In den aan-
 vang des volgenden jaars, verzegelde men,
 in Holland, honderdduizend guldens voor
 den

FILIPSIII
 1557.

wederom
 van een'
 honderd-
 ſten Pen-
 ning.

1558.

(e) Beſel. Woll. 2, 26 Noyemb 1557. bl. 195, 110.

FILIPS III den Koning, die, ten zelfden tyde, eene ver-
1558. zegeling van vier-entwintig tonnen schats
 van alle de Nederlanden geëischt hadt (f),
 en den Staaten van Holland, ter verzeke-
 ring van hun aandeel in dezelve, verschei-
 den Tollen, Tienden en andere Graaflyke
 goederen in handen stelde (g).

**Negen-
 jaarige
 Bede.**

Filips, bespeurende, dat de Staaten niet
 te beweegen waren, om in eenen honderd-
 sten en tienden penning te bewilligen, deedt
 hun, in Sprokkelmaand, eene negenjarige
 Bede van agt tonnen schats jaarlyks, waarin
 het aandeel van Holland eenhonderdduizend
 guldens beloopten zou. Doch Henegouwen,
 Zeeland, Utrecht, Rysfel, Douai, Orchies,
 Doornik en het Doornikfche waren, ten
 minsten in 't eerst, onwillig. Ook meenden
 die van Holland, dat zy te hoog gesteld wa-
 ren. De Staaten van Brabant hadden de
 Nederlanden in vier deelen verdeeld, van
 welken Brabant, Namen en Mechelen een
 deel: Vlaanderen het tweede, Holland, Zee-
 land en Utrecht het derde, en Artois, He-
 negouwen, Valenchyn, Rysfel, Douai, Or-
 chies, Doornik en het Doornikfche het vier-
 de deel zouden uitmaaken. Zy stelden voor,
 dat elk van deeze deelen zorg zou moeten
 draagen, om zyn aandeel in 's Konings Be-
 de op te brengen. Doch die van Holland,
 voorziende dat Zeeland weinig, en Utrecht
 niets in de Bede zou willen draagen, en dat
 zy, al stont de Koning in, voor het aan-
 deel deezer Landfchappen, by wanbetaaling,
 voor

(f) Refol. Holl. 26 Febr. 1558. bl. 9.

(g) Refol. Holl. 12 Febr. 1558. bl. 6. Zie ook BOOMEANS
 Alkm. bl. 136.

voor overlast van 't Krygsvolk, te dugten FILIPSIII
1558.
zouden hebben, konden den voorflag van Brabant niet toevallen (*h*). In de negenjarige Bede, hadden zy egter, zo wel als de meeste andere Landen, bewilligd. Sommigen, die deeze Bede, ten onregte, tot het jaar 1556, brengen, verhaalen, dat dezelve niet ingewilligd werdt, dan onder deeze drie voorwaarden, dat de Staaten zelven de handeling der penningen behouden en 't Krygsvolk betaalen zouden; dat het vreemd Krygsvolk zou worden afgedankt; en dat men 't Verbond, in 't jaar 1548, met het Keizerryk, gemaakt, zou onderhouden (*i*). Doch uit de bewyzen, die men hiertoe bybrengt (*k*), blykt alleen, dat men de eerste deezer drie voorwaarden heeft bedongen. Ook zullen wy, in 't vervolg, toonen, dat men van de tweede, eerst kort voor 't vertrek des Konings, gerept heeft. Voorts hebben de Staaten van Holland, omtrent deezen tyd, ook hun aandeel in twaalfduizend daalers, en nog eens vyfduizend guldens, tot betaalinge van 't Krygsvolk, toegestaan (*l*). Ook vind ik, dat zy den Koning, dit jaar, nog eene buitengewoone Bede van driehonderdduizend guldens hebben ingewilligd, waarvan hy nu nog negentienduizend guldens, voor het aandeel der drie Heeren, Oranje, Egmond en Hoorne, korten liet (*m*).
Van

(*h*) Resol. Holl. 26 Febr. 8, 11, 13 April, 18 May 1558, bl. 9, 22, 23, 26.

(*i*) Leeven van Willem I. I. Deel, bl. 112.

(*k*) Apolog. van Willem I. by Bor Authent. St. II. Deel, bl. 76. MEEREN I. Boek, f. 17.

(*l*) Resol. Holl. 23 April, 23 Juny 1558, bl. 27, 38.

(*m*) Resol. Holl. 24 Juny 1558, bl. 38.

FILIPS III Van elders blykt egter, dat Holland, door-
 1558. gaans agterlyk genoeg in 't bewilligen, som-
 tyds nog agterlyker was, in het opbrengen
 van 's Konings Beden (*n*).

IX. De aanslag op Calais, tegen welken, Fi-
 Calais, lips het Engelfche Hof, in 't voorleeden
 Guines jaar, gewaarfchuwd hadt, was, in den aan-
 en Ha- vang deezes jaars, in 't werk gefield. De
 mes, door de Hertog van Guize rukte, op den eerften van
 Fran- Louwmaand, voor de Stad, en werdt 'er,
 fchen, o- binnen zeven dagen, by verdrag, meester
 vermees- van. Guines en *Hames*, die ook nog Engel-
 terd. fche bezetting in hadden, vielen den Her-
 toge, weynige dagen daarna, in handen. De
 Engelfchen verlooren dus, in korten tyd, al-
 les wat zy van hunne oude en uitgetrekte
 bezittingen in Frankryk hadden overbehou-
 den. Filips hadt aangeboden, eenig volk
 te werpen in Calais, welk flegt voorzien
 was. Doch de Engelfchen, bedugt dat hy
 't gevaar grooter maakte dan het was, om
 voet in 't Ryk te krygen, hadden zynen voor-
 flag van de hand geweezen (*o*).

Ook Die- De Koning van Frankryk, omtrent twin-
 denbo- tigduizend man, in Duitschland geworven
 ven, Ar- hebbende, deedt zyn Leger, in Zomermaand,
 lon, 't beleg ftaan voor Diedenhoven. De Stad
 Duiker- 't beleg ftaan voor Diedenhoven. De Stad
 ken en S. ging, by verdrag, over, op den twee-en-
 Wynoks- twintigften. Toen werdt *Arlon* bemagtigd.
 bergen. Wat laater, rukte de Heer van Thermés,
 met omtrent tienduizend man, voor Duin-
 kerken, dat, nevens S. Wynoksbergen,
 fchier

(*n*) Refol. Holl. 5 Aug. 1558. bl. 47.

(*o*) Roers Tom. VI. p. 130, 137. Bor. I. Boek, bl. 11 [16].

schier zonder slag of stoot, overmeesterd Filips III
 werdt (p). Filips toen, het beste deel van 1558.
 Vlaanderen, voor de strooperen der Fran-
 schen, ziende blootgesteld, zondt den Graaf
 van Egmond, aan 't hoofd van twaalfdui-
 zend Knegten en tweeduizend Ruiters, af,
 om Thermes te keer te gaan. De Legers Slag by
 raakten handgemeen, by Grevelingen, op Greve-
 den dertienden van Hooimand. Egmond lingen.
 begaf zig in 't heetst van 't gevegt, en kweet
 zig zo dapper, dat hy de Franichen deinzen
 deedt, en eerlang t'eenemaal overwon. De
 Heer van Thermes zelf werdt, by deeze ge-
 legenheid, gevangen genomen. Men wil,
 dat 'er, van 's vyands zyde, vyftienhonderd,
 van de onze, vyfhonderd, in deezen slag,
 bleeven (q). Egmond won 'er, onder de
 Nederlanders, een' onsterslyken roem by;
 welken hem, alleen door den Hertog van
 Alva, die, na 't sluiten der Vrede in Italie,
 herwaards gekomen was, benyd werdt (r).
 Midlerwyl, was 'er, in Engeland, eene Landing
 Vloot uitgerust van honderd-entwintig zei- op de
 len, die, onder den Admiraal *Clinton*, stondt. Franche
 Filips voegde 'er dertig schepen by, die Kust, die
 meest in Holland en Zeeland waren gereed kwalyk
 gemaakt, en over welken *Adolf van Bour-* slaagt.
gondie, *Heer van Wakkene Capelle*, Stedehou-
 der van den Nederlandschen Admiraal, Graa-
 ve van Hoorne, 't gebied voerde. Jan, Heer
 van Kruijningen, en andere Nederlandsche
 Hee-

(p) DANIEL Tom. VIII. p. 226—231. HOOFT, I. Boek, bl.
 72, 13.

(q) DANIEL Tom VIII. p. 231.

(r) HOOFT I. Boek, bl. 13, 14.

FILIPS III 1558. Heeren bevonden zig op deeze Vloote. Men hadt voor, eene Landing te doen op de Fransche kusten, en Brest of Dieppe te overvalen. Ook werdt 'er, in Zomermaand, een deel volks aan land gezet beneden *Conquet*, welke plaats bemagtigd en deerlyk geplonderd werdt. De Baron van Quersimont egter, in alleryl, zesduizend man byeen gebragt hebbende, dreef de onzen, met verlies, te rug naar de Vloote. Den Heer de Brasé, federt middel hebbende gevonden, om de bezitting, in Brest en S. Malo, te versterken, liep de aanflag der vereenigde Vloote te loor (s). De schepen keerden eerlang naar huis, en men droeg, in Holland en in Zeeland, terstond, zorg, om het Bootsvolk te betaalen en af te danken (t).

Staat der wederzydsche Legers in Pikardye. Te lande, viel, dit jaar, weinig meer voor. Alleenlyk, zocht men zig, van wederzyde, met nieuwe benden, te versterken, en 't liet zig aanzien, dat de volgende Veldtogt, niet zonder veel bloedstorting, zou afloopen. De Legers naderden elkanderen, tot op eenen kleinen afstand, tuschen de Rivieren de Anthy en de Somme. Het Leger van Filips hadt zig, langs de linkerzyde van de eerste, dat van Henrik, langs de regterzyde van de andere Riviere, nedergeflaagen. Doch 't kwam tot geen Veldslag, gelyk men verwacht hadt (u): 't zy dat partyen, onkundig van elkanders kragten, hunne veiligheid niet hangen wilden aan de

OIII

(s) RAPIN Tom. VI. p. 141. HOOFD, I. Boek, bl. 15.

(t) Resol. Holl. 25 Octob. 1558. bl. 64.

(u) DANIEL Tom. VIII. p. 235. BOR I. Back, bl. 12 [17].

onzekere uitkomst van een gevegt; 't zy dat Filips III de Vredehandeling, die onlangs begonnen was, elk hoopen deedt, dat men, zonder bloedstorting, tot een redelyk verdrag zou kunnen geraaken.

Doch Filips hadt nog eene byzondere reden, om den slag te schuwen, en naar Vrede te staan. Zyne Gemaalin Maria, Koningin van Engeland, overleedt op den zeventienden van Slagtmaand, en werdt opgevolgd, door *Elizabet*, haare Zuster van Vaders zyde, die den Hervormden Godsdienst beleedt. De Koning van Spanje vondt zig dus verfteken van den naam en waardigheid van Koning van Engeland, en voorzag klaarlyk, dat hy, voortaan, niet veel onderftand uit dit Ryk te wagten zou hebben. Hy werdt in deeze gedagten bevestigd, toen hy, kort na de dood zyner Gemaalinne, de Koningin, haare Zuster, heimelyk hebbende doen aanzocken, om zig met hem in de Egt te begeeven, eerst uitftellend antwoord bekomen hadt, en eindelyk afgeweezen geworden was (v).

Met de eerste opening tot de Vredehandeling, die zeer heimelyk gefchied was, hadt het zig, volgens de waarfchynlykfte berigten, op deeze wyze, toegedraagen. De Hertogin van Lotharingen, eene Dogter van *Elizabet* of *Izabelle*, Koninginne van Deenemarke en Zuster van *Karel den V*, hadt zig, in de Lente deezes jaars, met verloff van *Koning Henrik*, uit de Nederlanden, begeeven naar

Pe-

(v) RAPIN Tom. VI. p. 142, 149.

Philips III
1558.

Peronne, om haaren Zoon, Hertog Karel, die de Franfche zyde hieldt, te bezoeken, en by deeze gelegenheid, eenigen voorflag tot eene vrede te doen. Ook wordt haar, in het verdrag, welk in de Lente des volgende jaars, geflooten werdt, de eer gegeven, dat zy, federt eenen geruimen tyd, aan de Vrede gearbeid hadt. Doch zy en haar Zoon waren de eenigften niet, die deeze heimelyke onderhandeling dreeven. Zy was verzeld van den Bifchop van Atrecht. De Kardinaal van Lotharingen hadt zig vervoegd by den jongen Hertog, zynen Neef: en deeze twee Kerkelyken hadden, thans, in de Nederlanden en in Frankryk, 't voornaamfte deel aan 't bewind. Onder den fchyne van een bezoek, tufchen de Hertoginne en haaren Zoon, vertoonde de Bifchop den Kardinaal in 't heimelyk „ hoe leed het den „ Koning van Spanje deedt, dat de twee „ magtigfte Ryken van Europa elkanderen, „ door een' geduurigen oorlog, verzwakten; daar men, met vereenigde kragten, „ de Turken, de oude vyanden der Christenheid, behoorde te keer te gaan: of, „ om nader by huis te blyven, de Ketters, „ nog erger vyanden der waare geloovigen dan de Turken, uit te rooijen. Deezen, „ vervolgde hy, verfpreden hun vergiftig zaad in de Nederlanden, zo wel als in „ Frankryk; terwyl de oorlog de Koningen belet, behoorlyk, tegen dit inkrupend „ verdêrf, te waaken. De Kardinaal, beflot hy, zou dan zynen Koning eenen „ zonderlingen dienst doen, en zig zeiven

De Bifchop van Atrecht legt op de uitrooying der Ketteren toe.

„ eenen eeuwigen roem verwerven, zo hy FILIPSIII
1558.
 „ eene vaste Vrede tusfchen de twee Konin-
 „ gen wist te bewerken, op dat men, nader-
 „ hand, met gemeen overleg, de Kettery,
 „ beide in Frankryk en in de Nederlanden,
 „ mogt konnen te onderbrengen. Hy, Bis-
 „ fchop van Atrecht, wilde hem gaarne,
 „ tot bereiking van dit oogmerk, de hand
 „ leenen, mids men, niet dan door ver-
 „ trouwde Perfoonen, over zulk ecne ge-
 „ wigtige zaak, handelde, en alles geheim
 „ hieldt.” Men wil, dat de Kardinaal fmaak
 in 's Bifchops voorflag kreeg, en dat 'er,
 van toen af, eene heimelyke onderhandeling
 tusfchen hen beide, zo over de Vrede als
 over het uitrooijen der Ketterye, werdt aan-
 gevangen (w).

Van de Vrede werdt ook, op last van De Vre-
 Filips, bedektelyk, door den Prinfe van O-
 ranje, gehandeld met den Conftabel van dehande-
ling
wordt o-
penlyk
aange-
vangen.
 Frankryk en met den Maarfchalk de S. An-
 dré, die beide in den flag by S. Quintin, aange-
 gevangen waren (x). En na dat men 't, met
 het beraamen der voorwaarden, zo verre
 gebragt hadt, dat de openbaare onderhan-
 delingen konden begonnen worden, kwa-
 men de wederzydsche Gemagtigden, in de
 Abtdye van Cercamp, in 't Graaffchap S.
 Pol, in Artois, byeen. Omtrent het mid-
 den van Wynmaand, verfchienen hier, van
 de Spaanfche zyde, Willem, Prins van O-
 ranje, Ferdinand Alvares van Toledo, Her-
 tog

(w) THUANUS *Livr.* XX. p. 610. *Livr.* XXII. p. 672. WAL-
 SHAM *Memoir. Lettr.* XCIX. p. 138.

(x) Apolog. aan Willem I. *W.* 76.

FILIPS III 1558. tog van Alva, Ruy Gomes de Silva, Graaf van Melita, Anthoni Perenot, Bisfchop van Atrecht, en Viglius van Zuichem van Aytta. Doch de laafte werdt in Slagtmaand, door ziekte, genoodzaakt, naar Brusfel te rug te keeren (y). Van den Franschen kant, kwamen 'er, de Kardinaal van Lotharingen, Anne van Mommeranci, Conftabel van Frankryk, Jacob d'Albon de S. André, Maarfchalk van Frankryk en Markgraaf van Fronfal, Jean de Morvillers, Bisfchop van Orleans, en de Geheimschryver van Staat, Claude d'Aubespinc. De Koningin van Engeland zondt 'er ook drie Gemagtigden: en van wege den Hertoge van Savoye, verfcheen 'er Thomas Langusko, Graaf van Stropiana. De Hertogin van Lotharingen en haar Zoon woonden de vredehandeling ook by. Men floot, terftond, eenen ftilftand van wapenen, voor veertien dagen, die naderhand nog tweemaal verlengd werdt (z). Midlerwyl, fcheidten de Legers, en werden gedeeltelyk, afgedankt. 't Gene 'er, tufchen Filips en Henrik, te vereffenen ftondt, fcheen, in de heimelyke onderhandelingen, reeds in zo verre geregeld te zyn, dat 'er maar twee voornaamie zaaken overfchooten, het wedergeeven van Calais, waarop Engeland fterk drong, en de herftelling des Hertogs van Savoye. Men handelde nog over 't eerfte punt, toen de dood van Koninginne Maria, de Vredehandeling, voor eenigen tyd, deedt

(y) VIGLIU Vita N. LXIX. p. 324

(z) DU MONT Corps Diplom. Tom. V. P. I. p. 34, 27, 27e

deedt staaken: De Gezanten kwamen, eerst FILIP III
 in Sprokkelmaand des volgenden jaars, we- 1559.
 derom byeen, te Chateau in Cambresis. De
 Engelschen slooten toen een afzonderlyk Ver-
 drag met Koning Henrik, die zig verbondt,
 om Calais, binnen agt jaaren, wederom te
 zullen geeven, of zo hy dit weigerde, of,
 langer dan naar behooren, uitsfelde, vyf-
 honderdduizend Kroonen aan Engeland te
 zullen voldoen, als eene boete voor het uit-
 stel of de weigering; terwyl hy, 't zy de
 boete betaald ware of niet, evenwel gehou-
 de zou zyn, Calais af te staan (2). Voorts

kwam

(2) De meeste Fransche en andere Schryvers, DE RA-
 PIN THOYRAS egter uitgenomen, hebben den inhoud van
 dit Verdrag kwalyk verhaald, meldende, dat het aan
 Henriks keur stondt, of Calais te rug te geeven, of de
 boete te voldoen. Doch wy hebben de woorden van
 het Verdrag gevolgd, dat men volkomenst vindt, in het
Recueil de FREDERIC LEONARD, Tom. II. p. 527., en uit
 hem, by DU MONT *Corps Diplomat.* Tom V. P. I. p.
 31. doch dat egter, in de plaats, daar 't op aankomt,
 verschilt van de anderszins zeer gebrekkelyke uitgaave,
 in de *Ad. Publ. Angl.* Tom. VI. P. IV. p. 70., leezen-
 de LEONARD *Qua quidem pœna petita, sive non soluta*, in
 plaats van *Qua quidem pœna petita, sive soluta sit,*
sive non soluta. Maar in de eerste leezing, schuilt ee-
 ne blykbare schryf- of drukfeil. De laatste leezing vindt
 men ook, in de jongste uitgaave van dit Verdrag, door
 Dr. FORBES *Publ. Transact. of the Q. Elizabeth.* Vol.
 I. p. 73. niet dit geringe verschil alleen, dat men daar,
 geen *sit*, maar *fuërit* leest. Wy kunnen hier niet bree-
 der zyn. Die de Engelsche Historie kent, weet, van
 hoe veel belang dit Verdrag, sedert, gerekend is. Wy
 merken alleenlyk aan, dat de Koning van Frankryk nim-
 mer Calais te rug gegeven, noch de bepaalde boete be-
 taald heeft, schoon hy, volgens het Verdrag, in geval
 van uitsfel van het eerste, tot beide, of volgens het ver-
 haal der meeste Historieschryveren, in allen geval, tot
 een van beide gehouden was.

FILIPS III kwam men overeen, dat de Hertog van Savoye hersteld zou worden, in de bezitting van het grootste gedeelte zyner Erflanden, zullende Koning Henrik, die regt voorwendde op het gantsche Hertogdom, alleenlyk eenige Plaatsen blyven inhouden, tot dat het geschil, tusfchen hem en den Hertog, in der minne, zou zyn afgedaan. Toen deeze twee zwaarigheden waren opgeligt, ontbrak 'er niets aan het fluiten van de Vrede tusfchen Henrik en Filips, 't welk, op den derden van Grasmaand, gefchiedde. „ De Koningen be-
 „ loofden elkanderen, den Katholyken Gods-
 „ dienst te zullen handhaaven”, waardoor men, waarfchynlyk, de uitrooijing der Kettereyen verftondt, die toen reeds bestemd fchynt geweest te zyn. „ Ook zouden zy
 „ het houden eener algemeene Kerkverga-
 „ deringe helpen bevorderen. Wyders zou-
 „ den de wederzydsche Onderdaanen, vre-
 „ diglyk en vryelyk, met elkanderen kon-
 „ nen handelen, en de Plaatsen, die de een
 „ van den anderen gewonnen hadt, zou men
 „ elkanderen wederom moeten afstaan”. De overige punten betroffen de Nederlanden niet; een alleen uitgenomen, waarby een Huwelyk werdt geflooten tusfchen Filips en Elizabet, Dogter van Koning Henrik (a). Ten zelfden dage, werden, by een byzonder Verdrag, verfcheiden' Nederlandfche en andere Heeren, in 't bezit hunner verlooren' of onthouden' goederen, hersteld. Willem van Nassau bekwam, onder anderen, nu eerst zyn Prinsdom Oranje, waarvan hy, tot hiertoe, verfteken geweest was (b). Hy,

Verdrag
van Cha-
teau in
Cambre-
fis.

Willem
van Nas-
sau her-
steld in 't
Prins-
dom O-
ranje.

(a) DU MONT Corps Diplom. Tom. V. P. I. p. 34.

(b) DU MONT Corps Diplom. Tom. V. P. I. p. 43.

Hy, de Hertog van Alva, de Hertog van FILIPSIII
 Aarichot en de Graaf van Egmond trokken, 1559.
 kort hierna, als gyzelaars, naar Frankryk, XI.
 daar zy bleeven, tot dat Filips, na Henrik, Hy ont-
 de genomen' Plaatsen geruimd hadt. En ter- dekt den
 wyl Oranje hier met den Koning in een ge- toeleg
 meenzaam gesprek geraakt was, ontdekte van Hen-
 hy, gevallen, den toeleg, om, met gemeen rik en Fi-
 goedvinden, de Kettery te dempen, waar lips tegen
 over Alva toen al handelde, schoon de Prins de Ket-
 'er nog niets van vernomen hadt. Hy heeft ters.
 naderhand verklaard, dat hy, in dien tyd,
 reeds voornam, deezen aanslag tegen te gaan,
 en de Spanjaards, die denzelven stonden uit
 te voeren, ten lande uit te doen vertreken
 (c).

De ondertrouw van Filips met Elizabeth Huwelyk
 werdt, by volmagt, door den Hertog van van Fi-
 Alva, van 's Konings wege, voltrokken. lips.
 Doch de vreugde hierover werdt gestoord,
 door den ontydigen dood van Koning Hen-
 rik, die, door den Graave van Montgom-
 meri, in een steekpel, by ongeluk, in 't
 regter oog gekwetst zynde, binnen weinige
 dagen, op den tienden van Hooimaand, aan
 de wonde, overleedt. Voor zynen dood,
 deedt hy het Huwelyk voltrekken van den
 Hertogē van Sovoye met Margareet, zyne
 Zuster, welk ook te Chateau in Cambresis
 beslooten was (d). Zyn oudste Zoon, *Fran-*
çois de II. volgde hem op.

Omtrent deezen tyd, overleedt ook Maxi- De Stad
 mi- houder

(c) Apologs van Willem I. p. 77.

(d) DANIEL Tom. VIII. p. 252, 253.

FILIPS III miliaan van Bourgondie, Heer van Be-
 1559 veren en Markgraaf van Veere en Vlisfin-
 Beveren gen (e), die 't Stadhouderschap van Hol-
 sterf. land, Zeeland en Utrecht, sedert het jaar
 1547, bekleedt hadt. Hy liet geene Kinderen
 na; doch zo zwaare schulden, dat zyn boedel
 met den voet gestooten, en aan de schuld-
 eischers overgegeven werdt. Hoe 't met
 het Markgraaffschap van Veere en Vlisfin-
 gen affiep, zal, in 't vervolg deezer Histo-
 rie, gemeld worden.

XII. Eer, in 't voorleeden jaar, de Vredehan-
 Philips deling met Frankryk, openlyk, begonnen
 vordert was, hadt de Koning den algemeenen Staa-
 wederom ten, in Oogstmaand, te Atrecht, beschree-
 een' hon- ven, wederom eenen honderdften en eenen
 derdften vyftigften Penning doen afvorderen (f), of
 en vyf- in plaatse derzelve, eene zekere somme
 tigften Penning. gelds, benevens een' nieuwen Impost op 't
 Zout en den dubbelen Impost op de Wynen,
 voor vier jaaren. Doch de Staaten konden
 niet bewoogen worden, om 'er in te bewil-
 ligen: te minder nog, na dat de Vredehan-
 deling in 't openbaar was aangevangen. De
 Koning schreef Brieven aan die van Holland,
 waarby hy zyn ongenoegen over hunne wei-
 gering te kennen gaf (g). Doch 't mogt niet
 baaten. De Staaten van Holland kwamen
 te noode, tot het bewilligen in belastingen,
 waardoor hun toeneemend vermogen ten
 Hove kenlyk worden moest, gelyk waren
 een honderdste en vyftigste Penning; of waar
 door

(e) SUPPRID. PETRI App. ad BEKAM p. 190.

(f) Resol. Holl. 13 Sept 1558. bl. 45.

(g) Resol. Holl. 1 Febr. 1559. bl. 9.

door de Koophandel en Visfchery gedrukt Filips III
1559.
 werden, gelyk, door een' Imposit op de Wyn-
 nen en het Zout, gefchiedde. Zy bewoo-
 gen dan den Hertog van Savoye, door een
 gefchenk van tienduizend guldens (h), om
 by den Koning te bewerken, dat dezelve
 zig, met eene bepaalde fomme, in de plaats
 van 't geëifchte, genoeg liet. Ook ftondt Staat 'er
van af
 Filips, eerlang, af van zynen eifch, mids
 hem tweehonderdenvyftigduizend guldens
 werden opgebracht, waarin de Staaten, in
 Grasmaand, fchynen te hebben bewilligd
 (i). Doch ten zelfden tyde, deedt hy nog
 eene Bede van honderdenvyftentwintigdul-
 zend guldens; van de algemeene Staaten,
 daar benevens, vorderende voorbetaaling,
 op rekening van 't gene reeds ingewilligd
 was, ter fomme van eenhonderdagnvyftig-
 tigduizend guldens. En zo dra hadden die
 van Holland in 't een en 't ander niet bewil-
 ligd (k), of Filips deedt hun, in Zomer-
 maand, verzoeken, om vyftienduizend gul-
 dens jaarlykfche Renten voor hem te verze-
 gelen, op dat hij, met de penningen, die
 hiervan komen zouden, een gedeelte der ag-
 terftallen aan 't Krygsvolk zou kunnen af-
 betaalen. Doch ik vind niet, dat de Staa-
 ten hem hierin te wille geweest zyn, fchoon
 'er, nog tot in Wynmaand des jaars 1560,
 op werdt aangedrongen (l).

Filips was nu, vier jaaren agtereen, in XIII,
de Filips.

(h) Refol. Holl. 18-22. Febr. 1559. bl. 23.

(i) Refol. Holl. 15 April 1559. bl. 45.

(k) Refol. Holl. 5 May 17 Juny 1559. bl. 57, 75.

(l) Refol. Holl. 17 Juny 1559. bl. 79. 12 Octob. 1560. N. 90.

FILIPs III
1559.

maakt zig
gereed
tot de
reize naar
Spanje.

Stelt or-
de op de
Regeer-
ing der
Neder-
landen.

Marga-
reet, Her-

de Nederlanden geweest, zonder nog gele-
genheid gehad te hebben, om naar Spanje
over te steeken, en bezit te neemen van het
Ryk, aan hem afgegaan; alwaar ook de toe-
stand der zaaken van staat en oorloge beide
zyne tegenwoordigheid vorderde. De oorlog
met Frankryk hadt hem, tot hiertoe, belet,
decze reize te doen; doch de Vrede was zo
dra niet getroffen, of hy besloot, zig gereed
te maaken om de Nederlanden te verlaaten,
na dat hy, vooraf, de vereischte orde op de
Regeering zou hebben gesteld.

De Hertog van Savoye, door de Vrede
en door zyn Huwelyk met de Zuster van
Henrik den II, in staat gesteld zynde, om
bezit te neemen van zyne meeste goederen,
hadt zig ontslaagen van de Landvoogdye der
Nederlanden: welke waardigheid, in de eer-
ste plaats, door een Personaadje van ge-
noegzaame agtbaarheid, moest worden ver-
vuld. Het Stadhouderschap van Holland,
Zeeland en Utrecht was ook open, door het
affterven van den Heere van Beveren. Ook
stonden, thans, de Stadhouderschappen van
verscheiden' andere Landen te begeeven (m).
Daarenboven, moesten de drie Raaden van
Regeeringe, de Raad van Staate, de geheime
Raad en de Raad der Geldmiddelen, im-
mers de eerste van de drie, van eenige nieu-
we Leden worden voorzien. En zo veele
gewichtige bezigheden verdraagden 's Konings
vertrek eenige maanden.

't Stuk der Opper-Landvoogdye werdt
eerst

(m) STRADE Dec. I. Libr. I, p. 31.

eerst afgedaan. 't Volk zou gaarne Oranje **FILIPS III**
 of Egmond verkooren hebben gezien tot 1559.
 deeze waardigheid. Doch Filips hadt gee-
 nen zin, om de Regeering des gantfchen ^{toigin van} Parma,
 Lands te vertrouwen aan Heeren, die zo wordt
 diep in 's volks gunst ftonden. Ook zou de Land-
 verheffing van eenen hunner de afgunst des ^{voogdes.}
 anderen te zeer ontfteken hebben. Keizer
 Ferdinand zelf ftondt naar deeze eer, voor
 zynen Zoon, den Aartshertog Maximiliaan.
 De Koning die om de afgunst en kuipery
 te beletten, zig verluiden liet, dat hy zy-
 nen eigen Zoon, Prins Karel, veelligt, tot
 Landvoogd zou aanftellen, fcheen, eenen
 tyd lang, in twyfel te ftaan, tufchen twee
 Hertoginnien, van Lotharingen en van Par-
 ma. De eerfte was 's Konings Nigt, de twee-
 de zyne bastaard Zuster. De Hertog van
 Alva en de Bifchop van Atrecht begunftig-
 den de laafte. De Prins van Oranje en de
 Graaf van Egmond verklaarden zig voor de
 eerfte. Men wil zelfs, dat Oranje, wiens
 Gemaal, Anna van Buuren, in 't voorgaan-
 de jaar (3), overleeden was, na dat zy hem
 eenen Zoon en eene Dogter gebaard hadt,
Dorothea, Dogter der Hertoginne van Lo-
 tharingen, ten Húwelyk verzogt hebbende,
 haare verheffing zogt te vorderen, om zyn
 verzoek te meer ingang te doen vinden, en
 zyn gezag, in de Nederlanden, te beter te
 vestigen (n). Doch Filips, bewoogen door
 Alva (o), verklaarde zig, eerlang, voor MAR-
 GA-

(n) BENTIVOGLIO Verhaalb. II. Boek, I. Hoofdst. bl. 58.

(o) BURGOND. Libr. I. p. 16, 17, 18.

(3) Den vierentwintigften van Lentemaand 1558.

MARGARETA van OOSTENRYK
Douariere van SAVOJEN.
Gouvernante der Nederlanden
GESTORVEN IN DEN OUDERDOM
VAN 50 JAREN M D XXX.

Philips III 1559. **GAREET**, *Hertoginne van Parma*, die de Landvoogdy in Oogstmaand aanvaardde (p), en haaren Gemaal, den Hertog *Ostasio Farneze*, die haar herwaards verzeld hadt, eerlang, naar Italic, liet te rug keeren.

De gewoonlyke drie Raaden worden haar toegevoegd. Gelyk, onder de Regeering van Karel den V, reeds drie Raaden 't Land hadden helpen bestieren; zo bleeven deeze zelfde Raaden ook tegenwoordig in 't bewind; 't welk wy te noodiger agten aan te merken, om dat de meeste Nederlandfche Schryvers 't stuk zo verhaalen, als of deeze Raaden, of ten minste de Raad van Staate, nu voor 't eerst

De Raad van Staate. werden opgerecht. De Raad van Staate, welker gemagtigd, over zaaken van vrede en oorlog, en al wat de bescherming en veiligheid der Landen betrof, was, sedert dat Philips de Regeering aanvaard hadt, den klem des gezags kwyt geweest, welken de Koning geheellyk aan zig getrokken hadt. Nu herstelde hy deezen Raad op den ouden voet (q), benoemende, tot gewoonlyke Raaden, den Bisfchop van Atrecht, den Prins van Oranje, den Graaf van Egmond, Philips van Stavele, Heere van Glaion, Karel, Baron van Barlaimont, President van den Raad der Geldmiddelen en Viglius van Zuichem van Aytta, President van den geheimen Raad. De Vliesridders, de Leden der twee andere Raaden en die van den grooten Raad te Mechelen, die in Regtszaaken met die van den geheimen Raad onderling verstand plagten te hou-

(p) STRADA *Dec. I. Libr. I. p. 50.*

(q) BURGUND. *Libr. I. p. 22.*

houden, kreegen, gelyk van ouds, ook we- **FILIPS III**
 derom toegang tot den Raad van Staate, **1559.**
 mids, vooraf, daartoe beschreeven zynde,
 door den Landvoogdesse (r). Oranje, die,
 te vooren, zyne Raadsplaats hadt nederge-
 legd, om dat hem 't aanzien des Bisfchops
 van Atrecht in den weg was, liet zig nu,
 niet dan met moeite, beweegen, om dezelve,
 op nieuws te aanvaarden (s).

De geheime Raad, die brieven van vry- De ge-
 dom en vergiffenis verleende, en op wetten heime
 en burgerlyke orde opzigt hadt, en de Raad Raad.
 der Geldmiddelen, welken 't bewind over De Raad
 de Vorstelyke Domeinen en inkomsten was der Geld-
 aanvertrouwd, waren, reeds te vooren, op midde-
 eenen vasten voet, gebragt (t). De by- Stadhou-
 zondere Landschappen werden, vervolgens, ders over
 van Stadhouders voorzien. Lamoraal, Graaf de by-
 van Egmond, werdt Stadhouder over Vlaan- zondere
 deren en Artois; WILLEM VAN NASSAU, Land- schappen
 PRINS VAN ORANJE, over Holland, Zee- gefield.
 land, Utrecht, Westfriesland, Voorne en Willem,
 den Briele (4), waarby, in 't volgende jaar, Prias van
 het Graaffchap van Bourgondie gevoegd Oranje,
 werdt, hoewel hy, federt, verklaard heeft, wordt
 van dit laatste nimmer eenig voordeel te Stadhou-
 hebben getrokken (u). Joan van Ligne, Graaf der van
 van Holland
 van Zeeland
 van Utrecht.

- (r) J. HOPPERUS Memorial des Troubl. in Anal. Belg. Tom. II. p. II. p. 18.
 (s) Verantw. by BOR Auth. Stuk. I. Deel, bl. 4.
 (t) J. HOPPERUS Memorial des Troubl. in Anal. Belg. Tom. II. p. II. p. 18.
 (u) Apolog. bl. 72.

(4) Zyn Laftbrief was, in 't Fransch, opgesteld, en, den negenden van Oogstmaand deezes jaars 1559, gedagtekend. Zie Report. der Plak. van Holland, bl. 24.

FILIPS III 1559. van Aremberg, werdt Stadhouder over Friesland, Overysfel, Groningen en Lingen; Karel van Brimeu, Graaf van Megeu, over Gelderland en Zutphen; Pieter Ernst, Graaf van Mansveld, over Luxemburg; Joan, Graaf van Oostfriesland, over Limburg (v); Joan, Markgraaf van Bergen, over Henegouwen, Valenchyn en Chateau in Cambresis: hy werdt, in 't volgende jaar, ook Baljuw van Henegouwen, na 't affterven van Jan van Lannoi, Heere van Molembais, die dit Ampt eerst bekleed hadt (w). Voorts werdt de Baron van Barlaimont, Stadhouder over Namen; Joan van Mommeranci, Heer van Courieres, over Rysfel, Douai en Orchies, en Floris van Mommeranci, Baron van Montigni en Broeder des Graaven van Hoorne, over Doornik en het Doornikfche. Alle deeze Heeren waren Ridder van 't Gulden-vlies, en hadden, elk in zyne Landftreek, niet flegts 't bewind over 't Krygsvolk en de burgerlyke Regeering; maar ook, nevens de Provinciaale Geregthoven, over de oefeninge des Regts; behalven allcenlyk in Vlaanderen, alwaar de Stadhouder geen zeggen in Regtszaaken te hebben plag. Voorts werdt, over Brabant, alwaar de Landvoogdes zig ophieldt, geen byzondere Stadhouder gefteld, alzo 't bewind over dit Landfchap, van ouds, aan de Opperlandvoogden plag toevertrouwd te worden (x).

Som:

(v) STRADA *Dec. I. Liv. I. p. 32.*(w) VAN DER HAER *Init. Tumult. Liv. I. Cap. V. p. 91.*(x) HÖPPERUS *Liv. 1. Ch. 1. p. 19.*

Sommigen willen, dat de Prins van O-FILIPS III
 ranje zig het Stadhouderfchap over Vlaan- 1559.
 deren hadt toegelegd: doch dat de Koning
 hem Holland, Zeeland en Utrecht, toen
 merkelyk minder van vermogen, liever hadt
 willen toevertrouwen (y). De Prins zelf
 heeft egter, naderhand, te kennen gege-
 ven, dat hem het Stadhouderfchap, zo wel
 als verſcheiden' andere waardigheden, in-
 gevolge der begeerte van Keizer Karel, is
 opgedraagen geworden (z). Zy, die, voor
 eenige jaaren, gaarne zouden hebben ge-
 zien, dat de vreemdelingen, in Holland,
 ook van het Stadhouderfchap, zo wel als
 van andere Ampten, waren uitgeflooten ge-
 weest (a); namen egter genoeg in de ver-
 heffing van Oranje tot deeze waardigheid;
 alzo hy wel, te Dillenburg, in 't Graaffchap
 Nafau, gebooren was; doch, van jongs op,
 in de Nederlanden verkeerd hadt; als Heer
 van Breda, eenige goederen in Holland be-
 zat, en als Voogd over zynen jongen Zoon,
Filips Willem, ook 't bewind hadt, over ver-
 ſcheiden' goederen in Holland en in Zee-
 land, deezen, door zyne Moeder, de Graa-
 vinne van Buuren, nagelaaten (b). 't Ge-
 ſlagt van Nafau hadt ook, te vooren, over
 Gelderland geregeerd, en zelfs de Keizer-
 lyke Kroon gedraagen; al het welke te wege
 bragt, dat men zig met 's Prinſen Stadhou-
 ſchap vereerd hielt. Dat de aanhangers der
 nieu-

(y) By HOOFT. I. Boek, bl. 21.

(z) Apolog. bl. 72.

(a) V. Deel, bl. 429.

(b) Teſtam. d' Anne d' Egmont dans le Suppl. au Corps Di-
 plom. Tom. III. P. I. p. 150.

FILIPS III 1559. nieuwe Leere zig ook reeds iet goeds van 's Prinzen Regeering beloofd hebben, om dat zyn Vader, Graaf Willem van Nasfau, en zyne Broeders der Lutherfche Leere waren toegedaan, is ten hoogfte waarfchynlyk, onaangezien de Prins zelf openbaare belydenis deedt van den Roomsch-Katholyken Godsdienst (c).

Het Stadhouderschap van Gelderland en Zutfen was, eenen tyd lang, by voorraad, bekleed geweest, door den Graave van Hoorne (d), die 't gaarne hadt willen behouden. Doch de Bisfchop van Atrecht wift te wege te brengen, dat het den Graave van Megen werdt opgedraagen (e). Filips oordeelde, naar 't fchijnt, dat Hoorne zig, met de waardigheid van Admiraal der Nederlandfche zeemagt, waarin hy bevestigd werdt, behoorde te vrede te houden.

Krygs-
magt.

De gewoonlyke Krygsmagt, die, in de Nederlanden, sedert den tyd van Hertog Karel van Bourgondie, op de been gehouden was, bestondt uit de *Benden van Ordonnantien*, welken Karel de V, in 't jaar 1547, op drieduizend paarden gebragt hadt (f). Doch zy waren thans niet voltallig (g). Filips poogde dezelve, voor zyn vertrek, op het voorig getal te brengen: maar 't gelukte

(c) STRADA *Dec. I. Libr. II. p. 90. Libr. III. p. 137. Libr. IV. p. 169.*

(d) Verantw. van Hoorne *bl. 7. by BOR. Auth. Stukk. I. Deel, bl. 50.*

(e) BURGUND. *Libr. I. p. 20. VAN DER HAER Init. Tumult. Libr. I. Cap. V. p. 90.*

(f) STRADA *Dec. I. Libr. I. p. 34. GUICCIARD. Besch. der Nederl. bl. 41.*

(g) BURGUND. *Libr. I. p. 12.*

te niet. Hy verdeeldeze egter in veertien Filips III.
 Benden, over welken de bovengenoemde 1559.
 Stadhouders, uitgenomen den Graave van
 Oostfriesland en den Heere van Courrieres;
 en daarenboven Filips van Croi, Hertog
 van Aarfchot, Antoni van Lalaing, Graaf
 van Hoogstraaten, Maximiliaan de Hen-
 nin, Graaf van Bosfu, Joan van Croi, Graaf
 van Roeux, en Henrik, Heer van Bredero-
 de, allen, behalve den laatsten, Ridders
 van 't Gulden-vlies, 't bevel hadden. Men
 plag zig van deeze benden, in onverwagte
 toevallen, te bedienen (*h*). Voorts was 'er
 nog eenig Duitsch voetvolk in dienst, 't welk
 Filips gaarne betaald en afgedankt zag. Een-
 nige benden Landzaaten gaf hy voor, in
 dienst te willen houden, mids de Staaten
 voor derzelve betaalinge zorgden. Een
 getal van drie- of vierduizend Spanjaarden,
 meest in 't voorleeden jaar (5), herwaards
 gevoerd, lag, daarenboven, op de grenzen
 in bezetting (*i*). Wat de Koning met dit
 Krygsvolk voorhadt, zullen wy terstond
 zien.

De Regeering dus op eenen geregelden XIV.
 voet gebragt zynde, was Filips bedagt om Oogmer-
 dezelve te doen dienen tot bevordering van ken van
 zyne oogmerken, het verkrygen en hand- Filips.
 ha-

(*h*) STRADA *Dec. I. Libr. I. p. 35.* METEREN *I. Boek, f. 24.*

(*i*) THUANUS *Libr. XXIII. Tom. I. p. 703. C. Edit. 1620.*

(5) Uit eenen oorspronkelyken Brief, den zesden van
 Oogstmaand dezès jaars 1558, uit Antwerpen, geschree-
 ven, is my gebleeken, dat 'er, weinige dagen te voor-
 ren, tweeduizend Spanjaards, te schepe, uit Biskaai-
 je, in Vlaanderen waren aangekomen.

FILIPS III 1559. haaven van een onbepaald gezag over de Landzaaten, en het verdelgen der Ketterrye, dat 'er den weg toe baanen moest. Hy pleegde over alles raad met den Bisfchop van Atrecht, op wiens aanhouden, hy Paus Paulus den IV. fterk drong, tot het hervatten der Kerkvergaderinge van Trente, alwaar de nieuwe Leer veroordeeld, en eene nieuwe foort van Hervorming vastgefteld werdt. De befluiten deezer Kerkvergaderinge zocht hy, hier te Lande, in te voeren, en tegen de Kettters te doen gelden. Doch om hierin te flaagen, was hy, federt eenigen tyd, te raade geworden, 't getal der Bisfchoppen in de Nederlanden te vermeerderen, en dezelve ook deel aan de Regeering en zitting en de Staatsvergaderingen te doen hebben. Franciskus Sonnius, van wien wy in 't voorgaande Boek hebben gewaagd, was, om dit werk te bevorderen, reeds te vooren, naar Rome afgezonden (*k*). En op dat de Raad van Staate niets tegen 's Konings oogmerk zou konnen befluiten, hadt de Landvoogdes volmagt, om 't raadpleegen ter gewoener vergadering na te laaten, en alleen by zig zelve, met agterraad van den Bisfchop van Atrecht, Barlaimont en Viglius, befluit te neemen (*l*). Sommigen melden, dat Margareet alleen gehouden was, den Bisfchop te hooren (*m*). Anderen, dat zy niet dan met de meerderheid van alle de Leden des Raads mogt befluiten (*n*). Doch ik maak,

iii

(*k*) BURGUND. *Libr. I. p. 22.*

(*l*) STRADA *Dec. I. Libr. I. p. 51.*

(*m*) BURGUND. *Livr. I. p. 23.*

(*n*) METELEN *I. Boek, f. 24.*

in dit geval, den meesten staat op 't gene ^{FILIPS III} ik uit *Sirada* heb aangehaald, die van 't ge- ^{1559.} ne de Landvoogdes betref, uit haare eigen Papieren, beter dan iemant anders, fchynt onderrigt geweest te zyn. Ook meldt hy, dat de agterraad met den Bisfchop, Barlaimont en Viglius *Consulta* genoemd werdt. Door middel van deezen agterraad nu, kon Filips 't gezag des raads van Staate tot zyne oogmerken doen dienen.

De Bisfchop van Atrecht voorzag egter ^{Filips be-} wel, dat het uitrooijen der Ketteren en het ^{luit de} handhaaven van een onbepaald gebied, niet ^{Spaan-} zonder magt van Krygsvolk, dat den Koning ^{sche} genegen was, zou kunnen gefchieden. Hier ^{Knegten} om oordeelde hy, dat de drie- of vierduizend ^{in 't Land} Spanjaarden, van welken wy boven gewaagd ^{te doen} hebben, by voorraad, in 't Land gelaaten ^{blyven.} moesten worden, op dat men 'er zig, des noods, van zou kunnen bedienen (o). En de Koning, dien hy 't voorfloeg, vondt 'er terftond fmaak in, tevens nogtans besluitende, 't opperbevel over dit Krygsvolk Oranje en Egmond, welken by 't volk bemind waren; doch onder welken *Juliaan Romero* en *Joan de Mendoza*, Spanjaarden, bewind voeren zouden (p), aan te bieden; die 't egter grootmoediglyk van de hand weezen (q). Filips, desonaangezien, bevroedende, van hoe veel belang het voor hem ware, dat zyne Span-

(o) Verantw. van Willem I. by BOR Auth. Stukk. I. Deel, bl. 5.

(p) J. B. DE TASSIS Comment. Libr. I. in Anal. Belg. Tom. II. P. II. p. 133.

(q) HOEFT L. Boek, bl. 23. GROTH Annal. I. p. 23.

FILIPS III Spanjaarden in de Nederlanden bleeven; was
 1559- niet van zins dezelfen te laten vertrekken.

Misnoe-
 gen hier
 over.

Doch eenige Heeren; ziende, dat men 't, met het aanhouden van 't vreemd Krygs-
 volk, toegelegd hadt; op het slyven der
 zulken; die de Plakaaten tegen de Kettters;
 ten strengste; wilden uitgevoerd hebben;
 poogden verscheiden' aanzienlyke Leden der
 byzondere Staaten te beweegen, om, by een
 ernstig verzoekchrift, op het vertrek der
 vreemde Knegten, aan te houden. De Prins
 van Oranje heeft, naderhand, verklaard, dat
 hy, omtrent deezen tyd, tot dien einde,
 voorbedagtelyk, uit Frankryk, was over-
 gekomen (r). Ook was elk ingenomen te-
 gen de vreemde Knegten, die, veelligt wil-
 lens onbetaald gelaaten, op dat menze zo
 ligt niet zou kunnen afdanken, terwyl men
 Landzaaten voldaan en afgedankt hadt, 't
 platte land niet alleen, maar zelfs sommige
 Steden, gelyk Diedenhoven en Marienburg,
 beroofd en ontvolkt hadden (s). Nog was
 er een andere kommer ontstaan by veelen.
 Men was bedugt, dat de Raad van Staate,
 in welken, de Bisfchop van Atrecht reeds
 ongaarne gezien werdt, nog met meer vreem-
 delingen mogt vervuld worden: alzo de Ko-
 ning, dit wist men, den Graave van Ferid
 eene Raadsplaats hadt toegezeid (t). Veel
 morrens rees hieruit onder 't gemeen; en
 in de byzondere Staatsvergaderingen, daar
 men

(r) Apolog. bl. 77.

(s) Remoult. au Roy in de Refol. van Holland 7 Aug. 1559.
 bl. 96.

(t) BURGUND. Libr. II. p. 23.

men zig van eene Regeering, uit vreemde-^{FILIPS III} lingen bestaande, en die vreemd Krygsvolk ^{1559.} op de hand hadt, niet dan onheil voor de Landen voorspellen kon. Filips was niet onkundig van 's volks ongenoegen: ook wil men, dat hy Oranje, als den voornaamsten aanstooker van 't zelve, in 't oog hadt (*u*); doch 't was thans geen tyd, om zig, hierover, in 't openbaar, gevoelig te toonen.

De zomet verliep vast, en de tyd van 's ^{XV.} Konings vertrek naderde. Hy deedt, der-^{De Kon-} halve, de algemeene Staaten, tegen den ^{ning} zevenden van Oogstmaand, te Gend, be-^{neemt af-} schryven, om afscheid van huï te neemen, ^{scheid} en de Landvoogdy, plegtiglyk, aan Vrou-^{van de} we Margareet op te draagen. Filips liet hier ^{algemeen} zeggen „ dat hy, genoodzaakt door den ^{ne Staa-} „ toestand der zaaken in Spanje, de Neder-^{ten), te} „ landen, daar hy, anders, uit loutere lief-^{Gend.} „ de tot de Landzaaten, zyne dagen zou „ wenschen te eindigen, eerlang, zou moe- „ ten verlaaten; dat hy, de vrede met Frank- „ ryk, niet zonder zwaare kosten, gedeel- „ telyk door de Staaten opgebracht; gedeel- „ telyk getrokken uit zyne andere Koningk- „ ryken en Staaten, gelukkiglyk getrossen „ hebbende, deeze Landen, met meer ge- „ rustheid, verlaaten kon. Dat hy ze nog- „ tans, voor zyn vertrek, gaarne, van het „ noodeloos Krygsvolk, met naame van het „ Duitfch of Overlandfch, zou hebben wil- „ len onlasten; doch dat hy, tot hiertoe, „ de volkomen' afbetaaling van dit Krygs-

„ volk
(*) VAN DER HAAR Init. Trinit. Libr. I. Cap. VII. p. 107.

Fifteenth
1559.

„ volk niet hadt konnen te wege brengen,
 „ onnagezien hy, ten deezen einde, nog
 „ onlangs, elfhonderdduizend guldens, in
 „ Wisfelbrieven op Spanje, hadt opgebracht.
 „ Dat hy hierom een Regiment Overlandfche
 „ Knegten, aan welk men veel gelds fchul-
 „ dig was, hadt moeten overlaaten, 't welk
 „ hy begeerde, dat door de Staaten onderhou-
 „ den werdt, beloovende hy egter, daartoe,
 „ ware 't hem mogelyk, ook eenige pennin-
 „ gen uit Spanje te zullen overmaaken: en
 „ zelfs wederom herwaards te zullen komen,
 „ zo dra de nood zyne tegenwoordigheid
 „ vorderde.” Voorts, werdt 'er bygevoegd,
 „ dat de Koning, om gewigtige redenen,
 „ de Opperlandvoogdy zynen Zoon, Prinfe
 „ Karel, voor eerit, niet hebbende konnen
 „ afftaan; zyne Zuster, de Hertogin van
 „ Parma, met deeze zorg, belast hadt; die,
 „ in de Nederlanden gebooren en opgevoed
 „ zynde, de Nederlandfche taale fpak, en
 „ den Landen byzondere gunft toedroeg,
 „ waarom zy, behalve den eerbied en ge-
 „ hoorzaamheid, ook de liefde der Land-
 „ zaaten verdiende. Nog beval hy, dat men,
 „ aan zyne Zuster, gelyke agting en ge-
 „ hoorzaamheid als aan hem zou hebben te
 „ bewyzen.” De aanspraak werdt besloo-
 „ ten, met eene ernstige vermaaning aan alle
 „ Leden der Regeeringe, van de Landvoog-
 „ desfe af, tot de laage Overheid toe, om de
 „ Plakaaten, tegen de Kettters gemaakt en
 „ vernieuwd, ter uitvoeringe te brengen; al-
 „ zo verandering in den Godsdienst, veeltyds,

ver-

verandering in de Regeering voortbragt: **FILIPS III**
 waarby eene diergelyke vermaaning, tot **1559.**
 handhaavinge des Regts, omtrent kleinen
 en grooten zonder onderscheid, gevoegd
 werdt (v).

Ligtelyk bespeurde men, uit deeze Aant- **XVI.**
 spraak, die, van wege de algemeene Staa- **Vertoog**
 ten, naar vereisch van zaaken, beantwoord **der Staa-**
 werdt, dat Filips niet van zins was, de Pla- **ten tegen**
 kaaten tegen de Kettters te laten slaapen. Ook **'t vreemd**
 was hy, onlangs, in persoon, te Mechelen **Krygs-**
 geweest, om den grooten Raad aldaar de **volk en**
 zorg voor den ouden Godsdienst aan te be- **vreemde-**
 veelen (w). Doch terstond hierna, werdt **lingen in**
 hem, uit naam der algemeene Staaten, **de Re-**
 een Vertoog, in 't Walsch, overgeleverd, **geering.**
 welk hem overtuigen moest, dat men hem
 de middelen zocht af te snyden, waardoor hy
 de uitvoering der Plakaaten gemakkelyk dagt
 te maaken, vreemd Krygsvolk, naamlyk,
 en vreemdelingen in de Regeering. 't Be-
 helsde dit tweeledig verzoek: „ 1. Dat 's
 „ Lands grenzen niet door vreemde Kneg-
 „ ten, gelyk tegenwoordig, maar door Land-
 „ zaaten bewaard, en dat de vreemden af-
 „ gedant, of elders gebruikt mogten wor-
 „ den. 2. Dat het Land geregeerd worden
 „ mogt by den raad van Nederlanderen, niet
 „ van uitheemschen.” 't Een en 't ander ver-
 zoek was met verscheiden' redenen bekleed.
 Onder anderen, klaagden de Staaten over
 den overlast van 't vreemd Krygsvolk, welk
 men

(v) Resol. Holl. 7 Aug. 1559 bl. 90. Zie ook *Boek I. Boek,*
bl. 14 [10]. en Groot-Plakaatb. II. Deel. bl. 28.

(w) *BURGUND. Libr. I. p. 21. HOPPERUS Libr. I. Ch. II. p. 20.*

Philips III men in dienst gehouden hadt, terwyl men
1559. Landzaaten hadt afgedankt (x). Bitter smaak-
 te den Koning dit Vertoog, en sommigen
 verhaalen, dat hy, terftond, toornig, uit
 de vergadering ging, bruskeleyk vraagende,
of zy hem, die ook een Spanjaard was, mede
het Land wilden doen ruimen? Zy voegen 'er by,
 dat de Hertog van Savoye, die toen nog
 niet vertrokken was, de Staaten, wegens
 dit Vertoog, als 's Konings Hoogheid te na
 komende, ernstelyk bestraft hadt (y). Doch
 deeze dingen hebben weinig schyn van waar-
 heid, alzo de Koning nog niet geraaden
 vondt, zyne oogmerken dus openlyk te ont-
 decken. Men mag dit afneemen, uit zyn
 antwoord op 't vertoog der Staaten, welk
 hun, twee dagen laater, ter hand gesteld
 werdt, en van deezen inhoud was: „ Dat
 „ de Koning niet van zins was, vreemde-
 „ lingen ter Regeeringe in te dringen, 't
 „ welk uit de aanstelling der Landvoogdes-
 „ se blyken kon, terwyl ook het aanstellen
 „ der andere Leden van den Raad van Staa-
 „ te deedt zien, hoe vaderlyk hy voor de
 „ Landen zörgde. Dat het Spaansch voet-
 „ volk noodig in 't Land was, om het te
 „ beschermen, tegen onvoorziene beweë-
 „ gingen der nabuuren; dat men altyd eeni-
 „ gen overlast van Krygsvolk hadt, 't zy het
 „ inlandsch of vreemd ware, wanneer het
 „ niet betaald werdt; doch dat hy voor de
 „ betaaling der Spaansche Knegten, die maar
 „ drie-

's Ko-
 nings
 Ant-
 woord.

(x) Remonst. au Roy, *in de* Refol. van Holl. 7 Aug. 1559. bl. 96.

(y) *BURGUND. Libr. I. p. 29.*

„ drieduizend sterk waren, van drie tot drie **FILIPS III**
 „ maanden, uit Spanje, zorg draagen zou; **1559.**
 „ dat men deeze Knegten zou gebruiken,
 „ om zynen Zoon, Prins Karel, af te haalen,
 „ wanneer hy, in Spanje gekomen, gelegenheid vinden mogt,
 „ om hem spoedig herwaards te zenden; dat hy ze gaarne
 „ op de Vloot, die hem nu overvoeren moest,
 „ zou hebben medegenomen, hadt hy van de begeerte
 „ der Staaten eerder kennis gehad; dat hy nu zyne
 „ genegenheid te hunwaards toonen wilde, met
 „ hun te ontlasten van de soldy deezer Knegten,
 „ die nogthans dienden ter hunner bescherminge;
 „ dat hy niet voorhadt al het inlandsch voetvolk
 „ af te danken, maar twaalfhonderd man in dienst
 „ te houden, ten laste van de Landen: dat hy, eindelijk,
 „ nimmer van zins was geweest, de Spanjaarden
 „ langer dan zes of zeven maanden in 't Land te
 „ laten; doch dat hy ze nu, om den Staaten
 „ genoeg te geeven, binnen drie, of uiterlyk
 „ binnen vier maanden, zou doen vertrekken,
 „ mids de Staaten zorg droegen voor de
 „ betaaling van 't Krygsvolk, welk, in derzelve
 „ plaats, tot bewaaringe der grenzen, zou moeten
 „ worden aangenomen (z).” Met welk antwoord,
 „ de Staaten zig genoeg lieten.

Wy hebben 't een weinig omstandiger willen te boek stellen,
 „ om dat het, by niemand onzer Schryveren, te vinden is,
 „ alzo niemand

Aanmerkingen op het zelve.

(z) Reponce du Roy in de Resol. van Holl. 7 Aug. 1559. bl. 98.

PHILIPS III
1559.

mant hunner, naar 't schynt, het oorspronkelyke gezien hadt. Men merkt 'er klaarlyk uit, dat de Koning, door 't vertoog der Staaten, in verlegenheid gebragt was, en het niet voor de vuist beantwoorden durfde, om zyne oogmerken niet te zeer te ontdekken. Anders moest hy, op het verzoek der Staaten, om geene vreemdelingen in de Regeeringe te stellen, niet gezeid hebben, dat de Landvoogdes eene ingeboorne was; want de Stadhouders mogten wel vreemdelingen zyn: maar hy moest hebben getoond, dat hy geene mindere ampten aan vreemdelingen gegeven hadt, of dagt te geeven; doch hier zou hem de Bisshop van Atrecht in den weg gestaan hebben, die te Befançon in Bourgondie gebooren was (a): en Gomes Figueroa, Graaf van Feria, dien hy eene plaats in den Raad van Staate hadt toegedagt, schoon hy 'er, sedert, vermoedelyk bewoogen door 't vertoog der Staaten, van afgezien heeft (b). Nu antwoordt hy, blootelyk, dat, uit de aanstelling der verdere Leden der Regeeringe, zyne vaderlyke zorg voor de Landen bleek; 't welk niet te pas kwam. 't Gene hy, op het verzoek om het vertrek der Spanjaarden, antwoordt, heeft ook weinig om 't lyf; de belofte, om 'er, binnen drie of vier maanden, aan te voldoen, waartoe hy eindelyk komen moest, alleenlyk uitgenomen. Uit zyne aanbieding, om dit Krygsvolk te onderhouden, bespeurt men, hoe gaar-

(a) STRADA Dec. I. Libr. II. p. 77.

(b) BURGUND. Libr. I. p. 23.

gaarne hy het in 't Land zou hebben willen ^{FILIPS III} laten. En de uitvlugt, dat hy het met zig ^{1559.} op de Vloot zou genomen hebben, zo hy der Staaten begeerte eerder geweeten hadt, is blaauw genoeg, nademaal het niemant onbekend kon zyn, dat de Nederlanders altoos ongaarne vreemd Krygsvolk in 't Land zagen. Men merke egter, in 't voorbygaan, aan, dat, uit dit gedeelte van 's Konings antwoord, blykt, dat men het vertrek der Spanjaarden, in 't jaar 1556, nog niet verzogt hadt, gelyk sommigen schryven (c). Dit vertrek te verschuiven, tot dat Prins Karel, als Landvoogd, herwaards zou moeten komen, hadt ook geenen schyn: alzo de doorzigtigsten wel wisten, dat de Koning zynen Zoon de Landvoogdy nimmer zou opdragen. Eindelyk, antwoordt de Koning ook kwalyk, op de aanmerking der Staaten, dat men de vreemdelingen eer dan de Landzaaten hadt behooren af te danken; want de vraag was hier niet, of men ook eenige Landzaaten in dienst houden zou; maar of 't geraaden ware, vreemdelingen in 't Land te houden, op eenen tyd, als men Landzaaten afdankte, en dus dikwils drong, om in dienst van vreemde Mogendheden over te gaan. Of de Bisfchop van Atrecht dit antwoord voor den Koning hebbe opgesteld, is ons onbekend; maar niet, dat 'er weinige blyken van den geest en de schrandtheid, die men hem toefchryft, in te bespeuren zyn.

(c) Zie hier voor, H. 25.

FILIPS III
 1559. Filips, affcheid genomen hebbende van
 's Lands Staaten, begaf zig van Gend naar
 Middelburg in Zeeland, om de reis naar Span-
 je aan te neemen. En hier ontving hy, kort
 voor zyn vertrek, door Sonnius, de blyde
 tyding, dat de Paus, in de opregting der
 nieuwe Bisdommen, bewilligd hadt (d).
 Toen ging hy te Vlisfingen aan boord, ver-
 zeld van eenen pragtigen Hofstoet, en bege-
 leid, door omtrent negentig Schepen (e).
 De Graaf van Hoorne geboodt over de Vloo-
 te, als Admiraal. *Karel de Tisnacq*, aange-
 steld tot 's Konings Raad in Spanje, wegens
 de zaaken der Nederlanden, en twee Ge-
 heimfchryvers, *Joost de Corteville* en *Paulus*
Phintsing, deeden de reis derwaards, te gelyk
 met den Koning (f). Binnen veertien da-
 gen (3), landde hy te Laredo in Biskaaije,
 na 't doorstaan van eenen zwaaren storm
 voor de haven, die de meeste schepen en 's
 Konings kostelyksten Huisraad hadt doen ver-
 gaan. Men wil, dat Filips, aan land geko-
 men, betuigd zou hebben, dat hy geloofde,
 door de Voorzienigheid, gespaard te zyn,
 om zyne magt, voortaan, te besfeeden, tot
 het uitrooijen der Ketterye. Ook deedt hy,
 terstond na zyne aankomst, een groot getal
 van menschen, te Seville en te Valladolid,
 om 't geloof, ten vuurè doemen. In Louw-
 maand des volgenden jaars, voltrok hy zyn
 Huwelyk met de Dogter van Henrik den
 II.

1560.

(d) HOPPERUS *Livr. I. Ch. II. p. 21.*

(e) METELEN *I. Boek, f. 24. vers.*

(f) HOPPERUS *Livr. I. Ch. I. p. 19.*

(3) Den agtsten van Herfstmaand.

II, Koning van Frankryk, die onlangs, in FILIPSIII
Spanje, gekomen was (g). 1560.

Eer Filips uit de Nederlanden vertrok, XVIII.
hadden de algemeene Staaten bewilligd, in POOGIN-
het onderhoud van tweeduizend paarden, gen om
tot bescherminge des Lands, willende zy de Ben-
hierin de Benden van Ordonnantien doen be- den van
staan. Kort na zyn vertrek, werden zy, door Ordon-
de byzondere Stadhouders, gelyk die van nantien
Holland, door den Prinse van Oranje, aan- voltallig
gemaand, om dricduizend, in de plaats van te ma-
tweeduizend paarden, te onderhouden, die ken,
men, volgens 's Konings begeerte, in veer-
tien benden verdeelen moest (h). Doch de
Staaten van Holland weigerden, by herhaa-
ling, hierop, cenig besluit te neemen, ten
ware zy, nevens de algemeene Staaten, ten
deezzen einde, beschreeven werden (i): waar-
toe de Landvoogdes, bedugt voor nieuwe
vertoogen, van wege de algemeene Staa-
ten, geene genegenheid hadt (k). Ook ver-
klaarde zy, sedert, dat het byeenroepen der
algemeene Staaten met 's Konings begeerte
streedt.

Te gelyk met de tweeduizend paarden, en om
die in geduurigen dienst zouden zyn, had- den Staa-
den de Staaten ook bewilligd, om zesduizend ten nieu-
paarden, op waardgeld, te bekostigen. Men wen last
zocht hen, derhalve, te beweegen, om dui- van an-
zend paarden in vasten dienst te neemen, in der
de plaats van deezzen zesduizend op waard- Krygs-
geld, volk op
te drin- gen.

(g) METEREN I. *Boek, f. 25.*

(h) Refol. Holl. 7. *Septemb. 1559. bl. 108.*

(i) Refol. Holl. 9. *26 April 1560. bl. 33, 40.*

(k) Refol. Holl. 20. *May 1560. bl. 44.*

FILIPSI III
1560.

geld, en daarenboven, drieduizenttweehonderd voetknegten te onderhouden, die, in de plaats van de Spanjaards, op de grenzen, zouden worden gelegd (l). Die van Holland egter beweerden, dat het Land, uit de gewoonlyke Beden, moest worden beschermd, waartoe zy, voor dit jaar, honderdduizend guldens geschikt hadden, mids daarvan de gebruikelijke kwytſcheldingen genietende (m). Doch de Landvoogdes nam hierin geen genoegen. En de Staaten, van hunnen kant, geenen zin tot eenige bewilliging hebbende, die 't Hof vorderde, voor dat de Spanjaards 't Land geruimd zouden hebben (n), gaven geduurig uitftellend antwoord, zig beroepende op de algemeene Staaten. 't Is ten hoogſten waarſchynlyk, dat de Prins van Oranje in Holland, en de meeste Stadhouders, in de andere Landſchappen, de voorſtellen van 't Hof, met welken men, vermoedelyk, alleen het vinden van onderhoud voor de Spaanſche Knegten zelve op 't oog hadt, niet dan ſlaauwelyk, zullen hebben aangedrongen. In Holland, ſtondt men egter, nog voor 't einde deezer jaars, der Landvoogdesſe honderdduizend guldens jaarlyks, voor den tyd van drie jaaren, toe, die op de Schildtalen werden omgeſlaagen (o).

XIX. Zo dra waren de vier maanden, binnen 't Vertrek welken, het vertrek der Spanjaarden be-
der stemd

(l) Refol. Holl. 9 April 1560. bl. 33.

(m) Refol. Holl. 11 Septemb. 1560. bl. 85.

(n) STRADA Dec. 1. Libr. III. p. 100. THUANUS Libr. XXVI.

p. 70. A.

(o) Refol. Holl. 10 Maart 1561. bl. 14.

stemd was, niet verlopen, of men begon ^{Philips II} er, op nieuws, ernstelyk op aan te hou- ^{1560.}
den. Doch de Landvoogdes verschoof het, ^{Spaan-}
van tyd tot tyd, onder allerlei voorwend- ^{sche}
fels (p). Midlerwyl, werdt het Gemeen op- ^{Knegten}
geruid, door onwaarfchynlyke uittrooifels. ^{wordt}
Men verspreidde, dat de Koning, verre van ^{uitge-}
de Spanjaards te willen doen vertrekken, be- ^{steld,}
flooten hadt, nog agtduizend man van dien
landaart en twintigduizend Waalen her-
waards te zenden, om, met behulp deezer
manschap, de Inquisitie hier in te voeren
(q). Het gemor nam hierop toe, van dag
tot dag. Men riep, dat de Koning zyn
woord niet hielt. De Staaten, ongetwy-
feld aangezet door Oranje en andere Groo-
ten, drongen de Landvoogdes, zonder op-
houden; tot dat zy, geene uitvlugten meer
konnende bedenken, eindelyk, den Bevel-
hebber over 't Spaansch Krygsvolk last gaf,
om zig, met de Knegten, naar den Briel
(r) en naar Walchoren, te begeeven, ter-
wyl de schepen klaar gemaakt werden, met
welken zy moesten worden overgevoerd.
Doch met het uitrusten deezer schepen werdt
wederom lang gedraald. Terwyl 't volk,
en de Zeeuwen, inzonderheid, zo ongedul-
dig werden, dat zy geene hand slaan wilden
aan de dyken; die dagelyks dreigden door
te breeken; zeggende, dat zy liever het Land
overstroomd, dan langer, door de Spanjaards,
kaal geschooren wilden zien. De Landvoog-
des,

(p) STRADA Dec. I. Libr. 1. p. 97.

(q) Leeven van Willem I. I. Deel, bl. 195.

(r) Resol. Holl. 23 Decemb. 1560. bl. 97.

60 VADERLANDSCHE XXI. BOEK.

FILIPS III des, die last hadt, om hen hier te houden, ^{1560.} overleide met den Bisfchop van Atrecht, ~~Barlaimont~~ Barlaimont en Viglius, of men ze niet wederom, uit Holland en Zeeland, zou konnen ontbieden, en in de Grenssteden in bezetting leggen. Doch Barlaimont en Viglius hielden dit ondoenlyk, alzo de Grenssteden, niet minder dan de anderen, tegen de Spanjaards, waren ingenomen; waarom zy oordeelden, dat men hen, zonder uitfel, moest doen vertrekken. De Bisfchop gaf hier ook, fchoon ongaarne, zyne stem toe. Ondertusfchen hadt de Herfst eenen aanvang genomen. De Landvoogdes fchreef, in Wynaand, naar Spanje, om verlof, tot het afscheepen der Spanjaarden, die zy onmogelyk langer in 't Land wist te houden. De Koning beantwoordde deezen Brief eerst in Wintermaand, en zou veelligt nog langer gedraald hebben, zo hy, omtrent deezen tyd, geene tyding gekreegen hadt, dat de Vloot, door hem, naar Tripoli gezonden, om den zeefchuimer, *Dragut*, den oorlog aan te doen, veel volks verlooren hadt. Om dit verlies te boeten, ontboodt hy, eindelyk, de Spanjaards uit de Nederlanden (s). Zy gingen, in den aanvang des jaars 1561, en dus volle twaalf maanden laater dan de Koning beloofd hadt, van Vlisfingen, onder zeil; na dat zy, geduurende den Winter, in 't Land van Voorne, alwaar vier vendelen, onder Juliaan Romero, gelegen hadden,

doch
 volgt
 eindelyk.

(s) STRADA Dec. I. Libr. III. p. 97-101. METELEN I. Boek, f. 24, 26 vers.

en in Walcheren, door de Staaten van Hol FILIPSI
land en Zeeland, van vuur en bier verzorgd 1560.
geweest waren (t).

De veranderingen in Engeland, alwaar Ko- XX.
ningin Elizabet den Hervormden Godsdienst Onge-
noegen
met En-
geland.
invoerde, hadden de vriendschap, tusfchen
Koning Filips en haar, tot zo verre doen
verkoelen, dat hy haar de Ridderorde van
den Kousfenband wederom te rug zondt, en
Paus *Pius den IV*, die Paulus den V, in 't
laatst van 't jaar 1559, was opgevolgd, zocht
te beweegen, om haar in den ban te doen.
Ook weigerde hy de oude Verbonden, die
opzigt op de Nederlanden hadden, te vernieuwen (u). De Hollanders gevoelden haast
de uitwerkfels van dit misverftand, tusfchen
Filips en Elizabet. Hunne Koopvaardysche-
pen werden, door de Engelfchen, bekom-
merd, hunne Haringbuizen en Vischfchui-
ten, dagelyks, overvallen en beroofd. Ook
deed de Koningin dubbelen tol, te weten,
twaalf ponden fterlings, heffen van ieder
fcherpelier vellen en wolle, dat, uit Enge-
land, naar de Nederlanden, gevoerd werdt
(v), waarby de Hollanders, onder anderen,
zeer werden benadeeld.

De Staaten van Holland, op den vyfden Jakob
van Slagtmaand, hunnen Advokaat, Adriaan van den
van der Goes, verlooren hebbende, traden Einde
terftond tot het opstellen van eene *Instructie* wordt
of Berigtfchrift voor zynen Opvolger. Advokaat van
Tot be-
Holland.

(t) Refol. Holl. 10, 13 Decemb. 1560. bl. 96, 97.

(u) RAPIN *Tom.* VI. p. 185, 186. *METEREN I. Boek, f. 31.*

(v) Refol. Holl. 30 Decemb. 1559. bl. 127. 5 July, 4, 10
Sept. 1560. bl. 62, 84, 87.

FILIPS III bekleedinge van dit Ampt, dat langs hoe ge-
 1560. wigtiger werdt, kwamen in aanmerking *Ar-
 nouud Coebel*, 's Lands Ontvanger, *Adriaan
 Sandelyn*, Pensionaris van Amsterdam, en
Jakob van den Ende, Pensionaris van Delft.
 Doch de laatste, die, sedert eenigen tyd,
 in verscheiden' gewigtige zaaken, gebruikt
 was, werdt, met het zelve, vereerd. Des Ad-
 vokaats wedde, die, tot hiertoe, maar vier-
 honderd ponden geweest was, werdt op agt-
 honderd ponden verhoogd (w). Omtrent dee-
 zen tyd, werden de wedden der meeste
 Amptenaaren, hier te lande, merkelyk ver-
 meerderd: 't welk men, voornaamlyk, aan
 den toevoer van goud en zilver uit Amerika,
 waardoor 't geld, hier, van tyd tot tyd, min-
 der waardig werdt, en aan het verzwaaren der
 gemeene lasten moet toeschryven (x).

XXI. Behalve het vertoeven van 't Spaansch
 Opreg- Krygsvolk hier te lande, tegen 's Konings
 ting van uitdruklyke belofte, hadt ook het opregten
 nieuwe der nieuwe Bisdommen veel gemors ver-
 Bisdom- wekt, onder kleinen en grooten. Filips, die
 men, in der, gelyk wy gemeld hebben, voor zyn ver-
 de Ne- trek van hier, tyding van gekreegen hadt,
 derlan- zocht het, nog eenigen tyd, bedekt te hou-
 den. den. den (y); doch het lekte spoediger uit, dan
 hy verwagt hadt. Vier Bisdommen waren
 er, tot hiertoe, maar in de Nederlanden
 geweest, van Kameryk, van Utrecht, van
 Atrecht en van Doornik; die allen afhingen
 van Aartsbisdommen, buiten 't gebied des
 Ko-

(w) Resol. Holl. II Novemb. 15 Decemb. 1560. bl. 92, 99.

(x) Zie IV. Deel, bl. 464.

(y) METELEN I. Boek, f. 29 vers.

MR. ADRIAAN VAN DER GOES.
Advokaat van Holland,
in't jaar 1547, oud 38 jaaren.

Van der Meulenland, gelyk aan een vignet in de eerste St. C. van der Goes, Appon & Delt. Dier. J. Houtbraken 1798

Konings, in Frankryk en in Duitſchland, Filips III
1560.
 gelegen. 't Biſdom van Utrecht ſtondt onder 't Aartsbiſdom van Keulen, en de drie anderen onder 't Aartsbiſdom van Reims. Filips hadt den Paus vertoon, dat de Nederlanden, vooral in deezen tyd, daar de nieuwe gezindheden alomme 't hoofd begonden op te ſtecken, en 't getal der Ingezetenen meer en meer aanwies, aan vier Biſchoppen te weinig hadden. Ook vondt hy wanvoeglyk, dat deeze Biſchoppen van Hoofdkerken buiten zyn gebied afhingen. Paulus de IV. hadt, derhalve, by eene Bulle van den twaalfden van Bloei maand des jaars 1559, veertien nieuwe, by de vier oude Biſdommen, gevoegd, te weten die van Mechelen, Antwerpen, Haarlem, Deventer, Leeuwaarden, Groningen, Middelburg, 's Hertogenboſch, Roermonde, Namen, S. Omer, Yperen, Gend en Brugge: en van deeze agttien Biſdommen werden Kameryk, Mechelen en Utrecht tot Aartsbiſdommen verheeven. Voorts bepaalde de Paus de uitgetrektheid van ieder Stigt, en wees ieder Biſchop, by voorraad, zeker jaargeld toe, tot dat hante vaſte inkomſten, door den Koning, geregeld zouden zyn. En men merkte op, dat het jaargeld van den Aartsbiſchop van Mechelen op drieduizend Dukaaten geſteld was, daar den anderen Kerkvoogden maar vyftienhonderd Dukaaten waren toegelegd: waarvan men de reden niet bevroeden kon, voor dat men gezien hadt, dat dit Aartsbiſdom aan den Biſchop van Atrecht was opgedraagen.

On-

FILIPS III 1557. Onder het Aartsbisdom van KAMERYK, stonden de Bisdommen van *Atrecht*, *Doornik*, *S. Omer* en *Namen*: onder het Aartsbisdom van MECHELEN, de Bisdommen van *Antwerpen*, *Gend*, *Brugge*, *Yperen*, *'s Hertogenbosch* en *Roermonde*: onder het Aartsbisdom van UTRECHT, de Bisdommen van *Haarlem*, *Deventer*, *Leeuwaarden*, *Groningen* en *Middelburg*. Filips en zyne Opvolgers zouden regt van benoeming hebben tot de Aartsbisdommen van Mechelen en Utrecht en tot alle de Bisdommen. Aan den Paus zou de aanstelling en bevestiging staan. Omtrent het Aartsbisdom van Kameryk, welk, als tot het Duitſche Ryk behoorende, ſcheen aangemerkt te worden, werdt niets bepaald (z). Doch Pius de IV, den Biſſchop van Atrecht, ſedert, tot Kardinaal verheeven hebbende, vondt geraaden, het Aartsbisdom van Mechelen, waarmede hy, op 's Konings beſtoeming, voorzien was, tot eerſten zetel van gantsch Nederland te verklaaren, by eene Bulle van den elfden van Lentemaand des jaars 1560 (a). Midlerwyl, waren ook de andere zetels, op Konings begeeren, vervuld. Tot Biſſchop van Antwerpen, werdt de Kanſelier Filips Nigri aangesteld; in wiens plaats, eerlang, Franciskus Sonnius gekomen is. 't Bisdom van Gend was, zo ſommigen ſchrijven, eerſt den Prefident Viglius toegeſchikt; doch werdt, ſedert, aan *Kornelis Janſenius* opgedraa-

(z) MIRÆI Donat. Belg. *Libr. I. Cap. CLVI. p. 472. Tom. I. Oper. Dipl. Bor. I. Bock. bl. 17 [24].*

(a) MIRÆUS *ubi ſuprà Libra II. Cap. CXXXIX. p. 610.*

draagen. Over 't Bisdom van Brugge, stondt FILIPUS III
 eerst *Petrus Curtius*, en na hem *Remigius Dru-*
tius. Over 't Bisdom van Yperen, *Martinus*
Rithove: over dat van 's Hertogenbosch,
 eerst Franciskus Sonnius, en toen *Laurens*
Mets. Over dat van Roermonde, *Willem*
Damaas Lindanus, die naderhand ook Onder-
 Inquisiteur werdt over Gelderland, Holland,
 Zeeland, Utrecht, Friesland, Groningen
 enz. (b). Naar het Bisdom van Kameryk,
 hadt, in den jaare 1556, en dus eer 't nog tot
 een Aartsbisdom verheeven was, Robert,
 Zoon van Reinoud van Brederode, ge-
 staan; doch de Bisfchop van Atrecht, die
 nu den naam van *Kardinaal van Granvel-*
le aangenomen hadt, wist te wege te bren-
 gen, dat het *Maximiliaan van Bergen*
 werdt opgedraagen. *François Richardot* be-
 kwam het Bisdom van Atrecht, dat, door
 de verhooging des Kardinaals, opengeval-
 len was. Dat van Doornik viel *Karel van Croi-*
ten deel, dat van S. Omer *Gerard van Hame-*
ricourt, dat van Namen *Antoni Havet*. De
 Bisfchop van Utrecht, Georgius van Eg-
 mond, onlangs overleeden zynde, werdt
 FREDRIK SCHENK VAN TAUTENBURG
 tot Aartsbisfchop verheeven (c). Onder hem,
 werden *Nikolaas a nova terra* of *van Nieuw-*
land, Abt der Abtdye van Egmond, Bisfchop van
 Haarlem; *Gilles van den Berge*, Bisfchop van
 Deventer; *Remigius Drutius*, en, na deszelfs
 verplaatfing naar Brugge, *Cunerus Petri* Bis-
 fchop

(b) Repert. der Plakaat. bl. 112, 113.

(c) Catal. Præpos. S. Petri Ultraj. in Anal. Belg. Tom. III.
 p. I. p. 233.

Filips III
1560. fchop van Leeuwaarden; *Joannes Knyf* Min-
derbroeder, Bisfchop van Groningen, en
Nikolaas a Castro, Bisfchop van Middelburg
(d). De meeste Bullen, waarby Pius de IV.
de uitgestrektheid deezer Bisdommen nader
bepaalde, zyn nog voorhanden (e). Filips
hadt, omtrent deezen tyd, ook eene Hoo-
geschool te Douai opgeregt, op dat zyne
Nederlandsche Onderzaaten, die Walsch
fpraken, zig niet te Geneve, alwaar de
Hervorming ingevoerd was, zouden behoe-
ven te laaten onderwyzen. Pius de IV. hadt
hem, ook hiertoe, verlof gegeven (f).
Doch die van Leuven, voor 't verval hun-
ner Hoogeschoole dugtende, waren zeer te
onvrede, over deeze nieuwigheid (g).

Misnoe-
gen over
dezelve.

Veel algemeener nogthans was het onge-
noegen over de opregting der nieuwe Bis-
dommen. De oude Bisfchoppen en de Kloos-
terlingen waren de gereedsten, die 'er over
morden. De eerften zagen zig verfteken van
een groot gedeelte van hun geestelyk Regts-
gebied, welk den nieuwen Kerkvoogden
werdt toegevoegd. Ook ftak den voornaam-
ften Abten in den krop, dat het getal der
Leden van de Staatsvergaderingen vermeer-
derd werdt. Zy, en de Monniken klaag-
den, dat men hun hunne oude inkomsten
benam, om met dezelve de nieuwe Bis-
fchop-

(d) VAN DER HAAR de Init. Tumult. Belg. Libr. I. Cap. IX. p. 149. BOR I. Boek, bl. 19 [26]. BURGUND. Libr. I. p. 33.

(e) Apud MIRÆUM Oper. Diplom. Tom. I. p. 476, 618, 482. Tom. II. p. 790, 797, 923, 913, 1066, 1077, 1085, 1098, 1102, 1104, 1298.

(f) Bullau Vide apud MIRÆUM Tom. I. p. 238.

(g) BURGUND. Libr. I. p. 43.

schoppen te verryken (i). Men hadt, naamlyk, den Aartsbisfchop van Mechelen, de ryke Abtdy van Affligem toegevoegd; de Abtdy van Egmond met het Bisdom van Haarlem; de Lieve-vrouwe Abtdy te Middelburg met het Bisdom aldaar vereenigd, en andere voornaame Abtdyen ook aan andere Bisdommen gehegt (k); waardoor verſcheiden Kloosters merkelyk werden bena- deeld. 't Gemeen begon ook te vreezen, dat zo groot een getal van Bisfchoppen de Inquifitie ligter zou konnen doordryven, en de hand houden aan de uitvoering der strenge Plakaaten. De Staaten van Holland ftieten zig, insgelyks, aan deeze nieuwigheid (l). De Grooten gaven van alles de ſchuld aan den Kardinaal van Granvelle, die, zelde men, door het invoeren der nieuwe Bisfchoppen, almeest zyne eigen' grootheid gezogt hadt, en de Staaten, tegen regt, over 't opregten der nieuwe Bisdommen, niet hadt willen kennen (m). De Prins van Oranje was een der voornaamfte misnoegden (n), en ſchynt dit de reden, waarom de Koning hem, by eenen eigenhandigen Brief, in Sprokkelmaond des jaars 1561 gefchreeven (o), ernstelyk vermaand heeft, om de invoering der nieuwe Bisfchoppen te helpen bevorderen.

FINIS. 1560

1561.

Met

(i) Verantw. van Willem I. by BOR Auth. St. I. Deel, bl. 6.

(k) VAN DER HAAR Init. Tumult. Belg. Libr. I. Cap. XL p. 143.

(l) Refol. Holl. 23 Febr. 1561. bl. 11.

(m) HOPPERUS Libr. I. Ch. III. p. 22, 23, 24.

(n) Verantw. van Willem I. by BOR Auth. St. I. Deel, bl. 6.

(o) By HOOFD I. Lock, bl. 35.

FILIPSIII Met den aanvang des jaars 1561, hadt de
 1561. Landvoogdes verzogt, dat de driejarige
 Bede van honderdduizend guldens, aan die
 van Holland gedaan, met zevenduizend pon-
 den, jaarlyks, mogt verhoogd worden, en
 dat, daarenboven, nog zestigduizend pon-
 den, in twee termynen, werden opgebracht;
 in welke laafte Bede, de Staaten spoedig
 bewilligden, met deeze verandering, egter,
 dat zy, in de plaats van zestigduizend pon-
 den op te brengen, honderdduizend ponden,
 ten laste van den Koning, verzegelden.
 Doch in de eerste Bede, bewilligden zy niet
 voor Oogstmaand (p).

XXII.
 Onge-
 noegen
 tegen
 Granvel-
 le.

Men begon, omtrent deezen tyd, een al-
 gemeen ongenoegen te bespeuren, tegen den
 Kardinaal van Granvelle, wiens Staatzugt
 eerst den Grooten, en toen ook 't gemeen
 in 't oog ftak. Hy hadt 'er, reeds voor 's
 Konings vertrek, blyken van gegeven, wei-
 gerende den Raad van Staate by te woo-
 nen, om dat men, niet hem, maar Karel
 van Lalaing, by afwezigheid des Hertogs
 van Savoye, tot deszelfs Stedehouder, hadt
 aangesteld (q). Doch nu maakte het ver-
 trouwen, welk de Landvoogdes in hem stel-
 de, en de gunst, die de Koning hem toe-
 droeg, hem hoe langer hoe trotfer: 't welk
 oorzaak was, dat men hem openlyke teke-
 nen van kleinagting begon te toonen. Toen
 hy zyne intrede in Mechelen deedt, was
 'er niemant uit de Edelen en Grooten te-
 gen-

(p) Refol. Holl. 9 Maart, 12 Aug. 1561. bl. 17, 61.

(q) STRADA Desc. I. Libr. III. p. 146.

genwoordig. Elk gaf voor, niet genodigd te zyn, en Granvelle, dat hy 't niet gedaan hadt, om weigering te voorkomen (r).

FILIPUS III
1561.

Oranje, wiens tweede Huwelyk met Anna, Dogter van Maurits, Keurvorst van Saxon, door Granvelle, was afgekeurd, om dat de Prinses der Lutherische Leere was toegedaan; Oranje trouwt Anna van Saxon.

betoonde hem ook, by verscheiden' gelegenheden, blyken van afkeer en wederwil (s). Hy beweerde, dat Granvelle zig, als Abt van Affligem, te groot een gezag, in Brabant, aanmaatigde, en de voorregten van 's Lands Edelen verkortte (t): waar tegen de Kardinaal den Prins, op zyne beurt, verweet, dat deeze de Majesteit des Konings hoonde, door de uitsteekendheid, die hy zig, boven de andere Staaten van Brabant, toefschreef (u). Doch de staatzugt des Kardinaals, die 't oor der Landvoogdesfe hadt, liep ook anderen Heeren in 't oog: onder welken 'er verscheiden' waren, welken hy byzondere oorzaak van ongenoegen gegeven hadt. Oranje verbondt zig, met eenigen van deezen, tegen den Kardinaal, onder anderen, met den Graave van Egmond, met wien hy, te vooren, niet volkomen eendragtig geweest was (v).

De nieuwe Bischoppen namen vast bezit XXIII. kunner Stoelen, op verscheiden' Plaatfen. De nieuwe Bischoppen
Doch toen men aan 't aanflaan der Geestelijken neemen

(r) HOPPERUS *Livr. I. Ch. III. p. 24.*

(s) BURGUND. *Livr. I. p. 32.*

(t) Verantw. van Will. I. by BOR Auth. *St. I. Deel, bl. 6.*

(u) VIGLIU *Vita N. LXXIV. p. 35.*

(v) BURGUND. *Livr. I. p. 33.*

FILIPSI lyke goederen ging, vervoegden de Kloos-
1561. ters in Brabant zig, met een verzoekschrift,
 op fom aan den Koning, waarin zy te kennen ga-
 mige ven, dat het vervreemden der Kloosterly-
 Plaafsen, ke inkomsten, met de voorregten der Abt-
 bezit dyen en het oogmerk der Stigteren, freedt.
 hunner 't Verzoekschrift vondt geen' ingang. De
 Stoeien. Kloosterlingen moesten, eindelyk, het ver-
 Op ande vreemden hunner inkomsten, met eene jaar-
 ren, wor- lykſche ſomme, ten behoeve der Biſchop-
 den zy pen, afkooopen. Evenwel poogde men, in
 gewaerd. Brabant, de Biſchoppen te weeren. Die
 van Antwerpen verkreegen uitſtel, tot op
 's Konings overkomst. Doch toen meenden
 eenige andere Steden ook vryheid te hebben,
 om de Biſchoppen buiten te houden, gelyk
 Roermonde, Deventer, Groningen en Leeu-
 waarden deden (w). Mechelen en 's Her-
 togenboſch hadden hunne Kerkvoogden in-
 gehaald. Zo deden vervolgens ook Utrecht,
 Haarlem en Middelburg, zig voegende naar
 het voorbeeld der overige Steden, welker
 meesten haare Biſchoppen ontvingen (x).

De Re-
 derykers
 bevoor-
 den de
 Hervor-
 ming.

Doch onder 't gemeen vondt de Hervor-
 ming meer en meer ingang, onaangezien
 de vervolging om 't geloof, omtrent deezen
 tyd, heviger dan te vooren woedde. De Re-
 derykers ſchroomden niet, in openbaare
 ſpielen van zinnen, of zedelyke Tooneelſpe-
 len, den volke de gebreken der Kerkelyken
 te vertoonen, en te gelyk de onredelykheid
 der vervolging, om zaaken van Godsdienst:
 al

(w) *Boek I. Boek, bl. 19, 21 [27, 29].*

(x) *HOPPERUS Livr. I. Ch. V. p. 28. BOXHORN op REI-
 GERSB. II. Deel, bl. 156. Repert. der Plak. bl. 103.*

al 't welk greetiglyk gehoord en geloofd werd (y). De Grooten zagen niet ongaarne, dat de aanhang des Kardinaals, door zulke middelen, gezwakt werdt, en begunftigden, onder de hand of openlyk, de party der Hervormden. Doch van wege 't Hof werdt, onder anderen in Holland, verboden, eenige *Kamerspelen, Balladen, Liedekens, Commedien, Batementen, Refereynen*, waarin zaaken, den Godsdienst of de Geestelykheid betreffende, vervat waren, te verspreiden, te zingen of te speelen. Zelfs mogt men geene enkel zedelyke spelen in 't licht brengen, zonder verlof van den Pastoor of *Officier* (z). 't Volk kreunde zig eger luttel aan deeze bevelen. Te Doornik en te Valenchn, hielden de Hervormden, omtrent deezen tyd, vergaderingen by nacht, met zingen van Psalmen. Te Valenchn, raakten twee Predikanten in hegtenis, die, terwyl zy naar de strafplaats geleid werden, geweldiglyk, uit de handen der Geregtsdienaaren werden verlost: welk bedryf eenigen, sedert, het leeven gekost heeft (a). Doch dit was slegts een voorspel van de opschuddingen, die naderhand ontstonden. Philips vermaande, op 't einde des jaars 1561, de Landvoogdesse schriftelyk, wegens eenige Perfoonen, die hem in 't oog liepen. De President Viglius was, over den inhoud van dit schryven, zo getroffen, dat hy ernstelyk aanhieldt, om van zyn Ampt ontslaagen

Philips
1561.

't Worde
hun be-
let.

Beroerte
te Valen-
chn.

(y) HOOFD I. Boek, bl. 36.
(z) Repert. der Plak. bl. 96.
(a) BURGUND. Libr. I. p. 39.

FILIPS III gen te worden. Doch de Koning deedt hem,
 1561. door beloften en geschenken, van besluit
 veranderen (*b*). De Landvoogdes vondt,
 Montigni naar Spanje te zenden, om den Koning van
 den staat des Lands te onderregten, en hem
 tevens eenigen onderstand in geld te ver-
 1562. zoeken. Hy keerde, in den aanvang des
 jaars 1562, te rug, met belofte van hulpe,
 zonder meer. Ook verspreidde hy, dat de
 Koning zig de Nederlandsche zaaken wei-
 nig aantrok, en hem ging na, dat hy den
 Kardinaal, in Spanje, zeer zwart hadt afge-
 maald (*c*).

Schimp- Livrei te- gen Gran- velle. Het ongenoegen tegen deezen bleef steeds
 duuren. Men smaalde zelfs op hem, door
 eene schertsende Livrei, die, door den Graa-
 ve van Egmond, uitgevonden was, en eerst
 in eene zotskap, den dienaaren op de mouw
 gestikt, bestondt; doch naderhand in een
 bondel pylen veranderd werdt (*d*). De vrien-
 den des Kardinaals stieten zig aan beide dee-
 ze zinnebeelden, houdende de zotskap te
 schimpen op des Kardinaals hoed, en den
 bondel pylen voor een teken van een eedge-
 nootschap, ten zynen bederve, gesmeed.
 Doch de Edelen gaven voor, dat zy, met
 het laatste Zinnebeeld, hunne vereeniging
 ten dienste des Konings wilden aandui-
 den (*e*).

De

(*b*) VIGLII Vita N. LXXVI. p. 35.

(*c*) VIGLII Vita N. LXXVIII. p. 37.

(*d*) Proces van Egmond agter LE CLERC Nederl. Gesch. I. Deel, bl. 618, 619, 636.

(*e*) STRADA Dec. I Libr. IV. p. 149. Zie ook Verantw. van Hoerne, bl. 98. by BON ANTH. Stukk. I. Deel, bl. 62.

FRANCISCUS de Tweede,
Koning van VRANKRYK.
GESTORVEN NA ENE REGERING
VAN 18 MAANDEN EN 20 DAGEN
IN DE OUDERDOM VAN OMTRENT 17 JAREN
DEN 5 DECEMBER M D I X.

De bewegingen ter oorzaake van den FILIPS III 1562:
 Godsdiens, ten deezen tyde, in Frankryk XXIV. Binnen-
 uitgeborften, deden de Landvoogdes dug- landfche
 ten, voor diergelyke zwaarigheid in de Ne- oortog
 derlanden. 't Getal der Hervormden was in Frank-
 daar zo sterk toegenomen, dat de Konin- ryk.
 ginne Moeder, *Katharina de Medicis*, die den
 klem der Regeeringe in handen hadt, oor-
 deelde, eenen merkelyken ruggefteun aan de-
 zelve te zullen konnen hebben, tegen die
 van Guize, welken haare oogmerken dwars-
 boomden, en te gelyk sterk yverden tegen
 de *Hugenooten*. Met deezen naam, verbasterd
 van het Duitsch woord *Eedgenosfen* of *Eedge-*
nooten, uit Zwitserland herkomstig (f),
 werden, ten deezen tyde, de Hervormden
 in Frankryk benoemd. De Hertog van Gui-
 ze, zo staatzugtig als de Koninginne Moe-
 der, begon de bewegingen met den moord
 van Vasty, die de Hugenooten terftond in
 de wapenen hielp, en aandreef, om Orleans,
 en naderhand Rouan te bemagtigen. Daar-
 entegen werdt Oranje, Hoofdstad van het
 Prinsdom van dien naam, alwaar de Hugenooten,
 de meesten in getal zynde, de wapenen
 hadden opgevat, door *Fabricius Serbellon*,
 overvallen, bemagtigd, en met roof
 en moord vervuld (g). Guize, in 't begin
 des volgenden jaars, geduurende het beleg
 van Orleans, doorschooten zynde, werdt
 de Vrede, tusfchen Koning François en de
 Hugenooten, getroffen (h), by welke, hun
 viy-

(f) SPON. Hist. van Geneve, II. Boek, bl. 188.

(g) THUANUS Libr. XXXI. p. 124 & seqq.

(h) THUANUS Libr. XXXIV. p. 232, 236, 239.

Filips III 1562. yryheid van Godsdienst werd toegeftaan, die de Prins van Oranje, federt, ook aan alle de Ingezetenen van zyn Prinsdom, beide Onroomschen en Roomschen verleende (i): 't welk hier te liever gemeld zy, om dat voornaame Schryvers hebben aangetekend, dat hy den Godsdienst, in zyn gebied, onveranderd liet (k). Evenwel verzogt hy, wat laater, den Koning, door zynen Gezant, in Frankryk, de zaaken van zyn Prinsdom te willen vorderen; „ 't welk, zei- „ de hy, gefchaapen ftondt verlooren te „ gaan, om dat hy 't, by 't heilig oud „ Roomsch geloof, hadt gezogt te bewaa- „ ren.” Ook vindt men, dat de Koning be- loofd heeft, aan zyn verzoek te zullen vol- doen (l).

Filips
steekt 'er
zig in.

Filips hadt zig ook gefteken, in den in- landschen Franfchen oorlog, en den Koning van Frankryk drieduizend Knegten uit Ita- lie toegefchikt. De Landvoogdes zogt 'er, op 's Konings last, tweeduizend Paarden, uit de Nederlanden by te voegen. Doch O- ranje en Egmond felden zig hiertegen, be- weerende, dat het Paardenvolk, tot befcher- ming der Nederlanden, by der hand ge- houden moest worden. Granvelle wist eg- ter te wege te brengen, dat 'er, in plaats van manfchap, eenig geld van hier naar Frankryk gefchikt werd (m). Uit Engeland hadden, daarentegen, de Hugenooten eeni- ge

(i) *Voyez Corps Diplom. Tom. V. P. 1. p. 99.*

(k) *GROTH Annal. I. p. 16.*

(l) *HOPPERUS Livr. II. Ch. I. p. 38. HOOFT II. Boek, bl. 66.*

(m) *STRADA Dec. I. Livr. III. p. 116, 117.*

ge hulp gekreegen: 't welk Granvelle zo Philips III
 1562.
 ichynt verbitterd te hebben, dat hy, vol-
 gens sommiger verhaal (n), de Landvoogdes
 bewoog, om den invoer der Engelsche Lakenen
 te verbieden. De Engelschen zouden hier- Staat van
 op den stapel der Lakenen hebben overge- den
 bragt naar Embden, in Oostfriesland (o), tot Koop-
 merkelyk agterdeel der Nederlanderen, die, handel
 volgens sommiger aantekening, ten deezen op Eng-
 tyde, wel twaalf millioenen jaarlyks met de land.
 Engelschen verhandelde, en aan Lakens
 alleen, meer dan vyf millioenen ontboo-
 den. Dit naauwkeuriger Aantekeningen,
 is my egter gebleeken, dat de invoer der En-
 gelsche Lakenen, in Holland, eerst in Bloei-
 maand des jaars 1564, na 't vertrek van
 Granvelle, en na 't verleggen van den En-
 gelschen handel naar Embden (p), verboo-
 den is geworden: op verzoek zelf van de
 Staaten van den Lande (q). Deezen bragten
 ook eerlang te wege, dat men, in 't byzyn
 van Gemagtigden van Haarlem en Amster-
 dam, te Brugge, met de Gemagtigden der
 Koninginne van Engeland, in onderhandeling
 tradt (r): en hier werdt het *Groot-Commercie*
Traktaat vanden jaare 1496 vernieuwd, waar-
 door de handel op Engeland wederom op den
 voorgigen voet werdt hersteld (s).

De binnenlandsche Kryg duurde nog in De Her-
 Frankryk, toen de Landvoogdes, bedugt, togin van
 dat Parma
 roept de

(n) RAPIN Tom. VI. p. 207.

(o) METEREN I. Boek, f. 31 vers.

(p) Repert. der Plak. bl. 117.

(q) Resol. Holl. 11 July 1564. bl. 30.

(r) Resol. Holl. 1 May 1565. bl. 3. 5 Febr. 1566. bl. 7.

(s) Repert. der Plak. bl. 120.

FILIPS III
1562.

Vliesrid-
ders en
Stadhou-
ders fa-
men.

Oranje
houdt
byzonde-
re Byeen-
komsten
met de
voor-
naamste
Heeren.

dat de Hugenooten ook iets in de Neder-
landen mogten willen onderneemen, de Vlies-
ridders en Stadhouders, in Bloei maand, te
Brusfel, byeen riep (†). Zy deedt hun, by
monde van den Prefident Viglius, 't gevaar
des Lands voor oog en stelen, te gelyk met
eenige middelen, om het te voorkomen :
geevende den Heeren drie dagen tyds, om
hunne bedenkingen, over 't een en 't ander,
in te leveren. Oranje, deeze gelegenheid
willende waarneemen, om eenige verande-
ring in de wyze van 's Lands Regeeringe te
wege te brengen, ontboodt alle de Heeren,
Granvelle en Viglius uitgenomen, ten zynen
huize, hun voorhoudende „*eerstelyk*, dat men
„ gezamenlyk over 't voorstel der Landvoog-
„ desse behoorde te oordeelen, en de onder-
„ linge gedagten, ware 't mogelyk, tot een-
„ paarigheid te brengen; *ten anderen*, dat men
„ thans ook, over de algemeene Regeering
„ des Lands, moest raadpleegen, loopende
„ den Staat groot gevaar van zynen onder-
„ gang, zo men geen waakend oog hielt
„ op het gedrag van eenige Staatsdienaa-
„ ren.” Elk begreep ligtelyk, dat hy 't op
Granvelle gemunt hadt. Verscheiden Hee-
ren bewilligden terstond in dit tweeledig
voorstel. Doch anderen, met naame Bar-
laimont, Bosfu, Jan, Graaf van Oostfries-
land, en Courricres merkten aan, dat de
Landvoogdes hun niet gelast hadt, één ge-
voelen uit aller naam, maar elk zyn byzon-
der gevoelen in te brengen. Zy voegden

(†) VIGLIU VISA, N. LXXVII. p. 36.

'er by, dat zy, als byzondere Stadhouders, FILIPS III 1562.
geene kennis van 's Lands algemeene Re-
geering hadden, veel min eenige reden, om
'er over te klaagen: waarom zy niet konden
goedvinden, deswege te raadpleegen. He-
vig werdt hiertegen van de andere zyde,
getwist. Doch de gevoelens der Heeren
bleeven verschillen. Ook antwoordde elk af-
zonderlyk, op het voorstel der Landvoog-
desse. Doch 't is onnoodig, hier, breeder
van deeze antwoorden te gewaagen, alzo
'er weinig of niets op beslooten werdt (u).

In Zomermaand, hieraan volgende, wer-
den de algemeene Staaten, te Brusfel, be-
schreeven. De Landvoogdes deedt hun hier
verzoeken, dat zy, in aanmerking van de
gevaaren, die de Landen toen nog uit Frank-
ryk dreigden, hunnen Gemagtigden ten Ho-
ve last wilden geeven, om, by schiekyken
nood, te bewilligen in zekere somme, tot
bescherminge der Landen, die voor Hol-
land niet minder dan tweehonderdduizend
ponden zou kunnen zyn; doch niet zou be-
hoeven te worden opgebracht, zo 't de nood
niet vorderde. Men gaf voor, dat men zulk
een' breeden last voor de Gemagtigden dien-
stig hieldt, om de zaaken met te meer spoed
te kunnen uitvoeren, gedoogende den staat
derzelven dikwils niet, dat 'er vooraf ver-
slag van gedaan werdt aan de byzondere ge-
westen (v). Doch de meeste Staaten, met
naame die van Holland, dugtende, dat
hun-

(u) J. HOPPERUS *Liyr. I. Ch. IV. p. 24.* VIGLIU Vita, N.
LXXVII. p. 36.

(v) Resol. Holl. 5 Aug. 1562. II. 90.

1562. **Philips III** hunne Gemagtigden ligtelyk konden worden overgehaald, om te bewilligen in het gene het Hof vorderde; vertrouwden hun zo breeden last niet: waarom de Landvoogdes, na verloop van eenige maanden, haar voorstel moest laten vaaren (w).

XXV. Oranje gaf, ondertuschen, den toeleg niet op, om Granvelle den voet te ligten. Oranje, Hy hieldt, van tyd tot tyd, byeenkomsten
Egmond met zulken, die 't naast met hem eens waren.
en Hoor- met zulken, die 't naast met hem eens waren.
ne schry- ren. Men besloot hier, na ryp overleg, een
ven aan- nen- uitvoerigen brief aan den Koning te laa-
den Ko- ten afgaan, die, dikwils herschreeven en
ning, o- veranderd, eindelyk, in deezen zin, ter ne-
ver Gran- dergesteld werdt: „ Dat zy, lang gezwegen
velle: „ hebbende, zonder ondiens van zyne Ma-
1563. „ jesteit, en zonder deeze Landen voor een
„ onvermydbaar bederf bloot te stellen, niet
„ langer verbergen konden, 't gene hun
„ kwelde. Dat 'er een algemeen gevoelen
„ heerschte, onder de Landzaaten, dat de
„ gantsche klem der Regeeringe in han-
„ den van den Kardinaal Granvelle was,
„ welk gevoelen de Koning niet zou kon-
„ nen wegneemen, zo lang hy den Kardi-
„ naal in 't bewind liet: dat al 't volk mis-
„ noegd was, over deezen Staatsman, 't welk
„ de oorzaak gerekend moest worden, waar-
„ om 's Konings zaaken hier niet voorspoediger
„ gingen: dat zy, hierom, de vry-
„ heid namen van zyne Majesteit voor te
„ houden, hoe betaamelyk het ware, zynen
„ voornaamsten Leenmannen en 't gant-
„ sche

(w) Resol. Holl. 15 Decemb. 1562. bl. 133.

„sche volk liever dan ééne Granvelle ge- FILIP III
 „noegen te geeven. Dat elk nogthans van 1563.
 „de Regeering der Landvoogdesse ten
 „hoogften voldaan was. Dat zyne Maje-
 „steit niet moest waanen, dat het hun, die
 „dit schreeven, om meer gezags te doen wa-
 „re, alzo zy, op 't welbehaagen zyner Ma-
 „jeiteit, gaarne afftand wilden doen van
 „hunne Plaatsen in den Raad van Staate.
 „Dat, wat den Godsdienst betrof, zy den
 „Koning altoos de pligten van goede on-
 „derdaanen en Katholyke Leenmannen be-
 „wyzen zouden, oordeelende zy, dat men
 „'t den voornaamsten Heeren, den adel,
 „en anderen braaven luiden alleen te dan-
 „ken hadt, dat de Godsdienst, nog in den
 „tegenwoordigen gerusten staat, werdt ge-
 „oefend. Dat, waarlyk, het gemeene volk
 „reeds zeer befmet was, en dat de levens-
 „wyze en het gezag van den Kardinaal hier-
 „aan geen goed deedt.” De Prins van O-
 ranje en de Graaven van Egmond en Hoor-
 ne, Leden des Raads van Staate, tekenden
 deezen Brief alleen. De andere Heeren, die
 't met hem eens waren, lieten 't na, op dat
 zy, alleenlyk byzondere Stadhouders zyn-
 de, niet zouden schynen, zig met de alge-
 meene Lands-Regeeringe te willen bemoei-
 jen. Hoorne was, onlangs, bekleed met
 de waardigheid van Raadsheer van Staate,
 uit Spanje te rug gekeerd. Na 't afvaardigen
 deezes Briefs, toonden de drie Heeren
 veele tekenen van ongenoegen, over de an-
 deren, die zig niet tegen den Kardinaal had-
 den willen verklaaren: 't welk van de kun-
 dig-

FILIPS II digsten gehouden werdt, voor het beginsel
 1563 eener naderende beroerte, die hier het zelf-
 de spoor, als de jongste beweeging in Frank-
 ryk, scheen te zullen houden (x).

XXVI. Granvelle, niet onbewust van 't onweêr,
 De Kar- dat hem dreigde, vondt egter, verblind door
 dinaal de eer, die de Landvoogdes hem aandeedt,
 houdt zig ongeraaden, zeil te minderen. Hy maatig-
 fier. de zig het bewind aan, over de begeeving
 der voornaamste Ampten, waarover de Land-
 voogdes, somtyds, ook Barlaimont en Vi-
 glius; doch nimmer Oranje, Egmond en den
 Admiraal gewoon was te hooren. Dus wist
 hy zig vrienden te maaken; waartoe den
 drie Heeren nauwlyks gelegenheid over-
 schoot. 't Ongenoegen borst, eerlang, open-
 lyk uit, en schroomden de Heeren niet te
 De Hee- zeggen „ dat het nimmer 's Konings mee-
 ren vaa- ning geweest was, 't bewind der Regee-
 ren tegen hem uit. ringe te laten in de handen van een' ee-
 „ nigen vreemdeling, verzeld van twee an-
 „ deren, en met uitsluiting van hun; dat
 „ het regt en de billykheid en de oude Lands-
 „ gewoonten, in tegendeel, 't bestier van
 „ den staat en de geldmiddelen, en het op-
 „ perbewind over de Regtsoefening gesteld
 „ hadden in de handen der voornaamste Hee-
 „ ren en Edelen, gezamenlyk: zo als men,
 „ met egte stukken en voorbeelden, bewy-
 „ zen kon, wordende, oudtyds, de open-
 „ baare Verbonden en Handvesten, niet
 „ slegts door den Vorst, maar ook door de
 Zy maa- „ voornaamste Edelen, getekend.” Wyders
 maak-

(x) HOFFERUS *Livr. I. Ch. IV. p. 26.*

maakten de drie Heeren hun werk, om aan-
 h^{ing} onder de Edelen, en zelfs onder de
 vrienden van Granvelle, te winnen. ^{Fiturs III}
 Veel^{en} ^{1563.}
 vielen hun toe. Sommigen, om dat zy, ^{ken aan-}
 voorlang, gemeenzaamlyk, met hen ver-
 keerd hadden, of van hun afhingen: ande-
 ren, om dat zy 'er hun eigen voordeel, of
 vryheid van Godsdienst mede beoogden: en
 anderen, om dat zy het weeren des Kardi-
 naals noodig hielden, ter bevordering van
 den dienst Gods en des Konings. 't Volk zelf
 werdt, meer en meer, ingenomen tegen Gran-
 velle, die voor staatzugtig, gierig en wel-
 lustig befaamd werdt, en wien naging, dat
 hy de Inquisitie zocht in te voeren, door het
 invoeren der nieuwe Bisshoppen (y), en de
 Nederlanders slaaven te maaken eener Regee-
 ringe van Spanjaarden. Men riedt Granvel-
 le, omtrent deezen tyd, dat hy den Heeren
 eenige voldoening zou tragten te geeven, en
 daardoor hunne gunst wederom winnen.
 Doch anderen dreeven, dat de Heeren het
 niet alleen op den Kardinaal en de nieuwe
 Bisshoppen gelaaden; maar, daarenboven,
 eene geheele verandering van de Regeering
 en van den Godsdienst in den zin hadden (z),
 waarom zy oordeelden, dat 'er, met toegee-
 ven, niet te winnen zou zyn.

De Koning, den Brief der Heeren ontvangen 's Ko-
 hebbende, draalde eenen geruimen tyd, eer hy nings
 besluiten kon, over een antwoord, dat 'er op Ant-
 paste. Eindelyk, schreef hy, in Zomermaand, woord
 „ dat drie Hee-
 „ dat drie Hee-

(y) Verantw. van Willem I. by BOR. Auth. Stukk. I. Deel, 1en.
 bl. 6.

(z) HOPPERUS *Livr. I. Ch. I. p. 30.*

FILIPS III
1563.

Zy bly-
ven uit
den Raad
van Staa-
te,

„ dat hy zig verzekerd hielt van den yver der
 „ Heeren tot zynen dienst: dat hy voorhadt,
 „ eerlang, zelf herwaards te komen, om den
 „ staat der zaaken te onderzoeken; doch
 „ dat hy, midlerwyl, gaarne zien zou, dat
 „ een hunner naar Spanje kwame, om hem
 „ van alles byzonderlyker te onderregten;
 „ alzo de Brief slegts algemeene beschuldigi-
 „ gingen inhieldt, en het 's Konings ge-
 „ woonte niet was, iemant zynen dienaar-
 „ ren, zonder behoorlyke kennisse van 't
 „ gene men ten zynen laste hadt, te verftoo-
 „ ten.” De Heeren toonden zig, op 't ont-
 „ vangen van deezen Brief, zeer misnoegd. Zy
 „ vonden 't ten hoogste vreemd, dat hun ee-
 „ ne reis naar Spanje gevergd werdt, om ee-
 „ nen enkelen man te beschuldigen. Na 't hou-
 „ den van verscheiden' byzondere bycenkom-
 „ sten, in welken ook andere Edelen tegen-
 „ woordig waren, beslooten ze der Landvoog-
 „ desse schriftelyk te vertoonen „ dat zy, met
 „ de voornaamste Heeren en byzondere
 „ Stadhouders, over den staat van 's Lands
 „ zaaken, geraadpleegd hebbende, dezelve
 „ vonden geheel anders gesteld dan de dienst
 „ zynere Majesteit en de behoudenis der Lan-
 „ den vorderde; zo ter oorzaake van 's volks
 „ ongehoorzaamheid, onder voorwendsel
 „ van eenige nieuwe en schadelyke gevoe-
 „ lens in den Godsdienst, als uit hoofde van
 „ de agterstallen, die 't Land aan 't Krygs-
 „ volk schuldig was; van den slegten staat der
 „ geldmiddelen, en van 't verval der Grens-
 „ vestingen, dat schier onherstelbaar gere-
 „ kend mogt worden. Dat zy bedugt wa-
 „ ren,

ren, dat 's Lands Ingezetenen, buiten 's ^{PHILIPS III} Lands, bekommerd zouden worden, om ^{1563.} 's Konings schulden. Dat 'er geen ander middel schieen, om uit deeze zwaarigheden gered te worden, dan het vergaderen der algemeene Staaten; doch dat zy, hierop, niet verder durfden dringen, na dat haare Hoogheid hun verklaard hadt, dat de Koning zulks uitdrukkelyk hadt verbooden. Dat zy nogthans ligtelyk bespeuren konden, dat dit verbod alleenlyk ontslaan was, uit het mistrouwen, tusfchen den Koning, de Staaten en eenige Leden derzelven, verwekt, doorzulken, die 's Konings dienst en 's Lands welvaart weinig ter herte namen; en zelve geene middelen ter hand sloegen; om de verwarde zaaken te redden. Dat zy, hierom, haare Hoogheid ootmoediglyk smeekten, niet te willen misduiden; dat zy, zo lang de Koning geene andere orde stelde op de Regeering, zig uit den Raad van Staate hielden, en de fchaduw, welke zy daar, vier jaaren herwaards, vertoond hadden, verdwynen deeden: zonder dat zy egter begeerden nalaatig te zyn, in het voldoen aan hunnen byzonderen pligt, en aan alles, wat haare Hoogheid hun zou gelieven te beveelen" (a).

Na 't inleveren van dit Vertoog, bleeven en fchry-
Oranje, Egmond en Hoorne uit den Raad ven an-
van Staate. Ook zonden zy 'er, in Hooimaand, dermaal
een affchrift van aan den Koning, wiens aan den
Konlog.
Brief

(a) HOFFERUS *Libr. I. Ch. VI. p. 32—34.*

FILIPSI

1563.

Brief zy, op deezen zin, beantwoordden :
 „ Roemende zyne Majesteit, dat hy geen
 „ zyner dienaaren, zonder oorzaake, ver
 „ sfooten wilde, merkten zy aan, dat het
 „ gene zy, tegen den Kardinaal, inbrag
 „ ten, niet tot zyne bezwaaringe strekte,
 „ maar veeleer, om hem te doen ontheffen
 „ van eenen last, die hem weinig voegde,
 „ en dien hy niet langer zou konnen draa
 „ gen, zonder veel ongemak en beroerte
 „ te veroorzaaken. Dat zy zig, in geene
 „ byzonderheden, hem betreffende, had
 „ den ingelaaten, om dat de verwarring
 „ en het misnoegen in den Staat genoeg
 „ konden doen zien, van hoe weinig dienst
 „ zyne tegenwoordigheid, agting en bewind
 „ hier te Lande zyn konden. Dat zy zig eg
 „ ter niet als zyne beschuldigers voordoen,
 „ noch eenig pleit tegen hem aanvangen
 „ wilden; maar als trouwe vasalen den Ko
 „ ning alleenlyk kennis geeven van 't gene
 „ 'er omging, meenende zy, dat hun aan
 „ ziens genoeg overfchoot, om hierin ge
 „ loof te verdienen. Zy voegden 'er by, dat
 „ niet slegts een hunner, maar liever zy
 „ allen drie, op 's Konings bevel, naar Span
 „ je verreisd zouden zyn, indien de staat der
 „ zaaken en de dienst zyner Majesteit hun
 „ afzyn hadt konnen gedoogen, in eenen
 „ tyd, dat de nabuuren zelve, van alle
 „ zyden, op listige aanslagen, bedagt schee
 „ nen. Ten besluite, smeekten zy, dat de
 „ Koning hunnen schriften het zelfde geloof
 „ wilde geeven, welk zy hoopten, dat hy
 „ hunnen woorden niet zou willen weige

ren, en dat hy de eenvoudigheid van hun Philips III
 fchryven ten goede wilde duiden, alzo zy 1563.
 van natuure geene groote redenaars,
 maar meer in wel doen dan wel zeggen
 bedreeven waren; gelyk luiden van hun-
 nen staat ook best betaamde (b)."

De Graaf van Egmond, wien de Koning XXVII.
 eenen vriendelyken Brief gefchreeven hadt, Egmond
 om hem van de zyde der andere Heeren af fchryft
 te troonen, waartoe ook de Landvoogdes afzon-
 herhaalde poogingen deedt, antwoordde, op derlyk.
 gelyken voet, als hy, met Oranje en Hoor-
 ne, te famen, gedaan hadt: duidelyk toon-
 nende, dat hy zig, nergens door, zou laa-
 ten beweegen, om de party, die hy gekoo-
 ren hadt, te verlaaten (c).

't Misnoegen tegen Granvelle wist zig Granvel-
 langer niet te maatigen. Men ftak hem, le wordt
 openlyk, eene fpotprint in de hand, in wel- vinnig
 ke hy zelf vertoond werdt, zittende te be-
 broeijen op een deel eijeren, daar Bifchop- fchimpt.
 pen uit kwamen, terwyl hem een duivel
 boven 't hoofd zweefde, met dit byfchrift,
Hic est filius meus, ipsum audite „ Deez is
 „ myn zoon, hoort hem (d).“ Zelfs liep 'er
 een gerugt, dat zeker Bourgondier, *Villet*
 genoemd, op zyn leeven ging (e): 't welk,
 veelligt, zo weinig grond hadt, als een an-
 der, ten zelfden tyde verspreid, dat Gran-
 velle een' aanslag gefmeed hadt, om eenen
 der drie Heeren van kant te helpen (f).

Doch

(b) HOPPERUS *Livr. I. Ch. IV. p. 34.*(c) STRADA *Dec. I. Libr. III. p. 143, 144.*(d) HOEFF, II. *Boek, bl. 42.*(e) BURGUND. *Livr. I. p. 54.*(f) HOPPERUS *Livr. I. Ch. VI. p. 35.*

FILIPS III 1563° Doch zulke gerugten bewyzen, ten minste, tot welk eene hoogte de partyfchap gestee- gen moet zyn, daar men elkanderen, tot diergelyke onderneemingen, bekwaam oor- deelt. Oranje, Egmond en Hoorne, die, door hun schryven, en door het verlaaten van den Raad van Staate, alomme, voor hoofden van hun, die zig tegen Granvelle verklaard hadden, bekend geworden waren, spaarden geene moeite, om aanhang te win- nen. De Markgraaf van Bergen, de Baron van Montigni, de Graaven van Hoogstraaten en Megen, de Heer van Brederode en andere voornaame Edelen hielden hunne zyd. Men stelde een Verbondfchrift op, dat getekend en plegtiglyk bezwooren werdt. De inhoud wordt nergens gemeld. Doch men houdt voor zeker, dat 'er niets in vervat was, welk met den dienst des Konings, of het belang van den Roomfchen Gods- dienst geloofd werdt te ftryden (g). Veele aanzienlyke Heeren weigerden 'er egter in te treden, met naame de Hertog van Aar- fchot, de Graaf van Aremborg, en de Hee- ren van Barlaimont, Courrieres en Hachi- court: die, nevens eenige anderen, zig noch voor de eene noch voor de andere zyde ver- klaaren wilden. Omtrent deezen tyd, fchy- nen de aanhangers der drie Heeren zig eerst aan het draagen van eenen bondel pylen te hebben doen kennen, in plaats van de zots- kap of het Kardinaals hoofd, zo als anderen fpreeken, waarmede zy hunne dienaars te vooren hadden laten pronken. Het draa- gen

Mede-
standers
der drie
Heeren.

Hun Ver-
bond.

gen van zulk een zichtbaar teken van party-^{FILIPs III}
 ichap stelde Granvelle dagelyks bloot voor ^{1563.}
 den schimp der menigte (*h*): waartoe nog De Staa-
 sloeg, dat de algemeene Staaten, in Win- ten wei-
 termaand, beschreeven, om de jongste drie- geren te
 jaarige Bede, voor nog drie jaaren, in te vergade-
 willigen (*i*), tot onderhoud van 't gewoonlyk ren, daar
 Krygsvolk (*4*), volstrektelyk weigerden, le tegen-
 eenig voorstel aan te hooren, daar de Kar- woordig
 dinaal tegenwoordig zou zyn. Ook hieldt ^{is.}
 hy zig toen te Mechelen, daar hy was, zo
 lang op, tot dat de Staaten wederom ge-
 scheiden waren (*k*). Die van Holland be-
 willigden egter, niet voor Hooimaand des
 volgenden jaars, in de gedaane Bede (*l*).

De Landvoogdes, den haat tegen Gran-^{XXVIII.}
 velle van alle zyden ziende toeneemen, be- De Land-
 gon, eindelyk, ook bedagt te zyn, om zig voogdes
 van hem te ontslaan. Sommigen willen, zig be-
 dat de meesterschap des Kardinaals haar, al sluit
 sedert eenigen tyd, verveeld hadt: anderen, den Kar-
 dat zy vreesde, te zullen deelen, in het dinaal te
 misnoegen, welk hy zig op den hals hadt ge- ontslaan.
 haald, zo zy hem langer de hand boven 't
 hoofd hieldt (*m*): en wederom anderen, dat
 zy waarlyk begaan was, met het gevaar,
 welk Granvelle dreigde (*n*). Doch wat hier
 van zyn moge, zy besloot, in Oogstmaand,
 haa-

(*h*) HOPPERUS *Libr. I. Ch. VI. p. 35. 36.*

(*i*) Resol. Holl. 4 *Decemb. 1563. bl. 49.*

(*k*) VIGLIU *Vita N. LXXXII. p. 38.*

(*l*) Resol. Holl. 12 *July 1564. bl. 38.*

(*m*) STRADA *Dec. I. Libr. III. p. 144.*

(*n*) VIGLIU *Vita N. LXXXI. p. 38.*

(4) 't Blykt, hieruit, dat men de algemeene Staaten,
 ten deezzen tyde, nog wel op Beden; ichoon tot geene
 andere einden, heeft willen beschryven.

FILIP^{III} haaren Geheimschryver, *Thomas Armenteros*, 1563: naar Spanje af te vaardigen, met last, om den Koning een wydluftig vertoog te doen van de klagten der voornaamste Heeren, over den Kardinaal, en van het antwoord, welk 'er de Landvoogdes op gegeven hadt. Hierby moest hy voegen „ dat de Kardi- „ maal niet veilig in 't Land was; also Eg- „ mond de Landvoogdes, onlangs, verklaard „ hadt, dat men 't hem danken moest, dat „ Granvelle nog leefde; doch dat hy deeze „ zorg, voortaan, haarer Hoogheid over- „ liet, aan welke hy betuigen moest, dat de „ Kardinaal geen uur zyns leevens zeker „ was.” Ten besluite, moest Armente- ros den Koning te bedenken geeven, of 't niet geraaden ware, Granvelle van 't bewind der Regeeringe te ontslaan. (o). Men heeft geloofd, dat de Kardinaal zelf om zyn ontslag by den Koning heeft aangehouden (p). Doch anderen melden, dat hy, omtrent deezen tyd, zeer veele moeite heeft aangewend, om zig met Oranje en Egmond te verzoenen, biedende hy aan, hun in alles te willen te gemoet gaan, en zelfs op de knieën om vergiffenis verzoeken, indien hy hun iet misdään hadt (q). 't Welk naauwlyks met zyne aanhouding om ontslag overeen te brengen is, ten ware het merkelyk vroeger gebeurd mogt zyn. De meesten meenen, dat de schimp, voor welken hy bloot stondt, en 't gevaar, dat hem dreigde, hem waar- lyk

(o) SIRADA Dec. I. Lib. III. p. 145.

(p) VIGLIU Vita N. LXXXI. p. 38.

(q) REYD. 1. Boek, bl. 21.

lyk kleinmoedig gemaakt en doen zwig-
 ten heeft (r). Armenteros, zynen last vol-
 bragt hebbende, keerde, eerst in Sprokkel-
 maand des jaars 1564, te Brusfel, te rug.
 Hy bragt Brieven mede aan de drie Hee-
 ren, behelzende 's Konings begeeren „ dat
 „ zy hunne plaatfen in den Raad van Staa-
 „ te wederom zouden inneemen, nevens
 „ verklaring, dat hy, over de zaak des
 „ Kardinaals, wien zy nog niets byzon-
 „ ders te last gelegd hadden, zyne gedagten
 „ nader zou laten gaan (s).” Doch Ar-
 menteros hadt ook heimelyk bevel of verlof
 voor Granvelle, om, onder zeker voor-
 wendfel, de landen te ruimen. Men wil,
 dat hy gaarne naar Spanje zou zyn ver-
 trokken, en dat de Hertog van Alva den
 Koning ook zou hebben geraaden, hem ten
 Hove te ontbieden. Doch Armenteros zou
 dit hebben tegengegaan, den Koning ver-
 toonende, dat de verwarringen in de Ne-
 derlanden niet zouden weg te neemen zyn,
 zo de Kardinaal in Spanje kwam, also 's
 Konings bevelen altoos aangemerkt zouden
 worden, als door hem vergiftigd: 't welk
 dezelve minder ingang zou doen vinden:
 waarop de Koning beslooten zou hebben,
 hem naar Bourgondie, zyn Vaderland, te
 doen vertrekken (t). Zeker is 't, dat Gran-
 velle, terftond na de terugkomst van Ar-
 menteros, 't gerugt liet loopen, dat hy,
 bin-

Philip III
1564.

De Ko-
ning
geeft
hem be-
vel om te
vertrek-
ken.

(r) BURGOND. *Libr. I. p. 54.* HOPPERUS *Libr. I. Ch. VI.*
 * 36.
 (s) HOPPERUS *Libr. I. Ch. VI. p. 36.*
 (t) SFRADA *Dec. I. Libr. IV. p. 153.*

FILIPS III binnen kort, naar Bourgondie zou verrei-
 1564. zen, om zyne Moeder te bezoeken. Ook
 Hy ver- vertrok hy, verzeld van den *Heere van*
 laat de *Chantonai*, zynen Broeder, die lang, als
 Neder- 's Konings Gezant, in Frankryk, geweest,
 landen. en nu herwaards gekeerd was, op den
 dertienden van Lentemaand, uit Brus-
 fel, en verliet deeze Landen (u). Hy hielt
 zig, by de twee jaaren, op, in Bourgon-
 die; doch alzo hy zig, van daar, nog te
 veel moeide met de Nederlandsche zaaken,
 bragt de Landvoogdes te wege, dat de
 Koning hem naar Rome deedt verhuizen.
 Vanhier ontboodt hem Filips, in 't jaar
 1575, naar Madrid, alwaar hy, tot aan zy-
 nen dood, die in 't jaar 1586 voorviel, in
 het hoogste aanzien, geleefd heeft (v).

XXIX. Zodanig een lot hadt Antoni Perenot,
 Zyne Af- Kardinaal van Granvelle en Aartsbisfchop
 beelding. van Mechelen; wiens Grootvader, naar
 men zeide, een Smid te Nozerois, in Bour-
 gondie, geweest was. Zyn Vader, Ni-
 kolaas, werdt, van Klerk, Prokureur in
 't Parlement van Dole, en eerlang Geheim-
 fchryver van Vrouwe Margareet van Sa-
 voye, Landvoogdesse der Nederlanden.
 Wy hebben hem, in 't voorig gedeelte
 deezer Hiftorie, als Raad van Keizer Ka-
 rel den V, in verscheiden' gewigtige zaa-
 ken, zien gebruiken. Aanzienlyke fchat-
 ten, in 's Keizers dienst, hebbende verza-
 meld, kocht hy de Heerlykheid van Gran-
 vel-

(u) HOPPERUS *Liyr. I. Ch. VI. p. 36.* VIGLIU *Via N. LXXXIII. p. 38.*

(v) STRADA *Dec. I. Libr. IV. p. 156.*

velle in 't Graaffchap Bourgondie, of 't Philips III
 Franche Comté, naar welke, hy zig sedert 1564.
 noemen liet. Hy wist zynen Zoon, Anto-
 ni, al vroeg, tot Bisfchop van Atrecht, te
 doen verkiezen (w), en verwierf hem de
 gunst des Keizers, die hem Filips, op zyn
 vertrek uit de Nederlanden, ernstelyk aan-
 beval. Zyne fchranderheid in Staatszaaken,
 bedreevenheid in taalen, vaardigheid in 't
 raadgeeven, fchoon hy dit meer fchriftelyk
 dan mondeling plag te doen, wordt van
 veelen hemelhoog geroemd (x). Doch de
 meeste Nederlanders hielden hem voor gie-
 rig en ftatuzugtig. Zelfs ging hem na, dat
 hy den Koning aangezethadt, om zig, door
 den Paus, te doen ontfiaan van den eed, op
 't handhaaven van 's volks voorregten, by
 't aanvaarden der Regeeringe, gedaan (y).
 Zeker genoeg is 't, dat hy 's Konings oog-
 merk, om een onbepaald gebied te voeren
 over de Nederlanden, uit al zyn vermogen
 bevorderd heeft (z), ten welken einde, hy
 de Edelen en Raaden, die 't niet met hem
 eens waren, buiten bewind zocht te houden.
 Hevig dreef hy de vervolging om den Gods-
 dienst, waarom hy by de Hervormden zeer
 in den haat raakte, rekenende sommigen
 hem waardig, gehangen of gefteenigd te
 worden (a). Kortom, hy befteedde zyne be-
 kwaamheden alleen, om 't gezag zyns Mees-
 ters

(w) METEREN I. Boek, f. 30 verf.

(x) STRADA Dec. I. Libr. II. p. 77 & feqq.

(y) BURGUND. Libr. I. p. 59. Verantw. van Willem I. by
 BOR Auth. Stukk. I. Deel, bl. 5, 6.

(z) BENTIVOGLIO Nederl. Hift. bl. 19, 20.

(a) BURGUND. Libr. I. p. 52.

FILIPS III ters hier in top te vyzelen; wiens gunst hy
 1564. hierom, tot het einde zyns leevens, be-
 hielt. Doch alzo 't Volk en de Grooten
 niet dan nadeel hadden van deeze zyne be-
 kwaamheden; werden zyne gebreken ligter
 opgemerkt, vinniger veroordeeld en scham-
 perer ten toon gesteld.

VADERLANDSCHE
HISTORIE.
TWEENTWINTIGSTE BOEK.

I N H O U D.

- I. Oranje, Egmond en Hoorne keeren weder in den Raad. Hunne inzigten. II. De vervolging neemt af. Oranje zoekt vryheid van Godsdiens, en verandering in de Raaden van Regeeringe. III. Egmond wordt naar Spanje gezonden, tegen den zin der Kardinaalsgezinden. Oogmerk deezer reize. IV. Verslag zyner verrigtingen. 's Konings strengheid. V. Handeling met eenige Godgeleerden in den Raad van Staate. Oranje keurt hun gevoelen over 't Ketterstraffen af. VI. De Kerkvergadering van Trente wordt aangenomen. VII. Onlusten te Amsterdam. VIII. 's Konings oordeel over den raad der Godgeleerden. Misnoegen der drie Heeren. Merkwaardig zeggen van Oranje. IX. Verandering in de Raaden van Regeeringe. X. Verbond der Edelen. Eerste en voornaamste tekenars van het zelve. Toeleg op Antwerpen. XI. Schimpschriften gestrooid. Belydenis der Gereformeerden. XII. Oranje en Hoorne verlaaten het Hof. Egmond blyft. Byeenkomst der Edelen, te Hoogstraaten. XIII. Raadpleegingen der Landvoogdesse. Gerugten van werving, tot voorstand der Inquisitie. XIV. Brederode
le-

levert het Verzoekschrift der Edelen over. Inhoud van het zelve. Antwoord der Landvoogdesse. XV. Nieuw verzoek der Edelen. Tweede Antwoord der Landvoogdesse. De Edelen scheiden. XVI. Oorsprong van den naam van Geuzen. Hunne tekens. XVII. Verzoek der Staaten van Holland. Egmond en Viglius keuren 't af. XVIII. Bergen en Montigni worden naar Spanje gezonden. Filips verbiedt het vergaderen der algemeene Staaten. XIX. Ontwerp eener Moderatie of Maatiging der Plakaaten. Handeling van Bergen en Montigni. XX. Aanvang der openbaare Preeke, in Walsch-Vlaanderen; buiten Anwerpen; en in Holland, by Hoorn, by Haarlem, by Alkmaar, by Amsterdam en elders. XXI. Raadpleegingen in Spanje. XXII. 's Konings orde op 't stuk der Plakaaten, Inquisitie en algemeene vergiffenis. XXIII. Vergadering der Edelen te S. Truyen. De Landvoogdes krygt verlof, om zig te wapenen. XXIV. Beeldstorming, in Vlaanderen, Brabant, Zeeland, Holland en andere gewesten. XXV. De Landvoogdes sluit een verdrag met de Edelen. XXVI. De Beeldstormers gestraft. Oranje, Egmond en Hoorne beschuldigd. Oproer te Amsterdam. XXVII. Brieven van Alaya. Dagvaart der Edelen, te Dendermonde. XXVIII. Oranje komt te Utrecht en in Holland. Weigert een geschenk van de Staaten. Schryft over den staat des Lands. XXIX. Verzoekschrift der Gereformeerden. 's Konings schryven aan de Landvoogdesse. XXX. Schadelijke gevolgen der Beeldstorminge. Doorniken Valenchyn verzekerd. Oranje en anderen zyn op hunne boede. De Edelen werven. Nieuwe eed.
 XXXI.

XXXI. *Brederode neemt 's Hertogenbosch in. Loert op Utrecht. Komt te Amsterdam. Bevoerte aldaar.* XXXII. *Handel van Megen in Gelderland en van Aremberg in Friesland.* XXXIII. *Oranje wykt naar Duitschland. Hoorne en Hoogstraaten vlugten, insgelyks. De Graaf van Bosju wordt, by voorraad, Stadhouder van Holland.* XXXIV. *De Preek wordt gestaakt. Brederode vlugten sterft. De Batenburgen en anderen worden gevangen. Deerlyk verval van 't Bonigenootschap der Edelen.*

t **V**ertrek van Granvelle verwekte in FILIPSIIE 1564.
 allen, die zig aan zyne heerschzigt I.
 gestooten hadden, met naame in Oranje, Vreugde over 't vertrek van Granvelle.
 Egmond en Hoorne, eene uitgelaaten' vreugde. De Landvoogdes zelve was 'er mede
 in haaren schik, zig verbeeldende, dat zy nu eerst van de voogdyschap, onder welke
 de Koning haar gesteld hadt, ontslaagen zou zyn, en uit eigen hoofde konnen regeeren
 (a). Zy liet, terstond, den drie Heeren aanzeggen, dat ze nu wederom in den Raad
 hadden te keeren, om haar, gelyk voorheen, in 't stuk der Regeeringe, de behulpzaame hand te bieden. De Heeren dedden 't ook, Oranje, Egmond en Hoorne keeren weder in den Raad,
 op haar sterk aanhouden, met verklaring nogthans, dat zy 'er niet toe verbonden wilden zyn, indien de Kardinaal wederom te rug komen mogt, gelyk men zig hadt laaten verluiden, dat, binnen drie maanden, te wagten was. Voorts gaven zy den Koning
 ken-

(a) VIGLII Vita N. LXXXIV. p. 38.

FILIPS III kennis van hunne wederkeering in den Raad, **1564.** hem te gelyk ernstige belofte doende van getrouwheid en dienstvaardigheid. Oranje verzogt den Koning, by eenen byzonderen Brief, het oor niet te willen leenen aan zulken, die zyne opregtheid ten onregte zогten verdagt te maaken: waarop Filips antwoordde, dat hy niets ten zynen nadeele vernomen hadt, en hem voor eenen getrouwen dienaar hieldt.

Hunne vlyt in 't waarneemen der zaaken van Regeeringe. De Heeren, de zorg der Regeeringe wederom aanvaard hebbende, stelden 'er zig met zo veel vlyt naar, dat zy, dikwils, geheele dagen ten Hove bezig waren, om al wat hun voorkwam spoedig en wel af te doen. Ook hielden zy, in 't eerst, goed verstand met de Leden van den geheimen Raad en van den Raad der Geldmiddelen, behalven met Barlaimont (*b*), dien zy, te vergeefs, poogden over te haalen, om zig, nevens hen, tegen de Inquisitie, te verklaren (*c*). De Afgevaardigden der Staaten en goede Steden werden ook vriendelyk van huir bejegend, byzonderlyk van Oranje en Egmond, die dezelve, dikwils, ter maalyd onthaalden, hun de hand biedende, in het bevorderen hunner zaaken ten Hove (*d*).

Hun toeleg, ten deezentyd. Door zulke en diergelyke middelen, maakten de Heeren zig vrienden, onder de Edelelen en de Gemeente. Men heeft hun, naderhand, beschuldigd, dat zy tegenwoordig reeds beoogd zouden hebben, de gantsche

Re-

(*b*) HOPPERUS *Livr. II. Ch. I. p. 37. 38.*

(*c*) VIGLIU *Vita N. LXXXVII. p. 40.*

(*d*) HOPPERUS *Livr. II. Ch. II. p. 37.*

Regeering te veranderen, den Koning te ver-
steeken van 't oppergebied over de Neder-
landen, en hetzelfde onderling te verdee-
len (e). Doch 't is ten hoogsten onwaar-
schynlyk, dat zy, in deezen tyd, zulke ver-
regaande oogmerken zouden hebben gehad.
Onpartydiger berigten leeren ons ook, dat
zy niet hoogers bedoelden, dan de vervol-
ging om den Godsdienst te doen ophouden,
en elk, binnens huis, vryheid van geweeten
te doen toestaan: nog zогten ze, eenige ver-
betering in 't stuk der regtspleeginge en in
de behandeling der geldmiddelen te wege te
brengen (f). Hiertoe nu hadden zy, voor
eerst, de vriendschap noodig van de Leden
des geheimen Raads en des Raads der geld-
middelen, aan welken de zorg voor 's Ko-
nings Plakaaten en de handeling van 's Ko-
nings penningen was toevertrouwd. Hier-
toe konden hun, ten anderen, ook de Le-
den der byzondere Staaten, edelen en one-
delen, van dienst zyn, konnende zy, door
deezen, ten Hove, op vryheid van Gods-
dienst en herstelling van andere misbruiken,
doen aandringen.

Doch in de twee Raaden, slaagden zy niet
naar genoegen. Barlaimont en Viglius en
eenige anderen, die men *Kardinaalsgezinden*
noemde, dwarsboomden hun geduuriglyk.
Oranje zegt, hierom, omtrent deezen tyd,
op aanraading van zynen Broeder, Graave
Lodewyk van Nassau, eenige nieuwe Leden in
den

Zy wor-
den, doot
de Kardi-
naalsge-
zinden,
gedwars-
boomd.

(e) Procces van Egmond. bl. 618, 619.
(f) HOPPERUS *Livr. II. Ch. III. p. 42.*

FILIP III den geheimen Raad te doen aanneemen, die
 1564. zynen aanhang aldaar zouden kunnen fly-
 ven. Men wil, dat hy, hiertoe, byzonder-
 lyk, *Franciskus Balduinus*, en veelligt ook
Georgius Casfander hadt uitgekipt: mannen
 beide van gemaatigde gevoelens in 't stuk van
 den Godsdienst, en zelfs niet vreemd van eeni-
 ge hervorming. Doch deeze toelig haper-
 de (g). 't Gezag der drie Heeren, of liever
 't Gezag des Raads van Staate, waarvan zy Le-
 den waren, nam egter toe, hand over hand.
 De Landvoogdes gedoogde, dat verschei-
 den' zaaken, die, voorheen, in den gehe-
 men Raad en in den Raad der geldmidde-
 len, waren afgedaan, nu voor den Raad van
 Staate werden gebracht. Ook vervoege men
 zig, eerlang, met verzoekschriften, niet
 meer aan de Landvoogdesse; maar elk, die
 iets ten Hove te vorderen hadt, moest het
 doen, door middel der byzondere Stadhou-
 deren, die Leden van den Raad van Staate
 waren; en dikwils zelfs, door middel van
 derzelver dienaars. De Kardinaalsgezinden
 geraakten 'er zo t'eenemaal onder, dat de
 Landvoogdes geen herts genoeg hadt, om
 afzonderlyk, gelyk voor deezen plag te ge-
 schieden, met Barlaimont of Viglius, te
 raadpleegen (h).

II. 't Leedt ook niet lang, of 't gezag des
 De Ver- Raads van Staate hadt merkelyken invloed
 volging op de gemeene zaaken. De vervolging, niet
 mindert. zo zeer gehandhaafd wordende als te voo-
 ren,

(g) BORGUND. *Libr.* I. p. 65, 66, 67, 68.
 (h) HOPPERUS *Libr.* II. *Ch.* II. p. 39, 40.

ten, minderde allengskens. In Grasmaand, FILIPS III
 maakte men, in Holland, zwaarigheid (j), 1564.
 om een scherp Plakaat af te kondigen, welk,
 kort te vooren, uitgekomen was, en waar-
 by iemand, die in geene maand ter Kerke
 was geweest, strafbaar verklaard werdt (k).
 Ook kanteden zig de Staaten aldaar, wat
 laater, tegen het vervoeren van twee ge-
 vangenen om Ketterye (l). Elders, werden
 ook de Plakaaten niet uitgevoerd, en de In-
 quisitie slappelyk geoefend. De Landzaaten
 in 't gemeen verheugden zig, in deeze ver-
 andering. Doch, gelyk het goed, in zaaken Klagen
 van Regeering, zelden onverzeld is van een- over de
 nig kwaad; klaagde men, ten deezen tyde, Regeer-
 ook over slappe regtsoefening in burgerlyke ring.
 zaaken. Oranje en de zynen wecten dit ge-
 brek, aan die van den geheimen Raad: doch
 deezen gaven 'er den Raad van Staate de
 schuld van; zeggende, dat verscheiden' E-
 delen de hooge en mindere Regtbanken in
 kleinagting bragten, alzo zy weigerden, zig
 te onderwerpen aan de vonnissen, die over
 hen gegaan waren, wanneer dezelve niet
 uit last des Raads van Staate waren geveld.
 Ook zag 't volk ongaarne, dat sommigen,
 die 't oor hadden der Heeren, de Ampten,
 over welken de Raad van Staate de bestel-
 ling hadt, genoegzaam te koop hielden, en,
 daar ze 'er voordeel in zagen, verlos tot het
 houden van Lombaarden en van Loteryen,
 en andere gunsten, zelfs vergiffenis van mis-

(j) Resol. Holl. 17 April 1564. bl. 27.

(k) Repert. der Plak. bl. 116.

(l) Resol. Holl. 8 Januar. 1565. bl. 83.

FILIPS III misdaaden, die de geheime Raad strafwaardig hadt gekeurd, wisten te bezorgen (m):
 1564. hebbende zy, als Viglius, die 't zegel be-
 waarde, weigerde zulke Gunstbrieven te be-
 zegelen, altoos middel by der hand, om 't
 gebruik van 't zegel te ontwyken. Armen-
 teros, Geheimschryver der Landvoogdesse,
 gaat na, dat hy, door zulke wegen, veel
 gelds heeft weeten byeen te schraapen (n).
 In Holland zelf, klaagde men, omtrent dee-
 zen tyd, dat sommige vreemdelingen en an-
 deren, door middel van geld, Ampten bin-
 nen den Lande wisten te verkrygen (o). Ook
 zogt men aldaar te beletten, dat de Lom-
 baardtafelen, van wege 't Hof, voortaan
 verpagt werden (p).

Oranje
 legt het
 toe op
 't ver-
 werven
 van vry-
 heid van
 Gods-
 dienst,

Midlerwyl, gingen Oranje en Egmond
 voort, met het onthaalen van den Adel en
 de Afgevaardigden der Steden, houdende
 dikwils, met denzelven en met eenige Leden
 van den geheimen Raad en van den Raad
 der geldmiddelen, gesprekken, die hierop
 uitliepen: „ dat het getal der Ketteren, hier
 „ te Lande, zo groot was, dat dezelve on-
 „ mogelyk, door vuur en zwaard, konden
 „ worden uitgerooid: doch dat men hiertoe
 „ andere middelen, als, de zedebetering der
 „ Geestelykheid, het prediken eener gezon-
 „ de leere en diergelyken ter hand slaan
 „ moest.” En zig allengskens nader verklaa-
 rende, voegde men hierby „ dat zelfs de

„ ze-

(m) HOPPERUS *Libr. II. Ch. II. p. 39.*

(n) VIGLIU *Vita N. LXXXIV. p. 38. BURGUND. Libr. II. p. 60.*

(o) *Resol. Holl. 13 July 5 Novemb. 1564. bl. 42, 43.*

(p) *Resol. Holl. 12 July 1565. bl. 23.*

„ zedebetering en het wel prediken, schoon FILIPSI III
 „ heilzaam in zig zelve, de Kettery niet 1564.
 „ t'eenemaal zou kunnen verdryven; maar
 „ dat geraaden was, de Plakaaten in te trek-
 „ ken, of ten minste te verzagten, gehen-
 „ gende de tyden thans zo veele strengheid
 „ niet; waarvan men ook, tot hiertoe, ge-
 „ heel geene vrugt hadt gezien.” Somtyds
 „ ging men, in deeze gesprekken, zo ver,
 „ dat men niet schroomde te zeggen „ dat 'er
 „ geen ander middel overig was, dan aan
 „ ieder, in zyn huis, vryheid van Gods-
 „ dienstoefening, en alomme het houden
 „ van het Avondmaal onder beiderlei ge-
 „ daante toe te staan.” Deeze bedenkingen
 „ betroffen den Godsdienst. Omtrent de bur- en op
 „ gerlyke Regeering, hieldt men elkanderen verander
 „ voor „ dat de Geldmiddelen en Regtszaa- ring in de
 „ ken veel te sloop werden gehandhaafd: waar- Raaden
 „ tegen geen hulpmiddel was, dan 't ver- van Re-
 „ meerderen der Leden van den Raad van geeringe.
 „ Staate, met tien of twaalf van de voor-
 „ naamste Heeren, die tevens bemind en
 „ geagt waren: en dat men aan deezen Raad
 „ gezag gave over alle de andere Raaden,
 „ zonder onderscheid (q).” Men sprak hier-
 „ van zo dikwils, dat de Landvoogdes, ein-
 „ delyk, zelve werdt overgehaald, in 't ge-
 „ voelen der Heeren; die haar wisten aan te
 „ tasten, daar zy zwakst was, en, door be-
 „ leefdheid en eerbewyzingen, geheellyk won-
 „ nen (r). Ook gaven zy haar zo volkomene
 ope-

(q) HOPPERUS Livr. II. Ch. III. p. 40.

(r) VIGLIU Vita N. LXXXVII. p. 40.

FILIPS III opening van 's Lands zaaken, dat zy ver-
1564. klaarde, desaangaande, in weinige maan-
 den, meer te hebben gevat, dan geduuren-
 de al den tyd van 't bewind des Kardinaals
 van Granvelle (s).

III. Van 't vermeerderen der Raaden van Staa-
De Land- te viel egter niets, ten deezen tyde. Doch
voogdes de Landvoogdes, geheellyk vervuld met de
staat een klagten der Heeren over 't verval der ge-
Gezant- meene zaaken, sloeg, wat laater, voor, in
schap den Raad „ of 't niet dienstig zou zyn, den
naar „ Koning, by brieven, of liever by eenig
Spanje „ gezantschap, van den aanwas der Kette-
voor. „ ryen, 't misbruik in de Regtsoefening, en
 „ den slegten staat der Geldmiddelen, om-
De Kar- „ standiglyk, te onderrigten.” Sommigen
dinaals- verstonden hierop „ dat de Ketteryen wel
gezinden „ zeer waren toegenomen; doch wederom
stemmen „ afneemen zouden, als de Amptenaars zig
'er tegen, „ behoorlyk kweeten van hunnen pligt: en
 „ als men de Kerkvergadering van Trente,
 „ die, in Wintermaand des voorleeden jaars,
 „ geëindigd was (t), hier invoerde. Dat het
 „ verval der Regtsoefening niet zo zeer aan
 „ de Raaden en Regters, wien de zorg hier-
 „ voor aanbevoelen was, moest geweeten
 „ worden, als aan sommige byzondere Per-
 „ soonen, die de Raaden en Regters in klein-
 „ agting bragten, en zig hunner uitspraaken
 „ niet bekreunden. Dat men egter de twee-
 „ dragt behoorde te verdryven, die, tot hier-
 „ toe, in sommige Geregtshoven, plaats
 „ hadt,

(s) Verantw. van Willem I. by BOR. Aut. St. I. Deel, bl. 5.
 (t) Zie V. Deel, bl. 366.

„ hadt, met naame in die van Brabant, Lux-^{FILIPSI}
 „ emburg, Gelderland en Utrecht, alwaar ^{1564.}
 „ de Stadhouders groot gezag hadden. Dat
 „ wyders het verval der Geldmiddelen niet
 „ ontstondt uit eenig wangedrag der Raa-
 „ den of bedienden; maar uit de langduu-
 „ rige en kostbaare oorlogen, die de Ko-
 „ ning gevoerd hadt, en dat dit verval niet
 „ te herstellen was, dan door een' kragt-
 „ gen onderstand uit Spanje, of door het
 „ opbrengen eener merkelyke Bede in de
 „ Nederlanden: die men egter niet schein
 „ te zullen komen bekomen, dan na dat de
 „ Koning wederom herwaards zou gekeerd
 „ zyn. Dat zy deeze overeenkomst hielden ^{en drin-}
 „ voor het eenigste middel, om 's Lands zaaken ^{gen op 's}
 „ te redden, zonder dat noodig zou zyn, ^{Konings}
 „ zyner Majesteit, die genoeg van alles ver- ^{over-}
 „ wittigd was, nadere onderrigting, door ^{komst.}
 „ brieven of door een Gezantschap, te laa-
 „ ten toekomen." Ligteyk bespeurt men,
 dat dit het gevoelen der Kardinaalsgezinden
 geweest zy, die zig van een Gezantschap,
 op aanpryzyng der Landvoogdesse, naar
 Spanje, geschikt, om te klaagen over mis-
 bruiken, die ter hunner verantwoording ston-
 den, niet dan nadeel belooven konden. Doch
 zy, die der Landvoogdesse het voorstel in
 den mond gelegd hadden, naderhand, hun-
 ne gedagten openende, verklaarden „ dat
 „ 's Lands nood, noch door de gewoone ^{Oranje}
 „ middelen, noch door schriftelyk berigt ^{en de zy-}
 „ aan den Koning, te weeren was. Dat ^{nen stem-}
 „ men zyner Majesteit mondeling verslag ^{men voor}
 „ doen moest, door een Persoonadje van ^{t Ge-}
 „ ^{zants-}
 „ ^{schap,}

Philip III
1564.

„ aanzien en waardigheid. Dat de Koning,
 „ van alles, en vooral van 't nadeel, dat
 „ den Godsdienst dreigde, uitvoerig onder-
 „ rigt zynde, en te gelyk begreepen heb-
 „ bende, dat de zwaarigheden, niet dan
 „ door nieuwe en ongewoone middelen,
 „ waren weg te neemen, hen en andere
 „ Heeren, naar zyn welgevallen, zou mo-
 „ gen raadpleegen, wanneer zy zig gaarne
 „ van hunnen pligt zouden kwyten; doch
 „ dat 'er, tegenwoordig, niets te verhan-
 „ delen viel, dan zynrer Majesteit van 't ge-
 „ ne 'er omging kennis te geeven.” Zy
 waartoe voegden 'er by „ dat, indien het haarer
 Egmond „ Hoogheid geliefde, den Graave van Eg-
 benoemd „ mond deezen last op te leggen; een Heer
 wordt. „ van zo veel agtbaarheid, en zo vol yver
 „ tot den dienst van God en den Koning,
 „ zynrer Majesteit en het Vaderland, in dee-
 „ ze gelegenheid, nieuwe bewyzen zynrer
 „ beproefde trouwe zou konnen geeven.” 't
 Blykt niet min klaar, dat dit het gevoelen
 geweest is van Oranje en de zynen, die,
 waarschylyk, vooraf, met de Landvoog-
 desse reeds waren overeen gekomen, om Eg-
 mond, tot dit Gezantschap, te benoemen.
 Ook stemde zy hem, terstond: en hy nam den
 last, na eenige weigering, op zig (u).

Vershil
rusfchen
Oranje
en Vi-
glius, o-
ver Eg-
monds

Viglius stelde zyn Berigtschrift op; doch
 in zulke algemeene bewoordingen, dat
 'er Oranje, toen 't in den Raad kwam, geen
 genoegen in nam, zeggende rondelyk „ dat
 „ men den Koning onbewimpeld verklaaren
 „ moest,

(u) HOPPERUS *Livr. II. Ch. III. p. 41.*

„ moest, dat de Staat, op den tegenvoor. **FILIP III**
 „ digen voet, niet langer kon staande bly- **1564.**
 „ ven; dat men, midden in zo groot een **Berigt-**
 „ verval der Geestelykheid, den ouden Gods- **schiit,**
 „ dienst, door Plakaaten, Inquisitie en Bis-
 „ schoppen, niet kon behouden; dat de On-
 „ derzaaten niet langer verdraagen konden,
 „ dat het Regt gehandhaafd werdt door be-
 „ dorven' Regters en Raaden, die elkan-
 „ deren een vyandig hert toedroegen, ge-
 „ lyk de * Kanselier van Brabant en de Raads- *** Joannes**
 „ heer *Engelbert Maas* deeden; dat de zaa- **Scheyve.**
 „ ken van den Hove aan drie Raaden wa-
 „ ren toevertrouwd, die elkanderen in den
 „ weg waren en benadeelden; waarom al-
 „ les aan éénen Raad moest onderworpen
 „ worpen. Dat men den Raad van Staate
 „ met meer aanzienlyke Leden moest voor-
 „ zien. Dat de Koning zig bedroog, als hy
 „ waande, de Besluiten der Kerkvergade-
 „ ring van Trente, die, zelfs by Katholy-
 „ ke Vorsten, in Duitschland, veragt wer-
 „ den, hier te Lande, te zullen konnendoen
 „ aanneemen. Dat hy, hierom, veel beter
 „ zou doen, dat hy de Plakaaten introk of
 „ maatigde. Dat wat hem, Oranje, betrof **Oranje**
 „ hy zig aan den Katholyken Godsdienst **verklaart**
 „ wilde houden; doch egter niet goedkeu- **zig open-**
 „ ren kon, dat de Vorsten wilden heerschen **lyk voor**
 „ over der menschen gemoeden, hun de **de vry-**
 „ vryheid van geloove en Godsdienst be- **heid van**
 „ neemende (y).” **Gods-**
 „ De Prins breidde zig hierover uit, met zo **dienst.**
 „ veel krygtee-

(y) VIGLIU Vita N, LXXXVIII. p. 41.

PHILIPS III
1564.

ne be-
roerte.

Hopperus be-
kleedt zyne
plaats, in
den geheimen
Raad.

Egmond
vertrekt
naar
Spanje.
1565.

Oog-
merk
deezzer
reize.

veel ernst, dat de Landvoogdes, ter tafel geroepen wordende, den Raad ten zeven uren scheiden deedt, zonder dat men, over Egmonds Berigtschrift, tot verder besluit kwam. Doch Viglius, diep getroffen door Oranjes gesprek, en ziende, dat elk, behalve Barlaumont, hem toeviel, bragt schier den gantschen nacht slaapeloos door, overleggende, by zig zelve, wat hy den Prinse, des anderendaags, antwoorden zou. Al 't welk den ouden man zo geweldig aandeedt, dat hy, des morgens, bezig met zig te kleeden, van eene beroerte overvallen werdt, die, in 't eerst, doodelyk scheen; doch van welke hy, allengskens, wederom bekwam. *Joachim Hopperus*, van wiens *Verhaat der Nederlandische Beroerten* wy zo veel gebruik maaken, werdt toen aangesteld, om zyne plaats in den geheimen Raad en in den Raad van Staate te bekleeden. Hy maakte eenige veranderingen in het Berigtschrift van den Graave van Egmond, overeenkomstig met 's Prinse meening, doch in zagter bewoordingen (*w*); min egter met bewilliging, dan onder oogluiking der Landvoogdesse (*x*): en Egmond begaf zig, in Louwmaand des jaars 1565, op reis naar Spanje (*y*).

Wat oogmerk Oranje en de zynen met dit Gezantschap hadden, is niet moeilyk te ontdekken. Zy wilden den Nederlanderen vryheid van Godsdienst bezorgen, die nu in Duitschland doorgedrongen was, doch za-

gen

(*) VIGLIU Vita N. LXXXIX. p. 42.
(x) BURGUND. Libr. II. p. 76.
(y) HOPPERUS Livr. II. Ch. III. p. 44.

VIGLIUS VAN ZUICHEM VAN AYTTA,
President van den geheimen Raad
der Nederlanden.

J. Heubken del.

gen wel, dat dit ondoenlyk zyn zou, wanneer de Inquisitie en strenge Plakaaten in kragt bleeven; die nogthans in kragt blyven moesten, zo lang de geheime Raad zo veel gezags behieldt, over Regts- en Regeeringszaaken. Zy hoopten, hierom, den Koning te zullen kunnen beweegen, tot het intrekken of verzagten der Plakaaten; of, zo dit niet mogt willen gelukken, hoopten ze den Raad van Staate meer gezags te doen opdraagen, en de andere Raaden aan denzelven te doen onderwerpen. Om 't een en 't ander te wege te brengen, hielden zy Egmond den bekwaamsten: hebbende deezen, door zyne dapperheid in de voorige oorlogen, veel by den Koning verdiend, en zynde hy, daarenboven, vermaard voor opregt Katholyk. Doch hoe zeer zy zig, in hunne hoop, bedroogen gevonden hebben, moesten wy nu ontvouwen.

De Graaf van Egmond keerde, binnen vier maanden, uit Spanje te rug, en deedt, op den vyfden van Bloemaand, in den Raad van Staate, verflag zynere verrigtingen, welk hierop uitkwam: „ dat hy, van den Koning, „ met veele tekenen van gunst en hoogagting, ontvangen zynde, hem den staat „ der zaaken, omftandiglyk, hadt opengelegd. Dat zyne Majesteit zig zeer genegen „ getoond hadt, tot de Nederlanden; doch „ dat de kryg met de Turken, die Malthe dreigden te overvallen, hem niet zou toelaaten, dit jaar, herwaards te komen, „ maakende hy, hierop, egter rekening, „ tegen het volgende jaar, wanneer hy hoop-

FILIPUS III
1565.

IV.
Egmond
keert te
rug.

Verflag
zyner
verrigtingen.

„ te

FILIPS III
1565.

„ te van den Turkschen kryg ontflaa-
 „ gen te zullen zyn. Dat hy, om de lasten
 „ der Nederlanden te verligten, eene aan-
 „ zienlyke somme herwaards zondt. Dat de
 „ Hertogin, zyne Zuster, met den Raad
 „ van Staate, de middelen moest beraamen,
 „ om de misbruiken in de Regtspleegingen
 „ te beteren, van welke middelen men zy-
 „ ner Majesteit verslag moest doen; die
 „ dan, deswege, naar welgevallen, schik-
 „ king maaken zou. Dat, wat den Gods-
 „ dienst betrof, die den Koning meer dan
 „ eenige andere zaak ter herte ging, hy lie-
 „ ver duizend leevens, zo hy ze hadt, zou
 „ willen verliezen, dan in denzelve eeni-
 „ ge verandering gedoogen. Dat hy, hier-
 „ om, dienstig vondt, dat men, heimelyk,
 „ en onder dekfel van te raadpleegen over
 „ 't invoeren der Kerkvergaderinge van
 „ Trente, twee of drie van de bekwaamste
 „ Bischoppen, onder welken, die van Y-
 „ pere zyn moest, nevens eenige Godge-
 „ leerden en opregt Katholyke Raadsheeren,
 „ in den Raad van Staate ontboodt, om met
 „ dezelve te raadpleegen, over de beste
 „ middelen, om het volk te voorzien van
 „ goed onderwys, en voor verleiding te be-
 „ waaren; en over den voet, dien men zou
 „ hebben te volgen, in het schoolhouden
 „ en oefenen der jeugd. Ook zou men, met
 „ hen, moeten overleggen, of 'er ook eeni-
 „ ge andere straffe op de Kettery, die, voor-
 „ al, niet ongestraft blyven moest, kon wor-
 „ den ingevoerd, waardoor de vermetelheid
 „ der Ketteren betoomd, en hun te gelyk de

„ eere benomen werdt, die zy meenden te **Filips III**
 „ behaalen, met, tot hun uiterfte toe, vol- **1565.**
 „ standig te blyven. Al 't welk, in de te-
 „ genwoordigheid der Landvoogdesse, ver-
 „ handeld zynde, aan zyne Majesteit, naauw-
 „ keuriglyk, moest worden overgeschree-
 „ ven, op dat hy zelf zou mogen zien, wat
 „ 'er op diende beslooten te worden (z).”

De meening des Konings, die Egmond in Onge-
 geschrifte medebragt, gaf aan Oranje en de noegen
 zynen weinig genoeg; 't welk duidelyker over 's
 bleek, toen, kort hierop, last uit Spanje Konings
 kwam, om eenige Herdoopers en andere zo- streng-
 genaamde Kettters, met de dood, te straffen. heid.
 Men morde toen, openlyk, tegen Egmond,
 hem beschuldigende, dat hy zig, door de eer,
 die hem in Spanje aangedaan was, de oogen
 hadt laaten blinden, en meer voor zyn by-
 zonder belang, dan voor dat van 't gemeene
 Vaderland gezorgd hadt (a). Egmond zelf
 was misnoegd, over 's Konings strengheid,
 zig niet ontziende te zeggen, dat dezelve
 streedt met de belofte, die Filips hem, mon-
 deling, gedaan hadt (b).

Midlerwyl waren, ingevolge van 's Ko- V.
 nings last, tegen den vyf-entwintigften van
 Blocimaand, ten Hove beschreeven Marti- Hande-
 nus Rithove, Bisfchop van Ypere, Antoni ling in
 Havet, Bisfchop van Namen, en Gerard van den Raad
 Hamericourt, Bisfchop van S. Omer; bene- met eeni-
 vens Jakob Meertens en Hippolitus Persyn, Pre- ge Bis-
 sidenten der Geregthoven van Vlaanderen en fchop-
 U- pen,
 Godge-
 leerden
 en Raads-
 heeren.

(z) HOPPERUS *Livr. II. Ch. IV. p. 44.*

(a) VIGLII *Vita N. XCI. p. 43.*

(b) HOPPERUS *Livr. II. Ch. IV. p. 44.*

FILIPS III Utrecht, en *Antoni Meulenaar*, Raadsheer in
1565.

den grooten Raad te Mechelen: met nog drie Godgeleerden, *Joost de Tillet*, Proost van Walcourt, *Kornelis Janfenius*, verkooren Bisschop van Gend, en *Wilmar Bernards*, eersten Hoogleeraar in 't Kerkelyk Regt te Leuven. Men hadt hun, alleenlyk, te verstaan gegeven, dat men hen, over eenige zaaken, de Kerkvergadering van Trente betreffende, wilde hooren (c); doch toen zy, in den Raad van Staate verscheenen zynde, kennis en afschrift van 's Konings last gekreegen hadden, gunde men hun eenige dagen tyd van beraad: waarna zy, in twee zittingen, eerst over het leeren des volks, de zedebetering der Geestelykheid en het onderwys der jeugd, en toen over het veranderen der Ketterstraffe, hunne gedagten openden; die, betreffende het laatste punt, hierop uitliepen,

Hun gevoelen over de Ketterstraffe.

„ dat de dienst Gods en de welstand des Vaderlands geene verandering gedoogden,

„ ten ware, veelligt, omtrent onbejaarden

„ en berouwhebbenden, die men, naar 't Kerkelyk Regt, wat zagter handelen kon.”

De drie Heeren willen zagter gaan.

Ook de Landvoogdes.

Doch Oranje en de twee andere Heeren merkten hierop aan „ dat men letten moest „ op den toestand der tyden, en daaruit af „ neemen, welke straf kon worden inge „ voerd, zonder dat men 'er nieuwe zwaar „ righeden van te wagten hadt.” De Landvoogdes zelve scheen tot zagtheid te neigen, verklaarende, dat men voor opschudding te dugten hadt, zo men de Plakaaten ten strengste

(c) HOPPERYS *Livr. II. Ch. IV. p. 46.*

ste wilde uitvoeren. Doch de Bischoppen en eenige andere beweerden „ dat de Koning, in zynen last, geen gewag van verzagting der Plakaaten maakte; dat men de Kettters ook door geene zagtheid zou winnen, maar eerder, door zig moediglyk tegen hen te verzetten.” Drie dagen agtereen, werdt hierover gehandeld, tot dat de Landvoogdes, eindelyk, den beschreevenen beval, huanne meening, over alles, in geschrift te stellen, welke hierop uitkwam.

„ Voor eerst, was 'er, voor het leeren der Gemeente, zorg genoeg gedraagen, by de Kerkvergadering van Trente, welke sluiten, zonder uitsfel, hier te Lande, afgekondigd en ingevoerd moesten worden. Het overige moest, door de naarftigheid der Priesteren, op welken de Bezoekers en Inquisiteurs behoorlyk agt geeven moesten, worden uitgevoerd. Ten anderen, was de zedebetering der Kerkelyken, zo wel als het houden der Schoolen, in de derde plaats, insgelyks, door de gemelde Kerkvergadering, geregeld; zo dat het alleen op 't onderhouden dier regelen zou aankomen. Ten vierden, was 't ongeraaden, de Plakaaten te veranderen, die, voor meer dan vyf-endertig jaaren, gemaakt, en tweemaal vernieuwd waren. Evenwel kon men den Geregthhoven heimelyken last geeven, om alleen hardnekkige Kettters met de dood te straffen; om onderscheid te maaken, tusfchen Gezindheit en Gezindheit, en vooral ook op de jaaren,

FILIP III
1565.

Schryftelyk be-
rigt der
Gedee-
leerden.

FILIPS III
1565.

ren, staat en andere hoedanigheden der
 „ Perſoonen agt te geeven, dezelve, of
 „ ter dood, of tot de galei, of tot balling-
 „ ſchap en verbeurdverklaaring van goede-
 „ ren, veroordeelende. De Predikanten
 „ en Leeraars moeſten egter allen als hard-
 „ nekkigen worden gehandeld. Doch zul-
 „ ken, die, uit losheid of nieuwsgierigheid,
 „ zonder aan Ketterſche gevoelens vaſt te
 „ zyn, de Plakaaten overtraden, kon men,
 „ met geesfelen, geldboeten, ballingschap,
 „ of op diegelyke wyze, ſtraffen. Ten
 „ beſluite, vondt men dienſtig, dat 'er o-
 „ penbaare ommegangen en gebeden wer-
 „ den gedaan, om van den Hemel te ver-
 „ werven, dat 'er niet een ſtip van 't Hei-
 „ lig Katholyk Geloof verlooren mogt gaan,
 „ met hoe groote gevaaren, het ook, in 't
 „ openbaar of in 't verborgen, mogt wor-
 „ den gedreigd.”

Oranje
 en ande-
 ren wei-
 geren 'er
 op te
 ſtemmen.

De Landvoogdesſe dit Geſchrift in den
 Raad van Staate hebbende gebragt, vielen
 eenigen het zelve toe. Doch Oranje, Eg-
 mond, Hoorne en Mansveld, ziende de ge-
 voelens zig, op 's Konings voorgang, we-
 derom tot ſtrengheid neigen, weigerden te
 ſtemmen; voorwendende, dat de Koning,
 tot hiertoe, de meening der Raaden van
 Staate niet gevraagd hadt; 't welk zynde
 geſchied, zouden zy niet nalaaten zig ver-
 der te uiten. De Landvoogdes zondt, der-
 halve, alleenlyk het geſchrift der Biſchop-
 pen en anderen naar Spanje. Over de verde-
 re punten van den laſt, door Egmond, her-
 waards

waards gebragt, werdt, federt, ook in den Raad van Staate gehandeld, zonder dat 'er iets op beflouten werdt (d).

't Verhandelde met de Godgeleerden, en de itrengheid, die zy voorftonden, werdt wel haast rugtbaar, en veroorzaakte veel morrens onder 't gemeen, welk den Kardinaal van Granvelle en dezelfs aanhang, dien men *Papisten* noemde, nog van alles de fchuld gaf, ja zig niet wederhouden kon van tegen den Koning uit te vaaren (e), toen bekend werdt, dat 'er bevel uit Spanje gekomen was, om de Befluiten der Kerkvergaderinge van Trente hier alomme te doen aanneemen (f). De Landvoogdes vaardigde, in Hooimaand, de Brieven af, waarby het afkondigen dier Kerkvergadering, aan alle Kerkelyken, gebooden werdt, met vermaaning, nothans, om gee- ne de minfte inbreuk te doen, op het we- reldlyk Regtsgebied: waartegen ook den Geregthhoven, by byzondere Brieven, ge- last werdt te waaken (g). Men zag, hier- mede, op eenige Befluiten der Kerkverga- deringe, welken men hielt te frekken tot krenking van de voorregten der weereldly- ke Oppermagten. De meeste Mogendheden, die de Kerkvergadering aannamen, zonder- den deeze Befluiten uit. Zo hadt ook Filips in Spanje gedaan; en op den zelfden voet, zocht hy de Kerkvergadering, in de Neder-

VI.
De Ko-
ning be-
veelt het
aannee-
men der
Kerkver-
gadering
van
Trente.

Waar en
op welk
eene wy-
ze zulks
gefchied
zy.

- (d) HOPPERUS *Liyr.* II. Ch. V. p. 47.
(e) VIGLIU *Vita N.* XCI. p. 43.
(f) BURGUND. *Libr.* II. p. 82.
(g) *Repert. der Plak.* II. 121.

FILIP III
1565. landen, te doen erkennen (*h*). In 't Aartsbisdome van Kameryk, geschiedde, eerlang, de afkondiging der Kerkvergadering, niet zonder veel tegenkating der Geestelyken. Te Mechelen was geen Aartsbisshop, die 't werk aanbodt, waarom het daar stecken bleef. Te Utrecht, haperde het insgelyks, alzo de Aartsbisshop hier overhoop lag met zyne Geestelykheid, aan welke nagegeven werdt, dat zy zig liever, door de Ketterryen, wilde laten bederven, dan, door de waare Kerk, die in de besluiten der Kerkvergadering sprak, verbeteren (*i*).

VII.
Onlusten
ze Am-
sterdam
over 'e
verbod
van den
uitvoer
der graa-
nen, en
Ten deezen tyde, ontstondt 'er eenige be-
weeging te Amsterdam, waaruit eene nieu-
we schikking sproot op de Regeering. De
duurte der graanen hadt, hier, een verbod
van uitvoer derzelve te wege gebragt. Doch
's daags voor dat het afgekondigd werdt,
hadden eenigen uit de Wet, voor zig zelven
en voor hunne vrienden, nog veel tarwe en
rogge weeten naar buiten te krygen, waar-
toe zelfs, des nagts, de boomen geopend
werden. Den volgenden dag, toen 't ver-
bod afgekondigd werdt, daalde de markt wel
tagtig ten honderd. De Koornkoopers, die
't verbod niet te gemoet gezien hadden,
weeten hunne schade aan de baatzugt der
Regenten, die, by alle gelegenheid, met
scheldwoorden en bedreigingen, werden o-
ver 't
betimme-
gen der
vergehaald. Een ander misnoegen hadt, wel
twintig jaaren, gefineuld, in de Stad. Het
tijm-

(*h*) STRADA Dec. I. Libr. IV. p. 167.

(*i*) HOFFERUS Liyr. II. Ch. IV. p. 51.

timmeren onder dezelve was, van ouds, hier, gelyk elders, afgekeurd geweest, door de Vroedschap, op dat de vyand, in tyd van oorloge, geen voordeel deedt met de buitentimmeraadjen. Doch tegen deeze keur was men aangegaan, stellende Scheepstimmerwerven en wooningen voor 't arbeidsvolk op de *Lastaadje*, aan de Oostzyde der Stad. In 't jaar 1546, moest alles egter afgebroken worden, op bevel der Landvoogdesse, Vrouwe Maria, welk, in de jaaren 1552 en 1553, vernieuwd werdt. Maar de Koning hadt, in 't jaar 1556, toegestaan, dat men, binnen de vyf-entwintig roeden onder de Stad, zekere houten hutten met week dak opslaan mogt. En de eigenaars der erven, zo veel voets gekreegen hebben, de, waren, sedert verder gegaan, en hadden de *Lastaadje*, met schuuren, huizen en pakhuizen bezet. In deezen stand der zaaken, vondt de Wethouderschap geraaden, 't verloop te herstellen: 't welk billyker, in 't eerst gestaan hadt. De Lastadiers kantten zig hier tegen, dryvende, dat men 't gevaar zou konnen voorkomen, door het uitleggen der Stad, en 't bevesten der *Lastaadje*. Hangende deezen twist, wil men, dat *Gerrit Teeuwszoon*, of *Hendrik Dirkszoon*, immers één der Burgemeesteren, eenen ingeërfden in de *Lastaadje* zynen grond willende afkoopen, met bitse woorden, afgewezen werdt, waarop hy gezeid zou hebben, dat het erf dan ook niet binnen de Stad raaken zou, 't welk hy, anderszins, zou hebben doorgedreeven. Het misnoegen, by

Philip III
1565.

Lastaad-
jen.

PHILIPS III 1565. deze gelegenheid, gevat tegen de Regenten, stak zo zeer uit, als dat der Koornkooperen. Beiderlei aanhang spande samen met de Schoutisten, van wier geschil met de Henrik Dirkisten, welk thans op 't hoogst was, wy elders (*k*) gewaagd hebben. Ook trokken deeze drie partyen, eerlang, eene lyn met de Onroomschen, waardoor zy verre de sterksten werden in de Stad. De zaak der Lastaadje werdt voor 't regt getoogen, en slepende gehouden, tot dat de nood, veroorzaakt door de komst des Graaven van Lumei, voor Amsterdam, de Regeering bragt tot een verhaast besluit om de Lastaadje te doen afbranden, gelyk wy, hierna, staan te verhaalen. Doch uit al 't gemeld misnoegen sproot, in deezen jaare, het inleveren van een verzoekschrift ten Hove, waarby, over de baatzugt en 't namaagschap onder de wethouders, ernstelyk, geklaagd werdt. De wethouders deeden veele moeite, om de tekenaars te weeten. Doch zy raakten 'er nimmer agter (*l*). De Landvoogdes maakte, den eersten van Herfstmaand, eene Keur, by voorraad, waarby zy de Regeering zuiver schouwde van mishandeling en verkorting der burgerye; doch te gelyk, de paalen van 't maagschap en bloedverwantschap der wethouders nader beëngde (*m*): waarmede de gemoeden, voor eenen korten tyd, in stilte raakten. De Stad was, ten deezen tyde, zo welvaarende, dat men eene

Keur op
 het na-
 maag-
 schap en
 bloed-
 verwant-
 schap der
 wethou-
 deren.

(*k*) V. Deel, bl. 415.

(*l*) Hoort II. Boek, bl. 63 enz.

(*m*) Handv. van Amst. bl. 75.

nieuwe Waag fligtte, over 't Stadhuis; waar-
toe, schoon men gelds genoeg in kas hadt,
de penningen egter werden opgenomen, op
dat de Landvoogdes de Stad om geene lee-
ning kwelde, als zy merkte, dat men zulke
gebouwen, uit een' verzamelden voorraad,
fligten kon (n).

FILIPS III
1565.

Midlerwyl, was 'er antwoord, uit Spanje,
gekomen, op het Geschrift der God- en Regts-
geleerden, en op de klagten van Egmond,
over 's Konings strengheid. Wegens dit laat-
ste punt, verklaarde Filips „ dat zyne mee-
„ ning nimmer geweest was, de Inquisitie
„ af te schaffen; maar dat hy ze dagt te hand-
„ haaven, op gelyken voet, als zy, door Kei-
„ zer Karel, gehandhaafd geweest was. Dat
„ hy wel gewild hadt, dat men overleggen
„ zou, of 'er eenige verandering in de straf-
„ fe der Ketteren gemaakt zou kunnen wor-
„ den; doch dat hy, gedurende dit over-
„ leg, met de straffe wilde voortgegaan heb-
„ ben. Dat hy ook tegen den Graave van
„ Egmond wel van eenige verandering van
„ straffe gesproken hadt; doch dat dezelve,
„ zyns eragdens, alleenlyk hadt te bestaan,
„ in het heimelyk en niet openlyk ter dood
„ brengen der Ketteren.” Het Geschrift der
God- en Regtsgeleerden prees Filips hemel-
hoog, hangende aan het zelve zyn zegel, met
deeze uitzondering alleenlyk, dat hy nog zo
veel verzagting der Plakaaten, als zy zouden
hebben kunnen inschikken, niet gehengen
wilde; maar beweeren bleef, dat zyns Va-
ders

VIII.
Ant-
woord
van Filips
op Eg-
monds
klagten

en op den
raad der
Godge-
leerden
dien hy
te zag
keurt.

(n) HOOFD Brieven N. 595. bl. 444.

FILIPS III ders Plakaaten en de zynen, met de ver-
 1565. cische gemaatigdheid, waren opgesteld, en
 derhalven, in allen deele, moesten worden
 naargekomen (o).

Misnoe- Toen deeze Brieven, in den Raad van
 gen des- Staate, overwoogen werden, bespeurde men
 wege merkelyke tekens van ongenoegen in de
 onder de drie Heeren, die nu wel zagen, dat zy zig,
 Heeren. te vergeefs, met verzagtinge der Plakaaten,
 gevleid hadden. Ook begeerden zy hunne ge-
 dagten, over 's Konings schryven, niet te
 uiten, voor dat men 'er 't gevoelen des ge-
 heimen Raads op gehoord zou hebben: die,
 nu wederom nieuwen moed beginnende te
 scheppen, kort hierna, verklaarde „ dat,
 „ men, om aan 's Konings meening te vol-
 „ doen, terstond, den Bisshoppen, Abten,
 „ Geregtshoven, Hooge-schoulen en Be-
 „ velhebberen der goede Steden moest aan-
 „ schryven, dat elk zig, in het prediken voor
 „ 't volk, in het verbeteren der Geestelyk-
 „ heid en in het onderwyzen der jeugd naar
 „ dezelve hadt te gedraagen; dat men de Ge-
 „ regtshoven ook moest beveelen, de hand
 „ te houden en te doen houden, aan de uit-
 „ voering van 's Konings Plakaaten; dat,
 „ wat de Inquisitie betrof, zyne Majesteit,
 „ wyslyk, verklaard hadt, deswege, gee-
 „ ne nieuwigheid te willen invoeren, waar-
 „ om het alleenlyk noodig zou zyn, de Be-
 „ rigtschriften der Inquisiteuren te onder-
 „ zoeken, om te zien, of zy zig overeen-
 „ „ kom-

(o) HOPPERUS *Livr. II. Ch. VII. p. 55.* Zie ook *Boek I. Boek 22* [32].

„ komstig met dezelveu gedraagen hadden, Philip III 1565.
 „ en op dat zy zig, in 't vervolg, naar de-
 „ zelveu, zouden gedraagen; waardoor men
 „ elk overtuigen zou, dat de Koning niet
 „ nieuws voorhadt, veel min hier de Spaan-
 „ sche Inquisitie in te voeren, gelyk men 't
 „ domme volk diets maakte." Ecnige Le- Verfchil-
 den van den Raad van Staate stemden over- lende
 een, met die van den geheimen Raad. Doch beden-
 Oranje, Egmond en Hoorne weigerden tot kingen
 het invoeren der Inquisitie te bewilligen. Zy der Raa-
 beweerden egter, met oogmerk, zo sommi- den van
 gen dagten (p), om 't volk, dat reeds begon Staate.
 te morren, nog meer gaande te maaken,
 dat men 's Konings bevel, aan de Ge-
 regtshoven en aan de Wethouders der Ste-
 den, behoorde te zenden, op dat zy 't mog-
 ten kunnen doen naarkomen. Doch Viglius,
 voorziende 't gene sedert gevolgd is, hielt
 staande, dat men dit bevel nog geheim hou-
 den moest, tot dat men den Koning eerst
 onderrigt hadt, hoe 't hier werdt opgevat.
 De Heeren verklaarden, hiertegen, dat zy
 aan 's Konings sfipte bevelen niet ongehoor-
 zaam durfden zyn, schoon zy 'er merkely-
 ke zwaarigheden uit te gemoet zagen. 't
 Hielp niet, dat Viglius uitboodt, 's Konings
 ongenade alleen te willen op zig neemen:
 de Landvoogdes besloot den last zynere Ma- 's Ko-
 jesteit sfiptelyk te agtervolgen (q): waartoe ningsLast
 de bevelen, tegen 't einde van 't jaar, al- wordt af-
 omme werden afgezonden (r): en 't zyn dee- gekou-
 ze digd.

(p) VIGLIU Vita N. XCIII. p. 45.

(q) HOPPERUS Livr. II. Ch. VII. p. 58.

(r) REPERT. der Plak. bl. 123. Zie ook BOXHORN op RE-
 GERSEBERG. I. Decl. bl. 327. en BOR I. Boek, bl. 23 [32].

FILIPS III ze bevelen, waarby de aanneeming der Kerk-
1565. vergadering van Trente, de invoering der
 Inquisitie en de handhaving der Plakaaten,
 op 't strengst, geboden werdt, welken men,
 voor de naaste en regelrechte oorzaaken, hou-
 den moet van de beroerte, die, sedert, ge-
 volgd is. Viglius verhaalt, dat Oranje, na
 dat het besluit, om 's Konings last af te kon-
 digen, in den Raad van Staate, genomen
 was, iemant, die 't naderhand verteld heeft,
 in 't oor beet, *dat men nu haast een ongemeen*
treurspel zou zien beginnen (r). Doch met dit
 verhaal, en met het gene wy hier meer, uit
 hem en Hopperus, te boek gesteld hebben,
 is bezwaarlyk overeen te brengen, 't gene
 de Prins zelf zegt, in eenen Brief aan de
 Landvoogdesse, in Louwmaand des volgen-
 den jaars geschreeven, alwaar hy, zwaarig-
 heid maakende, om 's Konings last, omtrent
 de Inquisitie en Plakaaten, in de Plaatsen van
 zyn Stadhouderschap, te doen agtervolgen,
 te gelyk verklaart „ dat men hem, in eene
 „ zaak van zo veel gewigt en gevolg, gee-
 „ nen raad gevraagd hadt (s).” Dus zag
 men, hoe weinig vrugt Egmonds reis hadt
 gedaan, voor zulken, die vryheid van Gods-
 dienst zogten. Van de verandering, die men,
 door hem, in de Raaden van Regeeringe,
 hadt willen bewerken, kwam ook niets.

IX. Alleenlyk deedt de Koning, omtrent dee-
 zen tyd, den Hertog van Aarfchot, die de
 zyde des Kardinaals gehouden hadt, zitting
 Raaden

(r) VIGLIU Vita N. XCIII. p. 45.

(s) Zie BOEK I. Boek, bl. 23 [33].

neemen, in den Raad van Staate. De President FILIP III 1565. Viglius werdt, op zyn sterk aanhouden, ont-
 slaagen, van deeze zyne waardigheid, zul-
 lende hy egter Lid des Raads van Staate bly-
 ven. Karel van Tisnacq, die de Nederland-
 sche zaaken, in Spanje, waargenomen hadt,
 werdt, in deszelfs plaats, benoemd, en die
 van Tisnacq, sedert, bekleed, door Joachim
 Hopperus (t), van wien wy boven gewag
 gemaakt hebben. De dienften, door dee-
 zen, aan die van Holland gedaan, en nog
 te doen, in Spanje, werden, omtrent deezen
 tyd, erkend, met een geschenk van twee-
 honderd Reaalen *in specie*, uitmaakende ze-
 venhonderd ponden van veertig grooten (u).
 Ondertusfchen, verliepen 'er nog omtrent
 vier jaaren, eer Tisnacq herwaards kwam (v),
 binnen welken, Viglius het Presidents-ampt
 van den geheimen Raad nog fchynt bekleed
 te hebben.

De Brieven des Konings waren zo dra niet 't Volk
 gelezen in den Raad van Staate, of het mis-
 noegen, welk 'er de drie Heeren over ge-
 toond hadden, verspreidde zig onder de E-
 delen, die hunne zyde hielden, en eerlang
 ook onder 't gemeen. Sommigen melden,
 dat de geheime Raad nog bezig was met 's
 Konings last te overwegen, toen Oranje,
 Egmond en Hoorne, ter gelegenheid van de
 Bruiloft des Heeren van Montigni, deswe-
 ge, ook met hunne vertrouwde vrienden,
 in

(t) VIGLIU Vita, N. XCIV. p. 45. HOPPERUS *Liyr.* II. Ch. VII. p. 60.

(u) Resol. Holl. 2 en 18 Decemb. 1565. bl. 53, 55.

(v) VIGLIU Vita N. CXL. p. 52.

FLORENTS van Montmorency,
Baron van Leuse ende Montigny,
Gouverneur van Doornick ende
Tournesis.

GESTORVEN DEN 5 OCTOB.
M D LXX.

FILIPS III 1565. in onderhandeling traden (w): en zou hier, toen de tongen los geworden waren, door den wyn, hevig, tegen de Inquisitie en Plakaaten, en zelfs tegen den Koning uitgevaaren zyn (x). Doch anderen verhaalen, dat iet diergelyks geschied zou zyn, op de Bruiloft van Alexander Farneze, Prins van Parma en Zoon der Landvoogdesse, die, in Slagtmaand, te Brusfel, gehouden werdt (y). Uit deeze gesprekken, sproot, nog in deeze zelfde maand, het vermaard Verbond der Edelen; waarvan wy nu de waare gelegenheid, die den meesten Nederlandschen Schryveren onbekend geweest is, met de vereischte nauwkeurigheid, gaan ontvouwen.

X. Op den tweeden van Slagtmaand, 's daags Eerste opening tot het Verbond der Edelen. voor de Bruiloft van Parma, waren, in 't Huis van den Graave van Kuilenburg, staande te Brusfel op de Paardenmarkt, omtrent twintig Edelen byeen gekomen: die, waarfchynlyk, voor 't grootste gedeelte, der Hervorminge waren toegedaan, alzo *Franciskus Junius*, Leeraar in de heimelyke Gemeente te Antwerpen, uit wien wy dit verhaalen, dien zelfden dag, en ter zelfder plaatse, voor hun gepredikt hadt. Na de preeke en 't gebed, werdt hier geraadpleegd, over 't Plakaat des Konings op 't stuk der Inquisitie, en voorgeslaagen, dat men de Protestantsche Vorsten in Duitschland moest tragten te bewegen, tot een verbond, om de Nederlanden van de Inquisitie te verlossen. Twee dagen hier-

(w) HOPPERUS *Libr. II. Ch. VII. p. 58.*

(x) BURGOND. *Libr. II. p. 80.*

(y) FR. JUNII *Vita p. 15. & BRANDT Reform. I. Decr. bl. 280.*

hierna, besloot men, zig met geene anderen dan met Duitſche Vorſten te verbinden: en op den zesden, werd't vastgeſteld, ook een inlandsch Verbond onder de Edelen aan te gaan, waartoe de Edelen van ieder Landſchap, door een of twee Gemagtigden uit het zelve, genodigd zouden worden (z). 't Verbond, toen gemeenlyk het *Compromis* genoemd, ontworpen zynde, werd't, allereerst, getekend door elf Edelen (5), onder welken ook was *Maximiliaan van Blois*, gezeid *de Kok van Neerynen*, Edelman des Graaven van Egmond, die, ten zelfden tyde, nog zes afschriften van 't Verbond tekende, en sedert een groot getal van Edelen tot tekenen be- woog. Hy en de tien anderen waren toen by- een geweest, in 't Huis van *Nikolaas de Ham- mes*, Wapenkoning der Vlies-ridderen, in 't gemeen * *Toison d'Or* genoemd (a), die der Hervorminge toegedaan was (b), en van som- migen, voor den voornaamiten voorſtander des Verbonds, gehouden wordt, hebbende hy geroemd, dat hy 'er wel tweeduizend E- delen toe overgehaald hadt (c). Of dit Ver- bond, welk nog voorhanden is, door *Filips van Marnix*, *Heere van S. Aldegonde* (d), of door iemant anders, zy opgeſteld, heb ik, met

Filips III
1565.*Gulden-
Vlies.

(z) Vita JUNII ab ipso confect. p. 15. & Manuscript. JUNII
by BRANDT Reform. I. Deel, bl. 289. en in de Byv. bl. 53.

(a) Sentent. van ALVA. bl. 77.

(b) VIGLII Vita N. XCII. p. 44. & Not. p. 126.

(c) STRADA Dec. I. lib. V. p. 195.

(d) GROTH ANNAI I. p. 19. STRADA Dec. I. Lib. V. p. 194.

(5) BURGUNDIUS verhaalt, dat de Heer van S. Alde-
gonde de eerste was, die 't Verbond onderschreef.
Libr. II. p. 116.

FILIPS III geene zekerheid, konnen ontdekken. Doch
 1565. deszelfs inhoud liep op deezen zin: „ Dat
Deszelfs „ een hoop vreemdelingen, bewimpelende
inhoud. „ hunne staatzugt en gierigheid met yver
 „ voor het Katholyk geloof, zyne Majesteit,
 „ tegens zynen eed, en frydig met de hoop,
 „ die hy den Landzaaten hadt gegeven, o-
 „ vergehaald hadt, niet slegts tot het niet
 „ verzagten, maar zelfs tot het verzaaren
 „ der strenge Plakaaten en tot het gewel-
 „ diglyk invoeren der Inquisitie, zo itrydig
 „ met alle Geestelyke en weereldlyke Reg-
 „ ten, en vooral ook met de Privilegien en
 „ loffelyke Herkomen deezer Landen, ja
 „ waardoor, alle Koophandel verdreeven,
 „ de Koning van alle gezag over 't volk
 „ beroofd, en onbeschryflyke oproeren en
 „ verwarringen te wege gebragt zouden wor-
 „ den. Dat zy, Leenmannen des Konings
 „ en Edelen des Lands, van dit alles goede
 „ kennis gekreegen hebbende, niet hadden
 „ mogen nalaaten, te waaken tegen deeze
 „ zwaarigheden, en ten dien einde, een heilig
 „ Verbond te sluiten, waarby zy, met pleg-
 „ tigen eede, beloofden, het invoeren der In-
 „ quisitie, uit al hun vermogen, te zullen
 „ beletten, terwyl zy hoog en duur betuig-
 „ den, niets voor te hebben tegen de eere
 „ Gods en den dienst des Konings, of het wel-
 „ vaaren des Lands: al het welke zy veel eer
 „ zouden tragten te vorderen. Voorts be-
 „ loofden zy, elkanderen, als broeders en ge-
 „ trouwe gezellen, te zullen bystaan, met
 „ lyf en goed; indien iemant hunner, uit
 „ hoofde van Inquisitie of Plakaaten, eenig
 „ leed

„ leed overkwame; zelfs al werdt het ver- **Filips III**
 „ glimpt, met het dekfel van straffe over **1565.**
 „ wederfpanningheid of iet diergelyks; mids
 „ dat, tot zodaanige onderneemingen, met
 „ gemeenen raad van alle de Broeders en
 „ Bondgenooten, beslooten werdt. Eindelyk,
 „ baden ze God, dat by hun Verbond en voor-
 „ neemen zegenen, en tot eere zyns naams,
 „ tot dienst der Koningklyke Majesteit, tot
 „ vrede en welvaart der Landen, en tot hun-
 „ ner zielen zaligheid doen gedyen wilde (e).”

Dit Verbond werdt, terftond, door een groot **Eerste en**
 getal van Edelen getekend, welk allengskens **voor-**
 tot omtrent vierhonderd aanwies. Onder de **naamste**
 eerste en voornaamste tekenaars, waren Hen- **teke-**
 rik van Brederode, Lodewyk van Nasfau, **naars.**
 Broeder des Prinzen van Oranje, de jonge
Graaf Karel van Mansfeld, Floris van Palland,
Graaf van Kuilenburg, in wiens Huis het Ver-
 bond eerst ontworpen was, twee *van den*
Bergen, twee *Batenburgen,* *Risoir,* *Dolhain,*
Joan van Casembrood, Heer van Bakkerzeel,
 Edelman des Graaven van Egmond, *Christof-*
fel van Leefeldale, insgelyks in dienst van dien
 Graave; *Boiset, Hautain, Ryzenburg, Lange-*
rak, twee *Meroden, Louverval, Lumei, Yssel-*
stein, Liques, Liere, Mansart, Jan van Marnix,
Heer van Tholouse, Filips van Marnix, Heer
van S. Aldegonde, Joost en Diderik Sonoï, twee
van der Aa, Tilly, Tseraarts, Obdam, Jan van
Blois, gezeid Trestlong, Crohain, Bediende van
 den Graave van Hoogstraaten, *Longueval, Ca-*
pres,

(e) Zie *Boek II. Boek, bl. 58 [53]. en Groot Plakaatb. III. Deel, bl. 31.*

DIEDERIK SONOY
*Vries Edelman,
Gouverneur van Noorcholland
ende Waterland.*
GESTORVEN M D LXXVIII.

FILIPS III 1565. *pres*, Sander en Lubbert Turk, Bentink, Drosfaard van Woudrichem, Nuinhem, Drosfaard van Hoorne, Ysfelstein en Buuren (f), Huibert van Raaphorst, Lancelot van Brederode, Gysbrecht van Duivenvoorde, Fredrik van Egmond, Jakob van Ilpendam, Rutger van Boetzelaar, Heer van Karnisse, en Daniel en Otto, zyne Broeders, Jan van Renesse van Wulven, Kornelis van Alkemade, Adriaan de Waal van Vroonestein, Barthold Entes (g), en zeer veele anderen. Doch de naamen van Oranje, Egmond en Hoorne werden, onder deeze Bondgenooten, niet gespeld. Ook hebben Egmond (h) en Hoorne (i) beide, sedert, beweerd, dat zy'er nimmer onder behoord hebben. Maar Oranje, die, in zyne eerste Verantwoording, gezeid hadt „ dat het Verbond, buiten zyne kennis of toestemming, opgerecht was, „ schoon hy 't nooit als eene samenzweering „ van muitelingen hadt aangemerkt (k), „ erkent egter, in zyne tweede Verantwoording, in 't jaar 1581 uitgekomen, dat hy het inleveren van 't Verzoekschrift, 't welk, naderhand, uit kragte van 't Verbond, geschiedde, goedgekeurd heeft, stellende hy zelfs, in dien tyd, zyne eer, in deeze zyne goedkeuring (l). En als men, hierby, in aanmerking neemt, dat 's Prinsfen Broeder, Lodewyk

Of en hoe ver'er Oranje, Egmond en Hoorne deel aan hadden.

(f) BOR II. Boek, bl. 28 [54].

(g) Sentent. van ALVA bl. 39, 60, 61, 72, 134, 317, 175, 354, 223 enz.

(h) Proces van Egmond, bl. 638.

(i) Verantw. van Hoorne, bl. 108. by BOR Auth. St. I. Deel, bl. 63.

(k) Verantw. van Will. I. by BOR als bov. bl. 9.

(l) Apolog. van Willem I. by BOR Auth. Stuk. II. Deel, bl. 78.

wyk van Nasfau, zyn Schoonbroeder, de Graaf van den Berg, de Heer van S. Aldegonde, zyn boezemvriend, en verscheiden Edelluiden en bedienden van zyn Huis Leden van 't Verbond geweest zyn; zal men zig naauwlyks verbeelden konnen, dat eene zaak van zulk een belang geheel en al buiten kennis van den Prins heeft konnen blyven. Zeker genoeg is 't ook, dat Egmond en Hoorne, die hunne luiden onder de Bondgenooten hadden, al vroeg kennis van 't Verbond hebben gehad, en hetzelfde niet hebben afgeketurd (m).

Men vindt, dat eenige Edelen, kort na 't sluiten van 't Verbond, heimelyk zouden hebben toegelegd, om de Stad Antwerpen in te neemen, tegen den derden van Wintermaand. Graaf Lodewyk, die 'er kennis van bekomen hadt, zou 'er, met zynen Broeder, den Prinse van Oranje, over hebben geraadpleegd. Doch deeze zou 't ontraaden hebben, zeggende, kans te zien, om de zaken, zonder dat men geweld behoefde te gebruiken, tot rust te brengen (n). Doch alzo geen en onzer Schryveren hiervan gewaagen, weet ik niet, hoe veel staats 'er op te maaken zy.

't Verbond der Edelen, nu ontworpen, wordt, door zendelingen van Brederode en Graave Lodewyk, onder welken, *Jan Zegers van Wasenhoven, Lodewyk van Binkhorst, Diderik Sonoï, Jozua van Alveringen, Heer van Hofwegen, Sjoert Beima, Maximiliaan van Blois*

Philip III
1565.

Sommige Edelen werden gezeld Antwerpen te willen inneemen.

XI.
Hevigheid tegen de Inquisitie en Plakkaaten.

(m) Vid. & VIGLIU Vita N. XCVI. p. 46.

(n) Manusc. F. JUNII by BRANDT Reform. I. Deel, in de Byvoegf. bl. 53.

Filips III 1565. Blois de Kok, *Albert Hugtenbroeck* en Jakob van Ipendam de voornaamsten waren (o), alomme vertoond (p); en door veelen getekend. 't Gemeen kreeg 'er spoedig kennis van, en 't verwekte, terstond, eene bystere gisting in de gemoeden. Men voer niet alleen op 't hevigt uit, tegen de Inquisitie en tegen 's Konings Plakaaten; maar 't re-gende alomme Schimp-schriften en Blaauw-boekjes, waarin de Kardinaalsgezinden, en sommigen zelfs met naame (q), op 't scham-perst, doorgestreeken, en van snoode voor-neemens tegen de voornaamste Heeren beschuldigd werden (r). Ook vindt men, aan de Kerkdeuren, aan de Poorten van het Hof, en aan de Huizen van den Prins van Oranje en van den Graave van Egmond, Geschriften aangeplakt, waarin de On-roomschen zig hunner bescherminge aan-bevalen, en hen, tot voorstanders der goe-de zaake, aanriepen. De Landvoogdes werdt, dagelyks, lastig gevallen, door Edelen, Bur-gers, Staaten en Steden, klaagende over de Inquisitie: waaronder die van Brabant en Vlaanderen, boven anderen, aanhielden. Aan de andere zyde, vielen ook de Inquisi-teurs en andere Kerkelyke Regters der Landvoogdesse klagtig, dat men hun geen be-hoorlyk ontzag toedroeg. Zelfs verzogten sommigen, ontslaagen te worden van hunne Ampten (s). De schimp-schriften hielpen veel,

(o) Sentent. van ALVA bl. 40, 52, 54, 75, 77, 129, 72.

(p) VIGLII Vita N. XCVI. p. 46.

(q) VIGLII Vita N. XCVIII. p. 47.

(r) BOR I. Boek, bl. 25 [35]. 30 [43].

(s) HOPPERUS *Lirr.* II. Ch. VIII. p. 61.

veel, om hen, by 't gemeen, in veragting te brengen. Doch de Koning zelf liep niet vry van derzelve fleecken. Op den drie-entwintigsten van Wintermaand, vondt men te Antwerpen, op drie of vier plaatfen, een Geschrift aangeplakt; waarby de Burgers de Wethouders vermaanden „ om den „ die zynen eed en 's Lands Handvesten „ schonden hadt, voor 't Kamengerigt „ Spiers te doen dagvaarden, alzo Brabant, „ als onder den vyfden Kreits des Duitfchen „ Ryks behoorende, in de Geloofsvrede, „ te Pasfau en te Augsburg geflooten, be- „ greepen was.” Hier was bygevoegd „ dat „ de Burgers, geene vryheid van Godsdienst „ konnende verwerven, hun heul aan de „ Staaten zouden moeten zoeken. Voorts, „ wilden zy de wyt niet hebben van eenig „ oproer, welk, om het invoeren der Inqui- „ sitie, zou mogen ontftaan (t).” De Land- voogdes verboodt, openlyk, het zaaijen van diergelyke fchriften, en wendde veele moeite aan, om de makers van het laatstge- melde te agterhaalen. Doch deeze was vergeefs. Ook wies de lust, om smaalfchriften te ftrooijen, aan, tegen 't verbod. Onder deezen, vondt men egter, nu en dan, Bockjes, die de vryheid van Godsdienst, met klemmende redenen, verdedigden. Ook kwam, omtrent deezen tyd, in 't licht de Geloofsbelydenis der *Kalvinisten*: zo genoemd naar *Jan Kalvin*, Predikant te Geneve, wiens Leer en Kerken-ordening zy,

FILIP III
1565.

Vinnig
fchrift te-
gen den
Koning,
te Ant-
werpen,
aange-
plakt.

Belyde-
nis der
Gerefor-
meerden
reeds

(t) *Boek I. Boek, bl. 24 [34].*

Elis III reeds in Frankryk, van waar zy, in grooten
1565. getale, herwaards waren gekomen, hadden
 komt in aangenomen. Men heeft ze, sedert, *Gere-*
 't licht. *formeerden* of Hervormden genoemd. De Be-
 lydenis, van welke wy spreekken, droeg een
 Brief aan den Koning in 't voorhoofd, waar-
 in de uitgeevers verklaarden „ dat zy, wel
 „ honderdduizend sterk zynde, zig egter
 „ stil hielden, en 's Lands lasten, nevens
 „ anderen, droegen: 't welk, zeiden ze,
 „ toonde, dat zy geen oproer in den zin
 „ hadden.” Doch 't begrooten van zulk eene
 inenigte werdt, ten Hove, misduid, en voor
 eene bedreiging genomen (*u*). Oranje, Eg-
 mond en Hoorne deden egter ook hun best,
 om de Landvoogdes te verzekeren, dat het
 getal der Onroomschen zo groot was, dat
 men 't onmogelyk zou kunnen uitrooijen:
 terwyl anderen haar voorhielden, dat men 't,
 verre boven de waarheid, uitmat. Doch de
 voorzigtigsten gingen tuschen beide, zien-
 de 't kwaad, gelyk men sprak, niet zo ge-
 vaarlyk aan, dat men 't voor ongeneeslyk
 hadt te houden; noch zo gering, dat men 't
 vryelyk verwaarloozen mogt (*v*); terwyl de
 Landvoogdes, geflingerd door verschillende
 overleggingen, naauwlyks wist, welke zyde
 zy te houden hadt.

Groot
 getal van
 Onrooms-
 schen.

Vrymoe- De Edelen, vast arbeidende om aanhang
dige taal te winnen, schroomden niet, eene taal te
der ver- laten hooren, die, ten Hove, geoordeeld
bonden' werdt, naar oproerigheid te smaaken. Zy
Edelen. werdt, naar oproerigheid te smaaken. Zy
 floe-

(*u*) *BOR I. Boek, bl. 90 [43]. HOOPF II. Boek, bl. 71.*
 (*v*) *HOPPERUS Libr. II. Cap. VII. p. 62.*

floegen uit „ dat de Nederlanders niet zo
 „ plomp noch beestachtig waren, of zy be- FILIPPI
1565.
 „ greepen wel, wat de Vorst zynen Leen-
 „ man en wat de Leenman zynen Vorst ver-
 „ schuldigd was: en dat, zo men hen langer
 „ ringeloorde, zy wel middel vinden zou-
 „ den, om een' oorlog te doen voeren, zon-
 „ der dat men wist, door wien, of op welk
 „ eene wyze.” En werden zy, in deeze hun-
 „ ne gedagten, zeer gestyfd, door verscheiden'
 byzondere Stadhouders, met naame, door
 den Prins van Oranje, de Graaven van Mans-
 feld en Megen, den Markgraaf van Bergen
 en den Heere van Montigni, die, in den
 aanvang des jaars 1566, zo schriftelyk als
 mondeling, aan de Landvoogdesse verklaar-
 den „ dat zy geenen wil noch middel had-
 „ den, om de Plakaaten uit te voeren, en
 „ de hand te leenen aan de Inquisitie; en
 „ dat zy, zo de Koning en haare Hoogheid
 „ hierop bleeven aanhouden, zig liever van
 „ hunne Ampten wilden ontslaan (w). De
 Bondgenooten, gehertigd door zulke ver-
 klaaringen, hielden, van tyd tot tyd, By-
 eenkomsten, in welken, zy elkanderen wee-
 zen op den steun, dien de goede zaak hadt,
 aan de voornaamste Heeren van den Raad.

Oranje en Hoorne, groot misnoegen over XII.
Oranje
en Hoorne
ver-
laaten het
Hof.
 het streng besluit des Konings getoond heb-
 bende, verlieten, omtrent deezen tyd, het
 Hof, voorgeevende, dat zy zig, in hunne
 byzondere Heerlykheden, gingen onthou-
 den,

(w) HOPPERUS *Livr. II. Ch. VII. p. 62, 63.* Zie den Brief
 van Oranje, by BOR 1. Boek, il. 25 [33].

FILIP III
1566.Egmond
blyft.Byeen-
komsten
der Ede-
len te
Breda en
te Hoog-
straaten.Zy be-
sluiten
een Ver-
zoek-
fchrift in
te leve-
zen.

den, zonder zig meer met de Regeeringe te willen bemoeijen. Egmond, die veele Kinderen en meer belang by de gunst des Konings en der Landvoogdesse hadt, stondt eene poos in twyfel, of hy hun voorbeeld volgen wilde; doch besloot, eindelyk, nog te blyven (x). Oranje begaf zig naar zyne Heerlykheid Breda, alwaar hem, omtrent het midden van Lentemaand, verscheiden' Edelen en Grooten kwamen vinden: 't zy dat zy hier ontbooden waren, gelyk men vermoedde: 't zy dat ze 'er, als sommigen voorgaven, met verschillende inzigten, en zonder van elkanderen te weten, waren verscheenen (y). Men wil, dat zig hier, behalve den *Graave van Zwartsenberg* en *Joris van Holl*, beide Duitfche Krygsoverften (z), ook eenige Fransche Bevelhebbers bevonden (a): doch dit laatste is onwaarfchynlyk (b). Eenige dagen laater, begaf zig dit Gezelschap van Breda naar Hoogstraaten: en meent men, dat, hier of te Breda, of veel-licht op beide de Plaatsen, beslooten werdt, het Verzoekfchrift in te leveren, welk, federt, zo veel gerugts gemaakt heeft. *Antoni van Lalaing*, *Graaf van Hoogstraaten*, onlangs wedergekeerd van een Gezantschap aan 't Keizerlyk Hof, heeft, in openbaaren druk, wel erkend, dat de Edelen ten zynen Hui-
ze

(x) HOPPERUS *Livr. II. Ch. IX. p. 67.*(y) Verantw. van Hoorne, by BOR Auth. Stukk. I. *Deel*, bl. 63.(z) HOPPERUS *Livr. II. Ch. IX. p. 68.*(a) Vide LANGUETI *Epist. IV. p. 12.*(b) Verantw. van Hoorne, bl. 107. by BOR Auth. Stukk. I. *Deel*, bl. 63.

ze vergaderd zyn geweest; doch te gelyk FILIPS III
 beweerd, dat het Verzoekschrift, aldaar, niet 1566.
 beraamd noch vastgesteld is. Veelligt, is
 het te Breda ontworpen, en te Hoogstraaten,
 door eenigen, ondertekend: welk laatste de Graaf
 zelf niet donkerlyk toestaat (c). Oranje verhaalt
 ook, in zyne Verantwoording van den jaare 1581 „ dat de
 Ridder van de Orde en de Leden des Raads van
 Staate, op zyn verzoek, te Hoogstraaten
 waren byeen gekomen; dat hy hen hier
 hadt gezogt te beweegen, om nevens hem,
 de hand te slaan, aan het herstellen van
 's Lands rust en welyaart; doch dat hy
 hen, tot geene eenpaarigheid, hadt konnen
 brengen: waarop sommigen, wien de
 vervolging zeer hard viel, voorslag van
 geweldige middelen hadden gedaan, welken
 hy van de hand gewezen; doch daarentegen,
 het inleveren van een Verzoekschrift, 't
 welk van anderen voorgeslaagen was, als een
 regtmatig en zagt middel, om vryheid van
 Godsdiens te verkrygen, niet kwalyk gevonden
 hadt (d).” De Graaf van Egmond heeft doen
 schryven „ dat hy, te Breda, van geene
 andere zaaken dan van goede gastery hadt
 hooren spreekken, en dat hy, met den Heere
 van Brederode, die hier ook tegenwoordig was,
 geen byzonder gesprek, dan over eene Dykaadje,
 aan welke zy beide deel hadden, gehad heeft;
 doch dat hy, sedert, ver-

Wat deel
 Oranje
 hierin
 hadt.

Wat 'er
 Egmond
 van wist.

(c) *Defense du Comte de Hoogstr. Art. IV. V. by BOR Auth. Stuk. I. Deel, bl. 28, 29.*

(d) *Apolog. by BOR Auth. Stuk. II. Deel, bl. 78.*

FRIPS III
1566. „trekkende, in 't gezelschap van Oranje,
„ Hoorne, Bergen, Megen en Hoogstraaten,
„ van Breda naar het Huis van den
„ laatstgemelden, op weg vernomen hadt,
„ dat Brederode en eenige andere Edelen
„ beslooten hadden, een Verzoekschrift o-
„ ver te leveren; 't welk hy hadt afgekeurd
„ (e).” 't Schynt dan, dat Egmond geen
„ deel aan 't ontwerpen en inleveren van 't
„ Verzoekschrift heeft gehad, en dat men O-
„ ranje, die de Vergadering, te Hoogstraaten,
„ belegd, en het ontworpen Verzoekschrift
„ goedgekeurd hadt, voor den voornaamsten
„ voorstander van dit Verzoekschrift, houden
„ moet. Hoorne en Hoogstraaten zyn, na hem,
„ de aanzienlyksten geweest, die de Edelen,
„ in 't heimelyk, ondersteund hebben.

Men
krygt 'er
ten Hove
kennis
van.

Ten Hove, kreeg men haast kennis van
het voorneemen der Edelen. De Graaf van
Megen, die hunne byeenkomsten hadt by-
gewoond, was zo dra niet te Brusfel, we-
dergekeerd, of hy verhaalde, in den Raad,
„ dat eenige voornaame Heeren en Edel-
„ luiden, uit de groote menigte van Ket-
„ teren, die de Nederlanden overstroomd
„ hadden, vyf-endertigduizend man, zo te
„ paard als te voet, in gereedheid hadden
„ gebragt, die, binnen kort, zouden op-
„ trekken, om 't Land alomme af te loopen,
„ zo men hun geene vryheid van Godsdienst
„ toestondt, welke zy, binnen weinige da-
„ gen, ten getale van duizend of vyftien-
„ honderd, gewapend, te Brusfel, zouden

22 ke

(e) Proces van Egmond. W. 637.

„komen verzoeken.” Hy gaf voor, deeze FILIPSIH
1566.
byzonderheden vernomen te hebben, uit eenen vreemden Edelman van zyne vrienden, wiens naam hy zig verbonden hadt, te zullen heelen. De Graaf van Egmond, die tegenwoordig was in den Raad, bevestigde het zeggen des Graaven van Megen gedeeltelyk, verklaarende iet diergelyks gehoord te hebben van luiden, die niet genoemd wilden zyn. Te gelyk vertoonde hy een Afschrift van het Verbond der Edelen, waarby hun oogmerk klaarlyk was opengelegd.

De Landvoogdes, ten hoogste verzet over deeze tyding, vroeg den Heeren om goeden raad. Megen antwoordde „dat 'er maar
„drie middelen waren om het kwaad, dat
„den Landen dreigde, af te weeren: of, ter- XIII.
Raad-
pleeging
ter dee-
zer gele-
genheid.
„stond de wapenen op te vatten; 't welk nog-
„thans niet zonder 's Konings last geschieden
„kon, dien men zeer laat, en veelligt na
„dat de anderen reeds lang op de been ge-
„weest zouden zyn, zou konnen bekomen,
„of, toe te staan, 't geen de Edelen verzoeken
„zouden, 't welk hy voorzag, dat zyn-
„ner Majesteit, in geenen deele, zou be-
„haagen: of hun, eindelyk, eenige ver-
„zagting te gunnen, in 't stuk der Inquifi-
„tie en Plakaaten, benevens vergiffenis van
„de misdaad, die zy hadden begaan.” Hier-
„by voegde hy „dat men de byzondere Stad-
„houders en eenige andere Heeren ten Ho-
„ve behoorde te roepen, voor dat de Ede-
„len hun verzoek kwamen doen, en dat
„men den Koning van alles verwittigen
„moest, zonder op zyne herwaardskomst,
I 4 „ die

FILIPS III „ die nu toch te laat komen zou, voor te-
 1566. „ genwoordig, te dringen.” Egmond viel
 hem toe; doch was van gedagten, dat de
 Edelen, ongewapend, en niet boven vier
 of vyfhonderd sterk, binnen Brusfel zouden
 komen, en een veel gemaatigder verzoek
 doen, dan men, by gerugte, verspreidde. Een-
 nige andere Leden van den Raad hielden zig,
 midlerwyl, vreemd, dat zulk eene menigte
 volks by der hand zou zyn, zonder dat de
 Bevelhebbers der Grensstedden of anderen
 hiervan iets zouden hebben vernomen, mee-
 nende zy voorts „ dat de Stadhouders en
 „ Vliesridders, de handen in een slaande,
 „ om geene verandering in 't stuk van den
 „ Godsdienst te gedoogen, elk, die zig
 „ roerde, verre te magtig zouden zyn; dat
 „ men den boozen niets toegeeven moest,
 „ veel min, met hen, als met zyns gelyken,
 „ in onderhandeling treden: dat het, ein-
 „ delyk, naar spotten smaakte, te vermaa-
 „ nen van vergiffenis, zonder dat men nog
 „ wist, waarin misdään ware, en door wien?”
 Zo spraken sommigen, onder anderen Bar-
 laimont (e), openlyk; doch heimelyk gaven
 zy der Landvoogdesse te verstaan, dat zy,
 de Stadhouders en Vliesridders byeen roe-
 pende, ligtelyk zou kunnen merken, hoe de
 meesten gezind waren. De Landvoogdes ge-
 droeg zig, in zo verre, naar den raad van
 Egmond en Megen, dat zy, den twintigsten
 van Lentemaand, last gaf, om den Koning
 alles over te schryven, en om de Vliesridders

(e) BURGOND. *Libr.* II. p. 122.

en Stadhouders, ten Hove, te ontbieden. FILIPUS III. 1566.
 Aan Oranje en Hoorne werden wel drie of vier brieven afgevaardigd: waardoor zy zig beweegen lieten, om wederom, nevens de anderen, in den Raad te keeren.

Eenige Heeren, ondertusfchen, de moei- Eenigen weigeren de wapenen voor de Inquifitie op te neemen.
 te genomen hebbende van de Plakaaten, aandagtelyk, te onderzoeken, verklaarden rondelyk „ dezelve te vinden onredelyk en „ onverdraaglyk: daarby voegende, dat zy „ ongezind waren, om de wapenen, tot „ voorftand van dezelve of van de Inquifitie, te gebruiken: alzo de Kardinaal van „ Granvelle, onder dekfel van een van beide, hun ligtelyk aan lyf en goed zou konnen komen.” Nog zeiden ze „ dat 'er eene algemeene vergiffenis vereischt werdt, „ om den Prins van Oranje, bedugt voor 's „ Konings ongenade, gerust te ftellen: moe- „ tende, voor alle dingen, zyne Majesteit „ met dezelfs Vafalen verzoend zyn (f).”

Tegen den zeven-entwintigften van Len- De Vlies-ridders komen ten Hove.
 temaan (g), verfcheenen, op 't ontbod der Landvoogdesfe, ten Hove, Oranje, Egmond, Aarfchot, Bergen, Megen, Aremberg, Hoorne, Hoogftaaten, Ligne, Barjaimont, Montigni en Hachicourt, allen Rid- ders van 't Gulde-vlies, benevens den Prefident Viglius, den Raadsheer Bruxelles en die van den geheimen Raad. De Landvoogdes, 't gevaar, waarvan wy gewaagd hebben, hebbende voorgesteld, vermaande elk,

(f) HOPPERUS *Livr. III. Ch. I. p. 69. & suiv.*

(g) BURGUND. *Livr. II. p. 124.*

FLIPS III elk, om zyn gevoelen rondelyk te openen.
1566.

Hun ge-
voelen
over de
Inquisi-
tie en
Plakaa-
ten.

gemerkt „ dat 'er tweeërlei Inquisitie was,
„ eene gewoonlyke, die de Bisfchop, en eene
„ buitengewoonlyke, die de Paus oefende.
„ Dat deeze Landen, thans zo rykelyk van
„ Bisfchoppen zynde voorzien, wanneer
„ deezen de gewoonlyke Inquisitie waarna-
„ men, zeer bekwaamlyk, zouden kunnen
„ ontheeven worden van de buitengewoon-
„ lyke der Inquisiteuren van den Paus: of
„ dat men dezelve, ten minften voor een
„ nen tyd, zou kunnen opfchorten. Dat,
„ wat de Plakanten betrof, toegestaan zyn-
„ de, dat men dezelve niet geheellyk be-
„ hoorde weg te neemen; men egter, al in
„ 't jaar 1550, gezien hadt, dat ze, door
„ den Keizer, verzagt geworden waren (*h*),
„ op de voorpraak zyner Zuster Maria, Ko-
„ ninginne van Hongarye en Landvoogdes-
„ se der Nederlanden; waarom het, veel-
„ ligt, ook tegenwoordig, niet ongeraaden
„ zou zyn, dat men, op eene diergelyke
„ verzagting, bedagt ware (*i*).” Wat O-
„ ranje en die 't met hem hielden, byzonder-
„ lyk, in deeze Raadsvergadering, gestemd
„ hebben, is my, uit geene egte bescheiden,
„ gebleeken (*2*). Doch 't is zeker genoeg,
„ dat zy zig, ten minften, ook voor 't op-
„ fchor-

(*h*) Zie V. Deel, bl. 349.

(*i*) HOPPERUS *Libr.* III. *Ch.* II. *p.* 72.

(*2*) NICOLAUS BURGUNDIUS legt (*Libr.* II. *p.* 126.)
Oranje, in deeze gelegenheid, eene fierlyke en ge-
leerde Redevoering in den mond, die door Hoort
(II. Boek, bl. 74.) in een fraai Nederduitsch klee-
de

schorten der Inquisitie; en voor 't verzagten der Plakaaten, zullen hebben verklaard.

FILIP III
1566.

De raadpleegingen duurden eenige dagen. Midlerwyl, werdt de Gemeente, allengskens, stoutter, steunende op de gunst der drie Heeren, welken zy hieldt der Hervorminge genegen te zyn. 't Volk werdt ook, omtrent deezen tyd, ontrust, door de tyding, dat Hertog Erik van Brunswyk, Pandheer van Woerden, te Kleeve, op 's Konings naam, eenig Krygsvolk verzamelde, met welk hy, zeide men, voorhadt in de Nederlanden te komen, om de Inquisitie aldaar in te voeren. Te Leiden zelf, hieldt men, ter oorzaake van dit gerugt, in den aanvang van Grasmaand, de Poorten geslooten, die bewaakt en met geschut voorzien werden (k). De werving van Hertoge Erik was zeker. Ook, dat ze uit 's Konings naam geschiedde. Doch de Landvoogdes beweerde, dat Filips 'er geen last toe gegeven hadt, en schreef den Hertoge, ernstelyk, aan, dat hy nalaaten zou, zig langer van 's Konings naam te bedienen. Sedert, staakte Hertog Erik de werving; doch 't volk hadt 'er, hier te Lande, zo groote een ag-

Gerugt dat Hertog Erik van Brunswyk volk werft, tot voorstand der Inquisitie.

(k) Oud Chronykje by ORLERS Leiden, bl. 554.

gesteken; doch, by andere Schryvers, niet aangetekend is. Mogelyk is zy, geheellyk, van BURGUNDIUS uitvinding: die, op dat men zig, aan de meer dan Vorstelyke geleerdheid, welke 'er in doorsteekt, niet slooten zou, (p. 131.) zegt, dat de Prins zo veele kundigheden geschept hadt, uit den ommevang met *Franciscus Balduinus*, van wien wy, boven (bl. 98.) gewaagden, Ik heb, uit deeze Redevoering, niets durven overnemen.

FILIPS III agterdocht uit gefchept, dat eenigen, te Antwerpen, een besluit namen, om der Landvoogdesfe, zo zy de wapenen mogt opvatten, geld en krygsbehoeften te weigeren.

1566.
**Losfetydingen ver-
fpreid.** Men fprak hier ook, ten deezen tyde, van zig van de Stad te willen verzekeren, en men troostte elkanderen, met eene losfe tyding, dat de Franschen en Engelschen zig onderling verbonden hadden, om den Nederlandfchen Adel by te ftaan, zo de Landvoogdes ict geweldigs onderneemen mogt. Ook mompelde men, dat de Hugenooten eenen aanflag op Zeeland in den zin hadden (*l*). Doch alle deeze gerugten, die allengskens in rook verdweenen, fchynen ontftaan te zyn, uit verfchillende bedenkingen der verbonden' Edelen, die niet geheim genoeg gehouden werden, of met welken men de Gemeente, voorbedagtelyk, heeft willen vleijen.

XIV. Omtrent den aanvang van Grasmaand, De ver-
bonden' vervoegden zig de verbonden' Edelen, de
Edelen een na den anderen, te Brusfel; waarover de
komen te Landvoogdes, zeer ontfteld zynde, in be-
Brusfel. raad lei, of men 't hun niet beletten kon; doch de Heeren begrepen, cenpaariglyk,
„ dat zy, zynde luiden van adel, die aan
„ hun, door bloedverwantfchap en dienst,
„ verbonden waren, alleenlyk een Verzoek-
„ fchrift kwamen aanbieden, 't welk men hun
„ niet weigeren kon, mids dat zy ongewa-
„ pend verfcheenen, en men eene wagt flel-
Afkomst „ de aan de Poorten.” Op den derden, deedt

zye

(*l*) BUREAUND. *Libr.* II. p. 124.

zyne intrede, in Brusfel, met tweehonderd paarden, Henrik, Heer van Brederode, die openlyk ging voor het Hoofd der verbonden' Edelen. Hy was uit het aloud Graaflyk Huis van Holland gefprooten (m): en onder 't gemeen werdt geloofd, dat hy een geground regt op het Graaffchap hadt. Men wil zelfs, dat sommigen niet gefchroomd zouden hebben te zeggen, dat hy, eerlang, Graaf van Holland zou worden (n). Doch dat hy zelf ooit zo verre zou hebben gezien, is my, nergens, geblecken. Hy was ook misnoegd geweest op Granvelle, en federt getreden, in de maatregels der drie Heeren, die hy, tot zynen dood toe, ingevolgd, of fomtyds zelfs overschreedden heeft. Kort na hem, kwam Graaf Lodewyk van Nassau te Brusfel, en eerlang ook Henrik, Graaf van den Berg, Schoonbroeder van den Prinse van Oranje. Zy werden verzeld of gevolgd van den Graave van Kuilenburg en van een groot getal van Heeren en Edelen, meest Nederlanders; doch ook eenige uitheemschen. Men vindt 'er eenige bedienden by van den Koning en de Hertoginne, veelen van den Prinse van Oranje en van den Graave van Egmond. Het getal derzelven beliep in alles driehonderd, weinig meer of minder (o). Op den vyfden, gehoor verzocht en verworven hebbende, tradt deeze sloop van Edelen, in gelederen van vieren, uit den huize van Kuilenburg, met eene flaa-

FILEPS III
1566.

van den
Heere
van Bre-
derode.

De Ede-
len kry-
gen ge-
hoor.

te-

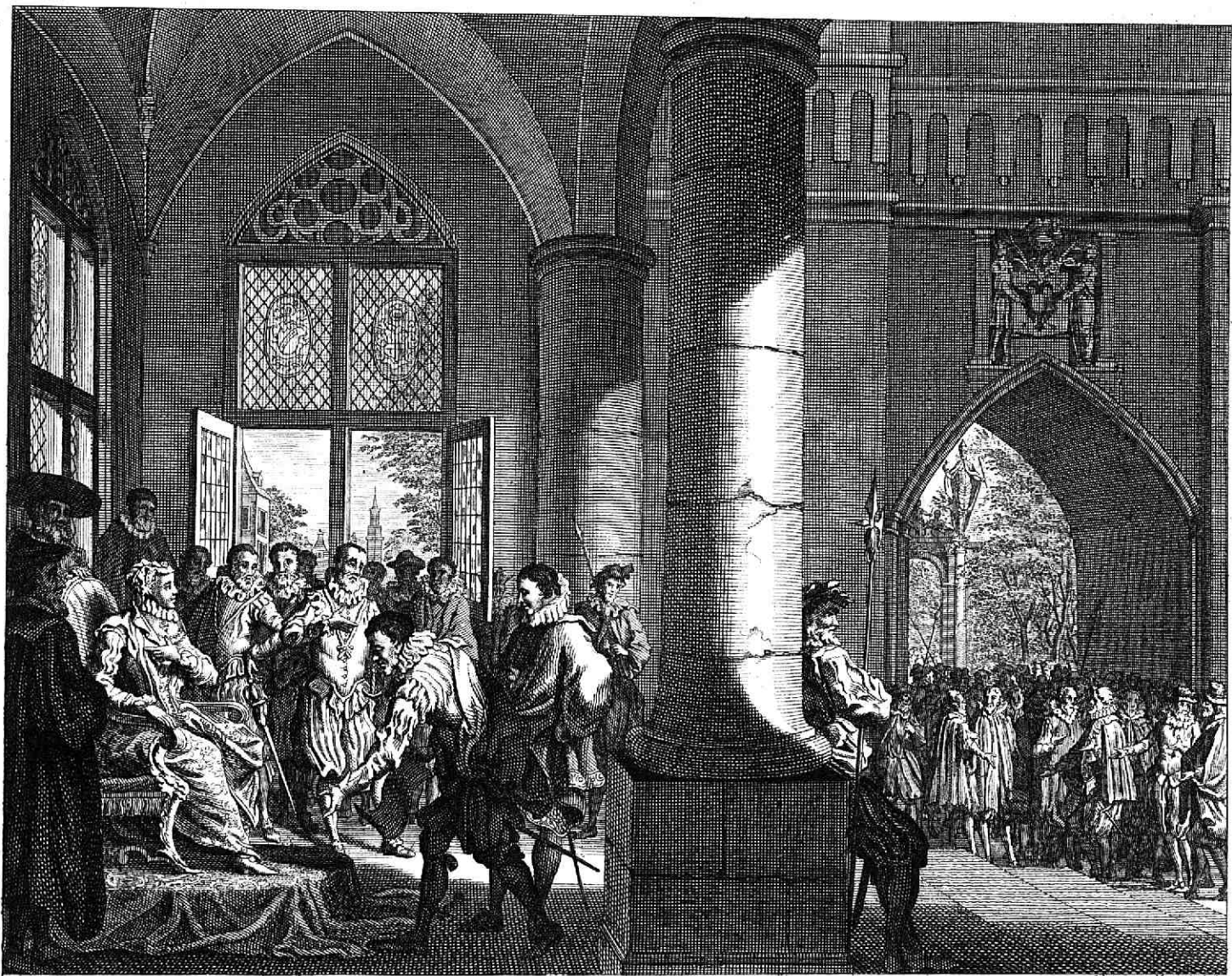
(m) Zie II. Deel, bl. 151.

(n) Sentent. ten tyde van ALVA, bl. 265.

(o) HOPPERUS Livr. III. Ch. II. p. 73.

FILIPS III telyke deſtigheid, ten Hove, voorgegaan
 1566. door den Heere van Brederode en Graave
 Lodewyk van Naſſau. Voor de Landvoog-
 deſſe, die van de aanzienlykſte Heeren ver-
 zeld was, zynde genaderd, voegde zig Bre-
 derode, met eene eerbiedige buiging, voor-
 waards (p), haare Hoogheid aanſpreekende,
 op deezen zin: „Mevrouw! de Edelen,
 hier tegenwoordig, en anderen huns ge-
 lyken, in merkelyken getale, om gewig-
 tige redenen, nalaatende hier te verſchy-
 nen, hebben geraaden gevonden, dit Ver-
 toog, in allen ootmoed, aan uwe Hoog-
 heid, te behandigen. Zy gelieve daarop
 te beſluiten, 't gene zy dienſtig vinden
 zal. Men berigt ons wel, Mevrouw, dat
 men uwer Hoogheid en eenigen Heeren
 van den Raad heeft aangediend, dat wy
 zouden voorhebben, den weg tot oproer
 en afval te baanen; met vreemde Vorſten,
 en Duiſche en Franſche Krygshoofden,
 heimelyk verſtand houden, en reeds een
 verbond geſlooten hebben zouden; doch
 dit Geſchrift zal zulk een aanbrengeſe ge-
 noegzaam logenſtraffen. Niettemin, bid-
 den wy ernſtelyk, dat uwe Hoogheid ons
 de naamen melde van beſchuldigers en be-
 ſchuldigden: op dat, door 't ſtraffen van
 hun, die men in 't ongelyk vindt, verder
 onheil geweerd worde: houdende wy ons
 verzekerd, dat uwe Hoogheid niet ge-
 doogen zal, dat zulk een eerlyk gezel-
 ſchap als het onze, ongeftraft, gelasterd

22 WOR-

A. van der Meer del. J. J. G. J. sculp.

't Verzoekschrift der Edelen overgelererd aan de Landvoogdesse der Nederlanden, in 't jaar 1566.

„ worde (g).” Zo spreekende, reikte hy FILIPS III
 der Landvoogdesse 't Verzoekschrift over, 1566.
 „ welk van deezen inhoud was : „ De Neder- Inhoud
 „ landers, Mevrouw, zyn altoos en alom- van het
 „ me, voor getrouw jegens hunne Vorsten, zelve.
 „ vermaard geweest, met naame de Edelen,
 „ die ook nog, zo zeer als ooit, geneigd
 „ zyn, de voetstappen der voorouderen te
 „ volgen. Doch de dienst, dien wy den
 „ Vorst tegenwoordig doen, moet voor den
 „ grootsten en voeglyksten gerekend wor-
 „ den, alshoon wy 'er den ondank uwer
 „ Hoogheid door op den hals mogten ha-
 „ len. De Inquisitie is, vertrouwenwe, zo
 „ wel als de scherpe Plakaaten, met eene
 „ goede meening, door zyne Majesteit, in-
 „ gevoerd, en om te doen naarkomen, 't
 „ gene Keizer Karel, eertyds, raadzaam
 „ geoordeeld hadt. Doch de tyden vershil-
 „ len, en eischen byzondere hulpmiddelen.
 „ De Plakaaten, schoon niet ten strengste
 „ naargekomen, hebben reeds merkelyke
 „ Beroerten veroorzaakt. Wat heeft men
 „ anders te wagten, dan een' gemeenen
 „ opstand, tot onherstelbaar bederf der Lan-
 „ den, zo ze, volgens 's Konings last, zon-
 „ der eenige maatiging, worden in 't werk
 „ gesteld? Wy hadden gehoopt, dat de
 „ Heeren of Staaten, reeds voorlang, enig
 „ vertoog hierover zouden gedaan hebben ;
 „ doch zulks niet zynde gevolgd, om rede-
 „ nen, die wy niet bevroeden kunnen, heb-
 „ ben wy ons, volgens onzen eed en plicht,

„ ver-

FILIPS III
1566.

„ verbonden gerekend, om niet langer te
 „ zwygen: vertrouwende, dat zyne Maje-
 „ steit ons dit niet kwalyk afneemen zal,
 „ also wy, hebbende onze huizen en goe-
 „ deren meest leggen in het open veld, by
 „ eenen gevreesden opstand, den eersten
 „ aanstoot lyden zouden, en ook niemant
 „ van ons, ja niemant in Nederland zyns
 „ lyfs zeker is, zo men de Plakaaten, ten
 „ strengste, wil hebben uitgevoerd; staan-
 „ de in zulk een geval, elk bloot, voor
 „ den haat van den eersten kwaadaartigen
 „ beschuldiger. Wy bidden uwe Hoogheid
 „ dan ootmoediglyk, dat zy, zonder uit-
 „ stel, iemant gelieve af te zenden aan den
 „ Koning, met ernstig verzoek, dat zyne
 „ Majesteit, in de gemelde zwaarigheden,
 „ ten spoedigste, gelieve te voorzien, door
 „ het intrekken en te niet doen der Plakaa-
 „ ten, maakende nogtans, by raade en be-
 „ williging der algemeene Staaten, ande-
 „ ren in derzelve plaatse. Wy smeeken,
 „ daarenboven, dat uwe Hoogheid, terwyl
 „ de Koning deeze onze begeerte overweegt,
 „ de Inquisitie en Plakaaten, by voorraad,
 „ buiten uitvoering stelt, tot dat zyne Ma-
 „ jesteit ander bevel geeven mogt. Betui-
 „ gende wy, anderszins, wel ernstelyk,
 „ onschuldig te willen gehouden worden aan
 „ alle de kwaade gevolgen, die, uit het
 „ verwaarloozen van deezen goeden raad,
 „ zouden mogen ontstaan. Wy hebben ons,
 „ als getrouwe dienaars en vasfalen des Ko-
 „ nings, gekweeten van onzen plicht, zon-
 „ der dien ergens in te buiten gegaan te
 „ zyn.

„ zyn; waarom wy te vlytiger en te vuuri- **PHILIPS III**
 „ ger bidden, dat uwe Hoogheid gelieve te **1566.**
 „ letten op ons verzoek, eer 'er meer on-
 „ heil van kome. 't Welk doende; zal zy
 „ wel doen (s).” Sommigen hebben geschree-
 ven, dat dit Vertoog opgesteld was, door
 Franciskus Balduinus, die de Byeenkomst,
 te Breda, ook zou hebben bygewoond (t).
 Doch hiervan is my niets zekers gebleeken.
 De Landvoogdes, het Verzoekschrift aan-
 neemende; gaf voor bescheid, dat zy 'er
 agt op slaan, en binnen kort antwoorden zou.
 Des anderendaags, ontboodt zy de Edelen
 wederom ten Hove, die, zig, in dezelfde
 orde; derwaards vervoegd hebbende, het
 Verzoekschrift te rug ontvingen, met eene **Ant-**
 kanttekening van deezen inhoud: „ Dat **woord**
 „ haare Hoogheid genegen was eene bezen- **derLand-**
 „ ding aan den Koning te doen, die, ver- **voogdes**
 „ trouwdeze, op alles, goede orde stellen **fe.**
 „ zou, met naame op de verzagting der Pla-
 „ kaaten, waaraan ook, al voor hunne komst,
 „ in den Raad, gearbeid was. Doch on-
 „ dertusfchen Inquisitie en Plakaaten te doen
 „ stilstaan; stondt in haare magt niet. Ook
 „ was 't ongerymd, 't Land zo lang zon-
 „ der regel te laaten op 't stuk van den Gods-
 „ dienst. Nogthans wilde zy den Inquifi-
 „ teuren en Amptluiden van 't Geregt wel
 „ doen aanschryven, dat zy zig, in 't oe-
 „ fenen van hun gezag, met alle beschei-
 „ denheid; zouden hebben te gedraagen.
 „ Van

(s) BOR II. Boek, bl. 41 [58].

(t) NICERON Mem. Tom. XXVIII. p. 262. Biblioth. Belg.
 Tom. I. p. 234.

FILIPSH „ Van de Edelen, beloofde zy zig eenen
1566. „ goeden wil, om 't Katholyk geloof zui-
 „ verlyk te bewaaren, en zig zo ftill en ze-
 „ dig te gedraagen, als luiden van hunnen
 „ staat betaamde (u).”

XV. De Edelen, op dit antwoord geraadpleegd
 hebbende, vonden 'er zo weinig genoeg
 Nieuw verzoek der Ede-
 len. in, dat zy beslooten, op den agften, een
 nieuw Verzoekschrift in te leveren, welk
 inhieldt: „ Dat zy haare Hoogheid dank-
 „ ten, voor zo spoedig een befcheid: doch
 „ wel gewenscht hadden, om eenige meer-
 „ dere verzekering van de rust des Lands,
 „ het eenige dat zy zогten. Nademaal eg-
 „ ter de magt haarer Hoogheid zo ver niet
 „ reikte, 't welk zy, met droefheid, ver-
 „ ftonden, en wel anders gewenscht had-
 „ den; zouden zy, in gevolge van haare be-
 „ lofte, verwagten, dat beide de Inquifi-
 „ teurs en de weerdlyke Overheid, zig,
 „ met meer befcheidenheid, zouden gedraa-
 „ gen. En aangezien zy hadden vastgefteld,
 „ zig te voegen, naar 't gene zyne Maje-
 „ steit, met bewilliging der Staaten, beraa-
 „ men zou, hoopten zy haare Hoogheid gee-
 „ ne de minfte stof van ongenoegen gege-
 „ ven te hebben: houdende zy voor rede-
 „ lyk, dat elk, die eenigen oproer, of iets,
 „ dat 'er naar zweemde, aanving, naar ver-
 „ dienste, gestraft werdt. Andermaal, be-
 „ tuigdenze ook, zo hun Vertoog veragt
 „ werdt, en hierop eenige beroerte volgde,
 „ dat zy gehouden wilden zyn, ten volle vol-
 „ daan

(u) *Boek II. Boek, bl. 42 [59].*

„ daan te hebben aan hunnen pligt. Ten be- FILIPs III
 „ fluite, baden zy ootmoedelyk, dat haare 1566.
 „ Hoogheid alles ten beste wilde duiden,
 „ alzo 't sproot uit zugt tot den dienst des
 „ Konings en haarer Hoogheid, voor wier
 „ voeten zy, op haar bevel, bereid waren
 „ te sterfen.” Voorts, alzo hun ter ooren
 gekomen was, dat eenige kwaadaartigen hun
 Verzoekfchrift reeds hadden doen drukken,
 en zy bedugt waren, dat het, veelligt, met
 eenige verandering, mogt worden verspreid,
 waardoor hun de lak van oproerigheid zou
 mogen worden aangewreeven; zo verzog-
 ten zy, dat het, van woord tot woord, door
 's Konings Drukker, mogt worden gedrukt.

De Landvoogdes, de Edelen hebbende doen Tweede
 buitentaan, en op hun voorstel, met de Hee- Ant-
 ren van den Raad, hebbende geraadpleegd, woord
 gaf hun, kort hierna, voor bescheid, „ dat zy der Land-
 „ zig verzekerde, de Inquisiteurs en Over- voogdes-
 „ heden daartoe te zullen kunnen houden, se.
 „ dat 'er geene ergernis noch onheil ontftaan
 „ zou, zo 'er de Edelen flegts geene oorzaak
 „ van waren, waarvoor deezen, zo onder-
 „ ling, als by de gemeente, hadden zorg te
 „ draagen, en vooral, onder de hand, geene
 „ meer bondgenooten aan te zoeken (v).”
 Van 't bedryf der Edelen ten beste te duiden, Zy wei-
 repte zy geen woord; 't welk deezen zo ver- gert het
 legen maakte, dat zy, reeds vertrokken zyn- gedrag
 de, den Heere d'Esguerdes nog eens te rug- der Ede-
 zonden, om haare Hoogheid te verzoeken om len ten
 eene verklaring, dat zy, al wat 'er gedaan beste te
 duiden, was

(v) *Boek II. Bosk, bl. 42* [60].

FILIPS III was, hieldt gedaan te zyn, ten dienste Gods
 1566. en des Konings. Doch de Hertogin antwoordde, dat zy zig 't oordeel over 't bedryf der Edelen niet aanmaatigde, welk best, door den tyd en hun gedrag, zou kunnen geveld worden (w). De bondgenooten, kwalyk genoegd met dit antwoord; doch geene kans ziende, om 't verder te brengen, beslooten te scheiden. Eenige Raaden hielden, midlerwyl, der Landvoogdesse voor, dat men hun eenige meerdere verzekering, omtrent het betoemen der Inquisiteuren en Amptlui den, behoorde te geeven. 't Welk, sedert, met bewilliging of onder oogluiking der Landvoogdesse, geschied is. De Graaf van Hoogstraaten, verzeld van *Berti*, Geheimschryver der Landvoogdesse, vertoonde hun de Brieven, waarby den Inquisiteuren en Overheden alle beifeidenheid werdt aanbevolen, ten ware eenige openbaare ergernis gepleegd, of eenige daadelykheid aangevangen werdt. De Edelen, zig hiermede, naar 't scheen, latende genoeg, vertrokken wederom uit Brussel. Vooraf, hadden zy egter zekere orde be raamd en getekend, waarby 't opperbeleid hunner zaaken, aan vier Hoofden, gesteld werdt, wien elk zou moeten gehoorzaamen. Ook noemdenze drie of vier Persoonen, in ieder Provincie, die verstand houden zouden met de Hoofden, te gelyk toeziende, dat de beloften der Landvoogdesse werden agtervolgd, en dat nergens eenige beroerte ontstondt. Voorts, verbonden zy zig, geene

De Ede-
 lenschei-
 den mis-
 noegd,

stellen
 orde op
 hunne
 zaaken.

„ ver-

verandering te zullen maaken in den Gods-FILIPSIII
dienst, noch in de Regeeringe; maar het be-1566.
fluit des Konings en der algemeene Staaten,
geduldiglyk, te zullen afwagten (x).

Doch onder 't gaan en keeren der Edelen, XVI.
was hun de naam van *Gueux* en *Geuzen* aan-Oor-
gewaaid, dien men gewoonlyk den bedelaa-sprong
ren geeft, en die, zo sommigen willen (y), van den
zo veel als *zonder zorg en kommer* betekenen naam van
zou: 't zy dat de Heer van Barlaimont hun Geuzen.
allereerst deezen scheldnaam hebbe aange-
wreeven, zeggende tegen de Landvoogdes-
se „ dat zy, voor zulk een' hoop *Gueux* of
„ schooijers, niet behoefde bevreesd te
zyn (z);” 't zy dat hun dezelve, door an-
deren, naar 't hoofd gesmeeten is, om de
geringheid van hun genootschap te beschim-
pen. 't Was indedaad, bekend genoeg,
dat 'er, onder de verbonden' Edelen, veelen
waren, die, hunne meeste goederen verkwist
of verlooren hebbende, een behoefdig leeven
leidden, en welken nagegeven werdt, dat
zy naar verandering jookten, om, by dezel-
ve, hunnen staat te verbeteren (a). De
scheldnaam, dien men hun toewierp, werdt,
ondertuschen, als iet waardigs, van hun
aangenomen. Zy gaven elkanderen zelve Tekens,
deezen naam, en dronken, onder den zelve, waaraan
op elkanders gezondheid. Ook droegenze gou- zig de
den penningkjes, aan een rood lint of sluier, Bondge-
nooten nooten
om onder Om onder
scheiden. scheiden.

(x) BOR II. *Boek*, bl. 43 [60].

(y) HOPPERUS *Livr.* III. *Ch.* II. p. 75.

(z) BOR II *Boek*, bl. 43 [61]. STRADA *Dec.* I. *Libr.* IV. p. 221.

(a) REYD. I. *Boek*, bl. 1, 2.

FILIP III om den hals (*b*), vertoonende, aan de eene
 1566. zydē, 's Konings beeldtenis, en aan de andere, een' bedelzak, door twee handen vastgehouden, met dit of diergelyk byschrift, *Fidelles au Roy, jusques a la besace*, dat is, *den Koning getrouw, tot den bedelzak*. Anderen droegen een houten napje, aan een zilveren band, op de borst of aan den hoed: sommigen, uit het gemeen, een bedelaars klap in de hand (*c*). Op de napjes, stondt *Vivez les Gueux, lang leeven de Geuzen*, gesneden (*1*): en op dat het een naar het ander geleeke, kleedden veelen zig in aschgrauw gewaad (*d*), zynde de verw van de kleeding der Bedelmoniken (*e*): aan alle welke tekens, de doorzigtigsten de beginfels der naderende beroerte merken konden.

XVII. Het Vertoog der Edelen hadt, ondertus-
 De Staa- fchen, zo veel gerugts gemaakt, door 't gant-
 ten van sche Land, dat 'er de byzondere Staaten ken-
 Holland nis van namen. In Brabant, Vlaanderen en
 besluiten Namen, besloot men, eerlang, een Vertoog
 een dier- aan de Landvoogdesse te doen, genoegzaam
 gelyk verzoek van gelyken inhoud als dat der Edelen (*f*).
 als de E- In Holland, hadt men, uit Brieven der Land-
 delen te voogdesse, in Lentemaand, aan alle de Ste-
 doen. den

(*b*) Sentent. van Alva, *bl.* 37, 48, 110, 160, 309.

(*c*) Sentent. ten ryde van Alva, *bl.* 294.

(*d*) *BOE II. Boek, bl.* 43 [*61*]. Sentent. van Alva, *bl.* 48.

(*e*) *MEISEREN II. Boek, f.* 37 *versf.*

(*f*) Resol. Holl. 5 Juny 1566. *bl.* 22.

(*1*) De Penningkjes en napjes, van weiken wy spreken, worden nog, by de Liefhebbers van zulke zeldzaamheden, bewaard. Men vindtze afgebeeld, by **G. VAN LOON**, *Nederl. Historie-penningen*, I. Deel, *bl.* 83, 85.

den geschreeven (g), reeds kennis gekree- FILIP III
1566.
gen, dat men, ten Hove, vreesde voor eeni-
ge opschudding: waar tegen elk de wagt be-
volen werdt. Doch toen men, naderhand,
hier, het inleveren van 't Vertoog der Ede-
len en der byzondere Staaten vernomen hadt
(h), en, sedert, ook het openlyk prediken
der Onroomschen in Holland, zo wel als elders,
was aangevangen (i), besloot men, in Hooi-
maand, ook opschorting van Inquisitie en
Plakaaten, en het instellen eener nieuwe or-
de op 't stuk van den Godsdienst, by raade
der algemeene Staaten, van de Landvoog-
desse te verzoeken. Amsterdam alleen nam
egter geen genoegen in dit besluit (k). De Ontwerp
eener
Moderat-
tie of
maati-
ging der
Plakaa-
ten.
geheime Raad hadt, kort na 't inleveren van
't Vertoog der Edelen, eene *Moderatie* of maa-
tiging der Plakaaten ontworpen (l), die, se-
dert, door de Landvoogdes, de Heeren, en
die van den geheimen Raad zelve, verbe-
terd was: waarna Egmond en eenige ande-
ren hadden voorgeilaagen, om dezelve, by
voorraad, vast te stellen en af te kondigen.
Doch alzo sommigen, hierop, verstaan had-
den, dat men, zonder uitdrukkelyken last des
Konings, zo verre niet gaan mogt, en dat
ook de maatiging zelve geen genoegen gee-
ven zou, zo ze, alleen op 's Konings naam,
buiten bewilliging der algemeene Staaten,
werdt ingevoerd; hadt men beslooten, 't ont-
werp

(g) *By Bor II. Boek, bl. 40 [57].*(h) *Resol. Holl. 21 April 1566. bl. 17.*(i) *Resol. Holl. 6 July 1566. bl. 26.*(k) *Resol. Holl. 16 July 1566. bl. 29.*(l) *VIGLIUS ad HOFFERUM Epist. VII. p. 259.*

FILIPSIIII
1566.
werp derzelve den Koning niet flegts, maar ook den Geregthoven der byzondere Landfchappen toe te zenden, en ten zelfden tyde, den byzonderen Stadhouderen last te geeven, om het den Steden onder hun bewind mede te deelen, en derzelve goeddunken daarop te verftaan (m). In gevolge van dit Befluit, hadt de Stad Amftterdam, onder andere Steden in Holland, by brieven der Landvoogdesfe zelve van den tweeden van Bloeiimaand, ook kennis gekreegen van de ontworpen Moderatie; fchoon het ontwerp zelf, twee maanden laater, nog niet in Holland gekomen was. Haare Gemagtigden ter Dagvaart ftelden, hierom, dat men alleenlyk een Affchrift van dit ontwerp behoorde te verzoeken, waarby men egter voegen mogt de Bede, dat Holland niet boven andere Landen met de Inquifitie mogt worden belast. Doch men hielt zig aan 't gevoelen der meerderheid, wordende *Otto van Egmond, Heere van Keenenburg*, die 't Verbond der Edelen getekend hadt, en *Adriaan, Heere van Mathenes*, uit de Hollandfche Edelen, en twee uit ieder der groote Steden, benevens den Advokaat, gemagtigd, om 't Verfoog der Staaten ten Hove in te leveren (n).

De Gemagtigden van Holland maaken eenige

Doch naauwlyks waren deeze Gemagtigden te Brusfel gekomen, of zy vernamen, dat hun Verfoog daar reeds eenige dagen bekend geweest en gelezen was. De Raadsheer Coebel, die den Advokaat van den Einde

(m) HOPPERUS *Livr. III. Ch. II. p. 75.*

(n) *Resol. Holl. 15 July 1566. bl. 29, 30.*

de hadt aangediend, hadt 'er zelfs bygevoegd
 „ hoe dit Vertoog bevonden was van gely-
 „ ken inhoud als het Verzoekichrift der E-
 „ deelen, die men *Geuzen* noemde, en wel-
 „ ker bedryf, by den Koning, zo kwalyk ge-
 „ nomen was, dat zy gevaar liepen van in
 „ zyne hoogfte ongenade te zullen verval-
 „ len.” Voorts gaf hy in bedenken, of de
 „ Staaten, met het inleveren van hun Ver-
 „ toog, het bedryf der Geuzen niet billykten, en zig
 „ dus ook aan gelyk gevaar met hen bloot stel-
 „ den. En tredende in het onderzoek van het
 „ Vertoog zelf, merkte hy aan „ dat 'er eene
 „ vryheid in begeerd werdt, die 't Land
 „ voor allerlei verleidens en kwaaddoeners
 „ open stellen moest: waarom het inkomen
 „ van vreemde Leeraaren, het openlyk pre-
 „ dikan, de opschuddingen onder de ge-
 „ meente, en andere zwaarigheden, die 'er uit
 „ te wagten waren, den Staaten zouden wor-
 „ den te last gelegd.” Ten besluite, zeide
 „ hy „ dat hun Vertoog geene vrugt doen zou,
 „ alzo zy geen ander antwoord van de Land-
 „ voogdesse te wagten hadden, dan den Geu-
 „ zen reeds gegeven was (o).” Alle deeze
 „ redenen strekten, om de Gemagtigden van
 „ Holland af te schrikken van het inleveren
 „ van hun Vertoog. Ook bragtenze te wege,
 „ dat 'er eenige verandering in gemaakt werdt.
 „ De President Viglius en de Graaf van Eg-
 „ mond zelf, dien zy 't, veranderd, vertoon-
 „ den, vonden 'er egter geen genoeg in;
 „ maar hielden hun voor „ dat zy, met hun
 „ Ver-

Philip III
 1566.
 verande-
 ringen in
 't Ver-
 toog der
 Staaten.

Egmond
 en Vi-
 glius nee-
 men 'er
 geen ge-
 noegen
 in.

(o) Resol. Holl. 25 July 1566. bl. 30.

FILIPS III
1566.

„ Vertoog, den brand niet blusfchen; maar
 „ veeleer nog meer ontfteken zouden. Dat
 „ men reeds, na hun besluit tot het overle-
 „ veren van zulk een Vertoog, het openlyk
 „ prediken, in Holland, hadt zien beginnen.
 „ Dat het hun werk niet was, over de Pla-
 „ kaaten des Konings, te redentwisten; met
 „ diergelyke redenen meer.” Voorts onder-
 „ stonden zy „ wie de Staaten beschreeven
 „ hadt, om op dit Vertoog te raadpleegen?
 Waarschynlyk was dit door den Advokaat
 gefchied (*p*). Nog vroegenze „ hoe de
 „ Heer van Brederode in die Dagvaart ge-
 „ komen ware (2), en of men den Raad van
 „ Holland en den Stadhouder van 't houden
 „ derzelve, vooraf, kennis gegeven hadt?”
 Al het welke de Gemagtigden der Staaten
 zo verlegen maakte, dat zy 't verzoek om
 opfchorting der Plakaaten, en om 't raad-
 pleegen der algemeene Staaten uit hun
 Vertoog lieten, en het dus, merkelyk ver-
 anderd, overleverden. De veranderingen
 werden, federt, door den Stadhouder, den
 Prinse van Oranje, goedgekeurd (*q*). En zelfs,
 voor deeze reize, door de Staaten in den
 Haage, hoewel men 't den Gemagtigden
 gantsch niet wel afnam, dat zy hunnen last
 te

Zy leve-
ren 't,
nog meer
veran-
derd, o-
ver.
't Welk
de Staa-
te hun

(*p*) Zie Refol. Holl. 26 Maart 1566. bl. 11.

(*q*) Refol. Holl. 27, 28, 29, 30 July 1 Aug. 1566. bl. 32, 33, 34.

(2) 't Schynt, dat deeze den eersten voorflag, tot het inleveren van het Vertoog, aan de Staaten van Holland gedaan hadt. Hy en de Graaf van Egmond werden, in gevolge van een Besluit, eerst voor drie jaaren genomen, op alle algemeene Dagvaarten van Holland, onder de Edelen, beschreeven. *Resol. Holl.* 22 May 1563. bl. 13.

te buiten waren gegaan, en 't ook zeer vreemd vindt, dat het Vertoog reeds ten Hove bekend was geweest, eer de Gemagtigden daar zyn konden. Men verbondt, hierom, elkan- Fifteen III
1565.
deren, de Besluiten der Vergaderinge geheim- niet wel
afnee-
men.
mer te houden. Ook werdt verklaard, dat de Gemagtigden der Staaten, als vertoonende de Staaten zelve niet, voortaan, den last, hun medegegeven, niet zouden hebben te overschryden (r). Het antwoord der Landvoogdesse op het Vertoog van Holland schynt niet gunstig geweest te zyn; doch ik vind niet aangetekend, waarin het bestaan heb-
be (s).

Ondertuschen was, al terstond na 't ontwerpen der Maatiging, beslooten, Joan van Glimes, Markgraaf van Bergen, en Floris van Mommeranci, Heer van Montigni, met hetzelve, naar Spanje te zenden, om 's Konings goeddunken daarop te verstaan (t). XVIII.
Bergen
en Mont-
igni naar
Spanje
gezont-
den.
Zy stonden reisvaardig, toen Bergen, zyn been in de kaatsbaan bezeerende, voor eenen tyd, verhinderd werdt, de reize te doen (u). Montigni trok, derhalve, vooruit; doch vernam, uit den Spaanschen Gezant te Parys, zo veel van 's Konings misnoegen over 't Verzoekschrift der Edelen, dat hy berouw kreeg van 't aanvaarden des Gezantschaps. Zig egter met geene uitvlugten durvende behelpen (v), vervorderde hy zyne rei-
ze

(r) Resol. Holl. 23 Aug. 1566. bl. 38.

(s) Resol. Holl. 5, 23 Aug. 1566. bl. 36, 39.

(t) HOPPERUS *Livr. III. Ch. II. p. 76.*

(u) *BOR II. Boek, bl. 44 [62].*

(v) *HOEFF III. Boek, bl. 80.*

FILIPs III ze, en kwam, in Zomermaand, aan, te Madrid
 1566. (w). Bergen volgde hem eerlang. Doch 't
 heeft geen van beide mogen gebeuren, hun
 Vaderland weder te zien.

's Ko- Filips, vooraf verwittigd, door de Land-
 nings voogdesse, van hunne komst (x), hadt, nog
 schryven. vroeger, kennis gekreegen van 't ongenoe-
 gen van Oranje en Hoorne, die onderrigt
 waren, dat men hen, by den Koning, val-
 schelyk bedraagen hadt; en hierop geant-
 woord, dat hy hen onder zyne voornaamste
 en getrouwste vastalen rekende. Voorts hadt
 hy, op nieuws, beloofd, ten spoedigsten her-
 waards te zullen keeren, der Landvoogdesse
 egter, op 't ernstigst, aanbeveelende de be-
 waaring van 't Katholyk geloof, door de be-
 kwaamste middelen, zonder dat de algemeene
 Staaten vergaderd werden. De Koning
 houdt deeze vergadering zo sterk tegen, ten
 deele, om dat hy den Staaten de eer niet gee-
 ven wilde, van hun, op 't stuk der Plakaa-
 ten, welk hy oordeelde zyne Hoogheid te
 betreffen, te raadpleegen, ten deele, om dat
 hy wel wist, dat de voornaamsten tot zagt-
 heid neigden, 't welk, als zy vergaderden,
 bekend moest worden onder 't volk, en ge-
 schaapen stondt oproer te verwekken. De
 belofte van 's Konings overkomst werdt voor
 het troostelykste deel van zyn schryven ge-
 houden. Ook werdt zy den voornaamsten
 Steden bekend gemaakt (y). Doch men vlei-
 de

Hy ver-
 biedt de
 algemeene
 Staaten te
 vergade-
 ren.

(w) METEREN II. Boek, f. 38.

(x) HOPPERUS Livr. III. Ch. III. p. 78.

(y) HOPPERUS Livr. III. Ch. II. p. 76, 77.

de 'er zig te vergeefs mede. Zy werdt nim- **FILIPPI**
mer voltrokken. **1566.**

De Nederlandsche Gezanten werden, in **XIX.**
Spanje, in 't eerst, minzaamlyk bejegend. **Hande-**
Montigni hadt, zo dra hy aangekomen was, **ling van**
den Koning zynen last geopend, die in twee **Bergen**
punten bestondt. „ *Eerstelyk*, moest hy het **en Mon-**
„ affchaffen der Inquisitie en de maatiging **tignl in**
„ der Plakaaten verzoeken (z), volgens het **Spanje.**
„ ontwerp, te Brusfel gemaakt, welk hierop **Inhoud**
„ uitkwam. Dat de Leeraars, bewindsluiden, **van 't**
„ schryvers en aanhouders van vergaderin- **Ontwerp**
„ gen van den onroomschen Godsdienst, be- **der Mo-**
„ nevens zulken, die openbaare ergernis ga- **deratie.**
„ ven en hoofden der nieuwe Leere her-
„ bergden, met de galge, gestraft zouden
„ worden, en hunne goederen verbeurd,
„ daar 't de Handvesten gedoogden. Die hun-
„ ne Kettery verzaakten zouden 't zwaard
„ krygen, en hunne Erfgenaamen hunne
„ goederen. Aan gemeene en boetvaardige
„ Ketters, zou genade beweezen; doch de
„ onboetvaardigen zouden, met ballingschap,
„ gestraft worden, blyvende deezen nogthans
„ hunne goederen bezitten, mids zy ze hun-
„ nen wettigen erven nalieten: maar zy zou-
„ denze verbeuren, zo zy ondernamen an-
„ dere Ingezetenen te verleiden. De Her-
„ doopers alleen, geen berouw toonende,
„ zouden hunne goederen verbeuren, daar
„ verbeurte plaats hebben kon. Daar 't an-
„ ders gelegen ware, zouden ze terstond aan
„ hunne erfgenaamen vervallen. Hervallen'
„ Ket-

(z) HOPPERUS *Livr. III. Ch. III. p. 72.*

FILIPPS III „ Ketters, mids op nieuws berouw toonen-
1566. „ de, zouden met ballingschap geftraft wor-

den; doch Herdoopers, in zulk een geval,
„ niet zagter dan met de dood (a).” Montigni bragt de meening der Staaten van Vlaanderen, Artois en Henegouwen met zig, op 't ftuk der Maatiging: die der Staaten van Luxemburg, Namen en Doornik werdt hem nagezonden. Doch 't oordeel der Geregtshoven kwam niet in Spanje: en dat der Staaten van Gelderland, Holland, Zeeland, Utrecht en Friesland werdt nimmer gevraagd.

In 't vorderen van 't gevoelen der andere
Stree- Staaten, waren, volgens gewoonte, de ge-
ken, om ringften en dienstbaarften, gelyk Henegou-
de Staa- ten de wouwen en Artois, eerst aangemaand; op dat
Maati- men de voornaamften, vooral die van Vlaan-
ging te deren, te ligter winnen zou (b): vallende het
doen goedkeur- aanfootelyker tegen te fpreeken, 't gene an-
ren; deren reeds hebben toegestemd. Ook hadden
fommige Staaten de beraamde maatiging zel-
ve verworpen, begeerende zig aan de Pla-
kaaten te houden, zo als ze lagen. Anderen
hadden dezelfen, met eenige verandering,
goedgekeurd (c). Doch als 't gemeen de ligt
kreeg van de middelen, welken men gebruikt
hadt, om de Staaten in te leiden, vreesde elk,
dat men de Landzaaten, door eene zogenaam-
de verzagting der Plakaaten, zocht te verfrick-
ken: en noemde men, omtrent deezen tyd, de
Maatiging of *Moderatie*, schimpswyze, *Moor-
deratie* (d). Montigni hadt egter bevel, om
een

die den
naam van
*Moorde-
ratie*
krygt.

(a) BOR II. Boek, bl. 45 [64].

(b) METEREN II. Boek, f. 38.

(c) HOPPERUS *Libr.* III. Ch. III. p. 78.

(d) METEREN II. Boek, f. 38.

een ontwerp, welk hier zo weinig genoeg **FILIPS III**
 gaf, in Spanje, te doen goedkeuren. Het **1566.**
zweede hoofdpunt van zynen last bestondt, in
 het verhandelen van verscheiden' byzonder-
 heden, met naame „ van het wantrouwen,
 „ tusfchen zyne Majesteit en veele Neder-
 „ landfche Staaten, van de veranderingen
 „ in den Raad van Staate, eertyds door den
 „ Graave van Egmond voorgeslaagen, en
 „ van 's Konings reize naar de Nederlan-
 „ den.” Terwyl hy en Bergen, die na hem
 kwam, in Spanje handelden, namen zy, nu
 en dan, de vryheid van 's Konings Raaden
 voor te houden: „ dat de opfchuddingen in
 „ de Nederlanden, voornaamlyk, ontstaan
 „ waren uit de Brieven zyner Majesteit, op
 „ 't stuk der Inquisitie en Plakaaten. Dat
 „ de kwaal niet te helpen ware, zo men de
 „ Inquisitie niet affchafte, en de ontworpen'
 „ maatiging en eene algemeene vergiffenis
 „ toefondt. Of de Bondgenooten, die alles
 „ by raade der algemeene Staaten wilden af-
 „ gedaan hebben, dan nog te vrede zouden
 „ zyn, konden zy niet verzekeren. Dit wel,
 „ dat de Heeren” meenende Oranje, Eg-
 „ mond, Hoorne en misfchien nog een of twee,
 „ beslooten hadden, zo de Koning hierin be-
 „ willigde, zig te bevllytigen, om de beroer-
 „ ten, of door onderhandeling van eerlyke
 „ luiden, of zelfs, zo 't noodig ware, door
 „ de wapenen, te stillen. Ook behoefde zyne
 „ Majesteit zig dan met de reis naar Ne-
 „ derland niet te verhaasten, konnende de-
 „ zelve veilig verschooven worden, tot dat
 „ de

Oorzaak
 der Be-
 roerten,
 naar 't
 begrip
 der Ge-
 zanten in
 Spanje.

Filips III wederom onder zyne gehoorzaamheid be-
 1577. **1577.** geven hadt. Op den agttienden van Oogstmaand,
 reedt hy ter Stad in, van enkelen Hoffkoet
 verzeld. Pas voor 't inryden der Tollesteeg-
 poorte, vloog 'er een prop uit eene ligte bus,
 die, ter eere zyner Doorlugtigheid, afge-
 schooten was, in 's Prinses koets, 't welk de
 Prinses dermaate ontfelde, dat zy haaren Ge-
 maal om den hals vloog, roepende, *wy zyn*
verraaden! Doch de Prins, ziende wat het
 ware, stelde haar spoedig te vrede. Zyne
 Doorlugtigheid bleef te Utrecht, tot op den
 een-entwintigsten, en vertrok, met genoeg-
 zaame verzekering, dat de Stad en 't Stigt
 zig wel haast wederom onder zyne gehoor-
 zaamheid begeeven zouden (o). Ook gelukte
 dit, in Wynmaand. De voldoening, die de
 Stad en het Landschap van den Prins ont-
 vingen, begreep, onder andere punten „ dat
 „ de Roomsche Godsdienst onverkort bly-
 „ ven zou; dat de Prins, met zyn gezin, ten
 „ allen tyde, in de Stad zou mogen komen;
 „ doch zonder Krygsvolk, ten ware de bur-
 „ gery hiertoe bewilligd hadt: ook zonder
 „ eenige Lecraars, tot het pleegen van on-
 „ roomsche oefeningen. Geestelyke begifti-
 „ gingen moesten niet dan aan Roomsche-
 „ zinden geschieden: de voornaamste Amp-
 „ ten, niet dan by goedvinden der Staaten,
 „ begeeven worden. De Prins hadt de hand-
 „ haaving der vryheden op zig te neemen, en
 „ 't Regtsgebied des Aartsbischofs onver-
 „ kort te laaten. Tot het invoeren van be-

't Stigt
 ontvangt
 voldoening van
 den Prin-
 se.

„ zet-

„ zetting, zouden de Staaten verlof moeten PHILIPS III
 „ vraagen; die op 't stuk der munte zulke 1577.
 „ orde zouden mogen stellen, als hun best
 „ geviel. De Prins zou den Amptenaaren
 „ de Ampten, die zy van 's Konings wege
 „ bekleedden, behouden laaten, en zig, in
 „ 't Stigt, geen meer gezags aanmaatigen,
 „ dan hy 'er, van ouds, gehad hadt. Stig-
 „ ting van sterkten zou niet, dan by wille
 „ des Konings, of der Staaten van Utrecht,
 „ of der Plaats, die men sterken wilde, ge-
 „ schieden mogen. Het tegenwoordig Ver-
 „ drag zou onderhouden worden, zo lang 't
 „ land van Utrecht onder den Prinse of des-
 „ zelfs nazaten staan zou, of zo lang 'er,
 „ volgens de Gendfche Bevrediging, die
 „ men in volle kracht liet, geene andere or-
 „ de geraamd werdt, by de algemeene Staa-
 „ ten. De Prins verzogt den Staaten van
 „ Holland en Zeeland dit Verdrag te bezege-
 „ len, gelyk geschiedde. Doch die van Bom-
 „ mel, beweerende dat veele punten van het-
 „ zelve met hunne Landregten ftriceden, maak-
 „ ten 'er zwaarigheid in, fchoon zy zig gene-
 „ gen verklaarden, om, nevens hunne bondge-
 „ nooten, den algemeenen vyand wederftand te
 „ bieden (p).

Na 't verzekeren van Antwerpen, hadden XII.
 de algemeene Staaten niet verzuimd, zig ook De algemeene
 van andere plaatfen meester te maaken. Het Staaten
 Hoogduitsch vendel van den Kolonel Fokker verzeke-
 was uit Antwerpen geweeken naar Bergen op ren zig
 Zoom, daar nog twee vendels lagen van het van Ber-
 zelf- gen op
 Zoom;

(p) Bok XI. Boek, blz 300 enz. [293 enz.]

FILIPS III zelfde regiment: Fronsberg, met drie zyner
1577. vendelen, naar Breda, dat 'er nog drie inhadt.

De Staaten zonden den Heer van Champagnei, met eenen kleinen hoop volks, naar Bergen, waarvan hy zig, na 't inneemen van het Huis te Wouw, schier zonder slag of stoot, meester maakte (q). Toen, zig vereenigd hebbende met den Graave van Hohenlo, rukt hy voor Steenberg en Thoolen, uit welke Plaatsen hy de Hoogduitsche bezetting, insgelyks, vertrekken deedt. In 's Hertogenbosch, lagen vier vendels van den overleeden' Graave van Overstein, die de Stad, by minzaam verdrag, ruimden.

Steen-
bergen,
Thoolen
en 's Her-
togen-
bosch.

De Prins
van O-
ranje
neemt
Breda in,
door list.

Hierna, toogen Hohenlo en Champagnei naar Breda, dat van alle kanten beslooten werdt. De Kolonel Fronsberg hadt eenen zyner Hopluiden gezonden naar Namen, om last van Don Jan. De Hopman werdt, in 't wederkeeren, opgeligt, en te Geertruidenberg by den Prinse van Oranje gebragt, die, door vraagen en hervraagen, uit hem kreeg, dat hy belast was met een briefje van Don Jan aan Fronsberg. Men tornde het, uit zynen broeksband, opende 't zegeltje van lak, behendiglyk, en vondt het te bestaan, uit slegts zes regeltjes, in fyfer geschreeven, met eene zeer fyne penne, op een stukje dun postpapier, langwerpigh vierkant, als een vingerlid: het behelste eene vermaaning, om de Stad nog twee maanden te houden, onder belofte van ze, binnen dien tyd, te zullen ontzetten. De Prins, zyn voordeel willende doen met

dee-

(q) BOR XI. Boek, bl. 273. [355.]

deze ontdekking, doet, door Meester *Wil-* FILIP III.
1577.
lem Silvius, vermaarden Boekdrukker te Ant-
werpen, doch onlangs tot Drukker der Hol-
landfche Hooge Schoole, te Leiden, bevor-
derd (r); die des Landvoogds hand net wist
na te bootfien, een diergelyk briefje fchryven
en ondertekenen, vervattende last, om de
Stad, ten beste mogelyk, op te geeven, alzo
'er geen ontzet te wagten was. 't Briefje werdt,
met het zelfde zegeltje, dat men onbefchadigd
hadt weeten te houden, en met wat heet lak,
toegeplakt. De Hopman liet zig, door de
belofte van een' gouden keten ter waarde van
vierduizend guldens, en van dienst onder den
Prinfe voor hem en zyn vendel, bekooren, om
het briefje, waarvan hem de inhoud bekend
gemaakt was, aan Fronsberg ter hand te stel-
len, en door de Stad te verspreiden, dat het
ontzet verre te zoeken was. Hy doet het. De
gantfche bezetting raakt in roere. De Prins,
zynen flag waarneemende, doet haar vryen
uittogt met haaren Overfte, doch zonder be-
taaling, aanbieden; of twee maanden foldy,
mits zy 't overige den Staaten kwytfcholde,
en haaren Overfte in 's Prinfsen handen liete.
Zy kiezen 't laafte. De Stad en Fronsberg
werden den Prinfe geleverd, op den vierden
van Wynmaand (s).

Midlerwyl, hadden die van Antwerpen, De Kas-
ter vergadering der algemeene Staaten, ver- teelen te
lof verzogt, om het Kasteel, dat hun reeds Antwer-
meer dan eens gekweld hadt, te mogen fleg- pen, te
Gen. te
ten. Utrecht,

(r) Refol. Holl. 8 Juny 1577. bl. 99.
(s) BOR. XI. Boek, bl. 274. [856.]

Filips III
 1577.
 te Gouda
 en op
 andere
 Plaatsen
 afgewor-
 pen.

ten. Die van Holland en Zeeland hadden, toen dit verzoek geschiedde, juist stem ter algemeene Staatsvergaderinge verkreegen, tegen den zin der Geestelykheid. Met hunne stemmen, werdt de bewilliging in 't verzoek der Antwerpenaaren overgehaald: waarop de Burgt, terstond, geslegt werdt, tegens 't einde van Oogstmaand. Het beeld des Hertogs van Alva, om verre geworpen ten tyde van Requesens, lag ergens in eenen hoek; waaruit het nu voor den dag gehaald en t'eenemaal verbryeid werdt. Die van Gend, insgelyks, by meerderheid van stemmen, verlof bekomen hebbende, tot het afwerpen van den Burgt aldaar, vielen aan 't werk, op den eersten van Herfstmaand. 't Slot Vredenburg, te Utrecht, welk men, reeds kort na 't verdryven der soldaaten, hadt beginnen af te breeken; doch 't werk, sedert, gestaakt, op vermaaning van 't Hof aldaar, werdt nu ook, met verlof der algemeene Staaten, ten gronde toe, geslegt. Te Rysfel, te Valenchnyn en op andere plaatsen, werden de Kasteelen, insgelyks, afgeworpen (*t*). Doch te Doornik, daar de Bevelhebber op 't Slot woonde, en te Kamoryk, dat onder 't Ryk behoorde, liet men de Kasteelen in wezen. 't Slot te Gouda, dat, in 't jaar 1438, gestigt was, werdt, omtrent deezen tyd, in gevolge van een besluit der Vroedschap; doch zonder dat men 'er van de Staaten of Raad verlof toe verzogt hadt, terwyl de Slotvoogd, Heer van Zwieten, zig binnen Viane ont-

hieldt,

(*t*) Bon XI. Boek, bl. 274. [355.]

hieldt, insgelyks, om verre geworpen (u). **FILIPS III**
 Ten deezen tyde, raakte, te Groningen, in **1577.**
 hegtenis *François Majart*, die, doorden Heere
 van Billy, welke, federt het Verdrag met Don
 Jan van Marche in Famine, geslaakt was, ge- **XIII.**
 bezigd werdt, om hem den weg te bereiden tot **Aanflag**
 de verlooren Landvoogdye, waarin hy zig, **van Billy**
 met geweld, dagt te herstellen (v). *Wybe* **op Gron-**
van Goutum kwam, kort hierna, waarschy- **ningen**
 lyk door beffel van Billy, met honderdender- **en Leeu-**
 tig man, op 't Vliet, eene voorstad van Leeu- **waarden.**
 waarden, en wist, eerlang, den Drosfaard,
Joan van Mathenes van Wybesma, zulks te
 belcezen, dat hy op 't Slot gelaaten werdt,
 waarvan hy zig toen volkomen meester maak-
 te. De burgery van Leeuwaarden kocht 'er
 hem egter wederom af, om eene leening van
 dertien weeken, die drie-endertighonderd
 guldens beliep. Men sprak toen ook van 't
 Slot om verre te haalen; doch liet het na,
 ter oorzaake der afwezendheid van den Stad-
 houder, Heere van Ville, die, eerst, gelyk
 veelen, zyn Hof gemaakt hebbende by Don
 Jan; na 't gebeurde te Namen, de zyde der
 algemeene Staaten gekoooren hadt, door hen
 tot vasten Stadhouder over Friesland, Gro-
 ningen, Drente, Twente en Lingen aange-
 steld, en voor 't uitgaan van Hrsfstmaand, Drente,
 in Friesland wedergekeerd was. Hier, twee
 vendels Hoogduitschen van Bosfus regiment,
 liggende in de schanfen te Oostmarhorn, in
 de Lemmer, te Slooten, te Makkum en te
 Hin-

De Heer
 van Ville
 wordt
 Stadhou-
 der van
 Fries-
 land,
 Gronin-
 gen,
 Drente,
 Twente
 en Lin-
 gen.

(u) BOR XI. *Book*, bl. 308 [605].

(v) R. FRESINGA *Memor.* in GER. *BUMBAE*, April 1700
 III. p. 12.

FILIPS III
1577.

Hinloopen, met toezegging van eenige be-
taaling, vergenoegd, en tot vertrekken be-
woogen hebbende, deedt hy deeze schansen
flegten, stellende, daarna, de Friefche boeren
in 't geweer, onder éénen Hopman in elke
Grietenye: 't welk hem, egter, in Gronin-
gerland, daar hy 't ook dagt te doen, niet
gelukken wilde (w). De Burgten te Leeu-
waarden en te Groningen werden, wat laater,
insgelyks geflegt (x).

XIV.
De alge-
meene
Staaten
verzame-
len een
Leger.

Staan
naar
Duitfche
hulp.

Zoeken
onder-
ftand in
Holland
en Zee-
land.

De algemeene Staaten hadden, ondertus-
fchen, een Leger famen gebragt, welk zig, te
Wavere, in Brabant, nedersloeg. 't Voetvolk
ftondt onder *Filips*, *Graave van Lalaing*, de
Ruitery onder *Robert van Melun*, Burggraave
van Gend: tot Veldmaarschalk was gefteld
Anthoni van Goignies, tot Overfte van 't ge-
fchut *Valentyn van Pardieu*, *Heer van la Motte*.
Voorts zogten de Staaten ook volk in Duitsch-
land te werven, werwaards zy de redenen,
waarom zy zig tegen Don Jan gewapend had-
den, omftandiglyk, hadden overgefchreeven.
Hertog Joan Kazimir, Paltsgraaf aan den Ryn,
beantwoordde hunne brieven, met veel blyk
van toegenegenheid; doch riedt hun den Prins
van Oranje te kiezen tot hoofd der Regeerin-
ge (y): en 't bleek wel haast, dat deeze raad,
by sommigen, ingang gevonden hadt.

De Staaten van Holland en Zeeland, om-
trent deezen tyd, te Haarlem, vergaderd,
ontvingen, aldaar, de Gemagtigden der al-
gemeene Staaten, verzoekende om onder-
ftand,

(w) BOR XI. Boek, bl. 283 [869].

(x) R. FRESINGA MEMOR. in GER. DUMEAR, Anal. Tom.
III, p. 23.

(y) BOR XI, Boek, bl. 286. [873].

stand, ten minsten van honderdduizend daal- FILIPS III
 lers, door Holland, en honderdduizend gul- 1577.
 dens, door Zeeland, in alleryl, op te bren-
 gen. Doch men boodt hun slegts honderd-
 envyftigduizend guldens in 't geheel, voor
 den tyd van agt maanden, onder zekere voor-
 waarden; zonder dat my gebleeken is, of
 deeze aanbieding aangenomen zy. Maar de
 algemeene Staaten, nu verftaan hebbende,
 dat Don Jan de vertrokken Spanjaards we-
 der te rug ontbooden hadt, begonden 't oog
 te wenden naar den Prinse van Oranje, en
 te overleggen, of 't niet geraaden ware, hem
 in Brabant te nodigen. De Prins hadt veele
 vrienden onder de algemeene Staaten, met
 naame onder die van Brabant. Hy onthieldt
 zig, ten deezen tyde, met bewilliging der
 Staaten van Holland en Zeeland (z), te Geer-
 truidenberg, om, van naby, op de zaaken
 van Brabant te letten, en te werken onder
 de leden der algemeene Staatsvergaderinge.
 Zyne fchepen hadden Antwerpen, een voor-
 naam lid van Brabant, onlangs, verlost van
 de Hoogduitfche bezetting: waardoor hy zig,
 nog dieper dan voorheen, gedrongen hadt
 in de gunst der Gemeente. 't Was ook te
 vermoeden, dat Holland en Zeeland, in wel-
 ke gewesten de Prins groot gezag hadt, zig
 meer aan 't voorftaan der gemeene zaake
 zouden laten gelegen zyn, als men hem
 in hooger bewind ftelde. 's Prinfsen vrien-
 den dan en anderen drongen, by meerder-
 heid van ftemmen, tegen eenigen, die in hun-
 nen voorflag geen en fmaak vonden, ter al-
 ge-

(z) Refol. Holl. 9 Aug. 1577. bl. 166.

Philips III
1577.

Zy ver-
zoeken
den Prins
van O-
ranje in
Brabant
te ko-
men,

gemeene Staatsvergaderinge , door , dat men hem naar Brabant behoorde te doen komen. De Abt van S. Geertruids , Champagnei , Leoninus en de Advokaat *Liesveld* werden naar Geertruidenberg gezonden : daar zy 't gemelde verzoek aan den Prinse deden. Zy voegden 'er by „ dat de vyanden der gemeene welvaart hem en den Staaten van Holland en Zeeland nagaven , dat zy 't , op 't verlaaten van den Koning en 't veranderen van den Godsdienst , gemunt hadden : welk uittrooifel men niet beter leugenstraffen kon , dan door het toelaaten van den Roomschen Godsdienst , in alle Steden van Holland en Zeeland , die zulks begeeren zouden , en niet slegts in zulken , die 't , onlangs , by byzonder verdrag , bedongen hadden. Dit verzogten ze dan op den Prinse en op de Staaten , en te gelyk belofte , dat zy geene verandering in geloofszaaken , binnen de Roomschegezinde Landen , gehengen zouden ; maar veeleer alle nieuwigheid helpen weeren , volgens de Gendfche Bevrediging.” De Prins antwoordde , schriftelyk „ dat hy zig , op zyne overkomst in Brabant , waarnaar hy betuigde zeer te verlangen , vooraf beraaden moest met de Staaten van Holland en Zeeland. Omtrent het verder uitbreiden van de vryheid der Roomschen , zou hy zig houden aan het Gendfche Verdrag. Maar also Holland en Zeeland alle nieuwigheid in dit stuk hadden uitgedongen , tot op de Vergadering der algemeene Staaten , verzogt hy , dat men in aanmerking name , hoe
„ kwa-

„ kwalyk hem voegen zou, deswege, iets FILIPPS III
 „ te belooven, zonder de Staaten hier twee 1577:
 „ Landſchappen, vooraf, te kennen. Wel
 „ kon hy, voor zig zelve en voor de Staa-
 „ ten van Holland en Zeeland toezeggen,
 „ geene ſtoornis der gemeene rust of des
 „ Roomſchen Godsdienſts, nach invoering
 „ eenigernieuwe oefening te zullen gedoogen:
 „ latende hy, voorts, aan de algemeene
 „ Staaten, boven welken hy zig geene heer-
 „ ſchappy zocht aan te maatigen, hierop, zul-
 „ ke orde te ſtellen, als zy, overeenkomſtig
 „ met de Gendſche Vrede, zouden goedvin-
 „ den; welke orde hy niet ongeſtraft zou laa-
 „ ten overtreedē (a).”

Met dit antwoord, vertrokken de Staatſche
 Gezanten. De Prins ſtelde hun verzoek den
 Staaten van Holland en Zeeland voor. Tot
 de reize naar Brabant, hadt hy zig, kort na
 de aankomſt van Don Jan, reeds genegen ge-
 roond, en zulks den Staaten, in Wintermaand
 des jaars 1576, te Middelburg, verklaard.
 Men hadt toen klaar genoeg laaten blyken,
 dat men hem noode zou zien vertrekken.
 Doch, zo hy 'er toe befloot, verſtondt men,
 dat de Regeering, in zyn afwezen, ſtaan
 zou aan de Gemagtigden der Staaten, met
 den Raad nevens zyne Doorlugtigheid, dien
 der Geldmiddelen, en dien der Admiraliteit.
 Ook begeerde men, dat de Prins eenen Ste-
 dhouder zou aanſtellen, die 't beleid hebben
 zou van de zaaken des oorlogs, naar een Be-
 rigtschrift, by raade der Staaten, door den
 Prin-

(a) BOEK XI. Boek, II. 234, 235 [370, 372].

FILIPS III
1577.

Hy ver-
trekt der-
waards.

XV.
Men
handelt,
met zyne
bewilli-
ging, op
nieuws,
met Don
Jan.

Prinse, ingesteld. Tot deeze waardigheid, floegen toen de Edelen den Graaf van den Berge, of den Graaf van Hohenlo voor: de Steden, alleenlyk, den laatste (b). Doch het Verdrag, sedert, met Don Jan geslooten, hadt te wege gebragt, dat de reis toen niet voortgegaan was. Nu bewilligden de Staaten van Holland en Zeeland, schoon even ongaarne, in 's Prinseu vertrek. Op den agttienden van Herfstmaand dan, deedt hy zyne intrede binnen Antwerpen, verzeld van zynen gewoonlyken Hofstoet, benevens zynen Broeder, Graaf Jan van Nassau, onlangs uit Duitschland gekomen, om vergoeding te erlangen van zyn verschot, ten dienste van den Lande gedaan (c). Na vyf dagen toevens, begaf hy zig naar Brusfel; daar hy met veel staatje werdt ingehaald (d).

De algemeene Staaten schikten, terstond hierna, met 's Prinseu goedvinden, een nieuw Gezantschap aan Don Jan, om hem het afleggen der wapenen, mids hy 't, insgelyks, deedt, en 't Slot te Namen ruimde, aan te bieden: nog deeden ze 't vertrek der Hoogduitschen, en andere punten vorderen: onder welken ook was, dat zyne Hoogheid zig, terstond, naar Luxemburg moest begeeven, om aldaar zynen opvolger af te wagten, en, midlerwyl, te regeeren, by goeddunken des Raads van Staate. Doch Don Jan hadt geene ooren naar zulke voorlagen. Ook toonde hy

(b) Bor. X. Boek, bl. 201 [765].

(c) Resol. Holl. 19. 21 Aug. 1577. bl. 187, 191.

(d) Bor. XI, Boek, bl. 266 [873].

hy zig zeer misnoegd, over 't inhaalen des FILIPS III
 Prinzen van Oranje. Om evenwel den han- 1577.
 del niet af te breeken, floeg hy een Bestand
 voor. De Staaten bewilligden hierin, mids
 het flegts twee of drie dagen duurde, en men,
 binnen dien tyd, de zaaken afdeed. De
 Landvoogd, hierover, op nieuws, verftoord,
 fchreef den Staaten eenen fcherpen brief;
 hun verwyttende „ dat zy hunnen Heere al-
 „ les, op den blooten naam na, beneemen
 „ wilden:” en, vreezende binnen Namen be-
 legerd te worden, vertrok hy, terftond na dit
 fchryven, naar Luxemburg; van waar hy den
 Staaten, op nieuws, weeten liet „ dat hy laft
 „ uit Spanje ontvangen hadt, om hun de ui-
 „ terfte proeven van 's Konings ongenade te
 „ doen gevoelen, ten ware zy van hunne
 „ ftoute eifchen aftonden, en den Prins met
 „ zynen aanhang verdreeven (e).” Doch De Prins
 deeze hadt zig reeds zo diep in de gunft der wordt tot
 meeste Staaten, zonderling van Brabant, wee- Ruwaard
 ten in te dringen, dat hy, op den twee-en- van Bra-
 twintigften van Wynnaand, door deeze laat- bant ver-
 ften, hoewel niet zonder veel tegenftribbe- kooren.
 lens, tot Ruwaard van hun gewest, verkoo-
 ren werdt: aan welke verkiezing de alge-
 meene Staaten hun zegel hingen. Men plag
 deeze waardigheid, welke, niet ten onreg-
 te, vergeleken wordt, by die van *Dictator*,
 onder de oude Romeinen, in kommerlyke
 tyden, hier te lande, en onder anderen in
 Brabant, aan eenen der voornaamte Groo-
 ten op te draagen. De Brabantsche Gefchie-
 de-

(e) BOR XI. *Boek*, bl. 287 enz. [374 enz.]

FILIPSI 1577. denissen leveren verscheiden' voorbeelden uit van Ruwaarden, die, naderhand, Hertogen werden: en men wil, dat 's Prinzen vrienden hem nu ook den weg zогten te baanen, tot deeze hoogheid (*f*). De Hertog van Aarschot was, kort te vooren, door den Raad van Staate, tot Stadhouder van Vlaanderen, aangesteld, in de plaats van den Graave van Roeux (*g*). Dus schikte zig alles tot eene onherstelbaare verwydering met Don Jan. De Staaten gaven eene verdediging van hun gedrag, in zeven taalen, in 't licht, by welke, de onderschepte brieven van Don Jan tot bylaagen dienden (*h*). Don Jan deedt 'er, eerlang, een antwoord op schryven, waarin hy den Staaten van wederspanningheid tegen den Koning beschuldigde, en den Prinse van Oranje lelyke kladden aanwreef (*i*).

XVI. Doch terwyl men dus, wederzyds, in de weer was, hadden eenigen, die den Prinse geen goed hert toedroegen, eene verandering in de regeering bewerkt, die geschaapen scheen, zyne Doorlugtigheid te zullen versteeken van het Opperbewind over de meeste Nederlanden, welk veelen hem reeds toegedagt hadden. De Nederlanden vonden zig, na de scheuring tusschen Don Jan en de Staaten, zonder opperhoofd. Brabant, in 't byzonder, gewoon geregeerd te worden, door den algemeenen Landvoogd, en, gelyk de meeste andere gewesten, nog niet gelchikt tot

(*f*) STRADA Dec. I. Libr. IX. p. 502.

(*g*) BON XI. Boek, bl. 303 [398].

(*h*) Zie BON Auth. Stuk. I. Deel, bl. 151.

(*i*) Zie BON XI. Boek, bl. 292 [381.] en Auth. Stuk. I. Deel, bl. 180.

tot eene veelhoofdige Regeeringe, onder- **Filips II**
 vondt eerst dit gebrek, en neigde, hierom, **1577.**
 eerst, tot het ontbieden des Prinzen, die, in
 Brabant, opgevoed, bekend en bemind was. **opge-**
 Doch eenige Heeren, met naame de Hertog **draagen**
 van Aarschot, de Markgraaf van Havrech, **wordt.**
Filips, Graaf van Egmond, en anderen, tot
 omtrent twintig in getal, duchtende, dat het
 aanzien des Prinzen, dien zy zig gelyk reken-
 den, hun boven 't hoofd wasfen mogt, raad-
 pleegden, onderling, om 't opperbewind der
 Landen **MATTHIAS, AARTSIHERTOGE**
VAN OOSTENRYK, en Broeder des Keizers,
 op te draagen. Te jong van jaaren was deeze
 Vorst, en te zwak van geest, om zulk een
 last te torsfen. Doch men maakte elkandere-
 ren diets „ dat de Koning, wiens Zusters
 „ zoon Matthias was, zig deeze keuze zou
 „ laten gevallen; dat de Keizer te bekwaam
 „ mer middelaar zou kunnen zyn, tusfchen
 „ Filips en de Nederlanden; dat men, veel-
 „ ligt, een Huwelyk, tusfchen Matthias en
 „ eene Dogter van Filips, zou kunnen be-
 „ werken, en haar de Nederlanden ten Bruid-
 „ fchat doen afftaan; dat, eindelyk, de Aarts-
 „ hertog, den Roomfchen Godsdienst toege-
 „ daan zynde, de Landen by denzelven be-
 „ waaren zou, 't welk men, naauwlyks, zou
 „ hebben te wagten, wanneer men een On-
 „ roomsch Opperhoofd verkoor.” Dit, ont-
 worpen onder de voornaamfte Edelen, was
 den Prinse reeds voorgeslaagen, eer hy uit
 Holland vertrok. 't Smaakte hem luttel, in
 den beginne. Doch, verstaande, dat men
 den jongen Vorst enen Raad van de voor-
 naam-

FILIPs III naamste Nederlandſche Edelen dagt toe te
 1577. voegen, liet hy zig 't gevallen. 't Zy dat hy
 ſchroomde, den ſchyn te geeven van groo-
 ter gezag te zoeken, dan men hem opdroeg;
 gelyk hy gedaan zou hebben, als hy hadt
 willen beletten, dat hem een ander boven
 't hoofd geſteld werdt: 't zy dat hy oordeel-
 de, dat de toeleg reeds te veel vaarts geno-
 men hadt, om geſtuit te kunnen worden:
 't zy, eindelyk, dat hy, gelyk ſommigen wil-
 len, wel heeft mogen zien, dat de twee Oos-
 tenrykſche huizen, het Spaanſche en het
 Duiſche, elkanderen in 't licht ſtonden, en
 dat de haat van Don Jan tegen den Adel on-
 verzoenbaar gemaakt werdt. De weinige
 Edelen, die dit ſtuk beſteken hadden, gaven
 'er, zonder de Staaten te kennen, den Aarts-
 hertoge, al in 't begin van Herſtmaand, de
 lugt van: die, zeer verkuist met de eer,
 welke hem, in 't eenentwintgſte jaar zyns
 ouderdoms, opgedraagen werdt, tuſſchen
 den eerſten en tweeden van Wynmaand,
 heimelyk, uit Weenen vertrok, zo geloofd
 werdt (*k*), buiten kennisſe zyns broeders.
 Hy nam zynen weg over Keulen, en kwam,
 nog voor 't einde der genoemde maand, te
 Lier in Brabant (*l*), van welke Stad, de
 Graaf van Egmond, een zyner bevorderaa-
 ren, zig, onlangs, voor de Staaten, verzekerd
 hadt (*m*). Eenige Heeren, die den Prinſe
 niet gunſtig waren, ſmeedden, terſtond hier-
 na, eenen aanſlag, om den Aartshertog, met
 be-

Matthias
 komt,
 heime-
 lyk, her-
 waards.

Toeleg
 van ſom-
 migen,
 om hem

(*k*) *Sed vid. STRADA Dec. I. Libr. IX. p. 527.*

(*l*) BOR XI. *Boek. bl. 304* [898.] HOOFD XII. *Boek, bl. 537.*

(*m*) BOR XI. *Boek, bl. 274* [856.]

behulp van 't Leger te Wavere, in hun geweld te krygen; naar Dendermonde te bren- gen, en, van daar, onder zynen naam, 't hoog bewind te voeren, over de Landen. De Hertog van Aarfchot was de voornaamste der genen, die dit dreeven; doch hy vondt, by de Legerhoofden, grootendeels, verbonden aan den Prinse, zo veel ingang niet, als hy gehoopt hadt, waardoor deeze toleg te niet liep (*n*).

Midlerwyl, hadt de komst des Aartshertogs groote verbaasdheid verwekt onder de Staaten, die, ten deezen tyde, zeer oneenig waren. Veelen namen euvel, dat eenige Edelen, zonder hunne medeleden te kennen, zig verftout hadden, eenen vreemden Heer in 't Land te haalen. Anderen neigden tot den Hertoge van Anjou, als ongelyk bekwaamer, om de landen te beschermen. Eenigen drongen nog op 't handelen met Don Jan. Doch men kwam, eindelyk, overeen, dat het, nu Matthias toch reeds in 't Land was, onheusch zyn zou, hem, ongetroost, te rug te zenden. Hierin stemde ook de Prins, die t' over begreep, dat hem geen grooter afgunst diende. Men besloot dan, met goedvinden zyner Doorlugtigheid, eenige voorwaarden te ontwerpen, waarop men den Aartshertog, tot algemeenen Landvoogd, zou konnen ontvangen (*o*), en deedt hem, in die hoope, van Lier, te Antwerpen komen, daar hy, den een-entwintigften van Wynmaand, staatelyk ingehaald, en door den

FILIPSIII
1577.

naar hun-
ne hand
te zetten.

Ver-
deeld-
heid der
Staaten.

(*n*) BOR XI. Boek, bl. 308 [904].

(*o*) BOR XII. Boek, bl. 7 [927].

FILIPS III
1577.

Bystere
Beroerte
te Gend.

den Prinse van Oranje verwelkomd werdt (p). Terwyl men bezig was met het beraamen der voorwaarden voor den Aartshertoge, rees 'er eene ontsteltenis te Gend, die, bystere gevolgen naar zig sleepte; en, zelfs door 't beleid des Prinzen van Oranje, wiens vrienden de beroerte verwekt hadden, alleenlyk voor eene poos, gestild schein te konnen worden. De Hertog van Aarschot hadt, toen hy, als Stadhouder van Vlaanderen, te Gend, ingehaald werdt, onder anderen, te kennen gegeven, dat hy kwam, om de oude geregtigheden te herstellen. De Prins hadt, in deeze Stad, verscheiden' aanzienlyke vrienden, met naame *François van Kethulle*, *Heer van Ryhove*, *Jonkheer Jan van Imbize*, *Kroivelde* en anderen, die, de lugt weghebbende van den toelég om den Prins te vernederen, en in aanmerking neemende, met welk een' breeden last, de Hertog van Aarschot, door den regeerenden Raad, voorzien was; begonden te dugten, dat men hun, by eene merkelyke omkeering der dingen, reukenschap mogt afvorderen van bedryven, die zy, niet dan voor gunstiger Regters, zagen te verantwoorden. 't Gebeurde zelfs, dat Ryhove, in gesprek geraakt met de Heeren van Champagnei en Swevighem, die den Hertoge van Aarschot waren bygevoegd, zo nadeelig van den Prinse hoorde gewaagen, dat hy zig gedrongen gevoelde, om 'er 't zyne tegen te zeggen: waardoor hy, en allen, die hem, den Prinse en den Onroomschen Godsdienst, cenigzins, aan-

(p) BOEK XI. Boek, bl. 305 [1900]

aanhingen, gemyd en verdagt gehouden werden. Zy rotten dan samen, om den slag, die hun dreigde, te schutten. Ryhove toog op Antwerpen, naar den Prinse, en vertoonde hem, hoe 't te Gend geschaapen stondt. De vendels, voorheen, door zyne Doorlugtigheid, afgezonden, om 't Slot te dwingen, lagen hier nog, en Ryhove hadt gaarne verlof gehad, om zig van dezelve te dienen, tot sterking zyner partye: waartoe de Prins egter niet verstaan kon. Toen sloeg Ryhove voor, om zig en de zynen te redden, door 't verwekken van eenen opstand onder de gemeente: doch de Prins schein deezen voorslag verre van de hand te wyzen. Des andereendaags, vraagde hy Ryhove, *of hy nog by zyn voorneemen van gisteren bleef*, en toen Ryhove hierop bevestigend antwoord gegeven hadt, trok de Prins de schouders op, en keerde zig van hem af. 't Blyft dan onzeker, hoewel 't van geloofwaardige schryvers bevestigd wordt (q), of de Prins in Ryhoves voorslag bewilligd hebbe, of niet. Vaster gaat het, dat Aldegonde Ryhove, kort hierna, riedt, zyn voorneemen in 't werk te stellen, zonder den Prins deswege verder te moejen. Ryhove keerde dan naar Gend: ook zondt de Prins den Heer van Dolhain derwaards, om agt te geeven op 't gene 'er voorviel. Op den agtentwintigsten van Wynmaand, spreekt Imbize den Hertog van Aarschot op straat aan, en dringt hem tot de beloofde verkondiging van herstelling in de oude voor-

FILIPS III
1577.

Ryhove zoekt 's Prinzen bewilliging te verkrygen, tot het verwekken van oproer aldaar.

(q) Vide THUAN Libr. LXIV. p. 223 C.

FILIPS III regten. Aarfchot barst, hierop, uit, *dat men*
 1577. *die muiters die vryheidkraayers wel zou doen*
 zwygen, met een sirop om den hals, al waren
 ze nog zo zeer opgestookt door den Prins van
 Oranje. Op dit woord, vatten Imbize en
 veelen der omstaandersen vuur. Men loopt te
 wapen. De burgers kiezen party, deez voor
 Aarfchot, die voor Imbize. De beweging
 duurde egter niet lang; doch was maar pas
 gestild, toen Ryhove ter Stad in kwam ry-
 den, en, verneemende wat'er gebeurd ware,
 't spel op nieuws aan den gang hielp, dry-
 vende, dat men gevaar liep van uit het bedde
 geligt te worden, zo men 'er nu op sloop.
 Zyne aanhangers, behalven Imbize, die zig
 nu buiten schoots hieldt, volgen hem, naar
 's Prinses hof en naar 's Graaven Slot, prikke-
 lende, onder weg, de gemeente, met begeer-
 te naar vryheid en eere, zonder egter mer-
 kelyken aanhang mede te sleepen. Ryhove
 toen, bezeffende hoe gevaarlyk hy stont,
 en wat hem een kort en moedig besluit waar-
 dig zou kunnen zyn, streeft naar 't Huis des
 Hertogs van Aarfchot, doet het zig openen,
 neemt den Hertog gevangen; ook daarna de
 Heeren van Rasfinghem en van Swevighem,
 Jakob Hesfels en *Jan de la Porte*, Raaden van
 Hesfels, Vlaanderen, *Jan Visch* of *Vischer*, Baljuw
 van Ingelmonster, en verscheiden' anderen.
 Toen was hy meester van Gend, daar hy zig
 sterkte, met driehonderd soldaaten, en de
 burgervendels, by voorraad, aan hem deedt
 zweeren, tot dat 'er nader last van de alge-
 meene Staaten en den Prinsse komen zou. Op
 den negenden van Slagtmaand, kwam 'er,
 op

Hy
 neemt
 den Her-
 tog van
 Aarfchot,
 Hesfels,
 Visch en
 verschei-
 den' an-
 deren ge-
 vangen.

op den naam der Gendfche Edelen , * aan **FILIP III**
 zienlyken en gemeente , een Gefchrift in 't **1577.**
 licht , waarin de gevangen' Heeren beschul-
 digd werden „ dat zy den Prins van de Ru- *** nota-
 blien.**

„ waardy over Brabant zogten te verftee-
 „ ken , en fcheuring te verwekken onder de
 „ Landfchappen ; dat zy voorhadden , den
 „ Aartshertog tot Landvoogd en eenen Raad
 „ van Staate naar hunnen zin te kiezen , bui-
 „ ten bewilliging des Konings en der alge-
 „ meene Staaten ; dat zy volk in Gend had-
 „ den willen brengen , en den Prins zouden
 „ hebben beoorloogd , zo hy zig 't bewind
 „ over Brabant niet onttrokken hadt ; en dat
 „ zy 't Land liever tot eenen roof aan Don
 „ Jan zouden overgegeven , dan in deezen
 „ hunnen toeleg te kort gefchooten hebben.”

Voorts froomde men eenen Brief onder 't
 volk , die gezeid werdt , door Heffels , aan
 den Graave van Roeux gefchreeven te zyn ,
 luidende „ dat men de zaak , by Don Jan ,
 „ voortzetten moest , om den *fchendigen ket-*
 „ *ter* ,” dat 's den Prins „ met al zynen aan-
 „ hang , te leeren opzitten.”

De algemeene Staaten toonden , midlerwyl, **De Staa-**
 weinig genoeg en over 't gene te Gend was **ten en de**
 voorgevallen , zendende den Advokaat Lies- **Prins**
 veld derwaards , om de gevangenen te doen **toon**
 ontslaan. Zelfs vaardigde de Prins Jonkheer **zig mis-**
 Arend van Dorp af naar Gend , om te wege **noegd**
 te brengen , dat men Aarfchet los liet , die **over 't**
 kort hierna , op vrye voeten gefield werdt **bedryf**
 (r). Ryhove , die dit hadt zoeken te belet- **der Gen-**
 ten, **taaren.**
 ontsla- **Aarfchet**
 gen. **wordt**

(r) *Boek XI. Boek, bl. 308 enz. [903 enz.]*

FILIPSIII
1577.

men, voor 's Lands vyand gehouden hadden, hoedanig zy hem ook, voortaan, van elk wilden aangemerkt hebben, en verklaarende, daarenboven, alle zyne aanhangers voor wederfpannigen en strafbaar aan lyf en goed (t). Ten zelfden dage, gebooden zy, op 's Konings naam, aan te tekenen de goederen, die men wist den aanhangeren van Don Jan toe te behooren: ook, dat alle Amptenaars, die hunne dienften, buiten verlof, verlaaten hadden, binnen vyftien dagen, tot dezelveu zouden hebben weder te keeren, of anders hunne Ampten verbeuren. Voorts, werdt fcherpelyk verbooden, eenigen onderftand te doen aan Don Jan, of eenige gemeenfchap met hem te houden (u). Daarna flooten de algemeene Staaten eene nadere onderlinge verbindtenis, waarby de Roomfchen en Onroomfchen elkanderen wederzydsche befcherming beloofden (v). Toen werden de Abten van S. Geertruids en Marolles, de Hertog van Aarfchot en de Heer van Fresin naar Antwerpen gezonden, om den Aartshertoge voorteleggen de punten, op welken men hem de Opper-Landvoogdy begeerde op te draagen, welker voornaamften hier op uitkwamen: „ De Aartshertog „ zal den Koning en den algemeenen Staat „ ten trouwe zweeren. De byzondere Stad- „ houders, Krygsoverften en Knegten zul- „ len hem gelyken eed doen. De algemeene „ Staaten zullen een Raad van Staate „ op-

Voor-
waarden
op wel-
ken de
Aarts-
hertog
Matthias
tot alge-
meenen
Land-
voogd
aange-
nomen
wordt.

(t) BOR XI. Boek, bl. 317. [917].
(u) BOR XI. Boek, bl. 317 [917].
(v) THUANUS Libr. LXIV. p. 223. HOOFD XII. Boek, bl. 558.

FRANS III „ opregten , om nevens hem te regeeren ,
1577. „ naar welks befluiten , zyne Hoogheid zig
 „ zal hebben te voegen. In zaaken van groot
 „ belang , zal hy niets mogen doen , buiten
 „ bewilliging der algemeene Staaten , die
 „ zelfs diergelyke zaaken den aanzienlyksten
 „ en der gemeente zullen moeten voordraa-
 „ gen , eer zy 'er op befluiten. De Aarts-
 „ hertog zal de oude voorregten herftellen ,
 „ en in gebruik brengen. De algemeene en
 „ byzondere Staaten zullen , zo dikwils en
 „ zo lang zy 't goedvinden , mogen vergade-
 „ ren. De Gendfche Bevrediging zal ftand
 „ houden , en de uitlegging der duifterheden
 „ in dezelve ftaan aan de algemeene Staaten.
 „ De Landvoogd zal geene grooter' Lyfwagt
 „ begeeren , dan hem , naar tydsgelegenheid ,
 „ door de Staaten , zal worden toegevoegd.
 „ Hy en de Raad zullen de hooge Krygs-
 „ ampten begeeven , by toeftemming der al-
 „ gemeene Staaten. In tyd van oorlog , zal
 „ hy de Krygszaaken beleiden , by eenen
 „ Krygsraad , hem toe te voegen door de
 „ Staaten. Deezen behouden 't beftier van
 „ 's Lands penningen aan zig. De aanhan-
 „ gers van Don Jan zal men , naar ftreng-
 „ heid van Regte , vervolgen , en alle Sloten
 „ afwerpen , waartoe verlof gegeven is. De
 „ Aartshertog zal alles , wat na 't inneemen
 „ van Namen gedaan is , bekragtigen , waar-
 „ toe men den Koning ook verzoeken zal.
 „ Ook zal zyne Hoogheid , door den Keizer
 „ en andere Duitfche Vorften , 't herroepen
 „ van Don Jan , by den Koning , tragten uit
 „ te werken. Hy zal geene vreemdelingen

„ in zynen dienst neemen mogen. Die hy FILIPS III
 „ reeds heeft, of by lastbrief der Staaten 1577.
 „ nog aanneemen mogt, zullen naar geene
 „ Ampten mogen staan, noch zig bemoeijen
 „ met zaaken van Regeeringe. Zo de Aarts-
 „ hertog eenigen deezer voorwaarden over-
 „ treedt, of krenkt, houden zig de Staaten
 „ van alle gehoorzaamheid aan hem ontflaa-
 „ gen, en bedingen de vryheid, om de wa-
 „ penen tegen hem op te neemen, zo hy ge-
 „ weld tegen hen gebruiken wilde, eer hy 't
 „ gekreukte gebeterd hadt.” Op zulke be-
 „ krompen' voorwaarden, die Matthias egter,
 „ na eenig kort beraad, met dankzegging, aan-
 „ nam (w), deedt hy den eed, te Brusiel, op 1578.
 „ den twintigsten van Louwmaand des volgen-
 „ den jaars. Weinige dagen te vooren, hadt De Prins
 „ men, ter algemeene Staatsvergaderinge, in wordt,
 „ overweeging genomen, of de Aartshertog op
 „ nu, volgens de gewoonte der algemeene nieuws,
 „ Landvoogden, niet als Stadhouder van Bra- als Stad-
 „ bant moest aangemerkt, en Oranje, derhal- houder
 „ ve, van 't bewind in dit gewest ontslaagen van Bra-
 „ worden. Doch de Prins hadt de meerderheid bant en
 „ der Staaten thans zo volkomen op zyne zy- als alge-
 „ de, dat men niet alleen besloot, hem, op meene
 „ nieuws, als Stadhouder van Brabant, welken Stede-
 „ naam men nu, voor dien van Ruwaard, schein houder
 „ te kiezen, aan te stellen, maar Matthias des
 „ ook te verzoeken, om hem te verheffen, tot Aarts-
 „ zynen Stedehouder over alle de Nederlan- hertogs
 „ den. De Aartshertog, die niets afflaan durf- beede-
 „ de, dat hem, van wege den Prince en de al- digd.
 „ ge-

(w) Bor. XII. Boek, bl. 7. 1927.

FILIP:III 1578. gemeene Staaten, werdt voorgehouden, be-
 ——— willigden in dit verzoek, en de Prins deelt
 den eed op beide deeze waardigheden, te
 gelyk met Matthias (x). Zyn gezag steeg
 zo hoog onder den jongen Vorst, dat men
 hem, ten deezen tyde, begon aan te zien, als
 hebbende het opperbewind over de meeste
 Nederlanden. Matthias hadt zo weinig van
 den klem der Regeeringe in handen, dat de
 aanhangers van Don Jan hem, niet geheel ten
 onregte, den *Griffier van den Prinse van Oran-*
je noemden (y), als hadt hy slegts te tekenen
 gehad, 't gene hem, door den Prinse, werdt
 voorgelegd.

XIX. *Hohenlo*
belegert
Roer-
monde;
doch ver-
laat de
Stad we-
derom.
 Onder 't regelen van zo veele Staatszaa-
 ken, werden de zaaken van oorloge, flauw-
 lyk, voortgezet. De Graaf van Hohenlo,
 was, met twaalf vendelen Knechten en hon-
 derdenvyftig Ruiters, in Wynmaand des voor-
 leeden jaars, gekomen voor Roermonde,
 daar hy 't langer dan twee maanden uithieldt.
 Doch Hierges en Mondragon, met eenen
 tamelyken hoop geoeffend Krygsvolk, door
 Don Jan, derwaards gezonden, noodzaakten
 hem, de Stad te verlaaten, op den derden
 van Louwmaand. Hy wierp zig toen in eene
 schans, aan de overzyde der Maaze, *Tolenz*
 genoemd, waaruit hy, insgelyks, verdree-
 ven werdt. Daarna inieet hy eenige vendels
 in Gelder en in Venlo. 't Volk van Hierges
 en Mondragon, Roermonde gefpyst en wel
 bezet hebbende, week naar 't Land van Lim-
 burg,

(x) Bor. XII. *Boek*, bl. 8 [929]

(y) Tassis *Libr.* IV. p. 290.

burg, op de tyding, dat eenig ander volk ELIJS III
 van Don Jan, omtrent Namen, gevaar liep 1578.
 van overvallen te worden van de Staatſchen,
 die egter, hieromtrent, niet anders uitvoer-
 den, dan dat zy Bouvignes, by verdrag,
 en 't Slot Dispontin ſtormenderhand innamen (z).

Ondertuſſchen deedt men, in Holland, nog Aanſlag
 al zyn beſt, om de Stad Amſterdam te ver- op Am-
 eenigen met de andere Leden des Landſchaps. ſterdam.
 Men begon den toevoer naar deeze Stad, die,
 eenigen tyd herwaards, vry geſield was ge-
 weest (a), wederom te belemmeren (b),
 onaan gezien de Prins den Staaten, reeds in
 Wynmaand laatſleeden, by herhaaling, hadt
 aangeſchreeven, dat men der Stad de voor-
 deelen, bedongen by de Gendſche Vrede,
 behoorde te laaten genieten. 't Uiterſte, dat
 men haar toefondt, was het haalen van leef-
 togt, met kleine ſchuiten, mids betaalende
 den tol (c). Doch een gerugt, federt ver-
 ſpreid, dat Amſterdam briefgemeenſchap
 hieldt met Don Jan, en, door hem, geveid
 werdt, met de hoope van ontzet, deedt de
 Staaten, wat laater, beſluiten, om de Stad,
 op de beſte wyze mogelyk, te overmeeste-
 ren; doch zonder plondering en overlaſt der
 burgerye. De aanſlag werdt toevertrouwd
 aan den Kolofel *Herman Helling*, en aan den
 Hopman *Nikolaas Ruikhaver*, die tien vendelen
 voetvolk onder zig hadden: vier van welken,
 vgr-

(z) *Boek XI. Boek, bl. 303 [187].*

(a) *Refol. Holl. 1 April 1577. bl. 14.*

(b) *Refol. Holl. 19 Aug. 1577. bl. 186.*

(c) *Boek XI. Boek, bl. 302 [186].*

FILIPS III verborgen in twee ſchepen, den driebentwintigſten van Slagtmaand laatſtleeden, vroeg 1578. in den morgenſond, gekomen waren voor de Haarlemmer Poort. De anderen zes waren hier ook beſcheiden; doch hadden zig, door misvatting, meent men, van den naam Haarlemmer Poort, voor de Poort der Stad Haarlem vervoegd. Men was, na 't ſluiten der Gendſche Bevrediging, te Amſterdam gewoon geweest, 's Prinſen volk, zelfs in tamelyken getale, ter Stad in te laten, mids zy de wapenen afleiden aan de poort. Helings Luitenant was dan, 's avonds te voeren, met zeven of agt knegten, binnen gekomen, en den gantſchen nagt, in de Stad, vrolyk geweest. Tuſſchen zeven en agt uren, keert dit volk wederom naar de Poort, eiſcht het geweer te rug, en treedt naar buiten. Hier wordenze ontmoet van eenigen hunner ſpitsbroederen. Men valt aan 't ſpeelen; voorts aan het twiſten, in ſchyn, waarna 't geweer uit raakt, als wilde men elkan- deren te lyve. De wagt aan de poort mengt zig toen in 't geſchil; doch wordt, terſond, overvallen van de eene en van de andere partye, gedeeltelyk gedood, gedeeltelyk gekwetst en verjaagd. De Poortier werdt doorſtooten, de Poort bezet, en 't volk uit de ſchepen, met vliegende vendels, ter Stad in gelaaten. Zy trokken, regtuit, naarden dam, zonder tegenſtand te ontmoeten. Eenigen hielden zig, onderweg, op, met het beſtormen van het Koorenmeetershuisje, dat zy voor 't Stadhuis aanzagen. Doch op den dam, daar burgers en foldaaten de wagt hadden, leeden de

de Staatschen eenen fellen aanftoot. Helling FILIPS III.
1578.
wist, midlerwyl, niet wat hy denken zou van het agterblyven der zes vendelen. Terwyl hy om dezelve zendt, en daarenboven Hopman *Gerard van Woerden van Vliet*, die te Zaandam lag, om hulp laat aanzoeken, verloopt de tyd; de fchutters komen in de wapenen, en dringen hem wederom van den dam, den nieuwendyk op, tot aan de Poort, die ze ingekomen waren. Hier befchansten ze zig, inder yl, zo goed als ze konden. Ook deedt Helling eenige briefjes fchryven en verfpreden, gevuld met bedreigingen, zo men zig verder te weer ftelde, en beloften, zo men zig ftil hieldt. Maar de burgers, zien- de dat de Staatschen geen' verderen onderftand kreegen, wiesfen in getal en moed, voerden twee ftukjes gefchut naar de Poort, vuurden op de Staatschen, en troffen den Kolonel Helling, dat hy 't beftierf. Toen raakte zyn volk in wanorde, en aan 't wyken. Ruikhaver, in een burgers huis gevlooden, werdt, door iemant, die eenen byzonderen haat op hem hadt, in koelen bloede, doorfteken. Voorts, was 't getal der gefneuvelden, van wederzyde, klein. De Prins toonde zig zeer misnoegd over deeze onderneeming, die buiten zyne kennis gefchied was. De Staaten van Holland verfchoonden zig, zo goed als zy konden, bybrengende, dat men den aanflag voor zyne Doorlugtigheid bedekt gehouden hadt, om hem, in allen gevälle, buiten fchuld te houden: waarmede de Prins zig gezeggen liet; genoeg te vrede, dat hy zig by de algemeene Staaten hadt

FILIPS III hadt konnen ontschuldigen, voor welken hy
 1578. die van Holland hun gedrag liet verantwoor-
 den (d).

Amster-
 dam
 wordt
 zeer be-
 naauwd
 door So-
 noi.

De Staaten verlooren egter den toelag op
 Amsterdam niet uit het oog. De Stad werdt
 genoegzaam ingeflooten gehouden, door ver-
 scheiden' schanten en s'chepen, die om en
 voor dezelve lagen. De Regceering was, al
 federt eenigen tyd, overeengekomen met den
 Prinsse, wegens de voorwaarden, op welken
 zy zig met Holland vereenigen wilde. 't Ha-
 perde slegts aan de bewilliging der Staaten,
 die, om de Stad te doen afflaan van eenige
 punten, welken hun niet gevielen (e), last
 gaven aan Sonoï, om haar zo naauw te be-
 sluiten, dat 'er niets uit of in mogt, zonder
 zyne kennis en toestemming. Hy legerde zig
 dan, in 't Kathuizers Klooster, in 't Leproo-
 zenhuis en op verscheiden' buitenwegen. Ook
 nam hy de Zoutkeeten in, en wierp eene
 schans op den Haarlemmerdyk. Die van de
 Stad vuurden, nu en dan, op de Sonoïschen,
 uit eenen molen hieromtrent, en werden met
 vuuren beantwoord, zo dat 'er, van weder-
 zyde, eenig bloed gestort werdt. Terwyl de
 Stad dus ingeflooten was, werden 'er, van
 een zilveren S. Nikolaas beeld, verscheide-
 nerlei noodmunten geslaagen (f), die nog,
 by de liefhebbers van zeldzaamheden, be-
 waard worden. Dus stondt het met Amster-
 dam,

(d) *Boek XI. Boek, bl. 309 enz. [906 enz.] Hoogt XII. Boek, bl. 544 enz.*

(e) *Zie Resol. Holl. 14 July 1577. bl. 147. en Handv. van Amsterd. bl. 129 enz.*

(f) *G. VAN LOON Nederl. Historiepenning. I. Deel, bl. 252, 253.*

dam, op het einde van Louwmaand, toen de Gemagtigden der Stad, van Delft, te rug keerden, zonder meer dan een Bestand voor zes dagen, welk met den eersten van Sprokelmaand eindigen zou, met de Staaten te hebben kunnen sluiten. Sonoi zette, midlerwyl, de beschanfingen voort. Tegen het uitgaan van het kort Bestand, dat, op den tweeden, nog voor vier dagen verlengd werdt, keerden de Gemagtigden naar den Haage.

De Staaten van Utrecht hadden hier ook de hunnen, om 't geschil te bemiddelen. Deezehielden den Staaten van Holland voor, hoe veel werks 'er zyn zou aan het bemagtigen eener Stad, die, doof het openen haarer fluizen, waarmede men reeds begonnen was, gantsch Amsteland niet slegts; maar een groot deel van 't Stigt, van Rynland en 't Land van Woerden onder water kon zetten, tot onherstelbaar agterdeel van Pagters en eigenaars, die, zes of zeven jaaren, zonder inkomsten gezeten hebbende, na de Gentsche Vrede, al hun overfchot besteed hadden, aan fluisjes, molens, dyken, dammen, beesten en bouwgreedschap. Zy voegden 'er by, dat de kans des krygs onzeker was, en dat de Stad, met geweld bemagtigd wordende, in den grond bedorven zou zyn. Aan den anderen kant, gaven zy die van de Stad te bedenken, hoe veel onheils en bloedstorting zy veroorzaaken zouden, zo zy zig langer onbuiglyk hielden, daar by voegende, dat zy, zo Don Jan hen al verlost, zekerlyk Spaansche bezetting zouden inkrygen en den overlast uitstaan, dien hunne nabuuren ge-

FILIPSIII
1578.

Die van Utrecht bemiddelen een Verdrag tusfchen de Stad en de Staaten.

proefd

FILIPS III 1578. proefd hadden. Evenwel scheen men elkanderen niet nader te zullen kunnen komen. De Staaten braken de onderhandeling af, op den zesden. Doch die van Utrecht, zelven groot belang stellende in het sluiten van het Verdrag, ter oorzaake van den overlast, dien zy van 't water te wagten hadden, zo Amsterdam de sluizen verder opende, bragten partyen wederom by elkanderen. Men kwam dan, op den agtsten, overeen op den volgenden voet:

Inhoud van het zelve.

„ dat alleen de Roomsche Godsdienst, binnen de Stad en derzelver vryheid, en binnen de Ambagtsheerlykheden, aan de Stad behoorende, zou geoeffend worden: doch „ daar buiten, zou de oefening van den Hervormden Godsdienst ieder vrystaan. Ook „ zou den Hervormden eene eerlyke begraafplaats binnen de vesten worden vergund. „ Voorts werdt beraamd, dat het beleg terstond zou ophouden, mids een Burgemeester en vyf Vroedichappen zig, te Delft, in gyzeling begaven, tot dat de soldaaten, in Stads dienst, afgedankt, en andere vendels, in derzelver plaatse, door den „ Prinse, uit de ingezetenen, geworven zouden zyn: boven welken, in alles vier, vyf „ of zeshonderd man sterk zynde, de Stad, niet dan by hoogen nood, ter bescheidenheid van 'den Prinse, met meer Krygsvolk „ zou mogen belast worden; gelyk zy ook niet gehouden zou zyn, doortogt van Krygsvolk te gedoogen, dan by bewilliging der „ Wethouderschap. Dat de drie schutteryen „ wederom opgerecht zouden worden, uit de „ voornaamste en vreedzaamste burgers. Dat „ de

„ de ballingen vryelyk wederom in de Stad **FILIPS III**
 „ zouden mogen komen wonen. Dat de **1578.**
 „ Regeering, Amptenaars en Ingezetenen
 „ den eed doen zouden aan den Koning, als
 „ Graave, aan den Prinse, en aan de Stad.
 „ Doch de Geestelykheid zou zig regelen,
 „ naar de orde, beraamd by den Bisfchop
 „ van Haarlem. De Stad zou haare Hand-
 „ vesten en Vryheden, voor de beroerten
 „ verkreegen, behouden, met uitzondering
 „ ilegts van twee punten, het beroep op den
 „ grooten Raad te Mechelen en de uitbrei-
 „ ding van Stads gebied, tot vierhonderd
 „ roeden buiten de oude paalen, betreffen-
 „ de. Dat aangaande 't Paalgeld, welcer
 „ aan Amsterdam vergund, en geduurende
 „ de beroerten, door den Prins, aan Enk-
 „ huizen toegestaan, elk zyn Regt behouden
 „ zou. Dat de Stad niet zou draagen, in
 „ de schulden, door Holland en Zeeland,
 „ federt het begin des jaars 1572, gemaakt;
 „ doch in de lasten, na deezen, op te bren-
 „ gen, staatswyze bewilligen. Dat zy den
 „ uitvoer van 't Koorn niet zou verbieden,
 „ zo lang zy 'er genoegzaamen voorraad
 „ van hadt, ter besccheidenheid der Staaten.
 „ Dus de Schout, over verkorting ter zaa-
 „ ke van den Godsdienst, niemand in regten
 „ zou betrekken voor dat het bewys bon-
 „ dig gekeurd ware by vier perfoonen, door
 „ den Prins of de Staaten van Holland, en
 „ door Burgemeesters, uit de Poorters, te
 „ kiezen: die, in geval van verscnil, een'
 „ vylden tot zig zouden mogen neemen. Ie-
 „ der zou vryheid hebben van komen in, of
 „ ver-

FILIPS III
1578. „ vertrekken uit de Stad. Alle geregtelyke
 „ klagten tegen eenige Amsterdammers over
 „ 't voorleeden bestier der Stad zouden ge-
 „ schorst blyven , tot op nader orde , des-
 „ wege , by de algemeene Staaten , volgens
 „ de Gendfche Vrede , die , met dit Verdrag ,
 „ ook aangenomen werdt , te beraamen. De
 „ Prins en de Staaten van Holland namen
 „ aan , dit Verdrag te bekragtigen , en te
 „ verzoeken , dat zulks ook , door hunne
 „ Bondgenooten en door de algemeene en U-
 „ trechtsche Staaten , geschieden mogt (g).”
 Terstond na 't sluiten van dit Verdrag , kwa-
 men de gyzelaars , onder 't geleide van eenigen
 van Sonois soldaaten , in den Haage , en de
 Stad werdt , geheellyk , ontheeven van 't be-
 leg (h). Zo dra Amsterdam zig met de Staa-
 ten verdraagen had , begaven zig wederom
 derwaards een groot getal van uitgeweeke-
 Koopluiden : waardoor de handel , in de Sted-
 den van 't Noorderkwartier , merkelyk ver-
 liep (i).

XX. Don Jan hadt , midlerwyl , de verzonden
 Italiaanen en Spanjaarden , die Alexander
 Farneze , Prins van Parma , zoon der gewe-
 zen' Landvoogdesse , aan 't hoofd hadden (k) ,
 zo dra niet wederom in 't Land gekreegen ,
 of hy begon zig , met ernst , te bereiden
 ten oorloge. Zyn Leger , vermeerderd met
 Duitsche , Fransche en andere benden , mogt

nu

(g) Handv. van Amst. bl. 141 enz.

(h) BOR XII. Boek, bl. 2 enz. [921 enz.] HOUTT XIII. Boek 5
bl. 552 enz. 561 enz.

(i) VELIUS HOORN, bl. 460.

(k) STRADA-Dec. I. Libr. IX. p. 525.

nu agttienduizend man, behalve de Ruitery, ^{FILIPS III} haalen. De werving der algemeene Staaten ^{1578.} ging, daarentegen, traaglyk voort, hoe zeer de Prins 't werk zocht aan te binden: en schoon men hier, door den tyd, omtrent evenveel volks op de been kreeg, kon 't, in ervaarenis en kloekheid, niet haalen by dat des Landvoogds. De beide heiren lagen nu in 't Graaffchap Namen. Doch de Staaten, geenen veldslag waagen willende, voor dat zy meer volks hadden verzameld, hadden den Veldmarschalk Goignies gelast, af te zakken naar Brabant. Hy brak dan op met het Leger, den laatsten van Louwmaand, den weg naar Gemblours neemende (l). Don Jan, die, uit twee gevangenen, kennis van zyn voorneemen gekreegen hadt, volgde hem op de hielen. Farneze, vooruit gereeden, en ziende de Staatschen voorttrekken langs een eng pad, welk nevens eenen slykerigen weg liep, valt 'er op in, met den voortogt des Spaanschen Legers, verlaat de Staatschen en neemt Goignies gevangen. De meeste Ruiters waren 't ontvlugt (m). Van de knegten bleeven 'er zesduizend ten minsten, dooden en gevangenen. De Spaanschen, die dit stuk, in anderhalf uur tyds, uitvoerden, waren, in 't begin van den fryd, niet boven zeshonderd, op 't laatst, niet boven twaalfhonderd Ruiters sterk geweest, van welken 'er maar agt of tien getineuveld waren. Gemblours, omtrent welke Stad deeze neerlaag voorviel, ^{Gem-}werdt, ^{blours}gaat over

(l) BOR XII. Boek, bl. II enz. [932 enz.].

(m) STRADA Dec. I. Libr. IX. p. 532.

FILIPS III werdt, terftondt hierna, opgegeven. Zo groot
 1578. was de verflagenheid te Brusfel, dat de Aarts-
 hertog, de Prins en de Staaten, des anderen-
 daags, naar Antwerpen vertoogen, Brusfel,
 met dertig vendelen onder den Graave van
 Boflu, bezet latende. Men verwachtte hier
 den vyand, van uur tot uur, voor de poor-
 ten. Doch Don Jan vondt zig te zwak van
 volk, om aan Brusfel te denken: en om nieu-
 we werving te doen, ontbrak het hem aan
 geld. Hy befteedde zyne kragten dan, aan
 het inneemen van eenige zwakke Plaatsen,
 waardoor hy 't gantfche Land met fchrik

Ook Leu- vervulde. Leuven, de Schotfche bezetting
ven, Tie- uitgeworpen hebbende, koos zyne zyde, on-
nen, Aar- der beding van onbezet te blyven. Judoigne
fchot, en Tienen gaven zig gewillig over. Aarfchot
Diest, liet zig dwingen. Ook Bouvignes en Sichem,
Sichem eene Heerlykheid des Prinzen van Oranje. Diest
en ver- en Leuven gingen, by verdrag, aan Parma
fcheiden over. Daarna, Nivelles, Roeux, Soignies,
andere Chimai (n). Doch alle deeze Plaatsen, in Bra-
Steden. bant en in Henegouwen gelegen, waren van
 weinig belang, en mogten, met elkanderen,
 op verre na niet haalen by het eene Amftterdam,
 dat, ten deezen tyde, de Spaanfche zyde ver-
 laaten hadt.

Vrugte- Wat vroeger was 'er wederom van vrede
looze gehandeld. De Koning hadt den Heer de
Vrede- Selles herwaards gezonden, met brieven,
hande- waarby hy vorderde, dat men den Room-
ding. fchen Godsdienst en de gehoorzaamheid te
 hent

hemwaards onderhieldt, gelyk ten tyde zyns **FILIPSIII**
 Vaders. In 't Berigtſchrift van Selles, las **1578.**
 men zelfs, dat de Staaten dit reeds beloofd
 hadden: 't welk hun zeer vreemd in de ooren
 klonk, alzo zy verklaarden, dit nimmer
 volftrektelyk, maar alleen, op den voet van
 de Gendſche Vrede en het eeuwig Gebod,
 te hebben toegezeid. De Heer van Selles rigt-
 te dan niets uit, tot bevordering der Vrede:
 waartoe Don Jan, na de overwinning, by
 Gemblours behaald, ook minder genegen-
 heid toonde. Zelfs verweet hy den Staaten,
 dat zy hun woord braken, eene Volks-re-
 geering zogten op te regten, en 's Konings
 Onderzaaten, met ondraaglyke bevelen en
 ſchattingen, bezwaarden (o). Graaf Otto
 Henrik van Zwartſenburg, door den Keizer
 afgezonden, om de Vrede tuſſchen den Ko-
 ning en de algemeene Staaten te bewerken,
 keerde ook onverrichter zaake te rug (p). In
 Sprokkelmaand, kwam 'er een Koninglyk Pla-
 kaat uit, waarby den Staaten bevolen werdt,
 hun volk af te danken, met verklaring dat
 zyne Majesteit al hun bedryf wetteloos hielt,
 geenerlei ſchatting aan hun betaald wilde
 hebben, en de amptenaars, die Don Jan
 niet volgden, van hunnen dienst ontzette-
 de (q).

De algemeene Staaten dan, ziende alle De Sta-
 hoop tot Vrede verdweenen, beſlooten, zig, ten ſtel-
 ſterker dan te vooren te wapenen. Oran- len zig
 je tot het in ſtaat,

(o) BOR XII. Boek, bl. 16 enz. [938 enz.].
 (p) BOR XII. Boek, bl. 14 [935.] en Auth. Stuk. I. Deel
 bl. 176.
 (q) BOR XII. Boek, bl. 22 (946.)

FILIPS III 1578. je bieldt hieraan de hand, door den Aartshertog. Men ontwierp eenen staat van oorlog, vierhonderdduizend guldens ter maand be-loopende; die egter, eerlang, met nog tweehonderdduizend guldens, vermeerderd werdt. De Aartshertog, de Prins en de Raad van Staate mogten werven, daar zy 't best oordeelden, zonder de Staaten vooraf te kennen. Oranje verwierf, daarenboven, van die van Antwerpen, twintigduizend ponden Vlaamsch ter leen, tot aanritsgeld. Doch om de ingewilligde penningen te vinden, moest men verscheiden' nieuwe lasten leggen, op de mondbehoefsten en in- en uitgaande Koopmanschappen. Holland en Zeeland hadden zig, met 's Prinsen bewilliging, federt den aanvang des oorlogs met Don Jan, gehouden buiten gemeenschap van lasten met de andere Landfchappen. Alleenlyk hadden zy zig verbonden, om hunne eigen' bezettingen te bezorgen, en zo veele Oorlogsfchepen, te onderhouden, als de Prins raadzaam vinden zou: behalve nog vyf-entwintig vendels, van tweehonderd koppen ieder; en honderd Ruiters, in de andere Landfchappen. Doch nu verzogten de algemeene Staaten, dat men, ook in Holland en Zeeland, het heffen toeliet van de nieuwe in- en uitgaande regten op de Koopmanschappen: 't welk de Staaten der twee Landfchappen deedt besluiten, om, in de plaats hiervan, de zes vendels van den Kolonel Ysfelstein ook ten hunnen laste te neemen. Nog betaalden zy, eenige maanden lang, vyf andere vendels, die gebruikt werden, om Kampen en Deventer

vervol-
 gen van
 den kryg
 tegen
 Don Jan.

Holland
 en Zee-
 land
 houden
 zig buit-
 en ge-
 meen-
 schap
 van las-
 ten.

ter te winnen. Zelfs lieten zy, gedurende FILIPS III
1578. eenige maanden, de geleigelden, die men in Holland en Zeeland opbragt, volgen aan de algemeene Staaten, die zig hiermede te vrede hielden (r). De twee Landfchappen droegen dus weinig minder, dan toen zy alleen den oorlog op den hals hadden: doch de onderzinding leerde hen, eerlang, dat zy wyslyk gedaan hadden aan huis op zig zelve te houden.

Terwyl de algemeene Staaten zig dus in Aanflag staat stelden, om, volgens den raad des Prin- op S. fen van Oranje, niet flegts verweerender, Guilain
en Maas-
tricht. maar zelfs aanvallender wyze te oorloogen, fmeedde Don Jan verfcheiden' aanlagen om de eene of de andere Stad, door verraad, te bemagtigen. Doch te S. Guilain en te Maas- tricht, daar hy eene gevaarlyke muitery onder de Walfche Knegten verwekt hadt, miflukte het hem. Te Brugge, broeide ook eenige heimelyke ontrouw. Doch de Staatschgezinden alhier wisten zig, tot ftyving hunner partye, van het Slot te Sluis meester te maaken. Ook wierp Ryhove, met omtrent Brugge
verze-
kerd
door Ry-
hove. duizend man te voet en veertig te paarde, by donker, uit Gend getoogen, zig, onver- doer Ry- hoeds, binnen Brugge, waardoor de Stad, hove. voor de Staatfchen, verzekerd werdt (s). De Don Jan
bemag-
tigt Philip-
peville, Vesting Philippeville, die Don Jan eerst, door heimelyk verftand met den Overfte Glimes, Heere van Florennes, zocht te bemagtigen, ging daarna, ftrengelyk belegerd zynde, by ver-

(r) BON XII. Boek, bl. 23 [1948].

(s) BON XII. Boek, bl. 24 [1959].

FILIPS III 1578. verdrag, aan hem over, op den een-entwintigsten van Bloemaand. De Prins van Parma overmeesterde, omtrent deezen tyd, de sterke vesting Limburg, van merkelyk belang, om den bystand uit Duitschland te ontvangen: voorts ook het Slot Valkenburg en het Steedje Daalhem, daar yslyke wreedheeden gepleegd werden (1).

Parma
Lim-
burg,
Valken-
burg en
Daal-
hem.

XXI.
Hande-
ling met
de Ko-
ninginne
van En-
geland.

De algemeene Staaten verzuimden, onder-
tusfchen, niet, de gunst der nabuurige Mo-
gendheden te zoeken, en hun gedrag, by de-
zelve te verdedigen. In Louwmaand, had-
den ze reeds een Verdrag met de Koninginne
van Engeland geslooten, waarby hun dui-
zend Ruiters en vierduizend Knegten beloofd
waren. Ook stondt Elizabet hun, wat laater,
toe, op haar geloove, honderdduizend pon-
den sterlings van de Londensche burgerye op
te neemen, mids dat eenige Nederlandfche
Steden, by haar te noemen, schriftelyk be-
loofden, deeze somme, binnen 's jaars, we-
derom af te leggen. Doch de Staaten ver-
bonden zig, daarenboven, der Koninginne,
nog niet zonder vreeze voor de aanslagen
van Don Jan op Engeland, des noods, met
veertig Oorlogfchepen by te staan (2). E-
lizabet verfchoonde dit haar gedrag by Filips
en Don Jan, zo goed als zy konde, voorgee-
vende, dat zy, met het ondersteunen der Staa-
ten, niets anders bedoelde, dan hen te be-
letten, dat zy zig niet met Frankryk ver-
bonden. Doch deeze verontfchuldiging vondt
geen

(1) *FOR XII. Boek, bl. 25 [95]*.

(2) *Act. Publ. Angl. Tom. VI. P. VI. p. 170*.

geen' ingang altoos. Ook hieldt de Konin- Philip III
gin haare manschap t'huis, en besloot, se- 1578.
dert, de Staaten verder met geld te onder-
steunen. Men bediende zig van de pennin-
gen, die men uit Engeland trok, tot het
aanwerven van volk, onder Hertoge Joan Ka-
zimir (v).

Met Frankryk was men ook wederom in De Her-
onderhandeling getreden, sedert dat de Her-
tog van Anjou, kort na den Slag by Gem-
blours, zynen Geheimschryver aan de alge-
meene Staaten gezonden hadt, om hun on-
geluk te beklagen, en hun zyne hulp aan-
te bieden. De Heeren van Aubigny en Man-
sart waren, hierop, naar Frankryk afgevaar-
digd, om 's Hertogs meening nader te ver-
staan (w). De Roomsche Staaten, ziende
Don Jan, aan den eenen kant, veld winnen,
en, aan den anderen, bedugt, dat de groote
magt, die Hertog Kazimir byeen bragt, den
Onroomschen, hier te Lande, te zeer sty-
ven mogt, neigden flerk tot het aanbinden
van den handel met Anjou. De Graaf van
Lalaing, de Heer van Frefin, en Diederich
Lighthart, hielden te S. Guilain een mondge-
sprek met Antoni van Silli, Graave van Ro-
chepot, en Rochus van Sorbieres, Heer van
Pruneaux, derwaards gezonden door den
Hertoge. Men sprak hier weinig van voor-
waarden. Alleenlyk werdt, met algemeene
woorden, gezeid, dat de Hertog, in de Ne-
derlanden komende, alomme, met gengen-
heid,

(v) BOEK XII. Boek, II. 24 [949].

(w) BOEK XII. Boek, II. 24 [950].

FILIPSIheid, ontvangen zou worden. Hierop besloot
 1578. hy tot het verzamelen van eenig volk op de
 grenzen van Henegouwen, en begaf zig, eer-
 lang, in persoon herwaards (x).

Gezant- Doch eer dit gebeurde, hadden de alge-
 schap der meene Staaten *Joan van Gend*, *Heer van Ooye*,
 Staaten den Heer van Aldegonde en andere aanzien-
 op den lyke luiden afgezonden naar den Ryksdag te
 Ryksdag Worms (y), om, gelyk ze, reeds in Sprok-
 te kelmaand, op eene vergadering der West-
 Worms. faalfche Kreittle, gepoogd hadden, de toe-
 genegenheid der Duitsche Voriten te hun-

Aldegon- waards te winnen. Aldegonde deedt hier,
 des Re- op den zevenden van Bloei maand, eene fier-
 devoe- lyke en wydluftige Redevoering, in de La-
 ring al- tynsche taale, waarin hy, ophaalende, wat
 daar. de Nederlanders, onder Alva, onder Reque-
 fens, en onder Don Jan, geleeden hadden,
 der Vergaderinge voorhieldt „ dat de laatste
 „ nu met geen ander oogmerk vrede aan-
 „ boodt, dan om de Gendfche Bevrediging
 „ te krenken, en wederom in te voeren Pla-
 „ kaaten, die, mogt men 't zeggen, meer
 „ met bloed dan met inkt, gefchreeven wa-
 „ ren. Hy verzogt, wyders, de Stenden
 „ des Ryks, hierop, agt te geeven; alzo de
 „ brand, die Nederland dreigde te vertee-
 „ ren, Duitschland, daarna, niet verfchoo-
 „ nen zou. Alva hadt, zeide hy, reeds op
 „ 't bemagtigen van Munster, Keulen en den
 „ Rynftroom toegelegd; Requesens gevland
 „ op Embden. De Nederlanden waren, van
 „ ouds

(x) THUANUS *Libr. LXVI. p. 268.*

(y) HOR *XII. Boek, bl. 24 [952.]*

„ ouds , met Duitschland verknogt geweest , FILIPSIII
1578.
 „ en nog onlangs hadt Keizer Rudolf ver-
 „ klaard , dat hy ze hieldt voor een der tref-
 „ lykste leden des Roomfchen Ryks. Hy
 „ vertrouwde dan , dat men zig den nood
 „ der Nederlanden zou aantrekken , en voor-
 „ eerst , Don Jan in den Ryksban doen :
 „ voorts , hem geenen toevoer laten aan-
 „ brengen , en eindelyk , de Duitfche Ko-
 „ lonellen en Hopluiden uit zynen dienst te
 „ rug ontbieden. Ten befluite , beloofde hy ,
 „ van wege de algemeene Staaten , dat 'er ,
 „ op 't fluk der munte , die men , uit hoogen
 „ nood , boven de orde , by 't Ryk bepaald ,
 „ hadt moeten doen fteigeren , en op het loo-
 „ pen en ftroopen der Staatfche Krygskneg-
 „ ten , over welke twee punten , op de Ver-
 „ gadering der Westfaalfche Kreittle , ge-
 „ klaagd was , zo dra mogelyk nieuwe en
 „ betere fchikkingen gemaakt zouden wor-
 „ den (z).” Doch deeze bezending en aan- Vrugte-
loosheid
deezes
bezen-
ding.
 fpraak , waartegen Don Jans gezanten , die
 den Ryksdag , inſgelyks , bywoonden , zo veel
 woelden , als zy konden , wrogt niet anders
 uit , dan dat zy de Stenden befluiten deedt ,
 hunnen vlyt , op nieuws , aan 't bemiddelen
 der Vrede te beſteeden. Ook kwam , eerlang ,
 Graaf Otto Henrik van Zwartfenburg weder-
 om herwaards ten deezen einde , op eenen
 tyd , dat de Koning van Frankryk , om te
 toonen dat hy geen deel hadt aan de onder-
 neeming zyns broeders , en de Koningin van
 Engeland ook hunne gezanten by Don Jan
 had-

(z) BOEK XII. Boek, bl. 27 enz. [955 enz.]

FILIP III hadden , tot bevordering der Vrede. Zwart-
 1578. fenburg en de Engelschen drongen toen fterk
 op het fluiten van een Belfand, of ten min-
 ften op het wederzyds verminderen van Krygs-
 volk, terwyl de Vredchandeling duurde. Doch
 de Staaten konden hiertoe niet verftaan, waar-
 op de handel, die flegts gediend hadt, om
 't gebruik der Staatfche benden, die met zo
 zwaare kosten byeen gebragt waren, te be-
 letten of te vertragen, wederom afgebroken
 werdt (a).

De ver-
 volging
 om den
 Gods-
 dienst
 neemt af.

De vervolging om den Godsdienst, die on-
 der Requens nog fterk in zwang gegaan
 hadt, hieldt byna geheel op, ten tyde van
 Don Jan. Want fchoon hy, kort na dat men
 hem tot Landvoogd hadt aangenomen, een
 Plakaat liet uitgaan tegen de Ketters, waar-
 na, het onthalzen van eenen Kleermaaker te
 Mechelen, die ter preeke was geweest, op
 een vonnis van Schepenen, bekragtigd door
 Don Jan, gevolgd was (b); zo verloor de
 Raad der Beroerten, in zo verre, zyn gezag,
 dat 'er, ten deezen tyde, niet dan weinige
 Doopsgezinden, te Antwerpen, ter dood ge-
 bragt werden (c). Maar de algemeene en
 fommige byzondere Staaten en Steden floe-
 gen, fcherper dan voorheen, agt op het ge-
 drag der Kerkelyken en fommiger Gezindhe-
 den. De algemeene Staaten verbooden, in
 Grasmaand, by Plakaat aan de Geestelyken,
 iet te leeren, dat naar wederfpannigheid
 finaakte, of frydig ware, met het ontzag,
 welk

(a) BOR XII. Boek. bl. 44 enz. [978 enz.].

(b) BOR X. Boek, bl. 247 [819, 820].

(c) BRANDT Reform. I. Deel, bl. 586.

welk men den Aartshertoge en den Prinse ^{FILIPS III} van Oranje schuldig was. Ook wilden zy, ^{1578.} dat elk zig onthieldt van het stooren der gemeene ruste en des Roomfchen Godsdienfts buiten Holland en Zeeland, vorderende, wyders, dat, alle Amptenaars, Wethouders en Geestelyken de Gendfche Vrede, ende vyandschap tegen Don Jan bezweeren zouden (*d*). Doch de Jezuiten te Antwerpen en een gedeelte der Minderbroederen aldaar maakten zwaarigheid in het doen van deezen eed: waarop zy ter Stad uit geleid werden. Ter zelfder gelegenheid, toogen ook alle de Minderbroeders uit Utrecht. Te Brugge en te Gend werden eenigen van die orde om Sodomie ten vuure gedoemd (*e*): 't welk veel toebragt om ter laatfter plaatse de vier bedelorden ter Stad uit te bannen. By deezen ongewoonen yver tegen de Geestelykheid, in de Roomfche Nederlanden, kwam, eerlang, een verbod van het zenden der *Annaten*, of eerste Jaargelden naar Rome, gelyk, door de Prelaaten, by derzelve inwydinge, plag te geschieden: uit al het welke men bespeurde, dat de algemeene Staaten voorhadden, der Geestelykheid, die veelen hielden voor de eerste oorzaak der beroerten, de wicken te korten.

De Onroomfchen werden, midlerwyl, door zulk een gedrag, zeer gestyfd in de gedagten, dat zy de waarheid op hunne zyde hadden: 't welk, nevens het wederkeeren van een

De Jezuiten
vertrekken uit
Antwerpen: de
Minderbroeders
uit Utrecht.

XXII.
Op-
schud-
ding te
Amster-
dam:
waaruit

(*d*) Bor XII. Boek, bl. 24 [1950].
(*e*) Bor XII. Boek, bl. 27 [1953].

FILIPS III
1578.

het afzet-
ten der
Regeer-
inge en
het in-
voeren
der Her-
vormin-
ge ont-
staat.

een groot getal van uitgeweekenen, het breed gezag des Prinzen, de gunst der Engelsche Koninginne en het naderen des Duitfchen Legers onder Hertoge Joan Kazimir, die de Hervormde Leer beleedt, hun den moed zo geweldig deedt wasfen, dat zy, op verfcheiden' Plaatsen, niet flegts in Holland en Zeeland, maar zelfs onder de Roomschegezinde Staaten, tot grove uitfpoorigheden voortfloegen. Te Amsterdam, zag men de eerfte ongefchiktheid, min door beweging van 't graauw, dan door 't beleid van veelen der treflykfte burgeren. Men mompelde hier, dat Don Jan, onder voorwendfel van, toevoer te brengen naar Deventer en Kampen, eenen aanflag op de Stad in den zin hadt, zonder dat ooit regt gebleeken is, of hier iets aan ware, dan of 't flegts, looslyk, wierdt verfpread, om beroerte te verwekken. Doch Aldegonde hadt, op zyne reize naar Worms, den algemeenen Staaten berigt, dat de Spaanfchen zig van Amsterdam wilden verzekeren, met fchepen, bekomen van den Koning van Zweeden (f), welke tyding, wat veranderd, naar de Stad kon overgewaaid zyn. Joan van Mathenes, Adriaan van der Myle en Francois Maalzon, Gemagtigden der Staaten van Holland, waren, al federt eenigen tyd, te Amsterdam, geweest, om, volgens de punten van 't Verdrag, in Sprokkelmaand geflooten, orde te ftellen. Zy hadden vier beuden burger foldaaten aangenomen, en de oude fchuttersyden wederom opgerecht, en vol-

tallig

(f) *Box X. Boek, bl. 26* [1952.]

tallig gemaakt. Straks daarna, rees 'er ge- **PHILIP III**
 schil tusfchen de Onroomsche fchutters en de **1578.**
 Regeering, over de wyze van waaken. De
 fchutters vorderden meer verzekerdheid, dan
 de Regeering zig verpligt hielt toe te ftaan.
 Voorts toonden zig de Onroomschen, in 't
 gemeen, gebelgd, dat men hun eene al te
 afzigtelyke begraafplaats hadt aangewezen,
 daar men overeen gekomen was, dat hun ee-
 ne eerlyke zou worden vergund. 't Morren
 hierover duurde eenigen tyd, zonder dat de
 Regeering toegaf. De Onroomschen dan,
 elkanderen geduuriglyk opftookende, beslui-
 ten, eindelyk, eenen kans te waagen, en
 hunnen partyen den voet te ligten, eer men 't
 hun deedt. Meester Willem Bardes, Zoon
 van den gewezen Schout der Stede, en zeer
 yverig voor de Hervorminge, was, eenigen
 tyd geleeden, wederom in Amsterdam geko-
 men, en daar de voornaamfte voorftander
 der Onroomschen. Deez' fchryft, op den
 vier-entwintigften van Bloeimaand, aan So-
 noi, wiens Luitenant hy voor deezen ge-
 weest was, dat hy zyn volk gereed te houden
 hadt, om, op 't eerfte bevel van de Staaten
 van Holland, of van derzelve Gemagtigden,
 te konnen optrekken. Ook ontboodt hy ee-
 nen fchootvryen helm en rondas, tot zyn ge-
 bruik: blyks genoeg, dat hy iet geweldigs
 voorhadt. Sonoi antwoordde, terftond, dat
 zyn last volbragt zou worden. Des anderen
 daags, 't was een Zondag, kwam Thomas
 van Thielt, gewezen Abt van S. Bernards by
 Antwerpen, aan den S. Antonisdyk, buiten de
 vryheid der Stede, voor de Onroomschen,
 pre-

FILIPS III 1578. prediken. Wat hy geleerd hebbe, vindt men nergens gemeld. Zo veel is 'er van, dat de Onroomschen, terstond na de preeke, afspraak maakten, en tyd, wyze en tekenen beraamden, om den ontworpen aanlag ter uitvoeringe te brengen. Zy begeeven zig dan elk naar zyn huis, houdende zig op hunne hoede, met waaken, den gantschen nacht door. 's Morgens, den zesentwintigsten van Bloei-maand, vervoegen zig Bardes, *Maarten Koster*, *Adriaan Kromhout*, *Adriaan Pauw* en *Guillaume du Gardin*, op 't Stadhuis, om, voor 't laatst, te beproeven, wat de Regeering den Onroomschen zou willen toestaan, Etlyke reizen gaan zy over en weder, van 't Stadhuis naar de herberg der Gemagtigden van de Staaten, die op den Dam was, en van hier wederom naar 't Stadhuis, tusfchen den drang des volks door, dat, van alle kanten samengevloeid, met ongeduld, verwachtte, hoe 't 'er afloopen wilde. Kort na den middag, als de markt ontledigd was van huis-luiden en zuivel, komt Gardin op de puye, ligt den hoed, en zet dien terstond weder op. Dit beduidde, dat 'er by de Heeren, met woorden, niets te winnen was. *Simon Henrikszoon Jonkhein*, Hopman over een der vier vendelen Burgerfoldaaten, die al van elfuuren af in de wapenen geweest waren, treedt, wat laater, van 't Stadhuis af, slaande de armen van elkanderen, en te kennen geevende, dat 'er aan Burgemeesteren geen verzetten viel. Voorts, voegt hy zig by zyn vendel, om de nieuwe Kerk te beschermen. Hierop, lost zeker foldaat een musket, uit de Waage:

FILIPSIII
1578.

ge: op welk teken matroos voor den dag springt, met vliegende vlaggen, roepende: *wie Oranje lief heeft, toone het, en volge my.* Straks stuijt de rest der Onroomschen op straat, volk van allerlei soort, arbeider, ambachtsman, koopman, rentenier; doch de ballingen de vooriten. Een deel rent naar 't bus-huis, sleept 'er het geschut uit, plant het op den Dam, en vult de toegangen, derwaards, met wolbaalen, die, by geval, aan de Waag lagen. Toen valt men aan 't smyten, met steenen, naar de Vierfchaar, om de nagtwagt, passende aldaar, in tyden van onraad, op het afbranden van zeker haakgeschut, te verdryven. Doch als 'er geen vuur gegeven werdt, stort men ten Stadhuize in, haalt den Schout, en de oude en regeerende Wethouderfchap daar af, of uit derzelver wooningen, en brengt ze op de Waag. Van daar worden ze, meest allen, nevens verscheiden' Paapen en alle de Minderbroeders, tusfchen twee regels soldaaten door, naar 't Water, in verscheiden' vaartuigen, fcheep gebragt: onder 't schreeuwen van 't graauw, *dat men ze naar de galg voeren moest, daar zy menig eenen aan geholpen hadden.* Zy werden, maar pas buiten de Stad, aan den S. Antonis dyk, wederom opgezet. Doch erger lot hadden eenigen gevreesd, met naame de oud Burgemeester, Henrik Dirkszoon, die geene andere rekening gemaakt hadt, dan dat men 't fchip, met hen allen, buiten de boom, in den grond geboord zou hebben; waarom hy twee hemden, hem door zyne vrouw nagezonden, aan de dienstmaagd te rug gaf, zegen-

MAXIMILIANUS de II. by der
gratien Gods Rooms Keyser al
tyt vermeerder s Ryks Koning
van Hongaryen en Boheme etc
GESTORVEN DEN 12 OCTOBER
M D LXXVI.

FILIP III 1578. gende, *dat hyze niet noodig zou hebben.* Nu liet hy zig, met eenige anderen, naar Haarlem voeren, daar hem nog boertens lust aankwam, en hy tegen zyne makkers zeide: *een ding hebben wy vergeeten:* en als zy vraagden, *wat?* hernam hy, *de kruywagen*, in Amsterdamsch betekenende het middel, om diemen wil in 't bewind te helpen, en de dingen te stieren, naar zynen zin. Als men hem ook vraagde, wat hem dacht van dit verhanden der hekken van de Regeering? antwoordde hy, met een diergelyk laag spreekwoord, *huimetuit. hoedt u voor de weerstuit*, waarmede hy zeggen wilde, dat zy, die nu op 't kussen geraakt waren, by verwiseling van tyden, daar wel eens wederom afraaken konden (g). Ondertusfchen, was dit uitluiden der Regenten gebeurd, zonder dat 'er iemant gewond werdt. Maar 't graauw viel, terstond hierna, in 't Minderbroeders Klooster, daar beelden en altaaren geschonden en verbryzeld werden. Tegen den avond, werden de oorden van belang bezet door de Onroomschen. Vier ligten gaste plaatsten zig in 't Toorentje of Burgemeesters Kamer, schimpswyze de Burgemeesters naspeelende. De verwoerde Regeering werdt, des anderen daags, van eed en dienst ontslaagen, door de drie Schutteryen, ten overstaan der Heeren van Mathenes en van der Myle. Doch de Stad stondt zonder Overheid, tot op den derden dag. Toen werden 'er, by de meeste stemmen der rotgezellen, zesendertig agbaare Schur-

(g) HOOFD II. Boek, bl, 63.

Schutters verkooren, die, den agt-entwintig-^{FILIPSIIE}sten, op 't Stadhuis vergaderd, Willem Bar-^{1578.}des, Maarten Janszoon Koster, Adriaan Reinerszoon Kromhout en *Dirk Janszoon Graaf* tot Burgemeesters stonden. Op gelyke wyze, werden Schepens, Vroedschappen en de overige Regeering gemaakt. De Onderfchout, *Willem Maartenszoon Kalf*, werdt tot Schout verheeven. De Kerken bleeven nog wel eene week gesloten. Toen ging 'er de Wethouderfchap heenen, en liet 'er, door eenige Timmerluiden, de beelden wegneemen. De Hervormden begonden terstond in de Oude Kerke te prediken, en weinige dagen daarna, ook in de Nieuwe (*h*). De Lutherfchen en Doopsgezinden hielden ook Godsdienstige Byeenkomsten in de Stad, met kennis en verlof der Wethouderen, die zelfs, schoon tegen den zin van eenigen hunner Geloofsgenooten, den Roomschegezinden toelieten, in 't heimelyk, te vergaderen (*i*).

Op de omkeering van Amsterdam, volgde ^{XXIII.} diergelyke beweging te Haarlem, daar de ^{Verandering binnen Haarlem.} soldaaten 't werk uitvoerden en grooter baadaadigheid bedreeven. Den negen-entwintigsten van Bloemaand, zynde Sakramentsdag, vielen zy, terstond na 't eindigen der misse, met geveld geweer, in de groote Kerke, die gepropt was met menschen. Eenigen, zo burgers als geestelyken, werden gekwetst by deeze gelegenheid: de Priester, *Pieter Balling*, van agteren, doorstooten. De Schout Ruik-

(*h*) HOOPF XIII. Boek, bl. 577 enz. BOE XII. Boek, bl. 26 [1557].

(*i*) BRANDT Reform. I. Deel, bl. 601.

FILIPSIJ III
1578.
 haver en de Burgemeester Kies vertoonden zig eerst in de Kerke, toen alles geplonderd en vernield was, en dedden 't geboefte ligtelyk verschooijen: dat, egter, de markt bezet hieldt, en daarna de Kloosters en Kerken der Minderbroederen en Predikheeren plonderde. Ook werden eenige Begynen-orden van linnen en wollen en eetwaaren beroofd. Dit ongebonden Krygsvolk, drie vendelen iterk, werdt eerlang uit Haarlem naar elders verlegd: de moorder van den Priester Balling, door de Staaten van Holland, met de dood gestraft. De groote Kerk bleef toe, tot in Herfstmaand, wannec de Regeering dezelve openen, en, onaan gezien de tegenkanting der Roomschegezinden, die beweerden, dat zulks met het Verdrag van voldoening en de Gensche Vrede streeft, door de Hervormden, gebruiken liet (k). Om de Stad verder voor beroerte te hoeden, beslooten de Staaten, in Slagtmaand, den Schout last te geeven, om vyftig van de vertrouwdste Burgers in eed en dienst te neemen, en voorts een vendel Knegten, behendiglyk, daar binnen te brengen (l). Doch of zulks geschied zy, is my niet gebleeken.

De Prins verzorgt den Doopsgezinden vryheid van gewee- ten. Dus woelden de Hervormden, niet slegts tegen de Roomschegezinden, maar, daar zy de magt in handen hadden, ook somtyds tegen andere Gezindheden. Te Middelburg, hadt men, reeds in de Lente des voorleeden jaars, gepoogd, de Doopsgezinden, die zwaar- rig-

(k) Hoort XIII. Boek, bl. 579. Amzing Haarl. bl. 462.

(l) Resol. Holl. 11 Novemb 1578. bl. 33.

righeid maakten, in het doen van den burger-^{FILIP III}
 eed, om dat zy de eeden in 't gemeen ^{1578.}
 voor ongeoorloofd hielden, van 't burgerregt
 te verfteeken, of, ten minften, niet plegtig-
 lyk, tot burgers, aan te neemen. Doch de
 Prins hadt zig, hiertegen, zo ernstelyk ge-
 kant, dat deeze ophief, voor dien tyd, ftee-
 ken bleef. Hy beweerde „ dat hun *ja*, voor
 „ eenen eed, te ftrekken hadt, en dat zy,
 „ op dit ftuk, niet verder behoorden ge-
 „ drongen te worden, ten ware, men wilde
 „ billyken, dat de Papisten de Hervormden
 „ drongen tot het belyden van eenen Gods-
 „ dienst, die met derzelver geweeten ffreedt
 „ (*m*).” Doch na dat de Prins naar Brabant
 vertrokken was, werdt de toeleg hervat. De
 Wethouderfchap vergde hun zelfs, gewapend
 ter wagt te trekken, of geboodt hun, ander-
 zins, hunne winkels te fluiten. Zy vertoon-
 den hiertegen, dat zy overboodig waren,
 alle fchattingen te betaalen, en zelfs waakers
 in hunne plaatsfen te ftellen. Doch 't mogt niet
 baaten. Men fcheen hun de Stad te bang
 te willen maaken. Zy keerden zig dan we-
 derom tot den Prinfe, die den Wethouderen
 van Middelburg, op den zes-entwintigften
 van Hooimaand, wel ernstelyk anfchreef
 en belaste, de Doopsgezinden, om 't wei-
 geren van den eed en van 't wapenvoeren,
 niet meer moeilyk te vallen (*n*). Zyne Door-
 lugtigheid hadt byzondere liefde voor deeze
 gezindheid, alzo eenige leden derzelve hem;
 reeds

(*m*) HOOFD XII. Boek, bl. 501.

(*n*) BOEK XII Boek, bl. 56 [953]. HOOFD XIII. Boek, bl. 585.
 BRANDT Reform. I. Deel, bl. 586, 609.

Fig. III reeds in 't jaar 1572, eene goede fomme gelds,
 1578. naar hunne gelegenheid en die des tyds, tot
 vordering der gemeene zaake, verstrekt had-
 den (o).

De Her- Terwyl dit in Holland en in Zeeland
 vorming voorviel, begonden de Hervormden, in
 driogt de Roomfche Nederlanden, zig, insgelyks,
 door in langs hoe meer vryheid aan te maatigen. Te
 de Room- Antwerpen en te Gend, vingen ze, in de Len-
 fche Ne- te deezes jaars, wederom aan, genoegzaam
 derlan- in 't openbaar, te prediken en 't Avondmaal
 den. te houden. Ook besloot men hier, vrye Gods-
 dienftoefening te verzoeken: welk Besluit
 zynde goedgekeurd, in eene in- en uitheem-
 fche Sinode der Nederduitfche, Hoogduit-
 fche en Walfche Hervormde Kerken, te Dor-
 drecht, den tweeden van Zomermaand, aan-
 gefchreven (p); leverden de Hervormden in 't
 gemeen den Aartshertoge en den Raad van
 Staate, op den twee-entwintigften, een
 fneekfchrift over, waarby zy, aangewezen
 hebbende „ hoe veel zy, om den Godsdienst,
 „ geleeden hadden, en te gelyk, dat de Span-
 „ jaards, met al hun vervolgen, alleenlyk den
 „ aanwas van 't getal hunner Geloofsgenoo-
 „ ten hadden te wege gebragt; op 't ern-
 „ ftigst, verzogten, om vrye Godsdienstoe-
 „ fening, tot op eene algemeene of ten min-
 „ ften eene Nederlandfche Kerkelyke Ver-
 „ gadering. De Gendfche Vrede, die dit niet
 „ fcheen te gehengen, was reeds, door de
 „ Spanjaarden, verbroken, en behoefde,
 „ derhalve, door de Staaten niet gehou-
 „ den

Verzoek-
 fchrift
 der Her-
 vormden
 om vrye
 Gods-
 dienftoe-
 fening.

(o) BRANDT Reform. I. Deel, bl. 525.

(p) Zie BOEK XII. Boek, bl. 47 [981].

„ den te worden. De Heidensche Keizers FILIPSIII
 „ hadden de Christenen: de Christensche 1578.
 „ Keizers de verschillende gezindheden ge-
 „ duld. Verscheiden' Vorsten vergenoegden
 „ zig met het uiterlyke, zonder over 't ge-
 „ moed te willen heerschen. De Paus zelf
 „ verdroeg de Jooden: waarom zou men hen
 „ ook niet dulden, die, van hunne zyde, de
 „ Roomschegezinden ongestoord laten, en
 „ hier voor borg van eenige treffelyke uit-
 „ heemsche Vorsten of andere verzekering-
 „ gen geeven wilden (q).” Na eenige dagen
 „ toevens, leverden zy een tweede Verzoek-
 „ schrift in, waarby zy duidelyke beloften deden
 „ van den borgtogt eeniger uitheemsche
 „ Vorsten, mids de Roomschegezinden, van
 „ hunne zyde, diergelyken borgtogt leverden.
 „ Voorts sloegen zy voor „ eenige Perloonen,
 „ uit de Wethouders of uit de agtbaarste Bur-
 „ gers van beiderlei geloove, te laten kie-
 „ zen, om agt te geeven, op het onderhou-
 „ den der orde, die men stondt te beraamen:
 „ ook een diergelyk getal van burgeren te
 „ verbinden, om, voor hunne geloofsge-
 „ nooten, te verantwoorden, en eindelyk,
 „ eene plegtige verklaring en verbindtenis
 „ der Onroomschen, om niets aan te van-
 „ gen, tegen den Godsdienst, perloonen of
 „ goederen der Roomschegezinden: tot het
 „ naarkomen van welke verklaring, zig ook
 „ eenigen hunner aanzienlykste geloofsge-
 „ nooten verbinden zouden (r).”

De

(q) BOR XII. Boek, bl. 37 [668].

(r) BOR XII. Boek, bl. 40 [971].

FILIPSI De Aartshertog en de Raad van Staate,
 1578. dezze sineekfschriften ontvangen hebbende,
 ————— maakten een ontwerp eener *Religie - of Ge-*
XXIV. *loofs-Vrede*, waarin zy meenden, dat alle de
Reli- Landfchappen genoegten zouden behooren te
gie- of neemen. 't Bestondt uit dertig leden, wel-
Geloofs- ker voornaamften op deezen zijn uitliepen :
vrede, „ Dat alle wederzydfche beledigingen, na
door den „ de Gendfche Bevrediging voorgevallen ,
Aarts- „ zouden gehouden worden , als niet gefchied ,
hertoge „ en dat elk , voortaan , zyn gevoelen vrye-
en den „ lyk zou mogen beleeven. Dat de Room-
Raad van „ fche Godsdienst , in Holland en in Zeeland ,
Staate „ wederom herfteld zou worden , mids zy ,
ontwer- „ die 't begeerden , in de groote Steden en
pen. „ Dorpen , niet minder dan honderd Huisge-
 „ zinnen fterk waren , in de kleinen , 't groot-
 „ fte getal uitmaakten. Dat den Onroom-
 „ fchen , op gelyken voet , vryheid van Gods-
 „ dienftoefening gegund zou worden , door
 „ gantsch Nederland. Dat de Wethouders
 „ hiertoe , aan de eene en de andere gezind-
 „ heid , bekwaame Plaatsen zouden aanwy-
 „ zen , binnen welken , de Godsdienftoefe-
 „ ningen zouden moeten gefchieden. Daar
 „ flegts één Godsdienst gedoogd werdt , zou
 „ men , nogtans , geen onderzoek doen op
 „ iemants geloof. Die in eens anders Ker-
 „ ke kwam , zou geen en aanftoot mogen gee-
 „ ven , en zig naar de gewoonte aldaar moe-
 „ ten fchikken. De Onroomschen , buiten
 „ Holland en Zeeland , zouden de Zondagen ,
 „ Kersdag , de Aposteldagen , die van Ma-
 „ rias Boofchaf , Hemelvaart en Lichtmis ,
 „ nevens die van 't Sakrament , met het flui-
 „ ten

” ten van winkels en ’t nalaaten van hand- Filips III
 ” werk en koopmanschap, vieren moeten. 1578.
 ” In ’t begeeven van ampten, zou men niet
 ” op de geloofsgezindheid; maar alleen op
 ” de bekwaamheid der Perfoonen hebben agt
 ” te geeven. Eindelyk, zou ’er, in elke
 ” Stad, nevens de Wethouders, jaarlyks, vier
 ” Perfoonen van eere en aanzien gekoooren
 ” worden, om onderzoek te doen op alle
 ” overtredingen deezer Geloofsvrede, op
 ” welker berigt, midt het ten minsten door
 ” drie hunner ondertekend ware, de Magi-
 ” ftraat onverwyld regt zou moeten doen
 ” (s).”

” t Ontwerp der Geloofsvrede, den Ge- Hene-
 magtigden der byzondere Staaten overhan- gouwen
 digd en in elk gewest bekend geworden zyn- verwerpt
 de, smaakte noch Roomfchen noch On- de Ge-
 roomfchen. In Henegouwen, daar men wei- loofsvre-
 nige Onroomfchen, en thans veele gevlugt- de-
 te Geestelyken hadt, werdt de Geloofsvrede
 verfoeid, als een proefftuk van godloosheid
 (t). Te Antwerpen, drong men, daarente- Antwer-
 gen, op het vastitellen eener Geloofsvrede. pen aan-
 Ook hielden hier de Onroomfchen zo lang vaardize.
 en ernstig aan, dat hun, in Oogstmaand,
 eenige plaatsfen tot de oefening van hunnen
 Godsdienst werden afgeftaan (u). De Staaten De Staa-
 van Utrecht verwierpen de Geloofsvrede, ten van
 op ’t aantiaan van ’t Lid der Geestelykheid; Utrecht
 hoewel eenige Edelen voor ’t aannemen ge- wyzenze
 stemd hadden, midt men eenige Leeraars van de
 van

(s) METEEREN VIII. Boek, f. 141.

(t) BOR XII. Boek, bl. 55 [991].

(u) BOR XII. Boek, bl. 40 [973], 54 [990].

FILIPS III van de Augsburgsche belydenis zage te be-
1578. komen, van welken de Roomfchen, meen-

De Gro-
ninger
Ommel-
anden
en Leeu-
waarden.
neemen
ze aan.
De Her-
vorming
wordt, in
Gelder-
land, met
gewald,
inge-
voerd.

den zy, minder onveiligheid, de Hervormden merkelyke afbreuk te wagren hadden (v). De Groninger Ommelanden omhelsden de Geloofsvrede: ook de Stad Leeuwaarden, alwaar de Jakobynen Kerk den Hervormden geopend werdt (w). De Staaten van Gelderland hadden, in den aanvang deezes jaars, Graaf Jan van Nasfau tot hunnen Stadhouder verzogt en aangenomen (x): die, yverende voor de Hervormde Leere, de bezettingen van Predikanten voorzien hadt, tot welker gehoor, ook de Ingezetenen werden toegelaten. Voorts drong hy de Staaten fterk, tot het aanneemen der Geloofsvrede, die egter plat afgeweezen werdt; fchoon men verklaarde, by de Vereeniging met de andere Landfchappen, te willen volharden. De Hervormden toen, met zagtheid niets ziende te verwerven, bedienden zig van geweld, en namen, met hulp der foldaaten, verfcheiden Kerken in, te Gelder, te Wagtenonk, te Venlo, alwaar zelfs ook het Raadhuis overmeesterd werdt, en op verfcheiden andere plaatfen. De gemagtigden der Ridderfchap en eeniger Steden vielen klagtig over deezen moedwil aan de algemeene Staaten, en ook over 't afzetten van Kanselier en Raaden 's Hofes te Arnhem, niet zonder, van ter zyde, eenen freek te geeven aan Graave Jan, als zag hy al deeze wanorde, willens, door

(v) BOR XII. Boek, bl. 54 [991].
 (w) BOR XII. Boek, bl. 58 [996].
 (x) REYD II. Boek, bl. 17.

de vingeren. Hierop kreeg hy last, om orde te stellen, tot de meeste rust des Lands. Doch hy hadt het reeds van zelve kwaad genoeg met de zynen, wien hy nog te laauw schieen, en die, in plaats van zig in te binden, te Arnhem, te Nieuwmegeu, en in de meeste andere Plaatsen des Landschaps, eenige Kerken innamen (y).

FILIPSIIE
1578.

Te Goes in Zeeland, was, tot hiertoe, volgens den inhoud der voldoening, geen Godsdienst openlyk geoesend, dan de Roomsche. De Hervormden dan, ziende hoe 't elders toeging, verstouten zig, ook hier, op den agtentwintigsten van Herfstmaand, aan de Wethouderfchap te verzoeken, om in 't Zusterhuis te mogen prediken. Men vergunt hun de Kerk, in 't Gasthuis. Vier hunner, die gewapend binnen gestaan hadden, met den Predikant aan 't hoofd, morden, in 't uitgaan, *haar mogten de Paapen preeken*, drie gende de Kerk van 't Zusterhuis of die der Kruisbroederen te zullen inneemen, ten ware men hun eene van beide toefondt. Men besluit tot het laatste, en zy gelaaten zig, te vrede te zyn. De Wethouders egter, verneemende dat 'er nog iets fineulde, ontbieden den Predikant en nog eenigen boven, die 't ganfche Klooster der Kruisbroederen, vierhonderd guldens 's jaars tot onderhoud van eenen Predikant, en nog eenige punten vorderden, onder welken ook was, dat de Roomschen hunne plegtigheden alleenlyk binnen de kerk zouden hebben te oefenen.

De Herd
vormden
neemen
te Goes
in Zee-
land de
Kerken
in.

On-

FILIPSI III 1578. Onder dit handelen, komt de roep op het Raadhuis, dat de groote Kerk geformeel werdt. Men begeeft zig derwaards, en poogt het geweld te fluiten. Vergeefs. Eenige dagen daarna, komen de Predikanten van Vlissingen en Veere, verzeld van eenige Hoplieden, die zy hunnen Kerkenraad noemden, te Goes, verzoekende de Groote Kerk, voor hunne Geloofsgenooten, die, zeiden ze, *regt op dezelve hadden, vermids Gods woord zuiverlyk onder hen verkondigd werdt; waarom men zig zelve in 't bezit der Kerke stellen zou, zo zy met verzoeken niet te verkrygen was.* De Wethouderschap antwoordde „dat het verbreeken „der voldoening niet in haare magt stondt; „doch hielt men zig 't gebruik der Kerke „geoorloofd; zy zou het aanzien.” De Vlissinger Predikant hernam, hierop, dat de Heeren met het toestaan van de Kerke der Kruisbroederen 't Verdrag van voldoening reeds te buiten gegaan waren. Voorts nam dit gezelschap, het antwoord der Heeren opvattende als eene toestemming van hun verzoek, gang van 't Stadhuis naar de groote Kerk, daar, nog dien zelfden voormiddag, gepredikt werdt (z).

XXV. Op deeze wyze, hielt men de voldoeningen, die aan verscheiden' Hollandfche en Zeeuwfche Steden verleend waren. Op deeze wyze, werdt ook de hervorming, in eenige gewesten, ingevoerd. Doch nergens was de baldaadigheid hooger gesteegeen, dan te Gend. *Petrus Dathenus*, welcer een Moa-

(z) BOR XII. Boek, bl. 60 [999].

Monnik te Poperingen, die, reeds in 't ^{Philips III} jaar 1566, in Zeeland, gepredikt hadt (a); ^{1578.}
 doch, sedert, Leeraar der Hervormden te Gend geworden, en met den titel van Raadsheer van Hertoge Joan Kazimir voorzien was, voer, ten deeze tyde, hevig uit van den predikstoel, tegen 't heilloos punt der Gendfche Bevrediging, gelyk hy fprak, waarby den Roomfchen vryheid van Godsdienst werdt toegestaan. Hy noemde den Prins zelv', om het voorftaan van dit punt, *eenen, die om God noch Godsdienst gaf* (b). Hy kreeg veel volks aan zyne koorde, met naame zulken, die, over het vangen van Aarfchot en anderen, noch voor hunne veiligheid bekommerd waren. Imbize, den voornaamften Imbize
 deezer roervinken, tot Voorschepen, dat is, en de zynen verjaagen de
 Hooft der Wethouderen, gekooren zynde, Geestelykheid
 meende men, dat het tyd was, om zig, door uit Gend,
 't omkeeren van den Godsdienst, van 's volks Geestelykheid
 gunst en van eigen veiligheid te verzekeren. Men verjaagt de Geestelyken, men slaat de en veranderen
 Kerkelyke goederen aan, en men verzekert den
 zig, door Krygsvolk, van Ypere, gelyk men, Gods-
 te vooren, van Brugge gedaan hadt. Te Y- dienst
 pere, werden de wooningen des Bisfchops en gewel-
 eeniger Kanonniken geplonderd. Ook ving diglyk,
 men 'er verfcheiden' Perfoonen. In de Ste- fcheiden
 den Dendermonde, Oudenaarden, Aalst en Plaatsen
 anderen, fpeelden deeze luiden het zelfde van
 fpel, maatigende zig, voorts, het Regt der Vlaande-
 vier Leden van Vlaanderen aan, onder voor- ren.
 wend-

(a) Sentent. van Alva, bl. 66.

(b) REYD II. Boek, bl. 13.

FILIPS III
1578.

wendfel, dat het aan de gemeente vervallen was. Ook hielden zy de gemeene middelen in, die tot 's Lands algemeene fchatkist behoorden, verkogten de geestelyke goederen en geplonderde Kerkfieraaden, en besteedden 't geld, tot het aanwerpen van Krygsvolk en 't versterken van Gend. De Steden Antwerpen en Brussel, ende Heer van Aldegonde, van wege den Aartshertoge, den Prins, den Raad van Staate en de algemeene Staaten, kwamen hen, te vergeefs, vermaanen tot rust. Zy voeren voort, stommelden, alomme in Vlaanderen, de beelden ter Kerken uit, en sleepten den roof naar Gend (c).

Oorsprong van de partyfchap der *Malcontenten* of *Misnoegden*.

De Staaten der Walsche Gewesten, die by 't bewilligen in de Gendfche Bevrediging, bedongen hadden, dat zy zeven stemmen in de algemeene Staaten zouden inbrengen, te weten voor Artois en Henegouwen ieder ééne, voor Rysfel, Douai en Orchies, ééne te samen, en voor Doornik, het Doornikfche, Valenchyn en Mechelen ook ieder ééne; nu bespeurende, dat de Gendfche Vredenergens minder gehouden werdt, dan te Gend, daar zy gemaakt was, sloegen de handen in een, en hielden, insgelyks, de gemeene middelen in (d). De Vrouw van Steegers, Weduwe des Heeren van Glayon, verboodt, daarna, den Hervormden het prediken in haare Heerlykheid: 't welk den Gentenaaren vuur deedt vatten, die haar Huis overvielen en haar gevangen naar Gend sleepten (e).

Toen

(c) METEREN VIII. Boek, f. 142 vers.
(d) METEREN VIII. Boek, f. 142 vers.
(e) BOR XII. Boek, bl. 60 [99].

Toen grypen de Walfche regementen van Egmond, Capres, Bours, Heeze en Montigni, die, te vooren, by gebrek van betaaling, reeds, op 't punt van te muiten, gestaan hadden, de wapenen op, rukken ten platten lande van Gend in, en loopen het deerlyk af. Men gaf den Walfchen Staaten, en hunnen benden, die onder 't opperbevel stonden van *Emmanuel van Lalaing, Heere van Montigni*, al ras, den naam van *Malcontenten* of Misnoegden, dien zy ook aan zig lieten leunen. Fel was de binnenlandsche kryg, die uit deezen tweespalt ontstondt. De misnoegden, meest door aandryven van Montigni, plonderden verscheiden' ryke Vlaamsche Dorpen, en versterkten zig, te Meenen. De Gentenaars hielden zig doorgaans op, met het berooven van Kloosters en Kerken. Somtyds raakten partyen handgemeen, wanneer de Gentenaars, gemeenlyk, te kort sehooten. De Aartshertog en de algemeene Staaten dedden hun best, om deezen brand te bluschen. Doch hunne poogingen waren vrugteloos. Elk bleef staan, op het uiterste van zynen eisch. De Walfche Staaten vorderden, dat men den Roomschen Godsdienst herstelde, Kerken en Kloosters opbouwde en versierde, als te vooren, en de gevangen Heeren los liet. De Gentenaars eischten, daarentegen, dat men hun Montigni ter straffe overleverde, en den Hervormden Godsdienst, alomme, in Nederland, oefenen liet, in welk geval, zy den Roomschen ook vrye oefening zouden toestaan. Doch de gevangenen wilden ze vast hou-

FILIPS III
1578.

Twee-
dragt tus-
schen
hen en
de Gen-
tenaars.

FILIPS III
1578. houden, tot dat de vrees voor uitheemsch geweld over zou zyn (f).

Op-
schud-
ding te
Brusfel.

Terwyl dit te Gend voorviel, ontftondt 'er, te Brusfel, ook merkelyke beweging, ter oorzaake van den Godsdienst. De Heer van Champagne; dien 't wee deedt, dat de Onroomschen zo veel veld wonnen in de Roomsche gewesten, zegt, in Oogstmaand, de Hollandfche Knegten onder Denys van den Tempel, en die van Bosfu ter Stad uit te krygen, uit vreeze dat men, ook in Brusfel; gelyk elders; met hulp derzelven, den Roomschen Godsdienst zou willen hinderen. De Prins wist egter deezen toelag, ten Hove, behendiglyk om te ftooten. Doch Champagne bragt te wege, dat 'er, op den naam van de Geestelykheid, Adel, Wethouderschap en Gemeente, een smeekfchrift aan den Aartshertoge opgesteld werdt, waarby men verzogt, dat de Onroomsche Godsdienst buiten Brusfel blyven mogt. Men draagt dit smeekfchrift, onder eenen grooten toeloop van volk, naar 't Raadhuis; en vergt der Wethouderschap, dat ze eenigen uit haar magtige, om het naar Antwerpen te brengen. Zy, verzet over zulk een' voorflag, eischt tyd en beraad. De vertooners vallen aan 't dreigen, zeggende, *te weten wat hun te doen stontt*. Zy en de Wet, ten Stadhuize afgetreden, vinden 't volk te hoop geloopen; welk, ziende zyne Heeren ontfeld, vraagt; *wat 'er hapert?* Men toont hun 't verzoekschrift. 't Wordt gelezen; en, met tamelijke

(f) METRESEN VIII. Boek, f. 142. vers. 148. vers.

lyke aandacht, aangehoord. Onder andere FILIPS III
 redenen, waarmede het bekleed was, be- 1578.
 helsde het deeze, *dat men, binnen Brusfel, den*
stoel der Landsheeren, geenen Godsdienst, strydig
met den hunnen, behoorde te dulden, zo min als
zulks, te Parys, geleeden werdt. Op dit woord
 van Parys, fleeken sommigen de ooren op;
 die, den zin misvattende of willens ver-
 draaijende, elkanderen vraagen, *Hoe? Pa-*
ry's? hier den lasterlyken en vervloekten moord van
Parys na te speelen? dat 's de meening niet.
 Met loopen zy naar huis, om geweer. De
 soldaaten mengen 'er zig onder. Men roept,
 als uit eenen mond: *Zou hier de burger den*
burger, uit geloofshaat, den hals affnyden? zou
men Brusfel, gelyk Parys, tot een bloedbad maa-
ken? nooit, nooit, verstonden wy 't dus. Wy
willen ons schicken, naar 't gene, by zyne Hoog-
heid, den Raad van Staate, en de algemeene
Staaten, beraamd zal worden. En niemant zo
 koen, die hier tegen kikken, of hen uit den
 dut helpen durfde. De Wethouders, toen
 moed grypende, doen de inleveraars van 't
 fineektschrift opzoeken, en in hegtenis nee-
 men. Champagnei, als deel hebbende aan
 't bedryf der Heeren, die te Gend zaten,
 werdt derwaards gezonden. Eenigen ont-
 vlooden 't. Anderen werden, om hunne jongk-
 heid, verschoond, en kort hierna geslaakt
 (g); waarmede de beroerte volkomenlyk ge-
 stild was.

Onder zo veele en geweldige beweegin- De Her-
 gen, werdt de handel met den Hertoge van tog van
 Anjou Anjou
 komt te

FILIPS III Anjou vast voortgezet. Wy hebben te voo-
1578. ren gezien, dat hy volk hadt beginnen te ver-
 ————— zamenen, op de grenzen van Henegouwen.
Bergen Hier kreeg hy, eerlang, agtduizend Knegten
in Hene- en duizend Edelluiden, die op eigen' kosten te
gouwen paarde gefteegen waren, byeen. Doch Don
aan. Jan zondt derwaards Octavio Gonzaga, met
 eenig voet- en paardevolk, die vierhonderd
 Franschen, in 't Dorp Barlaimont, overvielen
 en versloegen. Eenigen bergden zig egter op
 't Slot, daar zy veilig waren, alzo de Spaan-
 schen geen grof geschut hadden (*h*). De Her-
 tog, sedert, eenige verdediging zyner ondernee-
 ming, in openbaaren druk, hebbende laaten
 uitgaan, waarin hy verklaarde, door de Ne-
 derlandsche Heeren, verzogt te zyn, om Ne-
 derland, eertyds een leen van Frankryk, te
 beschermen tegen de Spaansche dwinglandy,
 begaf zig, terstond hierop herwaards, en
 kwam, den twaalfden van Hooimaand, te Ber-
 gen in Henegouwen, aan, van waar hy eeni-
 ge Heeren naar Antwerpen afzondt, om de
 voorwaarden te helpen beraamen, op welken
 hy de bescherming der Landen op zig neemen
 zou. Terwyl hy hier vertoefde, gelukte het
 den Franschen, het Slot te Havrech te be-
 magtigen (*i*).

XXVI. 't Leger der algemeene Staaten, waarover
 Staat van onlangs *François de la Noue* tot Legermaar-
 't Spaan- schalk en tot Veldheer de Graaf van Bosfu
 sche en aangesteld waren, was nog niet boven agt-
 Staatfche duizend Knegten en tweeduizend Ruiters
 Leger. sterck,

(*h*) HOOFT XIII. Boek, bl. 575.

(*i*) METEREN VIII. Boek, f. 139.

sterk, en hadt zig, hierom, begraven by FILIPSIII
1578.
Mechelen, tusſchen Rimenant en den Demer. Don Jan, die omtrent twaalfduizend Knechten en vierduizend Paarden byeen hadt, beſloot dit Leger aan te vallen, eer het niet de Hoogduitſche benden, die, onder Hertoge Joan Kazimir, onder weg waren, ver-eenigen kon. Farneze hadt dit egter ontraaden, doch was overſtemd (k). Don Jan zet dan, den eenendertigſten van Hooimaand, te Aarſchot, over den Demer, overvalt en verjaagt eene hinderlaag, toegeſteld door Bosfu, die zig, egter, binnen zyn voordeel hielt. Don Jan zocht hem te tergen tot den ſtryd; doch hy bleef onbeweeglyk. Ein- Gevegt
by Rime-
nant. delyk, laat Don Jan *Alonſo Martines de Le-va*, met eene bende Spaanſche Keurlingen, eenen aanval doen op het Regiment Schotten van den Kolonel *John Norrits*, en houdt 'er, een groot deel van den dag, ſchutzgevaarte mede. Andere benden van wederzyde mengden zig ook in den ſtryd. Doch het kwam tot geen hoofdtreffen. Van wederzyde waren 'er eenige honderden geſneuveld, zo men eenigszins aan kan op de berigten, die men, by beiderlei ſchryvers, vindt. Don Jan dan, ziende hier niets uit te regten, keerde te rug, om zig wederom by Namen neder te ſtaan (l). Aarſchot, welk hy bezet gelaaten hadt, werdt, op den zevenden van Oogstmaand ingenomen, door de Staatſchen, doch wederom verlaaten, na dat zy 't geplönderd had-

(k) STRADA Dec. I. Libr. X. p. 560.

(l) STRADA Dec. I. Libr. X. p. 562 & ſeqq. BOEK XII. Boek,
§l. 51 [987], 59 [997].

FILIPSIII hadden, waarna het, andermaal, door de
1578. Spaanschen, overvallen, en, na 't moorden
 der weerlooze Ingezetenen, op nieuws, ge-
 ruimd werdt (*m*).

Ontwerp Ten deezen tyde, werdt 'er, om den Span-
 van eene jaarden, ook ter zee, afbreuk te doen, by de
 landing algemeene Staaten, overwoogen een voorslag
 in Span- van eene landing op de zee-kusten van Span-
 je, en tot je, of het aantasten en bemagtigen der Spaan-
 aantas- siche Zilvervloote. Willem van Blois van
 ting der Treslong, Admiraal van Zeeland, was de
 Zilver- voornaame aandryver van dit werk. Hy hadt
 vloote, zig sterk gemaakt, eenige Steden en byzon-
 dere Perfoonen te zullen beweegen, tot het
 opregten eener maatschappye, die agt-entwin-
 tig schepen in zee brengen zou, het minste
 van tagtig lasten, en elk voorzien met tagtig
 bootsgezellen, en twaalf yzeren gootelingen,
 schietende niet minder dan agt of tien pon-
 den yzers: ook met oorlogs- en mondbehoef-
 ten, voor zes maanden, alles buiten kosten
 der Staaten; mids deezen daarby voegden zes
 wel gestoffeerde Jagten, met twaalf- of vyf-
 tienhonderd Neêrlandsche soldaaten bemand,
 en dat zy 't opperbevel der Vloote gaven
 aan den Graave van Hohenlo, of een ander
 opperhoofd van gelyk aanzien. Doch de buit
 zou ten voordeele der reedren komen, mids
 de Krygsluiden 't regt der matroozen trok-
 ken, en de Overheid en Amptenaars ook,
 naar gebruik en behooren, erkend werden.
 De Prins hadt dit ontwerp den algemeenen
 Staaten voorgelegd, en, by derzelve goed-
 viii-

(*m*) *Boek XII. Boek, Bl. 52 [1988].*

vinden, Treslong reeds voorzien van eenen ^{Filips III} lastbrief, om tekening en inlaag te bevorderen. 1578.
 Doch de aanwasfende inwendige oneenigheden dedden deezen glimpigen toefleg in rook verdwynen (n).

De onderhandeling met den Hertoge van Anjou hadt der Koninginne van Engeland, reeds eenen geruimen tyd, in 't oog gesteken, en veroorzaakt, meent men, dat zy den Hertoge Joan Kazimir, die uit haar betaald werdt, last gegeven hadt, om tweeduizend ruiters en tweeduizend knechten meer te werven, dan zyne bestelling inhieldt; op dat zy, in allen gevalle, magt genoeg in Nederland hebben zou, om meester van 't spel te blyven (o), als 'er iet mogt te deelen vallen. Ook deedt zy den Koning van Frankryk aanzeggen, dat zy zig verpligt zou agten, Filips bystand te bieden, zo de Franschen zig dagten meester te maaken van de Nederlanden. Doch de Koning antwoordde, „ dat hy reden hadt om van haar te denken, 't geene zy hem durfde toefchryven, „ en dat Anjous bedryf hem niet aanging. „ Ook scheen de Koningin dit, hierna, te gelooven, en, dat de Koning zynen Broeder begaan liet, op dat hy ten Hove meer rust hebben zou: waarop zy besloot, de onderneeming des Hertogs te begunstigen. Doch eer zy dus ver veranderde, hadt zy, door haare Gezanten in Nederland, den handel met Anjou zoeken om te slooten, dreigende haar geld

(n) BOEK XII. Boek, bl. 56 [193.]

(o) REYD II. Boek, bl. 19.

FILIPSI
1578.

te zullen inhouden, ja zig tegen de Staaten te zullen aankanten, zo zy zig met de Franschen verbonden. De Staaten antwoordden, dat Anjou geschaapen stondt eene andere party te kiezen, zo zy niet spoedig met hem flooten. De Engelschen begeerden, hierop, dat men, vooraf, nog ten minsten eens, nader antwoord van de Koninginne afwagtte, welk, binnen agt of tien dagen, hier zyn kon. Doch de Walsche Staaten, bedugt dat de aankomst van Hertoge Kazimir de Onroomschen te zeer styven, en tot verder agterdeel van den Roomschen Godsdienst strekken mogt, bonden den handel met Anjous Gemagtigden, die ook dagelyks om afvaardiging aanhielden, zo ernstig aan (p), dat men, met deezem, op den dertienden van Oogstmaand, een verdrag floot, welk, op den twintigsten, te Bergen in Henegouwen, door den Hertoge, bekrachtigd werdt, en op deezem zyn uitkwam: „ Dat de Hertog zou uitgeroepen worden, voor *Beschermmer der Nederlandsche Vryheid*. Dat hy den Staaten, op zyne kosten, bystaan zou, met tienduizend knechten en tweeduizend paarden, drie maanden lang, en zo de kryg dan nog niet gecindigd ware, alleenlyk met drieduizend Knechten en vyfhonderd Ruiters. Dat men zig zou tragten te verbinden met andere Mogendheden, vooral met den Koning van Navarre, de Koningin van Engeland en den Hertog Joan Kazimir. De Staaten zouden den Hertoge van Anjou, die geen' oorlog om

Voorwaarden, op welken de Hertog van Anjou tot Beschermmer der Nederlandsche Vryheid aangenomen wordt.

(p) *BOEK XII. Boek, bl. 42 [974]. METELEN VIII. Boek, bl. 138 vers.* „ ge-

„ geloofszaaken, noch tegen Engeland, mogt FILIPPE III
 „ aanneemen, bytaan, zo hy besprongen 1578.
 „ werdt, uitgenomen tegen 't Keizerryk, En-
 „ gekand, Schotland en hunne verdere bond-
 „ genooten. De Hertog, in 't Leger zynde,
 „ zou 't opperst gezag in Krygszaaken hebben,
 „ gezamenlyk met de Staaten, wier plaats
 „ bekleed zou worden, door hunnen Veld-
 „ heer, thans den Graave van Bosfu, die,
 „ by afwezen zyner Hoogheid, zou gebie-
 „ den. 't Bestier der Landszaaken zou bly-
 „ ven by de Staaten, den Aartshertog Mat-
 „ thias, en den Raad van Staate. Zyne Hoog-
 „ heid zou geene verbindtenissen mogen aan-
 „ gaan, buiten kennis en bewilliging der
 „ Staaten; die zig ook niet, ten zynen na-
 „ deele, zouden mogen verbinden. Zo men
 „ geraaden vondt, van Landsheer te wisfe-
 „ len, zou men zynen Perfoon, voor alle
 „ anderen, daar toe beroepen. Tot zyne
 „ verzekering, zouden hem Quesnoi, Lan-
 „ drechies en Bavais ingeruimd worden, en
 „ zo hy Filippeville, Binch of Marienburg
 „ bemagtigde, nog eene deezer steden, ter
 „ zyner keure, in de plaats van Bavais. Ook
 „ zou hem eigen blyven alles wat hy over de
 „ Maaze veroverde, uitgenomen 't gene,
 „ nu, of federt de Gendfche Vrede, verce-
 „ nigd was met de Staaten: ook deeze Ste-
 „ den van verzekering, ten ware men hem
 „ de kosten des krygs wederom goed deedt.
 „ De plaats en, die men, by verdrag, zon-
 „ der dwang van wapenen, inkreeg, zou-
 „ den, tusfchen hem en de Staaten, half en
 „ half, gedeeld worden. Voorts moest hy

MAXIMILIAAN *Grave van Bossu
Heere van Benry etc.
Stadhouder over Holland
West-Vriesland ende Utrecht.*
GESTORVEN DEN 21 DECEMBER
M D LXXVIII.

FILIPSIII
1578.
„ zig vyand verklaaren van Don Jan en des-
„ zelfs aanhang, niet dan gebooren Franschen
„ herwaards brengen, ten ware op byzonder
„ verzoek der Staaten, zyne Zwitterfche Lyf-
„ wagt alleenlyk uitgenomen; zorg draagen,
„ dat geene Franfche benden den vyand by-
„ ftonden; goede krygstugt onderhouden, en,
„ zo 't hier toe komen mogt, de fteden van
„ verzekering wederom leveren in den itaat,
„ waarin hyze ontvangen hadt, behalve wan-
„ ncerze, door den vyand, bemagtigd wa-
„ ren (q).”

XXVII. Omtrent den tyd van het fluiten deezer o-
vereenkomst, kwam het lang verwagte Le-
ger van Hertoge Joan Kazimir in de Neder-
landen. De Hertog hadt, reeds in Zomer-
maand, eene verdediging van zyne onder-
neeming in 't licht gegeven, die hy alleen
zeide te ftrekken, om de Nederlanden tegen
Don Jan te befchermen. Hy was, over Keu-
len en Meurs, in 't Graaffchap Zutfen geko-
men. Doch hier bleef hy leggen, afwagten-
de betaaling voor 't volk, dat hy, boven zy-
ne beftelling, geworven hadt, waartoe de
Staaten geen middel hadden (r). Men be-
woog hem, eindelyk, weg te fpoeden, en
zyn Leger vereenigde zig, den zesentwintigften
van Oogstmaand, met dat van Bosfu, die nog
omtrent Mechelen lag.

Zwaare lasten der Staaten. Behalve de hulpbenden des Hertogs van
Anjou, bestondt nu de magt der Staaten, uit
veertienduizend Ruiters en vyfendertigdui-
zend

(q) BOR XII. Boek, bl. 43 [976].

(r) BOR XII. Boek, bl. 51 [987]. REYD II. Boek, bl. 19.

zend Knegten, en overtrof dus verre die van Don Jan. Doch 't ontbrak hun aan geld, om zo veel volks te onderhouden, 't Leger alleen, behalve de bezettingen, kostte, ter maand, negen tonnen schats, en daar verlieden 'er wel zes, dat men niet boven de vier tonnen inkreeg. Brabant werd uitgemergeld, door zo veel krygsvolk. Vlaanderen en de Waalen verteerden elkanderen, en hielden, wederzyds, de gemeene middelen in. Holland en Zeeland begonden slegts een weinig op hun verhaal te komen. Gelderland, Friesland en Overysfel hadden genoeg te doen met zig zelve. De overige gewesten waren of van klein vermogen, of in 's vyands geweld. De algemeene Staaten vonden zig, derhalve, in groote benaauwdheid. Bosfu schreef, midlerwyl, dat het volk aan 't muiten dreigde te slaan, zo 'er geen geld verschaft wierdt. De Aartshertog, de Prins, de Raad van Staate drongen hierop insgeelyks: doch verwierven meer niet dan eene maand agterstallige soldye (s). Nogtans liet het volk zig toen handelen, en Bosfu toog, met tweeduizend Knegten en even zo veel Ruiters, naar Leuven, om kennis te neemen van de gelegenheid der Stede. De bezetting deed eenen fellen uitval; doch werd, door de Staatfchen, naar binnen te rug gedreeven. 't Beleg van Leuven werd egter gestaakt, om dat het omgelegen Land kaal gegeten was. Bosfu trok, derhalve, met het Leger, naar Walsch-Brabant, om zig te verenigen

Anjou
bevestig-
t met
Bianch

FILIPUS III
1578.

(s) Bor XII. *Reuk*, II. 59 [1997].

FILIPS III met Anjou, die, op den negenden van Herfst-
1578. maand, Don Jan den oorlog verklaard heb-
 bende, Binch belegerde, welke Stad, op den
 zevenden van Wynmaand, aan hem overging.
 Ook kreeg hy, daarna, Maubeuge in, by ver-
 drag. Doch Landrechies en Quesnoi weiger-
 den Fransche bezetting te ontvangen. Te voo-
 ren, hadt Bosfu Nivelles, de Sloten van Sart,
 Genappe en eenige anderen bemagtigd, en
 zig, voorts, gewend naar Gemblours, om
 Don Jan uit te lokken tot eenen veldslag.
 Doch deeze hieldt zig, op zyne beurt, binnen
 zyn voordeel (t).

XXVIII. Het Spaansche Leger leedt, ten deezen ty-
 de, veel van de pest en bloedloop. Don Jan
 zelf ging, sedert eenigen tyd, aan eene slee-
 pende ziekte kwynen, die, zo wel als het
 deerlyk verloop zynere zaaken, hem, in de
 uiterste mistroostigheid, hadt doen vervallen.
 Uit twee brieven, van hem onderschept,
 blykt klaarlyk, dat men hem hadt zoeken
 zwart te maaken, by den Koning, die,
 schryft hy „ hem zo verlegen om geld liet,
 „ dat hy 't geene drie maanden zag uit te hou-
 „ den, terwyl hem het Leger der weder-
 „ spanningen, en dat der Franschen sterk
 „ drongen en benaauwden.” Tot zyne droef-
 geestigheid, die schier wanhoop geleck, sloeg,
 eerlang, eene pestige koorts, die hem, op
 den eersten van Wynmaand, uit het leeven
 rukte (u). Doch sommigen willen, dat hy
 van vergiftierf, welk de Koning, zyne trouw
 ver-

(t) *BOEK XII. Boek, bl. 59 [998].*

(u) *BOEK XII. Boek, bl. 64 [1004].*

verdagt houdende, hem zou hebben doen in-
 geeven. Ook vindt men gewaagd van eenen
 voorflag des Prinzen van Oranje aan hem,
 betreffende de middelen, om zig van de op-
 permagt der Nederlanden te verzekeren:
 welken voorflag hy, noch omhelsd noch kwa-
 lyk genomen zou hebben (y). Hy stierf, in
 het Dorp Bonge, in een armelyk huisje;
 doch werd, te Namen, met veel staatlic be-
 graaven. 't Opperbewind over 't Leger werd,
 by voorraad, opgedraagen aan ALEXAN-
 DER FARNEZE, PRINS VAN PARMA, wien de
 Koning, eerlang, ook de Landvoogd
 dy beval. Onder zyn beleid, welk dat van
 Don Jan, in kloekheid en voorzigtigheid, ver-
 re overtrof, leeden de Staaten veel afbreuks,
 en de zaaken der Spanjaarden herftelden zig
 spoediger, dan men zou hebben konnen ver-
 wagten.

FILIPS III
 1578.

De Prins
 van Par-
 ma volgt
 hem op
 in de
 Land-
 voogdye.

Midlerwyl, duurden de onlusten nog, tus-
 schen de Waalen en de Gentenaars. De eer-
 sten hadden eenen aanflag op Kortryk in den
 zin; waarom men, te Gend, besloot, zig van
 deeze Stad te verzekeren. Doch Ryhove,
 wien men dit toevertrouwd hadt, wilde Gend
 niet verlaaten, voor hy Heffels en Visch,
 twee der gevangen' Heeren, hadt zien op-
 knoopen. Hy hielt Imbize en anderen voor,
 „ dat de vonnissen van Egmond en Hoorne,
 „ door Heffels, waren opgesteld, die 'tzelfde
 „ lot den Prinse gedreigd hadt, en nog, dage-
 „ lyks, by zynen gryzen baard, zwoer, dat hy
 „ Ryhove en Imbize, eerlang, aan de galg zou
 „ hel-

(y) REYD II. Boek, bl. 21.

FILIP III
1578.

helfen." Men drong, ten deeze tyde, zeer op het slaaken der gevangenen, 't welk Ryhove te meer deedt staan op het ombrengen deezer twee, die hy, in felheid en woede, hielt uit te steeken boven de anderen. Imbize en de zynen vallen hem toe. Hy zelf treedt naar de gevangenis, haalt Heshels en Visch voor den dag, voert ze voor den Krygsraad, daar ze niet behoorden te regt gestaan te hebben; doch, na eene korte dingtaale, ter galge verweezen, en, zonder uitsfel, den vierden van Wynmaand, aan een' boom op den weg naar Koruryk, opgehangen werden. Heshels was een lid van den Raad der Be-roorten geweest, en hierom in den gemeenen haat (*w*). Visch hadt zig, als Baljuw, ook fel tegen de Onroomichen gedraagen: zo dat men waande niets te konnen verbeuren aan deezen twee. Ryhove, wien 't zweeren by den gryzen baard nog in den krop stak, schrolde hierop, pas voor dat Heshels opgeknoopt werdt: wanneer deeze, zo fier was hy in zyn uiterste, herzeide, *zulke gryze haren zult gy nimmer draagen*, en Ryhove wederom, *dat zult gy, schetm, liegen*: snydende hem, met eenen, een' lok van de kin, en steekende dien op zyn hoed: waarin hy van sommigen der zynen gevolgd werdt (*x*). Doch anderen melden, dat de scherpregtter Heshels den gantschen baard affneedt, en dien, pluimswyze om zynen hoed gelegd, herom droeg (*y*).

De

(*w*) Zie VI. Deel, Bl. 252.

(*x*) Hoort XIV. Boek, bl. 604. METEREN VIII. Boek, f. 143.

(*y*) ARNOLD. RAISSIUS in Notis ad VIGLIU Vit, p. 172.

De Hertog van Anjou, de Steden, hem tot FILIPSIIE verzekering toegezeid, niet hebbende kon- 1578.
 nen meester worden, en Mechelen en eenige andere Steden van klein belang, die hem, Misnoe-
 gen tus-
 fchen An-
 jou en
 Kazimir.
 door de Staaten, in de plaats, waren aange-
 booden, van de hand gewezen hebbende;
 dagt zig, zo men meende, te verzekeren van
 Bergen in Henegouwen (z). Doch 't ver-
 moeden, hiervan opgevat, bragt te wege,
 dat men daar alle de Franschen de Stad deedt
 ruimen. Anjou toen, om te toonen, dat hy
 niets diergelyks in den zin hadt, besloot, zig,
 met het Leger onder Bosfu, te vereenigen.
 Hy stondt nu gereed om op te breeken, toen
 hy vernam, dat Kazimir, die, misnoegd, om
 dat men Anjou ingchaald hadt, en Bosfu als
 Veldheer aanhieldt, onder wien hy niet staan
 wilde, zig tot nog toe niet by zyne benden
 hadt willen voegen; met omtrent vyfhon-
 derd paarden, naar Gend gereeden was (a).
 Met een, liep het gerugt, dat men Kazimir
 Graaf van Vlaanderen dagt te maaken, 't
 welk Anjou, zynen mond op de algemeene
 heerschappy der Nederlanden gemaakt heb-
 bende, te byster stooten moest. Veel onge-
 noegen rees hieruit, tusschen de Hoogduit-
 schen en Franschen, welk de Staaten, ver-
 geefts, zогten te slijsen. Anjou toonde zig nu
 geheel ongenegen om zyne benden met die Anjou
 dankt
 een deel
 zyner
 benden
 en daar-
 stond, na zyn
 der Staaten te vereenigen. Zelfs dankte hy
 tweeduizend Knegten en eenige Ruiters af,
 die zig, met zyne kennis, meent men, ter-

(z) REYD II. Boek II. 22. STRADA Dec. II. Libr. I. p. 9, II.
 (*) BUR XIII. Boek, bl. 68 [3].

FILIPSI
1578.

gantſche
heir af
en keert
naar
Frank-
ryk.

ftond, in dienst der Walfche misnoegden be-
gaven. Voorts, zondt hy den Heer van Bon-
nivet naar Gend, om te bewerken, dat men
't gefchil met de misnoegden aan zyne uit-
ſpraak verbleeve; en tocn deeze voorſlag gee-
nen ingang vondt, beftondt hy zyn gantſche
heir af te danken, en keerde, onverwagt, te-
rug naar Frankryk. De Staaten, by welken
hy zyn vertreck hadt doen ontfchuldigen, door
den Heere van Pruniaux, die voorwendde,
dat de Koning, zyn broeder, hem t'huis ont-
boden hadt, deden hem, een en andermaal,
verzoeken, de reis te willen ſchorſen, en be-
tuigden, door beleefde woorden en weidſche
beloſten, zelfs van een beeld te willen op-
regten ter zyner eere, hoe zeer zy zig in hem
gehouden rekenden. Evenwel waren ze, in
den tegenwoordigen verwarden toefland der
dingen, niet rouwig om zyn vertrek. Ook
hadden 't de Franſche foldaaten, by gebrek
van betaaling, op de grenzen, zo flegt aan-
gefteld, met plonderen en blaaken en aller-
lei moedwil, dat men zig, over 't aftrekken
deezer ongebonden' gaste, alomme verblyd
toonde (b).

XXIX.
De Prins
van O-
ranje
ſluit een
verdrag
met de
Gente-
naars.

Doch eer de Hertog van Anjou nog ver-
trokken was, hadt men zig, met hulp der
Engelſche Gezanten, die Kazimir in 't ongelyk
ftelden, zeer bevltygd, om de Gentenaars
tot reden te brengen. Maar, terwyl men te
Gend handelde, rees 'er wederom een hevi-
ge opftand in de Stad, die uitliep op het ver-
jaa-

(b) BOEK XIII. Boek, bl. 75 [10]. METEREN VIII. Boek,
f. 144.

jaagen van al wat 'er van Geestelyken nog o-^{Philips III}
 vergebleeven was, en 't verder plonderen en ^{1578.}
 vernielen van Kerkfieraaden en beelden. De
 Prins, dien sommigen hielden de hand in zo
 woest een bedryf te hebben, trok, om zig van
 deeze kladde te zuiveren, naar de Stad, en
 sloot 'er, eindelyk, een verdrag, welk, op
 den zestienden van Wintermaand, afgekond-
 digd werdt, en, ten voornaamsten deele,
 behelsde „ dat de Geestelyken, uitgenomen
 „ de vier bedelorden, wederom in 't bezit
 „ hunner goederen hersteld, en de Kerken,
 „ tusfchen Hervormden en Roomschegezin-
 „ den, verdeeld zouden worden, mids de
 „ laatsten geene openbaare ommegangen
 „ hielden, noch 't Sakrament, staatelyk, o-
 „ ver straat, droegen.” De zaak der gevan-
 gen' Heeren bleef egter nog onafgedaan, 't
 welk den Prins op nieuws in den haat bragt,
 by de Roomfchen. Ook behaalde hy, met
 het sluiten van dit verdrag, kleinen dank by
 zyne Geloofsgenooten, dryvende deezen,
 dat hy den Roomfchen te veel toegegeven
 hadt (c).

Tusfchen Groningen en de Ommelanden, ^{XXX.}
 was, reeds in 't voorleeden jaar, een hevi- ^{Twist}
 ge twist ontstaan, die, ten deezen tyde, werdt ^{tusfchen}
 bygelegd. De Ommelanders dreeven, dat ^{Gronin-}
 zy, der Stad het Verbond van den jaare 1482 ^{gen en de}
 wettelyk opgezeid hebbende (d), wederom ^{Ommel-}
 vryheid gekreegen hadden, om allerlei nee- ^{landen,}
 ringen te doen, 't welk hun, volgens dit Ver-
 bond,

(c) BOR XIII. Boek, bl. 68 enz. [3 enz.]

(d) R. FRESINGA Memor. bl. 36.

FILIPS III 1578. **1578.** bond, ongeoorloofd geweest was. De Groningers namen dit zo euvel, dat zy, wat laater, de Ommelander Gemagtigden verzekerden in derzelve Herberge, daar de Abt van Aduwart, een derzelve, eene ziekte haalde, van welke hy nimmer heritelde. Voorts bragt de Stad te wege, door tuschenpraak van den Heere van Ville, nu Graave van Rennenberg, welke titel hem van eenen Oom aanbeitorven was, dat de algemeene Staaten verlof gaven, tot het siegten van de schans te Delfzyl, waaruit de Ommelanders zig anderszins zouden hebben kunnen verdedigen. De zelfde Staaten zonden hunne Gemagtigden naar Groningen, om de geschillen te vereffenen; doch zonder vrugt (e). In de Lente deezes jaars, hadt Barthold Entes, die, in 't voorleeden jaar, afgedankt was (f), op enkelen last eeniger Ommelander Heeren, twaalf vendelen Knegten aangenomen, om de gevangenen te verlossen. Doch eer hy zig verschanfen kon, vielen hem de Groningers op 't lyf, en dreeven hem naar 't Huis te Koeverden, waarin hy zig hoopte te bergen, en ontzet dagt af te wagten van *Wigbold van Eusum, Heere van Nyenoord*. Doch deeze kon de boeren niet beweegen, tot het opvatten der wapenen, gelyk hy gemeend had. Entes, 't Slot gevonden hebbende van alles onvoorzien, werdt, door zyn eigen volk, gedwongen, het zelve op te geeven, waarna hy, gevangen, naar Groningen gevoerd werdt (g). De ge-

VAIL-

(e) BOR XI. *Boek*, bl. 313 enz. [910 enz.](f) BOR X. *Boek*, bl. 244 [814].(g) R. FRESINCA *Memor.* bl. 43.

vangen' Ommelanders kreegen, eerlang, ver- FILIPs III
 ligting van hegtenis, en vryheid om door de 1578.
 Stad te mogen gaan; waarop eenigen, den
 zeventienden van Herfstmaand, ontsnapt wa-
 ren. In Wynmaand, beraamde de Aartsher- wordt,
 tog, eindelyk, een verdrag by voorraad, vol- by voor-
 gens welk, men zig wederzyds van daadlyk- raad, by-
 heid onthouden moest, tot op de uitspraak, gelegd.
 ten langsten binnen twee maanden, te doen,
 door Gemagtigden, uit den Raad van Staate,
 den geheimen, of den grooten Raad te Me-
 chelen. Midlerwyl, zou de Stad in 't bezit
 treden der geregtigheden, die zy, eertyds,
 inzonderheid voor 't jaar 1571, voorgaf,
 gehad te hebben. Eindelyk, moesten alle
 de Gevangenen, zelfs Entes, geslaakt wor-
 den (*h*). Naar welk verdrag, partyen zig
 schikten (*i*).

In Friesland, stondt het ook hagchelyk, XXXI.
 in de Lente deezes jaars. Het Hof weiger- Moeite
 de hier Don Jan voor vyand te verklaren: in Frie-
 waarover Rennenberg den President en ee- land.
 nige leden in verzekering neemen deedt.
 Voorts, verkoos hy eenige nieuwe Raads-
 luiden, verfelde de Regeering in verschei-
 den' Steden, en bragt luiden in 't bewind,
 die hem scheenen den Vaderlande beter toe-
 gedaan te zyn. Ook deedt hy Cunerus Pe-
 tri, Bisfchop van Leeuwaarden, om zynen
 yver voor de Spaansche Regeeringe, vatten,
 en, kort daarna, in 't Klooster te Bergum,
 gyzelen; daar hem agthonderd guldens, tot
 zyn

(*h*) R. FRESINGA Memor, bl. 135 enz, BOR. XII. Boek, bl.
 22 enz. [960 enz.].

(*i*) BOR. XIII. Boek, bl. 30 [19].

FILIPS III 1578. zyn onderhoud, werden toegelegd. Doch de Bisfchop, dien dit leven verveelde, ontvloodt het eerlang, en bragt het overfchot zynor dagen te Keulen door (*k*).

Rennen-
berg
wordt
Stadhou-
der van
Overys-
fel.

Hy be-
magtigt
Kampen

en De-
venter.

De vlyt des Graaven van Rennenberg in deezen oord werdt, wat laater, vergolden, met het Stadhouderfchap van Overysfel en Lingen, welk hem, voorheen, door de algemeene Staaten, opgedraagen was; doch nu, door de Staatsgezinde Edelen en Drogen, verzorgd werdt (*l*). Hy vergoldt hun dien dienst, met het vernietigen van het Provinciaal Geregthof, door den Koning, te Vollenhove, opgerecht. Voorts poogde hy de Steden Kampen en Deventer, die nog Hoogduitfche bezetting inhadden, te bemagtigen. Kampen, op welke Stad een heimelyke aanflag, befteecken door Hopman *Wolter Hege-man*, gemist was, werdt, in 't laatst van Bloei- maand, belegerd, en, met behulp van Sonoï, die, met verfcheiden' benden, derwaards ge- komen was, ingenomen, by verdrag, op den twintigften van Hooimaand (*m*). Teritond hierna, werdt Deventer berend, welke Stad, naar de wyze dier eeuwe, beter verfterkt was dan Kampen. Sonoï maakte zig, op den zesden van Oogstmaand, meester van twee molen- bergen, en viel toen aan 't delven van loop- graaven, tegen over de Brinkpoorte. De be- zetting, de burgers miftrouwende, hadt hen, al voor het begin van 't beleg, ontwapend, en

(*k*) R. FRESINGA MEMOR. bl. 47 enz. BOR XII. Boek, bl. 24. [950].

(*l*) FRESINGA MEMOR. bl. 49.

(*m*) R. FRESINGA MEMOR. bl. 63. BOR XII. Boek, bl. 35 [966].

en dwong hen nu, dagelyks, te werken aan de wallen. Op den twee-entwintigsten van Herfstmaand, begon men de Stad te beschieten. Hierop volgde, des anderendaags, een uitval der belegerden, die egter, met verlies, naar binnen, gedreeven werden. By deeze gelegenheid, liet zig de Dienaar van Jonker *Meilander*, buiten nood en uit enkele drift van trouwhertigheid, op 't lighaam van zynen gesneuvelden Heere, doorfooten: 't Beleg werdt, sedert, sjaauwer voortgezet; doordien de Staaten van Holland Sonoit 'huis ontbooden; waarop Rennenberg de gantsche bezetting van Kampen voor Deventer komen liet. Ook kreeg hy, eerlang, meer versterking van volk. In de Stad, begon het buskruid en de voorraad van mondbehoefden, ondertuschen, sterk te minderen, waarvan de belegerden, op den agtsten van Wynmaand, Don Jan, van wiens dood zy nog geene kennis hadden, met brieven dagten te verwittigen. Rennenberg kreeg, uit Keulen, berigt van den inhoud deezer brieven, en wist 'er zig naar te schikken. Midlerwyl, was hy bedugt, voor eene verzameling van Hoogduitsche Knegten onder Schoonauwer, toen hy vernam, dat dezelve, door eenen hoop Staatsch volk, overvallen en geslaagen waren. In de Stad, speelden de soldaaten vast den meester, haalende de spyze en drank, met geweld, uit de huizen der burgeren. De Graaf; nu geen kommer meer hebbende voor ontzet; deedt de Stad, op nieuws, hevig beschieten; op den elfden van Slagtmaand, en de twee volgende dagen; waarna zy, den veertienden;

FILIPS III
1578.

by verdrag, overging. De bezetting bedong nog uittocht, met brandende lonten; doch toegeslaagen vendels: en moest belooven, in geene drie maanden, tegen de Staaten te zullen dienen. 't Staaten volk, welk, sedert, in Deventer en in Kampen, gelegd werdt, maakte het zo grof, met knevelen en kwellen der burgerye, dat Rennenberg het, eerlang, wederom van daar vertrekken deedt, mids de Steden beloofden, Burgervendels op te regten: gelyk geschiedde (n).

XXXII. 't Groote Leger der Staaten, dat, mids de verdeeldheid der hoofden, weinig dienst deedt, betrok, eerlang, de winterlegeringen. Van de Landzaaten werdt een gedeelte afgedankt. In 't optrekken, overmeesterde Hohenlo 't Slot te Weerd, welk egter, vroeg in 't volgend voorjaar, den Prinsse van Parma

Weerd
gewon-
nen en
wederom
verlooren.
Karpen
en Hel-
mon^t,
door Par-
ma, be-
magtigd.
Kazimir
en zyn
volk rui-
men het
Land.

wederom in handen viel: die, ten zelfden tyde, 't veld ruim hebbende, ook het Slot Karpen en de Stad Helmond bemagtigde (o). Hertog Kazimir was, midlerwyl, naar Engeland gereisd, daar hy zyn gedrag, zonder moeite, verdedigde, en met eere en schenkeaden werdt opgehoopt (p). Te Vlisfingen, te rug gekeerd, op den veertienden van Sprokkelmaand, vernam hy, dat zyne ruiters, kort te vooren, met vrygeleide van Parma, dien zy, vergeefs, eenige maanden folds hadden zoeken af te dringen, ten lande uit, vertrokken

wa-

(n) R. FRESINGA Memor. bl. 65-234. BOEK XII. Boek, bl. 62 [1601].

(o) BOEK XIII. Boek, bl. 78 [17], 84 [26]. METELEN VIII. Boek, f. 143 vers.

(p) LAGURT Epist. Libr. I. [U]. Ep. CLXII. p. 774.

waren: waarop hy, insgelyks, naar Duitschland keerde, zonder Aartshertog, Prins of Staaten te begroeten (q). Parma was zeer in zynen schik, met den aftogt der Duitfche ruiteren (r). Ook waren 'er de Staaten, geenen kans ziende om dit volk te betaalen, niet rouwig om. Ondertusfchen, hadden de Hoogduitschen, alomme ten platten lande, diepe voetftappen hunner roofgierigheid nagelaa-
 ten.

De Gewesten van Artois, Henegouwen en Douai, misnoegd over het verdrag, door den Prinfe van Oranje, onlangs, te Gend, geflooten, verbonden zig, onderling, te Atrecht, op den zesden van Louwmaand, om de Brusfelfche Vereeniging, den Roomfchen Godsdienst, 's Konings gehoorzaamheid, en de Gendfche Bevrediging te zullen handhaven; en de Geloofs-Vrede te zullen weeren (s). Eenigen, met naame Valentyn van Pardieu, Heer van la Motte, die, onlangs, heimelyk, met den Koning, verzoend was (t), zогten hen verder en tot gelyke onderhandeling met zyne Majesteit te brengen. Doch hiertoe, kondenze zig, voorals nog, niet laaten beweegen (u). Sommigen willen, dat de Graaf van Bosfu, ook gencigd geweest zou zyn, om in dit Verbond te treden (v). Doch hy werdt 'er in verhinderd, door de dood, die hem,

FILIP III
1579.

Artois,
Hene-
gouwen
en Douai
fluiten
een af-
zonder-
lyk Ver-
bond sa-
men.

Dood
van den
Graave
van Bos-
fu.

(q) BOR XIII. Boek, bl. 75 [13], 90 [34]. METEREN VIII, Boek, f. 125.

(r) STRADA Dec. II. Libr. I. p. 12, 26, 27.

(s) HOOFD XIV. Boek, bl. 617.

(t) BOR XIII. Boek, bl. 78 [17].

(u) HOOFD XIV. Boek, bl. 617.

(v) STRADA Dec. II. Libr. I. p. 37.

FILIPS III hem, op den eenentwintigsten van Winter-
1579. maand des voorleeden jaars, overviel (*w*). De
 Spaanschgezinden strooiden uit, dat hy, door
 vergif, van kant geholpen was. Zelfs be-
 fchuldigde de Spaanfche Gezant in Engeland
 den Prinse van Oranje van deeze euveldaad
 (*x*). Doch hiervoor is zelfs de minste fchyn
 niet, als men aanmerkt, dat de Prins Bofiu,
 na zyn ontfag uit de Hoornfche hegeris,
 zeer begunftigd hadt, hebbende zyne Door-
 lugtigheid zelfs, onlangs, te wege gebragt,
 dat die van Holland hem een jaargeld van
 vyfduizend ponden van veertig grooten toe-
 leiden (*y*). Ondertusfchen, gaf het Verbond
 der Waalen, welk, uit de Gendfche baldaa-
 digheid, zynen oorfprong hadt, ter eener
 zyde, eenen nieuwen krak aan 't gezag der
 algemeene Staaten; terwyl het, aan den an-
 deren kant, veel fchyn te hebben toegebragt,
 tot het spoediger fluiten der vermaarde U-
 NIE VAN UTRECHT; die, nog in deeze
 zelfde maand, getroffen werdt, na dat 'er,
 reeds eenen geruimen tyd, over gehandeld
 was. Wy bereiden ons, om de gelegenheid
 van dit Verbond, den grondflag van 't Ge-
 meenebest der nu VEREENIGDE NEDER-
 LANDEN, in het volgende Boek, te ont-
 vouwen.

(*w*) BOR XIII. Boek, bl. 84 [25].

(*x*) STRADA Dec. II. Libr. I. p. 37.

(*y*) Refol. Holl. 17, 24 Sept. 1578. bl. 22, 25.

VADERLANDSCHE
HISTORIE.
ZEVEN-ENTWINTIGSTE BOEK.

I N H O U D

- I. *Heimelyke en openbaare handeling, over de Unie of Vereeniging van Utrecht. Zy wordt geslooten.* II. *Voorwaarden derzelve.* III. *Door welke Landschappen, Steden en Persoonen eerst getekend. Oranje neemtze niet spoedig aan. Nieuwe eed van 't Krygsvolk.* IV. *De Malkontenten en Waalen begeeven zig aan 's Konings zyde. La Motte vyand verklaard.* V. *Maastricht belegerd en gewonnen, door Parma.* VI. *Dagvaart te Antwerpen. Vredehandeling te Keulen.* VII. *Beroerte te Amersfoort. Beeldenstorm te Utrecht.* VIII. *Opschudding te Antwerpen. Fresin gevat.* IX. *Beweegingen te Gend. Imbize wykt naar Duitschland.* X. *Oproer te Mechelen. De Stad verzoent zig met Parma. Aanslag op Brusfel.* XI. *Beweeging te Brugge. Oranje wyst het Stadhouder-schap van Vlaanderen van de hand. Omkeering van 's Hertogenbosch.* XII. *Beweeging te Bommel. Te Weesp.* XIII. *Bedryf van den Graave van Rennenberg, te Groningen en in Drente.* XIV. *Verwarde Staat van de zaaken der algemeene Staaten. Spraak van 't afzweeten des Konings en van 't aanneemen van An-*

JOHAN Marguis van BERGEN,
*Gouverneur van Henegouwen,
Valenchyn ende Cambresis.*

GESTORVEN DEN 22 MAY

M D LXVII.

jou. XV. Aanslag op den Briele. Lalaing
 verzoent zig met Parma. De Waalen, insge-
 lyks. Beeldenstorm in Gelderland. Oranjes Ver-
 toog aan de algemeene Staaten Staat van oor-
 loge. XVI. Vervolg der Keulsche Vredehande-
 ling die, vrugteloos, afgebroken wordt. XVII.
 Verscheiden Steden gewonnen en verlooren.
 LaNoue gevangen Mechelen geplonderd, door
 de Staatschen. XVIII. Afval des Graaven van
 Rennenberg. Oranje komt in Holland. Vertrekt
 naar Kampen. Rennenberg maakt zig van
 Groningen meester. De Stad wordt belegerd.
 XIX. Oranje seld orde in Overysfel. Komt te
 Amsterdam. Keert naar Antwerpen. De Aarts-
 bischop van Utrecht sterft. XX. Kerktwist te
 Woerden. XXI. Onlust tusfchen de Regeering
 en Predikanten van Leiden. XXII. Vervolg van
 't Beleg van Groningen, dat, eindelyk, opge-
 broken wordt. Entes sneuvelt. Oproer te Zwol-
 le. Delfzyl verlooren. Koeverden insgelyks;
 doch herwonnen. XXIII. Slag op de Boertan-
 ge. Koeverden en Oldenzeel bemagtigd, door
 Rennenberg. XXIV. De Hertogin van Par-
 ma komt herwaards, als Landvoogdes. Keert
 wederom naar italie. XXV. Ban des Konings
 tegen den Prinse van Oranje; die zig, mees-
 terlyk, verdedigt. Oordeel der Vereenigde Staa-
 ten over den Ban. XXVI. Orde op de Vaart
 naar Spanje en Portugal. XXVII. Rennenberg
 belegeri Steenwyk. Aanslag van Parma op Hat-
 tum. Vollenhove gewonnen. 't Beleg van Steen-
 wyk opgebroken. XXVIII. Oranje wordt Stad-
 houder van Friesland. Schansen in de Omme-
 landen verlooren. Rennenberg sterft. XXIX.
 François Verdugo bekomt zyne ampten. XXX.
 Haar*

Haarlem staat van de voldoening af. Ook Amsterdam Eerste Plakaat tegen de Roomschegezinden, in Holland. XXXI. Sinode te Middelburg, Kerktwist te Utrecht. XXXII. Staat der wederzydsche Legeren. Toeleg op Vlisfingen. XXXIII. Bredaverrast, door Parma. Eindhoven gewonnen en verlooren. XXXIV. Oranje koopt het Markgraaffschap van Veere en Vlisfingen. XXXV. Krygsbedryven in de Omme-landen.

Het treffen der Gendfche Bevrediging **FILIPS III**
 hadt de Nederlanden, op Luxemburg **1579.**
 en de aangewonnen' gewesten na, naauw **I.**
 verbonden aan elkanderen. Doch het Ver- **Gelegen-**
 drag met Don Jan, en vooral het Verbond **heid tot**
 van Vereeniging, te vooren, door eenige **het op-**
 Landschappen, te Brusfel, geslooten (a), be- **rechten**
 helzende eene belofte, om den Roomfchen **van het**
 Godsdienst te handhaaven, hadt deezen band **Verbond**
 wederom, verbroken, of geknakt. Holland **van Vere-**
 en Zeeland, daar de Hervorming nu alom- **eeniging**
 me doorgedrongen was, hadden in dit Ver- **te U-**
 bond niet kunnen treden. Ook hadt de Prins, **trecat.**
 al terftond na de aankomst van Don Jan,
 voorzien, dat de Gendfche Bevrediging gee-
 nen ftand zou kunnen houden (b), en zig,
 hierom, van toen af, benaarftigd, om de Hol-
 landfche en Zecuwfche Steden, die zig nog
 afgezonderd hielden, nevens het Stigt van
 U-

(a) Zie XXVI. Boek, bl. 104.

(b) Boek X. Boek, bl. 195 [747].

FILIPSI Utrecht, aan zyne zyde over te brengen, en
 1579. zig, hierdoor, te sterken tegen de Neder-
 landen, die met Don Jan zouden willen o-

De Ko- vereenkomen. Zelfs vindt men, by sommigen,
 ningin vermeld, dat de Koningin van Engeland, om
 van En- de party, die zig tegen Don Jan verklaard
 geland hadt, te slyven, al in 't begin des jaars 1577,
 raadt 'er die van Gelderland, Holland, Zeeland, Fries-
 toc. land en Utrecht geraaden hadt, zig, door
 een onderling verbond, te vereenigen: waar-
 na zy zig van haaren bystand verzekeren kon-

De Prins den (c). Ook arbeidde Oranje, ten dien tyde
 bewerkt reeds, heimelyk, aan deeze vereeniging (d);
 het hei- zig, om dezelve te bevorderen, in Gelder-
 melyk. land, bedienende van Meester Jakob Muis,
 die didwyls derwaards trok; en van die van
 Bommel, welken reeds met Holland en Zee-
 land verbonden waren. In Friesland, werkte
 hy, voornaamlyk, door Popke Ufkens, *Ka-
 rel Roorda* en *Duko Martena*. Meester Floris
 Thin, Advokaat 's Lands, van Utrecht,
 en Meester *Floris van Heermaale* hielpen zyne
 oogmerken bevorderen, in 't Stigt. In Over-
 yssel, hadt de Prins ook zyne bewindstuiden.
 Holland en Zeeland waren van zelyven gene-
 gen genoeg tot de vereeniging, alzo zy,
 daardoor, de vyandyke wapenen te verder
 van hunnen bodem hielden, en hunne magt,
 te gelyk, zagen aanwasfen. Doch de scheuring;
 tusfchen Don Jan en de Staaten, en 't vertrek
 des Prinzen naar Brabant stremden deeze on-
 derhandeling, voor eene poos. Ook scheen

de

(c) LANGUET. *Epist. Libr. I. [H]. Ep. CVII. p. 274.*(d) Apol. by ROR Auth. stuk. II. *Deel, bl. 92.*

de verbindtenis, op het einde des jaars 1577 ^{Philip III} gemaakt, tusfchen de Roomfche en Onroom- ^{1579.} fche Staaten, de geknakte Gendiche Bevrediging wederom te heritellen in haare voorige kragt. Daarbenevens, zou het den Prinfe, zo lang hy, van wege de algemeene Staaten, in naam onder den Aartshertoge Matthias, zulk een uitftekend bewind voerde over de Nederlanden in 't gemeen, gantsch kwalyk gevoegd hebben, een byzonder verbond te bewerken tusfchen eenigen dier Nederlanden; welk, zou het Holland en Zeeland naar den zin zyn, gelyk wel behoorde, geene voordeelige voorwaarden zou konnen behelzen voor den Roomfchen Godsdienst, dien de algemeene Staaten egter zogten te handhaaven, en dien de Prins, terwyl hy in Brabant was, niet zou hebben durven helpen verdrukken. Doch toen, in den zomer des jaars 1578, het ongenoegen, tusfchen de Gentenaars en de Waalen, aan 't fineulen, of reeds ontfteken was, bondt de Prins het werk der Vereeniging wederom aan. De gelegenheid om het zelve te vorderen was nu ook gunstiger. De Hervorming was, in Gelderland, ingevoerd. Friesland, Groningerland, Drente en een groot deel van Overyffel waren, door den Graave van Rennenberg, tot de zyde der algemeene Staaten, overgebracht. 't Stigt hadt zig, reeds lang te vooren, onder 's Prinfs gehoorzaamheid begeben. Nogtans vondt de Prins niet geraaden, het werk der Vereeniging, in perfoon, te dryven. Hy voorzag, dat het den Aartshertoge en den algemeenen Staaten kwalyk fmaaken zou, zo

Wordt
wederom
aange-
vangen.

FILIPS III
1579

Graaf
Jan van
Nasfau
werkt
'er in.

het lighaam der Nederlanden, door het sluiten van een byzonder Verbond tusfchen eenige leden, verzwakt werdt. Ook vreesde hy, dat men hem het verlaaten der Gendfche Bevrediging nageeven zou, aan welke hy altoos verklaard hadt, zig te willen houden.

Hy bediende zig, hierom, van zynen Broeder, Graave Jan van Nasfau; die, toen nu de fcheuring der Walfche Gewesten openbaar geworden was, de Staaten van Holland en Zeeland, in Slagtmaand des gemelden jaars, te Gorinchem, befchreef, daar hy hun, onder anderen, vermaande, tot het Verbond met Gelderland, Utrecht, Friesland en andere Landen, waarover zyne Doorlugtigheid hun, voorheen, zo crnstelyk, gefchreeven hadt. Hy berigte hun, te gelyk, dat de Gemagtigden deezer Gewesten, te Utrecht, befchreeven waren, verzoekende de Staaten, dat zy ook eenigen uit hun derwaards wilden zenden. Na eenig beraad, werdt, hiertoe, door de Staaten, befloten.

Byeen-
komst te
Utrecht.

De Heeren van Karniffe, Muis, Kant en Oldenbarneveld, of twee hunner, in wier plaats egter, naderhand, anderen kwamen (*e*), werden gemagtigd, om naar Utrecht te reizen. Ook tradt men, nog te Gorinchem, met Gemagtigden der Gentenaaren, over 't Verbond van vereeniging in onderhandeling (*f*). 't Ontwerp van het zelve, waarfchynlyk, gemaakt, door Graave Jan van Nasfau, of iemand van zynent wege (*i*), in Holland, Zeeland

(*e*) Refol. Holl. 7 January 1579. bl. 3.

(*f*) Refol. Holl. 18, 25 Nov. 1578. bl. 36, 41.

(*i*) Vermoedelyk, is het Utrechtsch Verbond opgefteld.

land en 't Stigt, onderzocht, en naderhand, FILIP. III
1579. door de Gemagtigden uit deezen en nog twee andere gewesten, op het behaagen hunner meesteren, goedgekeurd zynde; werdt, na 't wegruimen van eenige zwaarigheden (g), op den drie-entwintigsten van Louwmaand, te Utrecht, vastgesteld, en op den negenentwintigsten, openlyk, van 't Raadhuis der Stede, afgekondigd (h).

Wy zullen den inhoud van dit Verbond, welks regt verstand, in 't vervolg deezer Historie, dikwyls te pas komen zal, hier omftandiglyk en somtyds met de eigen' woorden inlasten. In de Inleiding, wordt gezeid „ dat die „ van het *Vorstendom Gelder en Graaffchap* „ *Zutfen, die van de Graaffschappen en Landen* „ *van Holland, Zeeland, Utrecht en de Friesche* „ *Ommelanden tusfchen de Eems en de Lauwers* „ gezien hebbende, dat, federt de Gendfche „ Bevrediging, de Spanjaards, met Don Jan „ van Oostenryk, en anderen hunner hoofden, getragt hebben, de Nederlandfche „ Gewesten te overheeren, en van een te fcheiden, tot derzelve uiterfte bederf; „ raadzaam gevonden hebben, zig, nog nader „ en byzonderer, met elkanderen, te verbinden. Dat zy egter, hiermede, niet voorhebben, de algemeene *Unie* of Vereeniging, „ by

II.
Voor
waarden
derzelve.

(g) Refol. Holl. 28 Jan. 1579. bl. 5.
(h) Bor XII. Boek, bl. 83 [26].

fteld, door eenen der nieuwe Raden 's Hof's van Gelder, immers zeer waarfchynlyk, door eenen Gelderschman, om dat men 'er verscheiden' woorden in vindt, die zuiver Geldersch zyn, gelyk *beheldtelyk, bolden, verpangelt, voor verruuld, en diergelyken.*

FILIPUS III „ by de gemelde Bevrediging, beraamd, te
 1579. „ verlaaten; maar dezelve veeleer nog meer
 „ te sterken, zig te bekwaamer tegen hunne
 „ vyanden te verdedigen, en verdere onder-
 „ linge verwydering te voorkomen. Dat, by
 „ de afgevaardigden der gemelde Landen,
 „ hiertoe, door de hunne, volkomenlyk ge-
 „ magtigd, ten gemelden einde, zyn vastge-
 „ steld de volgende punten: *zonder zig, in*
 „ *allen gevalle, by deezen, te willen onttrekken*
 „ *van ofte uit den Heiligen Roomschen Ryke.*
 „ I. „ Dat de genoemde Landen zig, met
 „ elkanderen, verbinden en vereenigen, om,
 „ *ten eeuwige dage*, vereenigd te blyven, op
 „ gelyke wyze, *als of zy maar ééne Provincie*
 „ *waren*, zonder zig, door eenigerlei ver-
 „ bond of handeling, van wat natuur ook,
 „ van een te laten scheiden, *onverminderd nog-*
 „ *tans eene iegelyke Provincie*, en de byzondere
 „ *Steden, Leden en Ingezetenen* derzelven, hun-
 „ ne byzondere *Privilegien, Vryheeden, Voor-*
 „ *regten, loffelyke en welherbragte Gewoon-*
 „ *ten, en alie andere Geregtigheden*: waarin zy
 „ elkanderen niet alleen niet hinderen, maar
 „ zelfs handhaaven en beschermen zullen, des
 „ noods, *met lys en goed*. Doch zullen de ge-
 „ schillen, die de Provincien, Steden of Le-
 „ den deezer Vereeniging, over de genoem-
 „ de *Geregtigheden*, met elkanderen hebben,
 „ of krygen mogen, moeten beslegt wor-
 „ den by den gewoonlyken Regter, goede
 „ mannen of minnelyk verdrag, *zonder dat de*
 „ *andere Provincien, Steden of Leden*, zo lang
 „ partyen zig den Regter onderwerpen, zig
 „ daar mede zullen mogen moeijen, ten wa-

re zy mogten goedvinden, een verdrag te FILIPSIII
 helpen bemiddelen. 1579.

2. „ Dat de genoemde Landen, ingevolge
 van dit Verbond, elkanderen zullen moeten
 bystaan, met lyf, goed en bloed, tegen alle
 geweld, hun, onder den naam des Konings
 of van zynent wege, aangedaan; 't zy ter
 oorzaake van de Gendfche Bevrediging,
 van 't opvatten der wapenen tegen Don
 Jan, van 't aanneemen des Aartshertogs
 Matthias tot Landvoogd, met al wat 'er
 uit gevolgd is, of zou mogen volgen; of
 zelfs onder fchyn van den Roomsch-Ka-
 tholyken Godsdienst, met de wapenen, te
 willen herstellen of invoeren, of ter zaake
 van eenige nieuwigheden, in de genoem-
 de Landfchappen voorgevallen, federt den
 jaare 1558, of eindelyk, om dit Verbond
 van Vereeniging; evenveel, of dit geweld
 eenig Land, Staat, Stad of Lid in 't by-
 zonder, of allen in 't gemeen wierdt aan-
 gedaan.

3. „ Dat de gemelde Provinciën elkande-
 ren ook zullen moeten bystaan, tegen alle
 in- en uitheemsche Heeren, Landen of Ste-
 den, die haar enig geweld, ongelijk of
 oorlog zouden mogen willen aandoen,
 mids dat deeze byftand, by de Generaliteit
 van deeze Unie, bepaald worde, met kennis-
 se en naar gelegenheid der zaake.

4. „ Dat de Grens- en andere Steden, van
 welke Provinciën die ook zyn mogen, des
 noods, by raade en op bevel deezer Ver-
 eenigde Provinciën, zullen versterkt wor-
 den, ten koste van de Steden; en van de Provin-

„ cijen,

Fa. III
1579.

„ *cien*, in welken zy *gelegen* zyn, mids de
 „ Generaliteit daartoe de helft draage. Wel-
 „ verstaande, dat, indien de genoemde Pro-
 „ vincien geraaden mogten vinden, eenige
 „ *nieuwe sterkten* in eenigen der gemelde Pro-
 „ vincien te leggen, of de tegenwoordigen te
 „ veranderen of af te werpen, de kosten, hier-
 „ toe vereischt, door de Provincien in 't ge-
 „ meen, zullen moeten gedraagen worden.

5. „ Dat men, om de kosten, vereischt
 „ tot de bescherming der Provincien, te vin-
 „ den, op eenen eenpaarigen voet, van drie
 „ tot drie maanden, of op andere bekwaame
 „ tyden, binnen dezelve Provincien, open-
 „ lyk, aan den meestbiedende zal verpagten,
 „ of doen *collekteeren* zekere *Imposten op aller-*
 „ *hande Wynen, Bieren, Gemaal, Zout, gouden,*
 „ *zilveren, zyden en wollen Lakenen, Hoornvee en*
 „ *bezaaide Landen, Stagvee, Paarden, Ossen,*
 „ die verkogt of verruuld worden, *goederen,*
 „ *ter Waage komende*, en alle zulke anderen,
 „ als men, naderhand, by gemeene bewilli-
 „ ging, geraaden vinden zal. Ook zal men
 „ hiertoe besteeden de inkomsten van 's Ko-
 „ nings *Domeinen*, na aftrek van lasten, op
 „ dezelve staande.

6. „ Dat de genoemde *middelen*, by gemeen-
 „ nen raade, *verhoogden verlaagd* zullen wor-
 „ den, naar vereisch van zaaken, en alleen-
 „ lyk verstrekt tot *gemeene* bescherming, en
 „ tot het gene de Generaliteit verder zal moe-
 „ ten draagen, zonder tot iets anders te mo-
 „ gen worden *bekeerd*.

7. „ Dat de Grensfteden en ook anderen,
 „ des noods, gehouden zullen zyn, te ont-
 „ van-

„ vangen zodanige bezetting, als de Vereenigde Provincien, by raade van den Stadhouder der Provincie, daar de bezetting gelegd zal worden, goedvinden en haar belasten zullen: mids deeze bezetting, door de Vereenigde Provincien, betaald worde, en dat de *Kapiteinen en Soldaaten*, boven den algemeenen eed, ook eenen byzonderen eed doen aan de *Stad of Stede en Provincie*, waarin zy gelegd zullen worden: 't welk, ten dieneinde, in derzelver *Artikelbrief zal worden gesteld*. Ook zal men zulk een' Krygstugt houden, onder de soldaaten, dat de Ingezetenen, *geestelyken en weereldlyken*, niet onredelyk bezwaard worden, noch eenigen overlast lyden zullen. De bezetting zal ook, niet meer dan de burgers en ingezetenen, van *Imposten en Excynzen* vry zyn, en de Generaliteit zal den Ingezetenen *Logysgeld* verittrekken, als tot hiertoe, in Holland, gebruiklyk geweest is.

8. „ Dat, om, ten allentyde, door 's Lands Ingezetenen, te konnen worden bygestaan, binnen eene maand na de tekening deezes, ten langsten, de Inwooners van elke Provincie, van agttien tot zestig jaaren oud, zullen worden opgetekend, op dat men, ter eerster samenkomst der Bondgenooten, hierop zou konnen besluiten, zo als men, ter meester verzekerdheid der Vereenigde Landen, bevinden zal te behooren.

9. „ Dat men geen *Bestand of Vrede* sluiten, geenen *oorlog aanvaarden*, noch enige *Impost of Contributie instellen* zal, de Genera-

FILIPS III
1578.

„ *liteit van deezen Verbande aangaande*, dan
 „ met gemeenen raad en bewilliging der
 „ voornoemde Provinciën. Doch in alle
 „ andere zaaken, 't beleid deezer Verbind-
 „ tenis en 't gene daar van afhangt betref-
 „ fende, zal men zig fchikken, naar 't gene
 „ by de meerderheid van de ftemmen der
 „ Provinciën *geflooten zal worden*; zullende
 „ deeze ftemmen worden ingezameld, zo als,
 „ tot nog toe, ter Vergadering der alge-
 „ meene Staaten, gebruikelyk geweest is: en
 „ dit alleen, by voorraad, tot op eene na-
 „ dere fchikking der gezamenlyke Bondge-
 „ nooten. Doch indien 't gebeurde, dat de
 „ Provinciën, in zaaken van Bestand, Vre-
 „ de, Oorlog of Belasting, niet overeen kon-
 „ den komen, zal het gefchil, *by provifie*,
 „ verbleeven worden, aan de Heeren Stad-
 „ houders der gemelde Vereenigde Provin-
 „ ciën, *nu ten tyde wezende*, die het zelve
 „ byleggen, of daar over, naar behooren,
 „ uitspraak zullen doen: zullende zy, in ge-
 „ val zy elkanderen niet mogten kunnen ver-
 „ ftaan, zulke onpartydige Byzitters of toe-
 „ gevoegden mogen kiezen, als zy raadzaam
 „ zullen oordeelen, en partyen gehouden
 „ zyn, zig te voegen, naar 't gene, op ge-
 „ melde wyze, zal zyn uitgefproken.

10. „ Dat geenen der genoemde Provin-
 „ ciën, Steden of Leden derzelven, eenige
 „ *Confoederatien of Verbonden met eenige na-*
 „ *buurige Heeren of Landen zullen mogen maa-*
 „ *ken*, buiten bewilliging der Bondgenooten.

11. „ Dat, zo eenige nabuurige Vorsten,
 „ Heeren, Landen, of Steden zig met de

„ ge-

” gemelde Provinciën begeerden te vereeni- FILIPS III
 ” gen, en in deeze *Confoederatie* te treden; 1579.
 ” zy, daartoe, by gemeenen raade en bewilli-
 ” gung der Provinciën, zullen mogen ontvan-
 ” gen worden.

12. ” Dat de Provinciën, in 't stuk der
 ” Munte, en in den loop van 't geld, met
 ” elkanderen, zullen moeten overeenkomen,
 ” volgens de *Ordonnantien*, hierop; met den
 ” eerften, te maaken: welken de eene, zon-
 ” der de andere, niet zal mogen veranderen.

13. ” Dat Holland en Zeeland zig, in 't
 ” stuk van den Godsdienst, *naar hun goeddun-*
 ” *ken*, zullen mogen gedraagen. Doch *de*
 ” *andere Provinciën deezer Unie* zullen zig mo-
 ” gen fchikken naar de Geloofsvrede, by
 ” den Aartshertoge Matthias en die van zy-
 ” nen Raade, by advis der algemeene Staa-
 ” ten, alreeds ontworpen: of daarin zulke
 ” orde ftellen, als zy, tot behoudenis der *rust*
 ” *en welvaart* van elke *Provincie* of *Stad*, en
 ” tot handhaaving der geregtigheden van
 ” geestelyken en weereldlyken, dienftig vin-
 ” den zullen, zonder hierin, door eenige
 ” andere Provincie, eenigszins, gehinderd te
 ” mogen worden; mids nogtans elk vryheid
 ” van Godsdienst behoude, en men niemant,
 ” ter oorzaake van den Godsdienst, *agter-*
 ” *haale of onderzoeke*: gelyk reeds, by de Gend-
 ” fche Bevrediging, vastgefteld is.” Over dit
 ” Artikel, viel terftond eenige zwaarigheid.
 ” Sommigen verftonden, dat men, by het zel-
 ” ve, verklaard hadt, niemand in 't Bondge-
 ” nootschap te willen ontvangen, dan die de
 ” Geloofsvrede, of ten minften de twee Gods-

FILIPUS III 1579. diensten, den Roomsch-Katholyken en den Hervormden, zou toelaaten: weshalve, tot nadere opheldering, op den eersien van Sprokkelmaand, werdt vastgesteld „ dat men „ niet voorhadt, eenige Provinciën of Steden, „ die zig alleen aan den Roomschen Gods- „ dienst wilden houden, en in welken 't getal „ der Hervormden zo groot niet was, dat al- „ daar, volgens de Geloofsvrede, de Her- „ vormde Godsdienst behoorde geoeffend te „ worden, van het Bondgenootschap uit te „ sluiten; maar dezelve, in tegendeel, daarin „ te willen ontvangen; mids zy de punten van „ het zelve naarkwamen, en zig als *goede Pa- „ triotten* gedroegen; zynde de meening niet, „ dat de *eene Provincie of Stad* zig 't bedryf „ van de andere, in 't stuk van den Godsdienst, „ zal aantrekken.

14. „ Dat men, insgelyks volgens gemelde „ Bevrediging, allen Kloosterlingen en Gees- „ telyken hunne goederen, in de Vereenigde „ Provinciën gelegen, zal laten volgen, mids „ de Kloosterlingen, die zig, uit hunne Kloos- „ ters, gelegen, ten tyde des oorlogs tuschen „ Holland en Zeeland en de Spanjaarden, on- „ der 't gebied deezer laatsten, begeven heb- „ ben naar eene deezer twee Provinciën, uit „ hunne Kloosters, onderhouden worden: ge- „ lyk ook geschieden zal, omtrent zulken, die „ zig, uit hunne Kloosters in Holland en Zee- „ land, naar de andere Vereenigde Provinciën „ begeven hebben.

15. „ Dat, die in eenige Kloosters deezer „ Vereenigde Landen zyn, of geweest zyn, en „ dezelve, ter zaake van den Godsdienst,

„ of

„ of om andere goede redenen, *begeeren te* **FILIPSIË**
 „ *verlaaten, of reeds verlaaten hebben,* uit de **1579.**
 „ inkomsten dier Kloosteren, hun leeven
 „ lang, zullen onderhouden worden. Doch
 „ die zig hierna in eenig Klooster begeeven,
 „ en het wederom verlaaten, zullen geen on-
 „ derhoud genieten; maar alleenlyk te rug
 „ neemen mogen, 't gene zy in 't Klooster
 „ gebragt zullen hebben. Voorts, zullen de
 „ tegenwoordige en toekomende Klooster-
 „ lingen vryheid van Godsdienst en Kleeding
 „ hebben, mids zy hunnen Oversten, in alle
 „ andere zaaken, onderdaanig zyn.” Tot
 „ nadere opheldering van het eerste gedeelte
 „ van dit Artikel, waarby den gewezen Kloos-
 „ terlingen onderhoud toegelegd wordt, werdt,
 „ op den eersten van Sprokkelmaand, ver-
 „ klaard „ dat de Bondgenooten, bedugt, dat
 „ zulke Kloosterlingen ligtelyk pleitgedin-
 „ gen zouden mogen aanvangen, tot beko-
 „ minge der nalatenschap, hun, van ou-
 „ ders of vrienden, aanbesteren, of dat zy,
 „ door giften of maakingen, hierna, oor-
 „ zaak tot pleitgedingen zouden kunnen gee-
 „ ven, goedgevonden hebben, alle zulke
 „ pleitgedingen, aangevangen of nog aan te
 „ vangen, van nu af aan, op te schorten,
 „ en *in staate te houden;* tot dat, hierop, by
 „ dezelve Bondgenooten en anderen, die zig
 „ met hen zouden willen verbinden, ook by
 „ de hooge Overheid, is 't nood, eene alge-
 „ meene uitspraak zal zyn geschied.
 „ 16. „ Dat, of 't gebeurde, 't gene God
 „ verhoede, dat 'er eenig geschil ontstondt
 „ tusfchen de Provinciën, waarin men el-

FILIPS III
1579.

„ kanderen niet kon verstaan, het zelve, zo
 „ ver het eenige Provincie in 't byzonder
 „ betreft, beflist zal worden, door de andere
 „ Provincien, of derzelve Gemagtigden,
 „ en betreft het de Provincien in 't gemeen,
 „ door de Stadhouders, gelyk in 't negende
 „ Artikel beraamd is: zullende deezen par-
 „ tyen *vergeelyken* of *regt doen* moeten, bin-
 „ neen eene maand of korter, na dat zy, daar-
 „ toe, van de eene of de andere partye, ge-
 „ roepen of verzogt zullen zyn: en zal men
 „ zig, wederzyds, naar de uitpraak, aldus
 „ gedaan, moeten gedraagen, zonder zig,
 „ daartegen, van eenigerhande middelen van
 „ regten te mogen bedienen.

17. „ Dat de Provincien, Steden en Leden
 „ derzelve zig wagten zullen van eenigen
 „ uitheemschen Heeren gelegenheid tot oorlo-
 „ ge te geeven, en, ten dien einde, vreem-
 „ delingen, zo wel als Ingezetenen, altoos
 „ goed regt doen, waartoe de Provincie, die
 „ hier omtrent in gebreke mogt blyven, door
 „ de andere Provincien, zal mogen gehou-
 „ den worden, overeenkomstig met derzelve
 „ voorregten, geregtigheden en loffelyke ge-
 „ woonten.

18. „ Dat de eene Provincie of Stad, tot
 „ bezwaaring van de anderen, geene Imposten,
 „ Convooigelden of andere lasten zal mogen
 „ opstellen, buiten gemeene bewilliging, noch
 „ *eenige Bondgenooten hooger bezwaaren, dan*
 „ *haare eigene Ingezetenen.*

19. „ Dat de Bondgenooten gehouden zul-
 „ len zyn, binnen Utrecht te verschynen,
 „ op de beschryving van zulken, die daar-

„ toe

„ toe gemagtigd zullen worden, op zulken FILIPSIJF.
 „ dag, als hun zal aangefchreeven worden, 1579.
 „ om te handelen, over opkomende zaaken;
 „ welken men, zo zy niet geheim behooren
 „ te blyven, ook in de Brieven van Befchry-
 „ ving zal uitdrukken. Dat men, hier, by
 „ eenpaarige of by de meeste ftemmen, zal
 „ befluiten, al ware 't ook, dat eenigen niet
 „ verſcheenen, die nogtans gehouden zullen
 „ zyn, 't beflotene naar te komen, ten wa-
 „ re de zaaken zeer gewigtig waren, en ee-
 „ nig vertrek konden gedoogen; wanneer
 „ men zulken, die niet verſcheenen zyn,
 „ andermaal zal befchryven, op verbeurte
 „ hunner ftemme, voor die reize. Doch
 „ dien 't niet gelegen zal komen te ver-
 „ ſchynen, zal zyn gevoelen, ſchriftelyk,
 „ mogen overzenden, waarop, by 't vergade-
 „ ren der ftemmen, behoorlyk agt zal gege-
 „ ven worden.

20. „ Dat ieder der Bondgenooten de voor-
 „ vallende zaaken, aan welker kennis zy
 „ oordeelen, dat den gemeenen Bondge-
 „ nooten iets merkelyks gelegen is, zullen
 „ moeten bekend maaken aan hun, die tot
 „ de Befchryving gemagtigd zullen zyn, om
 „ de andere Provincien daarop te kunnen
 „ befchryven.

21. „ Dat het uitleggen van duifterheden,
 „ in dit Verbond, ſtaan zal aan de gemeene
 „ ftemmen der Bondgenooten; die, verſchil-
 „ lende, hunne toevlugt zullen neemen tot de
 „ Heeren Stadhouders, op de wyze, boven
 „ vermeld.

PHILIPS III
1579.

22. „ Dat, zo men noodig oordeelen mogt,
„ de Artikelen van dit Verbond, in eenige
„ punten, *te vermeerderen of te veranderen*,
„ het zelve zal moeten geschieden, by gemeen-
„ nen raade en bewilliging der Bondgenooten,
„ *en anders niet.*

23. „ De Provinciën belooven alle de ge-
„ melde Artikelen te onderhouden en te doen
„ onderhouden, verklaarende zy alles wat,
„ daarmede itydig, mogt worden gedaan,
„ nietig en van onwaarde, onder verbind-
„ tenis van haarer en aller Ingezetenen Per-
„ soonen en goederen, die zy allen Heeren
„ en Geregten onderwerpen, beloovende
„ zig niet te zullen behelpen, met eenig
„ verzet van Regte, hiermede niet over-
„ eenkomstig.

24. „ De Heeren Stadhouders, die nu zyn
„ of hierna zyn zullen, de Wethouders en
„ Hoofdofficiers van de byzondere Provinciën,
„ Steden en Leden derzelve zullen dit Ver-
„ bond ook moeten bezweeren.

25. „ Ook zal dit geschieden moeten, door
„ alle Schutteryen, Broederschappen en Kol-
„ legien, die in eenige Steden of Vlekken
„ deezer Vereeniging zyn.

26. „ Zullende van dit Verbond gemaakt
„ worden Brieven in behoorlyke forme, die,
„ door de Heeren Stadhouders, en door de
„ Leden en Steden der Provinciën, daartoe
„ byzonderlyk by de anderen verzogt zynde,
„ bezegeld, en door derzelve Sekretarissen
„ ondertekend zullen worden (i).”

Op

(i) *Gras-Plakaatb. I. Deel, fol. 7.*

Op den grondslag van dit Verbond, staat **FILIPUS III** het Gemeenebest der Vereenigde Nederlanden gevestigd, in alles, wat de Landschappen in 't gemeen aangaat; waarom het noodig was, dat wy het, dus uitvoeriglyk, te boek stelden. Ten dage, als het gelooten werd, waren 'er slegts Gemagtigden uit vyf gewesten tegenwoordig. Graaf Jan van Nassau tekende eerst, als Stadhouder van Gelder en Zutphen: toen onderschreeven vier Gemagtigden uit de Ridderfchap dier twee gewesten, welken dag namen, tot den negenden van Sprokkelmaand, om de bewilliging der Baanderheeren en groote en kleine Steden over te brengen. Voorts tekenden de Gemagtigden van Holland, Zeeland (2), Utrecht en de Groninger Ommelanden, hebbende de Stad, waarfchynlyk uit ongenoegegen tegen de Ommelanden (k), geene Gemagtigden te Utrecht gezonden. 't Verbond der Vereeniging, daarna, ter Staatsvergaderinge van Holland, vertoonnd zynde, werd, door de

1579.
III.
Zy wordt eerst door Gemagtigden uit vyf Landfchappen en nederhand, door verfeiden² anderen getekend.

(k) Zie R. FRESINGA MEMOR. in G. DUMBAR Anal. Tom. III. bl. 139.

(2) De Stad Middelburg nam egter 't Verbond van Vereeniging niet terftond aan. In Herftmaand des jaars 1578, beflroot de Wet deezer Stad in dit Verbond te zullen treden, zo dra de Bondgenooten zouden verklaard hebben, dat zy, daardoor, niet zou begreepen worden benadeeld te zyn in haare Privilegien, waarop zy meende, dat, door die van Vlifingen en Veere, indragt gedaan was. *Regifter ten Raede van Middelb.* van 11 Septemb. 29 Decemb. 1578. 10 Januar. 16 Febr. 1579. en andere Aften. Ook maakte Zeeland zelf, in 't eerst, nog zwaarigheid in eenige punten. *Inftroot. voor de Gedeput.* in dato 10 Jan. 1579. M. S.

Philips III de Edelen, Haarlem en Leiden, terstond, **1579.** goedgekeurd. De andere Steden wilden eerst verflag doen. Die van den Briele en den Lande van Voorne begeerden, by de Unie aangemerkt en omschreeven te worden, als eene Landstreek op zig zelve, doch vereenigd met Holland en Zeeland. Rotterdam bewilligde in de Vereeniging tusfchen Holland, Zeeland en Utrecht; doch niet in eene afzonderlyke Vereeniging met den Adel van Gelder en Zutfen (1). Midlerwyl, werdt, met het overig gedeelte deezer twee gewesten, gehandeld; aan welken men, op hun verzoek, toestondt „dat zy Leden des Roomschen Ryks zouden mogen blyven, gelyk zy, tot hiertoc, geweest waren; dat men, na 't verdryven der Spanjaarden en 't fluiten der Vrede, alle ongewoone belastingen zou affchaffen; dat Gelder en Zutfen, die twee stemmen ter Vergaderinge der Bondgenooten begeerden, stemmen zouden, gelyk zy plagten te doen, in de Vergadering der algemeene Staaten; dat de Stad Bommel en de Ampten van Tiel en Bommelerwaard, Beest en Renoi wederom zouden gehegt worden aan Gelderland, waaraan zy plagten te behooren, mids Bommel bleeve by 't Regt der Gensche Bevrediging, en onder 't bewind van den Prinse van Oranje; benevens nog eenige andere punten (m).” 't Liep egter aan tot in Lentemaand, eer de Gemagtigden der

(1) Resol. Holl. 13, 24 Febr. 1579. bl. 19, 17.

(m) Resol. Holl. 17 Febr. 1579. bl. 30.

der Ridderfchap des Nieuwmeegfchen Kwartiers en der Stad Nieuwmegen, en de Gemagtigden der Ridderfchap en der groote en kleine Steden des Arnhemfchen Kwartiers; en tot in Grasmaand, eer die van Venlo 't Verbond onderfchreeven. Ook namen, in Lentemaand, de Friefche Steden, Leeuwaarden, Sneek en Franeker, en eenige Grietmans en Edelen 't Verbond aan. Verfcheiden? andere Friefche Steden volgden niet, voor den eerften van Zomermaand, hebbende de Geestelykheid, daar te Lande, zig hevig gekant tegen de Unie (*n*). De Graaf van Renneberg, maakte, in 't eerst, merkelyke zwaarigheid in 't aanneemen van het Verbond, beweerende hy, dat het, zonder kennis des Aartshertogs, geflooten was, en ftrekte, om zig te fcheiden van de algemeene Staaten: doch hy liet zig, eerlang, overhaalen (*o*), neemende de Unie, eerst met eenige uitzondering; doch daarna, eenvoudiglyk aan, op den elften van Zomermaand. Hy tekende zig Stadhouder van Friesland, Overyffel, Groningen en Ommelanden, Drenthe en Lingen; doch hadt, ondertuffchen, niets minder voor, dan zig aan 't Utrechtsch Verbond te houden. Hy fprak 'er, voor en na zyne tekening, altoos kwalyk van, onder zyne vertrouwde vrienden (*p*). Zelfs was hy, van Louwmaand af, of al eerder, in heimelyke onderhandeling geweest, om zig te

PLATE III
1579.

(*n*) Refol. Holl. 27 Maart 1579. bl. 63.

(*o*) BOR XIII. Boek, bl. 88 [32].

(*p*) R. FRESINGA Memor. bl. 152.

FILIPSI te verzoenen met den Koning (*q*); doch 't
1579. leedt nog wel een jaar, eer hy den Staaten
 openlyk afviel, gelyk wy, hierna, zien zul-
 len. Met zyne ondertekening, werden eg-
 ter de Stad Groningen en het Landſchap O-
 veryffel niet geagt begreepen te zyn in het
 Bondgenootſchap. Overyffel weigerde het
 rondelyk, voorwendende, dat men het Land
 eerst ontlaſten moest van Krygsvolk (*r*): welk
 men 'er, egter, nog eenen geruimen tyd,
 leggen liet, om dit gewest dus te dringen,
 tot het aanvaarden der Vereeniging (*s*). Doch
 dit geſchiedde eerst, op een zekere wyze,
 in de Lente des volgenden jaars; wanneer de
 Prins die van Overyffel zweeren deedt, aan
 den Koning, als Hertog van Brabant, Graa-
 ve van Holland en Heere van Overyffel, aan
 de algemeene Staaten, zig, in de *Generaliteit*
of in de nadere Unie,* ſamen houdende, aan
 den Aartshertoge, aan den Prinſe, en aan de
 Staaten des Landſchaps (*t*). Groningen is,
 niet voor 't jaar 1594, in 't Utrechtsch Ver-
 bond getreden, gelyk wy, hierna, ſtaan te
 melden. Drente en Lingen hebben, meen ik,
 nimmer de Unie getekend: en Gend, Ven-
 lo, Ypere, Antwerpen, Breda, Brugge (*u*)
 en 't Land van de Vryen, alle welken, van
 tyd tot tyd, in 't Utrechtsch Verbond, eerst
 in 't gemeen de *nadere Unie*, daarna bloote-
 lyk de *Unie* of Vereeniging genoemd, getre-
 den

(*q*) Bar Auth. Stukk. II. Deel, bl. 3, 5.

(*r*) R. PRESTINGA Memor. bl. 160 & Not. G. DUMBAR, *op*
 h. 1. in Anal. Tom. III. p. 562.

(*s*) REVII Daventr. Libr. V. p. 492.

(*t*) Zie den Red by DUMBAR Anal. Tom. III. p. 591.

(*u*) Refol. Holl. 14 Noyemb. 1579, bl. 280.

den zyn, hebben weinig of geen deel aan de gemeene Regeeringe gehad. Men vindt, dat 's Hertogenbosch, in den zomer deezes jaars, gedreigd wordende met eene Belegering, ook begeerde te treden in de Utrechtsche Vereeniging, op den voet van Antwerpen, en hierom onderstand verzocht van de Bondgenooten. Ook is toen de Stad, door die van Holland, voorzien van eenige manschap (v). Doch, dat zy ooit voor een Lid der Unie gehouden zy, is my niet gebleeken. Waarfchynlyk, is ook het verzoek, waarvan wy spreekten, niet van Stads wege; maar alleen door de Onroomschen aldaar geschied. Dit zal, hierna, klaarder blyken.

De Prins draalde eenigen tyd, eer hy de Unie aannam, om dezelve redenen, die hem verhinderd hadden, dezelve, openlyk, te bewerken; en vooral, om dat de Aartshertog, in 't Verbond, niet gekend was, 't welk gelegenheid gegeven hadt, om den Prins te beschuldigen, dat hy zig algemeenen Landvoogd dagt te doen maaken, in plaatse van den Aartshertog (w). Doch, eindelyk, verklaarde hy, by een byzonder Geschrift, te Antwerpen, op den derden van Bloemaand, getekend „ dat hy, tot hiertoe, hebbende, „ uitgesteld, te treden in het Utrechtsch „ Verbond, om dat hy hoop hadt, de Neder- „ landen in 't gemeen tot dezelve Vereeni- „ ging te zullen brengen; en nu hebbende ver- „ staan, dat de Aartshertog en een goed deel „ der Nederlanden dit Verbond hadden goed- „ ge-

Oranje
begeeft
zig niet
terstond
in de U-
nie, en
waarom
niet?

(v) Resol. Holl. 5 July 1579. bl. 148.

(w) Resol. Holl. 27 Maart, 3 May 1579. bl. 63, 93.

Filles III „ gekeurd , eindelyk , ook beslooten hadt ,
 1579. „ hetzelve aan te neemen , zig verzekerd
 „ houdende , dat de hoogheid en het gezag
 „ van den Aartshertoge , by het zelve , geens-
 „ zins verkort was .”

Dus kreeg het werk der Vereeniging zyn beslag eenigszins. Men regtte , te Utrecht , eene Vergadering op , die magt kreeg , om op voorvallende zaaken te besluiten , en , over gewigtigen , de Bondgenooten beschryven moest , in gevolge van het negentiende Artikel der Vereeniging. Graaf Jan van Nassau was , hier , het hoofd deezer Vereeniging , zo lang zyn Broeder afwezig was. Men hadt hem eenen Raad toegevoegd , van welken de Heer Bockholt , Drost van Wageningen , en de Advokaat Buis Leden waren (x).

*t Krygs-
 volk in
 Gelder-
 land
 wordt ,
 van
 nieuws
 beëe-
 digd.

De Vergadering der Vereenigde Landen , te Utrecht , besteedde haare eerste zorgen aan het van nieuws beëedigen der Krygsknegten in Gelderland , 't welk , niet dan na veel moeite , gelukte , willende verscheiden' vendels geenen nieuwen eed doen , voor dat men hun betaald hadt. Zy lieten zig egter nog , met goede beloften en een deel hunner agterstalligē soldye , te vrede stellen (y).

IV.
 De Mal-
 konten-
 ten hel-
 len naar
 vereeni-
 ging met
 de Waa-
 len.

Doch , terwyl men dit in Gelderland uite-
 voerde , werdt rugtbaar , hoe de voornaam-
 ste hoofden der Malkontenten of Misnoeg-
 den , te Bethune , byeen geweest waren , en
 een verbond gemaakt hadden , om zig , met
 hunne benden , te voegen by die van Artois ,
 He-

(x) Resol. Holl. 12 Febr. 1579. bl. 17.

(y) Bor. XIII. Boek , bl. 90, 92 [34, 37].

Henegouwen en Douai, en elk tegen te staan, FILIP III 1579.
 die zig niet hielt aan de Gendfche Bevrediging. De Burggraaf van Gend en de Heer van Kapres hadden zig, hiertoe, by ondertekening, verpligt, op den derden van Sprokelmaand. De Heer van Montigni hadt ook beloofd te tekenen, zo la Motte zulks deedt, binnen zes dagen (z). De algemeene Staaten, de nadeelen voorziende, die, hieruit, te wagten waren, deden eene bezending aan de Walfche Staaten, hen biddende, dat zy volharden wilden by de Gendfche Bevrediging. Doch deezen gaven voor antwoord, dat niet zy, maar veeleer anderen de Gendfche Bevrediging gefchonden hadden: verklaarende, wyders, by dezelve, te willen volharden: ook, dat zy zig, ongaarne, afzonderlyk zouden willen verdraagen met den Koning, die hen, daartoe, in eenen minzaam brief, genoodigd hadt; dat zy, veel liever, gezamenlyk wilden handelen, en hoepten, dat Parma, dien zy 't verzogt hadden, hiertoe zou willen verstaan, van welke gelegenheid de andere Staaten zig, oordeelden zy, behoorden te bedienen, om een goed verdrag te treffen (a).” De algemeene Staaten fchreeven, hierop, dat de Gendfche Bevrediging, in fommi-ge punten, wel eenig geweld geleeden hadt; doch dat men dit der hevigheid des tyds, waarin 't onmogelyk was de weegfchaal, altoos regt te houden, moest toefchryven. Dat de grondflag dier Bevrediging, de e-
 „ nig-

Handel
 der alge-
 meene
 Staaten
 met die
 van Ar-
 tois, He-
 negou-
 wen en
 Douai.

(z) BOR XIII. Boek, bl. 91 [35].

(a) BOR XIII. Boek, bl. 93 [37].

FILIPSIII

1579.

„ nigheid der gewesten , desonaangezien ,
 „ plaats behouden moest. Dat zy , hiertoe ,
 „ wilden medewerken. Doch dat Parma ,
 „ kennende den yver der Walsche Staaten
 „ voor 't Roomfche Geloof , zig van dien
 „ yver bediende , om hen te doen wyken van
 „ de Gendfche Bevrediging , onder voor-
 „ wendfel van hen nader by dezelve te doen
 „ blyven. Dat zy niets meer verlangden dan
 „ eene algemeene Vrede , mids men ze gunde
 „ aan alle de Nederlanden , zonder onder-
 „ fcheid van Godsdienst : alzo zy hunne
 „ broeders niet in den nood konden laten ;
 „ maar , gezamenlyk met hen , of vrede heb-
 „ ben , of oorloogen moesten (b).” De Staa-
 ten van Artois fcheenen wel meest geneigd
 tot eene afzonderlyke handeling met Parma.
 Die van Henegouwen gelieten zig , by de al-
 gemeene Vereeniging te willen volharden ,
 zendende zelfs den algemeenen Staaten een
 Gefchrift toe , waarby zy verklaarden , goed
 en bloed te willen opzetten by 't handhaaven
 van 't bezwooren verbond (c). Doch zy waai-
 den haast met den wind , door welken , die
 van Artois gedreeven werden.

Die van
 Artois ,
 Rysfel ,
 Douai en
 Orchies
 befluiten
 met Par-
 ma te
 verdraa-
 gen.

't Hoofdpunt van 't gefchil , tufchen de
 algemeene Staaten en die der Walsche ge-
 westen , was nu , of men zig met den Koning
 zou kunnen verzoenen , zonder Geloofsvre-
 de te bedingen. De laafden hielden van ja ,
 en dat men zig voldaan behoorde te houden ,
 met het bevestigen der Gendfche Bevredig-
 ing ,

(b) *Boek XIII. Boek, bl. 94 [38].*(c) *Boek XIII. Boek, bl. 98 [44].*

ging, der Brusfelfche Vereeniging en des **FILIPSIIL**
 eeuwigen Gebods. De eerften dreeven, dat **1579.**
 men, zonder Geloofsvrede, niet fluiten kon.
 Met Artois, ftemden die van Rysfel, Douai
 en Orchies overeen, om, op den eerstgemel-
 den voet, met Parma te verdraagen, en zelfs
 een heir op te regten, om 't uitheemfch
 Krygsvolk ten Lande uit te dryven, indien
 men 't vertrek dezelfs, met gemoede, niet
 te verwerven wist. Doch de algemeene Staa-
 ten, kennis van dit befluit gekreegen heb-
 bende, ontrieden 't uitvoeren van hetzelfde,
 op 't allerernftigst: den Walfchen Staaten,
 daarentegen, vermaanende, hunne afgevaar-
 digden te zenden op de Vredehandeling, die,
 onder 's Keizers bemiddeling, te Keulen,
 ftondt gehouden te worden (*d*). Doch deeze
 raad vondt te minder ingang, na dat S. O-
 mer zig, op den vyfden van Grasmaand, aan
 la Motte overgegeven, en Montigni, Selles,
 Heeze en anderen, met het gantfche Leger
 der Malkontenten, zig, door zyne bemid-
 deling, tot den Koning gevoegd hadden, be-
 dingende, voornaamlyk, de handhaaving der
 Gendfche Vrede, der Brusfelfche Vereeniging
 en des eeuwigen Gebods (*e*). Hier mede was
 de fcheuring begonnen. Ook maakte men,
 ten zelfden dage, 't was de zesde van Gras-
 maand, eenen aanvang der vyandlykheden.
 By Duinkerken lag eenig volk van la Motte,
 die, op den negenden van Lentemaand, by
 een Plakaat der algemeene Staaten, op 's Ko-
 nings

De Mal-
 konten-
 ten gaan
 met hun
 Leger
 tot 's Ko-
 nings zy-
 de over.

La Motte
 wordt
 vyand
 ver-
 klaard.

(*d*) Bon XIII. *Boek*, bl. 96, 97 [42, 43].

(*e*) Bon XIII. *Boek*, bl. 99 [46], 100 [48].

FILIP III nings naam uitgegeven, reeds voor een' mui-
 1579. teling en verraader verklaard was (f). De
 Heer van la Noue overviel dit Volk, met
 tweeduizend knegten en zeshonderd ruiters,
 en versloeg 'er omtrent tweehonderdenvyf-
 tig van. Ook maakte hy, sedert, zyn werk
 van het beletten der strooperyen, die Mon-
 tigni en la Motte, ten platten lande, dee-
 den (g).

V.
 Parma
 dreigt
 Antwer-
 pen, en
 belegert
 Maas-
 tricht.

Intusfchen hadt zig Parma, met een deel
 zyns Legers, op den tweeden van Lente-
 maand, vertoond voor Antwerpen, de Stad
 dreigende met een beleg. De voortogt zy-
 ner benden, onder Octavio Gonzaga en
Jan Baptist del Monte, overviel drieduizend
 Staatschen, die ter Burgerhout verschanst la-
 gen, en dreefze van daar, tot onder de ves-
 ten der Stad, daar een vinnig gevegt voor-
 viel, in 't gezigt van den Aartshertoge en
 den Prinse, die op de wallen stonden, om
 de vereischte bevelen te geeven (h). Maar
 Parma, die 't oog naar Antwerpen, de ge-
 dagten naar elders gewend hadt, berende
 Maastricht, op den twaalfden. Te gelyk, ver-
 maande hy den algemeenen Staaten, schrif-
 telyk „ tot het herstellen van den Room-
 „ schen Godsdienst en 's Konings geoor-
 „ zaamheid, als onder Keizer Karel, op wel-
 „ ke voorwaarden, de Walsche gewesten en
 „ ook zy zig met den Koning zouden kon-
 „ nen verzoenen (i).” Doch de Staaten toon-
 den

(f) BOR XIII. Boek, bl. 99 [46].

(g) STRADA Dec. II. Libr. I. p. 47.

(h) STRADA Dec. II. Libr. I. p. 30. BOR XIII. Boek, bl.
 92 [36].

(i) BOR XIII. Boek, bl. 100 [47].

den meer trek, om den Vredehandel te be- **FILIPS III**
 giinnen, door bemiddeling der Keizerlyke Ge- **1579.**
 magtigden.

De Heer van la Noue was Overfte van Maastricht, alwaar de bezetting flegts duizend, de gantfche weerbaare manfchap niet veel boven vierduizend man fterk was: welke geringe magt hem bewoogen hadt, zig buiten de vesting te houden, tot dat hy meer volks byeen zou hebben: en toen hem dit, na veel toevens, midt de oneenigheid der Staaten, eindelyk, gelukt was, vondt hy de toegangen ftedewaards zo dicht geflooten, dat 'er geen doorkomen aan was, waarom hy 't bewind der verweeringe *Melchior van Zwartfenburg* aanbevolen liet. Parma hadt zig, rondsom de Stad en voorftad Wyk, ter regterzyde der Maaze, gelegerd, en kreeg zynen toevoer uit Luikerland. De gordyn, by de Brusfelfche Poort, gehouden voor de zwakfte, werdt eerst befchooten. Doch toen de muur geveld was, deedt zig, agter denzelfen, een aarden wal voor, die, een en andermaal, vrugteloos, beftormd werdt. Men befchoot de Stad, daarna, aan den kant der Hoogterpoorte, nevens 't water, en na dat hier twee tamelyke openingen gemaakt waren, viel men aan 't stormen, op den agtften van Grasmaand. Doch de belegerden weerden zig zo dapperlyk, dat de aanvallers, met verlies, meent men, van wel tweeduizend man, aftrekken moesten. Parma zwigtte egter niet, maar wierp, voor de Brusfelfche Poorte, eene platte Kat op, van welke hy, wel vyf weeken agtereen, op een rave-

De Stad
 wordt be-
 fchoo-
 ten, en
 be-
 stormd.

Filips III 1579. Iyn der vestinge deedt schieten. Hier ver-
meesterde hy, eerlang, den bedekten weg,
en zocht zig ook te sterken, op een Eilandje,
in de Maaze, voor de Stad: doch die van
binnen verjaagden hem van daar met het
grof geschut. Parma schreef hun, op den
derden van Zomermaand, dat het hoog tyd
voor hun was, om te peinzen op een eerlyk
verdrag, welk hy hun nu nog gunnen wilde;
doch zy gaven zulk fier bescheid, dat het
schieten en stormen wederom aanging. 't Ra-
velyn werdt, eindelyk, veroverd. Omtrent
deezen tyd, sneuvelde de Heer van Hier-
ges, aan een' kogel. Hy was de oudste Zoon
van den Graave van Barlaimont, die ook,
kort te vooren, overleeden was (*k*); en zyn
verlies werdt zeer betreurd van den Veld-
heer. Midlerwyl, deden de Aartshertog
en de Prins van Oranje hun best, om de Staa-
ten te beweegen, tot het onderneemen van
't ontzet van Maastricht. Holland, welk
bloot lag voor den vyand, als Maastricht in
zyne handen viel, toonde zig gereed, en le-
verde geld, manschap, mond- en krygsbe-
hoefsten, ten deezen einde (*l*). Doch de twee-
dragt onder de andere Bondgenooten, daar
la Morte onder roeide, de nieuwe kryg, met
welken de Waalen dreigden, en verscheiden'
andere toevallen (*m*) maakten, dat men, ter
algemeene Staatsvergaderinge, tot geen be-
sluit kwam. Men hadt nu schier zyne eenig-
ste

Dood
van den
Heer van
Hierges
en van
zynen
Vader
den Graa-
ve van
Barlai-
mont.
Poogin-
gen om
Maas-
tricht te
ontzet-
ten.

(*k*) STRADA Dec. II. Libr. III. p. 119.

(*l*) Resol. Holl. 2, 9, 10, 18 May, 2, 30 Juny 1579. W.
83, 88, 89, 105, 146.

(*m*) Zie Resol. Holl. 8 May 1579 W. 92.

ste hoop gevestigd op het treffen van een Be- **FILIPSIJ**
 stand te Keulen, alwaar de Vredehandeling **1579.**
 begonnen was. Doch de Spanjaards hadden
 'er geene ooren naar, zo men niet beloofde,
 Maastricht den Koning te zullen leveren, in-
 dien de Vrede niet voortging. De beleger-
 den werden vast gehertigd met troostelyk
 schryven van den Aartshertoge en den Prin-
 se, die hun, onder anderen, by eenen Brief
 van den vyfentwintigsten van Zomermaand,
 binnen vyftien dagen, ontzet beloofden. Ook
 was 't waar, dat de Graaf van Hohenlo een-
 nig Krygsvolk byeen rukte. Doch Parma
 kreeg hiervan zo dra geene kondschap, of hy
 besloot het uiterste zynere kragten in 't werk
 te stellen, om de Stad te bemagtigen. Op **Gewel-**
 den agtentwintigsten van Zomermaand, deedt **dig storm-**
 hy, tot negen reizen agtereen, storm loopen, **men op**
 dat, den gantschen dag, en tot diep in den **de Stad.**
 nacht, duurde; doch, door de belegerden, met
 onbezweeken moed, afgekeerd werdt. Maar
 in den morgenstond geviel het, dat de Stede-
 lingen, afgemat door veel arbeids en waakens,
 met ziekelyke lighaamen, meest allen, op den
 wal, aan 't sluimeren raakten. De Spanjaards
 merkten 't, en boodschapten 't Parma: die, **Zy gaat**
 terstond, bevel geeft, om den wal, in stilte, **over.**
 te beklimmen. 't Geschiedt. De half of heel
 sluimerende wagt wordt afgemaakt. De be-
 klimmers, ingevolgd door 't grootste deel
 des Legers, storten ter Stad in; daar, al wie
 zig voordeedt, ontzield werdt. Nog weerde
 men zig, tot vrouwen, en maagden, en jon-
 gens toe, op de straaten, uit de vensters,
 van de daken, met steenen en ander tuig.

FILIPS III
1579.

Veelen vlooden ter poorte uit, naar de brug, van waar zy, by menigten, in 't water gedrongen werden. Anderen sprongen, uit verwyfeldheid, in den froom, waarin sommige moeders, eerst, uit deernis, haare kinderen, toen, uit wanhoop, zig zelve geworpen hebben. Op den moord, volgde de plondering, en 't afperfen van hoog rantfoen, door ysfelyk pynigen. De Overfte Zwartfenburg was gefneuveld. Een Spanjaard, die den Prinfe van Oranje lang als Ingenieur gediend hadt, werdt, met fpictfen, doorreegen. Doch Wyk ging over by verdrag, ter bede van eenige grooten (*n*). Sedert, lag de Stad lang woest, en bleef een nest van foldaaten, die de ledige huizen afbraken en tot brandstoffs bezigden (*o*). 't Spaansche Leger hadt, ondertusfchen, in dit langduurig beleg, zo veel geleeden, dat Parma, in eenen geruimen tyd, niets van gewigt onderneemen durfde. Zelfs ftorte hy, zyn lighaam en zynen geest, met het doorzetten deezer belegeringe, het uiterfte gevergd hebbende, in eene zwaare ziekte, waarvan hy langzaam herstelde (*p*). Zyne benden hielden zig, na 't veroveren van Maastricht, meest omtrent Roermonde, alwaar zy, van tyd tot tyd, fchutgevaarten hielden, met de Staatsche bezettingen van Gelder, Venlo en Wagtendonk. Hopman *Gouwenburg*, die in Venlo lag, hadt het geluk

Verdere
weder-
zydfche
Krygsbe-
dryven.

(*n*) DON XIII. Boek, bl. 92 [36], 102 [51], III enz. [64 enz.] STRADA Dec. II. Libr. II. p. 59 & seqq. Libr. III. p. 114 & seqq.

(*o*) METELEN VIII. Boek, f. 154 vers.

(*p*) STRADA Dec. II. Libr. III. p. 123.

luk van, op den zevenden van Oogstmaand, FILIPUS III
 vier Zwitserfche vendels van Parma, by 1579.
 Heckhuizen, te verrasfen en te verflaan.
 Doch ten zelfden tyde, werdt Aalst, en de
 Vryheid Ronde in Vlaanderen, overvallen en
 gepionderd, door de Malkontenten, die daar-
 na eenige Gendfche vendels uit Bazerode ver-
 dreeven, het Dorp, vervolgens, aan koolen
 leggende. La Motte overviel en beroofde, in
 Herfstmaand, de Stad Hondfchooten: en dit
 was 't voornaamfte, welk, behalve 't innee-
 men van Maastricht, dit jaar, van de Spaan-
 fche zyde, verrigt werdt. Want de aanflag van
Alleines op Kortryk liep te niet, in Wynmaand,
 juist op de ftond, als Meenen, thans de wa-
 penplaats der misnoegden, door de Staatfchen
 verrast was. La Noue overmeesterde, daar-
 enboven, Warwyk, in Slagtmaand, en ver-
 dreef de Waalen, uit Halewyn en verfcheiden
 andere plaatfen (g).

De Vredehandeling te Keulen, waarvan VI.
 wy reeds in 't voorbygaan gewaagd hebben, Dagvaart
 was, door den Keizer, in den aanvang dee- te Ant-
 zes jaars, voorgeslaagen, en de Aartshertog werpen.
 hadt de algemeene Staaten, op deezen voor-
 flag en op andere punten, tegen den twin-
 tigten van Lentemaand, te Antwerpen, be-
 fchreeven. Hier viel veel twist, onder de
 Leden, over 't aanwerven van Krygsvolk,
 over de middelen, om het te onderhouden,
 en over 't ontzetten van Maastricht. De Prins
 boodt aan, den oorlog, drie maanden lang,
 te willen voeren, mids men hem driehon-
 derd-

(g) METEREN X. Boek, f. 161 versf. 162.

FILIPS III derdewintigduizend guldens ter maand ver-
 1579. schafte, en terftond, daarenboven, vierhonderdzesendertigduizend, tot het ontzetten van Maastricht. Holland en Zeeland toonden zig gereed genoeg, om hiertoe te be-
 willigen (r), te gelyk egter verklaarende, dat zy de Brusfelfche Vereeniging en het eeuwige Gebod, waarop de andere gewesten nog staan bleeven, van geener waarde hielden (s). Doch de anderen kwamen tot geen be-
 fluit. Wegens den Vredehandel, hadden die

Inzigten van Holland en Zeeland op de Keulfche Vredehandeling.

van Holland en Zeeland, in eene byzondere onderhandeling met den Prinse, begeerd, dat men, voor hun, vrye oefening van den Hervormden, met uitsluiting van den Roomschen Godsdienst, bedonge: ook, dat zy zig, na de dood zyner Doorlugtigheid, eenen anderen Stadhouder zouden mogen kiezen; doch de Prins vondt aanstootelyk, van dit laatste gewag te maaken, en riedt hun, omtrent het eerste, zig te houden aan de Gendfche Bevrediging. Veele zaaken, op deeze Dagvaart gebragt, bleeven onafgedaan. Doch tot de Vredehandeling werdt beslooten (t), en de lastbrief voor de Staatfche Gemagtigden getekend, op den negenden van Grasmaand.

Staatfche Gemagtigden op dezelve.

Deczen waren Filips van Croi, Hertog van Aarschot, *Joan van der Linde*, Abt van S. Geertruids, *Fredrik van Yve*, Abt van Marolles, *Buccho van Aytta*, Proost van S. Baafs te Gend, *Gasper Schets*, Thefaurier van 's Konings Domeinen, *François van Oignies*, Heer

(r) Resol. Holl. 27, 29 April 1579. bl. 75, 76, 77.

(s) Zie Resol. Holl. 30 April 1579. bl. 70.

(t) Bok XIII. Boek, bl. 100 enz. [48 enz.]

Heer van Beaurepar; *Adolf van Meeterkerke*, Philips III
 Schildknaap, *Adriaan van der Myle*, Raad 1579.
 in den Hove van Holland, *Bernard van Me-*
rode, Ridder, Heer van Rummen, *Adolf van*
Goor, Heer van Kaldenbroek en *Aggeus van*
Albada, Doktor in de Regten. De Staaten
 van Holland zouden gaarne gezien hebben,
 dat men Graaf Jan van Nassau ook naar Keu-
 len hadt afgevaardigd (u): doch hiertoe
 scheen men, ter algemeene Staatsvergade-
 ringe, niet te hebben kunnen verstaan. Ook
 bleef Oignies, die 't met de Waalen, zyne
 Landsluiden, hieldt, agter. Merode en Al-
 bada woonden, te Keulen. De overigen ver-
 scheenen aldaar, in den aanvang van Bloei-
 maand. De Keizerlyke en Spaansche Gezan-
 ten, van welke laatsten, *Karel van Arragon*,
Hertog van Terranova, het hoofd was, wa-
 ren 'er, reeds te vooren, aangekomen. Ook
 bevondt zig te Keulen, de Pauselyke Gezant,
Jan Baptista Castagna, Bisfchop van Rosfan.
 De Keizerfchen sloegen, uit eigen' bewee-
 ging, een Bestand voor; doch dit haperde, Aanvang
der On-
derhan-
delin-
gen.
 aan de Spaansche zyde, mids men Maastricht
 gaarne eerst in handen hebben wilde (v),
 gelyk wy reeds hebben aangemerkt. Toen
 kibbelde men, eenen geruimen tyd, over den
 lastbrief der Staatfchen, daar de Spaanschen
 veel op te zeggen wisten. Hy sprak alleen
 uit den naam van den Aartshertoge Matthias
 en van de Prelaaten, Edelen en Gemagtigden
 der Steden, te Antwerpen vergaderd, en ver-
 beel- Kibbe-
laary o-
ver den
lastbrief
der Staat-
fchen en
't zegel
aan den
zelven.

(u) Resol. Holl. 30 Maart 1579. bl. 65.
 (v) Bok XIII. Boek, bl. 103 [52]. enz.

FILIPS III beeldende de Staaten. Doch Terranova be-
 1579. geerde, dat 'er de Landen in werden uitge-
 drukt, met welken hy handelen zou. Ook
 berispte hy de nieuwigheid van 't zegel, en
 dat de lastbrief zig gedroeg aan een berigt-
 schrift, welk men nog niet vertoond hadt.
 De Staatschen verklaarden zig gereed tot dit
 laatste: ook ontbooden zy eenen anderen
 lastbrief, waarin de naamen van Brabant,
 Gelderland, Zutphen, Vlaanderen, Holland,
 Zeeland, Doornik en het Doornikfche, U-
 trecht, Mechelen, Friesland en Overysfel
 stonden uitgedrukt (w). Wat het zegel be-
 treft, de Gemagtigden van Holland ter al-
 gemeene Staatsvergaderinge noemden 't *groot*
 en *ongefchikt*. Het vertoonde een' Leeuw,
 met een zwaard in den eenen en een' bondel
 pylonen in den anderen poot. De Staaten dee-
 zes Landschaps, verneemende, dat de alge-
 meene Staaten zulk een' zegel gemaakt, en
 'er den lastbrief der Gezanten naar Keulen,
 voor 't eerst, mede gezegeld hadden, toon-
 den zig hierover te onvrede. Zy vreesden,
 naamlyk, dat men 't, in 't vervolg, ook be-
 zigen zou, tot het zegelen van schuldbrie-
 ven, die, onder anderen, ten hunnen laste
 komen zouden. Doch de algemeene Staaten
 verzekerden hen, door eene * schriftelyke
 schadeloosstelling, die hun, op den zevent-
 entwintigsten van Grasmaand, verleend
 werdt (x). Te Keulen, vergden de midde-
 laars den Staatschen, de eerste opening der
 pun-

Aanmer-
 kingen
 van die
 van Hol-
 land op
 het ze-
 gel.

* *Acte van*
indemni-
teit.

(w) HOOFD XV. Boek, bl. 642.

(x) Rcfol. Holl. 8, 9, 12, 18 May 1579. bl. 92, 96, 100, 105.

punten van verzoeninge te doen. Zy deeden FILIPS III 1579.
 't, begeerende, onder anderen „ voor elk
 „ geweest, het voorregt, dat Brabant hadt, Eischder
 „ van zynen Heer te mogen verlaaten, als Staat-
 „ hy 's Lands vryheden verbrak: ook dat schen.
 „ de Godsdienst in den staat bleeve, daar
 „ hy toen in was, en dat Matthias de Land-
 „ voogdy behieldt, en niemant, na zyn af-
 „ sterven, daartoe gevorderd werdt, dan by
 „ bewilliging der Staaten.” Doch de Spaan- Die ver-
 schen waren wel verre van het toetsaan dee- worpen
 zer punten. Ook opperden de middelaars wordt.
 deeze vraag: *wie regter zyn zou, als 'er geschil*
over 't krenken der vryheden viel? welk Ampt
aan de Staaten zou kunnen opdraagen. De Staat-
 schen kwamen dan, volgens hun tweede en
 uiterste Berigtschrift, tot andere voorwaar-
 den. Doch de middelaars hielden den han-
 del slepende, uitschietende van cene byzon-
 dere overeenkomst met den Prins van Oran-
 je (y). Terranova leverde, insgelyks, zyne
 uiterste punten over (z), die de Staatfchen
 onaanneemlyk vonden. Men bewoog hen,
 om ze hunnen meesteren toe te zenden, en
 gaf hoop van nog iets nader te zullen komen,
 zo deezen zig rekkelyk toonden (a). On- De Staat-
 dertusfchen, verliep de tyd van zes weeken, fchen
 dien de Staatfchen, alleenlyk, tot handelen krygen
 besteeden mogten; doch zy kreegen, federt, nieuwen
 last om voort te vaaren, zonder bepaaling last.
 van tyd, behoudende de Staaten, om den
 vy-

(y) Anol. by BOR Auth. Smkk. II. Deel, bl. 94.

(z) Zie dez lve by TASSIS Libr. V. p. 308.

(a) Hoort XV. Boek, bl. 642.

FILIPPS III 1579. vyand in onzekerheid te houden, de magt aan zig, om hunne gezanten te rug te roepen, als zy 't zouden goedvinden. Deezen, sedert, met de Keizerschen, in gesprek getreden, over de punten der Spaanfche Gezanten, gaven te verstaan, dat de Staaten, wederom, met den Hertoge van Anjou, handelden, en ligtelyk met hem fluiten zouden, zo men, van 's Konings zyde, te styf op zyn stuk stondt. De Keizerschen ontwierpen toen zelf een Verdrag, welk den Staatfchen behandigd werdt. Doch 't beviel niet, om dat men 't in den grond hielt overeen te komen, met de punten van Terranova (b). De Keizerschen moesten dan, op nieuws, aan 't werk, en leverden, op den agttienden van Hooimaand, een ander ontwerp in, welk, in 't voornaamste, op deezen zin uitlicp:

De Keizerschen ontwerpen de Vrede-punten.

„ Dat de Gendfche Bevrediging, de Brusfelsche Vereeniging en het eeuwig Gebod zouden vastgesteld blyven: ook het handhaaven der voorrechten, en 't vertrek van 't uitheemsch Krygsvolk. Dat luiden van eere, verlaaten zynde van Ampten, bezeten ten tyde van 't eeuwig Gebod, in dezelveu zouden hersteld worden. Dat men de wederzydsche gevangenen zou slaaken: ook den Graaf van Buuren, drie maanden na dat de Prins, zyn Vader, voldaan zou hebben aan 't byzonder verding, met hem te maaken. 's Konings gezag zou stand grypen, als ten tyde van Keizer Karel. Tot de Landvoogdy zou hy stellen een'

„ Vorst

(b) BOR XIII. Boek, bl. 107 [56.]

„ Vorst of Vorstin van zynen bloede, die 's FILIPS III
 „ Lands voorregten en dit verdrag zou be- 1579.
 „ zweeren, en alle sterke Plaatsen ontvan-
 „ gen; over dezelveu stellende gebooren
 „ Nederlanders, die ook alleen hooge Amp-
 „ ten zouden mogen bekleeden, en den Ko-
 „ ning en Staaten zweeren moeten. De Ko-
 „ ningin van Engeland en de Hertog van An-
 „ jou zouden, in dit verdrag, begreepen
 „ zyn. Omtrent den Godsdienst, zou men
 „ zig, in Holland, Zeeland en Bommel,
 „ schikken naar 't Gendfche Verdrag, mids
 „ men den Roomschegezinden aldaar de plaat-
 „ sen wederom inruimde, die zy, ten tyde
 „ van dit Verdrag, inhadden: in de andere
 „ Landfchappen, zou men alleen den Room-
 „ fchen Godsdienst oefenen; doch de On-
 „ roomfchen zouden aldaar vry mogen woo-
 „ nen, tot dat de Koning of zyn Stadhouder,
 „ by raade der Staaten, wettelyk beroepen,
 „ de Plakaaten nader zou hebben gemaatigd;
 „ mids zy zig van openlyke oefening en er-
 „ gernis onthielden (c).”

De Staatfche gezanten zonden dit ontwerp Die den
 aan hunne meesters (3). Ook fchreeven de algemeen en
 Keizerfchen en zelfs Terranova aan de alge- byzon-
 meene en aan verfcheiden' byzondere Staa- deren
 ten en Steden, hun raadende, dit ontwerp Staaten
 goed te keuren: waarvan zelfs de Staatfche worden
 gezanten niet vreemd waren. De meeste aange-
 Land- preezen.

(c) Bor XIII. Boek, bl. 109 [60].

(3) Men vindt het, nevens de Brieven der Keizerfchen en des Hertogs van Terranova, by DUMBAR
Analeft. Tom. III. p. 576, 578.

FILIPS III Landfchappen en Steden antwoordden, op
 1579. dit fchryven, dat zy zig gedroegen, tot het
 besluit der algemeene Staaten. Overyffel, item-
 de fommige punten toe, maakte zwaarigheid
 in anderen; doch ftondt zeer op vryheid van
 Godsdienst voor de Hervormden (*d*). Fries-
 land en de Ommelanden verwierpen ze, ge-
 heellyk (*e*). 's Hertogenbosch fchreef, dat
 men daar de ontworpen punten aanneemlyk
 vondt: waarvan wy de reden wel haast zien
 zullen. Te Antwerpen wees men ze van de
 hand. Die van de Augsburgfche belydenis
 aldaar, verdagt gemaakt, dat zy ze nuttig en
 noodig hielden, toonden het tegendeel, in
 openbaaren druk. Voorts, werden de pun-
 ten, alomme, in blaauwboekjes en burger-
 gezelfchappen, of voor- of tegengesproken.
 't Gemeen, zwaar gedrukt door den last des
 krygs, mompelde, hier en daar, dat de Vre-
 de tusfchen de wederzydſche gezanten reeds
 getroffen was; doch dat het aan de baat- en
 ſtaatzugt der geenens, die toen 't bewind had-
 den, haperde, dat zy niet bekrachtigd en afge-
 kondigd werdt. Te Utrecht, onder anderen,
 hadt men hiervan den mond zo vol, dat de
 Wethouderſchap geraaden vondt, zulk ſnappen
 niet ſlegts te verbieden, maar in 't openbaar
 en bondiglyk te wederleggen (*f*).

Ant-
 woord
 der alg-
 meene
 Staaten

Ondertusfchen, hadden de algemeene Staa-
 ten, in Oogstmaand, geantwoord, op het
 ontwerp der Keizerschen. 't Byzonderſte van
 hun fchryven kwam hierop uit: „ Dat men
 het

(*d*) Zie G. DUMBAR. Anal. Tom. III. p. 581.

(*e*) R. FRESINGA Memor. bl. 166.

(*f*) HOOFD XVI. Boek, bl. 670.

„ het eeuwig Gebod, welk die van Holland FILIPSIH
 „ en Zeeland nimmer omhelsd hadden, ten 1579.
 „ onregte voegde by de Gendfche Bevredi-
 „ ging. Dat hieruit volgde, dat men de Gend- op het
 „ fche Bevrediging niet ernstelyk dagt te Ontwerp
 „ handhaaven. Dat men ook ontydig fprak der Kei-
 „ van het overleveren der fterke Plaatfen, zer-
 „ waartoe die in Holland en Zeeland, toen fchen.
 „ zy nog op zig zelven ftonden, niet hadden
 „ konnen verftaan. Kranke troost was 't,
 „ wyders, voor den Graave van Buuren,
 „ dat men zyne verlossing uitftelde, tot na
 „ 't voldoen aan een byzonder Verdrag,
 „ welk nog niet geflooten was, en waartoe
 „ de Prins van Oranje ook niet zou konnen
 „ verftaan. Dat men, by 't ontwerp, geene
 „ verzekering gaf aan de Koningin van En-
 „ geland, aan den Hertoge van Anjou, noch
 „ zelfs aan den Aartshertoge Matthias. Dat
 „ de Onroomfchen in de andere gewesten,
 „ by het zelve, ook veel meer benaauwd wer-
 „ den, dan by de Gendfche Bevrediging,
 „ die men, met woorden, bevestigde, doch
 „ in der daad kragteloos fcheen te willen
 „ maaken. 't Slot van alles was een verzoek
 „ aan de Keizerfchen, dat zy den Hertog
 „ van Terranova beweegen wilden, tot het op-
 „ ftellen van voorwaarden, waarin 's Konings
 „ genade duidelyker te befpeuren ware, en
 „ die, met regt, den naam van Vredepunten
 „ draagen mogten (g).”

Terwyl de Vredehandeling dus fleepende VII.
 werd gehouden, werd de kryg, behalve Beroerte
te Amers-
 voor foort,

FIDES III voor Maastricht, flauwelyk, voortgezet :
 1579. doch de inwendige beroerten duurden, byna
 dit gantsche jaar, aan verscheiden' oorden.
 In het voorjaar, was 't in 't Stigt te doen. De
 Stad Amersfoort nam geen genoegen in de
 voldoening, door den Prinsc, aan 't Land-
 schap in 't gemeen, toegestaan; maar begeer-
 de, op zig zelve, met hem te handelen. Ook
 wilde zy de Utrechtsche Vereeniging niet
 aanneemen. Zelfs hielt zy de tolln in, die
 van wege de Staaten geheeven werden. De
 Staaten, vermoedende, dat men 'er 't oog
 naar den vyand gewend hadt, zonden 'er twee-
 honderd knegten heenen, die men weigerde
 te ontvangen. Toen werdt de gemeenschap
 met Amersfoort, in de nader Vereenigde Lan-
 den, verboden. Men bewoog Gelderland
 ter eener, en Amsterdam ter anderer zyde,
 om der Stad toevoer te weigeren (h). Zelfs,
 werden haare ingezetenen bekommerd en ge-
 gyzeld, en de Bem, met een' uitlegger, ge-
 flooten. 't Geschil kwam, eerlang, voor den
 Prinsc te Antwerpen, die, 't niet ziende by
 te leggen met gemoede, Graave Jan, zyn-
 nen Broeder, last gaf, om de Stad, met de
 wapenen te dwingen. Hy kwam 'er dan voor,
 met zeven stukken geschuts, en eenige ven-
 dels knegten, op den zevenden van Lente-
 maand, en beschoot de Utrechtsche poort.
 Die van binnen, hierdoor verbaasd gemaakt,
 lieten, ten derden dage daarna, de Nasfau-
 sche bezetting ter Stad in. Graaf Jan veran-
 derde toen de Regeering, voerde de Geloofs-
 vre-

(h) Zie ook Refol. Holl. 3 Maart 1579. Id. 43.

vrede in, en schikte alles, naar 't welbeha- FILIPSIII
1579.
gen der Staaten van Utrecht (i). 't Liep flegts
aan, tot op den negenden van Zomermaand,
wanneer men de beelden aldaar uit de Ker-
ken deedt neemen. Doch, des anderendaags, Beelden-
storm te
Utrecht.
gebeurde het zelfde te Utrecht, met veel be-
weeging onder 't volk, en met uitleiding van
een gedeelte der Roomschezinden. De Wet-
houderfchap floot, op den vyftienden, een
verdrag tusfchen de vyf Kerken, uit den
naam der gemeene Geestelykheid, ter eener,
en den Kolonel, Hopluiden en mindere offi-
ciers van wege de Burgerye en Onroomschen,
ter andererzyde; waarby de Minderbroeders-,
S. Jakobs-, S. Nikolaas- en Buurkerke den
Onroomschen toegevoegd werden, en voorts
verklaard, dat men, in 't begeeven van ampt-
ten en gunften, zo geestelyken als weerd-
lyken, geen opzigt neemen zou op 't geloo-
ve (k).

Te Antwerpen, ontftondt, op den agten- VIII.
Oproer
te Ant-
werpen.
twintigften van Bloeiimaand, een gevaarly-
ke oproer, ter gelegenheid van eenen open-
baaren ommeegang, die, door de Roomfche
Geestelykheid, verzeld van den Aartsherto-
ge Matthias, gehouden werdt. 't Volk, hier-
door, getergd, raakt op de been, en laat
zig, nog door ontzag voor den Aartsherto-
ge, noch door den Prinfce van Oranje, die,
op 't gerugt van onraad, te voorfchyn geko-
men was, te vrede ftellen, voor dat de Pries-
ters, Monniken en Kanonniken, die den om-
me-

(i) BOR XIII. Boek, bl. 92 [36].

(k) BOR XIII. Boek, bl. 116 [70].

FILIPS III 1579. megang verzellen zouden, ten getalle van honderd en-twintig, ter Stad uit geleid waren. De Prins was zo misnoegd over deeze ongeregeldheid, die de Spaanschgezinden hem wyten durfden, dat hy, 's anderendaags, in eene aanzienlyke Vergadering van Wethouderen en anderen, verklaarde, de Ampten, die hy, over de Nederlanden in 't gemeen en over Brabant in 't byzonder, bekleedde, te willen nederleggen, en de Stad te willen verlaaten. Ook dreigden Matthias en de Raaden van Staate hun afscheid te neemen. Zy lieten zig egter allen nog verbidden. De Prins hielp eene Keur beraamen, waarby eenigen Geestelyken vergund werdt, in de Stad, weder te keeren. Zy werdt, op den twaalfden van Zomermaand, afgelezen. Ten zelfden dage, werdt ook de nader Vereeniging van Utrecht, in Antwerpen, verkondigd; te gelyk met eene Geloofsvrede, waarby den Onroomschen eenige meerdere ruimte werdt verleend (1). Omtrent deezen tyd, ontdekte men, dat *Karel van Gavere*, Heer van Frefin, te Antwerpen woonende, heimelyk verstand hieldt met eenige Henegouwer Edelen, welken hy beloofd hadt, den Koning, te Antwerpen, dienst te zullen doen. Hy werdt, terstond, gevat, en naar 't Slot te Breda gevoerd, daar hy, twee jaaren, opgesloten bleef (m).

De Heer van Frefin wordt gevat.

IX.
Bedryf
van Imbi-

Te Gend, te Oudenaarden, en te Dendermonde, hadt men, in Lentemaand, de Gees-

te-

(1) Bor XIII. Boek, bl. 114 [67].

(m) Bor XIII. Boek, bl. 130 [89].

telykheid, insgelyks, ter Stad uit gedreeven. **FILIPS III**
 Vervolgens, was men, ter eerstgemelder **1579.**
 plaatse, uit zorge voor de Waalen, gevallen ze te
 aan 't verbeteren der Vestingwerken: waartoe Gend.
 tweehonderdentagtigduizend guldens, eene
 kleine somme naar de gelegenheid des werks,
 besteed werdt. Imbize en zyn aanhang
 schroomden niet de Kerkengoederen aan te
 tasten, te verkoopen, en den soldaaten ten
 roof te geeven. Zelfs deedt de Voorfchepen
 veele dingen op eigen gezag, en zonder zyne
 amptgenooten te kennen. Luiden ook,
 die den Hervormden Godsdienst beleeden,
 werden, als ze hem in den weg waren, ter
 Stad uit gezet. Hy maakte zelfs den Heere
 van la Noue Gend te benaauwd; en nood-
 zaakte, door middel van eenige Ruiters,
 den Heer van Boumivet, Gezant des Her-
 togs van Anjou aan de algemeene Staaten,
 zyn lyf, met zwemmen, door eenige graf-
 ten, te bergen, op het Huis des Heeren van
 Kouwenhoven, tusfchen Gend en Dender-
 monde. Twee luiden, beschuldigd als Don-
 Jansgezinden, deedt hy, verraderlyk, om
 't leeven brengen, en loochende 't fluk niet,
 toen 't hem daarna verweeten werdt. Dier-
 gelyke geweldenaaryen vervreemdden de
 gemoeden der zulken, die 't voorheen met
 hem eens geweest waren, zeer van den Voor-
 fchepen. Men dagt hem dan, met goedvin- Men
 den des Prinzen, op den gewoonlyken tyd, zoekt
 te ontzetten van de Regeering. Men kreeg hem van
 hem aan 't huis van Ryhove, daar 't fluk de Re-
 stondt uitgevoerd te worden. Doch een van geering
 Imbizes vrienden kreeg 'er de lugt van, bragt te ont-
 VII DEEL. T zetten.
't Mis-
het lukt.

ANTHONIS *van Lalain,*
Grave van Hoogstraten enz.
Gouverneur van Mechelen,

GESTORVEN M D LXVIII .

FILIPS III
1579.

het graauw op de been, en haalde den Voorfchepen uit Ryhoves wooning, daar hy zo goed als gevangen gehouden was. Ryhove verfchoonde zig met woorden, fchuivende de fchuld op twee anderen, die ontweeken waren. Maar Imbize, zyne zaaken wifer neemen willende, bragt, op den agentwintigften van Hooimaand, eenen grooten hoop Ruiteren en Knegten, in de Stad, verfelde toen de Wet, buiten tyds, en maakte zig zelv', op nieuws, tot Voorfchepen; waarna hy 't Krygsvolk, wederom, vertrekken deedt. De redenen van zyn bedryf, welk hy verglimpte met yver voor den Hervormden Godsdienst, gaf hy, federt, in openbaaren druk. Ook flooiden die van zynen aanhang blaauwboekjes, waarin beweerd werdt, dat de komst des Prinzen van Oranje, welke zy vreesden haast aanftaande te zyn, thans, om verfcheiden' redenen, ongeraaden was. Onder anderen, dreef men, dat de Prins de Regeering zou komen veranderen, om der Stad, daarna, haare vryheid te beneemen, en onder 't juk van 't Hof en van den Hertoge van Anjou te brengen: en werdt de Predikant Dathenus gehouden, de hand tot het opftellen deezer Boekjes geleend te hebben. Egter bragt het Ryhove zo ver, dat men befloot den Prins te ontfangen. Hy kwam 'er, in Oogstmaand, verfelde terftond de Wet, Imbize ontflaande, die, kort hierna, gevolgd van Dathenus, naar Duitschland week, daar hy zig, aan 't Hof van den Hertoge Kazimir, eenen geruimen tyd, onthieldt. Oranje ftede, voorts, orde op andere zaaken, die verward ftonden. Men verfhilde

De Prins
verfelt
de Wet
te Gend.
Imbize
wykt
naar
Duitsch-
land.

CAROLUS de IX
Koning van VRANKRYK.
GESTORVEN DEN 30 MAY
INT' JAAR MDLXXIII.

schilde wederom, gelyk by 's Prinzen jongste **FILIPS III** komst in de Stad (*n*), over 't punt der gevangenen' Heeren, die allen, in Hooimaand, door 't beleid eeniger burgeren, los geraakt waren. Doch de meesten, waaronder ook Champagnei, waren wederom betrapt, en de Prins liet hen in de gevangenis (*o*). Terwyl hy nog te Gend was, liep hy groot gevaar van verpast te worden door de Malkontenten, die, by duister, eenige Ruiters derwaards gezonden hadden, welken, aan de poort, herberging komende verzoeken, op 't punt stonden van ingelaaten te worden. De Prins egter, door eenigen, om verlof gevraagd, kreeg kwaad vermoeden, en beval de poort dicht te houden (*p*).

Dus speelden de Onroomschen den meester, te Antwerpen, te Gend, en elders in Vlaanderen. Maar de Roomschegezinden maakten 't, ten deezen tyde, even grof aan andere oorden. Te Mechelen, was, op den eersten van Zomermaand, geschil gevallen tusfchen de burgery en bezetting, welke laatste, op last van den Aartshertoge en den Prinse, sedert, van daar, geligt werdt, mids de Stad gyzelaars gaf, dat zy ander volk, tot haar en der Staaten genoeg, inneemen zou. Doch de bezetting was nauwlyks vertrokken, of de Provinciaal der Karmelieten, Broeder *Pieter Lupus* of *Wolf*, sloeg de hand aan 't burgerlyk bewind. De Geloofsvrede werdt afgeschafft: de Schout gevangen: verschei-

X.
Op-
schud-
ding te
Mechelen.

(*n*) Zie XXVI Boek, bl. 237

(*o*) BOR XIII. Boek, bl. 126 [84] enza

(*p*) METEREN X. Boek, f. 160 vers.

FILIPSI
1579.

De Stad
verzoent
zig met
Parma.

scheiden' geweekenen het keeren ontzeid. De Aartshertog, de Prins en de Stad Antwerpen zonden gemagtigden naar Mechelen, die allen vastgehouden werden. De Stad maakte, eerlang, haaren zoen met Parma, door bemiddeling van Broeder Wolf, die, sedert, te Mechelen, 't opperbewind hadt; en hier, zo wel als de Onroomschen elders, de Kerkelyke goederen aantastte, en, zo 't heette, ten dienste der Kerke, besteedde. *Pontus van Noyelles, Heer van Bours*, door de Staaten, tot Overste van Mechelen gesteld, waaide met den wind, die de Gemeente dreef; doch hadt 'er eer noch voordeel van. Parma, dien 't nog in den krop stak, dat hy 't Kasteel van Antwerpen aan de Staatsche zyde overgebracht hadt, verliet hem van zyn Ampt, welk den Heere van Rosignol werdt opgedraagen (g).

Aanflag
vanFilips
van Eg-
mond, om
Brusfel
aan Par-
mas zyde
over te
brengen.

Ondertusfchen hadt het ligtē der bezetting uit Mechelen, waardoor 't verlies dier Stad veroorzaakt was, gelukkiglyk, gediend, tot behoudenis van Brusfel. Filips van Egmond, oudste Zoon van den onthalsden Graave, besloot, ten deezen tyde, uit yver voor 't Roomsche geloof, of om dat hy de zaaken der Staaten voor onherstelbaar verlooren hielt, zynen zoen met Parma te maaken, en Brusfel aan 's Konings zyde over te brengen. Hy woonde in deeze Stad, daar hy, onder de hand, veele vrienden gemaakt hadt: en, gebied voerende over eene bende paarden en een regement knechten, deedt hy de
laat-

(g) Bor. XIII. Boek. bl. 120 [76] etc.

laafsten, op den vierden van Zomermaand, FILIPs III
1579.
 'smorgens vroeg, door de Ruitery, te voo-
 ren, volgens gewoonte, op buit of kond-
 fchap, zo men meende, uitgezonden, ter
 Stad in leiden. De burgers, die de poort
 dicht wilden houden, werden overweldigd,
 en Egmond trok, in goede orde, naar de
 markt. Olivier van den Tempel, Overfte der
 Stad, bragt egter, in alleryl, de bezetting
 in 't geweer, maakte zig meester van 't Hof,
 en verdreef eenen hoop van Egmonds volk,
 gezonden om het te bemagtigen. Wafende
 voorts in moed en manfchap, doet hy de
 toegangen naar de markt bezetten en ftoppen.
 Eenigen van zyn volk, geholpen van de bur-
 gers, herwinnen de poort, waardoor, eerlang,
 de Mechelfche bezetting ingelaaten werdt.
 Egmond, nu geheel afgefneeden van zyne
 vrienden in de Stad, ftondt, den gantfchen
 dag, en den volgenden nacht, beklemd op
 de markt, daar hem de Burgers, met uirge-
 zogte fmaadredenen, tergden, vragende
 deezen: *of 't hem vergeten ware, dat zyn Va-
 der, op deez' plaats, 't hoofd verlooren hadt, en
 dat dit geyal, des anderendaags, verjaarde?* Een
 ander, *of hy 't graf des onthoofden kwam be-
 zoeken?* daarby voegende, *graaf flegts twee
 of drie fteenen op, gy zult 'er zyn bloed vinden.*
 Door welk fmaalen, Egmond zo diep getrof-
 fen werdt, dat hem, zyns ondanks, de traan-
 nen uit de oogen fprongen. Met den dag eg-
 ter, floot men een verding, waarby hy vry-
 heid kreeg, om, met zyn volk, en de bur-
 gers, die hem volgen wilden, onbefehadigd,

FILIPS III
1579. ter Stad uit te trekken. Dus liep deeze aanslag te niet. Egmond begaf zig, met omtrent veertienhonderd man, uit Brusfel, maakte zig, in 't voortrekken, meester van Geertsbergen, en daarna, zig by de Malkontenten gevoegd hebbende, ook van Ninove, op den drien- en twintigsten van Zomermaand (r).

XI.
Bewee-
ging te
Brugge.

Des anderendaags, raakte Brugge in roere, daar de Roomsche geestelyken zig kanteden tegen het afkondigen der Utrechtsche Vereeniging. Zy werden ingevolgd van de oude Wethouders, daar, en elders in Vlaanderen, *notablen* of *aanzienlyken* genoemd, en van de grootste Gilden. De Geestelykheid, dus gestyfd, scherpt het volk in, dat men zig met Artois en Henegouwen behoorde te vereenigen, en 's Konings gunst te herwinnen. De Regeering van 't Vrye valt haar toe. Men dringt de Wethouderschap tot het aanstellen van eenen Kolonel naar den zin der gemeente. *Jeronimus de Mol*, Heer van Watermale, op den tweeden van Hooimaand, bekleed met deeze waardigheid, toonde, terstond, dat hy, de magt in handen hebbende, zig van dezelve wist te bedienen. Hy ontslaat de tegenwoordige Regenten en stelt Roomschegezinden in de plaats. Des anderendaags, draaven zyne aanhangers naar 't Karmeliten-Klooster, daar de Onroomsche Waalen toen predikten, en stelden 't 'er alles in roer. De bezetting, schoon reeds afgedankt door de Mol, komt in 't geweer. De Roomschegezinde Burgery insgelyks. De leus der knecht

(r) BOR XIII. Boek, bl. 113 [66].

ten was voor *Brugge en de Wet*, waardoor zy veel aanhangs kreegen, onder de burgers. De Roomfchen namen den Burgt in, en hielden de Wethouders gevangen op 't Stadhuis. Het krygsvolk verfchanste zig, aan verſcheiden' oorden. Ondertuſſchen, ſchikte men, van wederzyde, om hulp naar buiten. De Staatfchen maakten den meesten ſpoed. Agt vendels Schotten van Balfours Regiment, leggende te Turnhout, en honderdenvyftig paarden paſten, des anderendaags, vroeg tyds, voor de Stad te zyn. De Ezelpoort, bezet door een vendel knegten, werdthun, terſtond, geopend. Zy ſtreeven naar binnen, en doen de burgerwagt verſtuiven van de markt. Mol vloodt, door een gat van den wal, en door 't water, tot aan den hals; doch werd agterhaald en vaſtgezet. De Waſſche Predikant, *Jan Haring*, uit weêrwraak over den moedwil, gepleegd ten zynen huize, daarmen, onder anderen, zyne vrouw, met ſtooten en ſlaan, zeer mishandeld hadt; voerde, met het rondas aan den hals, een deel Franſchen naar Mols huis, dat leêg geplonderd werd. Veele Kerkelyken vlooden ter Stad uit; welker Kerken, na 't herſtellen der ruſt binnen Brugge, geſlooten bleeven, hoewel men 'er de Roomsgezinden niet verboodt, hunnen Godsdienst, in ſtilte, te oefenen (s). De Prins van Oranje, van Gend in de Stad gekomen, hadt hierop orde geſteld, en de Wethouderſchap op den gewoonlyken tyd,

FILIPSIII
1579.

De Prins,
tot Stad-
houder
van
Vlaande-
ver-

(s) BOEK XIII. Boek, bl. 120 [75].

FILIPS III veranderd (*t*). Naderhand, zou hy, hier-
 1579. toe, geduurige magt gekreegen hebben, in-
 ren, ver- dien hy, gelyk sommigen schryven, federt,
 kooren, Stadhouder van Vlaanderen geworden was.
 Men wil, naamlyk, dat hy, de begeerte om
 hem te beroepen tot deeze waardigheid, wel-
 ke hy, reeds meer dan eens, afgeweezen
 hadt, door *Noël van Karon, Heer van Schoo-
 newal*, wederom hebbende doen opwakke-
 ren, in Herfstmaand, met dezelve verceed
 werdt (*u*). Doch ik vind, alleenlyk, dat
 hy, verkooren tot Stadhouder, eerst het
 goetvinden der Staaten van Holland en
 Zeeland, deswege, heeft ingenomen. De
 Hollandfche Edelen vonden 't geraaden,
 op 't behaagen zyner Doorlugtigheid, mids
 hy zig, jaarlyks, drie maanden in Holland
 onthieldt, en een' Stedehouder onder zig
 stelde. Dordrecht en Haarlem gedroegen zig
 aan den Prinse. Delft, Amsterdam, Gouda,
 Rotterdam en Briel bewilligden, mids de
 Prins Stadhouder bleewe van Holland, Zee-
 land, Friesland en Utrecht, en zig, by nood,
 en des verzogt zynde, naar Holland begave.
 Doch Leiden, Schiedam, Gorinchem, E-
 dam en Schoonhoven vonden 't niet raad-
 zaam, alzo zy oordeelden, dat de Prins ge-
 noeg belast was. De andere Steden verzogten,
 vooraf, de gedagten zyner Doorlugtigheid
 te mogen verstaan (*v*). Zeeland oordeelde
 'er omtrent zo over als Delft en de vier ande-
 re Steden (*w*). En de Prins zelf heeft, na-
 der-

wyst dee-
 ze waar-
 digheid
 van de
 hand.

(*t*) *METEREN N. Boek, f. 160 vers.*

(*u*) *HOOFD XV. Boek, bl. 639.*

(*v*) *Resol. Holl. 23 Sept. 1579. bl. 225.*

(*w*) *Notul. Zeel. 15 Octob. 1579. bl. 3.*

derhand, doen fchryven, dat hem 't Stad-
houderfchap van Vlaanderen wel aangeboo-
den was; doch dat hy 't nimmer hadt willen
aanvaarden (x).

Doch mislukte het den Roomfchen Brug-
ge te doen omflaan; diergelyke ondernee-
ming flaagde hun veel beter te 's Hertogen-
bosch. De Staaten hadden, om zig van dee-
ze Stad te verzekeren, behendiglyk bezetting
in dezelve weeten te krygen, en 't bevel
daar over gegeven aan *Jan van Hoorne, Heere
van Bostel*, die de Geloofsvrede deedt af-
kondigen; doch daarna, zig ziekelyk gevoe-
lende, vertrok, en 't bewind liet aan zy-
nen Zoon, *Maximiliaan, Heer van Lokeren*.
Kort hierna, nodigde Parma, houdende de
Roomfchen aldaar de fterkften in getal te
zyn, de Stad, door Brieven, om zig te ver-
eenigen met de Walfche gewesten. De On-
roomfchen, bezeffende waar dit op uitloopen
zou, verzogten verfterking van bezetting.
Doch dit werdt afgeslaagen. Op den eerften
van Hooimaand, hieldenzé aan op het afkon-
digen der Utrechtsche Vereeniging. Waar-
op men meer niet deedt, dan dat men, door
eenen Stads dienaar, uitroepen liet, dat de
drie Leden der Stad die Vereeniging aanna-
men. Doch dit zagen de Onroomfchen voor
spotten aan: waarom zy te wege bragten,
dat het Utrechtsch Verbond, van punt tot
punt, afgelezen werdt. Onder dit woelen,
raakten Roomfchen en Onroomfchen, op de
markt, aan 't fchieten op elkanderen met
fcherp,

PHILIPPE
1579.

Omkeering van
's Hertogen-
bosch.

(x) Apolog. bl. 90.

FILIPS III fcherp, zonder dat men weet, wie hunner
 1579. eerst gefchooten hebbe. Omtrent veertig
 burgers lieten hier 't leeven: honderden-
 twintig werden 'er gewond, eer zy zig stillen
 en fcheiden lieten. Daarna, drongen de On-
 roomfchen wederom op meerder bezetting.
 Ook befloot men, eerlang, dat de Stad nog
 vierhonderd knegten inneemen zou. Lo-
 keren ontboodt terftond twee Hollandfche
 vendels. Doch toen deezen voor de Poort
 kwamen, zocht de Wethouderfchap uitvlugten:
 voorwendende, dat zy geene Hollandfche,
 maar Duitfche knegten verwacht hadt. Te
 gelyk, ftrooideze onder 't volk, dat de
 Hollandfche vendels, uit flegt gefpuis van
 Kerkfchenders en vrybuiters, waren famen-
 geraapt, en dat men, hen innemende, den
 Spanjaard tot beleg zou tergen; daar men,
 zonder bezetting, niet voor te dugten hadt.
 Zo veel was 'er van, dat de twee vendels te
 rug moesten. Toen ontzong den Onroom-
 fchen de moed, en de meesten weeken, met
 bewilliging der Wethouderfchap, ter Stad
 uit. Sedert ftondt 's Hertogenbosch eene poos-
 tusfchen beide (y), en, in deezen tyd, ver-
 klaarde de Stad zig voor de Vredepunten,
 door de Keizerfchen, te Keulen, beraamd,
 gelyk wy boven (z) zagen. In Herftmaand,
 zocht Hohenlo zig binnen 's Hertogenbosch
 te werpen. Doch men weigerde hem te ont-
 vangen. Daarna benaauwde hy de Stad zeer,
 door het doorfteeken van den Demerfchen
 dyk

(y) Bok XIII. Boek, bl. 119 [73.]

(z) Bl. 284.

dyk en van den Maasdyk, by Lithooijen. FILIPS III 1579.
 Doch hy kwam tot geen volflaagen beleg, by gebrek van voorraad, die, thans, by de Staaten, niet te vinden was (a). Naderhand koos de Stad, openlyk, de zyde van Parma.

Te Bommel, maakten de Roomfchen, omtrent deezen zelfden tyd, ook eenige beweging. Doch *Filips, Heer van der Aa*, versterking van volk in de Stad hebbende weeten te krygen, herstelde de rust spoedig (b). In Holland zelf, ondernamen sommigen den Hervormden Godsdienst te flooren. Te Weesp, geschiedde dit, onder anderen, met kennis of door aandryven van eenigen uit de Reggeringe. Doch de Staaten van Holland schikten derwaards Willem Bardes, Burgemeester van Amsterdam, die zeven Perfoonen uit de Vroedschap, en drie derzelven, nevens den Sekretaris en ouden Pastoor, ter Stad uit zettede, behoudens goed en eer. 't Straffen der oproerigen liet hy aan den Schout en de Wethouderen. Doch, na 't herstellen der rust in de Stad, kreeg de ballingen verlof, om te rug te mogen keeren (c).

De onlust tusschen Groningen en de Ommelanden herleefde wederom, na 't sluiten der Utrechtsehe Vereeniging. De Stad kwelde de Ommelander Edelen, door middel van de Koningklyke Kamer, die aldaar 't Regt beediende. Die van de nader Vereeniging schreeven, XII. Beweging te Bommel, en te Weesp. XIII. Handel van den Graave van Renneberg, te Groningen,

(a) Resol. Holl. 13, 17 *Octob.* 1579. *bl.* 239, 245. *Boek XIV. Boek, bl.* 165 [138] *enz.*

(b) *Boek XIII. Boek, bl.* 120 [75].

(c) Resol. Holl. 23. *Jan.* 1580. *bl.* 9. *Boek XIII. Boek, bl.* 128 [86].

FILIP III
1579.

ven, al in 't begin van Sprokkelmaand, aan Rennenberg, dat hy middel zoeken moest, om zig van Groningen te verzekeren (d). Hy beschreef de Stad, op eenen Landdag, te Visvliet; doch zy verscheen niet. Zelfs gaf zy heimelyk last, om volk te werven. Rennenberg sloeg zig, in Bloeimaand, neder aan de Noordwestzyde der Stad, die geweigerd hadt, bezetting van hem in te neemen. Ook gaf hy last, om Appingedam en Delfzyl te sterken. In 't begin van Zomermaand, deden die van Groningen verscheiden' uitvalen, op de Rennenbergschen, die hun eenig volk afloegen, en hen, eerlang, noodzaakten tot een Verdrag, welk op den elfden geflooten werdt. Die van Groningen beloofden, by het zelve, den Aartshertoge, den Prinse, den algemeenen Straaten en den Stadhouder Rennenberg gehoorzaam te zullen zyn. Ook zou men de geschillen met de Ommelanden, in der minne, zoeken by te leggen, of anders 't Regt daarmede bewornden laten. Rennenberg, gyzelaars ontvangen hebbende, voor de onderhouding van 't Verdrag, kwam, op den vierentwintigsten van Zomermaand, in de Stad, verstelde 'er de Regeering, en deedt 'er de Geloofsvrede verkondigen: waarna de S. Walburgs- en Minderbroeders Kerken den Hervormden werden ingeruimd. De Graaf trok, daarna, met zyn Regiment en drie Veldstukjes, naar Drente, daar 't ook, eenigen tyd, vol beweeging geweest was. Hy deedt 'er haast als

en in
Drente.

(d) R. PRAESINGA MEMOR. H. 160.

les voor zig buigen: ook gaf hy bevel, tot het sterken van Koeverden, dat wel begonnen; doch, voor tegenwoordig, niet volbragt werd.

FILIPs III
1579.

De Prins van Parma vaardigde, omtrent deezen tyd, *Joan Roorda*, Raadsheer in 't Kamergerigt te Spiers, naar Groningen af, om de Stad te beweegen, tot het aanneemen der Vredepunten, te Keulen, door de Keizerfchen, ontworpen. Doch de Wethouders namen hem gevangen (e). Terwyl hy zat, zocht men eene nieuwe belasting op de gemeene middelen in te voeren. Een deel der burgerye, door eenige Spaanschgezinden gaande gemaakt, raakte hierop, in Oogstmaand, aan 't hollen, streefde naar 't Stadhuis, eifchende, dat men de voorgeslaagen Vredepunten, die hen van deeze lasten bevryden zouden, aanname, en Roorda op vrye voeten stelde. Doch de Staatschgezinden, insgelyks, te hoop geloopen, jaagden de menigte van voor 't Stadhuis. Sommigen vlooden ter Stad uit. Anderen werden gebannen. Roorda, geleverd aan Rennenberg, zat langer dan een jaar op 't Slot te Stavoren: naderhand, nog eenige maanden, op de Huizen te Loevestein en te Woerden: toen nog eene poos te Rammekens: tot dat hy, eindelyk, los raakte (f).

Bewee-
ging in
Gronin-
gen, ter
oorzaake
der Keul-
sche Vre-
depun-
ten.

't Stondt, wyders, ten deezen tyde, zo verward met de gemeene zaaken, dat de Prins den Gemagtigden der Vereenigde Nederlanden, XIV. Verwar-
de toe-
stand van
de zaa-

(e) R. FRESINGA Memor. bl. 164.

(f) Refbl. Holl. 27 Nov. 1581. bl. 591. For XIII. Boek,
bl. 128 [167] 222.

FILIPS III den, te Utrecht, op den zevenden van Oogst-
 1579. maand, door den Heere van Aldegonde,
 ken der deedt voorhouden „ hoe de Aartshertog
 algemeene „ Matthias, onlangs, by wanbetaaling zy-
 ne Staa- „ ner wedde, genoodzaakt geweest was,
 ren. „ zyn hof te sluiten, en zyne huishouding
 „ op te breeken (g):” waarop hun te beden-
 ken gegeven werdt „ wat het inhebben, en
 „ hoe zeer 't hem en den Keizer in den krop
 „ stecken zou, zo men hem uit armoede
 „ vertrekken liet.” Men schikte, hierop,
 eenige Gemagtigden naar Gend, daar de
 Prins zig toen nog onthieldt, om nader met
 hem te handelen, over 't beleid der zaaken
 van staat en oorloge: en men begreep toen,
 uit hem, dat hy zeer geffeld was op het aan-
 binden van den handel met Anjou. Ook ver-
 klaarde hy, eerlang, in openbaaren druk,
 dat de Nederlanden eenen Vorst behoeften,
 die de Regeering in persoon kon waarneemen,
 't welk der Koninginne van Engeland
 niet gelegen kwam. Sterk hadt men, ins-
 gelyks, deezen gantschen zomer, gesproken
 van een Huwelyk tusfchen Anjou en de Ko-
 ninginne: waaruit sommigen veel heils voor
 de Nederlanden wisten te spellen. De alge-
 meene Staaten zelve zonden een wydluftig
 Vertoog aan die van Holland, strekkende
 om hen te beweegen tot het aanneemen van
 Anjou voor Beschermmer der Nederlanden,
 met volkomen gezag over zaaken van Regt
 en Regeeringe, zo wel als van oorloge; naar-
 dien zy meenden, dat men hem zulke voor-
 waar-

Men
 spreekt
 van het
 afzwee-
 ren van
 Filips en
 het aan-
 neemen
 van den
 Hertoge
 van An-
 jou.

(g) Zie ook Refol. Holl. 8 May 1579. bl. 92.

waarden zou kunnen doen bezweeren, dat 's **FILIPS III**
 Lands vryheid niet verkort werdt; waarvoor **1579.**
 nu ook minder te dugten was, alzo de Slo-
 ten, alomme, om verre lagen, en in de Steden
 goede orde en wagt gehouden werdt. Uit dit
 fchryven sproot, ten deezen tyde, veel ge-
 fpreks in Holland, over 't verftooten van Fi-
 lips. Ook werdt 'er, in Oogstmaand, ter Dag-
 vaart in den Haage, van gehandeld. De E-
 delen toonden 'er zig genegen toe. Doch de
 meeste Steden en Zeeland hadden toen nog
 geen herts genoeg, tot het doen van deezen
 ftap (*h*). Zelfs wrogten de redenen der al-
 gemeene Staaten zo veel niet, dat men, hier,
 tot het aannemen van Anjou, besluiten kon.
 De Edelen en meeste Steden stemden ronde-
 lyk, dat zulks ongeraaden ware. Die van
 den Briele en Alkmaar felden 't ftuk ter be-
 fcheidenheid van den Prinse. Hoorn en Schie-
 dam verklaarden, dat men met den Hertoge
 zou kunnen handelen, wanneer de Keulſche
 Vredehandeling niet ſlaagde. Die van Zee-
 land wilden zig niet uiten, voor dat zy wif-
 ten, tot wat einde, men Anjou herwaards
 nodigen zou (*i*). Ook is 't ten hoogſten
 waarſchynlyk, en 't zal uit het gevolg nog
 nader blyken, dat de Prins van Oranje niet
 voorgehad heeft, het bewind, welk by, tot
 hiertoe, in Holland en Zeeland, gevoerd hadt,
 aan den Hertoge van Anjou af te ſtaan; waar-
 van de voornaamſte Steden en de Edelen
 inzonderheid wel onderregt geweest zullen
 zyn.

Gedag-
 ten der
 Hollan-
 deren en
 Zeeuwen
 over 't
 een en 't
 ander.

(*h*) Refol. Holl. 11 July, 13, 24 Aug. 1579. bl. 160, 187, 197.
 (*i*) Refol. Holl. 16 July 1579. bl. 131.

FRANCS III
1579.

zyn. De handel met Anjou werdt dan nog eenen geruimen tyd fleepende gehouden. Ook werdt, mids de verſchillende begrippen der Landſchappen, op verſcheiden' andere punten, voorgedraagen door den Prinſe, vooreerst, geen beſluit genomen (k).

XV.
Aanflag
op den
Briele.

De Heer van la Motte ontwierp, omtrent deezen tyd, eenen aanflag op den Briele, die kwalyk ſlaagde. In Oogſtmaand, ontboodt hy by zig, te Grevclingen, eenen Scheepshopman uit den Briele, *Jan Simonszoon* genoemd, die de reis aannam, met kennis van den Prinſe, en zig, in ſchyn, bepraaten liet, om de Stad te verraden. Hy troonde la Motte tweehonderd Kroonen af, welken hy voorgaf te moeten beſteeden, om den Hopman der bezetting en eenige anderen te winnen. Eindelyk bragt hy 't zo ver, dat la Motte eene famelyke Vloot, toegerust met Prinſenvlaggen, naar den Briele afzondt: doch zy verviel byna geheel in de magt van eenige Hollandſche ſchepen, die 'er op pasten; waarmede deeze loſſe onderneeming te loor liep. La Motte hadt geen verzekering van Jan Simonszoon, die leezen noch ſchryven kon, dan zyn woord, en eenen Bode, die tuſſchen beide ging, en waarschynlyk zelf onkundig was van den ſlinkſchen toelig des Briele-naars (l).

De Graaf
van Lalaing
verzoent
zig

Midlerwyl, was de handel der Waſſche Geweſten met Parma, den gantſchen zomer, voortgezet. De Graaf van Lalaing, Stadhou-

(k) BOR XIII. Boek, bl. 131 [91] enz. XIV. Boek, bl. 158 [123] enz.

(l) BOR XIV. Boek, bl. 164 [137].

houder van Henegouwen, liet zig, eerlang, door zynen Broeder, den Heere van Montigni, en, door de Graaven van Mansfeld en Arenberg, beweegen om te treeden in het Verbond, tusfchen Artois, Rysfel, Douai en Orchies geflooten: en tekende, op den zeventienden van Bloemaand, een Verdrag, welk deeze Gewesten met de Gemagtigden van Parma gemaakt hadden. Sommigen hebben gefchreeven, dat hy, kort na zynen afval, door eenen hoefslag van zyn paard, ongelukkiglyk, het leven verlooren heeft (m). Doch by de Spaanfche Schryvers, die hiervan niet gewaagen, vindt men hem, nog lang hierna, in bedryf (n). De punten van dit Verdrag werden, naderhand, befnoeid en veranderd. 't Werdt niet voor den der tienden van Herftmaand, te Bergen in Henegouwen, op 's Konings naam, afgekondigd, en beftondt uit agtentwintig leden, de voorwaarden behelzende, op welken zyne Majesteit zig met de Nederlanden verzoenen wilde, midt zy dezelve, binnen drie maanden na 't vertrek der Spanjaarden, omheldden, gelyk de Walfche Gewesten, behalve Doornik en het Doornikfche, Kameryk, Valenchyn en Bouchain, reeds gedaan hadden. De punten hielden in „ bevestiging der Gend- „ fche Bevrediging, der Brusfelfche Ver- „ eeniging en des eeuwigen Gebods, midt „ men bleeve by 't Roomsch geloof, en de „ voorige gehoorzaamheid aan den Koning.

FILIP III
1579.
met Par-
ma,

Verzoe-
ning der
Walfche
Gewes-
ten met
den Kon-
ing.

„ Voorts

(m) HOOFD XV. Boek, II. 661.

(n) STRADA Dec. II. Libr. III. p. 151. Libr. IV, p. 228:
PASSIS Libr. V. p. 411.

FILIPS III „ Voorts , dat men , binnen zes weken na 't
 1579. „ vertrek van 't uitheemsch Krygsvolk , dat
 „ ook binnen zes weken zou moeten ge-
 „ schieden , een Leger van Landzaaten zou
 „ opregten , tot verdediging van dit Verdrag ,
 „ te betaalen uit 's Konings inkomsten : waar-
 „ toe de Landen , die zig wederom onder
 „ zyne gehoorzaamheid begaven , draagen
 „ zouden moeten. De aanstelling eens Land-
 „ voogds zou aan den Koning itaan , en 't
 „ opperbewind , ondertuschen , blyven in
 „ handen van den Prinse van Parma (o).”
 Op zulke en andere voorwaarden , welke som-
 migen geheel niet , anderen maar pastelyk
 naargekomen werden van de Spaansche zy-
 de , behaagde het sommigen gewesten , zig te
 verzoenen met den Koning , en hem te ster-
 ken met een Leger , waarin , sedert , zyne
 voornaamste magt in de Nederlanden bestaan
 heeft.

Maar van de Staatsche zyde , werdt de
 stap , dien de Malkontenten deden , aange-
 zien , als een bewys van de uiterste ongeftaa-
 digheid. Men merkte aan „ dat zy , eerst ,
 „ onder Alva en Requens , den Prins en
 „ die van Holland en Zeeland beoorloogd
 „ hebbende , daarna , toen de Raad van
 „ Staate 't bewind kreeg , Mansfeld , Vi-
 „ glius , Asfonville en andere Spaanschge-
 „ zinde leden van dien Raad in hegtenis ge-
 „ nomen , en zig met den Prinse bevredigd
 „ hadden. Dat zy , toen Don Jan in 't Land
 „ kwam , deezen hadden aangehangen , tot
 „ op

(*) BOEK XIII, Boek, bl. 126 [92].

„ op 't inneemen van Namen, waarnaze Filips III
 „ hem wederom verlaaten en den Prins naar 1579.
 „ Brabant ontbooden hadden. Dat zy, toen
 „ de Prins 't bewind aldaar naauwlyks aan-
 „ vaard hadt, zonder hem of de Staaten be-
 „ hoorlyk te kennen, den Aartshertog Mat-
 „ thias in 't Land hadden gehaald: en dat zy,
 „ wat laater, ziende, dat zy hem niet naar
 „ hunne hand konden zetten, zig gewend
 „ hadden tot den Hertoge van Anjou; die
 „ hun, insgelyks, stof tot misnoegen gege-
 „ ven hebbende, waren zy, eindelyk, ver-
 „ zoend met den Prinse van Parma (*p*).
 Men hielt het daar voor, dat dit wankelen
 uit heerschzugt sproot; hoewel de nood,
 waarin zy zig, somtyds, bevonden, en de
 vrees voor het groot gezag des Prinzen van
 Oranje, als zy cenigszins uit den nood gered
 waren, voor de voornaame reden van hun on-
 gestaadig gedrag schynt te moeten gehouden
 worden.

De Hervorming hadt nu wel de overhand Beeld-
 gekreegen in Holland, in Zeeland en 't Stigt storming
 van Utrecht; doch niet in de andere Gewes- in Gel-
 ten, die de nader Vereeniging hadden aange- derland.
 nomen, of welken men, voor anderen, tot
 dezelve dagt te brengen. Maar, omtrent
 deezen tyd, werden, door Sonois soldaaten,
 tegen 't gemaakt Verdrag, de beelden te Zut-
 fen ter Kerken uit gestommeld. 't Zelfde ge-
 schiedde te Hattum en elders in Gelderland.
 Te Kampen zelf, raakten Onroomschen en
 Room.

(*p*) Apolog. van Willem I. by Bon Auth. Stuk. II. Deel,
 2. 29.

FILIPUS III Roomfchen, in Wynmaand, handgemeen, over
 1579. 't onderhouden der Geloofsvrede, en 't leedt
 niet lang, of de eerften wisten de Minderbroe-
 ders ter Stad uit te doen fchikken (q). Daar-
 entegen verzamelden zig eenige Knechten en Rui-
 ters in Twente, voorgeevende misnoegd op de
 Staaten, en gekomen te zyn, om de Geloofs-
 vrede afte fchaffen (r). Doch zy verftrooiden
 zig, eerlang, wederom.

Ernftig
 Verroog
 van den
 Prinfe
 aan de al-
 gemeene
 Staaten.

Met het uitgaan van den Herfst, vernam
 men, dat de vyand zig fterk toeruffte, tegen
 de aanftaande Lente; zonder dat zulke ty-
 dingen den vereifchten indruk maakten op
 de gemoeden der Staaten. Oranje, ver-
 drietig over zo groot een verzuim, befloot
 het den algemeenen Staaten, te Antwerpen,
 nog eens, op 't ernftigst, voor oogen te stel-
 len, op den zesentwintigften van Slagtmaand.
 Hy wees dan, ftukswyze, aan, in welke
 „ misflagen de meeste gemagtigden verval-
 „ len waren, hoe elk alleen voor 't belang
 „ van zyn byzonder Landfchap fcheen te
 „ zorgen, en 't gemeen belang verwaarloos-
 „ de; hoe zy allen gebonden waren aan be-
 „ paalden last, en niets van gewigt beflui-
 „ ten konden, dan op 't behaagen hunner
 „ meesteren, die de dingen wisten te rekken,
 „ zonder einde; hoe de penningen, tot de
 „ gemeene zaak opgebracht, zo weinig be-
 „ droegen, dat hy 't, fchaamtehalve, niet
 „ zeggen mogt; hoe men de gemeene mid-
 „ delen tot ander gebruik bezigde, dan waar-

„ tot

(q) R. FRESINGA Memor. bl. 169 enz.

(r) Bor XIV. Boek, bl. 163 [136], 167 [141], 168 [143].

„ toe ze gefchikt waren; hoe elk gewest, ja FILIPSIII
1579.
 „ elke Stad byna, in 't omslaan der gemeene
 „ ne middelen, op eigen oorbaar zag, en
 „ zynen nabuuren de neering zocht te ont-
 „ trekken.” Voorts, sprak hy van de on-
 „ gelykheid in 't stuk der munte, waaruit, zyns
 „ oordeels, 't stilltaan van veele handwerken
 „ volgen moest. Maar bovenal drong hy op
 „ werving en wapening, en 't vinden en op-
 „ brengen der noodige middelen daartoe: „ 't
 „ welk, indien 't langer verzuimd werdt,
 „ men 't hem vergeeven moest, zo hy van
 „ zyne ampten afftand deedt, biddende hy,
 „ ondertusichen, ootmoediglyk, dat men
 „ den kleinen dienst, by hem den Landen
 „ bewezen, voor aangenaam wilde houden,
 „ terwyl zyne zugt tot 's Lands best onver-
 „ anderd bleef, en hy zig gaarne onderwer-
 „ pen zou aan den minsten Edelman, dien
 „ de Staaten zouden goedvinden boven hem
 „ te stellen, zig ook aanbiedende tot de be-
 „ waaring van eenig gewest of Stad, of tot
 „ eenige andere verrigting, waartoe men hem
 „ zou willen gebruiken (s).”

De Vergadering, getroffen door dit Ver-Hy
 toog, viel aan 't verzoeken, dat de Prins maakt .
 de hand niet wilde afrekken van de ge- een Ont-
 meene zaake. Hy liet zig dan, wederom, werp van
 overhaalen, en leverde, vervolgens, den staat
 ontwerp in, den staat van oorlog betref- van oor-
 de. Hy oordeelde, dat men vierduizend Rui- * Har-
 ters, agtduizend * schutten, vierduizend quebu-
 † spietsdragers te voet, twaalfhonderd del- siers.
 vers, † Korfe-
letton.

(s) BOEK XIV. Boek, bl. 167 [141]. Zie ook bl. 176 [153].

FILIPS III vers, en agt of tien stukken geschuts met hun
 1579. toebehooren verzorgen moest, met welke magt,
 boven de bezettingen der Steden, hy kans zag
 een' verweeenden kryg te voeren (t). Ook
 gaf hy, wat laater, te bedenken, of men 't
 Krygsvolk niet onder eenen nieuwen eed be-
 hoorde te brengen; doch ik vind niet, wat
 hierop beslooten werd.

XVI.
 Uiterste
 last der
 Staatfche
 Gezan-
 ten op de
 Vrede-
 hande-
 ling te
 Keulen.

De Vredehandeling te Keulen duurde het
 gantsche jaar, zonder dat men iet vorderde
 van belang. De Keizerlyke gezanten, dien
 't eindelyk verdroot, langer zonder vrugt te
 toeven, vertrokken, den veertienden van
 Slagtmaand, op den Graave van Zwartfen-
 burg na, die zig, nog eenigen tyd, te Keu-
 len, ophieldt (u). Den dertigften, ontvingen
 de Staatfche gezanten den uitersten last
 hunner meesteren, behelzende, dat zy ge-
 negen waren de Vrede te treffen, onder ze-
 kere voorwaarden, die, ten voornaamen
 deele, hierop uitliepen: „ dat de Gendfche
 „ Bevrediging, de Brusfelfche Vereeniging
 „ en het eeuwig Gebod, met 's Konings be-
 „ vestiging van het zelve, zouden standgry-
 „ pen in alles, wat by dit Verdrag niet uit-
 „ gezonderd werd. Dat het vreemd Krygs-
 „ volk vertrekken, en niet wederom keeren
 „ zou, dan by 't ontstaan van eenen buiten-
 „ landfchen oorlog of anderen nood, groot
 „ genoeg naar 't oordeel der Staaten. Dat die
 „ van Artois de ingenomen' Plaatsen wederom
 „ zouden overleveren. Dat alle Perfoonen,
 „ met naame de Prins van Oranje, in hunne
 „ eere,

(t) Bor XIV. Boek, bl. 174 [150].

(u) Bor XIII. Boek, bl. 138 [101].

„ eere, en in 't bezit hunner onroerende goe- FILIPsIII
 „ deren, evenveel waar gelegen, zouden her- 1579.
 „ steld worden. Dat niemant, dan die den Staa-
 „ ten aangenaam was, in eenigen Raad van
 „ Regeeringe, of Krygsampt, zou worden ge-
 „ steld. Dat de wederzydsche gevangenen
 „ zouden geslaakt worden, ook de Graaf van
 „ Buuren, drie maanden na 't afkondigen van
 „ dit Verdrag. Dat al wat, federt de laatste
 „ Beroerten, by den Aartshertog en de Staa-
 „ ten, vastgesteld was, van waarde blyven
 „ zou. Dat de Wet in de Steden besteld zou
 „ worden als van ouds, en volgens de Pri-
 „ vilegien. Dat men den Koning gehoor-
 „ zaamen zou, gelyk 't betaamde, vol-
 „ gens Goddelyke en menschelyke wetten,
 „ de Gendfche Bevrediging en het tegen-
 „ woordig verdrag. Dat de Landvoogd,
 „ door den Koning te stellen, aangenaam
 „ zou moeten zyn aan de Staaten, die be-
 „ geerden en baden, dat de Aartshertog
 „ Matthias, in deeze waardigheid, beves-
 „ tigd mogt worden. Dat de sterke plaatfen
 „ in Holland en Zeeland bewaard zouden
 „ worden volgens 't Gendfche Verdrag; in
 „ de andere gewesten, door hen, die de
 „ Aartshertog en Staaten daartoe gesteld had-
 „ den, en in de Plaatfen, die de Spanjaards
 „ ontruimen zouden, door inboorlingen,
 „ den Staaten aangenaam, en by den Koning
 „ te stellen. Dat de Koningin van Engeland
 „ en de Hertog van Anjou in dit Verdrag
 „ zouden begreepen zyn. Dat de Koning,
 „ op 't ootmoedig verzoek zyner onderzaa-
 „ ten, den Hervormden en die van de

FILIPSI III „ Augsburgfche belydenis vryheid van Gods-
 1579. „ dienftoefening zou laaten, op alle Plaats-
 „ fen, daar zy ze tegenwoordig genooten,
 „ mids de Staaten bezorgden, dat aldaar
 „ ook de Roomfche Godsdienst, op redely-
 „ ke voorwaarden, wederom wierdt inge-
 „ voerd. Dat, wyders, de Staaten, in 't
 „ byzyn van 's Konings Gemagtigden ver-
 „ gaderd zynde, alle naarftigheid zouden
 „ aanwenden, om den Hervormden Gods-
 „ dienst, binnen zekere plaatfen, naar de
 „ gelegenheid van ieder Landfchap, te be-
 „ paalen, mids die van Holland en Zeeland,
 „ met derzelve bondgenooten, zig bleeven
 „ houden aan den voet, beraamd by de Gend-
 „ fche Bevrediging. Ook zouden de Staaten
 „ zig bevllytigen, om den Roomfchen Gods-
 „ dienst, ten minften in fomnige Plaatsen
 „ van Holland en Zeeland, wederom te doen
 „ invoeren, tot dat men, daarop, in eene
 „ volgende Byeenkomst der Staaten, nader
 „ voorzage. Wyders, zou de Koning de
 „ voorregten moeten handhaaven, en gee-
 „ ne nieuwe Sloten ftigten, noch ouden her-
 „ maaken, dan by bewilliging der algemeene
 „ en byzondere Staaten.” De Staatfche
 Gezanten hadden nog een heimelyk Berigt-
 fchrift, volgens welk zy, in fomnige pun-
 ten, nog iets mogten toegeeven (v); doch van
 't punt, welk den Godsdienst betrof, mogten
 zy niets laaten vallen. De punten van dit Be-
 rigtfchrift waren, eerst, in de byzondere
 Landfchappen, overwoogen. In Holland,

had;

(v) BOEK XIII. Boek, bl. 143 [108], 145 [110].

hadt men, op raad van den Prinse, nog iet FILIPS III
 in het zelve veranderd, strekkende tot meer- 1579.
 der verzekering van 's Lands vryheid, zo wel
 in 't Burgerlyke als in den Godsdienst (w).
 De Gezanten vertoonden hunnen uitersten
 lust aan den Graave van Zwartzenburg; doch
 Terranova weigerde langer te handelen, om
 dat de meeste Keizerlichen vertrokken wa-
 ren. Ook begaf hy zig, kort hierop, naar
 Bon (x). Doch op dat men weete, hoe ver
 de Spaanischen mogten gaan, konnen wy Heime-
 lyk Be-
 rirt-
 schrift
 des Her-
 togs van
 Terrano-
 va.
 niet voorby, hier, den inhoud mede te dee-
 len van het heimelyk Berigtschrift des Her-
 togs van Terranova, welk hy aan niemant,
 buiten den Prinse van Parma, vertoonen
 mogt: „ Zyne Majesteit van Spanje erken-
 „ de, by het zelve, den Keizer voor mid-
 „ delaar, mids het Roomsche Geloof en 's
 „ Konings gehoorzaamheid onverkort blee-
 „ ven, en de Aartshertog niet in de Land-
 „ voogdy wierdt gevestigd. Terranova mogt,
 „ des noods, de Gendfche Bevrediging,
 „ zonder uitzondering, aanneemen, alzo, dus
 „ luidt het Berigtschrift, zulke verbonden
 „ van zelve vervallen zouden, als de ge-
 „ hoorzaamheid aan den Koning slegts stand
 „ gegreepen hadt. Hy mogt ook bewilligen
 „ in de Vergadering der algemeene Staaten,
 „ door Don Jan beloofd, schoon zyne Ma-
 „ jesteit zulks, tegenwoordig, noodeloos
 „ hieldt, konnende alles, te Keulen, wel af-
 „ gedaan worden. 't Geschil over de Pla
 „ „ kaa-

(w) Refol. Holl. 14 Novemb. 1579. bl. 270. 18, 25 Januarij.
 1530. bl. 4, 14.

(x) Box XIII. Boek, bl. 139 [103], 142 [107].

FILIPUS III „ kaaten tegen de Kettters moest hy myden ;
 1579. „ doch kon zulks niet geschieden , dan mogt
 „ hy zo veele verzagting in dezelveu gedoo-
 „ gen , als de Koning hem , mondeling , ver-
 „ oorlofd hadt. Voorts , moest hy , in gee-
 „ nerlei wyze , bewilligen tot het verblyf van
 „ Oranje in de Nederlanden : noch hem iets
 „ belooven , om hem te doen vertrekken.
 „ Doch begeerde hy iets als eene gunst , zo
 „ mogt men hem doen hoopen , dat zyn oudste
 „ zoon gesteld zou worden in 't bezit der goe-
 „ deren , door hem , in de Nederlanden , te
 „ ontruimen : want de Bourgondische goede-
 „ ren zouden hieronder niet begreepen zyn ,
 „ ten ware men , door 't overgeeven derzel-
 „ ven , den Prins beweegen kon , om te ver-
 „ trekken. De Ampten , den Prinse , door
 „ den Koning , opgedraagen , zouden ook
 „ op zynen zoon overgaan ; doch niet het
 „ Admiraalschap , noch 't gene hem meer ,
 „ door de vereenigde Staaten , mogt opge-
 „ draagen zyn. Zo Oranje zig , hierdoor ,
 „ nog niet beweegen liet om te vertrekken ,
 „ mogt men hem , daarenboven , eene ze-
 „ kere somme gelds , tot honderdduizend
 „ Kroonen toe , onder de vereischte verze-
 „ kering , aanbieden (y).” Uit al het wel-
 „ ke wy zien , hoe verre de handelende partyen
 „ nog van elkanderen waren , en hoe weinig
 „ hoop 'er overschoot , om de vrede te sluiten ,
 „ 't Gene , wyders , in dit heimelyk Berigt-
 „ schrift , den Prinse van Oranje betreft , leert ons ,
 „ dat hem zulke redelyke en voordeelige aan-
 „ bie-

(y) STRADA *Dec. II. Libz. II. p. 86.*

biedingen niet zyn gedaan, als sommigen Philips III
 geschreeven hebben. Buiten de honderddui- 1579.
 zend Kroonen, eene som, die 't verlies,
 welk hy geleeden hadt, op verre na, niet op-
 haalen kon, werdt hem, van 's Konings we-
 ge, niets beloofd: hy moest al het overige
 van 's Konings genade verzoeken en afgwa-
 ten. Hy hadt, derhalve, groote reden om den
 Graave van Zwartsenburg, die hem, zo men
 wil, van ter zyde, zou hebben te kennen ge-
 geven, wat de Koning voor hem doen wil-
 de, en allen anderen, die hem van een by-
 zonder Verdrag spraken, te antwoorden, dat
 hy geene andere voorwaarden begeerde,
 dan die de Staaten voor zig zelve bedingen
 en verkrygen zouden (z).

't Vertrek van Terranova en de Keizer- De Vre-
 sphen brak de Vredehandeling af. Ook ont- dehande-
 booden de Staaten, met den aanvang des vol- ling
 genden jaars, hunne gezanten van Keulen wordt af-
 te rug: alleenlyk belastten zy Merode en gebro-
 Albada, te Keulen woonagtig, voorttegaan ken.
 met handelen op den laatst beraamden voet, 1580.
 wanneer zig daartoe gelegenheid voordeedt.
 Doch eenige Staatfche gezanten bleeven ag-
 ter, met name de Hertog van Aarschot, de Ab-
 ten van S. Geertruids en Marolles, de Proost
 van S. Baafs en de Heer van Grobbendonk,
 die, te vooren al, heimelyk verstand met Ter-
 ranova gehouden hadden, en zig, nu, de een
 voor, de ander na, met den Koning verzoen-
 den (a). De kosten deezer Vredehandeling,
 be-

(z) REYD II. Boek, bl. 23. GROTH Aneel. III. p. 66;
 (a) MOR XIII. Boek, bl. 144 [108]

Art. 133 III begroot op drie-entwintigduizendagthonderd
1580. ponden, werden, door den Aartshertog, den
Prins en de algemeene Staaten, over de ge-
westen, die 't nog met hen hielden, verdeeld.
Brabant droeg, in dezelve, drieduizend,
Gelderland drieduizend, Vlaanderen zesdui-
zeud, Holland drieduizend, Zeeland twaalf-
honderd, Friesland vyftienhonderd, Utrecht
agthonderd, Overysfel agthonderd, Gronin-
gen en de Ommelanden drieduizend, en Door-
nik en het Doornikſche vyftienhonderd pon-
den (*b*). De Akten der Vredehandelingē wer-
den, sedert, door den Drukker der Leidſche
Hooge Schoole, op last der Staaten van Hol-
land, in 't Nederduitsch, gedrukt en in 't
licht gegeven (*c*).

XVII. Vroeg in 't vōrjaar, was het Leger van
die van Artois en Henegouwen in gereed-
heid gebragt: het uitheemſch Krygsvolk,
Mortagne en S. Amand, door Parma, ten Lande uit gezonden (*d*).
door Parma, Ni- De Veldtogt werdt geopend met het bemag-
vella en tigen van Mortagne en S. Amand, door den
Aven- Heere van Montigni. De Staatſche bezetting
nes, door uit Bruſſel en andere Plaatsen verraste, daar-
de Staat- tegen, Nivelle en Avennes: en kreeg, te Ni-
ſchen, velle, den Heer van Glimes, te Avennes,
bemag- den Heer van Noyelles gevangen (*e*). Doch
tugd. Nivelle werdt, in 't begin van Wynmaand,
wederom veroverd, door Parma (*f*). De Ba-
ron van Inchy, gebiedende binnen Kameryk,
Franſche bezetting in Kameryk. nam aldaar Franſche bezetting in, met ken-
nis

(*b*) Refol. Holl. 19 Jan. 1580. bl. 5.

(*c*) Refol. Holl. 5 July, 11 Aug. 1580. bl. 131, 166.

(*d*) METEREN X. Boek, f. 166. STRADA Dec. II, Libr. III. p. 148.

(*e*) BOR XIV. Boek, bl. 180 [159].

(*f*) BOR XV. Boek, bl. 226 [223].

nis der Staaten, die te minder zwaarigheid FILIPS III
1580.
maakten, om hierin te bewilligen, ter oor-
zaake van het sterk dringen, op het voort-
zetten van den handel met Anjou, ter alge-
meene Staatsvergaderinge, ten deczen tyde
(g). Wat laater, verschalkte de Heer van Al-
leines de Stad Kortryk, daar hy zig, in 't verrast
voorleeden jaar, te leur gefield gezien hadt Kortryk:
de Heer
(h): in 't laatst van Lentemaand, kreeg de Heer van la
van la Noue Ninove in, en aldaar Filips en Noue
Karel van Egmond gevangen. De eerste Ninove.
werdt naar Gend en van daar naar 't Slot te
Rammekens gebragt, daar hy vyf jaaren zat.
Maar Karel werdt, op voorfpraak van den
Prinse van Oranje, spoedig geslaakt (i). In
Grasmaand, overviel Olivier van den Tempel,
met de bezettingen van Brusfel en Vilvoor-
den, met agthonderd Engelschen onder Nor-
ris, en met de Ruiters van den Heere van
Famars, de Stad Mechelen. Broeder Pieter
Wolf raakte, by deeze gelegenheid, om 't
leeven. De Stad werdt deerlyk geplonderd.
Men beroofde de Kerktoorens van uurwer- len ge-
plonderd
ken en klokken, en sleepte zelfs de grafzer- door de
ken weg, die by honderden naar Engeland Staat-
schen.
gevoerd werden. En dit, niettegenstaande
men den Engelschen, door het toezeggen
van eenige maanden faldye, vooraf bewoo-
gen hadt, om te belooven, dat zy zig van
plondering onthouden zouden. De Staaten
van Holland verkreegen toen de pleitzakken,
die hunne onderzaaten by den grooten Raad
te

(g) Bor XIV. Boek, bl. 180 [159].

(h) Bor XIV. Boek, bl. 191 [174].

(i) Bor XIV. Boek, bl. 191 [175].

FILIPSI 1580. — La Noue gevangen. Diest, Sichen en Aarschot ge wonnen. Bouchain verloor en. Brusfel getokkeld. De Heer van Heeze ont-halsd.

te Mechelen hadden, en vereerden, deswege, den Heere van den Tempel vierentwintighonderd guldens (*k*). Kort hierna, op den tienden van Bloemaand, werdt la Noue, by Ingelmunster, door den Burggraave van Gend, die nu den titel van Markgraaf van Rysburg voerde; overvallen, geslaagen en gevangen genomen (*l*). In Zomermaand, werdt Diest bemagtigd door de Staatschen: ook Sichen en Aarschot. Ten zelfden tyde, zocht Rysburg Brusfel en de Heer van Selles Bouchain, door verraad, te vermeesteren. Doch beide deeze onderneemingen mislukten. *Joost de Zoete, Heer van Villers*, die binnen Bouchain geboodt, kreeg Selles in handen, die, na drie jaaren op Rammekens gezeten te hebben, in de hegtenis, overleedt (*m*). Bouchain, wat laater, belegerd zynde, door de Waalen, ging, by verdrag, aan hun over, op den vyfden van Herfstmaand. Ook werdt Brusfel, in Wynmaand, aangevogten, door minzaam schryven van den Prinse van Parma, om 's Konings zyde te kiezen, en Oranje, dien hy *den oorsprong en 't hoofd van alle de beroerten* noemde, te verlaaten (*n*). Doch met dit schryven werdt weinig uitgewerkt. Willem van Hoorne, Vryheer van Heeze, die zig te vooren by de Malkontenten gevoegd hadt, begon deezen zomer wederom te neigen naar de Staatfche zyde, doch men kreeg 'er de lugt van, greep hem, en deedt hem,

(*k*) BOR XIV. *Boek*, bl. 192 [175].

(*l*) BOR XIV. *Boek*, bl. 206 [195].

(*m*) BOR XIV. *Boek*, bl. 208 [197, 198].

(*n*) BOR XIV. *Boek*, bl. 220, 226, [214, 227].

hem, eenige maanden, laater, te Quesnoi, FILIPSIII
als een verraader des Konings, onthalzen (o). 1580.

In Herfstmaand, hadt Oranje eenen aanflag
op Maastricht in den zin, en begaf zig, in Vergeef-
perfoon, derwaards; doch een onverwagt toe- sehe aan-
val deedt hem, schieelyk, te rug keeren, en slag op
den toelag te niet loopen. Sommigen melden, Maa-
dat de Staaten eenen Spaanschen Vendrig veel tricht.
gelds hadden doen geeven, om de bezettelin-
gen om te koopen, en dat deeze heimelyke
handel door een meisje ontdekt werdt (p).

Ten deezen tyde, werdt Kondé ingenomen, Kondé
door den Heere van Estrelles, derwaards ge- ingeno-
zonden, door den Prins van Espinoi, die bin- men;
nen Doornik gebodt. Doch hy bleef maar doch we-
eenen dag in 't Steedje, vrezende aldaar o- derom
vervallen te worden, door de Spaanschgezin- verlaa-
de Waalen, die hieromtrent lagen (q). Van ten.
zo weinig nadruk waren, dit jaar, de wede-
rydsche Krygsbedryven in Brabant, Vlaande-
ren en Henegouwen. Zwaarer' schok leeden
Groningen, Friesland en Overysfel, door den
afval des Graaven van Rennenberg, die ons nu
te verhaalen staat.

Wy hebben reeds, in 't voorbygaan, ge- XVIII.
meld, dat hy, al in den aanvang des voor- De Graaf
leeden jaars, 't zy dan uit zugt tot den Room- van Ren-
schen Godsdienst, dien hy beleedt, of om zy- nenberg
ne goederen te behouden, die grootendeels neigt tot
in Walschland lagen, of om dat hy der Staa- afval van
ten zaaken, door tweedragt, zag te rugge de Staa-
gaan, ten.

(o) BOEK XIV. Boek, bl. 209 [198].

(p) METELEN X. Boek, f. 173 vers. HOOFD XVII. Boek,
bl. 723.

(q) METELEN X. Boek, f. 173 vers.

FILIPS III
1580.

gaan, of om eenige andere reden, in onderhandeling getreden was, over zyne verzoening met den Koning. Zekere *Guistain le Bailly* ging toen, tusfchen hem en den Hertoge van Terranova, over en weder. In het Verdrag, welk Rennenberg, door hem, poogde te doen fluiten, en waarby hy voor zig zelveu ettelyke voordeelen bedong, zouden ook verſcheiden' andere Perſoonen begreepen zyn (r). Doch de Hertog ſcheen'er niet in te hebben kunnen bewilligen. Sedert, was de onderhandeling eene poos blyven ſteeken. De Graaf tekende de Utrechtſche Vereeniging, en bragt Groningen tot de zyde der algemeene Staaten over, in Zomermaand des voorleeden jaars (s). Ook droeg hy zig, uiterlyk, zo yverig Staatschgezind, dat hy die van Groningen, in Oogſtmaand, daarna, ſchreef „ hoe 't geene goede Pa-
„ triotten wareu, die, onder eenig voor-
„ wendfel, de Vereeniging braken, en zig
„ met de Spanjaards of derzelveu aanhang
„ verzoenden (t).” Doch in Louwmaand deezes jaars, kwam hem zyne Zuster Kornelia van Lalaing, nevens haaren man, den Baron van Monceaux, te Koeverden, bezoeken. Men merkte op, dat zy, lang, heimelyk, ſpraken met den gemelden Bailly, en 't is waarſchynlyk, dat men toen de voorwaarden beraamd heeft, op welken de Graaf zig met den Koning zou kunnen verzoenen. Poppe Ufkens, de eenigſte onder Rennenbergs
Raa-

(r) Bon Auth. Stukk. II. Deel, bl. 25

(s) Bon Auth. Stukk. II. Deel, bl. 5.

(t) Bon Auth. Stukk. II. Deel, bl. 10.

Raaden, die opregt Staatschgezind was, Filips III 1580.
 werd, door Kornput, gewaarſchuwd, dat
 hy op zyne hoede zou zyn (u). De Friezen
 kreegen ook agterdenken, en maakten zig,
 met behulp der Staatſche Knechten, meester
 van het Slot te Leeuwaarden, op den eerſten
 van Sprokkelmaand. Toen eischten zy 't Slot
 te Harlingen op; doch de bezetting, hierin,
 buiten uitgedrukten laſt des Graaven van
 Rennenberg, zwaarigheid maakende, zou
 men zig genoodzaakt hebben gezien tot ge-
 weld, hadt men, ten zelfden tyde, Bailly
 niet in handen gekreegen, by wien men ee-
 nige blanken vondt, met Rennensbergs hand
 getekend. Te weeten, de Graaf, al in Louw-
 maand, te wege gebragt hebbende, dat de
 Groninger gyzelaars voor de onderhouding
 van 't Verdrag van Zomermaand jongſtee-
 den geſlaakt (v), en te Groningen te rug ge-
 keerd waren, ſchynt zig van hun bediend te
 hebben, om, onder de hand, tekenars te
 winnen, tegen de Utrechtsche Vereeniging.
 Ten minſten, men heeft nog twee Verbind-
 teniſen, tuſſchen den Graave en meer dan
 driehonderd Ingezetenen van Groningen ge-
 maakt, op den vierentwintigſten van Sprok-
 kelmaand, waarby men elkanderen beloof, t
 „ de Utrechtsche Vereeniging, tot welke
 „ men de Stad, door onbehoorlyke midde-
 „ len dagt te brengen, op dat men ze, daar-
 „ na met bezetting, bezwaaren zou, te zul-
 „ len tegenſtaan, ten dienſte des Konings
 „ en

(u) R. FRESINGA Memor. bl. 178.

(v) BOR. AUTH. Stukk. II. Deel, No. 114

FILIPSHI 1580. „en der algemeene Staaten (w).” Met oogmerk om diergelyk eene verbindtenis in Friesland te bewerken, scheen Bailly in Harlingen gekomen, en van de genoemde blanken voorzien geweest te zyn. Doch men bediende zig nu van een derzelve, om 'er hem een bevel op te doen schryven, tot overlevering van 't Slot te Harlingen, 't welk, den vyfden van Sprockelmaand, gefchiedde. 't Slot te Staveren werdt, op last des Prinzen van Oranje, door Jonkheer *François van Pypenpoy*, overgegeven aan Sonoi, die, met drie vendelen knechten, uit Holland, gekomen was, om de Friezen te helpen. Alle drie deeze Sloten werden geflegt, die van Leeuwaarden en Harlingen gedeeltelyk getrokken aan der Steden vesten (x). Sonoi kreeg, vervolgens, last van de Friezen om eene schans op te werpen, te Zwartfluis, de begonnen' versterking van Koeverden te vervolgen, en bezetting te leggen op de grenzen.

Rennen- berg's on-
trouw
wordt
ontdekt.

Rennenberg, midlerwyl, om zig het Staatsch volk kwyt te maaken, hadt den boeren van Drente heimelyk veroorlofd, de Ruiters, die hun op den hals lagen, te verjaagen. Daarna, schreef hy hun, dat zy alle troepen, die, zonder zyne opene brieven, by hen kwamen, zouden hebben te weeren, en zelfs de sterkte te Koeverden in bewaaring neemen. Doch deeze brief viel eenen Staatschen Hopman in handen, die 'er een af-

(w) BOR Auth. Stuk. II. Deel, bl. 12.

(x) R. FRESINGA Memor. bl. 130 enz.

affchrift van zondt aan de Gemagtigden der na- F. L. S. III
1580.
der Vereeniging te Utrecht (y).

Ter deezer Stede, bevondt zig thans de De Prins
komt in
Holland.
Prins van Oranje, die, zynde al voor lang, door de Staaten van Holland, verzogt om herwaards te komen (z), na dat de algemeene Staatsvergadering te Antwerpen, op den elfden van Louwmaand, gescheiden was, de reis hadt aangenomen, en op den eersten van Sprokkelmaand in den Haage was verscheenen. Hier werdt zyn gevoelen gevraagd, op verscheiden' zaaken, in zyn afzyn, voorgevallen. Sedert dat Mechelen in 's vyands handen geraakt was, kon men zig van de vonnissen, in Holland en Zeeland geweest, niet op den grooten Raad aldaar beroepen, gelyk voorheen. De Edelen en meeste Steden verstonen, hierom, dat men eenen grooten Raad te Haarlem behoorde op te regten. Dordrecht alleen oordeelde, dat men zig aan den geheimen Raad te Antwerpen vervoegen moest. Sommigen dagten, dat men 't Hof by *arrest* of eindelyke uitwyzing behoorde te laten vonnisen: anderen dat men zig moest houden aan den reeds genomen voet van *Revisie* of Herziening; welk laatste ook zyner Doorlugtigheid best behaagde (a), en nog ruim twee jaaren in gebruik bleef. De Staaten van Zeeland hadden, omtrent deezen tyd, eene Munt en Rekenkamer opgerecht, tegens regt en gewoonte, zo die van Holland voorgaven. De laatste

(y) Bok XIV. Boek, bl. 182 [161] enz.

(z) Refol. Holl. 9, 25 July 1579. bl. 156, 170.

(a) Bok XIV. Boek, bl. 181 [160].

FILIPSI
1580.

sten merkten Zeeland aan, als, van ouds, met Holland onder éénen Graaf gestaan, en ééne Munt gehad hebbende, die nooit buiten Holland gelegd geweest was. Doch Zeeland begon zig, sedert eenigen tyd, aan te merken en te gedraagen, als een Landfchap en Oppermagt op zig zelve, waarby men oordeelde, het teken der byzondere Munte wel te voegen. De Prins nam aan, de Zeeuwen te vermaanen tot het nalaaten deezer nieuwigheid. Doch hy heeft het nimmer met vrugt konnen doen. De Koning van Deenemarke hadt de Zondsche tollén wederom verhoogd, waarover de Prins, insgelyks, be- loofde te zullen schryven. Over 't stuk der geldmiddelen en andere byzonderheden, werdt ook met den Prinsé gehandeld (b). Hy begaf zig van den Haage naar Utrecht, alwaar hy de Gemagtigden der nader Vereeniging bewoog te besluiten, op de punten, begreepen in het afscheid der jongste Staatsvergadering te Antwerpen, betreffende, voornaamlyk, het instellen eens algemeenen Landraads, het be- willigen in den ontworpen staat van Oor- loge, en het voltrekken van den handel met Anjou (c).

Oranje
 komt te
 Kampen.

De Prins hieldt zig nog te Utrecht, toen men daar, in 't zeker, berigt werdt van Rennensbergs ontrouw. Rennensberg werdt dan derwaards ontboden, onder voorwendfel, dat men hem, over eenige zaaken, raadpleegen moest. Doch hy bleef agter, gelyk menden-
 ken

(b) Resol. Holl. 2 Febr. 1580. bl. 19, 20. Noutl. Zeeland
 12 Febr. 1580. M. S.
 (c) HOOFD XVI. Boek, bl. 623.

ken kan, en zondt Popke Ufkens, dien hy gaarne loozen wilde, naar Utrecht. Uit deezē, vernam men nadere omftandigheden van 's Graaven wangedrag. De Prins dan, gereed om naar Amsterdam te vertrekken, veranderde van voorneemen, en toog op Kampen (d). Van hier beproefde hy nog eens, of hy Rennenberg, toen te Groningen, door Ufkens, beweegen kon, om by hem te komen. Doch hy gaf zulk bewimpeld antwoord, dat Ufkens, zig niet langer veilig houdende binnen Groningen, heimelyk doorging (e). Des anderendaags, zondt de Graaf egter zynen tweeden Hofmeester aan den Prinse, met breede aanbieding zynere dienstvaardigheid (f). Doch dit diende slegts om zyne Doortugtigheid blind te houden, en niet dan met den slag te waarschuwen. Op den tweeden van Lentemaand dan, regt Rennenberg een Gastmaal aan, dat, tot laat in den nacht, duurde. Jakob Hildebrands, Burgemeester van Groningen, op wien de Onroomschen zig, voor anderen, verlieten, een der genoodigden zynde, neemt zynen slag waar, om van de zweevende gerugten te spreken, en zegt, zig tot den Graave keerende, *niet te hoopen, dat zyne Genade iets args voorhad*: waarop Rennenberg, 's Burgemeesters hand vriendelyk drukkende, antwoordde, *wel Vader, dien ik voor mynen Vader houde, zoudt gy zulke dingen van my vermoeden?* Met een, noodigt hy 't gezelschap tot vrolykheid. De Burge-

FILIPS III
1580.

Rennen-
berg
maakt
zig mees-
ter van
Gronin-
gen ten
dienste
des Ko-
nings.

(d) BOR XIV. Boek, bl. 186 [167] enz.

(e) R. FRESINGA MEMOR. bl. 205.

(f) R. FRESINGA MEMOR. bl. 209.

PHILIPS III
1580.

meester, vertrokken zynde, berigt den Onroomfchen 's Graaven hertelykheid, hun egher raadende, op hunne hoede te zyn. De Graaf ftelt, terftond na zyn vertrek, orde op eenige zaaken, die niet dan op 't laatst verzorgd dienden. Hy wapent zyn gezin; waarby zig voegden eenige foldaaten, ter fluk in de Stad gekomen, en gehuist by Spaanschgezinde burgers. Met het klokflag van vyven, als de Onroomfchen, naar gewoonte, de wagt verlaaten hadden, en dezelve betrokken was door een' Roomschegezind' Hopman, komt een deel gewapend geboefte naar de Markt ftreeven, en bemagtigt dezelve. Een Roomschegezind Hopman volgt met zyn vendel, en bezet, al roepende, de toegangen naar de markt. Toen verfchynt Rennenberg zelf, te paarde, in volle rusting, en met den degen in de vuist, fchreeuwende, *staat by, vroomen burgers, staat by, nu eerst ben ik 's Konings wettige Stadhouder. Elk behertige nu den dienst zyner Majesteit en zyne eigene behoudenis.* Met een gebiedt hy twee Veldftukjes te laaden, die by 't Raadhuis ftonden; doet vier trompetten fteeken, en veele trommels roeren, en zendt tien of twaalf paarden door de Stad, om alles met fchrik te vervullen. De voornaamfte burgers hielden zig ftill in huis. Eenige Onroomfchen, met Burgemeester Hildebrands, waanende meer gevolgs te zullen hebben, aan 't hoofd, booden tegenftand. Doch de Burgemeester werdt, in den eerften aanval, doorschooten: waar door de moed den zynen ontzong, en elk een goed heenkomen zocht. De anderen, de markt

markt en ſtraaten wel bezet latende, ſireefden door de Stad, ſmeeten de deuren en glazen der Onroomschen in, namen den Burgemeester *Dirk Schaffer*, die gewond was, de Raadsluiden, en meer dan tweehonderd Burgers gevangen. Eenigen ontvlooden 't gevaar: ook de Predikanten, die, daarna, in onbekend gewaad, ter Stad uit raakten. Op den zelfden derden van Lentemaand, werden de Gilden byeen geroepen, voorts nieuwe Gemeentsluiden, nieuwe Raaden, nieuwe Burgemeesters aangesteld, de zoen met den Koning bezwooren en afgekondigd (g). Daar is nog een Geschrift voor handen, 's daags te vooren, getekend, waarby Rennenberg de voorwaarden aanneemt, op welken, de Hertog van Terranova hem van 's Konings gunst verzekerd hadt. Ook bekent hy, hierby, zestienduizend ponden van veertig grooten onvangen te hebben, op rekening van tienduizend Piſtoletten, die hem waren toegezeid. Voorts, blykt van elders, dat hem de bevestiging in de Stadhoudersſchappen, die hy bekleedde, beloofd was. De Prins van Parma tekende, te Maastricht, op den vyfden, den Brief, waarby Rennenberg voor eenen getrouwen Dienaar des Konings aangenomen, en zyn voorig gedrag vergeten verklaard werdt (h).

Philip III
1580.

Rennenberg hadt, terſtond, vriendelyke Brieven afgezonden, om de Ommelanden op zyne zyde te lokken. Doch hy vondt hier zo

Gron-
gen
wordt be-
legerd.
wei-

(g) R. FRESINGA Memor. bl. 206. BOR XIV. Boek, bl. 136
[168] enz.

(h) BOR Auth. Stukk. II. Deel, bl. 5, 43.

FILIPS III weinig gehoor, dat Kornput, nog voor den
 1580. avond van den derden van Lentemaand, met
 eenige vendels, voor Groningen kwam. Barthold Entes voegde zig, des anderendaags, met de overige Friesche vendels, by hem, en men viel terstond aan 't maaken van loopgraaven en 't belegeren der Stad (*i*). Men wil, dat de Prins zulk een goed vertrouwen op Rennenberg hadt, dat hy, in 't eerst, zynen afval niet gelooven kon, en dat hy, des verzekerd geworden zynde, voorgenomen zou hebben, zig, voortaan, nimmer te verlaten op Roomschegezinden, hoe getrouw zy ook schynen mogten (*k*).

XIX. Terstond na Rennenbergs afval, droeg de
 De Prins Prins zorg voor Overysfel en Drente (*l*) So-
 stelt ook noi wierp bezetting in Kampen, begon Koe-
 op de verden en de Bourtange te sterken; doch
 verzekering van moest, op de eene en de andere plaats, 't werk
 Overys- laten sleeten, by gebrek van geld. De Graaf
 fel. van Hohenlo bedwong de Overysfelse boe-
 ren, die, zo sommigen meenden, opgehitst door Rennenberg, eenige duizenden sterk, de wapenen hadden opgevat. Ook verzekerde hy zig van Oldenzeel, dat bezetting geweigerd had (*m*).

Op- 't Gedrag van Rennenberg, wiens Land-
 schud- goed van den ouden Hoorn, door die van
 ding te Holland, aangeslaagen, en aan Willem van
 Deven- Blois van Treslong, voor zestienduizend gul-
 ter en to dens, verkogt werdt (*n*), maakte de Onroom-
 Zwolle. fchen,

(*i*) R. FRESINGA Memor. bl. 207 enz.

(*k*) HOOFD XVI. Boek, bl. 693.

(*l*) Apol. by ROU Auth. stuk. II. Deel, bl. 73.

(*m*) BOE XIV. Boek, bl. 188 [170] enz. 194 [176].

(*n*) Resol. Holl. 10, 13, 18 July 1581. bl. 325, 330, 337.

fchen, aan verſcheiden' oorden, zeer onge- FILIPSIII
 rust. Te Deventer en te Zwolle, raakten 1580.
 de burgers van beiderlei gezindheid in de
 wapenen tegen elkanderen. Te Utrecht zelf, Moeite
 ſtooven de Onroomſchen, op den zevenden te U-
 van Lentemaand, in de kerken, die nog trecht.
 door de Roomſchen gebruikt werden, ſinee-
 ten beelden en altaaren aan ſtukken, en eisch-
 ten, eindelyk, dat de Wethouders de open-
 baare oefening van den Roomſchen Gods-
 dienst verboden. Men wees hen, omtrent De Prins
 dit ſtuk en anderen van gewigt, aan den komt te
 Prinſe (o), die, orde op de zaaken van O- Amſter-
 veryſfel geſteld hebbende, van Kampen op dam.
 Muiden vertrokken was: van waar hy, op
 den zeventienden van Lentemaand, door de
 Amſterdammers, te ſchepe, afgehaald zyn-
 de, met pragtigen toefſel, in Amſterdam,
 verwelkomd werd (p). De Staaten van U-
 trecht vertoonden hem hier het ſehenden van
 het jongſte Verdrag, door de Onroomſchen.
 De Geestelykheid verzogt hem, om de her-
 ſtelling van den Roomſchen Godsdienst. De
 Prins kon hun geen ongelyk geeven; doch
 bezeffende, hoe zeer het gemeen onder de
 Onroomſchen gebeeten was op de Geeste-
 lykheid, en veelligt ook zelf, nu meer dan
 te vooren, vervuld met wantrouwen van de
 Roomſchen, riedt hy partyen, elkanderen te
 verdraagen, tot op de naaſte Dagvaart der
 algemeene Staaten te Antwerpen, wyzende,
 wyders, den Roomſchen, by voorraad, al-
 leen-

(o) BOEK XIV. Boek, bl. 189 [172].

(p) BOEK XIV. Boek, bl. 188 [170].

FILIPSH leenlyk toe de Kerk van S. Geertruid en die
 1580. der Predikheeren. Ook beval hy den Burger-
 hopluiden het naarkomen deezer ordeninge,
 op dat die van den Hervormden Godsdienst
 niet over 't breeken hunner beloften mogten
 kommen beschuldigd worden (*q*). Doch 't liep
 flegts aan tot den agttienden van Zomer-
 maand, toen 'er, op naame van Stadhouder,
 Schout en Regeerders, eene keur werdt af-
 gekondigd, verbiedende der Roomfche Gees-
 telykheid het oefenen van haaren Godsdienst
 en 't openlyk draagen van geestelyk gewaad,
 tot dat 'er, op 't stuk des geloofs, nader voor-
 zien zou zyn. De Onroomfchen, hiermede
 nog niet vergenoegd, dreeven, dat de Kerke-
 lyke kleinoodjen, die heimelyk ter Stad uit ge-
 fchikt waren, zo zy zeiden, om den vyand te
 ftyven, wederom daar binnen gebragt werden.
 En zy lieten zig niet stillen, voor dat de Ka-
 nonniken van S. Jans hun getoond hadden, dat
 Meester Willem Veuzels, huns ondanks ee-
 nig zilverwerk naar Emmerik hadt gebragt,
 welk men hun weigerde te rug te zenden,
 fchoon zy 'er, een en andermaal, op hadden
 aangehouden (*r*).

De Aarts-
 bifchop
 van U-
 trecht
 fterft.

De Aartsbifchop van Utrecht, Fredrik
 Schenk van Tautenburg, overleedt, kort
 hierna, op den vyfentwintigften van Oogst-
 maand. De Paus heeft, federt, eenige an-
 deren, in zyne plaats, aangefield, die door
 den Koning zyn bevestigd geworden. Doch
 's Lands Staaten hebben hun nimmer de vrye
 be-

(*q*) *Boek XIV. Boek, II. 190 [173].*

(*r*) *Boek XV. Boek, bl. 218, 220 [212, 215].*

bediening van hun Ampt, veel min 't genot FILIPUS III
1589.
der Aartsbischoffelyke inkomsten willen toe-
staan. Op 's Aartsbischofs begraafenis, hieven
eenige aanschouwers den honderdendertigften
Pfalme aan, en volzongen dien, tegen dank der
Geestelykheid (s).

De Prins, op dat wy tot hem wederke-
ren, hadt zig van Utrecht begeven naar den De Prins
keert
naar Ant-
werpen.
Haage, alwaar, over 't verlaaten van den
Koning, over 't aanneemen van Anjou, en
over 't opdraagen der hooge Overheid aan
den Prins gehandeld werdt, zaaken, waar-
van wy 't verhaal tot betere gelegenheid ver-
schuiven. Op den zevenden van Grasmaand,
keerde zyne Doorlugtigheid wederom naar de
Dagvaart te Antwerpen.

's Daags voor zyn vertrek, omtrent den Aardbee-
ving.
avond, gevoelde men, tot twee reizen, door
alle de Nederlanden, eene aardbeving, die
de steenen uit eenige kerken en toorens schud-
de. Men vernam ze zelfs, van Keulen af tot
Parys toe, ja ook op zee, en tot Jork in Enge-
land (t): doch zy deedt kleine schade.

Op de Dagvaart in den Haage, van wel- xx.
Kerk-
twist te
Woer-
den.
ke wy laatst gewaagden, werdt ook voor-
zien in eene Kerkelyke onlust, te Woerden,
welke wy van wat hooger moeten ophaalen.
Wy hebben reeds, by eene andere gelegen-
heid (v), gemeld, dat de Luthersche Gods-
dienst hier alleen in 't openbaar geoefend
werdt. Hertog Erik van Brunswyk, Pand-
heer van Woerden, hing de Augsburgsche
be-

(s) BOEK XV. Boek, bl. 221 [215].

(t) BOEK XIV. Boek, bl. 191 [175].

(v) XXV. Boek, bl. 39.

FELIX III
1580.

belydenis aan (w), en federt dat hy 't be-
wind deezer Stede gehad hadt (x), schynen
zig veele Lutherfchen, derwaards, vervoegd
te hebben. Ook waren de Regenten, wel-
ken hy aanfelde, deezer belydenisse toege-
daan. Maar na dat de Staaten noodig geoor-
deeld hadden, zig van Woerden te verze-
keren, kwam hierin verandering. De Prins
verfelde 'er de Regeering, en bragt 'er ee-
nige Hervormden in. Een der Predikanten,
Jan Zaliger genoemd, hadt zig, te meerma-
len, van den Predikstoel, vinnig laaten hoo-
ren tegen de Calvinifchen, dezelve uitmaa-
kende voor eedbrekers en oproerigen, die
der Wethouderschap de wet zogten te stel-
len. De Roomschen en Doopsgezinden plag
hy verleiders en zielmoorders te noemen. Al
dit was door de vingeren gezien; doch in
Bloeimaand des jaars 1579, tastte hy den
Prinse aan, dryvende, dat deeze de Wet, te-
gen de voorregten der Stad, veranderd, en
eenige valsche Christenen daarin getrokken
hadt. In Oogstmaand, bragt hy 't stuk van
het verlaaten des Konings op den predik-
stoel, leerende, dat daartoe veel behoorde,
en dat men God bidden moest, om wysheid
voor de Staaten. Van zulk prediken kreeg
men ras kennis in den Haage. De Staaten
zonden gemagtigden naar Woerden, die, den
Predikant gehoord hebbende, hem bevolen,
zig van 't leeren, zo wel heimelyk als open-
lyk, te onthouden. Zyn medeleeraar, *Hen-
rik*

(w) REYD I. Boek, bl. 8.

(x) Zie VI. Deel, bl. 16.

rik Vredeland, zegt toen ook zynen dienst op. FILIP III
1580.
Men vat hem by 't woord, en verbiedt hem en Zaliger het leeren in de Kerke. Straks daarop, wordt Nikolaas Simonszoon, Predikant te Jaarswoude, die voor Luthersch ging, doch met de Rynlandsche Kerken gemeenschap hieldt, ontbooden naar Woerden, om, voor eenen tyd, in de Kerke aldaar, te prediken. Hy doet het met genoeg van veelen. Maar Vredeland predikt 'er tegen aan, in eene schuur. De twist wakkert, en Zaliger wordt de Stad verbooden. Hy plaatst zig in de Voorstad, houdt daar talryke byeenkomsten, niet zonder vermoeden te geeven, dat hy 'er ook predikte. De Staaten vernieuwen 't gedaan verbod; waarop zig eenigen zyner aanhangeren naar den Haage begeeven, om hem te verschoonen by de Staaten, die hun antwoorden „ dat zy Zaliger, om „ zyne oproerige en lasterlyke taal, het prediken in Holland niet toelaaten konnen: „ zonder dat zy egter voorhebben, iemant, „ te Woerden, te hinderen in zynen Godsdienst, dien zy erkennen niet tot hunne „ * roeping te behooren (y).” Niet te vre-^{* vocale.}
de met dit bescheid, vervoegde men zig tot den Prinse, die de zaak wederom aan de Staaten verzondt, waarop deezen, ter jongster Dagvaart, op den vierden van Grasmaand, by goeddunken zyner Doorlugtigheid, verklaarden „ dat beide aan Vredeland en Zaliger de Stad ontzeid zou blyven; en dat „ de Hervormde Leer voortaan in de Kerke

(y) Refol. Holl. 21 Nov. 1579. W. 234.

Philips III
1580.

ke gepredikt zou worden, de Augsburgsche alleen ter plaatse daar zulks laatste lyk geschied was, zonder dat de eene of de andere gezindheid zou mogen lasteren (z). Evenwel bleef het 'er, dit gantsche jaar, nog ongerust (a). In Zomermaand, moesten de Staaten de Ingezetenen van Woerden wederom ernstelyk doen vermaanen tot gehoorzaamheid aan de Overheid. Ook geboden zy, dat 'er geene Predikanten zouden be-roepen worden dan die goed gemuigenis hadden tot genoeg van de Staaten (b). Desonaangezien, vind ik, dat de Predikant *Mattheus Rudze*, om lasterlyke woorden tegen de Staaten, wat laater, in den Haage gedagvaard is (c). Wy zullen hierna zien, wat 'er van hem geworden zy. Den Predikant Nikolaas Simonszoon overleeden zynde, beflooten de Staaten, zorg te draagen, dat 'er een ander Hervormd Leeraar in zyne stede be-roepen werdt (d).

XXI.
Omlust
tusfchen
de Wethouders
en Predikanten te
Leiden.

Te Leiden was, omtrent deezen tyd, ook geschil ontstaan, tusfchen de Wethouderfchap en de Predikanten der Hervormden. Al in 't jaar 1578, hadt de Predikant *Pieter Pieterszoon* van zynen Medcleeraar, *Kasper Koolhaas*, gezeid, dat met deezen niet te dienen was, alzo hy zocht uit te fteeken in Gods Gemeente, en weigerde zig het oordeel der broederen te onderwerpen. Koolhaas, daar-

- (z) Refol. Holl. 4 April 1580. bl. 53.
(a) Bor XIV. Boek. bl. 170 (145) enz..
(b) Refol. Holl. 13 Juny 1580 bl. 16.
(c) Refol. Holl. 13 Sept. 1580. bl. 197.
(d) Refols. Holl. 22 Novemb. 1580. bl. 257.

entegen, gaf voor, dat Pieter Pieterszoon ^{FILIPS III} meer met het uiterlyk kerkgebaar ophadt dan ^{1580.} hy, die sterker gezet was op de inwendige zuiverheid der zeden. Voers, verschilden ze over 't kiezen van Ouderlingen en Diakenen, die Koolhaas der Wethouderschap wilde voorgesteld hebben, waartoe Pieter Pieterszoon niet verstaan kon. De Wethouderschap was 't eens met Koolhaas, vooral in 't laatste punt, welk haar gezag betrof, en magtigde twee Leden uit de Vroedschap, om voor te zitten, in den Kerkenraad. Hierop, ontstondt de vraag, hoe ver 't gezag der Overheid zig over Kerkelyke zaaken uitstreckte. De Predikstoelen daverden van 't gene, op dit stuk, ter wederzyde, werdt voortgebracht. De Staaten van Holland staken zig in den twist, en keurden 't gedrag der Leidse Wethouderen af. Zelfs vermaande de Prins hun schriftelyk, dat zy zig van nieuwigheden behoorden te onthouden. Pieter Pieterszoon las den Brief, waarby deeze vermaaning geschiedde, der Gemeente voor van den Predikstoel, en voegde 'er by, *dat het volk der Wethouderschap moest gehoorzaamen, als deeze den Prinsse gehoorzaamde.* Doch men nam hem dit zeggen zo euvel af, dat hy, slegts tot wederopzeggens toe beroepen zynde, terstond van zynen dienst ontzet werdt. De Staaten trokken zig dit aan: verzoekende die van Leiden den Predikant in dienst te willen houden, of hun, de redenen, die zy tegen hem hadden, te willen komen verklaren (e).

Voorts,

(e) Resol. Holl. 7, 9 May 1579. bl. 90, 95.

FILIPSI Voorts, deden zy de Predikanten van Leiden, Rynland en Delfland hunne gedagten uit, over 't gezag der Overheid in 't Kerkelyke, waarin de Wethouders van Leiden weinig genoeg namen. De Staaten, den twist ziende aanwakkeren, rieden hun, Koolhaas, zo wel als Pieter Pieterszoon, te ontslaan (*f*). Doch die van Leiden hierin niet hebbende kunnen bewilligen, schreeven de Staaten, ter aanmaaning van zyne Doorlugtigheid, zelve aan Koolhaas, dat hy zig van 't prediken zou hebben te onthouden. Hy voer egter voort, steunende op de bescherming der Wethouderen, die hem de hand boven 't hoofd hielden (*g*). Eerlang zag men eene Verdediging der Leidfche Magiftraat in 't licht komen, die de heerschzugtige Kerkelyken fcherp flak (*h*). Tot het opstellen deezer verdediging, hadt men zig bediend van de penne van Dirk Volkertszoon Koornhert, Notaris te Haarlem, die, om zyn fchryven tegen de Hervormde Kerke, of tegen eenige Lccraars derzelve, reeds by de Staaten in 't oog liep (*i*). Koolhaas fchreef ook twee Verdedigingen. De Wethouderfchap, eindelyk, fterk aangemaand worden de door den Prinfe, hadt beflooten, hem ook te fchorfen in zynen dienst. Doch de twist was hiermede niet bygelegd. Men verbleef dien, na veel kibbelens, aan goede mannen, die, op den negenentwintigften van

(*f*) Refol. Holl. *May* 1579. *bl.* 113.

(*g*) Refol. Holl. 19 *Juny*, 3 *July* 1579. *bl.* 134. 148.

(*h*) *Zie* dezelve by *Box* Auth. *Stukk.* II. *Decl.* *bl.* 115.

(*i*) Refol. Holl. 29 *Aug.* 1579. *bl.* 103.

van Wynmaand deezes jaars 1580, uitfpra-
 ken „ dat beide Koolhaas en Pieter Pieters-
 „ zoon schuldbekentenis zouden doen voor
 „ de Gemeente; waarna zy beide den dienst
 „ wederom zouden bekleeden. Koolhaas zou
 „ de Kerkelyke famenkomsten laaten oor-
 „ deelen, over zyne fchriften. De Wethou-
 „ ders zouden Ouderlingen en Diakenen kie-
 „ zen uit eene benoeming des Kerkenraads:
 „ ook twee uit de hunnen, zynde Ledemaaten
 „ der Kerke, mogen afzenden in den Kerken-
 „ raad, die egter aldaar geene ftem zouden
 „ hebben, en geheim houden, 't gene 'er
 „ verhandeld werdt:” waarna de rust in de
 Leidfche Gemeente zig voor eene poos her-
 felde (k).

Voor Groningen, dat, door Barthold En-
 tes, belegerd werdt, vielen dagelyks fchut-
 gevaarten voor tufchen zyne vendels en de
 Stedelingen. Doch deezen bragten weinig
 toe, tot het bemagtigen der Stede. Entes
 dagt haar, door uithongering, te dwingen.
 De Staaten der Ommelanden tasten de Ker-
 kelyke kleinnoodjen aan, om zyn volk van
 geld te voorzien: ook ligten zy de overtol-
 lige klokken uit de Dorptorens, en gooten
 'er gefchut van. Voorts, werdt Entes Leger
 veriferkt met ettelyke vendels (l), onder de
 Graaven Filips van Hohenlo en *Willem Lode-
 wyk van Nafau*, Zoon van Graave Jan, zo
 dat 'er, in alles, vierenvyftig vendels kneg-
 ten en twaalfhonderd paarden voor de Stad
 waren.

FILIPS III
 1580.

XXII.

Vervolg
 van 't
 Beleg
 van Gro-
 ningen.

(k) BOEK XIV. Boek, bl. 160 [143] enz.
 (l) R. FRESINGA Memor. N. 217.

FILIPS III 1580. waren. Op den zeventwintigften van Bloei-
 maand, werdt Entes, in eenen aanval op de
 Voorftad, op *Schuitendiep*, met een' kogel
 uit een Vogelroer, door 't hoofd gefchoo-
 ten, dat hy 't beftierf (*m*). *Escheda* kreeg
 toen 't bevel over 't beleg, welk Hohenlo
 van de hand gewezen hadt. De Groningers,
 lang geveleid met de hoope van ontzet, ver-
 namen, eindelyk, dat Maarten Schenk, met
 veertien vendels, over welken de Heer van
 Billy Kolonel was, op komenden wege wa-
 re. De Gemagtigden der nader Vereeniging,
 hiervan, insgelyks, verwittigd, gaven Ho-
 henlo last, om Schenk tegen te trekken. Dit
 deedt hy, op den zestienden van Zomer-
 maand: doch verneemende, dat Schenk naar
 Zwol getrokken was, floeg hy ook derwaards
 op weg (*n*).

Barthold
Entes
 sheuvelt.

Oproer
 te Zwol-
 le.

Te Zwol, hadt men, onlangs, Staatsche
 bezetting geweigerd, waanende de Wethou-
 derfchap genoeg verzekerd te zyn, met het
 uitzetten van eenige verdagte Perfoonen.
 Doch de afgezette Regenten en sommige an-
 deren hadden om Schenk gezonden, vooraf,
 van eenige Roomschegezinde boeren byge-
 staan, de wapenen opgevat hebbende. De
 Staatschgezinden waren ook op de been ge-
 komen, en hadden de markt befchanst. Zy
 kreegen, daarna, eenige verfterking van
 volk, deden de Spaanschegezinden zwigten
 en vlieden, en namen toen een Hollandsch
 vendel in. Schenk was op weg naar Zwolle,
 doch, verneemende, dat de Staatschgezinden
 al

(*m*) R. FRESINGA Memor. bl. 219.

(*n*) BOR XV. Boek, bl. 213 [204] enz.

aldaar de overhand hadden, hielt hy stil by Hardenberg, vier mylen van de Stad. Hier treft hem Hohenlo, van Zwolle te rug keerende, aan, op den zeventienden van Zomermaand, regt op den middag. Men raakte terftond handgemeen. De Staatschen, vermoeid van den togt over de dorre heide, op welke eenigen, zelfs voornaame luiden, van dorst verftikt waren, en hebbende de zon regt in 't aangezigt, werden, ligtelyk, van Schenks volk, welk uitgerust hadt, geflaagen en op de vlugt gejaagd. Al 't Staatsch gefchut bleef hier in den loop (o). De vlugtelingen fpreidden den fchrik voor Schenk tot in Koeverden, welk van de Staatschen verlaaten, en, des anderendaags, door Schenk, ingenomen werdt. Toen durfden 't ook de belegeraars voor Groningen niet langer houden, maar braken, des nagts na den agttienden van Zomermaand, op van voor de Stad, zig, hier en daar, naar eigen keure, in bezetting werpende (p). De Ommelanden liepen, ondertusfchen, ledig van Staatschgezinden, wier huizen en goederen, deerlyk, vernield en geroofd werden van de vyandyke knegten (q). Schenk, eene plegtige intrede binnen Groningen gedaan hebbende, begaf zig, op den twintigften, nevens Rennenberg naar Delfzyl, en floeg 'er 't beleg voor. Terwyl het voortgezet werdt, rukten zy voor den *Opflag*, eene fchans in deezen oord, bezet met cenige vendels, die voor Groningen

Philips III
1580.

Neerlaag
van Ho-
henlo, by
Harden-
berg.

Schenk
neemt
Koever-
den in.

't Beleg
van Gro-
ningen
wordt
opgebro-
ken.

Delfzyl
verloor-
ten.

(o) R. FRESINGA Memor. bl. 238 enz.
(p) R. FRESINGA Memor. bl. 247.
(q) BOE XV. Boek, bl. 213 [200] enz.

FILIPS III 1580. gelegen hadden. Zy ging haast over by verdrag; doch werdt, nevens de schans te Monnikerzyl, wat laater, herwonnen door Hohenlo, die Rennenberg, te vooren, verhinderd hadt, zig meester te maaken van Dokkum.

Meppelt De Drost van Koeverden ook, die Meppelt gewonnen. ingenomen en gesterkt hadt, werdt 'er, ten deezen tyde, wederom uit gejaagd, door de Staatfche bezettingen van Steenwyk en Zwartfluis. Maar Delfzyl, welk Hohenlo, te vergeefs, hadt zoeken te ontzetten, ging over, by verdrag, in Hooimaand (r). De Staatfchen kreegen, gedurende 't beleg van Delfzyl, eenen Brief in handen, door Rennenberg, aan Parma gefchreeven, ontdekkende zynen toeleg, om Spaanfche bezetting in Groningen te brengen, en eenige by hem verdagte Perfoonen ftreng te handelen. Men zondt 'er affchriften van in de Stad, om den Ingezetenen te doen zien, wat zy van hunnen Stadhouder te wagten hadden (s). Doch 't hielp weinig. De Spaanfchgezinden hadden 'er de overhand, en daar verliepen nog ettelyke jaaren, eer de Stad, wederom, tot de Staatfche zyde overging.

Hohenlo Hohenlo, midlerwyl, merkelyke verfterking van volk, zo Engelfchen als Waalen, herwint Koeverden. bekomen hebbende, floeg, in 't begin van Oogstmaand, naar Groningen op weg, en dreef de Rennenbergfchen, die te Nyenoord gelegen hadden, tot onder 't gefchut der Stad. Hy

(r) Bor. XV. Boek, bl. 215 [208] enz.

(s) Bor. XV. Boek, bl. 218 [211].

Hy legerde zig te Haren, en daarna te Zuid en Noord-Laren (t). De Groningers vreesden reeds voor eene tweede belegering, toen hy, op den twaalfden, opbrak en voor Koe-verden rukte, dat, twee dagen daarna, aan hem opgegeven werdt. Graaf Willem van Nasfau werdt, in dit kort beleg, in zyn been gefchooten. Hy genas langzaam van de wonde, en ging 'er altoos kreupel na. De Graaf van Rennenberg veroverde, daarentegen, de schans te Aduwarderzyl, bezet met eenige vendels van Hohenlo, die zig, van hier, begaven by hunne spitsbroeders in den Opflag, welke schans, op den eersten van Herfstmaand, insgelyks, den Rennenbergschen in handen viel (u).

FILIPS III
1580.

Graaf
Willem
van Nas-
fau wordt
gekwest.

De Graaf van Hohenlo, rekening hebbende gemaakt, dat deeze schans Rennenberg langer werk gegeven zou hebben, hadt zyn meeste voetvolk, hier en daar, in bezetting gelegd: een deel gezonden naar Lingen, daar de Drost *Mulart* neigde naar Spanje. Zelf toog hy naar Wedde, daar hy eenig volk liet, om 't Slot te beschieten: met het overschot, den weg neemende naar Slogteren, van meening, om Delfzyl te herwinnen. Maar Rennenberg, ziende Hohenlo zyn volk dus smaldeelen, slegt de schans aan den Opflag, slaat op weg, met al zyne magt, en past, voor hem, te Slogteren te zyn. Hier vondt hy egter een deel der Hohenlofschen, die, al veggende, de wyk namen tot Heiliger-

XXIII.
Slag op
de Bour-
tange.

(t) R. FRESINGA Nemet. bl. 265.
(u) BOEK XV. Hoek, bl. 221 [215].

FILIPS III
1580.

gerlee en Winschooten toe, daar Hohenlo lag met de Duitſche Paarden (*v*). Doch Rennenberg drong hier zo ſterk op hem in, dat hy genoodzaakt werdt, tot voorby Wedde, op de Bourtanger heide, te rug te trekken. Toen ſtorten Rennenbergs Speerruiters op de agterhoede der Staatſchen, brengen ze in wanorde, en doen 'er omtrent duizend ſneuvelen. Al 't heir raakt op de vlugt. Zelfs de belegeraars van Lingen en Wedde. 't Geſchut, geplant voor de laatſtgenoemde Plaats, werdt buit gemaakt (*w*). De ramp der Staaten zou egter grooter geweest zyn, zo die van Holland geene goede ſommen overgemaakt hadden, om de verſtrooide Regementen wederom te verzamelen, en bezetting te leggen in Stavoren, Hinloopen en andere Plaatsen in deezen oord. Ook gelukte het den bezettelingen van Dokkum en Kollum, eenig nieuw geworven volk van den Drost van Koeverden en den Schout van Hardenberg, in 't Klooster te Groot-Aduward, te overvallen, en 'er omtrent driehonderd te dooden of te vangen (*x*).

Rennenberg neemt Koeverden en Oldenzeel in.

Maar Rennenberg, 't veld nu ruim hebbende, rukte voor Koeverden, en hadt pas eenen aanvang van 't beleg gemaakt, wanneer de Plaats, die niet te houden was, by verdrag, aan hem overging, op den twintigſten van Herſtmaand (*y*). Daarna, begaf hy

(*v*) R. FRESINGA Memor. bl. 276.

(*w*) BOR XV. Boek, bl. 221 [215].

(*x*) R. FRESINGA Memor. bl. 277. BOR XV. Boek, bl. 222

[217].

(*y*) R. FRESINGA Memor. bl. 278.

hy zig naar Oldenzeel, daar weinig volk in FILIPSIII
 lag, en daar de burgery oneens was met de be- 1580.
 zetting. Fel deedt hy deeze Stad bestormen,
 en verloor 'er driehonderd man voor. Toen,
 waanende dat de Stad meer manschap hadt
 ingekreegen, dan men hem te vooren berigt
 hadt, besloot hy af te trekken: en was 'er nu
 bezig mede, als de burgers hem te rug rie-
 pen, en de Stad overieverden, tegen dank
 der bezettingen, die, met al 't hunne, uit-
 trekkende, belooven moesten, den Staaten,
 in geene drie maanden, te zullen dienen (z).
 Van Oldenzeel, trok Rennenberg naar Zwol-
 le. Doch zig te zwak vindende tot het beleg
 deezer Stad, begaf hy zig, van daar, met
 versterking van volk, voor Deutchem, dat,
 in den zomer des voorleeden jaars, door de
 Staatfche bezettingen van Deventer en Zut-
 fen, ingenomen was (a). Doch hy vondt
 hier zo veel tegenstands, en leedt zo merke-
 lyke schade van de Doesburgfche bezette-
 lingen, dat hy, ten vyfden dage, 't beleg op-
 brak (b): en, Grol bezet hebbende, welk
 de Staatfchen onbewaard gelaaten hadden,
 zondt hy de Knegten, over 't moer van Om-
 men, en de Paarden, door Koeverden, naar
 Steenwyk, voor welke Stad, de voortogt
 zyns Legers, op den agttienden van Wyn-
 maand, aankwam. 's Daags te vooren, ja
 dien zelfden morgen, hadden die van de na-
 der Vereeniging nog, met veele moeite, mids
 het tegentribbelen der Ingezetenen, bezet-
 ting

(z) R. FRESINGA Memor. bl. 279.
 (a) R. FRESINGA Memor. bl. 159.
 (b) R. FRESINGA Memor. bl. 284.

WILHEM *Grave vander Marck,*
Vryheer van Lumey, Sarain,
Borset, Minderleyt,
Erfvoogt tot Franchimont enz.
GESTORVEN M D LXXVII.

FILIPS III ting weeten te krygen in de Stad (c), die
1580. toen een streng beleg van vier maanden door-
ftondt, waarvan ons de uitkomst hierna te ver-
haalen staat.

XXIV. De Koning van Spanje, den Walschen Ge-
westen beloofd hebbende, dat hy hun eenen
Marga- westen Langvoogd van zynen bloede ftellen zou,
reet, Her- Langvoogd van zynen bloede ftellen zou,
tugin hadt, al in den zomer deezes jaars, de Her-
van Par- togin Margareet, Moeder des Prinzen van
ma, komt togin Margareet, Moeder des Prinzen van
her- Parma, uit Italie, ontboden en herwaards
waards, gezonden, om de zaaken van Regeeringe
als Land- waar te neemen, en haaren Zoon 't bewind
voogdes- des Oorlogs in handen te laaten. Zy was,
fe. voor deezen, met eere gefcheiden van de
Landvoogdye, en Filips dagt, dat zy de her-
ten der Nederlanderen, door haar zagt be-
leid, herwinnen zou. Op 't einde van Oogst-
maand, kwam zy te Namen aan (d). Haar
Zoon kwam haar hier bezoeken: en toonde
haast, dat haare komst hem niet aangenaam
was. Hy fcheen zig met het opperbewind
over den kryg niet te kunnen vergenoegen.
Ook begreep Margareet ligtelyk, dat het
haar kwalyk voegen zou, te twisten over 't
gezag met haaren eenigen Zoon, terwyl hy
de magt in handen hadt. Zy fchreef dan, in
Herftmaand, aan den Koning „ dat zy, hier
„ gekomen, de Nederlandsche beroerten
„ veel gevaarlyker inzag, dan men ze haar
„ in Italie hadt afgemaald, en niet te ftillen,
„ dan door de wapenen: waarin dus de mees-
„ te klem des bewinds gelegen zouzyn. Dat

Onge-
noegen
van den
Prins van
Parma
hier-
over.

„ ZY

(c) BOR XV. Boek, bl. 223 [218] enz.

(d) METELEN X. Boek, f. 171 verf.

A. van der Meer del. J. J. J. J.

BRIELE ingenomen, door de Watergeuzen, in 't jaar 1572.

„ zy haaren Zoon ongelyk veel bekwaamer **FILIPS III**
 „ hieldt dan zig zelve, om het te voeren, **1580.**
 „ en den Koning hierom badt, haar van den
 „ opgelegden last te willen ontheffen, en
 „ hem dien bevolen te laten.” Farneze
 schreef ook aan den Kardinaal Granvelle;
 wien hy 't weet, dat de Hertogin herwaards
 was gekomen „ dat deeze verdeeling des
 „ bewinds aan veele ongemakken onderhe-
 „ vig was.” De Koning bleef egter onver-
 zettelyk. Margareet onderwierp zig; doch
 niet Alexander: die zelfs verzogt, dat men
 hem van 't bewind des Krygs ontfiaan wil-
 de: waartoe Filips niet kon verstaan. 't Ge-
 rugt van zyn vertrek hadt zig, ondertus-
 schen, verspreid, en eenig ongenoegen ver-
 oorzaakt onder de Spaanschgezinden, welk,
 by brieven aan den Koning, ten breedsten
 uitgemeeten, door de Hertoginne, hem, ein-
 delyk, doedt veranderen van gedagten. Hy
 bevestigde Farneze dan in de Landvoogdye,
 by brieven van den negenentwintigften van
 Wintermaand des jaars 1581, begeerende
 egter, te gelyk, dat Margareet, onder een-
 nen anderen naam, in de Nederlanden bly-
 ven zou. Ook hieldt zy zig te Namen op,
 tot in Herfstmaand des jaars 1583, wanneer
 zy, met 's Konings verlof, naar Italie te rug
 keerde (e).

De Her-
 togin
 keert, na
 drie jaa-
 ren, we-
 derom
 naar Ita-
 lie.

De Prins van Parma hieldt zyn verblyf, **XXV.**
 in deezen jaare 1580, gemeenlyk, te Maas-
 tricht, alwaar, in Lentemaand, uit 's Ko-
 nings naam, getekend, en in Zomermaand,
 af- **Ban tegen den**
Prinse
van O-
ranje, op

(e) STRADA Dec. II. Libr. III. p. 155 & seqq.

FILIPS III afgekondigd werdt, een scherpe Ban tegen
 1580. den Prinse van Oranje, dien de Spanjaards
 's Konings toch, sedert lang, voor het hoofd hunner
 naam, af- vyanden in de Nederlanden hielden, en in
 gekon- wiens dood zy een einde van den oorlog dag-
 digd. ten te vinden. „ Filips dan, eerst hebben-
 „ de opgehaald, hoe veele eeren, gunsten
 „ en weldaaden Keizer Karel, zyn Vader,
 „ en hy aan Willem van Nassau, eenen
 „ vreemdeling in de Nederlanden, en hun-
 „ nen Leenman en onderzaat, beweezen
 „ hadden; doet hem de vinnigste verwytingen
 „ van ondankbaarheid, meinedigheid,
 „ schynheiligheid en andere snoode ondcug-
 „ den. Hy beschryft hem, als den eenigen
 „ aansteeker en opstoker van 't vuur der
 „ Nederlandsche beroerten, als een' beoor-
 „ looger van zynen Heere, een' omstooter
 „ aller Vredehandelingen, een' verbreeker
 „ van voorregten en bezwooren' Verbind-
 „ tenissen, een' lasteraar, invoerer van ket-
 „ teryen, verzaaker des Heiligen algemeenen
 „ Geloofs, eerloozen Egtschender, die,
 „ by 't leeven zyner Gemaalinne, eene ge-
 „ wyde Abdis ter vrouwe genomen hadt,
 „ pest van 't Christendom en vyand des men-
 „ schelyken geslagts; die zyne veiligheid,
 „ gelyk Kaïn en Judas, alleenlyk vondt, in
 „ een eeuwig mistrouwen, 't regt kenmerk
 „ van een doorknaagd geweeten. Over al het
 „ welke, de Koning hem, als eenen schelm
 „ en verraader, met alle zyne nog onaange-
 „ slaagen' goederen, in den Ban doet, en
 „ ten roof geeft: verbiedende elk, hem ee-
 „ nige hulp toe te brengen, of zelfs aan-
 „ spraak

„ sprak te verleenen, en elk, daarentegen, FILIPSIII
 „ beveelende, hem af te snyden en te ver- 1580.
 „ laten, binnen den tyd van eene maand,
 „ op verbeurte van adel, eere, goed en lee-
 „ ven, ten behoeve van zulken, die 'er, bin-
 „ nen of buiten de Landen, meester van
 „ konden worden. Eindelyk, by aldien men
 „ iemand, 't zy onderzaat of vreemdeling,
 „ vonde van zulk eenen edelen aart, en zo
 „ genegen tot 's Konings dienst en ter ge-
 „ meener welvaart, dat hy middel wist, om
 „ den Prins, leevende of dood, over te le-
 „ veren, of hem zelf om 't leven te bren-
 „ gen, belooft hy, op zyn Koninglyk
 „ woord, zulk eenen of zyne erfgenaamen,
 „ terftond na 't volbrengen des werks, te
 „ zullen beloonen met vyfentwintigduizend
 „ gouden Kroonen, in Landeryen of in gel-
 „ de, ter keuze van den uitvoerer, die, daar-
 „ enboven, van nu af, van alle misdaad,
 „ welke hy mogt begaan hebben, hoe groot
 „ ook, zuiver verklaard, en, was hy 't niet,
 „ edel gemaakt wordt, met allen, die hem
 „ de hand zullen bieden, welken, daarenbo-
 „ ven, begunstigd en bevorderd zullen wor-
 „ den, naar den staat hunner Perfoonen, en 't
 „ belang hunner dienften (f).”

De Prins hadt, lang voor het uitkomen De Prins
 van deezen Ban, kennis van denzelven ge- geeft den
 hadt, en 'er den Staaten van Holland en Staaten
 Zeeland van verwittigd. Hy zondt 'er hun, van Hol-
 daarna, Affchriften van, en zou gaarne ge- land en
 zien hebben, dat zy dien, op hunnen naam, Zeeland
 had- kennis
 van den
 Ban.

(f) BOEK XV. Boek, bl. 209 [198].

FILIPUS III hadden beantwoord. Te gelyk, verzogt hy,
1580. dat zyne Lyfwagt versterkt en rigtig betaald

Zy be- mogt worden. De Staaten, met reden be-
sluiten slugt voor den invloed, dien de beloften,
tot ver- by den Ban gedaan, op eenige kwalykge-
meerde- zinden hebben mogt, ten nadeele van den
ring zy- Prinse, beslooten, gereedelyk, tot het laat-
ner Lyf- ste, vermeerderende 's Prinse Lyfwagt, met
wagt. honderdenvyftig paarden, mids de kosten
ten laste der nader Vereeniging kwamen

(g). Doch de Ban, als, in veele opzigten,
den Prins in 't byzonder betreffende, moest,
oordeelden ze, door zyne Doorlugtigheid
zelve, worden beantwoord: kennende men,
desonaangezien, de punten, die den Staat in
't gemeen roerden, stuk voor stuk, staatswy-
ze, doen wederleggen (h). De Prins deedt dan,
door zynen Franschen Hofprediker, *Pieter de*
Villers, arbeiden aan eene verdediging, die,
nog voor 't einde deezer jaars, met bewilli-
ging der Staaten, in Holland, ter drukperse
werdt overgegeven, en in 't volgende jaar in
't licht kwam. Wy hebben, in 't voorig ge-
deelte deezer Historie, reeds van de voor-
naamste punten deezer Verdediging gebruik
gemaakt: waarom wy het noodeloos agten,
den inhoud derzelve, omstandiglyk, te her-
haalen. 't Merg kwam hierop uit: „ De
„ Prins behieldt hooge agting voor Keizer
„ Karel; doch de weldaaden, van deezen
„ Vorst ontvangen, mogten niet opweegen
„ de diensten, door zyne voorouders, en
„ door

Voor-
naamste
Inhoud
dier Ver-
dediging.

(g) Resol. Holl. 13, 21 Dec 1580, bl. 267, 275.
(h) Leven van Willem den I. III. Deel, vl. 416.

„ door hem, den Huize van Oostenryk be- FILIPS III
 „ weezen; en de zwaare kosten, met open 1580.
 „ hof te houden, en in verscheiden' gezant-
 „ schappen, ter eere des Keizers, gemaakt.
 „ Aan Filips was hy niets verschuldigd:
 „ want bewind, eer en titels, waaraan slegts
 „ geweldige kosten vast, en welker voorreg-
 „ ten, in hem, zo wel als in Egmond, Hoor-
 „ ne en anderen, zo jammerlyk gefchonden
 „ waren, liet hy zig voor geene weldaaden
 „ aanrekenen. Nogtans durfde Filips hem
 „ nu voor schelm en verraader schelden; die,
 „ zeker! in 't hoofd zelf van deezen Ban,
 „ met zulke weidsche titels niet pronken
 „ zou, waren die van Nasfau en Oranje niet
 „ eerlyk en kloek ten oorloge geweest, eer
 „ hy ter weerd kwam. En nooit zou, hoop-
 „ te hy, blyken, dat hy zynen geflagte on-
 „ eer hadt aangedaan. Men lasterde zyn eer-
 „ lyk en wettig Huwelyk: en wie deedt dit?
 „ Filips, die met zyne eigen' Zusters Dogter,
 „ een bloedfchendig Huwelyk hadt aange-
 „ gaan: Filips, die zyne Gemaalin Izabelle
 „ vermoord hadt, om tot een ander Huwe-
 „ lyk te geraaken, en zynen eigen Zoon,
 „ om dat hy meêwaarig geweest was met de
 „ Nederlanden: Filips, eindelyk, die, in
 „ overfpel met Donna Eufrafia geleefd heb-
 „ bende, haar naderhand den Prinse van As-
 „ koli tot Gemaalinne hadt opgedrongen.
 „ Wyders, was 's Prinzen egtfcheiding met
 „ de Dogter van Saxen gefchied, met be-
 „ williging haarer maagen. Zyne tegenwoor-
 „ dige Gemaalin hadt nooit belofte van 't
 „ Kloosterleeven gedaan, of die ze gedaan
 „ „ mogt

FILIP: III
1580.

„ mogt hebben verbondt haar niet, als zyn-
 „ de geschied in haare kindschheid. Men
 „ noemde hem, wyders, eenen vreemdeling.
 „ Verftondt men, daarby, dat hy buiten de
 „ Nederlanden gebooren was; de Koning
 „ was 'er ook dan een. Hy was in Duitsch-
 „ land, naauw vereenigd met de Nederlan-
 „ den, ter weereld gekomen, en zyn huis
 „ hadt, van oude tyden af, aanzienlyke goe-
 „ deren, in Brabant, Luxemburg, Vlaande-
 „ ren en Holland, bezeten: zelfs waren zyne
 „ voorouders Graaven van Gelder geweest,
 „ toen die des Konings flegts Graaven van
 „ Habsburg waren, en in Zwitserland woon-
 „ den. Ook werden, in Nederland, alle be-
 „ zitters van Graaffchappen en Heerlykhe-
 „ den, de zyde deezer Landen houdende,
 „ voor inboorlingen gerekend. De oorsprong
 „ der Beroerten moest niet by hem gezocht
 „ worden; maar by den Spaanfchen Raad:
 „ wiens wreedheid hem, die 't gezuiverd
 „ Geloof, in zyne kindschheid, hadt inge-
 „ zoogen, tot medelyden met de Onroom-
 „ fchen, bewoogen hadt. En zo zyne mede-
 „ broeders van de Vliesorde en de Raaden
 „ van Staate 't ftuk met hem eens geweest
 „ waren, lyf en goed zou hy opgezet heb-
 „ ben, om Alva op den drempel des Lands
 „ te fluiten. Al te vooren, hadt hy ook te
 „ wege gebragt, dat de Staaten, op 't ver-
 „ trek der Spanjaarden, aanftonden: en 't
 „ Verzoekfchrift der Edelen was, niet te-
 „ gen zyn goedvinden, ingeleverd. Hierin
 „ ftelde hy zyne eer, om dat hy 't vorderlyk
 „ hadt gehouden tot 's Lands welvaart. Aan
 „ den

„ den naam van Ketter, dien men hem en FILIPSIII
 „ zynen Broeder gaf, kreunde hy zig zo min, 1580.
 „ als Christus aan dien van Samaritaan. Tot
 „ het openlyk prediken hadt hy nimmer ge-
 „ raaden, ook nooit in 't berooven van Ker-
 „ ken bewilligd. Nogtans hadt men hem,
 „ na zyn vertrek naar Duitschland, in zynen
 „ Zoon, in zyne goederen, in zyne eere,
 „ wreedelyk vervolgd, hem, hierdoor, ont-
 „ slaagen van alle ceden en verbindtenisfen,
 „ en genoodzaakt, tot het opvatten der wa-
 „ penen; die hy, zeide men, tegen zynen
 „ Heer gedraagen hadt; maar, met gelyk
 „ of minder regt, hadden 's Konings voor-
 „ zaaten Kastilie en Leon verworven. Ook
 „ was hy, zelf een voornaam Lid der Staa-
 „ ten van Brabant, door de Landzaaten,
 „ aangezocht, om hen te beschermen. Den
 „ Roomschen Godsdienst zouden de Staaten
 „ van Holland en Zeeland, in 't eerst, ge-
 „ doogd hebben; doch, gewaarschuwd tegen
 „ de verraaderyen eeniger geestelyken en
 „ anderen, hadden zy dien moeten doen
 „ staaken. Van vervolging om den Gods-
 „ dienst hadt de Prins zig altoos afkeerig
 „ getoond, weshalve hem 't mishandelen
 „ en ombrengen der Geestelyken, ten on-
 „ regte, te last gelegd werdt. Over 't wettig
 „ of onwettig aanvaarden der wapenen, wil-
 „ de hy gaarne het oordeel der algemeene
 „ Staaten afwagten. De Gensche Bevredi-
 „ ging hadt niet hy; maar Don Jan, en de
 „ Koning zelf geschonden. De looze vrede
 „ handeling van den Heer van Selles was,
 „ niet door hem, maar door de algemeene
 „ „ Staa-

Philip III
1580.

„ Staaten, wyslyk ontdekt. De Keulſche was
 „ gerigt, om de Landen te bederven. Voorts,
 „ lei men hem geveinsdheid te laſt. Maar
 „ 't was immers geene geveinsdheid, dat hy
 „ hun, toen zy nog vrienden waren, ge-
 „ waarſchuwde hadt tegen de rampen, die
 „ hun nu overkwamen. 't Was ook geene
 „ geveinsdheid, dat hy hun nu, met open-
 „ baaren oorlog, te keer ging. Wat zy dan
 „ meer voor geveinsdheid in hem beſpeur-
 „ den, wist hy niet. En genomen, dat hy
 „ in miſtrouwen zyne veiligheid ſtelde;
 „ moest men hem hierom met Kaïn en Judas
 „ vergelyken? Wat anders was 't niet op
 „ God, wat anders niet op looze en booze
 „ menſchen te vertrouwen, die, hoe zy be-
 „ ſtonden, in Grenada, aan de Mooren, en
 „ hier, aan Egmond en Hoorn, beweezen
 „ hadden: en zelfs in deezen Ban deden
 „ zien, hoe hun 't geweeten verhard ware,
 „ gelyk dat van Judas, hoe zy vertwyfeld
 „ waren, gelyk Kaïn, en van God verwor-
 „ pen, gelyk Saul. Dat men voorts tegen
 „ hem inbragt, dat hy zig, door geene aan-
 „ biedingen van byzondere voordeelen, hadt
 „ willen laaten beweegen, om tot Bevredi-
 „ ging te beſluiten, ſtrekte tot zynen roem,
 „ niet tot zyne ſchande: behalve, dat hem
 „ ook zulke breede aanbiedingen, als men
 „ voorgaf, nimmer gedaan waren. 't Slot
 „ van den Bau, waarby men hem water en
 „ vuur verboodt, agtte hy niet, zullende
 „ hy leeven met zyne vrienden, zo lang als
 „ het Godé behaagde, in wiens handen zy-
 „ ne dagen ſtonden. En ſchoon men, nooit

„ te

„ te vooren, openlyk geld op zyn lyf gesteld FINIS III
 „ hadt, gelyk nu; wift hy wel, hoe dikwils 1580.
 „ men daarvan heimelyk koop hadt ge-
 „ maakt: blykende, wyders, de schaamte-
 „ loosheid der Spanjaarden hierin, dat zy
 „ eenen eerloozen schelm, die hem om 't
 „ leeven bragt, beloofden te veradelen, was
 „ hy 't niet. Even of een edelman, die wift
 „ wat adeldom inhadt, ooit zou willen ee-
 „ ten met eenen boef, die iemant, om geld,
 „ den ftrot hadt afgesteken. Hielden de Span-
 „ jaards zulke luiden voor edel; zo gingen
 „ zy, niet zonder reden, voor afkomelin-
 „ gen van Maraanen of Jooden, en voor kin-
 „ deren van hun, die 't leeven des Heilands,
 „ om gereed geld, van Judas kogten. Nog
 „ durfde men den fiel vergiffenis toezeg-
 „ gen van allerlei misdaad, hoe snood ook,
 „ te vooren door hem begaan, toonende
 „ daarmede, voor al de weereld, welke mid-
 „ delen en luiden men oordeelde te behoe-
 „ ven, om den befchermer der vryheid van
 „ een verdrukt volk van kant te helpen. En
 „ schoon deeze Ban, ook van ter zyde, de
 „ Staaten trof, hadden zy zig daaraan niet
 „ te ftrooren. Iemant met woorden aan te
 „ blaffen was het laafte geweer van weerloo-
 „ ze wyven. Zo zy flegts eendragtig bleeven,
 „ en den Spanjaard de tanden toonden, haaft
 „ zouden zy hem zeil zien minderen. 't Was,
 „ riep men, meest om zynen hals te doen.
 „ Doch kon zyn vertrek of zyne dood zelve
 „ de rust in 't Land herftellen, welkom zou ze
 „ hem wezen. Oordeelden dan de Staaten,
 „ dat zyn weggaan hen helpen kon, gaarne
 „ VII. DEEL. Z „ wil-

FILIPSI
1580.

„ wilde hy, op hun bevel, tot op 't einde der
 „ weerd, vertrekken. Zyn hoofd ook, waar-
 „ over geen Vorst of Oppermagt op aarde te
 „ gebieden hadt dan zy alleen, stelde hij in
 „ hunne handen. Doch dagten zy, dat zyne
 „ tamelyke ervaarenis, het overschot zyner
 „ middelen, en zyn leeven hun nog van dienst
 „ mogt kunnen zyn; hy hoopte, door Gods
 „ genade, getrouwelyk te ondersteunen en te
 „ handhaaven, 't gene zy tot welstand van de
 „ gemeene zaak en van den Godsdienst, be-
 „ sluiten zouden (*i*).”

Oordeel
der Ver-
eenigde
Staaten
over den
Ban.

Deeze Verdediging werdt den Vereenigden
 Staaten, den dertienden van Wintermaand,
 te Delft, voorgelezen. Zy oordeelden „ dat
 „ de Prins, by den Ban, ten onregte be-
 „ klad was; verklaarden, wyders, dat hy
 „ het algemeen Stedehouderschap en de by-
 „ zondere Landvoogdyen, niet dan op 't
 „ ernstig aanhouden der Staaten, aanvaard
 „ hadt, en verzogten hem daarin te willen
 „ volharden; besluitende, eindelyk, eene
 „ bende paarden, tot 's Prinsen beveiliging,
 „ te onderhouden (*k*).” De Prins zondt zyne
 Verdediging, in verscheiden' taalen over-
 gezet, aan de voornaamste Hoven van 't
 Christenryk. Hy voegde 'er een' Brief by,
 onlangs, door de Spanjaards, verspreid, als
 ware hy, door den Prins, aan Anjou geschree-
 ven, en door hen onderschept, vervattende
 „ eenige vermaaningen aan den Hertoge,
 „ om herwaards te komen, onder verzeke-
 „ ring,

(*i*) Zie deeze Apolog, by BOR Auth. Stukk, II. Deel, bl. 63 enz.

(*k*) BOR Auth. Stukk. II. bl. 65.

” ring, dat de voornaamste Steden t’zynen ^{Filips III} 1580.
 ” believeu zouden staan, en dat hy ’t, met
 ” den Godsdienst, naar willekeur, zou kon-
 ” nen schicken (l).” Doch alles zo plomp
 ” verzierd, dat het elk in ’t oog loopen moest,
 Evenwel meent men, dat de brief, door den
 Raadsheer Affonville, was opgesteld, die,
 is dit zo, veelligt alleen beoogd heeft, ’t
 gemeen, welk toch den grootsten hoop maakt,
 te verblinden. Op ’s Prinzen Verdediging,
 kwam nimmer antwoord, uit Spanje of van
 de Spaansche zyde. Doch wat uitwerking
 de Ban hadt, staan wy, ter zyner plaatse te
 ontvouwen.

De Hollandsche en Zeeuwsche Kooplieden ^{XXVI.}
 vreesden, al terstond na ’t uitkomen van den ^{Orde op}
 zelveu, dat ’er belemmering van den handel ^{de Vaart}
 op Spanje uit volgen zou. Men hadt, reeds ^{naar}
 in den aanvang deezes jaars, vernomen, dat ^{Spanje}
 de Koning beslag gelegd hadt, op alle de ^{en Por-}
 Hollandsche schepen. Doch kort daarna, ^{tugal.}
 kreeg men berigt, dat Filips zig van dezel-
 ven bedienen wilde, tot den togt naar Por-
 tugal, welk Ryk hy dagt te bemagtigen, na
 ’t affsterven van Koning Henrik, die toen op
 ’t uiterste lag (m). Nu vreesde men, op
 nieuws, voor bekommering onzer schepen
 en goederen in Spanje. Doch het wederzyds
 koopbelang verhinderde dit. De oorlog met
 den Koning werdt aangezien, als bepaald
 binnen de Nederlanden. En onze Kooplui-
 den, sehrander boven maate in het uitvinden
 van

(l) Zie HOOFD XVII. Boek, bl. 743.
 (m) Resol. Holl. 13 Octob. 1579. bl. 239. BOR. XIV. Boek,
 bl. 181 [160].

FRILIPS III
1580.

van middelen, om op verboden' Plaatsen te handelen, wisten hunne waaren, onder looze naamen, te vertieren in Spanje, daar 't wel vermoed en gemerkt, doch oogluikende ge- doogd werdt (n). De Vaart op Spanje en Portugal werdt, egter, den Nederlanderen, wat laater, verboden, in gevolge van een besluit, ter Dagvaart van Delft genomen. Veele schippers, voorgeevende naar Frankryk te willen, hadden 't, naar men federt vernam, gemunt op verboden' havens. De Waterbaljuw van Zeeland, *Robert Leeman*, werdt ook geschorst in zynen dienst, om 't uitgeeven van Paspoorten, tegen 't oogmerk der Staaten. Naderhand, zag men voor best in, alle Schepen te laten vaaren, onder beëdigden borgtogt en verband van verbeurd te zyn. wanneer zy verder westwaards zeilden dan Engeland, Schotland en de uiterste grenzen van Frankryk. Doch van daar zou de laading met vreemde schepen mogen gevoerd worden naar Spanje en Portugal, en de Nederlandfchen zouden, ook daar, Spaanfche en Portugeefche waaren inneemen, en herwaards brengen mogen. 't Besluit, door de Staaten der nader Vereeniging, in Grasmaand des volgenden jaars, te Amsterdam, hierop genomen, kwam over een met dit in- zigt (o).

XXVII.
Steen-
wyk be-
legerd

Midlerwyl, werdt het Beleg van Steenwyk voortgezet. De magt des Graaven van Rennenberg voor deeze Plaats bestondt uit twaalf hon-

(n) HOOFT XVI. Boek, bl. 708.

(o) Resol. Holl. 18, *Januar. 1581. bl. 17. BOE. XVI. Boek, bl. 19 [252].*

honderd Ruiters en agtewintig Vendelen, FILIPS III
 uitmaakende omtrent zesduizend knechten. In 1580.
 de Stad lagen omtrent zeshonderd man. De
 weerbaare burgers beliepen omtrent de helft door
 van dit getal. Doch geene vyftig onder de Rennen
 zelve, die men vertrouwen durfde (p). 't Be-
 wind der verweeringe namen de Hopluiden
 aan zig. Ook lietenze 'er den Burgemeester
 in raaden, alzo 'er geen Overfte in de Stad
 was. Voorts was de Plaats flegt verfterkt, en
 van weinig voorraad voorzien. De vyand
 hadt zig, 'sdaags na zyne aankomst, ver-
 fpreid rondsom de Stad, om de toegangen te
 ftoppen, niet zonder hierin gehinderd te wor-
 den, door de belegerden, die egter, al ras,
 tegen de meening van Hopman Kornput, aan
 die van de nader Vereeniging fchreeven, om
 ontzet (q).

Op den vierentwintigften, verdreeven de
 Rennenbergfchen, onder *Arend van Geemen*
 en *Henrik Snaater*, oude Hopluiden, twee
 Staatfche vendels uit de Kuinder, plonderden
 het Dorp en verlieten 't toen weder. 't Ven-
 del, welk men hier veroverde, werdt, aan
 een paardenftaart, gefleept om de vesten van
 Steenwyk (r). De belegerden, hierdoor ge-
 tergd, vielen uit en verbrandden een' molen,
 waarop de vyand, zynen flag waarneemende,
 uit weerwraak, den brand ftak in de hameye
 der Geestpoorte, die, door *Aart van Gro-
 ningen*, eens brouwers zoon en foldaat van
 Kornput, onder een' hagel van musketko-
 gels,

(p) R. FRESINGA Memor. bl. 293.
(q) R. FRESINGA Memor. bl. 298.
(r) R. FRESINGA MEMOR. bl. 331.

FILIPS III gels, meermaalen af en aan gaande om wa-
 1580. ter te scheppen, gelukkiglyk, gebluscht
 werd. Dienzelfden avond, werd een vyand-
 merk- waardige lyk foldaat, die, by de Waltpoort, onder
 schoot. een schriklyk misbruiken van Gods naam,
 stontd te schelden op de Staaten en Hohen-
 lo, door een' kogel, op 't geluid afgeschoo-
 ten, juist in den gaapenden mond getroffen:
 't welk bleek aan 't lyk, dat, terstond, in de
 Stad gesleept werd (s). Rennenberg, daarna,
 zelf in 't Leger gekomen, eischte de Stad
 op. Men antwoordde, dat men ze voor den
 Koning, onder 't bestier der Staaten en des
 Prinzen van Oranje, bewaarde: waarop de
 vyand terstond gereedschap maakte, om haar
 te beschieten (t).

De Ren- Ten deezen tyde, zondt Rennenberg ee-
 nenberg- nig volk af om ettelijke Staatliche vendels,
 fchen be- tot keeringe van het stroopen der zynen, ge-
 haalen legd in de Zevenvolden, van daar te verdry-
 eenige ven: 't welk hem gelukte. Ook namen de
 voordee- Rennenbergfchen, wat laater, Slooten in,
 len op de welk, nevens de Lemmer, door de Staat-
 Staat- fchen, verlaaten was. Voorts, wierpen zy
 fchen zig in Staveren, daar zy 't Slot, maar ten
 deele geslegt, eer men de Stad behoorlyk
 gesterkt hadt, wederom opbouwden: en,
 Makkum beschanst hebbende, kwelden zy,
 dagelyks, de Landluiden, tot voor Harlin-
 gen, Franeker, Bolsward en Sneek, met
 plonderen en brandschatten. Op den zeventien-
 tienden van Slag maand, overvielen en ver-
 floe-

(s) R. FRESINGA MEIJOR. bl. 302, 303.

(t) R. FRESINGA MEIJOR. bl. 305.

floegen de Rennenbergfchen zes Staatsche FILIPS III
1580.
vendels, gelegerd te S. Jans Kamp by Vollen-
hove, en derwaards gezonden, om de Steen-
wykers, met voorfpel van ontzet, te troos-
ten (u).

Des anderendaags, deedt Rennenberg Steen-
Steenwyk befchieten met gloeiende kogels, wyk
wordt
met gloei-
jende ko-
gels,
(een
nieuwen
vond)
befchoe-
ten,
een vond, waar van men zig, eerst vyl jaa-
ren te vooren, in 't beleg van Dantzig, hadt
begonnen te bedienen (v). Straks daarna, zag
men de vlam opgaan, uit verfcheiden' Hui-
zen. Een ftyve oostenwind blies 'er onder,
zo dat 'er wel zeventig wooningen verflon-
den werden. De Stad werdt toen andermaal
opgeëischt, en zou overgegeven geweest zyn,
hadt Kornput het niet verhinderd: die, dien
zelfden dag, het morren en famenrotten der
Burgerye, met weergalooze ftoutmoedigheid,
wist te beletten. Ook ftelde men, federt, zo
goede orde op 't blufchen van den brand,
dat dezelve, daarna, weinig fchade deedt.
Maar belegerden en belegeraars begonden
gebrek te krygen aan geld en voorraad: 't
welk, in en om de Stad, gemor veroorzaak-
te. Rennenberg ftelde zyn volk, met de hoop
op de aanftaande verovering van Steenwyk
(w). Ook lokte hy, ten deezen tyde, die van
Enkhuizen, om met hem in onderhandeling
te komen, tekenende zynen Brief *uven goe-*
den vriend, zo gy wilt (x). Doch men was in
Rennen-
berg
fchryft
aan die
van Euk-
't huizen,

(u) R. FRESINGA Memor. bl. 308, 309.
(v) Zie METEREN X. Boek, f. 176.
(w) R. FRESINGA Memor. bl. 325 enz.
(x) Zie BOR XV. Boek, bl. 225 [221].

Filips III 1579. 't Noorderkwartier. thans bezig, met het ver-
 vaardigen van 't ontzet van Steenwyk, waar-
 toe de Staaten der nader Vereeniging, de
 De Ver- eenigde Staaten beherti- gen 't ontzet van Steen- wyk. Plaats houdende voor den sleutel van Frics- land, Vollenhove en Drente, na veel over- leggens, eindelyk, beslooten hadden. De Heer van Nyenoord legerde zig te Winsum in 't hert van Groningerland, en verdreef de Gro- ninger knegten uit Warsum en uit Appinga- dam, ter welker laatste plaatse, zestig Ko- ningschen gedood, vyftig gevangen genomen werden. Joan Norrits, nu, op eene wedde van twaalfhonderd ponden ter maand (y), tot Veldheer der Staaten gekoooren, sloeg zig ne- der te Zwartfluis, jaagde den vyand uit Gict- hoorn, en toog sedert naar Meppelt, Zwart- fluis slegts met drie vendels bezet latende, die, daarna, hevig aangevogten van de Ren- nenbergfchen, zig, met eenige versterking van volk, hun door Norrits wederom toege- schikt, zo dapper weerden, dat 'er wel drie- honderd van de aanvallers verflaagen wer- den, en geweer van meer dan vyfhonderd, op den dyk gevonden, of uit het zwarte wa- ter gevischt. Norrits verzorgde, daarna, Steenwyk van eenig geld en buskruid, dat, gelukkiglyk, by nacht, binnen raakte. Ook bestookte hy Rennenberg, van agteren, op den eerften van Wintermaand, terwyl de bele- gerden eenen uitval deden, niet zonder ver- lies van wederzyde (z).

Aanflag van Par-

Ten deezen tyde, kwam *Willem van Mont- foort*,

(y) Resol. Holl. 30 Nov. 1580. bl. 236.

(z) R. FRESINGA MEMOR. bl. 344, 350, 355, 357.

foort, Drost van Hattum, in 't Leger by Ren-^{Philip III}enberg, met voorschryven des Prinzen van ^{1580.} Parma, hem bekend maakende, dat hy zig ^{ma op} nevens zynen Vader, *Lodewyk*, verbonden ^{Hattum.} hadt, om 't Slot te Hattum den Koning te leveren. *Antoni van Grisperre* en *Gerrit van Raatingen*, geweest Raaden 's Hof's van Utrecht, en nu te Emmerik woonachtig, hadden deezen koop gemaakt, en, buiten bevestiging van den Zoon in zyn Ampt, niets dan vergiffenis en onderhoud voor hun en de hunden, zo zy, om dit bedryf, hunne goederen verlooren, toegezeid. De Graaf schikte dan omtrent veertig man van 't Slot te Blyenbeek naar Hattum, daar zy, door Lodewyk, by magt, van buiten, op 't Slot gelaaten werden, en vyftien Staatfche knegten, die, dronken gemaakt, lagen te ronken, ligtelyk, ombragten. Toen vallen zy in de Stad, en verzekeren zig van de Hopluiden. Maar de burgers, door den tyd, bespeurende, van welk een handvol volks zy overvallen waren, en eenige hulp gekreegen hebbende van Zwolle, dreeven hunne bespringers wel haast wederom naar 't Slot toe: welk, met hulp van vyf vendels, uit vyf der naaste Steden, Arnhem, Deventer, Kampen, Harderwyk en Elburg, belegerd en beschooten werdt, en haast, by verdrag, overging. De Drost en zyn Vader werden naar Arnhem gebragt, en aldaar, als verraadens, verweezen, onthoofd en gevierden deeld (a).

Uit

(a) BOEK XV. Boek, bl. 229 [227].

FILIPStIII
1581.

Vervolg
van
Steen-
wyks
beleg.

Uit Noordholland, kwam Sonoi, met eenige Schepen vol volk en voorraad, oversteeken naar Blokzyl, alwaar hy zig, op den tweeden van Louwmaand, nederfloeg (b). Ook legerde Norrits, Meppelt verlatende, zig wederom te Giethoorn, daar hem de Steenwykers kwamen noopen, tot het waagen van 't ontzet. Rennenberg, ondertusschen, zocht zig van de blyde maare des naakenden ontzets te bedienen, om de belegerden te verschalken. Hy neemt eene dikke mist waar, en trekt, den Hollandschen en Engelschen tromslag nabootsende, regt aan op de Stad. De belegerden, waanende, dat het ontzet aankwam, waren reeds uitgevalen, en zy en de Stad zouden verrast geweest zyn, hadt het schieelyk verdwynen der mist, hun den vyand niet klaarlyk ontdekt; waarop zy den hertred namen. De Graaf deedt toen de Stad wederom opeischen, door eenen Trompetter; doch kreeg het voorige antwoord (c). Norrits, eindelyk, door 't sterk aanhouden der Steenwykeren bewoogen, overviel, met omtrent tweeduizend man, een goed deel Rennenbergsche Ruiteren, die te Steenwykerwolde lagen, des nagts na den zeventienden van Louwmaand. De belegerden deden, ten zelfden tyde, eenen uitval. Fel werdt 'er, in deeze gelegenheid, van wederzyde gevogten: ook met merkelyk verlies van beide de partyen. De uitvallers weeken, eindelyk, wederom naar de Stad, en kreegen de

(b) R. FRESINGA Memor. bl. 371.

(c) R. FRESINGA Memor. bl. 364 enz.

de Poort met moeite digt. Norrits nam de wyk naar eenen kamp vol boomen, daar hem Rennenberg vervolgde, met eenige veldstukjes beschoot, bestormde, en, den gantschen dag door, beslooten hielt. De Staatfche Veldoverfite vondt zig hier in grooten kommer, zonder leeftogt, zonder Ruitery, en zonder te weten, wat weg hy houden moest, om by zyn Leger te komen. De weg naar de Stad stondt hem wel open; doch hy dagt, dat men daar zo groot een gebrek aan mond behoefden hadt, dat hy 'er geene meer eeters binnen brengen durfde. Ondertusfchen, verliepen verscheiden' zyner knechten. Eindelyk, trof hy eenen Steenwyker aan, die hem naar Blokzyl geleidde (d).

FILIPs III
1581.

Hier, zyne benden wederom verzameld hebbende, floeg hy zig in S. Jans Kamp neder, daar hy van Rennenberg belegerd werdt, die egter, de aankomst van versch Staatsch volk te Blokzyl vernomen hebbende, wederom aftrok, met agterlaating van al zynen lyf-togt. Daarna, bevroedende, wat hem van de Staatfchen beschooren was, deedt hy zyn verspreid Leger intrekken, en Steenwykerwolve verlaaten, daar Norrits zig, eerlang, nederfloeg. Van daar, eenige Ruiters ter sluik hebbende uitgezonden, verrastten deez, des nagts na den negenden van Sprokkelmaand, eenige Rennenbergfchen, te Dieveren, een Dorp in Drente, en bekwamen 'er honderdzesentwintig Paarden tot buit. Wat

Norrits
legert
zig te
Steen-
wyker-
wolve

(d) R. FRESINGA MEMOR. bl. 395 enz.

FILIPSE III
1581.

Sonoi
neemt
Vollen-
hove in.

Norrits
nadert
en spy-
zigt de
Stad een
en ander-
maal.

't Beleg
van
Steen-
wyk
wordt
opge-
broken.

Wat vroeger, hadt Sonoi het Slot te Vollenhove ingenomen. Maar Norrits bleef niet onbestookt te Steenwykerwolde, daar hevige schermutselingen vielen, tusfchen de belegeraars en ontzettere, die elkanderen, ook uit grof gefchut, vinnig befchooten, terwyl men, van wederzyde, veel koude en ongemak en gebrek aan mondbehoefden verduuren moest. Op den zeventienden van Sprokkelmaand, begon 't een weinig te dooijen: en Norrits ving aan nader naar de Stad toe te fchanfen, zonder zig de poogingen des vyands, die hem dit beletten wilde, te bekreunen. Eenige mondbehoefden en buskruid bekomen hebbende, zondt hy 'er een deel van naar de Stad, welke hy nu zo dicht genaderd was, dat men, ligtelyk, door middel van looden kogels, daar brieven ingeflooten waren, en die men over en weder fchoot, famenfpraak onderhieldt. Rennenberg den toevoer zoekende te ftremmen, vielen 'er dagelyks vreesfelyke fchutgevaarten, in welken hy nu te kort begon te fchieten, wordende hy op den twee-entwingften van Sprokkelmaand genoodzaakt te deinzen: waarna de Stad wederom door Norrits gefpysd werdt. Rennenberg, eindelyk de hoop opgeevende om de Stad te bemagtigen, zondt, den volgenden nacht, het gefchut vooraf, en brak toen op, met het gantsche Leger, in filte en goede orde. Met den dag, vernam men geen vyand meer voor de Stad, die terftond rykelyk van voorraad voorzien werdt. Het mistig weder verhinderde het vervolgen der Rennenbergschen,

fchen, waarnaar veelen 't hert jookte (e). FILIP III 1581.
 Kort hierna, werden de Kuinder, de Lemmer en Slooten wederom ingenomen van het volk van Norrits. Makkum was den Rennenberg-fchen reeds te vooren ontweldigd. Staveren, nu de eenigste Friefche Plaats aan den zee-kant, die nog voor den Graave hielt, werdt, des nagts voor den eerften van Lentemaand, be-magtigd door Sonoï, die terftond het beleg floeg voor 't Slot, welk egter, niet voor den tienden van Bloemaand, by verdrag, aan hem opgegeven werdt (f). Staveren en ande-re Plaatsen ge-wonnen.

Terwyl dit in en om Friesland voorviel, XXVIII.
 begaf zig de Prins van Oranje derwaards, op 't aanhouden der Staaten deezes Landfchaps De Prins van O-ranje wordt Stadhou-der van Fries-land.
 De Aartshertog Matthias hadt hem, na Ren-nenbergs afval, in Zomermaand jongstlee-den, aangesteld tot Stadhouder van Fries-land, en hy hadt, terftond daarna, *Bernard van Merode, Heer van Rumén*, genoemd, om zyne plaats te bekleeden (g). Nu riep hem de toestand der Friefche zaaken in per-foon derwaards. De Graaf van Hohenlo ver-zelde hem, en verdedigde zyne eer, in 's der-Prinfen byzyn, tegen de Staaten, die hem, Hy reist der-waards.
 meende hy, te na gefproken hadden, ter gelegenheid der nederlaage op de Bourtan-ge. De Staaten ontkenden dit egter, en be-weerden, dat het hun niet toeftondt, voor ftraatklap te verantwoorden. De Prins ef-fende dit gefchil en verfeiden' anderen van merkelyk gewigt, het Landbestier betreffen-de.

(e) R. FRESINGA MEMOR. bl. 413-458.
 (f) R. FRESINGA MEMOR. bl. 458, 462,
 (g) BOEK XV. BOEK, bl. 217 [210].

FILIPS III de. Hy keerde, niet voor Grasmaand, terug
1581. naar Holland (*h*).

De Ren- De Rennenbergfchen, midlerwyl, genes-
nenberg- teld in Groot-Aduard, ondernamen eene
fchen fchans te leggen op 't Reediep, waardoor
winnen de Heer van Nyenoord, te Winfum, zynen
verschei- toevoer uit zee kreeg. Doch Nyenoord ver-
den' dreef hen van daar, en tastte hen, naderhand,
fchanfen te Groot-Aduard aan, daar hy, egter, met
in de Om- verlies, te rug gedreeven werdt. Hy week
mellan- toen naar Kollum, Dokkum, en Aduwarder-
den. zyl. De fchans ter laatstgemelde plaatse, in
 Zomermaand, bemagtigd zynde door den
 vyand, week Nyenoord verder naar Winfum.
 Doch Rennenberg zondt Jan Baptist Tassis,
 Luitenant van Billy, af op deeze fchanse, die
 hem, nevens de fchans te Warfum, eerlang,
 in handen viel, waardoor Rennenberg van al-
 le de Ommelanden, tot Dokkum toe, mees-
 ter werdt (*i*).

Neerlaag De Gemagtigden der nader Vereeniging
der Ren- fchikten, om dit verloop te herstellen, in
nenberg- Hooimaand, Norrits, Sonoi en anderen naar
fchen by Rinsmergeest, daar zy, vereenigd met Nyen-
Gronin- oord en andere Friezen, een tamelyk heir
gen. uitmaakten, en zesduizend Rennenberg-
 fchen uit Kollum deden deinzen naar Gryps-
 kerk. Norrits, daarna, Monnikerzyl heb-
 bende ingenoomen, noodzaakte den vyand
 ook van Grypskerk op te breeken. De Staat-
 fchen vervolgden hem, Sonoi vooruit, die
 hem ophieldt, tot op de aankomst der ove-
 ri-

(*h*) *BOR. XVI. Eoek. bl. 18 [252].*

(*i*) *R. FRESINGA MEMOR. bl. 464.*

rigen. Toen keerden de Remmenbergfchen den FILIPSIII
1581.
rug, wykende tot onder Groningen, met agterlaating van vier stukken gefchuts, verfcheiden' vendels, zevenhonderd dooden en veelc gevangenen. Deeze neerlaag viel voor, op den negentienden van Hooimaand (k).

Ten zelfden dage, ontving de Graaf van De Gaaf
Remmenberg, die, federt het mislukt beleg van Ren-
van Steenwyk, hadt gaan kwynen, en on-
langs in eene hevige ziekte gefort was, de berg
laafte Kerkgeregten te Groningen, alwaar fterft.
hy, op den drie-entwintigften, overleedt.
Sommigen tekenen aan, dat hy, in zyn uiterfte, zeer over Groningen en over 't breeken
zyner trouwe geklaagd heeft (l). Doch men
mag twyfelcn, of hem de kwaade uitflag niet
meer dan de fnoodheid zyns bedryfs gefmert
hebbe. Ook wordt gemeld, dat hy zyne Zus-
ter, Kornelia, die hem verleid hadt, in de
laafte dagen zyns leevens, niet heeft willen
zien noch fpreeken: 't welk, by zyne par-
tyen, opgenomen voor blyken van berouw,
nevens verfcheiden' andere zyne goede hoe-
danigheden, te wege gebragt heeft, dat hy,
na zynen dood, by vrienden en vyanden,
meer beklagd dan befchuldigd geworden
is (m).

De Ampten, door hem, in deezen oord XXIX.
bekleed, droeg Parma *François Verdugo* op, François
Verdugo
bekomt
zyne
Ampten.
een' Spanjaard, die, weleer ftalknegt ge-
weest zynde van den Graave van Mansfeld, zyne
naderhand met dezelfs natuurlyke Dogter
ge-

(k) R. FRESINGA Memor. bl. 467.

(l) R. FRESINGA Memor. bl. 469.

(m) ECR XVI. Boek, bl. 35 [276].

FILIPSI getrouwd, en door bescheidenheid en krygs-
1581. kunde, vermaard geworden was. Zyne ver-
 heffing smertte niemand meer dan Maarten
 Schenk, die staat gemaakt hadt, Remmen-
 berg te zullen opvolgen, en nu zien moest,
 dat een vreemdeling van geringe afkomst
 hem werdt voorgetrokken. Verdugo kwam
 met tien vendelen Waalen in Friesland (*n*).
 Wy zullen wel haast zien, wat hy 'er uit-
 voerde.

XXX. De Staaten van Holland maakten, dit jaar,
 Haarlem hun werk van het vernietigen der Voldoe-
 doet af- ningen, aan sommige Steden toegezeid, met
 stand van de vol- naame aan Haarlem en Amsterdam. Hoe dee-
 doening. ze Voldoeningen, hier en daar, geschonden
 waren, hebben wy te vooren gemeld. Men
 oordeelde het dan betaamlyker, dat zy vernietigd werden, dan dat het langer scheen,
 dat men 'er zig niet aan begeerde te houden.
 En na 't veranderen der Regeeringe in de
 gemelde Steden, was hiertoe meer kans dan
 te vooren. De Onroomschen zaten nu, in
 dezelve, op 't kussen, en de gedagten, dat
 men den Roomschen geene openbaare Gods-
 dienstoefening behoorde toe te staan, zelfs
 niet op Plaatsen, daar zy 't uitdrukkelyk be-
 dongen hadden, drongen langs hoe meer
 door, in Holland en Zeeland. Die van Haar-
 lem deden allereerst afstand van de Voldoe-
 ning, in Grasmaand dezes jaars, waartegen
 hun, door de Staaten van Holland, verschei-
 den' geestelyke goederen werden toegevoegd,
 tot

(*n*) *Boek XVI. Boek, bl 35 [276]. STRADA Dec. II. Libr. IV. p. 196.*

tot vergoeding der kosten, in 't beleg en na de verovering der Stad gedraagen (o). Kort hierna; dedden eenige aanzienlyke Roomsgezinden, geene kennis van dit verding hebbende, door den Notaris Dirk Volkertszoon Koornhert, een smeekfchrift aan den Prinsfe van Oranje ontwerpen, behelzende een verzoek, om, in gevolge der Voldoening, gehandhaafd te mogen worden, in de oefening van hunnen Godsdienst, die men, in de omleggende Plaatsen, scherpeylyk begon te verbieden, en welke zy, tot hiertoe, vryelyk in de Kloosters genooten. Men leverde den Prinsfe dit smeekfchrift te Amsterdam; doch hy wees de verzoekers aan de Staaten van Holland, die daar, dat pas, vergaderd waren. In 't smeekfchrift, stonden eenige schorre bewoordingen, waaraan de Staaten zig zeer stieten. Men schreef, by voorbeeld, het inneemen der groote Kerke, door de Hervormden, toe *aan het onbedagt beleid van eenen Gemagtigde* der Staaten; het wegneemen der beelden noemde men *eene daad, zo schandelyk als ongestraft*. Het verbieden van den Roomfchen Godsdienst heette het weder invoeren van 's Keizers *scherpe Plakaaten*. De Predikanten, die dit dreeven, werden beschreeven, als *sjookebranden van onrust* enz. De Staaten hielden zig zeer gehoond, door diergelyke uitdrukkingen, te meer na dat de Wethouderschap nu afstand gedaan hadt van de Voldoening, het eenige genoegzaam, waar

FILIPSI
1581.

De Roomsgezinden verzoeken vrye oefening van Godsdienst; doch verwerven niets.

(o) Refol. Holl. 25 April, 11 July 1581. M. 120, 331. Bok XVI. Boek, bl. 20 [256].

FILIPUS III
1581.

op de verzoekers bouwden. Ook bespeurden deezē, dat men zulk inleveren van verzoekschriften by gespan hielt te finaaken naar miltzigt: waarom zy, 't hoofd in den schoot leggende, verſchooning verzogten van 't gene zy gedaan hadden, en zelve de pen haalden door hunne naamen. Doch Koornhert, schoon hy verklaarde, het grootſte deel der Roomſche leeringen voor valsch, hunne meeste Leeraars voor verſindende wolven te houden, en 't ſmeekſchrift, alleen als Notaris, op 't verzoek van anderen, te hebben ontworpen, om dat hy begreep, dat elk zynen Godsdienst vry hebben moest; werdt nogtans veroordeeld, om zyn ontwerp te ſcheuren, in 't byzyn van de gemagtigden der Staaten; gelyk hy deedt (p). De openbaare oefening van den Roomſchen Godsdienst werdt, hierna, te Haarlem, zo wel als elders, verboden.

Amsterdam staat, insgelyks, af van de Voldoening.

Men handelde, in deezē tyd, ook met Amsterdam. Sedert het treffen der Voldoening, waren, in deezē Stad, verſcheiden' geſchillen gereezen (q), om welke te beſliſen, de Prins en de Staaten zig veel moeite gaven: doch welken niet waren weg te neemen, dan door het aſtaan van de Voldoening, 't welk dikwils door zyne Doorlugtigheid voorgeſlaagen was. De Staaten beyverden 't ſtuk ook zeer, begeerende, dat de Stad zig den gewoonlyken Regte of den Raaden van Holland, als goeden mannen, onderwierp.

Doch

(p) Refol. Holl. 22, 26 May, 1, 10, 13 Juny, 3, 21 July 1581. bl. 203, 216, 236, 271, 276, 296, 371. BOR XVI. Boek, bl. 19 [254]. enz.

(q) Refol. Holl. 15, 17 Nov. 5 Dec. 1580. bl. 244, 246, 259.

Doch de Stad neigde meer tot eene minzaam- FILIPSIIE
 me onderhandeling, waartoe, eindelyk be- 1581.
 flooten werdt (r). 't Liep egter tot in 't laatst
 van dit jaar aan, eer men 't eens werdt (s).
 Op den twintigsten van Wintermaand, werdt
 een nieuw Verdrag geflooten, welk de Prins,
 naderhand, bekragtigde (t), behelzende,
 „ dat de Staaten en de Stad, wederzyds, af-
 „ stonden van de Voldoening: dat de Stad
 „ zou bezet blyven, met twee vendels, ie-
 „ der van tweehonderd koppen, onder be-
 „ vel van twee burgers, die, uit Stads-, of,
 „ zo die niet toereikten, uit 's Lands mid-
 „ delen betaald zouden worden. Dat deeze
 „ bezetting, naar 't gelieven zyner Door-
 „ lugtigheid, by nood, of by andere gelegen-
 „ heid, buiten nood, zou mogen vermeer-
 „ derd of verminderd worden, mids der Stad,
 „ in 't eerste geval, *Servicie-geld* wierdt toe-
 „ gelegd, gelyk den anderen Steden van
 „ Holland. Dat de Stad, tot het vinden van
 „ de kosten haarer versterking, eenen omme-
 „ slag zou mogen doen over Amstelland.
 „ Voorts begaf zy zig in de gemeenschap
 „ der oude schulden, in den tegenwoordi-
 „ gen oorlog door Holland gemaakt; doch
 „ met eenige bepalingen. De Stad zou de
 „ geestelyke gebouwen mogen aanvaarden;
 „ doch de andere geestelyke goederen, ren-
 „ ten en Landen zouden, tot aflossing van 's
 „ Lands schulden, moeten worden verkogt.
 „ De

(r) Resol. Holl. 15 Oct. 8, 10, 11, Nov. 1581. bl. 543, 563, 569, 571, 572, 579.

(s) Bor XVI. Boek, bl. 45 [292].

(t) Resol. Holl. 20, 21 Dec. 1581. bl. 633, 643.

FILIPS III
1581.

„ De kerken-goederen zouden, tot onder-
 „ houd der Kerken en Predikanten, aan de
 „ Stad blyven. De Staaten zouden de Graaf-
 „ lyke goederen, met den eersten, aan de
 „ meestbiedenden verkoopen, op dat de
 „ Stad haar agterwezen, ten laste dier
 „ goederen, zou kunnen inkrygen. De Stad
 „ zou vry zyn van het opbrengen van drie-
 „ honderd ponden 's jaars, wegens het
 „ schoutampt, welk zy behouden zou tot
 „ op het aflossen der twintigduizend ponden,
 „ daarop verstrekt, of tot op eenige nadere
 „ overeenkomst, te maaken met de Staaten.
 „ 't Punt der Paalkiste, tusfchen de Stad en
 „ Enkhuizen voor 't Hof bepleit wordende,
 „ zou in zyn geheel blyven. Der Stede Pri-
 „ vilegien en Voorregten zouden haare kragt
 „ behouden, uitgenomen zulken, die van
 „ den Hertoge van Alva, of deszelfs nazaa-
 „ ten, tot op de Gendfche Bevrediging,
 „ waren verworven, van welken alleen ftaad
 „ grypen zou 't verlof om geld op renten te
 „ mogen ligten (u).” Met het vernietigen
 der Voldoening, werdt de openbaare oef-
 ning van den Roomfchen Godsdienst, ook
 te Amfterdam afgefchaft. Ten zelfden dage,
 kwam een Plakaat in 't licht, op den naam
 van den Prinfe, als hebbende nu de hooge
 Overheid in Holland, waarby het drukken
 en verfpreden van oproerige en ergerlyke
 fchriften, het fchoolhouden zonder verlof,
 het houden van bedekte famenkomsten, het
 draagen van geestelyke gewaaden, en boven-
 al

Eerste
 Plakaat
 tegen de
 Roomsche-
 gezinden
 in Hol-
 land.

(u) Zie Handv. van Amft. bl. 146.

al het oefenen van den Roomschen Godsdienst verboden werdt (v). Doch 't was niet vreemd, dat dit geschiedde in Holland, alwaar de Roomschen in 't gemeen voor Spaanschgezinden gehouden werden; het oproer, verwekt, te Brusfel, door eenen Dominikaaner Monnik, dien de Regeering, om zyn stout prediken, gaarne, in stilheid loozen wilde, hadt te wege gebragt, dat, zelfs daar ter Stede, de oefening van den Roomschen Godsdienst, in Bloei maand, geschorst was (w). Van gelyken, geschiedde zulks te Antwerpen, in Zomer maand, na dat de Roomschen, uit vreeze voor eene nieuwe plondering, reeds te vooren, hunne altaaren, in de groote Kerke, met verlof der Regeeringe, hadden afgebroken (x).

Philip III
1581.
De
Room-
sche
Gods-
dienst
geschorst
te Brusfel
en te
Antwer-
pen.

In de laatste Kerkelyke Vergadering te Dordrecht, hadden de Hervormden beslooten, om de drie jaaren, eene diergelyke te houden. Dit besluit werdt nu in 't werk gesteld. De Kerken van Antwerpen en Delft beschreeven de anderen, te Middelburg: en gaven 'er den Staaten der Vereenigde Gewesten kennis van, te Amsterdam, hun te gelyk verzoekende, dat zy eenigen wilden magtigen, om deeze Synode by te woonen. De Staaten, de Predikanten voor deeze aandiening bedankt hebbende, verklaarden hun, dat zy, voor tegenwoordig, geene Gemagtigden te wagten hadden. De Synode werdt, in Bloei maand

XXXI.
Synode
te Mid-
delburg.

en

(v) BOR XVI. Boek. bl. 47 [293].

(w) BOR XVI. Boek, bl. 22 [258].

(x) METELEN X. Boek, f. 180. verf. BOR XVI. Boek, bl. 35 [275].

FELIPE III en Zomermaand, gehouden. Men beraamde hier eene nieuwe Kerkenordering, by welke der Overheid de toestemming der verkiezingen van Predikanten gelaaten werdt, zonder dat men geraaden vondt, haar, in 't aanstellen van Ouderlingen of Diakenen, te kennen. Voorts, werden hier de Kerken van elk Land onder Klasfen, de Klasfen onder byzondere Sinoden verdeeld. De zaak van Kaspar Koolhaas kwam ook op het tapyt. Men onderzocht zyne fchriften, en verklaardeze ergerlyk en onregtzinnig. Nogtans, werdt hem vergiffenis en aanhouding in den dienst beloofd, zo hy fchuld bekennen wilde; waartoe hy niet verftaan kon. 't Stuk kwam toen wederom voor de Staaten, die 't hem zeer kwalyk namen, dat hy zig als een Leeraar der Hervormde Kerke gedraagen hadt, terwyl hy beleedt, met die Kerke te verfchillen in de Leere. Zy weezen hem tot de Kerkelyke ftraffe: en hy werdt, in 't volgende jaar, door de Hollandsche Synode, te Haarlem vergaderd, van zynen dienst afgezet en uit de gemeente gebannen. De Wethoudersfchap van Leiden liet hem, nogtans, zyne wedde behouden, tot dat hy, een ander middel van bestaan gevonden hebbende, haar van deezen last ontfloeg (y).

Koolhaas wordt afgezet en gebannen.

Kerkelyke twist te Utrecht.

't Gefchil over 't Regt der Overheid in 't Kerkelyke, welk Koolhaas met zyne medebroeders overhoop geholpen hadt, verdeelde ook ten deezen tyde de Hervormden te U-

(y) Refol. Holl. 29 Nov. 3 Dec. 1581. *ll.* 595, 609, 611. *Boek XVI. Boek, bl. 24, [261] enz.*

Utrecht. Die van S. Jakobs Kerke, voor FILIPUS III
 welken Meester *Hubrecht Duifhuis*, eertyds, 1581.
 Pastoor aldaar, plag te prediken (z), wer-
 den by de andere Hervormden, gemeenlyk
 die van de *Consistorie* of Kerkenraad genoemd,
 aangezien als ichreevenze der Overheid te
 veel gezags toe in 't Kerkelyke. En 't was
 waar, dat zy begreepen, dat men, onder
 eene Christen Overheid, geenen Kerkenraad
 noodig hadt. Ook lieten zy elk ten Avond-
 maal toe, op eigen proeve: eene rekkelyk-
 heid, die den anderen, gewoon aan Kalvyns
 strenger Kerkentugt, veel te ruim schein.
 Doch de Overheid mogt die van S. Jakobs Ker-
 ke wel zetten. Ook hadden hunne Leeraars,
 die men *Predikanten van 't oude en nieuwe Testa-
 ment* noemde, om dat zy niemant aan andere
 Geloofsblydenissen bonden, ten deezen ty-
 de, zo veel toeloops, dat men hun nog eene
 Kerk, die van S. Maria, naanlyk, inruim-
 en moest (a). De verdeeldheid tusschen hen
 en die van den Kenkenraad heeft naderhand
 zwaare gevolgen gehad in Utrecht; waarom
 het te noodiger was, dat wy 'er hier, met een
 woord, van gewaagden. Voorts werden, ten
 deezen tyde, de geestelyke gebouwen, buiten
 Utrecht, doch te na aan de Stad staande, op
 verzoek der Burger-hopluiden, vrees voor-
 wendende, dat 'er de vyand welligt in zou
 kunnen komen nestelen, met verlof van 's Prin-
 sen gemagtigden, afgebroken (b).

De

(z) BOR XIV. Boek, bl. 185 [166].
 (a) BOR XVI. Boek, bl. 39 [282].
 (b) BOR XVI. Boek, bl. 38 [280].

FILIPSIII
1581.

XXXII.
Slegte
staat der
weder-
zydsche
Legeren
in de Ne-
derlan-
den.

De zaaken der algemeene Staaten stonden, sedert het hervatten van den handel met den Hertoge van Anjou, zo wankel, dat 'er, van hunne zyde, dit jaar, niets nadruklyks ondernomen werdt. In 't voorjaar, bragten ze een klein Leger te velde, onder den Heere van Villers, die zig, omtrent Yperen en Dermuide, nederfloeg: en somtyds van de Ruiters des Prinzen van Parma, die zig, met een deel zyns Legers, te Hauterive verschanst hadt, somtyds van de Malkontenten bestookt werdt. Waartegen de Prins van Espinoy, met de bezettingen van Doornik, 't platte Land van Henegouwen afliep. Doch gebrek van betaaling hield de Staatsche bezetting, te Vilvoorden, te Willebroek en elders, aan 't muiten, zo zeer, dat zy, vooral, te Willebroek, niet dan door geweld, te stillen was. De eenige troost der Staaten in deeze ongelegenheid was, dat het niet beter gesteld was by den vyand, daar 't Krygsvolk even weinig ontving: hoewel 't, met kennis van Parma, der veroverde Steden zwaare leeningen afperste, en zig daardoor hielp aan een gedeelte zynes agterstallen, zonder zig aan 't verloop van neering en inwooneren te krennen (c).

Toeleg
op Vlis-
singen.

Doch terwyl men, in 't open veld, dit jaar, weinig ondernam, loerde de vyand, looslyk, op eenige voornaame Steden, poogende zig van dezelve meester te maaken, door list of verraad. De toeleg op Vlisfingen mis-

(c) METEREN X. Boek, f. 182 vers. ADOPT XVIII. Boek, bl. 781.

mislukte nogtans. De Spaansche Gezant in FILIPS III
 Engeland, *Don Bernardyn de Mendoza*, hadt, 1581.
 al voor eenen geruimen tyd, gepoogd, den
 eenen of den anderen Bevelhebber van eenig
 Neêrlands Oorlogschip, door groote belof-
 ten, te bekooren tot verraad. Eindelyk, trof
 hy 'er twee aan, *Willem Janszoon van Hoorn*
 en *Kornelis Leenhoud*, die zig gelieten te
 luisteren; hem diets maakende, dat zy, in-
 gevolgd wordende van eenige Koningsche-
 pen, welken men, met soldaaten, zou kon-
 nen laaden, Vlisfingen ligtelyk leveren zou-
 den kunnen. Hy hadt hun, nu en dan, ee-
 nig geld gegeven, waarvan zy den Prinse
 van Oranje verwittigd hadden, met wiens
 medeweeten, de verdere handel gedreeven
 werdt. Ten laatsten, vraagt Willem van
 Hoorn om eenige duizend Kroonen, als wa-
 re 't, om aanhang te maaken. De gezant
 zegt hem 't geld toe, mids hy 'er zyn Zoont-
 je, een kind van tien of elf jaaren, voor te
 pande stelt, waartoe de Vader, zig vooraf
 beraaden hebbende met den Prinse, einde-
 lyk, besluit, onder belofte, dat men 't kind
 niet buiten Engeland voeren zou: waarvan
 ook schrift gegeven werdt, op den twee-
 entwintigsten van Grasmaand getkend. Tres-
 long hadt last bekomen, om eenige schepen
 naar Walcheren te schikken, op dat men de
 Koningschen, als ze komen zouden, wel zou
 kunnen ontvangen. En tegen 't einde van
 Bloecimaand, zondt de Prins *Christiaan Hui-
 gens*, zynen Geheimschryver, naar Engeland,
 om 't kind te haalen, juist op den tyd, als
 de aanslag stondt uitgevoerd te worden. Hui-

FILIPS III
1581.

gens hieldt zig, te Londen, meest in de herberge en by Fransch gezelschap, zo dat hy voor een' Franschman doorging. Daarna overlegt hy met *la Fontaine*, Leeraar der Fransche Kerke, wat middel 'er ware, om Mendozas huis te bespieden, en kennis van 't kind te bekomen, waartoe men zig, dagt hy, van *Hans Hoffstad*, eenen Koopman van Leuven, by *la Fontaine* bekend, zou konnen bedienen. De Predikant hielp Huigens, voorts, aan kennis met *Walsingham*, vertrouwdsfen geheimschryver der Koninginne, met wien 't stuk afgesproken werdt. Juist ten zelfden dage, als *Vlisfingen* geleverd zou worden, neemt Huigens zynen slag waar, terwyl *Mendoza*, in den nadenmiddag, uitgereeden was, doet het kind, daar 't met eenige anderen voor de deur speelde, door *Anton Vermeeren*, eenen Helbaardier des Prinzen, opvatten, en, door zeker huis, dat ten deezen einde voor en agter open stondt; daarna in een tweede, en in een derde voeren en versteeken. De Spaansche knechts vervolgden den schaaker. Doch werden gestuit door eenige fluksche gasten, die, wat verder, op de wagt stonden, en door Huigens en den Helbaardier, die zig, met den degen in de vuist, te weer stellen moesten. 't Gemeen schoot eerlang ook toe, en belemmerde de vervolgers. Huigens en 't kind raakten, dien zelfden nacht nog, schein, door beleid en met een Paspoort van *Walsingham*. *Mendoza*, t'huis gekomen, en verneemende, wat 'er gebeurd ware, begaf zig terstond naar de Koninginne; doch kon geen gehoor krygen.

gen. Nogtans spoorde hy Huigens na, gewapenderhand, en 't scheelde maar weinig, of hy was betrapt geweest, in zeker scheepje. Nu kwam hy behouden t'huis, daar hy met blydfchap ontvangen, en van den Prinsc, met eenen gouden penning, hebbende tot opschrift: *Mandati strenuè executi monum.* dat is, *gedagtenis van een bevel, wakkerlyk uitgevoerd*, vereerd werdt. Parma hadt, onderusfchen, de onderneeming op Vlisfingen gestaakt, 't zy hy de lugt gekreegen hadt van 't gene 'er, aan 's Prinfsen zyde, gebrouwen werdt, of dat eenig ander toeval 't uitvoeren des aanflags hadt verhinderd (d).

FRANÇOIS III
1581.

Doch beter gelukte hem, in Zomermaand, de verrasfing van Breda. Op 't Slot aldaar, zat de Heer van Fresin gevangen, die, zig in de gunst der soldaaten hebbende weeten in te wikkelen, eenigen derzelven, door groote beloften, verleid hadt. De Prins van Parma, hiervan verwittigd, en te gelyk, dat 'er flegts zesendertig man op 't Slot lagen, en een half vendel in de Stad, doet hieromtrent eenig volk byeen trekken, onder *Claude van Barlaimont, Heere van Haute-penne*, en Maarten Schenk, in fchyn, om 's Hertogenbosch en Eindhoven te dekken, welke Steden thans, door de Staatfchen, gedreigd werden, met een beleg, waartoe men zelfs een deel der bezetting uit Breda geligt hadt. De Kolonel la Garde, zig naar Turnhout begeeven hebbende, met zync benden, werdt

XXXIII.
Breda,
door Parma ver-
rast.

(d) REYD IV. Boek, bl. 71. METELEN X. Boek, f. 131.
HOORT XVIII. Boek, bl. 777.

FILIPS III Graaf van der Mark, in persoon, in de Ver-
 1572. gadering, vertoonende zynen Lastbrief en
 Berigtschrift, als *bestelde Overste* des Prinzen
 voor 's Prinzen van Oranje *in Holland*, en beloovende, zig,
 Stede- daarnaar, in allen deele, te zullen schikken:
 houder waarop de Staaten hem, in de gemelde hoe-
 erkend. danigheid, erkenden, hem, voorts, by hand-
 tastang, alle * eere, dienstwilligheid en be-
 hoorlyke † gehoorzaamheid toezeggende (p).
 *reveren- De Graaf van der Mark heeft zelf, nader-
 zie. hand, geschreeven (q) „ dat hy, op deeze
 †obedien- „ Vergadering, de Staaten, die toen vier-
 zie. „ en-twintigduizend guldens by zig hadden,
 „ slegts om zesduizend Daalers verzogt hadt,
 „ op dat hy 't volk in montering en eed zou
 „ kunnen brengen; dat Dordrecht, in dit
 „ verzoek, bewilligde; doch dat een der
 „ Staaten, eer de overige Leden zig ver-
 „ klaard hadden, met al 't geld, naar den
 „ vyand gevlugt was.”

Rotter- De eerste Vergadering der Staaten te Dor-
 dam en drecht zat nog, of was maar pas gescheiden,
 Delft toen Alva de bezetting, uit Rotterdam, Schie-
 gaan aan dam en Delftshaven, deedt vertrekken, om-
 's Prinzen ze te gebruiken in 't beleg van Bergen. De
 zyde o- Graaf van der Mark maakte zig, nog voor 't
 ver. einde van Hooimaand, meester van deeze
 Plaatsen. 't Bemagtigen derzelve deedt Delft,
 dat zig, uit vreeze voor de Spaansche bezet-
 ting, te Rotterdam en daaromtrent leggen-
 de, niet hadt durven verklaren, terstond,
 's Prinzen zyde kiezen. 't Hof van Holland,
 meest

(p) BOR VI. Boek, bl. 283 enz. [389 enz.].

(q) By BOR VI. Boek, bl. 311 [425].

meest uit Spaanschgezinde Leden bestaande, FILIPS III
1572.
 hadt, tot hiertoe, zyne zittingen in den Haage blyven houden, zig genoeg gedekt agtende door 't Krygsvolk, welk langs den Maaskant lag. Doch terstond na 't overgaan van 't Hof Delft en Rotterdam, vertrokken alle de Raaden en andere Koningklyke Amptenaars, behalven *Adriaan van der Hoef* en *Arnoud Nicolai*, gewoone Raaden, *Reinoud Moens*, buitengewoone Raad, en *Barthold Ernst*, Griffier (*r*), uit den Haage naar Utrecht: daar 't Hof nog eenigen tyd zitten bleef; doch eerlang, nauwlyks ergens in Holland, behalve te Amsterdam, erkend werdt (*s*). Holland, nu geheellyk van de Spanjaards verlaaten zynde, werdt het Slot en de Stad van Woerden, door beleid van Jonkheer Adriaan van Zwieten, Overste van Gouda, by verdrag, aan 's Prinzen zyde overgebracht, in 't begin van Oogstmaand. By 't overgaan deezer Stad, werdt, onder anderen, bedongen „ dat het „ regt aldaar gehandhaafd zou worden, op „ gelyken voet, als, sedert eenigen tyd, aldaar gevolgd was, buiten benadeeling van „ den Pandheer, Hertoge Erik van Brunswyk, wiens Rentmeester zyns Heeren „ inkomsten, vry en onbelet, zou mogen „ komen ontvangen.” Voorts begaven die van Woerden zig ook in 't verdrag, laatstelyk, tusschen de Leden van Holland, te Dordrecht, gemaakt (*t*). Schoonhoven werdt, Ook
door Schoonhoven.

(*r*) Zie *Aant. (a)* op de Decif. en Resol. van den Hove, gedr. 1751. N. 350. bl. 185.

(*s*) *BOR VI. Boek, bl. 288* [396, 397].

(*t*) *BOR VI. Boek, bl. 296* [406].

FILIPS III door Lumei, belegerd, en, met twee flukken geschuts, beschooten, eer het zig; op den eersten van Wynmaand, by verdrag, opgaf. De Geestelykheid werdt hier zeer mishandeld. Een derzelven, Broeder *Dirk van der Goude*, werdt doorsteken, en twee anderen, aan een' noteboom, voor 't Stadhuis, opgehangen (*u*). De Graaf van der Mark deedt egter eenigen der handdaadigen aan deezen moedwil straffen (*v*). Hy hadt, reeds in Oogstmaand, eenen aanslag gesmeed op Amsterdam, met overleg der Staaten, ten dien einde, onder anderen, te Haarlem, tegen den tienden, ter Dagvaart beschreeven. De Graaf eischte, tot de belegering der Stede, veertigduizend guldens, en men beloofde hem allertmogelyken onderstand. Ook ondernam hy 't beleg, zig verschanfende in het Karthuizers Klooster, even buiten de Stad. Doch Bosfu hadt 'er vier vendelen Knegten in weeten te krygen, die, met de verdere bezetting, zulke gelukkige uitvallen deden, dat Lumei de Stad, den drie-entwintigsten, verlaaten moest. Hy schreef 't mislukken deezer onderneeming, naderhand, toe aan de slofheid der Staaten, in hem van geschut te voorzien (*w*). Sonoi was van verstand geweest, dat men Amsterdam te water moest benaauwd hebben, na dat men de Vloot, onder Boshuizen, die de Zuiderzee veilig hieldt, eerst verdreeven zou hebben. Doch dit viel zo ligt niet te doen. Ook hadt de Prins, door mid-

del

(*u*) *BOR VI. Boek, bl. 277* [381].

(*v*) *Zie BOR VI. Boek, bl. 312* [427]³

(*w*) *Zie BOR VI. Boek, bl. 312* [427]³

del van Sonoi en *Willem Bardes*, Boshuizen FILIPSI 1572.
 reeds te vooren, vergeefs, aangezocht, om,
 met de Vloot, tot hem over te komen (x).
 Ter gelegenheid der onderneeming op Am-
 sterdam, deedt de Wethouderfchap de Las-
 taadje, uit vrees, dat 'er Lumei in nestelen
 mogt, of uit wrok tegen de ingeërfden (y),
 in de asfche leggen (z). Op de Dagvaart te
 Haarlem, van welke wij fpreeken, werdt
 ook beflóoten, den twaalfden Penning te hef-
 fen van de huuren of inkomsten der Lande-
 rryen. 't Plakaat, hierover uitgekomen, een
 der duidelijfste bewyzen van de wankelheid
 van 's Lands Regeeringe ten deezen tyde,
 liep op deezen zin: „ De Edelen en de groo-
 „ te en kleine Steden van Holland, Staats-
 „ wijze vergaderd, vertoonende de Staaten
 „ van denzelven Lande, in aanmerking ge-
 „ nomen hebbende de beroerten en onlusten,
 „ veroorzaakt, door het roovén en plonde-
 „ ren van eenige Krygsknegten en andere
 „ kwaadwilligen, in eenen tyd, dat het Land
 „ *van de Overigheydt, van den Hove, van de*
 „ *Hoofden van de Justitie* en andere Koningk-
 „ lyke Amptenaars ontbloot en verlaaten is;
 „ verklaaren, naar ryp beraad, niet te heb-
 „ ben kunnen nalaaten, *sonder diminutie of*
 „ *te præjuditie van de authoriteit, ende hoog-*
 „ *heydt van fyne Majesteyt, maer tot fyne ee-*
 „ *re en dienst, zo veel hun doenlyke ware, dee-*
 „ ze zaaken by der hand te neemen, 't Land
 „ te beschermen, voor oproer en plondering
 „ te bewaaren, en de cendragt, de Regts-
 „ oefe-

De
 twaalf-
 de Pen-
 ning van
 de in-
 komsten
 der Lan-
 deryen
 gehee-
 ven.

(x) BOEK VI. Hoek, bl. 294 [404].

(y) Zie hier voor, bl. 116.

(z) HOOFD VII. Hoek, bl. 267.

FILIP III
1572.

„ oefening en goede Regeering in hetzelfde
„ te herstellen. En nademaal hiertoe geld
„ vereischt werdt, besluiten zy, den twaalf-
„ den Penning van de huuren of inkomsten
„ der Landeryen te doen heffen (a).”

Fransch
ontzet
van Ber-
gen ge-
slaagen.

’t Beleg van Bergen in Henegouwen was,
midlerwyl, van ’t einde van Zomermaand af,
geduuriglyk voortgezet. De belegerden ded-
den, van tyd tot tyd, uitvallen, nu met voor-
deel dan met schade (b). Vyfduizend man,
door de Hugenooten in Frankryk, onder de
Heeren van *Jenlis* en *Jumelles*, tot ontzet
der Stad, afgezonden, werden, door Don
Fredrik, geslaagen (c). Sedert kwam Alva,
verzeld door den Hertog van Medina Celi,
zelf in ’t leger, van zins, om de Stad, het
kostte wat het wilde, te herwinnen (d).

III.
Oranje
heeft
geld ge-
brek.

Oranje hadt, ondertuschen, wederom een
aanzienlyk Heir op de been gebragt; doch,
by gebrek van geld, nog niet konnen mon-
steren. Aan deezen zenuw des Krygs, hadt
het hem, het gantsche jaar, gemangeld, ou-
aangezien de Koning van Frankryk hem twee-
maalhonderdduizend Kroonen ter leen op-
schoot, en naderhand schonk (e): en onaan-
gezien men, in de Nederlanden, alomme,
zo veel byeen schraapte, als men krygen kon
(f). In den zomer deezes jaars, schreef de
Prins aan *Karel Beaulieu*, Koopman te Ant-
werpen, om zestigduizend Kroonen voor hem
ter

(a) Resol. Holl. 1572. M. 1.

(b) BOR VI. Boek, bl. 270 [384].

(c) WALSINGHAM Lettr. CLXXVI. p. 263. CLXXVII. p. 264.

(d) BOR VI. Boek, bl. 239 [397].

(e) BOR VI. Boek, bl. 262 [362]. 264 [365].

(f) VIGLIUS ad HOPPER. Epist. CLXXVI. p. 697.

ter leen op te neemen; doch zulk een maatige fomme was nergens te bekomen (g). Na 't houden der Dagvaart te Dordrecht, werd hy egter in staat gefield, om zyn Leger, dat nu wel vier-entwintigduizend man fterk was, te doen optrekken. Wederom eene verdediging zyner toerusting, in druk, hebbende laaten uitgaan (h), en by Duisberg, den Ryn zynde overgetoogen, floeg hy zig in 't Overkwartier van Gelder neder: alwaar hy Roermonde, dat geweigerd hadt zyn Leger te fpyzigen, stormenderhand, veroverde, op den veertienden van Oogstmaand. 't Krygsvolk bedreef hier veel gewelds aan Kerken en Kloosters. Ook werden eenige Geestelyken van aanzien, moorddaadiglyk, omgebracht. Doch deeze moedwil finerte den Prins. Ook zocht hy dien, door een Plakaat (i), eene week laater, te Hellenrade, by Roermonde, getekend, te ftuiten. Doch 't baatte weinig. En de Prins, die de Landzaaten, in gedrukte fchriften, welken hy nu wederom verfpreden liet (k), verzekerd hadt, dat hy niet van meening was, iemand overlaf te doen, moest, zyns ondanks, gedoogen, dat veelen van zyn volk, en zelfs eenige Hopluiden hunne handen aan Geestelyken en Huisluiden fchonden, en een groot getal van Ingezetenen afkeerig van hem maakten. Hy lag nog in Hellenrade, toen de Gemagtigden van Holland hem eene goede fomme gelds kwamen brengen,

FILIPSIII
1572.

Hy trekt
op mer
een Le-
ger, en
beemag-
tigtRoer-
monde.

en

- (g) REYD. I. Boek, bl. 7.
(h) By BOR Auth. Stukk. I. Deel, bl. 131.
(i) By BOR VI. Boek, bl. 290 [399].
(k) Zie BOR VI. Boek, bl. 290 [398].

Philips III
1572.

Oranje
maakt
eene Or-
donnan-
tie op de
Regee-
ring van
Holland

en te gelyk verzekering voor de beloofde fol-
dy zyner Knegten (1). De Prins erkende dit,
in eene Ordonnantie op de Regeeringe, den
vyf-entwintigften van Oogstmaand getekend.
Hy verklaart, daarenboven, in deeze Or-
donnantie, de Landen by hunne voorregten
te willen bewaaren: „ ten welken einde, hy
„ de Staaten magtigt, om eene lyst en af-
„ fchriften te maaken van 's Lands Privile-
„ gien, berustende op 't Slot te Gouda:”
waartoe men, te Dordrecht, niet dan op
't welbehaagen des Prinzen, hadt durven be-
sluiten. Voorts belast hy „ dat de Staaten,
„ by voorraad, de Rekenkamer in den Haa-
„ ge herstellen, de Leden derzelve, zo wel
„ als byzondere Rentmeesters en Ontvan-
„ gers benoemende, wanneer de Prins hen,
„ in hunne ampten, bevestigen zou. Ook
„ geeft hy hun magt, om eenen Ontvanger
„ der penningen, tot den oorlog gefchikt,
„ en drie Krygskommisfarisfen te benoemen,
„ die de Prins insgelyks zou bevestigen. Maar
„ tot Raaden in den Hove van Holland moes-
„ ten de Staaten eenigen benoemen, uit wel-
„ ken de Prins de keuze aan zig behieldt. De
„ eed van 't Krygsvolk moest aan hem, als
„ Stadhouder, en aan 's Lands Staaten ge-
„ schieden. De ommeflagen zouden alleen
„ door de Staaten worden gedaan: en wer-
„ den zy, door den Prinse, gemagtigd, om
„ de penningen, hem op zyne begeerte ver-
„ strekt, by de bekwaamfte middelen, te
„ vinden. Eindelyk, de bestelbrieven, door
„ hem

(1) FOR VI. Boek, bl. 290 [399].

„ hem, tot hiertoe, uitgegeven, vernietigen
 „ de, en allen Krygsoveriften en Wethoude-
 „ ren belastende, den eed af te leggen, op
 „ de Ordonnantie tegen den moedwil der
 „ Knegten, onlangs gemaakt, begeert hy,
 „ dat men, in al 't overige, zig fchikke naar
 „ 't goedvinden van den Graave van der
 „ Mark, en van de Raaden hem, door den
 „ Prinsc, op benoemingc der Staaten, toege-
 „ voegd, of nog te voegen, mids zy, over
 „ zaaken de *Politie* en welvaart des Lands be-
 „ treffende, niets, buiten voorgaanden raad
 „ der Staaten, vaststellen. De Regeering der
 „ Steden laat hy aan de Wethouders derzel-
 „ ven, aan zig behoudende, tot derzelve ver-
 „ zekering, eenen Gouverneur over dezel-
 „ ven aan te stellen, by raade van de Staa-
 „ ten (m).”

FRIJPS III
 1572.

In gevolge van deeze Ordonnantie, wer-
 den, federt, nieuwe Raaden en Rekenmees-
 ters in den Haage gekooren (n): waardoor
 de Regeering en Regtsoefening in Holland
 haast eene andere gedaante kreeg. Ook wer-
 den, in Wynmaand des volgenden jaars,
 Jonkheer Aart van Duivenvoorde, *Albrecht*
van Egmond en Meester *Jakob van Weezenbee-*
ke, tot Krygskommisfariſen, benoemd (o).

Oranje, ondertuſſchen opbrekende van by
 Hellenrade, trok, met zyn Leeger, over de
 Maaze en naar Brabant. Hy bemagtigde hier
 Meche-

De Prins
 komt we-
 derom
 over de
 Maaze.

(m) Zie Groot-Plakaatb. III. *Deel*, bl. 32. BOR IV. *Boek*,
 bl. 291 [400].

(n) VICLIUS ad HOPPER. *Epist.* CLXXVI. p. 697. GOUDS
 HOEVEN, bl. 106.

(o) Retol. Holl. 1573. bl. 5.

FILIPS III Mechelen (*p*), door 't beleid van Arend van
 1572. Dorp, die, de Stads Sleutels meester gewor-
 Meche- den zynde, de Poort, voor 's Prinsfen volk,
 len, Leu- opende. Daarna overkwam de Prins met Leu-
 ven en ven, op den eersten van Herfstmaand, wor-
 andere dende hier de plondering, voor welke men
 Steden bedugt was, om dat de Stad, opgeëischt zyn-
 ingeno- de, schoon onweerbaar, eenigen tegenstand
 men. gebooden hadt, voor dertigduizend guldens
 afgekogt. Nivelles, Diest, Sichem en Tien-
 nen volgden het spoor van Leuven (*q*). Den-
 dermonde en Oudenaarden werden, met ge-
 weld, ingenomen. In Oudenaarden, werdt veel

Moedwil
 te Oude-
 naarden.

moedwils gepleegd aan de Geestelyken, en
 zestien derzelven, toen men, naderhand, de
 Stad verlaaten moest, aan handen en voeten
 gebonden, in 't wáter gefmeeten; daar zy
 allen, op eenen na, verdronken. Meer Ste-
 den zou de Prins, hieromtrent, hebben kon-
 nen bemagtigen; doch hy schroomde zyn Le-
 ger te dunnen, en spoedde zig, om Bergen te
 ontzetten, omtrent welke Stad hy, op den
 agtsten van Herfstmaand, aankwam (*r*).

IV.
 Moord
 van Pa-
 rys.

Doch eenige dagen te vooren, kreeg hy
 de tyding van den moord der Hugenooten te
 Parys, die hem zeer trof en groote verande-
 ring in zyne oogmerken maakte. Wy hebben
 niet voor, deeze ysfelyke gebeurtenis, om-
 standiglyk, te verhaalen. Men weet, dat de
 Hoofden der Hugenooten, eenen geruimen
 tyd geleeden, onder den schyn van vrien-
 delykheid en vertrouwen, door Koning Ka-
 rel

(*p*) WALSHINGHAM *Lettr.* CXCI. p. 283.

(*q*) STRADA *Dec.* I. *Libr.* VII. p. 416.

(*r*) BOR VI. *Boek*, bl. 292 [401]. HOOFD VII. *Boek*, bl. 273.

rel den IX, ten Hove gelokt waren, en dat men de gelegenheid der Bruilofte van Henrik, Koning van Navarre, met 's Konings Zuster, waarnam, om den Admiraal van Coligni, den Heer van Teligni, zynen Schoonzoon, en zeer veele andere Heeren, benevens omtrent tienduizend gemeene Hugenooten, zo in de Stad als in de Voorsteden van Parys, gantsch onverhoeds en wreedlyk, te doen vermoorden: waartoe die van Guize, boven anderen de hand leenden (s). Wy voegen 'er alleenlyk by, dat deeze moord, dien verscheiden' nazaaten van Koning Karel gaarne uit de Geschiedboeken zouden uitgewischt hebben willen zien, in den nacht van den drie-entwintigsten van Oogstmaand, is voorgevallen, en van Parys tot andere voornaame Steden in Frankryk oversloeg. Men vindt 'er, die melden, dat de Koninginne Moeder van Frankryk, die haaren Zoon tot den moord aangezet hadt, ten deezzen zelfden tyde, zou hebben toegelegd, om, door den *Heere van Schomberg*, of door den Overste *Ernst van Mandesloo*, die, in 't Nassausche Leger, over drieduizend paarden, gebodt (t), ook den Prins van Oranje, die naauw met de Hugenooten verbonden was, van kant te doen helpen; doch dat Mandesloo dit slinksch voorneemen den Prins ontdekt zou hebben (u). By onze schryvers, vindt men hiervan egter geen gewag. Na

PHILIPS III
1572.

Vermoe-
den van
een' aan-
slag op 't
leeven
van den
Prins.

(s) DANIEL Tom. VIII. p. 726 & suiv. BOE VI. Boek, blz 493 [402].

(t) REYD I. Boek. W. 8.

(u) Discours de la vie de Cath. de Medicis, in 't Leeu. van Willem I. II. Boek, blz. 310.

GASPAR DE COLIGNY.

*Heere van Castillon etc.
Admiraal van Frankryk.*

GESTORVEN DEN 24 AUGUSTUS

M D LXXII.

FILIPS III Na 't ontvangen der droeve maare van Pa-
 1572. rys, stelde Oranje alle zyne hoop in 't ont-
 zet van Bergen. Hy deedt veel weer, om
 Oranje Alva uit zyn voordeel en op 't vlakke veld
 poogt, te te lokken. Doch de Hertog toonde wederom,
 vergeefs, te gelyk voor vier jaaren, dat hy voorhadt, den
 Bergen te Prins te overwinnen, zonder slaan. Men
 ontzet- tien. hieldt, nu en dan, schutgevaarten (v). Doch
 't kwam tot geen beslissend gevegt. De Prins
 verstroutte zig zelfs, eenen aanval te doen op
 's Hertogs verschanfingen; doch werdt hier,
 met zwaar verlies, afgewezen. Romero be-
 flookte ook 's Prinzen Legerplaats, op eenen
 nagt, met drieduizend man; daar de Prins
 groot gevaar zyns leevens liep, wordende hy,
 maar even van pasfe, door eenen hond, ge-
 wekt (w).

Hy Ondertusfchen, werdt het beleg sterk voort
 breekt gezet, den Hertog zig, volgens zyne gewoon-
 op, en te, tot geen en Veldslag willende laten be-
 dankt weegen. Oranje dan, geen' kans ziende, om
 zyn Le- de Stad te ontzetten, en vreezende, dat de
 ger af. Duitfche Knechten hem om betaaling zouden
 maanen, eer zy iet verders zouden willen
 onderneemen, terwyl hy zig buiten staat
 vondt, om hun te voldoen; besloot, na wei-
 nige dagen, op te breeken. Hy trok, zynen
 Broeder, Graave Lodewyk, berigt gegeven
 hebbende, dat hy nog eenen storm of twee
 afwagten, en dan de Stad, op de beste voor-
 waarden, overgeeven moest, over Mechelen,
 naar den Maaskant (x), bereikte eerlang de
 over-

(v) WALSINGHAM *Lettr.* CXCIV. p. 288.(w) STRADA *Desc. L. Libr.* VII. p. 419. REYD. I. *Boek*, 446.(x) WALSINGHAM *Lettr.* CCIX. p. 316.

overzyde, en voorts ook die van den Ryn, by Orfoi. Hier dankte hy zyne benden af, zonder ze te konnen betaalen. De Overften egter paaiden 't volk nog, met de fchryftelyke verzekering, hun door de Staaten van Holland gegeven (y).

Philip III
1572.

Bergen, daarnu geen houden meer aan was, ging, op den negentienden van Herfstmaand, over, by Verdrag, dat eerlyk werdt naargekomen. Graaf Lodewyk en de andere Overften trokken, elk met zyn paard, wapenen en pakkaadje, uit: de Franche Knegten, in vollen geweer, met brandende lonten, vliegende vendels, en zo veel als zy draagen korden: doch de Nederlandfchen alleen met dolken en degen en hun gewoon gewaad (z). De Steden in Brabant, te vooren door den Prinfe bemagtigd, vielen, na 't overgaan van Bergen, den Hertoge wederom in handen. Zy moesten allen het inneemen van 's Prinfen bezetting, met zekere fomme gelds, boeten. Mechelen alleen, daar men eerst Spaanfche bezetting geweigerd, en toen 's Prinfen volk ingelaaten hadt, werdt het Krygsvolk ter plondering overgegeven, en, drie dagen agtereen, vervuld met roof, moord en vrouwenfchemis: waarna de overgebleevenen hun leeven van de Hopluiden, die, zo 't heette, geen deel aan den buit hadden gehad, ten duurften, koopen moesten. De Stad werdt wyders met verbeurdverklaaring van alle haare

Bergen
gaat, by
Verdrag,
over.

Mechelen
geplonderd.

voor:

(y) Bar VI. Boek, bl. 298 [408].

(z) WALSHINGHAM *Lett.* CCII. p. 304. Bar VI. Boek, bl. 298 [408].

FILIPSI voorregten gestraft (*a*): doch in 't volgende jaar, by vonnis des Raads van Beroerte, wederom in dezelve herfteld. Ondertusfchen oordeelden zelfs de Spaanschgezinden, dat Mechelen veel te streng gehandeld was (*b*): en nam de haat tegen Alvas Regeering, hand over hand, toe onder de Landzaaten (*c*).

V.
Goes be-
legerd
door de
Nasfauf-
fchen.

In Zeeland, fcheenen, na den aftogt van voor Goes, 's Prinfen zaaken een weinig te rugge te gaan: doch 't ftaan van een gedeelte der Middelburgfche bezetting, welke, door Beauvois, Overite van Middelburg, tegen Tferaarts, die zig, by Zuidland, gelegerd hadt, was aangevoerd, gaf der Nasfaufche partye wederom moed. Tferaarts ondernam dan 't beleg van Goes andermaal, omtrent het midden van Oogstmaand. Hy verftoutte zig zelfs, de Stad, by nacht, te beklimmen, zonder te weten, welke wagt men van binnen hielt. Doch nauwlyks hadden de zynen 't hoofd boven de wallen, of zy werden zo begroet met musketkogels, dat zy de stormladders ten beste geeven en afwyken moesten. Nogthans verliet men de Stad niet. Barthold Entes begaf zig op 's Prinfen last, met tweeduizend man, derwaards, om Tferaarts te ondersteunen. Doch Alva vaardigde, in Wynmaand, tot ontzet der Stede, den Kolonel Mondragon af, met drieduizend man, die, van Bergen op Zoom, een' hagchely-

(*a*) ROR VI. Boek, bl. 299 [409], 301 [412]. en Auth. St. I. Deel, bl. 140.

(*b*) VIGLIUS ad HOPPER. Epist. CLXXXIII. p. 712. CLXXXIV. p. 713.

(*c*) TASSIS Comment. Livr. I. p. 163.

lyken togt deden, over drie diepe killen en twee mylen verdronken lands, naar Zuidbeveland: daar de Nasfaufchen de onvoortigheid hadden van de natte en vermoeide benden den geheelen nacht te gunnen, om uit te rusten. Met den dag, streeft Mondragon, regt toe regt aan, naar de Stad. De belegerden, hem in 't oog gekreegen hebbende, deden een' scherpen uitval aan de andere zyde, en gaven hem dus gelegenheid, om in en door de Stad te trekken, waarna hy, revens hen, den belegeraaren, op 't lyf viel, en van voor Goes verstuiven deedt. Omtrent zevenhonderd Nasfaufchen sneuvelden hier. De overigen bergden zig in de Vloote, die, hier omtrent, op stroom, ten anker lag. Ook wist men 't geschut nog scheep te krygen. Tferaarts trok, met eenen hoop volks, naar Arnemuiden, daar Spaansche bezetting in lag; doch hier werdt hy ook, met verlies, afgeslaagen. Zo veel ramps op een, verwekte nieuw gemor onder de Gemeente, die, al te vooren, een kwaad oog op hem gehad hadt, om dat zyn Broeder (d) en andere Vrienden zig, by den Vyand, onthielden. Men maakte hem, eerlang, 't bewind zo moede, dat hy 't *Jakob Smid, Heere van Baarland*, over droeg, en naar den Prinse trok, om zig, tegen zyne beschuldigers, te verdedigen; aanbiedende, zynen goeden naam, *of in regte, of met senen kamp*, te willen voorstaan. Ook dag-

Filips II
1572.

Ontzet,
door
Mondra-
gon.

Misnoe-
gen op
Tfe-
raarts

(d) Zie REYD. I. Boek, bl. 9. & WALSINGH. Lettr. CLIV. p. 236. CLXXXVIII. p. 280.

CHRISTOFFEL DE MONDRAGON.

*Ridder, Heer van Roo, etc. President
vanden Raet van oorloghe, Alde Compe
General, Gouverneur en Casteleyn
der Stad en Casteel van Antwerpen.*

GESTORVEN MD XCVI.

FILIP III dagvaarde hy, sedert in een gedrukt geschrift, elk, die hem agter zynen rug lasterde, om 't in 's Prinses byzyn te doen. Doch niemant kwam te voorfchyn (e). Oranje vondt, derhalve, niet goed, Tseraarts geheel buiten bewind te houden.

VI.
Bosfu
zoekt
Gouda,
met ver-
raad, in
te kry-
gen.

De Graaf van Bosfu, die zig nu te Utrecht onthieldt, bewoog, omtrent het midden van Oogstmaand, eenen *Maarten Schets*, om Gouda, door verraad, te bemagtigen. Schets gaf voor, van den Graave vanden Berg gezonden te zyn, om de bezetting van de Stad en 't Slot te versterken, met een Vendel Knegten, waarover hy bevel voerde. Hy wist, naamlyk, dat de Heer van Zwieten den Graave van den Berge, onlangs, om meer volks geschreeven hadt: en zyn toeleg schieen, de Onroomschen in de Stad om te brengen, en de Roomschen en zyne Vrienden alleen te verschoonen. Doch in 't begin van Herfstmaand, op eenig vermoeden, gevat zynde, en beleeden hebbende, dat de Lastbrief, dien hy vertoonde, valsch was, heeft hy zig, uit vreeze voor erger, in den Kerker, verhangen: waarmede de aanslag te niet liep (f).

Weder-
zydsche
vyande-
lykheden
in West-
friesland
en Wa-
terland.

De Admiraal Boshuizen, kruisfende, ten deezen tyde, langs de Zuiderzee, kwelde allermeest die van Enkhuizen, en stak, op éénen tyd, den brand in verscheiden' Wooningen buiten de Noordpoorte. Daarentegen deedt Sonoi, om Amsterdam te benaauwen, de Zaan

(e) BOR VI. Boek, bl. 286 enz. [393 enz].

(f) BOR VI. Boek, bl. 299. [410].

Zaandammer Sluizen, Nieuwendam en andere Waterlandfche Dorpen, in Wynmaand, befchanfen. De Amfterdammers zогten hem hierin, met tien groote Schepen en zes Boots, en naderhand nog met eenige branders, te hinderen. Doch zy werden zo ontvangē van de galeijen, die Sonoi, uit Hoorn, Edam en Monnikendam, byeen gebragt hadt, dat zy den toelig ftaaken moesten. De moedrees, federt, den Ingezetenē van 't Noorderkwartier zo hoog, dat zy aan 't bemagtigen der Zuiderzee durfden denken, en eenige Schepen en Galeijen te water bragten, om Amfterdam te verfteeken van de vaart op de Oostzee (g).

Het afdanken van 's Prinsē Leger hadt groote verlagenheid veroorzaakt in Holland, daar men van 't Krygsvolk des Graaven van der Mark meer overlast hadt dan dienst. Hy zelf was woest van aart, gebeeten op de Geestelykheid, en ongezind of onbekwaam, om zyne knechten in toom te houden: die, vooral ten platten lande, groote ongeregeldheid bedreeven. Sommigen lieten zig, derhalve dunken, dat zy 't, onder de Spaanfche Regeering, naauwlyks erger dan tegenwoordig gehad hadden. De Staaten zelven zagen, dat zyn bestier te geweldig was, om lang te kunnen bestaan. Ook ging 't hun, in 't Noorderkwartier, onder 't bewind van Sonoi, niet naar den zin; waarom zy, in Wynmaand, Jonkheer *Jan van Vliet* en Reinier Kant magtigden, om, nevens hem, 't beleid van de zaaken des Oorlogs in dien

FILIPS III
1572.

VII.
Misnoegen op den Graave van der Mark en Sonoi.

FILIPSIII dien oord te hebben. Doch kort te vooren, hadden zy den Prins verzogt, zelf in Holland te willen komen, om op alles orde te stellen. En hy, den moed opgeevende om, in Duitschland, ten derde maale, een Leger op de been te brengen, en zo hy 't al doen kon, veelligt geene kans ziende, om 'er iet van belang mede uit te regten, trok, met zyn Hofgezin en omtrent zeventig Paarden, naar Kampen, vanwaar hy, omtrent den twintigsten van Wynnaand, te schepe, naar Enkhuizen toog, begeleid door eenige Enkhuizer galeijen, onder Pieter Buiskes (h). Te Enkhuizen, werdt hy, met uitgelaaten' blydschap, ontvangen. Hy vertoefde hier ettelyke dagen, last geevende, tot het uitrusten van eenige Schepen van oorloge en tot het versterken der Stad, buiten de Zuidpoorte; waaraan de Burgery zo gereedelyk de hand leende, dat men het bolwerk, hier, in zeventien dagen tyds, in 't felst van den winter, opgeworpen, sedert, den naam van *Willigenburg* gaf. De Prins, de andere Steden in deezen oord insgelyks bezogt hebbende, begaf zig, eerlang, naar Haarlem, daar hy de Staaten beschreeven hadt (i).

Dagvaart der Staaten te Haarlem. Hier werdt hem vertoond „ in hoe veel „ gevaars men zig in Holland hadt gesteken, „ uit zugt en trouwe te hemwaards, en hoe „ weinig dit Land vermogt, tegen zulk eenen „ magtigen vyand als Alva; waarom men van „ hem opening verzogt van eenige middelen

22 ter

(h) BOR VI. Boek, bl. 302 [413, 314].

(i) MEYEREN IV. Boek, f. 74 vers.

„ ter hunner redding, die hy reeds in de
 „ hand, of ten minsten in 't oog hebben
 „ mogt.” De Prins stelde hen op alles te
 vrede; doch 't gene hy hun voordroeg, en
 vermoedelyk zeer geheim gehouden wilde
 hebben, vindt men nergens gemeld. Voorts
 regtte hy, by raade der Staaten, ten deezen
 tyde, het Hof en de Rekenkamer, in den
 Haage, wederom op (k), welke Kollegien
 egter, ter oorzaake van 't beleg van Haarlem,
 dat, kort hier na, ondernomen werdt, naar
 Delft wyken moesten, alwaar de eerste Regt-
 dag, in Sprokkelmaand des volgenden jaars,
 gehouden werdt (l). De Prins zelf begaf zig
 eerlang ook naar Delft, vanwaar hy, tegen
 't einde van dit en met den aanvang des vol-
 genden jaars, verscheiden' Ordonnantien en
 Plakaaten, op zynen naam, liet uitgaan, be-
 helzende verbod van handel met den vyand,
 en verbod van uitvoer van eenige levens-
 middelen, waaraan thans merkelyk gebrek
 begon te komen. Ook stelde hy orde op den
 loop der Munte, en op 't beleid van den
 Kryg te lande en te water, beveelende wy-
 ders allen Leenmannen, den eed van getrouw-
 heid, aan hem, als *Stadhouder Generaal, aan
 's Lands Staaten en aan 't Gemeenebest* te ko-
 men doen, op verbeurte hunner Leenen: *want,*
besluit zyne Doorlugtigheid, onse intentie ende
begeerte sulcks is. Nog regelde hy het aante-
 kenen der vyandelyke en geestelyke goederen
 en den ophief des twaalfden Pennings, en
 be-

FILIPS III
1572.

Nieuw
Hof van
Holland.

De Prins
geeft ver-
scheiden'
Plakaa-
ten en Or-
donnan-
tien uit.

(k) VII. Methorialsb. ERNST, f. 9. enz.

(l) BOEK VI. Boek, bl. 302 [414].

FILIPs III
1572.

Groot
gezag
van zyne
Doorlug-
tigheid,
in Hol-
land.

Raad ne-
vens den
Prinse
gesteld.

bekragtigde de Ordonnantie, by de Staaten ontworpen, om den Impost van zeven grooten op de Morgen Lands en den tegenwoordigen Impost op de Bieren en Wynen te verdubbelen, en daartegen alle de andere Imposten op de Graanen, Boter, Kaas, Slagtvee, Lakens, Olie en Haring af te schaffen: welke Ordonnantie hy allen *Gouverneurs, Oversten, Officieren, Burgermeesteren en Regeerders van de Steden ende Dorpen belast te onderhouden en te doen onderhouden (m)*. Ook geschiedde, ingevolge van dezelve, de verpachting van vier stuivers op de tonne biers, door Gemagtigden van zyne Doorlugtigheid (n). Uit al het welke, af te neemen is, dat de Prins, schoon hy de Staaten, op de voornaamste zaaken, hoorde, alles als Graaf bestierde, zonder zig egter van dien naam te bedienen. Doch in de Lente des jaars 1573, felde hy, by raade der Staaten, eenen Raad nevens zig, die de zaaken van staat en oorlog, zo wel te water als te lande, hielp beledien. En van toen af werdt beslooten, den naam des Konings wederom in 't hoofd der Plakaaten te doen stellen, en in de inleiding te verklaren, dat dezelve gegeven waren, *by advis van den Prinse van Oranje, als Stadhouder, en van den Raade nevens hem wesende*. In 't slot werdt, somtyds, gesteld, *ter Relatie van den Stadhouder, de Raaden nevens hem wesende, mitsgaders die Raade Provinciaal over Holland, Zeeland en Westyriesland*; doch alzo men deez-

(m) Zie deeze Plak. en Ordonn. in Resol. Holl. 1572, 1573; bl. 13, 15, 16, 17, 18, 20, 22, 23, 24, 26.

(n) Resol. Holl. 1572. bl. 2.

zen laatstgemelden Raade 't bewind over zaaken **FILIPS III**
 van Regeeringe, langs hoe meer onttrok, **1572.**
 doorgaans alleenlyk *ter Relatie van den Stad-*
houder en de Raaden nevens hem wesende (o).
 Wat voorts 't gebruik van 's Konings naam aan-
 gaat; men maakte geene zwaarigheid, om
 zig van den zelve te bedienen, tegen de be-
 velen des Konings zelve (*p*). De Raad, van
 welken wy spreken, bestondt uit negen le-
 den, Jonkheer *Jakob van der Does*, Meester
Paulus Buis, Meester *Pieter Wasteel*, *Jak-*
kob Muis, *Henrik Duist*, *Willem Jan Reiers-*
zoon, Meester *Jan Jakobszoon*, Meester *Sebas-*
tiaan Losen, Meester *Levy Janszoon Kaars-*
maaker, en twee Geheimschryvers, *Antoni*
Geniets en *Henrik van Persyn (q).*

In Zeeland, werwaards de Prins *Willem Verlof-*
van Bronkhorst, *Heere van Batenburg*, gezon- **Verlof-**
 den hadt, om orde te stellen, was men, in **gelden in**
 Wynmaand, begonnen met het heffen van **Zeeland**
 * Verlofgelden op waaren, die, in Plaatsen **inge-**
 den Prins toegegaan gekogt zynde, naar **voerd.**
 vyandelyke Plaatsen, werden vervoerd. *** Licen-**
 Voorbeeld der Zeeuwen werdt, in Gras- **ten.**
 maand daarna, in Holland, gevolgd, en kwam **Ook in**
 hier, dit eerste jaar, van deeze belasting **Holland.**
 aghonderd-envyftigduizend guldens (*r*). De
 Verlofgelden zyn, tot heden toe, in zwang
 gebleeven, en de toevoer aan den vyand,
 schoon menigmaalen, in Oorlogstyd, ver-
 booden, heeft, om aan 't gemeen en byzor-
 der

(o) Resol. Holl. 1573, 1574. bl. 26, 46.

(p) GROTH Annal. II. p. 40, 41. AUBERY Memoir p. 45, 56.

(q) BOR VI. Boek, bl. 331 [450].

(r) REYD I. Boek, bl. 9.

Filips III
1572.

der belang te ontmoet te komen, zo wel als de Verlofgelden, stand moeten houden (s). Wyders begonden sommige Landstrecken in Holland en byzondere Steden zelve, wat laater, een Convooi- of Geleigeld te heffen van goederen, die ten Lande in- en uitgevoerd werden: om uit hetzelfde te vinden de kosten der Oorlogschepen, die, tot beveiliging derzelve, werden uitgerust: welk Geleigeld, somtyds, door byzondere Steden, naar willekeur, verhoogd werdt (t), en veel opbragt. Ook kwam 'er veel van zeker Vrygeleidegeld; dat, door 's Prinzen Gemagtigde, Karel Beau lieu, met oogluiking des Konings van Frankryk, te Calais werdt ontvangen. De Nederlanders, Spanjaards en Italiaanen gaven tien, de Portugeezen agt, de Franschen vyf ten honderd, om veilig te zyn voor de Hollandsche en Zeeuwfche Vrybuiters. Men wil, dat hiervan meer gekomen zou zyn, dan van alle de verlof- en geleigelden, met malkanderen. Doch de Vrybuiters, eerlang ziende, dat hun, hierdoor, de gelegenheid afgesneden werdt, om voordeel ter zee te doen; sloegen geen agt op 's Prinzen Vrygeleibriefven, waarom de Koopluiden nalieten, dezelve te Calais te gaan haalen (u). 't Heffen van Geleigeld is ook, tot heden toe, in gebruik gebleeven.

VIII. Doch terwyl de tegenwoordigheid des Gelder-^{Prinzen} van Oranje de Hollandfche Steden land, O- vereenigd hielt, zag men, reeds in Slag- verysfel maand,

(s) GROTH Annal. II. p. 42.

(t) Resol. Holl. 5 Sept. 2 Octob. 1574. bl. 70, 124.

(u) REYD I. Boek, bl. 131.

maand, de meeste Gelderfche en andere Ste- FILIPs III
den, die te vooren 's Prinſen zyde gekooren 1572.
hadden, den Spaanfchen wederom toevallen. en Fries-
Na 't overgaan van Bergen en de Brabant- land val-
fche Steden, hadt de Hertog zynen Zoon, len den
Don Fredrik, met het gros zyns Legers, welk Prinſe.
egter, in de plondering van Mechelen, door wederom
verloop, merkelyk gefinolten was, gezon- af.
den naar Gelderland, terwyl hy zelf, over
Maaſtricht, naar Nieuwmegen toog, alwaar
hy eenigen tyd vertoefde (v). Don Fredrik Moord
floeg zig eerst neder, voor Zutſen. De bezet- en plon-
ting, hier oneens zynde met een goed deel dering,
der Burgerye, verliet de Stad, die toen den te Zut-
Spaanfchen geopend werdt. Deezen, mis- ſen.
noegd om dat men de Stad niet terſtond hadt
opgegeven, ſtorten ter Poorte in, of vallen
over de begonnen' bresſe, ſtigten brand aan
agt oorden, ſlaan al dood wat hun ontmoet,
dryven een deel der Ingezetenen in den Ys-
ſel, een deel anderen, moedernaakt, ter Stede
uit, en boeten hunne geilheid, met vrou-
wen en maagden. Die overbleeven, moesten
ſedert zwaare leeningen aan 't Krygsvolk
doen: waarin zelfs de Geestelykheid des
Landſchaps niet verſchoond werdt. De Ste-
den Lochem en Doesburg hadden, onder-
tuſſchen, te Nieuwmegen, by den Hertoge,
genade gezogt en verworven. Oranje, wel
bevroedende, hoe groot eene verbaasdheid 't
verkrachten van Zutſen alomme veroorzaa-
ken, en welke nadeelige gevolgen voor Hol-
land

(v) FOR VI. Boek, bl. 301 [412]. VIOLLIUS ad HOPPER, Epist. CLXXXV p. 716.

FILIPS III land het naar zig sleepen zou, maakte zig
 1572. gereed, om naar Overysfel te vertrekken,
 den Hertoge daar, den gantschen winter,
 werk te geeven, en uit Holland te houden.

Vlugt van En hy hadt nu veertig vendelen byeen ge-
den Graa-rukt, toen hy vernam, dat de Graaf van den
ve van Berg, die de zorg over Gelderland en Over-
den Berg.ysfel op zig genomen hadt, met zyne Ge-
 maalin en goederen, uit Kampen gevlugt
 was (w). Terstond hierop, verliep de bezet-
 ting uit alle de Steden van deezen oord en
 van Gelderland, die zig, de eene na de an-
 dere, Bommel, alleenlyk, uitgenomen aan
 Don Fredrik, of aan Gillis van Barlaimont,
 Heere van Hierges, kwamen onderwerpen
 (x). In Friesland, liepen 's Prinse zaaken
 ook agteruit. De Heer van Billy overviel
 en floeg zesduizend Nasfauschen, by Sta-
 veren; waarop 't wederomflaan der af-
 gevallen' Steden volgde, die allen haare
 wallen slegten moesten. Graaf Joost van
 Schouwenberg hadt, reeds te vooren, uit
 vreeze voor Billy, de begonnen schans by
 Makkum, en voorts gantsch Friesland ver-
 laaten (y): alle welke rampen den Prinse ver-
 hinderden, den ontworpen togt naar Over-
 ysfel voort te zetten.

IX.
Amers-
foort
door
Bosfu
bezet.

Don Fredrik was nu, na 't omflaan van
 Harderwyk, Hattum en Elburg, van de gant-
 sche Veluwe meester, waarlangs hem de weg
 naar Holland open stoude. Want uit Amers-
 foort, dat hem, eenen korten tyd, zou heb-
 ben

(w) BOR VI. Boek, bl. 303 [414].

(x) REVII Daventu. Libr. IV. p. 475.

(y) BOR VI. Boek, bl. 304 [416].

ben konnen ophouden, was de bezetting ook, FILIPs III
1572.
 onlangs, verloopen; waarna Bosfu, te Utrecht, hiervan kennisfe gekreegen hebbende, met een vendel Knechten, in de Stad gekomen was. Don Fredrik dan, aange-
 spoord door die van Amsterdam, besluit, regt toe regt aan, naar Holland, en langs de Veluwe, over Amersfoort, op Naarden aan te trekken. In deeze Stad, lagen slegts hon- Aanflag
op Naarden.
 derdentwintig Duitschers, onder *Jan Kruisbergen*, een' verloopen Priester. Men hadt 'er, onlangs, de hekken der Regeeringe verhangen, en Onroomschen in 't bewind gesteld, die zig nu voorstaan lieten, dat de vyand om Naarden niet denken zou, voor dat Buuren, welk den Ryn schier geslooten hielt, bemagtigd was. Men antwoordde dan aan Bosfu, die honderd Ruiters voor de poort gezonden hadt, om de Stad, uit 's Konings en zynen naam, op te eischen, *dat menze, voor zyne Majesteit en den Prinse, dagt te houden.* Doch toen men, den laaften van Slag-
 maand, berigt kreeg, dat Don Fredrik, met het gantsche heir, in aantogt was, ontzong elk de moed. Men schikte twee Gemagtigden ter Stad uit, die Don Fredrik, te Amersfoort, aantreffen; doch geen gehoor verwerpen konden. Alleenlyk, werdt hun gelast, het Leger te volgen tot voor de Poort van Naarden, daar men hun bescheid geeven zou. Een hunner, de Schepen *Gerrit Pieter Aartszoon*, deedt dit: de ander, de Burgemeester *Maarten Laurenszoon*, pakte zig weg. Om- trent den middag, was de voortogt in 't gezigt der Stad, die, terfond, van alle kan-
 ten

FILIP III
1572.

teti, omringd werdt. Don Fredrik hield zyne Legerplaats te Laagbussem, alwaar Gerrit Pieter Aartszoon, door toedoen van Paulus van Loo, Drosfaard van Muiden, gehoor kreeg by Bosfu, die hem vraagde, *of de Stad zig de bezetting hadt kwijt gemaakt?* Hy bevestigde dit, een en andermaal, zelfs met eede. 't Was ook waar, dat eenige Ruiters ontglipt waren. Doch de overige bezetting was, door de Regeering en Burgery, met geweld, in de Stad gehouden, en de poorten, sedert, met mest gevuld. Ook verklaarde van Loo, in de tegenwoordigheid van den Schepen, dat Naarden nog bezet was. De Graaf wilde hem toen niet langer te woord staan; doch beval hem, 's anderendaags, een bekwaam aantal van Gemagtigde naar 't Leger te doen schicken, om op plegtiger wyze genade en draaglyker voorwaarden te verzoeken. Op den eersten van Wintermaand, vervoegden zig zes of zeven Gemagtigden, en onder dezelve *Lambert van den Hove of Hortensius*, Priester en Rektor der Latynsche Schole, naar Laagbussem. Doch onderweg ontmoet hun Romero, die hun verzekert, dat Don Fredrik de zaak van Naarden aan hem gesteld hadt: waarop zy, uit schroom of onbedrevenheid, zonder blyk te vorderen van 't gene hy zeide, hem te voet vallen en de sleutels der Stad aanbieden. Hy weigertze te ontvangen, zeggende, dat menze hem by de Poort zou hebben ter hand te stellen, en daar verstaan, welke genade men te wagten hadt. Dit ge chiedde, en Romero belooft, eindelijk, op hun aanhoudend sinnen, by hand-

De Stad
gaat o-
ver, by

tas-

tasting, dat Burgers noch bezettingen, aan **FILIPUS III** lyf of goed, zouden beschadigd worden. Men ^{1572.} liet hem, hierop, ter Stad in, met ruim vierhonderd man, die allen, door de burgers, ten beste, onthaald werden. Romero, na 't houden van de maaltyd by Gerrit Pieter Aartszoon, met de trom hebbende doen om slaan, dat burgers en bezettingen, ongewapend, in de Gasthuiskerke, die toen voor Stadhuis diende, hadden te verschynen, om den eed aan zyne Majesteit te vernieuwen; vervoegt zig de meeste hoop in de Kerke: weinigen, iet euvels vermoedende, versteeken zig heimelyk. 't Leedt niet lang, of zeker Priester, die, eene wyl, met de Spanjaards, voor de Kerke, heen en weder gewandeld hadt, komt der onnozele menigte aanzeggen, dat zy op den staat haars gemoeds denken, en zig ter dood bereiden moest. 't Woord was 'er pas nit, en 't kryten en kermen begonnen, of de vyand stuijt ter deure in, valt op den weerloozen hoop, en veltze allen, op vier na, die, onder belofte van zwaar ranfoen, vry raken. Toen stak men de vlam in 't Kerkje, die de zieltoogenden en gewonden voorts verteerde: en reket men, dat hier vierhonderd burgers, benevens een goed deel soldaaten, omgekomen zyn. Gerrit Pieter Aartszoon, die Romero, korts te vooren, aan zyne tafel, getoefd hadt, vondt hier ook zyn einde. Toen de woede in de Kerke haar zat hadt, ging 't op een plonderen en blaaken: ook op een moorden van zulken, die zig versteeken hadden, welker sommigen aan rappieren gereegen; anderen, met vleeschhouwers

Dat
schendig
verbro-
ken
wordt.

Moordte
Naarden.

Filets III bylen, aan stukken gekapt; anderen, als vis-
1572. fchen, gekorven werden. Sommigen dienden
 der wreedheid tot ſpel: vermids de Span-
 jaards hen, met de ſpitfen van 't geweer,
 elkanderen toefieten, en lagchende en ſchert-
 fende aan hun einde hielpen. 't Verhaal der
 yslykheden, hier gepleegd, gaat ſchier 't
 geloof te boven. Men heeft ſtokouden 't bloed
 afgetapt, en het, gulziglyk, ingezwolgen,
 kranken, in 't bedde, vermoord, zwangeren
 gefchonden, en haar de vrugt uit het lyf ge-
 ſneeden, ofze, by de borſten, opgehangen,
 en dood gemarteld; maagden en meisjes van
 dertien en minder jaaren ſchandelyk mis-
 bruikt. Hortenſius, dien, verbeden door een'
 Spaanſch' jongman, eertyds zynen leerling,
 het leeven gefchonken was (z), moest, in
 zyn eigen Huis, vyf Perſoonen zien ombren-
 gen, waaronder zyn Zoon was, dien hy 't
 hert uit den boezem zag rukken. Een Smid,
Huibert Willemszoon van den Eiken, een' drie-
 ſtal in de eene en een' kling in de andere hand
 gevat hebbende, beſchernde den ingang van
 zyn Huis, eenen tyd lang, tegen de Span-
 jaards, en ſtiet 'er eenigen onder de voet:
 eindelyk, overmand, en zwaar gekwetst,
 zeeg hy neder, op den drietal. Half zieltoog-
 gende, greep hy daar, met zyne harde Smids
 handen, de degens van twee Spanjaards, die
 hem dagten te grieven, aan, by 't ſcherp;
 waarop zyze te rug trokken, hem alle de
 vingers affhydende. Terſtond hierna, werdt
 hy doorſteken, en 't warme bloed, dat uit de
 won-

(z) VIGLIUS ad HOPPER. Epist. CLXXXVII. p. 719.

wonden sprong, zyne Dogter, die, te ver-
geefs, op de bloote knieën, om haars Vaders
leeven gebeden hadt, in 't aangezigt ge-
kletst (a). Een tamelyke hoop burgeren,
agterhaald ten platten lande, werdt van alles
berooft en moedernaakt aan boomen opge-
hangen. In alles, zouden 'er maar zestig
burgers te lyve gebleeven zyn, van welken
veerig met de vlugt ontkwamen, de overig-
en op losgeld getfeld werden. De Burge-
meester *Henrik Lamfertszoon*, die zig ook dagt
te rantsoeneren, werdt, naderhand, door
beleid van eenigen, die te vooren uit de Re-
geering gezet waren, op een vonnis van Don
Fredrik, in zyne eigen' deure, opgehangen,
waarna 't lyk gevierendeeld en de stukken
ter poorte uit gesteken werden. 't Krygs-
volk niet slegts; maar de ingezetenen der
naaste Plaatsen, Muiden en Weesp, kwa-
men de Stad van alles berooven: en vondt
men 'er, die de elendigen nog met het dig-
ten en zingen van schampere liedjes bedroef-
den. Toen alles uitgemoord en leeg geroofd
was, zag men de poorten, muuren en torens
slegten, door de Gooische Dorpelingen; tot
dit werk, onder zwaare bedreigingen, op-
geprest. Ten besluite, werdt de Stad, by
een vonnis des Landvoogds, eerst op den zes-
den van Slagtmaand des volgenden jaars ge-
streeken, van alle Handvesten, vryheden,
en inkomsten vervallen verklaard. Dus jam-
merlyk een lot trof Naarden, tegen 't gege-
ven woord van Romero: en baarde 't bedryf
der

(a) BOXHORN THEATR. URB. HOLLAND. p. 343.

PHILIPS III
1572.

der Spanjaarden, hier en te Zutten, zo groot een afgryzen van hunne Regeering onder Roomfchen en Onroomfchen, die alomme over ééne kam gefchooren werden, dat de Hollandfche Steden, welke voor den Prinfe hielden, een eenpaarig befluit namen, om alle handeling met den vyand te fchuwen, en zig tot het uiterfte toe te verdedigen (*b*): welk hertelyk befluit wy, wel haast, door verfcheiden Steden, zullen zien ter uitvoeringe brengen.

X. De Enkhuizers, die, onlangs, door die Merkwwaardige verloffing der Waterlandfche Schepen uit het ys, van Kampen, vergeefs, waren aangezocht, om den Prinfe af te vallen (*c*), en hunne nabuuren hielden 't, ten deeze tyde, nog op 't Y en in den mond der Zuiderzee, hebbende zelfs, voor Amfterdam, eenige Scheepswrakken doen zinken, om de vaart derwaards te belemmeren. Doch nu begon 't zo fel te vriezen, dat de fchepen en galijen, omtrent een vierendeel uurs van den Diemerdyk, in 't ys bezet raakten. Hier lagenze in groot gevaar van de Spanjaards, die, dagelyks, den dyk langs trokken naar Amfterdam, en verder; en van de Amfterdammers zelve. 't Scheepsvolk dreigde, derhalve, te verloopen, en liet zig, door de kloekmoedigheid van den Geweldigen *Jochem Nieuwvink*, niet dan met moeite, wederhouden. In deeze verlegenheid, werden de Waterlandfche Dorpen opontboden, om eene vaart in 't ys te byten, langs welke, men de fchepen, over de

(*b*) BOR VI. Boek, bl. 305 enz. [417 enz.]. HOOFD VII. Boek, bl. 285 enz. TASSIS Libr. I. p. 163

(*c*) BOR VI. Boek, bl. 303 [415].

de ondiepte van 't Pampus, in veilige ha- VELIUS III
 ven, zou kunnen brengen. Ook kreeg men, 1572.
 met veel moeite, de galeijen, die eerst op 't
 droog geraakt waren, te Mommikendam bin-
 nen. Maar de groote schepen, die te weinig
 waters hadden, waren, door geene mensche-
 lyke poogingen, uit het ys en van den grond
 te krygen: en was 'er nu last van Sonoi ge-
 komen, omze allen in den brand te steeken,
 toen de wind, Noordwestwaards gezwaaid,
 zulk eene wyde scheur in 't ys maakte, en
 't water zo hoog opzette, dat alle de sche-
 pen, over de ondiepten, en dien zelfden dag
 nog, te Hoorn en te Enkhuizen, voor den
 wal kwamen. Merkwaardig was, dat de wind,
 des anderendaags, weder omliiep, en de ys-
 scheur digt schoof: waarop het zo sterk vroom,
 als te vooren. De zonderlinge verlossing dee-
 zer schepen, schoon, naar sommiger begrip,
 de gewoone kragten der natuure niet over-
 treffende, werdt egter, door de meesten, aan-
 gezien, als een byzonder gunstbewys der He-
 melse Voorzienigheid, en hielp veel om
 den moed der Hollanderen, verslaauwd door
 de tydingen van Zuisen en van Naarden,
 wederom te doen wakkeren (d). Doch in
 deezen staat der zaken, werdt het beleg van
 Haarlem ondernomen, dat zeven maanden
 geduurd, en menigte van rampen naar zig
 gesleept heeft; waarom wy het, schoon dik-
 wils beschreeven, ook hier, uitvoeriglyk,
 te boek stellen moeten.

De Graaf van Bosfu, zo sommigen, ten XI.
 dec- Toeieg

(d) BOR VI, Boek, bl. 307 [400]. VELIUS HOORN, bl. 354. van Bos-

FILIP III 1572. **1572.** **fu, om Haarlem te ver-rasfen.** **'t Beleg der Stad wordt onder-nomen.** deezen tyde, meenden, heimelyk verftand houdende, met den Schout, *Adriaan Jans- zoon van Dort*, hadt, al in Hooimaand, ge- poogd, zig, door verraad, van de Stad mees- ter te maaken: doch Hans Kolterman hadt den aanflag ontdekt en te loor gefeld, en federt, hadt de Stad verfterking van bezet- ting gekreegen, onder Lazarus Muller (e). Doch na 't overgaan van Naarden, beflot men, Haarlem, als naastgelegen, om verder zuidwaards of noordwaards door te dringen, openlyk aan te tasten. Bosfu hadt de Stad, reeds in Slagtmaand, fchriftelyk vermaand, om haaren zoen met Alva te maaken (f). De Regeering van Amfterdam deedt haar de zelfde vermaaning, in 't begin van Win- termaand, toen 't Spaanfche Leger, van Naar- den, over Amfterdam, reeds derwaards in aantogt was. En deeze jongfte waarschu- wing bragt te wege, dat de Vroedfchap fa- men kwam, alwaar in beraad werdt gelegd, of men, met Don Fredrik, die reeds te Am- fterdam gekomen was, in onderhandeling treden zou, of niet. Sommigen ftenden 't plat af, beweerende, dat men aan Naarden gezien hadt, hoe weinig op handeling te tel- len ware: waarom zy rieden, dat men aan den Prinfe fchikken moest om onderftand. Anderen gaven, daartegen, te bedenken, dat het dwaasheid ware, met zo magtig een' Ko- ning, als die van Spanje was, te willen kam- pen, en dat ook de Prins nog geeue eene Stad

(e) BOR VI. Boek, bl. 283 [396].

(f) BOR VI. Boek, bl. 304 [416].

Stad hadt konnen ontzetten. Zy stemden, derhalve, voor de handeling, en hadden de meerderheid aan hunne zyde. Jonkheer *Christoffel van Schagen*, *Dirk de Fries*, Oudburgemeester, en *Adriaan van Asfendelfs*, Pensionaris der Stad, werden naar Amsterdam geschikt, met last, om vier of vyf dagen tyd van beraad te verzoeken. Doch Hopman *Wybout van Ripperda*, Overste der Stede, hiervan de lugt gekreegen hebbende, roept de schutters en burgers, in de nieuwe Doele, byeen, vertoont hun „hoe de Vroedschap, „buiten kennis der burgery, en tegen haaren eed, in onderhandeling getreden was „met den vyand: hoe ydel het ware op genade te hoopen, na 't gene men te Mechelen, te Zutfen, en te Naarden, gezien hadt; „en eindelyk, hoe veel loflyker het ware, „de vryheid der Stede, tot den uitersten „snik zyns leevens, te verdedigen.” Voor dit laatste, verklaart hy zig, en krygt den meesten hoop tot medestemmers. Daarna geeft men van den toestand der Stad den Prinse kennis, en zendt aan Lazarus Muller, toen te Nieuwendam gelegerd, om meer volks. Deez', terstond, de Waterlandsche schansen ruimende, welken, zonder uitstel, door de Amsterdammers werden ingenomen, zendt vier vendelen, onder *Jakob Steenbach*, *Christoffel Vader*, *Lambert van Wirtenberg* en *Maarten Pruis*, naar Haarlem, en trekt, met het overfchot zyns volks, de Stad voorby, naar Leiden. In Haarlem, kwam, naderhand, tot in Lentemaand des volgenden jaars, geduurig zo veel toeyoer van versch volk, dat

FILIPS III
1572.

Men handelt met
Don Fredrik, te
Amsterdam.

de

FILIPSH de bezetting, eindelyk, drie- of vierduizend
1571. man sterk werdt (g). Midlerwyl. hadt men,

Twee der
 Gemag-
 tigten
 gevat en
 een der-
 zelveu
 gestraft.

in de Stad, de beelden ter Kerken uit ge-
 stommeld, en die den Hervormden inge-
 ruimd. Twee der drie Gemagtigten, met
 slaauwe hoop, van Amsterdam te rug zynde
 gekeerd, werden, terstond, in hegrenis ge-
 nomen, en naar Delft aan den Prins gezon-
 den, die hen te regt stellen, en Asfendelft
 onthalzen deedt. Schagen, zwaar, naar men
 zeide, gepynigd, stierf in de gevangenis. De
 Fries was te Amsterdam gebleeven. Schagen en
 Asfendelft meenden zig, met het besluit der
 Vroedschap, te konnen verantwoorden; doch
 de Prins verstondt, dat niemant eenen last aan-

De Prins
 verandert
 de Wet,
 te Haar-
 lem.

vaardden mogt, die, met zynen eed, strydig was,
 En ziende, hoe 't meerderdeel der Vroedschap
 tot handeling geneigd was, zondt hy Aldegonde
 naar de Stad, die de Wet aldaar, uit 's Prinzen
 naam, veranderde, stellende Jonkheer *Jan van*
Vliet, *Nikolaas van der Laan*, *Gerrit Stuiver*
 en *Pieter Kies* aan, tot Burgemeesters; en tot
 Schepens, *Willem Adriaanszoon*, *Jakob van*
Heusfen, *Kornelis Ryken*, *Pieter Bal*, *Niko-*
laas Mattheuszoon, *Adriaan van Berkenrode*
 en *Mattheus Augustynszoon*. In de Vroedschap,
 werden 'er tien verwisfeld (h). Al dit geschied-
 de, onder verklaring, dat het niet zou geagt
 worden te strekken tot krenking der Handves-
 ten, die 't veranderen der Wet, op eenen an-
 deren tyd en wyze, vorderden.

Don Fre-
 drik

Zo stondt het in Haarlem, toen Dirk de
 Fries

(g) MEMOR. BY AMZING IJER, N. 177.

(h) METEKEN IV. Boek, f. 76 vers.

DON FREDERICO VAN TOLEDO

*Soon des Hertogs van Alva.
Veld-Overste voor Haarlem
ende Alkmaar.*

Fries en andere uitgeweekenen eenen brief ^{FILIPSIII} schreeven, om de Regeering te beweegen, ^{1572.} tot het zoeken van genade, en het uildryven der bezetting. Doch de bringer werdt, met den ftrop, geftraft. Don Fredrik, fchrikkende tegen 't beleg, in 't holst van den winter, zou gaarne gezien hebben, dat de Stad 't hoofd in den fchoot gelegd hadt: doch befpeurende, dat zy zig, door vleijen noch dreigen, verzetten liet, brak hy, den agften van Wintermaand, op van omtrent Amsterdam. De voortogt, langs den hoogen dyk, tot by Sparendam, zynde gekomen, vondt hier den weg geflooten, met twee bolwerken, waar- agter, men bezig was, met den dyk door-, en den vyand den gewoonen weg naar de Stad af te fnyden. Doch Juliaan Romero, begeleid door eenige Roomschegezinde boeren, kiest een pad beneden den dyk, over 't ys, overvalt de verfchanfing aan den westkant, daar zy minst verfterkt was, en verflaat driehonderd man van de bezetting, die, onder *Gerrit van der Laen* en Maarten Pruis, ftondt. Pruis zelf sneuvelde hier. De overigen werden op den vlugt gejaagd. Jammer was 't, dat men het doorftecken van den dyk niet eerder begonnen had: doch dit was, voor de verandering der Haarlemfche Regeeringe, niet doenlyk geweest. Nu ftondt den Spanjaarden de weg naar Haarlem open. Ook verroonden zig de eerften, op den elfden van Wintermaand, voor de Stad: daar zy 't Le-proozenhuis innamen. Don Fredrik, twee vendelen Waalen in Sparendam gelaaten hebbende, volgde, met het gros des Legers, dat,

breekt op
van by
Amster-
dam.

Sparen-
dam in-
geno-
men.

De Span-
jaards
komen
voor de
Stad.

FILIPs III dat, van tyd tot tyd, aanwasfende in krag-
 1572. ten, eindelyk, op dertigduizend man, waar-
 onder vyftienhonderd Ruiters waren, be-
 groot werdt. Zesendertig vendelen Span-
 jaards legerden zig voor de Kruispoorte: agt-
 tien vendelen Duitschers, onder den Graave
 van Overftein, voor de Houtpoorte, en
 twee-entwintig vendelen Waalen, onder Noir-
 karmes, Kapres en Liques, in 't Westen, aan
 den duinkant. De Ruiters lagen in de naaste
 Dorpen, zo langs strand, als binnen door, op
 den weg naar Alkmaar. Van Amfterdam
 kreeg de Veldheer veertien metaalen fluk-
 ken, veertig en zesenvceftig pond fchieten-
 de. Ook zondt hem de Hertog drieduizend
 Luiksche graavers toe, die, federt, meest
 allen, aan en omtrent de wallen, zyn om-
 gekomen.

Gelegen-
 heid van
 Haarlem.

Haarlem hier tegen, genoegzaam de zwak-
 fte Stad van Holland, hadt weinig voorraad
 van mond- en krygsbehoefden; doch de Meer
 en 't Spaarne open, waarlangs de Stad, een-
 nen geruimen tyd, voorzien werdt van volk
 en voorraad. Zy hadt ook duizend delvers
 in dienst, en driehonderd wyven, onder *Ke-
 nau Simons Hasfelaar*, eene Weduwe vanzes-
 envceftig jaaren en van een der beste ge-
 flagten, die niet fchroomde, met fpiets, roer
 en rappier, in vrouwen-kleedinge, den vyand
 te keer te gaan: welke dienst haar, in 't jaar
 1574, door de Staaten van Holland en Zee-
 land, met het Waagmeesterfchap en Ont-
 vangersfchap van den nieuwen Impost op
 de Turf, binnen Arnemuïden, vergolden
 werdt

KENAU SIMONS HASSELAER,
Bevelhebster over eene Bende Vrouwen
in 't beleg van Haarlem.

H. Pothoven del. naar een Schildery by den K. K. Burg. Hagelsteen

J. Neubrunken fec.

L. TRION excudit 1766.

werdt (i). Men viel, in deryl, aan 't sterken der **FILIPPS III** Stad, werpende eenige schansjes op langs de **1572.** Meer, en een kloek Ravelyn voor de Kruispoorte, over de Legerplaats van Don Fredrik, die zynen intrek op 't Huis te Kleef genomen hadt.

Oranje hadt, midlerwyl, den Graaf van Lumei der Mark, met vyftien vendelen Knegten, door den Prinse, vier Kornetten paarden, en zes veldstukken, tot ontzet der Stad, afgezonden by Leiden verzameld, afgezonden tot onderstand van Haarlem. Doch hy werdt, by den Weeligen berg, door Bosfu, Noirkarnes gezonden wordt geslaagen. en Romero, onderschept en geslaagen. Hier bleeven vier stukken geschuts, de meeste vendels en duizend man op de plaats. De Spanjaards lieten 'er niet boven twaalf. Lumei hadt zig, door de vlugt, gebergd. Met de gevangenen werdt wreedelyk gehandeld. *Baptist van Trier*, voor wien Lumei tweeduzend Kroonen en negentien Spaansche krygsgevangen' soldaaten geboden hadt, en *Hans Keller* werden, by 't eene been, opgehangen: waarop Lumei ook de gemelde negentien ter galge verwees.

Don Fredrik, de Legerplaatfen voor Haar- De Stad bestormd. lem omgraaven hebbende, en zig verbeeldende, dat de Stad het naauwlyks eene week houden zou, regt, na 't delven van slegts ééne loopgraaf, eene battery op voor de Kruispoorte, die hy, met zyne veertien metaalen stukken, op den agttienden, beschieten liet. De Poort, het Ravelyn, en de naaste gordynen werden geweldig beschadigd, door

ZES-

FILIPS III zeshonderdentagtig schooten, die, deezen
 1572. dag, gedaan werden. Den volgenden, deedt
 men 'er vyf minder op de S. Jans Poorte, en
 't muurwerk aan dezelve gelegt. Doch de
 belegerden stopten, des nagts, de breuken,
 met wozakken, steen, hout, aarde en an-
 dere stoffen, en besleedden de lange winter-
 sche nagten, om eenen nieuwen wal op te wer-
 pen agter den ouden, van de S. Jans Poorte
 af, tot aan de S. Katrynen brugge toe, waar-
 door de Stad, aan deezen kant, genoeg ge-
 dekt was. Op den eenentwintigsten, werdt
 het Ravelyn, den gantschen morgen, weder-
 om fel beschooten: waarna Don Fredrik be-
 vel gaf, om storm te loopen. De aanval was
 hevig; doch de belegerden verweerden zig
 zo dapperlyk, dat de aanvallers, met agter-
 laating van honderdenvyftig of tweehonderd
 (k) dooden, wyken moesten. De verweerd-
 ers verlooren 'er boven tien of twaalf niet, schoon
 Krygsvolk en burgers zig, in groote menig-
 te, begeven hadden naar de wallen en naar
 't Ravelyn, vanwaar de vyand, uit het grof
 geschut, met kogels, ketens en schroot ge-
 laaden, en uit de handbusfen, begroet, en met
 een vlugt gloeiende koolen, brandende pek-
 hoeken, heete asfche en olie, en gesmolten
 lood overstort werdt. Uit dit begin, werdt
 groote moed geschept by de belegerden. Ook
 zag Don Fredrik, dat de Stad met geene dome-
 me kragt te winnen was: waarom hy bevel
 gaf, het Ravelyn, door loopgraaven, te ma-
 deren, en eenige mynen te delven (l).

De

(k) TASSIS *Libr. I. p. 170.*(l) BUR VI. *Boek, bl. 307* [420 enz].

De Haarlemmers, om 't graaven der Spanjaarden te hinderen, deden geduurige uitvallen. Ook overrompelden zy, den dertien- den, of, volgens anderen, den zeventienden van Louwmaand, de schans te Rustenburg; daar Duitfchers lagen, die genoegzaam allen verflaagen werden: doch de schans werdt, daarna, door de Spanjaards hernomen. 't Versch volk, welk de Haarlemmers, van tyd tot tyd, inkreegen, maakte hen heet op zulke aanflagen: hoewel 't ook den Spanjaarden, nu en dan, gelukte, het ontzet op te ligten: 't welk, onlangs, *Filips de Koning*, met tweeduizend man, door den Prinse, naar Haarlem gezonden, te beurt gevallen was. De Spanjaards, hem 't hoofd hebbende afgehouden, wierpen het over de vesten, met een byfchrift, *dat hy 't was, die 't ontzet, zo ongelukkiglyk, aangevoerd hadt*. Die van binnen, hierdoor getergd, hangen, 's nagts daarna, twaalf gevangenen op, houwen 'er elf hoofden af, en kuipenze in eene ton, daar een papier op geplakt was, inhoudende, *dat men Alba, voor den tienden penning, waarom hy Haarlem belegerd hielt, de tien koppen toezondt, en den elfden voor intrest, op dat hy over geene schraale betaaling te klaagen hadt*. 't Delven ging vast zynen gang van de Spaansche zyde; doch de belegerden groeven 'er tegen aan, en zag men, dikwils, de wederzydsche mynen springen, met eene yslyke vernieling van vyand en vriend. De Spanjaards naderden 't Ravelyn, federt, langz eene overdekte gaandery, zo dicht, dat men 't, eerlang, verlaaten moest, eerst egter eene geweldige halve maan, bin-

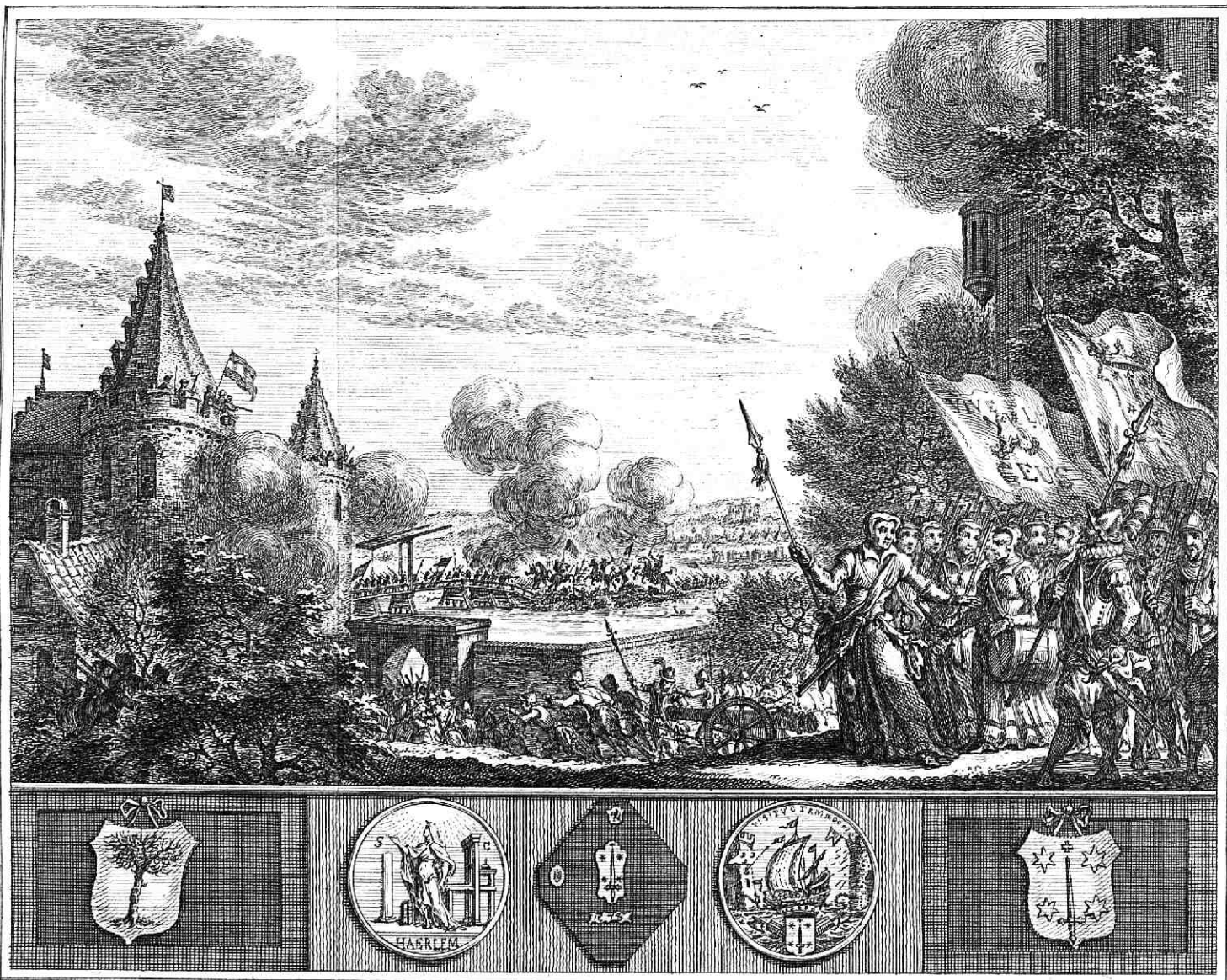
FILIPS III
1573.

Uitvallen
der belegerden.

Wederzydsche
wreede
schimp.

Mynen
gespron-

't Ravelyn
verlaaten.

S. Folke, inv. et fecit 1776.

DE BELIEGERING VAN HAERLEM. A^o 1575.

A. Folke Simonsz. excudit.

FILIPS III
1573.

nenwaards, hebbende opgeworpen : waaraan elk, tot Burgemeesters toe, de hand geflaagen hadt. 't Gelukte den belegerden ook, eene vyandelyke myn, van boven, door geweldige zwaarten, in te persen. Doch Don Fredrik, ziende zyn Krygsvolk, welk het, in 't veld, daar de schildwagten, nu en dan, waren doodgevrooren, naauwlyks harden kon, verlopen by menigte, besloot, des nagts voor den laaftten van Louwmaand, een' nieuwen storm te doen op de Kruispoorte, die men tot een bolwerk verbouwd hadt. Men bekroop den wal, heimelyk, pas voor den dageraad. Die van binnen merkten 't niet voor dat de vyand op de vesten was. Toen aan 't schieten, aan 't schreeuwen, aan 't wekken der burgeren. De bespringers worden verjaagd van de wal aan de Kruispoorte: vanwaar de verweerers egter ook agter de nieuwe werken weken, na dat Don Fredrik den grooten aanval doen blaazen hadt, en met het meeste heir genaderd was. Doch naauwlyks stak de vyand 't hoofd boven 't blokhuis, of hy zag zig, van alle zyden, begroeten, met een ontelbaar getal van kogels, die, van de einden der halve maane, en uit de naaste huizen, op hem afvloogen. Te gelyk, liet men de myne onder 't blokhuis springen, waardoor veertig man omkwam. Ondertusfchen, hadt Billy, met tweehonderd zyner rapste Waalen, uit Friesland ontboden, eenen aanval gedaan op de S. Jans Poorte, daar hy afgeweezen was. Aan de Kruispoorte, boodt men ook zo veel wecr dat de Spanjaards, eindelyk, den moed vallen lieten, en met verlies van drie-

driehonderd man afrokken. De Haarlemmers hadden flegts tien of twaalf man verloren. FILIPSIJ 1573.

De belegeraars, dus ten tweede maale afgeflaggen, begonden 't wat zagter op te neemen, en naauwlyks op iet anders, dan op 't uithongeren der Stad, bedagt te zyn. Veelen Overiten fpraken zelfs van 't beleg op te breeken: waar toe de Veldheer zelf fcheen te neigen; doch de Hertog, zyn Vader, die thans zickelyk was, fchreef hem „dat hy, „ in perfoon, 't beleg zou komen voortzet- „ ten, zo Don Fredrik vertrekken wilde, of „ deszelfs Moeder, uit Spanje, ontbieden, „ om haars Zoons plaats te bekleeden:” welke fchamperheid den Veldheer befluiten deedt, om met het graaven voort te gaan (m), en de Stad, ondertusfchen, den toevoer, die reeds fchaars begon om te komen, en met ysleeden moest worden aangebragt, zo veel mogelyk ware, af te fnyden.

In Sprokkelmaand, floeg het aan 't dooijen, waardoor 't beleg van Haarlem een ander aanzien kreeg. Men hadt, om den toevoer langs de Meer vry te houden, vier groote en eene kleine galeije op flapel gezet, en de eene na de andere te water gebragt (n). De Amfterdammers onderfonden, iedert, met vyf fchepen en eene kleine galci, die zy, door Sparendam, in 't Spaarne gebragt hadden, in de Meer te komen, langs een gat, dat zy, by 't Penningsveer, in den laa- Scheeps- fnyden op de Haarlemmer Meer.

(m) *Bor VI. Boek, bl. 315 [431 enz.]*

(n) *Amftard. Haarl. bl. 203.*

FILIPS III
1573.

gen weg, graaven wilden. Doch hierin werden zy belet door de Haarlemmers. Bosfu, toen op een ander middel denkende, liet den Overtoom, een half uur van Amsterdam, aan den heiligen weg, doorgraaven, en kreeg, door dit gat, eenige smakzceilen in de Meer, die, door de Haarlemmer galeijen, aangetast en verjaagd werden: en schoon zy meermaalen te rug keerden, doorgaans, gelyk lot troffen. Ook versloegen de Haarlemmers, in eenen uitval met duizend man, op den vyfentwintigsten van Lentemaand ondernomen, meer dan agthonderd vyanden, veroverende, te gelyk, vyf basen, twee metaalen slangen, negen standaarden en een' grooten buit van kostelykheden. Doch weinige dagen daarna, bragt Bosfu, door den dyk, geopend by 't Huis ter Hart, wel drie-endertig s'chepen en zeven galeijen op de Meer: ook werden 'er alomme s'chansen opgeworpen, waardoor de toevoer naar de Stad langs hoe moeilyker werdt. Zelfs waren 'er, zonder groot gevaar, geene brieven meer uit of in de Stad te krygen, waarom men zig van eenen vond bediende, dien de oude Romeinen reeds in 't werk hadden gesteld: hierin bestaande, dat men tamme en in de Stad op slag gewende duiven naar buiten zondt, die, met briefjes aan 't lyf gehegt, zo dicht aan de Stad als 't mooglyk ware, opgeschooten werden, en veeltids gelukkiglyk over raakten. 't Ontzet der Stede werdt, een en andermaal, vergeefs ondernoomen: de overmagt des vyands deedt 's Prinsen Volk en Vloote te rug wyken. Maar de s'chans te Rustenburg werdt, door Hop-

Duiven
voor
briefdraa-
gers ge-
bruikt.

man Balfour, veroverd en eenigen tyd ingehouden. De Kocijen gingen, onder deeze fchanse, buiten de Schalkwyker en Spaarnewouder Poorten, den gantschen tyd der belegering door, weiden: hoewel 'er de Spanjaards, nu en dan, eenen aanval op deeden (o).

't Gebrek aan mondbehoefden in Haarlem veroorzaakte, eerlang, eene zetting op 't brood, dat elk dagelyks te gebruiken hadt: ook werden 't slegte volk en de jongens verplicht, alleenlyk moutkoeken te nuttigen. Voorts besloot de Stad, schoon zy 't Regt der Munte niet hadt, by mangel van gangbaare penningen, eenige zilveren stukken te doen slaan, die boven de waarde werden uitgegeven. Zy volgde, hierin, den Prins van Oranje, die onlangs ook, by raade der Staaten, de munt van zeven op agt verhoogt hadt (p). Om nu en dan wat meels en buskruids binnen te krygen, gebruikte men luiden, ligt gekleed, die zakjes met den voorraad om den hals en twee Pistoolen aan den gordel hadden; en met polsen of verregaars, over flooten en gebroken land, wipten, tuschen de Spaansche schildwagten door. Sommigen werden egter gevat, en in 't gezigt der belegerden opgehangen: 't welk, en dat men, onlangs, het hoofd van Hopman Olivier, die Bergen hadt helpen verrassen, en nu in een gevegt op den Diemerdyk, gesneuveld was, met een byschrift, over de muuren geworpen hadt, de Haarlemmers derwy-

FILIPSIII
1573.

Gebrek
aan
mondbe-
hoefden
in Haar-
lem.

Nood-
munten
geslaa-
gen.

(o) AMPTING Haarl. bl. 195.

(p) Refol. Holl. 1573. bl. 18.

FILIPS III wyze verbitterde, dat zy *Quirynd Dirkszoon* en
1573 *Lambert Jakobszoon*, oud burgemeesters, die,
 Bitter- op eenig vermoeden, in hegtenis gezet wa-
 heid van ren, en *Adriaan van Groeneveen*, een' Haar-
 de Haar- lemmer, die, in Spaanschen dienst, gevan-
 lemmers gen was, uit den Kerker haalen, en, tegen den
 tegen ee- zin der Wethouderschap, nevens nog vyf sol-
 nige daaten, eenen Priester en een' jongen van vyf-
 Room- tien jaaren, aan eene galg, op den wal ge-
 sichen. plant, opknoopen deden. De vrouw en dog-
 ter van Meester Quirynd, die hem, ter dood
 gaande, moed intraken, werden, door 't
 graauw, met snyten en slooten, in 't water
 gejaagd, daar zy beiden verdronken. Wy-
 ders, onderstondt men, den Spanjaarden ten
 spyt, de beelden der heiligen naar den wal
 te draagen, om 'er de breuken mede te stop-
 pen. Doch deeze dartzelheid werdt den Haar-
 lemmer verleerd, door de nederlaag van 's
 Prinsens schepen op de Meer, onder Marinus
 Brand, als Admiraal, en den Heere van Ba-
 tenburg, als Overste des Krygsvolks; die 's
 vyands Vloote onder Bosju sterker, of beter
 op haare hoede vindende, dan zy verwacht
 hadden, eer 't op een slaan ging, de vlugt
 namen. Bosju vervolgdeze, en veroverde
 twee-entwintig vaartuigen: de overige berg-
 den zig in de Kaag of in de oude wetering.
 Dit gebeurde, op den agtentwintigsten van
 Bloei maand: en de Spaanschen bleeven, fe-
 dert, meester van de Meer, waardoor der
 Stad de toevoer te water belet werdt. Hier
 op volgde het bemagtigen van eenige schan-
 sen der belegerden. In 't leger, meende men,
 dat de Stad nu terstond zou hebben moeten
 bui-

Neder-
 laag der
 Nasau-
 schen op
 de Meer.

buigen: doch 't viel anders uit. Men hadt twee meetaalen stukken van Dordrecht en Leiden bekomen, uit welken men zo hevig vuurde op de battery des vyands, dat men 'er den kruin affchoot, en nog twee andere werktuigen, in de plaatse der batterye opgeregt, om de belegerden van de vesten te houden en hunne binnenwerken te ontdekken, geheel-lyk vernield.

FILIPSIII
1573.

's Vyands
Battery
vernield.

Hierna, kwam 'er zo veel volks in 't Leger, en de toegangen werden, alomme, zo sterk bezet, dat de Stad, aan welke, onlangs, de toevoer te water afgesneden was, nu, ook te lande, niet langer voorzien kon worden. De Prins, hiervan verkondschapt, zag geene uitkomst, dan in 't benaauwen van den vyand, door hem, op gelyke wyze, den toevoer af te snyden. Hy was, hierop, reeds te vooren, bedagt geweest, en Sonoi hadt zig, op zyn bevel, in Lentemaand, verschanst, op den Diemerdyk, te Jaaphannes, tusfchen Amftterdam en Muiden, daar hy 't Y ter eene zyde hadt, en ter andere de Diemermeer, die tot in den Amftel en aan den Utrechtschen Wagenweg strekte: eene plaats, regt gelegen, om den toevoer, van boven naar 't Leger, beide te water en te lande, te beletten. Doch de Amfterdammers hadden hem van daar verdreeven, en 'er, federt, eene schans gelegd. Nu, in den aanvang van Zomermaand, onderneemt hy, tusfchen deeze schans en Amftterdam, den Diemerdyk, by nacht, te doorgraaven, en hier en hieromtrent, zes schan-ten op te werpen, die hy, tot na 't overgaan

Sonoi
ver-
schanst
zig op
gen Die-
merdyk.

FILIPS III
1573.

Baten-
burg te
Ouwer-
kerk.

Pogin-
gen om
de Vegt
te sluiten.

Gemor

van Haarlem, inhieldt. Batenburg wierp
zig in Ouwerkerk, dat hy insgelyks versterk-
te. Doch hy en Sonoï konden, ten deezen ty-
de, den toevoer naar 't Leger voor Haarlem,
bezwaarlyk, beletten. De Amsterdammers wa-
ren nu meester van de Diemermeer, en van
de vaart, die, uit de Vegt, door Weesp en
Diemen, in dezelve liep; waarlangs men 't
Leger voorzien kon. Men poogde wel de
Vegt boven de vaart te sluiten, ten welken
einde, *Adriaan Vyg*, Overste van Gorinchem,
met vyfhonderd man, derwaards toog, zig
begon te verschanfen, en 't Huis te Gunter-
stein innam. Doch Jan Baptist de Tassis,
die toen te Utrecht was, trok, met twee ven-
delen Knegten en eene bende Ruiters, op hem
af, verdreef hem, en deedt de begonnen schans
slegten. Dezelfde toeleg werdt, sedert, te
Nieuwerfluis, hervat; daar hy, insgelyk,
mislukte, mids het muiten der Duitschers,
die zig egter haast stillen lieten. Ook hadt Al-
va toen alle de posten van belang in deezen
oord doen bezetten, door *Don Francisco Bal-
des*, die Batenburg, uit Ouwerkerk, verdree-
ven hadt (*g*): waarom men van 't sluiten der
Vegt moest afzien. Die van Buuren onder-
namen, omtrent deezen tyd, het doorsteek-
ken van den Lekdyk, waardoor 't Stigt on-
der water gezet, en de toevoer, van boven
naar 't Leger, ook belet geweest zou zyn.
Doch de Heer van Hierges, thans Stadhou-
der van Gelderland, was hun hier in den weg,
en verzekerde zig van den dyk. 't Mislukken

van

van zo veele aanflagen, die tot ontzet van FILIPS III Haarlem ondernomen waren, hielp het volk, 1573. daar, aan 't morren over de Regeeringe, die, der bele- riep men, de Gemeente, door verdigte troost- gerden. brieven, misleidde: 't welk van zo veel gevolg was, dat der Burgerye gegund werdt, zes, of, volgensd sommigen, zestien mannen te kiezen, om, met de Wethouders, na te zien, wat 'er geschreeven werdt. Maar 't Hongers- ongenoegen nam toe, met het minderen der nood in mondbehoefden; daar 't nu zo schraal mede de Stad. onkwam, dat men brood van hennip- en raapzaad begon te bakken, gebruikende 't vleesch van honden, katten en paarden tot toefpyze. 't Weinige Koori, dat 'er overschoot, werdt gespaard voor 't Krygsvolk. Men schikte dan, by donkere nagt, onder een geweldig geluid van trommels en trompetten, een der snelst bezeilde jagen ter Stad uit, dat, ongemerkt, tusfchen Bosfus fchepen door raakte en den Prinse tyding bragt van den nood der Stede. Zyne Doorlugtigheid hadt, na dat de Spaanfchen meester op de Meer geworden waren, Haarlem verlooren gerekend, weetende, wat het inhad, door 's vyrnnds fchanfen, te breeken. Doch de Gemeente, gewoon met blinde yver voort te slaan, meende, men moest wat meer onderneemen, om zulk eene Stad te ontzetten; waartoe, immers, zeide men, gelds genoeg opgebracht was. Zelfs booden veele Delftsche, Leidsche en Rotterdamsche burgers aan, hun lyf, tot behoudenis der Stede, te willen waagen. De Prins moest zig dan, zyns ondanks,

FILIPS III 1573. laten overhaalen, om eenig volk, burgers en bezettingen, byeen te brengen; dat te Sassem geſchiedde.

Vrugtelooze handel over een Verdrag. Doch terwyl hy hiermede bezig was, traden die van Haarlem, op den eerſten van Hooimaand, in mondgeſprek met den vyand, over een verdrag: welk egter vrugtelooſ alliep, 't zy dat Don Fredrik te veel eischte, of dat de belegerden 't verdrag niet ernſtig zогten, en voorhadden, den vyand op te houden, tot dat het verwagte ontzet gereed zyn zou. 't Ging dan wederom op een be-

De Stad wordt hevigh beſchooten. ſchieten, aan poorten, toorens en wallen, die, op den derden van Hooimaand, door duizend en agt ſchooten, 't grootſte getal, dat, in den gantſchen loop der Belegeringe, op éénen dag, geſlaakt werdt, geweldig beſchadigd werden. De vyand dreigde daarna ſtorm te loopen; doch 't bleef agter, om dat een overlooper hem berigt hadt, dat 'er, nauwlyks voor zes dagen, leeftogt in de Stad was.

Uiterſte be-naauwdheid in dezeive. Ook gaven de belegerden, ten deezen tyde, hunnen uiterſten nood te kennen, door het uitſtecken eener zwarte vlagge. Want zo ver was 't nu gekomen, dat, men, na 't uitpluizen van 't kruid, dat tuſſchen de ſteenen groeit, 't lyf houden moest, by gekookte osen- en paardenhuiden, en zelfs by ſchoenleder; en dat, de een by den anderen, op ſtraat, van honger verſinagtte. De bezettingen, in deezen toestand, aan 't muiten geraakt, plonderden de Lombaard en verſcheiden' andere winkels. De Prins trooſtte de bedrukten, zo veel hy kon, door brieven, en verzogt hen, die

Batenburg afgezond-

die erbarmelyk om ontzet aanhielden , einde- FILIPSI II
1573.
lyk , flegts twee dagen te toeven , wanneer hy
een' loozen aanval doen zou op de *Fuik* , een
water , waardoor de Meer gemeenfchap met de den om
Haarlem
te ont-
zeten,
Stad heeft , en welk , door den vyand , ſterk
befchanst was ; terwyl 't ontzet , van den kant
van den Hout , zou worden aangevoerd. Ook
hieldt hy zyn woord. De Heer van Baten-
burg trok , den agtiten van Hooimaand , te-
gens den avond , op van Sassem , aan 't hoofd
van vierduizend Knegten , grootendeels bur-
gers der naaste Steden , mer naame van Gou-
da (r) en van Delft , onder welke laatſten ,
zig bevondt *Joan van Oldenbarneveld* , die
naderhand , Advokaat van Holland werdt.
Voorts hadt Batenburg zeshonderd Ruiters ,
onder *Gaspar van der Noot* , *Heere van Karlo* ,
zeven veldſtukken en vierhonderd wagens
met krygs- en mondbehoeftens by zig : en , om
's vyands verſchanſingen te veiliger te kon-
nen gemaaken , hadt hy zig voorzien van borst-
weeringen van muſketſchootvrye planken ,
die , op wielen , voortgeſchooven konden
worden , en gaten hadden , daar 't geſchut
door ſpeelen kon. Een optogt met zo veel
volks en omflags kon niet verhoolen blyven
voor Don Fredrik , die 'er , daarenboven ,
kennis van kreeg uit de briefjes , welken hy ,
aan twee duiyen , in de vlugt geſchooten ,
gehegt gevonden hadt. Nog vernam hy , dat
de belegerden een gordyn doorſneeden had-
den , om , door de breuke , uit te vallen , zo
ras 't ontzet vernomen werdt. Dus dubbel
ge-

(r) Bok XII. Boek, in het Byvoegfel.

FILIPS III 1573. gewaarschuwd, doet hy, in den zelfden nagt, eenen grooten hoop nat stroom in den brand steeken, régt over de genoemde breuke, waarmede hy den belegerden, door vlam en smook, verhinderde het teken te zien van 't naderend ontzet, welk met vuur geschieden moest. Agter 't smeulend stroom, plaatst hy vyfduizend man van zyn beste Voetvolk: een diergelyk getal Khegten en vyfhonderd Ruiters worden naar den duinkant gezonden, onder *Jan Baptist del Monte*, die last hadt, om, op zeker teken van 't geschut, den Nasfauschen in de linker zyde te vallen. Zes Regementen onder Romero en anderen moesten, ten zelfden tyde, oostwaards, over de beuhydingen springen, en de gelegenheid waarneemen, om Batenburg op de regter zyde aan te tasten. Het overig deel des heirs stondt, binnen de Legerwallen, in slagorde. Batenburg, die, tot middernagt, te Noordwykerhout, getoefd hadt, genaakt, tegen drie uren des morgens, het Mannenpad, daar hy stal houdt, om zyne borstweeringen toe te stellen. Doch terwyl hy hiermede bezig is, begint het Spaansch geschut te balderen: waarop hy, onvoorziens, van de eene en de andere zyde, aangevallen wordt. Zyne voorhoede, uit Ruitery bestaande, was, midlerwyl, binnen de verschanfingen geraakt, daar zy van een' veel sterker hoop ontvangen en te rug gejaagd wordt, tot aan 't Mannenpad. Hier stort zy op haar eigen voetvolk, dat, van drie kanten, overvallen, zo zwaar een' schok niet wederstaan kon; maar agteruit en aan 't vlugten sloeg. Zevenhonderd bleeven 'er op de

wordt geslaagen.

de plaats, waaronder beide Batenburg en Karle waren. De wagens, zynde de voerluiden, meest allen, met de paarden, ontvlugt, 't geschut, en dertien of veertien vendels werden veroverd. De belegerden, 't beraamde teken niet vernomen hebbende, hadden geenen uitval gedaan, en zelfs gewaand, dat het gerugt van den stryd, welk zy hoorden, looslyk, door den vyand verwekt was, om hen in 't net te lokken. Nu kreegen zy de tyding van de nederlaag der hunnen, door eenen gevangen, dien de vyand neus en ooren afgesneeden hadt. Zy werdt bevestigd, door eenige hoofden van verflaagen' burgeren, die men wederom over de vesten wierp, en eerlang door eenen brief van den Prinse, die hun riedt, ten beste mogelyk, voor zig zelve te zorgen, en 't Leger te Sassem opbrak.

De benaauwde Stedelingen, nu geene uitkomst meer ziende, namen in overleg, om, in eenen algemeenen uitval, door 's vyands Leger te slaan, en de Stad te verlaaten. Doch de vrouwen en kinderen, verneemende dat men hen niet dagt mede te voeren, vielen aan 't schreijen en jammeren, en stremden de uitvoering van 't genomen besluit. Daarna stelde men voor, om den uitval, met vrouwen en kinderen, en elk die mede wilde, te doen (s), en begon men, hiertoe, al gereedschap te maaken, toen Don Fredrik, kennis van den toeleg gekreegen hebbende, in eenen Brief, op Eversteins naam geschreeven, den belegerden aandiende, dat 'er nog genade was,

FILIPPS III
1573.

De belegerden
neemen
in overleg,
om de Stad
te verlaaten.

(s) METELEN IV. Boek, f. 80.

FILIPS III was, zo men de Stad, terstond, opgave. De
 1573. Duitschers luisterden hiernaar, en weigerden
 uit te trekken. De Waalen wilden 'er mede
 door; doch aarzelden, als 't 'er op aankwam.
 Gantsch Haarlem raakte over einde, willende
 sommigen vertrekken, anderen blyven en han-
 delen. Tot dit laatste beslooten de Regen-
 ten en Oversten van 't Krygsvolk, die, op
 den twaalfden van Hooimaand, buiten de Zyl-
 poorte, in onderhandeling traden, en, ten
 negen uren des morgens, slooten, *dat de
 Stad zig op genade en ongenade hadt over te
 geeven; doch de plondering met tweehonderden-
 veertigduizend guldens zou mogen afskoopen.*
 De Gemagtigden, in de Stad te rug gekeerd
 zynde, gaf men 't den Duitschen, Schotschen
 en Walschen Knegten in de keur, of zy, on-
 gewapend, uittrekken, of 's Hertogs genade
 afwagten wilden: tot welk laatste zy besloo-
 ten. Alleenlyk *Bordet*, een Fransch Edel-
 man, die, na 't herneemen van Bergen in
 Henegouwen, 's Prinzen dienst hadt moeten
 verlooven, wanhoopte, in zo verre, aan ver-
 gifpenis, dat hy zig van zynen dienaar door-
 schieten liet (1), of, zo sommigen meenen,
 de handen aan zig zelve sloeg (2), na dat de
 knecht hem dien harden dienst geweigerd hadt.
 De schuttery ook in 't Verdrag bewilligd heb-
 bende, kreegen poorters en soldaaten bevel,
 om hun geweer op 't Stadhuis te brengen, de
 Duitschers en Schotten alleenlyk uitgezon-
 derd, die, ondertuschen, de vesten bewaar-
 den. Voorts moesten de burgers zig in 't Kloos-

Zy geeft
 zig over.

Bordets
 wan-
 hoop.

109

(1) MEYEREN IV. Boek, f. 808

(2) TASSER Libr. I. p. 176.

ter te Zyl vervoegen, de vrouwen en kinderen in de Grootte, en de Walfche en andere foldaaten in de Bakenesfer Kerk. Daarna trokken de Spanjaards naar binnen, en toen moesten ook de Duitfchers en Schotten hun geweer boven brengen, en zig naar 't S. Kattrynen en S. Urfulen-Klooster begeven. En zag men alreeds 't Verdrag fchenden, en eenige burgers huizen plonderen. Don Fredrik, daarna, met den Graave van Bosfu en andere Grooten, in de Stad gekomen zynde, deedt de Hopluiden en Vendrigs verzekeren, en naar 't Huis te Kleef brengen: en met den volgenden dag, hief het straffen aan van foldaaten, en van burgers, die, om de beroerten des jaars 1566, gevlugt, en, na 't omslaan der Stede, wederom binnen gekomen waren. Zy kreegen 't zwaard, zo zy biegten wilden; zo niet, den ftrop. Vyf beuls met hunne knegts floofden zig, dag aan dag, af, aan 't ombrengen van menigte van menfchen. Don Fredrik deedt, daarenboven, driehonderd elendigen, by paaren, rug aan rug, binden, en in den mond der Meere verdrinken. De Overfte der Stad, Wyboud van Ripperda, Lancelot van Brederode, Heer van Veenhuizen, Jonkheer Jan van Duivenvoorde, Kolonel der Burgerye, en andere voornaame Perfonaadjen werden onthalsd, zelfs een bastaardzoon des Kardinaals van Granvelle, die, zig aan 's Prinfsen zyde in Krygsdienst begeven hebbende, liever fterven wilde, dan zig, door 't melden van zyne afkomst, redden. Een Luthersch Predikant van Hopman Steenbach werdt gehangen: Simon Simonszoon,

FILIPSI
1573.

Strenge
straf over
foldaaten
en voor-
deezen
uitge-
wecken
burgers.

Pre-

FILIPS III 1573. Predikant der Stede, onthoofd. Hopman Balfour behieldt zyn leeven, mids hy zwoer, den Prins van kant te zullen helpen, dien hy 't eger te kennen gaf, en getrouw bleef. De Schout Adriaan van Dort, de Burgemeesters van Vliet, Kies en Stuiver werden in hegtenis gezet. Men meent, dat omtrent de helft der bezettingen, die, by 't overgaan der Stad, tot op omtrent agttienhonderd gesmolten waren, daarna, door beuls handen, omgebragt werdt. De vyand hadt, zo men wil, geduurende 't beleg, drieduizend man door scherp, zevenduizend, door ziekte, honger en ongemak, verlooren. De schade, by de Stad, door de belegering, geleden, is op twaalfhonderddrie-entagtig duizend guldens berekend (v), dat eene geweldige somme was, ten deezen tyde. De Duitsche Knegten, 's Prinzen dienst afgezwooren hebbende, werden, onder geleide van zestig Spaansche Ruiters, naar Gelderland gezonden. Doch Sonoi, die toen den Diemerdyk nog inhadt, welken hy, kort hierna, verliet, zondt hun drie galeijen met volk agter na, onder *Walter Heegeman*, die hen te Nieuwkerk inhaalden. De Ruiters namen de vlugt, na den eersten aanval. De Duitschers lieten zig toen naar Sonoi leiden, die hen wederom tot 's Prinzen dienst bewoogen zou hebben, zo Don Fredrik hunnen Hopluiden, die nog te Haarlem zaten, in zulk een geval, den dood niet gedreigd hadt. Deezen bewoogen dan Sonoi, om hun volk, met 's Prinzen verlof, van den

Krygs-

Verlies
van wederzyde.

(v) METEREN IV. Boek, f. 30 vers,

Krygsdienst te ontslaan. De Haarlemmers bragten van de beloofde penningen tot afkoop der plonderinge nog geene honderdduizend guldens op (1). Om de overigen, werden zy nooit gemoeid; doch zy moesten, zes weeken lang, tusfchen de drie en vierduizend foldaaten onderhouden. In Oogstmaand, deedt Don Fredrik, plegtiglyk zyne intrede in de Stad, en ten zelfden tyde, werdt de groote Kerk herwyd, door *Goddefrid van Mierlo*, tweeden Bisfchop van Haarlem. Kort daarna, werdt 'er eene algemeene vergiffenis afgekondigd, met uitsluiting nothans van zevenenvyftig Perfoonen, onder welken de Schout, de Burgemeesters, Schepens, Krygsoverften en anderen begrepen waren. De Schout en negen anderen ftierven in de hegtenis: eenigen lagen 'er lang te kwynen. Weinigen genooten 't voorregt der vergiffenisse. Burgemeester Jan van Vliet, na lang zitten, op zyn woord van eer ontslaagen, wist, als een molenaars knegt gekleed, ter Stad uit te raaken (w). Dus deerlyk een uitflag hadt de belegering van Haarlem, die twee dagen langer dan zeven maanden geduurd hadt. De Spaanschgezinden ontvingen de tyding van 't overgaan deezer aanzienlyke Stad, met uitgelaaten' blydfchap; die, hier en daar, tot dardelheid uitspatte. Te Utrecht, maakte men eenen Prins van Oran-

(w) *Bor VI. Boek, bl. 216 enz. [431 enz.] 420 enz. [446 enz.] 330 [449].* HOOFD VII. *Boek, bl. 293, 301, 308, 314, 316.*

(1) Juist 96876 guldens. Zie *Bor VI. Boek, bl. 330 [449].*

Prins III ranje van stroo, die, met veel omflags, naar
 1573. de markt gebragt, op een rad gelegd en ver-
 brand werdt (x). De merkwaardigheid van
 dit zwaar Beleg verdiende, dat wy 'er ons
 wat langer mede ophielden, en 's Lands o-
 verige geschiedenissen, onderwyl, onaange-
 roerd lieten. 't Wordt tyd, dat wy den af-
 gebroken draad derzelven hier wederom aan-
 hegten.

XII. De Prins, die nu zyn verblyf te Delft
 hieldt, zag zig, in den aanvang deezes jaars,
 Lumei en Entes in genoodzaakt, om den Graaf van der Mark,
 hegtenis in zynen Overste over Holland, en deszelfs Lui-
 geno- tenant, Barthold Entes, door de Staaten, in
 men. hegtenis te laten neemen. De woestheid dee-
 zer twee en hunne wreedheid omtrent de
 Roomsche Geestelyken flaken, sedert ee-
 nen geruimen tyd, den Landzaaten in 't oog,
 en gaven gelegenheid, dat 's Prinzen naam
 zeer gelasterd werdt van de vyanden zyn-
 Regeeringe. Snood was, boven allen, 't om-
 Mishan- brengen van Kornelis Muis, man van twee-
 deling en zeventig jaaren en Pater van 't S. Aagten
 van Pater van 't S. Aagten
 Muis. Klooster te Delft, alwaar de Prins thans zy-
 nen intrek genomen hadt. Lumei hadt hem,
 op 't einde des voorleeden jaars, op zeker
 los vermoeden, dat hy, met zyne beste mid-
 delen, ter Stad uit, naar den vyand, wyken
 wilde (y), doen vatten, doen pynigen, en,
 tegen 's Prinzen wil, eer men hem te regt ge-
 steld en verhoord hadt, te Leiden, doen op-
 hangen (z). Wat laater, hoorde men 't volk
 van

(*) J. UYTENBOGAERTS Leven enz. Cap. XVII. bl. 357.

(y) Zie HOR VI. Boek, bl. 313 [428].

(z) HOR VI. Boek, bl. 309 [422].

van Entes morren over wanbetaaling, en de Staaten schelden voor Landverraaders: en men bevondt, by onderzoek, dat zy, door Entes zelv', waren opgemaakt. Hy en Lumei werden dan, te Delft, voor de Staaten ontbooden; daar Entes, derwyze, uitvoer, dat men last gaf, om zig van zynen Perfoon te verzekeren. Lumei, hierover gestoord, wilde zynen Luitenant, met geweld, ter Stad uit brengen. De Prins zegt, vergeefs, een hert zo hoog geplaatst, neder te zetten. Hy liet zig nergens in gezeggen. 't Liep eerlang zo ver, dat men, den vyfden van Louwmaand, de schuttery in de wapenen bragt, en Lumei, zo wel als Entes, in verzekering nam. De Graaf werdt op 't Slot te Gouda gezet. Men zondt hem de punten zynen beschuldiging schriftelyk toe, op welken hy zig, op zyn Krygsmans, verdedigde, vergoelykende zyne wreedheid jegens de Roomfchen, met den yver voor den Hervormden Godsdienst. De zwakheid der tegenwoordige Regeeringe deed egter niet, eenen man van zo veel aanzien, en die, door 't inneemen van den Briel, den weg tot 's Lands verlossing gebaad hadt, aan 't lyf te straffen. Men ontfloeg hem dan; doch 't leedt niet lang, of hy, schynende eenigen onraad met zyne Waalen te brouwen, werdt wederom gevat, en buiten Rotterdam op 't Slot Honingen gelegd. Van hier ontsnapt, maakte hy den Prins en den Staaten nog vry wat spels, tot in Bloemaand des volgenden jaars: wanneer men hem, met zyne goederen, ten Lande

FILIP III

1573.

E e 2

Dood
van Lumei
uit.

FILIPS III uit, naar Luik, vertrekken liet (a): daar hy, **1573.** drie of vier jaaren laater, aan de beet van eenen dollen hond, of, zo anderen willen, door vergif, aan zyn einde geraakt is (b). Kort na dat hy de eerste reize gevat was, hadt de Prins alle bestellingen, op zynen naam gegeven, ingetrokken (c), en den Heere van Batenburg, Willem van Bronkhorst, in zyne stede, tot Oversten - Luitenant over 't Krygsvolk, aangesteld: die, na verloop van weinige maanden, voor Haarlem, aan zyn einde kwam. Wat Entes aangaat; hy is, meen ik, te gelyk met Lumei, ontslaagen (d), en, zo als wy, in 't vervolg, zien zullen, naderhand, wederom, in 's Lands dienst, gebruikt.

XIII. Het vatten van Lumei baarde opmerking by den vyand, die waande, dat 'er eenig heimelyk misnoegen tegen den Prins onder school. **Aanflag van Bosfu om den Prins in handen te krygen.** Bosfu schreef, derhalve, aan *Huig Janszoon van Groenewegen*, Burgemeester van Delft, en Roomschezind, die de schuttery hadt aangevoerd, toen Lumei gevat werd, *dat men zo voortvaaren, den Prins ook in hegtenis neemen en naar 't Leger voeren moest; waarop loon naar verdiensten staan zou.* Doch de brenger des briefs, een gevangen soldaat, leverde dien den Heere van Batenburg, door wien hy den Prins ter hand kwam. De Burgemeester, by zyne Doorlugtigheid ontbooden, nam God tot getuigen zyner opregtheid, verklaarende, dat

(a) *BOE VI. Boek, bl. 310 enz. [424 enz].*

(b) *METEREN V. Boek, f. 89. vers. STRADA Lec. I. Libr. VII. p. 427.*

(c) *Resol. Holl. 1573, bl. 17.*

(d) *METEREN X. Boek, f. 167 vers.*

dat hy Bosfus pen niet in zyne magt hadt. De Prins hervatte, dat zyne trouw blyken zou, wanneer hy Bosfu zelf in de laage lokte, die hy voor anderen bereid hadt. Doch Groenewegen benugde, dit van zig zelve niet te kunnen verkrygen: waarop de Prins hem, eenigen tyd, in zyn huis, verzekeren deedt (e).

FILIP III
1573.

In Westfriesland en 't Noorderkwartier, leeden de huisluiden, ten deczen tyde, veel van de ongebondenheid van Sonois Krygsvolk: waaronder de Hopluiden en bevelhebbers de gemeenen voorgingen in baldaadigheid. Men viel den Prins, deswege, dagelyks, klagtig: en hy schreef brief op brief, met de ernstigste bevelen tot weering van wanorde. Doch 't baatte weinig. Hopman *Michiel Krok* hadt zig reeds aan zo veele schelmstukken schuldig gemaakt, dat zyne soldaaten verklaarden, niet langer onder hem te willen dienen. Dikwils, was hy, op belofte van beterschap, verschoond: doch, onlangs, dronken zynde, te Langendyk, eenen Priester neus en ooren afgesneeden, toen aan den staart van zyn paard voorgeslept, en eindelyk, doorsteken hebbende; deedt Sonois hem vatten, en in den Voorhof van 't Huis te Schagen onthalzen (f): welke straf, voor eerst, eenig ontzag verwekte.

Baldaadigheid van Sonois Krygsvolk.

Hopman Michiel Krok onthoofd.

Midlerwyl, bleef Middelburg in Zeeland, nog al de Spaansche zyde houden, onaangezien men de Stad, na 't opbreken van 't be-

XIV.
Voordeelen in Zeeland, leg door de

(e) BOR VI. Boek, bl. 315 [431].

(f) BOR VI. Boek, bl. 318 [434].

FILIPS III
1573.

Nasfaufchen,
bevogeten.

leg van Goes, te lande, door het doorfteeken der dyken, en te water, hadt begonnen te benaauwen, en de fchepen, die den roevoer van Antwerpen derwaards bragten, nu en dan, met voordeel, was aangevallen (g). Zelfs gelukte het den Nasfaufchen, in den aanvang deezes jaars, de ketens van eenige fchepen, te Antwerpen aan de kaai leggende, aan flukken te slaan, en de fchepen weg te voeren. In Sprokkelmaand, ondernam Sanchio d'Avila, Overfte van Antwerpen, Middelburg wederom te fpyzigen. Doch de Vlifingers hadden de Schelde, by Lillo, met fchepen vol puins, gekropt, zo dat 'er de grootste fchepen niet vlooten konden, en de kleinen, deerlyk, door 't gefchur, werden gehavend. Doch 't puin, na weinige dagen, zynde in zee gefpoeld, kwam d'Avila, met eenige zwaare fchepen, voor Walcheren, daar een hevige waterfryd voorviel. De Elefant, een zyner fchepen, werdt aan boord geklampt, en met nog een ander, vegtenderhand, overmeesterd. Vier fchepen, aan den grond geraakt en verlaaten van 't volk, dat in de boots overzeild werdt, werden insgelyks, bemagtigd: nog een, dat ook vast zat, door de Spanjaards, verbrand. De overigen bergden zig onder Rammekens; doch werden, in 't keeren naar Antwerpen, nogmaals aangetaast door de Nasfaufchen, die twee fchepen vermeesterden. Men wil, dat 'er, van 's vyands zyde, in deeze gelegenheid, agthonderd man omgekomen zyn (h). De Nasfaufchen

Mislukte

(g) METEREN IV. Boek, f. 77.

(h) BOR VI. Boek, bl. 218 [433]. METEREN IV. Boek, f. 81

fchen in Zeeland fchepten hieruit zo veel moeds, dat zy, op 't aanhouden van eenige Vlaamfche Edelluiden, eenen aanflag op Thoolen of Tertoolen ondernamen. Zy landden, met vyftienhonderd man, tusfchen Bergen op Zoom en Thoolen. Doch Mondragon was hun hier te kloek, en floeg hen, eerlang, op de vlugt. In 't wyken, maaktenze eene opening in den dyk, federt, het *Geuzengat* genoemd. In eenen tweeden aanval, met verfterking van versch volk ondernomen, werden zy geheellyk overwonnen. Schoonewal, Rollé, Kloot, Steeland en Courteville bleeven op de plaats, met omtrent twee derde van 't volk. De Ryk werdt gevat, en de eerfte in deezen oord in 't leven gefpaard, hoopende den vyand, veele geheimen uit hem te zullen trekken (i). Doch 't nadeel, hier geleeden, werdt, federt, eenigszins, vergoed. In Oogstmaand gelukte het den Overfte van Zeeland van 's Prinfen zynede, *Karel van Boisot*, met hulpe van zynen Broeder, *Lodewyk*, Zee-Admiraal, Rammekens in te neemen, waardoor Middelburg nog meer benaauwd werdt. Maar *Filips van Lannoi*, Heer van *Beauvois*, wederom met eene Vloot Voorraadfchepen van Antwerpen vertrokken, zeilde door de Roompot, landde aan de Vrouwe Polder, en wist, behendiglyk en fpoedig, eenige behoeften, van agteren, in Middelburg te krygen (k). Twee maanden te vooren, was de Admiraal der

FILIPS III
1573.

onder-
neeming
op Thoo-
len.

Ramme-
kens ge-
wonnen.

(i) HOOFD VIII. Boek, bl. 315.
(k) BOEK VI, Boek, bl. 330 [449].

Frans III
1573. Nederlandsche Vloote van den Spaanschen kant, Antoni van Bourgondie, Heer van Wakkene Kapelle, terwyl hy de naderende Nasausche s'chepen bezigtigde, even buiten Middelburg, met een agt ponds kogel, getroffen, dat hy het terstond bestierf (l). Hy was ook, by voorraad, Stadhouder van Zeeland geweest, welke waardigheid toen aan Christoffel van Mondragon opgedragen werdt (m).

XV.
Aikmaar
neemt
bezetting
in. In Holland, zat men, kort na 't verrasfen van Raminckens, in grooten kommer, ter oorzaake van 't beleg van Aikmaar, dat, terstond na 't overgaan van Haarlem, ondernomen was. De Prins, wel voorziende, dat Aikmaar aan de beurt leggen zou, zo dra Haarlem vermeesterd zou zyn, hadt Jonkheer Jakob Kabbeljaauw, met eenig volk, derwaards gezonden; doch men hadt geweigerd, hem in te neemen: waarom hy, te Heilo en te Egmond, was blyven leggen: hebbende hy, by 't opwerpen eener schanse ter laatstgemelde Plaats, de aloude Abtdy aldaar, op twee toorens na, ten gronde toe, geslegt (n). Doch toen men nu de Spanjaards, alle uren, te wagten hadt, trok Kabbeljaauw wederom onder de Stad, begeerende te worden ingelaaten. Regeering en Burgery verschilden hier. Eindelyk, liet men hem en Ruikhaver binnen en op 't Stadhuis komen, daar de Wet byeen was. Hier haperde het nog aan 't besluit, tot dat Ruikhaver, vergramd, uit-
borst:

(l) BOR VI. Boek, bl. 321 [438].

(m) VIGLIUS ad HOPPER. Epist. CCII. p. 252.

(n) METELEN IV. Boek, f. 83 vers.

borst: *'t Was geen tyd van sammelen: kort moest men antwoorden, aan, of af.* Toen ryst Burgemeester *Floris van Teelingen* op, en verklaart zich gezind, om, met den Prins en de Burgers, te leeven en te sterven. Met slykt hy 't Stadhuis af, en streeft, genoezaam alleen alles over zig neemende, met een deel Burgers, naar de Friesche Poort, die hy doet openflaan: waarna 's Prinsen volk intrekt, en sfraks daarop, de Kennemerpoort wederom uit, om de Spanjaards, die, tot nog toe, maar tweeduizend Knegten en driehonderd paarden sterk waren, doch de Voorstad reeds hadden ingenomen, van daar te verdryven. Dit gelukte, en werdt de Voorstad, terstond daarna, in den brand gesteken. De Spanjaards leiden toen Egmond binnen aan koolen, daar de Nasauschen gelegerd geweest waren, en keerden, vervolgens, naar Haarlem terug (o). Te Alkmaar, viel men, na hunnen aftogt, aan 't sterken der Stede (p). 't Liep aan, tot den eenentwintigsten van Oogstnaand, eer de Spanjaards zig wederom voor dezelve vertoonden. Don Fredrik, aan 't hoofd van zestigduizend man, legerde zig te Oud-dorp, en deed de Stad, van alle zyden, befluiten. Vlak voor den boom, liet men een schip zinken, waardoor de haven, insgelyks, gestopt werdt. De belegeraars kreegen hunnen toevoer te water over de Beverwyk, alwaar zy dertig of veertig Ruiters gelegd hadden. In de Stad, waren niet boven de agthon-

FILIPS III
1573.

De Stad
wordt
belegerd.

(o) BOR. VI. Boek, bl. 326 [444].

(p) BOR. VI. Boek, bl. 328 [448].

FILIPS III honderd foldaaten, omtrent dertienhonderd
1573. burgers, en eenige gevlugte Huislieden. Men
 was 'er thans gezind, het uiterste af te wag-
 ten, schreef aan Sonoï om ontzet, en maan-
 de hem aan, tot het doorsteeken der zeedy-
 ken. Sonoï deedt ook, terstond, de sluizen
 open zetten; doch tot het doorsteeken der
 dyken, waren de andere Steden van 't Noor-
 derkwartier bezwaarlyk te brengen, weder-
 houden wordende, door het nadeel, dat zy,
 hiervan, aan weide en wintervoeder, te wag-
 ten hadden. Midlerwyl, wierp Sonoï vier
 schansen op, te Rustenburg op den Huijgen-
 dyk, te Broek op Langendyk, te Schoorl-
 dam en te Krabbendam: door welken, hy
 den vyand verhinderde zo veel voortgang te
 maaken om Alkmaar, als Bosfu onlangs ge-
 daan hadt, in Waterland; alwaar hy Lands-
 meer, Zunderdorp en Zuiderwoude ingeno-
 men, en zig, sedert, langs 't Y, van Zaan-
 dam tot Nieuwendam toe, versterkt hadt.
 Die van Alkmaar deeden uitval op uitval,
 niet zonder voordeel. Men verhaalt, dat zy,
 op den vyftenden van Herfstmaand, eenen
 Spanjaard gevangen kreegen, die veel be-
 loofde te ontdekken, zo men hem 't leeven
 laaten wilde. 't Werdt hem toegezeid; doch
 hy, na dat men hem uitgehoord hadt, egter
 opgeknoopt. Don Fredrik, vast bezig met het
 maaken zynen loopgraaven, waaraan, onder
 anderen, driehonderd Haarlemmers arbeiden
 moesten, besloot de Stad, op den agttienden,
 voor 't eerst, te doen beschieten, aan twee
 oorden. Na den middag, deedt hy storm loo-
 pen langs twee bruggen, die, 'snagts te voo-
 ren,

De Haar-
 lemmer
 moeten
 aan de
 loopgra-
 ven ar-
 beiden.

ren, over de graft geworpen waren. De Spanjaards, onder een yslyk geschrceuw, vliegen ter breuke op, aan de Friefche Poorte; doch werden zo ontvangen, datze, tot drie reizen, deinzen moesten. 't Zelfde gebeurde aan den Rooden Tooren, fchoon de verweerders, hier; ook van agteren, uit het Spaansch gefchut, geplaatst tegen over de zoutkeeten, beftoekt werden. De vrouwen en jongens bragten, op de eene en de andere plaats, brandende pekhoepen, ongeleschte kalk, ziedend water, gefmolten lood en andere brandftoffe aan, en hielpen den vyand weeren van de wallen. De aanval duurde vier uren, en in al dien tyd, weck 'er van de belegerden niemand uit zyne plaats, zonder dood, of zwaarlyk gekwetst te zyn. Zy verlooren egter niet boven dertien burgers, en vierenvveertig foldaaten: de aanvallers wel duizend man. Twee dagen daarna, werdt het fchieten hervat: doch de Spanjaards waren niet aan den storm te krygen; fchoon die van binnen hen, met trotsfe woorden, tergden, om aan te vallen. Daarna, werden eenige openingen in den Oosterdyk gemaakt, daar 't water, met den springvloed en noordenwind, zo hoog door gejaagd werdt, dat het land, op veele plaatfen, met fchuiten, werdt bevaaren. Het doorfteeken van den Havendyk, tuffchen Bergen en de Koedyker Sluis, ontbrak alleen nog, om den vyand dit gewest te doen ruimen. En fchreef de Prins, in 't laatst van Herfstmaand, aan die van Alkmaar, dat zy, zo de nood fterker drong, ook 't verder doorfteeken der dyken te wagten hadden.

Enkele III
1573.

Alkmaar
bestormd

De dyk
wordt
doorge-
fteken.

Doch

FILIPSI Doch deeze Brief viel, by ongeluk, den vyand
1573. in handen, of liever by geluk, want Don Fre-
 't Beleg drik, dien gelezen hebbende, en overwee-
 opgebro- gende, in welk een gevaar, zyn gantsche Le-
 ken, ger was, besloot het grof geschut te vervoeren,
 en 't beleg, op den agtsten van Wynmaand,
 gheheellyk op te breeken. De Stedelingen vie-
 len toen moedig uit, en den wykenden vyand
 in den staart, dien zy een goed deel volks af-
 floegen. Het Spaansche heir trok, op verschei-
 den Dorpen, omtrent Haarlem en Leiden, in
 de winterlegeringen (q).

XVI. De mislukte belegering van Alkmaar, wel-
 Multery ke Stad de Spaanschen gewaand hadden,
 van 't binnen kort, meester te zullen zyn, veroor-
 Spaansch zaakte, onder hen, groote verslaagenheid, en
 Krygs- deedt sommigen voor Haarlem, Amsterdam
 volk te en Utrecht vreezen. Hier sloeg nog toe, dat
 Haarlem. Alva geld gebrek hadt, en den Krygsknegten
 het noodige niet verzorgen kon (r): 't welk
 hen, hier en daar, aan 't muiten hielp. On-
 der anderen, was dit te Haarlem gebeurd,
 niet lang na dat het overgegaan was. De
 Spaansche Knegten vorderden agentwintig
 maanden soldy, nevens eene vereering voor
 't veroveren der Stad, en om hunnen eisch
 klem te geeven, trokkenze, ten getale van
 vierhonderd, naar buiten, om 't geschut bin-
 nen de wallen te voeren. Don Fredrik moest
 dit aanzien, also hy noch Spanjaarden noch
 Waalen beweegen kon, om hunne Spitsbroe-
 ders te fluiten. Toen stondt de uiterste elen-
 de

(q) *FOR VI. Boek, bl. 331 [451] enz.*

(r) *VIGLIUS ad HOPPER. Epist. CCVI. p. 763. Ep. CCVIII. p. 764. Ep. CCXI. p. 763.*

de van Haarlem voor de deur. Chiappin Vi-^{FILIPSIII}
telli wist, eindelyk, de muitelingen tot bedaa-^{1573.}
ren te brengen, mids men hun dertig kroonen
telde, veertien op rekening der agterfallige
foldyc, en zestien voor de vereering (s).
Sommigen melden, dat het ongenoegen der
Spanjaarden zo ver hadt gegaan, dat twaalf
hunner, als Koopluiden verkleed, den Prinse
van Oranje te Delft waren komen vinden,
aanbiedende, hem Haarlem te zullen leveren
voor eene somme van veertigduizend guldens;
doch dat hy, zo veel niet weetende byeen te
krygen, deeze aanbieding hadt moeten van de
hand wyzen (f).

En, waarlyk, gebrek aan geld was, aan ^{Klagen}
's Prinse zyde, zo wel als aan de zyde der ^{van So-}
Spaanschen, oorzaak van veele zwaarigheden. ^{noi, over}
Sonoï hadt, al in Hooimaand, aan den Prinse ^{den staat}
geklagd, „ dat het, in 't Noorderkwartier, ^{van 't}
„ vanwaar veelen, na 't overgaan van Haar- ^{Noorder-}
„ lem, met hunne goederen, gevlugt waren, ^{kwartier.}
„ mangelde aan krygs- en mondbehoefden en
„ aan soldaaten, dreigende het klein getal,
„ dat men nog hadt, aan 't muiten te slaan,
„ zo dra de betaaling, over den vervaltyd,
„ wegbleef. Ook meende hy, dat men eene
„ schans op Texel leggen moest, eer het de
„ vyand deedt; wanneer de vaart naar de
„ Maaze, die nu alleen buiten om kon ge-
„ schieden, en de gemenschap met Zuid-
„ holland zou afgesneeden zyn: hy besloot,
„ eindelyk, dat men 't, in den tegenwoor-
„ digen toestand, niet langer harden kon, in
„ dien

(s) BOR VI. Boek, bl. 330 [494]. TASSIS Libr. I, p. 181,
(f) HOORT VIII. Boek, bl. 327.

FILIPS III, dien zyne Doorlugtigheid geen vast ver-
 1573. „ bond met eenige Mogendheden gemaakt,
 „ en bekwaam ontzet voor handen hadt.” Op
 's Prinzen „ welke klagten, de Prins antwoordde, met re-
 rustigant- denen, die de Godsdienst meer dan de Staat-
 woord. kunde uitlevert, de klaagers wyzende op het
 Verbond, dat hy met den Vorst der Vorsten
 hadt aangegaan (t): 't zy dat hy waarlyk nog
 weinig staats maakte op eenig uitheemsch
 Verbond, of dat hy niet raadzaam hield aan
 't gemeen van zyne oogmerken kennis te gee-
 ven. Ook bespeurde men, dat zyne redenen
 regt geschikt waren, om de luiden, in dee-
 zen tyd van benaauwdheid, met hoope en
 moed, te vervullen.

XVII. Alva, ondertusfchen, onderrigt van de ver-
 Alva stelt legenschap, waarin 's Prinzen aanhang in Hol-
 allerlei land zig bevondt, felde al zyne behendig-
 middelen heid in 't werk, om de Steden wederom tot
 in 't werk, zig te lokken. In Hooimaand, hadt hy, in
 om de af- de Steden, die hem waren toegedaan, met
 gevallen' naame, te Amsterdarn en te Middelburg, o-
 Steden te penlyk doen afkondigen, dat elk, die 's Prin-
 herwin- nen. zen zyde nog tegenwoordig verliet, genade,
 doch elk, die hem bleef aanhangen, de uiter-
 ste verdelging te wagten hadt (u). Ook
 liet hy geene middelen onbeproefd, om by-
 zondere Steden, door vriendelyk fchryven
 van hem en van fommige uitgeweecken' bur-
 gers, te winnen (v): waarin de Regeering
 van Amsterdarn hem, boven anderen, behulp-
 zaam was, zyne Brieven, van de haaren ver-
 zeld,

(t) BOR VI. Boek, bl. 328 [446].

(u) BOR VI. Boek, bl. 327 [445].

(v) BOR VI. Boek, bl. 348 [472].

zeld, aan verscheiden' Steden afzende (w). FILIPs III 1573.
 De Graaf van Bosfu zocht den Slotvoogd van Medenblik, Kornelis van Ryswyk, te bewegen, om het Slot en de Stad, binnen welke, in Slagtmaand des voorleeden jaars, een hevige twist, tusfchen de Burgers en 't Krygsvolk, geweest was (x), aan hem te leveren. Doch Ryswyk was hier te eerlyk toe. De Heer van Billy poogde zig, in Oogstmaand, ook van Enkhuizen meester te maaken, by verasfing; maar zyn voorneemen was uitgelekt en te niet geloopen (y). De afkeer van Alva's Regeering, voor wiens Raad der Beroerten, omtrent deezen tyd, wel vyftienduizend zaaken, onafgedaan, hingen (z), was zo diep geworteld in de herten der Landzaaten, dat men, hoe groot 's Lands nood ook zyn mogt, zyne beloften in den wind floeg, en zig verhardde tegen zyne bedreigingen. Ook gaf het den volke wederom een weinig Geertruidenberg ingenomen door 's Prinfea's Volk.
 moeds, dat de Heer van Poyet, op den agt-entwintigften van Oogstmaand, Geertruidenberg, by verrasfing, innam. De Spaansche Hopman Draak vloodt, uit een agtervenfter zyner wooninge, met zo veel spoeds, dat hy 't geld, welk hy der bezettinge tellen zou, op de tafel leggen liet. Hier werdt een Priester doorftecken, en een Minderbroeder opgehangen. Tot Overfte der Vesting stelde de Prins Jeronimus Tseeraarts, die, naderhand, het brecken der beelden beletten willende, Tseeraarts komt om.
 door

(w) BOR VI. Boek, bl. 318 [434].

(x) BOR VI. Boek, bl. 303 [415].

(y) BOR VI. Boek, bl. 330 [449].

(z) VIOLIUS ad HOPPER. Epist. CLXIII. p. 677.

FILIPS III door 't Krygsvolk, in eenen oploop, werdt
1573. omgebragt: 't welk den handdaadigen het lee-
 ven, en het Vendel, daar zy onder behoorden, de eer gekost heeft (*a*).

XVIII. Doch de overwinning der Nasfauschen, vier dagen na 't opbreeken van 't beleg van Alkmaar, op de Zuiderzee, behaald, gaf 's Prinzen zaaken, in Holland, eene veel betere gedaante. Bosfu hadt, deezen zomer, te Amsterdam, eene Vloot doen uitrusten van agttien schepen, bemand met dertienhonderdentwaalf koppen, welker soldy en mondkost, op twintigduizend zeshonderd twee-ennegentig guldens en tien stuivers, ter maand, berekend was. Met deeze Vloot, meende men het Noorderkwartier onder te brengen. De Heer van Billy zou 'er eenige schepen byvoegen, die, in Friesland en te Groningen, werden gereed gemaakt; doch zo veel leden van eenen zwaaren storm, omtrent den twintigsten van Oogstmaand, dat zy agterblyven moesten (*b*). Bosfus Vloot, over welke hy zelf, als Admiraal, en Boshuizen, als Luitenant-Admiraal, gebodt, liep uit, op den twaalfden van Herfstmaand, en geraakte over de wrakken, die Sonoi in 't Y hadt doen zinken, en welken men meende, met den jongsten storm, verdreeven te zyn. Toen werden de schansen, in Waterland, bemagtigd, waarvan wy, te vooren (*c*), gewaagd hebben. In 't Noorderkwartier, bevondt men zig in groote verlegenheid. De Westfriesche
 sche-

(*a*) BOR VI. *Boek*, bl. 426 [457].

(*b*) BOR VI. *Boek*, bl. 331 [450].

(*c*) Bl. 442.

ſchepen weeken agterwaards, tot aan en over 't Pampus; en men bragt, te Hoorn en te Enkhuizen, nog eenige ſchepen in zee, zo dat de Naſaufche Vloot omtrent vierentwintig zeilen ſterk werdt. Bosfu vermeederde de zyne tot omtrent dertig, en kwam den vyfden van Wynmaand, over 't Pampus, om de Weſtſriefche ſchepen, over welken *Kornelis Dirkszoon* van Monnikendam, als Admiraal, geboodt, op te zoeken. De Naſaufchen zогten de vyandelyke ſchepen aan boord te klampen; doch Bosfu poogde hen te ontwyken, zig verlaatende op de kragt van zyn geſchut, dat verder droeg; en op de bezeildheid zyner ſchepen. 't Liep aan tot den elfden, eer men regt handgemeen raakte. Toen hegte de Admiraal Dirkszoon en drie andere ſchepen zig aan 't ſchip van Bosfu, voerende den naam van *Inquiſitie*, en dreeven, met hetzelfde, al vegtende, agter de Nek, by Wydenefe; daar de Inquiſitie aan den grond raakte. Een groot en vyf kleine Koningsſchepen waren, ondertuſſchen, bemagtigd: de overigen, onder Jan Simonszoon Rol, tot over 't Pampus, te rug gejaagd. Met Bosfu werdt, den gantſchen nacht door, vinnig gevogten. Des morgens, met de ſchemering, ſprong *Jan Haring* van Hoorn over in Bosfus ſchip, klauterde by de takels op, en rukte de vlag van de ſteng; doch werdt, in 't nederdaalen, in zyne borst geſchooten, dat hy 't beſtierf. Omtrent den middag, beſloot Bosfu, zyn Krygsvolk, op veertien of vyftien man na verlooren hebbende, zig by verdrag, op te geeven, bedingende 't lyf voor de zynen,

PHILIPS III
1573.

Koen-
heid van
Jan Ha-
ring.

Bosfu
wordt o-
verwou-
nen en
gevan-
gen.

FILIPS III voor zig zelve, daarenboven, eene Graaf-
 1573. lyke gevangenis. 't Verdrag werdt, daarna,
 Beginfel van de Noorderkwartier; die, eenige maan-
 Vergadering der den geleeden, by raade van den Prinse van
 Gekommitteerde Raaden in Westfriesland en 't Oranje, hadden vastgesteld, eene gewoonly-
 Westfriesland en 't Noorderkwartier genoemd is, en
 Noor-derkwartier. der Gekommitteerde Raaden van Westfries-
 land en 't Noorderkwartier genoemd is, en
 nog te Hoorn zit (d). Bosfu werdt, in dee-
 ze zelfde Stad, in 't Weeshuis, gevangen ge-
 zet; daar hy wel drie jaaren zat: de andere
 gevangenen, ruim driehonderd sterk, wer-
 den, daar, en gedeeltelyk te Enkhuizen ge-
 plaatst. Veelen werden, tegen gevangenen,
 die by den vyand zaten, uitgewisfeld; en
 raakten, by deze gelegenheid, Burgemeester
 Kies en andere Haarlemsche gevangenen vry
 (e). Na deeze overwinning ter zee, begon
 het scheepsvolk, in 't Noorderkwartier, we-
 derom om betaaling te roepen, en aan 't mui-
 ten te slaan: en 't liet zig niet stillen, voor
 men den Admiraal en de Krygskommisfariſen
 in verzekering genomen, en zo lang bewaard
 hadt, tot dat den muiteren drie maanden vol-
 daan waren (f).

Muitery
 aldaar.

XIX. De vreugde over 't vangen van Bosfu werdt,
 Leiden eerlang, een weinig gemaatigd, doordien de
 belegerd. Heer van Aldegonde het ongeluk hadt van
 den

(d) VELIUS Hoorn, bl. 373.

(e) BOR VI. Boek, bl. 334 enz. [455 enz.] HOOFD VIII. Boek,
 bl. 338.

(f) BOR IV. Boek, bl. 348 [472]z

den vyand in handen te vallen. Don Fredrik was, na 't opbrecken van 't beleg van Alkmaar, op den dertigften van Wynmaand, voor Leiden gekomen, om welke Stad men, onlangs, 't geboomte omgehouden, en Kloosters en Huizen verbrand hadt, op dat 'er de vyand niet in nestelen zou. Voorts, lag 'er agthonderd of negenhonderd man, onder den Heere van Poyet, in bezetting (g).

FILIPSIII
1573.

De Spanjaarden maakten zig, op den togt naar Leiden, meester van den Haage: waar uit de Ingezetenen, meest allen, naar Delft gevlugt waren. Toen namenze de sterke schans te Maaslandsfluis in, en hier viel hun de Heer van Aldegonde, thans Bevelhebber over Delft, Rotterdam en Schiedam, in handen (h). Hy werdt, te Utrecht, op 't Slot Vredenburg, bewaard; doch beter gehandeld, dan men in 't eerst verwagt hadt, hebbende den Prins, aan Sonoï, bevolen, zig, omtrent den Graave van Bosfu, zo te gedraagen, als de vyand zig, omtrent den Heere van Aldegonde, gedraagen zou. Leiden was slegt van mondbehoefsten voorzien. Don Fredrik, zyn volk willende spaaren, lei liet, derhalve, toe, op het bedwingen der Stede, door uithongering (i).

Den Haage ingenomen. Ook Maaslandsfluis. Aldegonde gevangen.

De Hertog van Alva bevond zig, ten tyde van 't uitrusten der Vloote onder Bosfu te Amsterdam. Hy was, in deeze Stad, reeds in merkelyke veragting geraakt, doordien hyze, tegen den zin der Burgerye, niet vreemde

XX.
Alva wykt heimelyk uit Amsterdam, zonder zyne schulden

(g) BOR VI. Boek, bl. 329 [483].

(h) VIGLIUS ad HOPFER. Epist. CCXV. p. 778.

(i) BOR VI. Boek, bl. 348 [472].

FILIP III 1573. de bezetting, hadt willen bezwaaren: ook hadt hy zig daar diep in schulden gesteken, zonder, schoon des vermaand, van betaalen te willen weeten. Nu vreesde hy voor eenen oploop, waarom hy besloot, heimelyk, de Stad te ruimen. Enspoedde hy zig te meer, om dat hy berigt ontvangen hadt, dat de Koning hem eenen Opvolger hadt toegeschikt, die reeds op komenden wege was (*k*). Hebbende dan met de trompet doen uitblaazen, dat elk, die iets van hem te vorderen hadt, des anderendaags, om geld komen kon, vertrok hy, 's nagts te vooren, zonder last te laten, om zyne schulden te voldoen: 't welk verscheiden' luiden van middelen, die meer dan het hunne by hem hadden opgezct, in zo zwaar eene behoefte dompelde, dat vrouwen kinderen, zouden zy eten, om eene arme daghuur, moesten gaan werken. De Hertog vertrok van Amsterdam op Utrecht, en keerde, eerlang, naar Brabant (*l*).

Hy zoekt, vergeefs, geld by de gemeene Staaten. Hier hadt hy, al in Herfstmaand, de algemeene Staaten beschreeven, om hen te bewegen, tot het opbrengen van twee miljoenen in 't jaar; waartoe zy niet verstaan konden. Ook hadden de Staaten van Holland hun, in eenen gedrukten Brief (*m*), vermaand „den dwingeland, met geen geld, „ te styven, noch, hierdoor, hunner Landschrijften „ luiden en hun eigen bederf te bewerken. „ Liever behoordenze hun de hand te bieden: waartoe zy naauwlyks het vierdedeel „ van

(*k*) VIGLIJ Comment. p. 317.

(*l*) HOOFD VIII. Boek. bl. 339.

(*m*) By BOR VI. Boek, bl. 338 [459].

„ van 't gene hun nu afgeëischt werdt be- FILIPSIII
 „ hoefden te besteeden, wanneer het Vader- 1573.
 „ land haast in rust en in den voorigen wel-
 „ stand hersteld zou zyn,“ Ten zelfden tyde,
 kwam, op den naam van den Prinse en van
 de Staaten van Holland en Zceland, een wyd-
 lustig smeekfschrift aan den Koning in 't licht
 (n), waarin Alvas geweldnaaryen, met lee-
 vendige verwen, werden afgemaald; en de Ko-
 ning verzogt, dezelve te willen stuiten, en
 het vreemd Krygsvolk te doen vertrekken.
 In 't slot, werden alle Christen Mogendhe-
 den gebeden, om getuigenis te willen geeven
 van de trouwe en gehoorzaamheid der Land-
 zaaten, en te wege te willen brengen, dat dit
 Vertoog tot 's Konings kennis komen mogt,
 zonder verdonkerd te worden, gelyk voor-
 heen, meermaalen, plag te geschieden. Zul-
 ke geschriften, schoon 'er geen besluit, by de
 algemeene Staaten of by den Koning, op ge-
 nomen werdt, waren egter van dienst, om 't
 volk verder afkeerig te maaken van de Spaan-
 sche Regeeringe, en te doen haaken naar de
 vryheid, die hun, van 's Prinse wege, be-
 loofd werdt.

't Verdriet, dat Alva hiervan gevoelde, XXI.
 werdt vermeerderd, door de spytige tyding, Alvas
 die hy, ten deezen zelfden tyde, uit Duitsch- Buskruid
 land, kreeg. Vyftigduizend ponden Bus- verbrand.
 kruids, welken hy van daar verwachtte, wa-
 ren, op bevel der Hertogen Joan Kazimir en
 Christoffel, Zoonen van den Paltsgraaf, Fre-
 drik den III, die met den Prinse van Oranje

(n) Zie het by BOR VI. Boek, bl. 342 [464].

VER-

FILIPS III 1573. verbonden was, op de heide, ontladen, en aan brand gesteken: welk stuk, daarna, door deze Vorsten, in openbaaren druk, verdedigd

Hywordt van 't bewind ontlaagen. werdt (o). Zo veele rampen, op elkanderen komende, maakten Alva, eindelyk, wars van 't bewind: en deeden hem, al voor eenigen tyd, onder voorwendel van zwakheid en hoogen ouderdom, aanhouden om zyn ontslag.

Don Louis de Requesens komt, als Landvoogd, herwaards. Philips vatte hem by 't woord, en, te vooren reeds, DON LOUIS DE REQUESENS en CUNINGA, Groot-Kommandeur van Kastilie en Stedehouder van Milaan, tot algemeen Landvoogd, in Alvas plaats, benoemd hebbende, deedt hy dien, in alleryl, herwaards vertrekken. Midlerwyl, hadt Hopperus, in eenen Brief, zyne goede hoedanigheden gepreezen (p): 't welk hier verspreid werdt, om 't volk, met een gunstig vooroordeel hem aangaande, in te neemen. De Landvoogd kwam, op den zeventienden van Slagtmaand, te Brusfel, alwaar hy, met groot betoog van blydschap, werdt ingehaald. Hy bragt brieven mede aan de Staaten der byzondere Landschappen, by welken de Koning hem tot Landvoogd aanfelde: zelf voegde hy hier andere brieven by, waarin hy zig breed uitliet, over zyne agting voor 's Lands Staaten, en over zyne zugt tot de gemeene welvaart (q). De Hertog van Alva, die zynen Opvolger, op de grenzen, was gaar

Alva zoekt hem

(o) BOR VI. Boek, bl. 349 [472].
 (p) BOR VII. Boek, bl. 3 [47^u]. Vide & VIGLIU Epist. Sec.
 lecti, Ep. CLXXIV. p. 399.
 (q) BOR VII. Boek, bl. 2 [477].

DON LOUIS DE REQUESENS
Groot Comandor van Castilien.
Gouverneur der Nederlanden.
GESTORVEN DEN 5 MAART
MDLXXVI.

gaan ontmoeten, maakte terftond zyn werk, om 's Lands zaaken, zo als hyze inzag, voor hem open te leggen, hem zoekende te be- weegen, om in dezelfde maatregels te treden, die men, tot hiertoe, gevolgd hadt. Ten deezen einde, deedt hy hem geduurig verzellen van zynen Zoon, Don Fredrik, en van Vargas, Roda en Albernot: zo dat naauwlyks iemand, behalve deezen, gelegenheid hadt, om den Landvoogd te onderhouden. Men gaf hem, in verscheiden' heimelyke gesprekken, eene haatelyke beschryving van 's Konings Amptenaars in Nederland: wier sommigen van onervaarenheid, anderen van ontrouw verdagt gemaakt werden. 't Volk in 't algemeen werdt hem als kettersch of wederspannig afgemaald. En nademaal de Hertog oordeelde, dat de tegenwoordige oorlog, door 't vorderen des tienden Pennings, veroorzaakt was, deedt hy zyn best, om Requens in te boezemen, dat de Staaten allen in deeze belasting bewilligd hadden: waaruit volgde, dat zy zelve, niet de Hertog, de schuld hadden van de beroerten, die 'er uit waren ontstaan. Voorts gaf hy zynen Opvolger te kennen, dat hy, by 't aanvaarden der Landvoogdye, groote gebreken in de Regtsocfening bespeurd hebbende, en dezelve niet wetende te herstellen door de Nederlandsche Regters, zig van Spanjaards hadt bediend: 't welk hem, ten onregte, by 't volk, in den haat gebragt hadt (r).

Alva verschoof, ondertusfchen, het over-
 draa- draagt

(r) VIGLIU Comment. p. 317.

FILIPS III draagen der Landvoogdye, van dag tog dag, **1573.** 't welk sommigen byna deedt vreezen, dat hy met deezen Landvoogd handelen zou, als met den Hertoge van Medina Celi (s). Eindelyk, den Raad van Staate, die nu slegts uit Aarschot, Barlaimont en Viglius bestondt (2), op den negenentwintigften van Slagtmaand, hebbende byeen geroepen, droeg hy 't bewind van Krygs- en Regeeringszaaken aan Requens over (t). Hy bleef egter nog te Brusfel, tot over 't midden van Wintermaand, niet zonder eenig misnoegen des nieuwen Landvoogds (u), begeevende, in dien tussehentyd, verscheiden openstaande Ampten: de dagtekening der lastbrieven tot dezelve vervroegende, tot voor den tyd, dat hy 't bewind hadt afgeftaan. Men meende, dat de Raad der Beroerten nu ook afgeschafft zou zyn geworden; doch Alva bewoog zynen Opvolger, om dien in stand te houden. Ook nam 'er Vargas zyne voorige plaats wederom in, en de Raad bleef in bedryf, zelfs na dat Vargas, een' dag na Alva, naar Spanje ver trokken was.

Zyn ver- Alva verreide op den agttienden van Win-
trek, af- termaand, verzeld van Don Fredrik, die 't
beelding beleg van Leiden aan Baldes vertrouwd hadt
en dood. (y), en begeleid van vyf Kornetten paarden.

Hy

(s) VIGLIUS ad HOPPER. Epist. CCXVI. p. 779.

(t) VIGLI Comment. p. 318.

(u) VIGLIUS ad HOPPER. Epist. CCXVII. p. 782.

(y) VIGLI Comment p. 331. VIGLIUS ad HOPPER. Epist. CCXIX. p. 785.

(2) Noirkarnes, die 'er ook een Lid van was, hadt, na Bosfus gevangenis, 't bewind over den oorlog in Holland gekreegen, en bevondt zig thans aldaar. VIGLIUS ad HOPPER. Epist. CCXV. p. 777.

FERDINANDUS ALVARES VAN TOLEDO,
Hertoch van Alva etc.
Gouverneur Generael der Nederlanden.

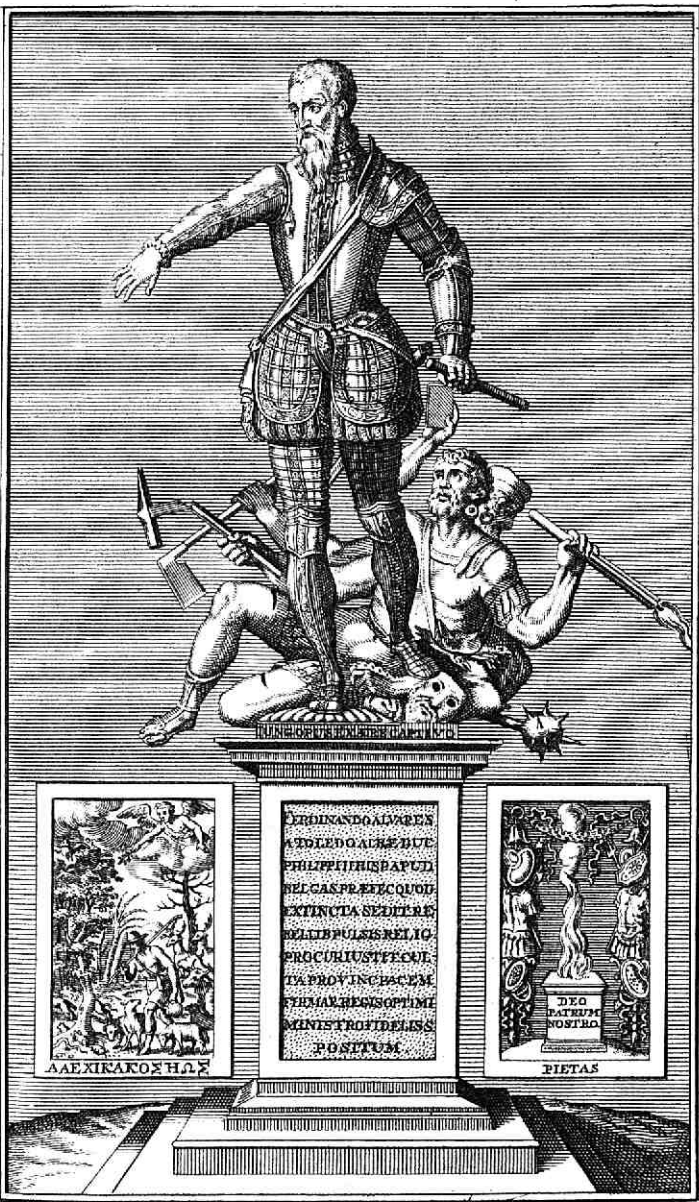
Hy nam zynen weg te lande, door Lotharingen, Bourgondie, Savoye en Lombardye, tot Genua toe, vanwaar hy, te water, in Spanje kwam. De Koning ontving hem gunstiger dan men verwacht, en, in 't eerst, hier verspreid hadt (w): en schoon hy, eerlang, ter oorzaake van een Huwelyk, door Don Fredrik, op zynen raad, tegen den zin van Filips, aangegaan, in 's Konings ongenade viel, en te Uzeda gevangen gezet werdt; stelde Filips hem, na de dood des Konings van Portugal, niet slegts in vryheid, maar gaf hem het bewind over 't Leger, dat naar Portugal gezonden werdt, om Filips van de Portugeesche Kroon te verzekeren, waartoe de Hertog veel geholpen heeft. Hy is, in 't jaar 1582, den twaalfden van Wintermaand, in hoogen ouderdom, te Lisbon, overleeden (x). Zyne vrienden en vyanden zyn 't eens, dat hy een doorsleepen en geoeffend Krygsmann geweest is; doch dat zyne trotsheid en kleinagting voor anderen en zyne maatlooze strengheid, die dikwils naar wreedheid zweemde, den Koning, wiens gezag hy, hier te Lande, in top zocht te vyzelen, meer schaade dan voordeel gedaan heeft (y). Men geeft hem na, dat hy zig, op de reize uit Nederland, by Graave Lodewyk van Koningstein, Oranjes Oom van Moeders zyde, beroemd zou hebben, gedu-

ren-

(w) VIGLIUS *ad HOPPER*. Epist. CCXXVII. p. 799. Epist. CCXXXVI. p. 818.

(x) STRADA *Dec. I. Libr. VII.* p. 428. *METEREN IV. Bost.* f. 85, 87.

(y) BURGUND. *Libr. III. n. 278.* VIGLIUS *ad HOPPER*. Ep. CCVIII. p. 764. Epist. CCXXIX. p. 802.

FERDINANDO AVAREN
 ATQ; LEONARDO BUC
 PHILIPPO HISPA; CUI
 NEL GASPRETE QUOD
 EXTINGUA SEDERE
 BELLE PULSIS RELIC
 PROCURIUS TTE COL
 TA PROVINCIA EM
 FIRMAL REGIS OPTIMI
 MINISTROS FIDELISS
 POSTUM

 ΑΛΕΞΙΣ ΚΑΚΟΧΗΛΟΣ

 DEO PATRIUM
 NOSTRO
 PIETAS

J. Punt fecit.

FILIPSIIL
1573.

rende zyn bewind over deeze Landen, welk maar ruim zes jaaren geduurd hadt, agttien-duizendzeschouderd menfchen, om 't geloof en om weêrspannigheid, te hebben doen ombrengen (z). Doch sommigen hebben Vargas de meeste fchuld gegeven van de wreedheden, hier, tegen de ketters, gepleegd, en Alva, niet flegts als voorzigtig, maar zelfs als zagmoedig befchreeven (a): hoewel men zou mogen agten, dat in zulk eene befchryving meer hoofche welleevendheid of vleijery dan opregtheid doorfteekt.

XXII.
Staat des
Lands.

De uieuwe Landvoogd vondt, by 't aanvaarden van 't bewind, 's Lands zaaken in de uiterfte verwarring. Hy vondt het Krygsvolk onbetaald, 's Lands gemeene fchatkist ledig tot den bodem toe, en 's Lands Staaten, ziende, waartoe 't geld befteedt werdt, ongenegen, omze behoorlyk te vullen. 't Kwam zelfs zo fchaars met 's Lands penningen om, dat de Amptenaars, eenen geruimen tyd herwaards, onbetaald waren gebleeven, en Viglius aan Hopperus fchreef, niet te weeten, waaruit de wedde des Landvoogds betaald zou worden (b). Van de verbeurdverklaaring, die men den Koning diets gemaakt hadt, genoeg te zullen opbrengen, om daarmede den oorlog te kunnen voeren (c), kwam weinig, ter oorzaake van de lasten, op de vaste goederen fttaande, en doordien de
roe-

(z) REYD I. Boek, bl. 10. BOR VI. Boek, bl. 349 [474].

(a) VIGLIUS Epist. Select. Ep. CLXXIV. p. 399. VIGLIUS ad HOPPER. Epist. XLVI. p. 451.

(b) VIGLIUS ad HOPPER. Epist. CCXIII. p. 773.

(c) VIGLIUS ad HOPPER. Epist. CCXXII. p. 793.

roerenden den regter onttonkerd en ten Lande uit gevoerd werden. In zulk eene schaarsheid van penningen, hadt Requesens den oorlog op den hals, tegen Holland en Zeeland, daar hy de Nasauschen schier meester te water vondt, en de meeste Steden in hunne magt. In Holland, hielden Haarlem en Amsterdam voor den Koning, waardoor de gemenschap tusfchen Zuid- en Noordholland afgefneeden was. Ook was hier Leiden belegerd; doch 't vyandelyk heir was, voor Haarlem, zo zeer gedund, en zo slegt van voorraad voorzien, dat men naauwlyks meer doen kon, dan de toegangen bezetten, zonder de Stad vinniger te kunnen aantasten. De meeste Zeeuwfche Steden hielden 's Prinfsen zyde, die Middelburg, sedert eenige maanden, hadt doen belegeren (d).

Zo stonden 's Lands zaaken, in den aanvang des jaars 1574, toen Requesens 't ontzet van Middelburg ondernam, ten welken einde, hy zelf naar Antwerpen trok, om 't uitrusten eener magtige Vloote, reeds te voeren, op Alvas last, byeen gebragt (e), in persoon te bezorgen. Oranje, daarentegen, begaf zig naar Vlisfingen, daar hy de Hollandfche en Zeeuwfche zeemagt, vierenzestig zeilen sterk, onder den Admiraal Lodewyk van Boifot, verzamelde. Requesens verdeelde zyne vloot. Dertig zwaare fchepen, onder Sanchio d' Avila, moesten, langs de Honte, naar Walcheren, zeilen, en zeventig

PHILIP III
1573.

XXIII.
Requesens
ouderneemt
Middelburg
te ontzetten.

1574.

Spraak.

(d) BOEK VI. Boek, bl. 3 [478].

(e) LANGUETI Epist. Libr. I. Ep. CXIX. p. 229.

FILIPS III Smakzeilen, van Bergen op Zoom, de Schelde afkomen. Over deezen, hadt de Heer van
 1574. Glimes, in naam, Romero, inderdaad, het opperbewind. D' Avila en Glimes gingen
 Slag by beide, in 't laatst van Louwmaand, t'zeil.
 Reimers- Glimes trof, voor Reimerswaale, de Nas-
 waale. faufche Vloot aan, met eenen gunstigen Noordwesten-wind op hem afkomende. Romero dreef tegen hem door, dat men den fryd behoorde aan te vangen; daar hy beweerd hadt, dat zulks, midts men laveeren moest en 't nagety hadt, met alle regels van waterkryg, freedt. De Nasfaufchen hadden zig boven op de schepen geplaatst, en vielen, na 't overwaaijen van eene vlugt vyandelyke kogels, terstond aan 't enteren. Tien Konings-schepen werden, in een oogenblik, aan boord geklampt. Ook sprongen de Spaanschen over in Boisots Kog, tot zestig in getale, welken hy, met buskruid, in de lugt deedt vliegen. Romero stondt op 't punt om over te stappen, toen dit lot den zynen trof. Hy treedt dan te rug, maakt meer zeil, wykt af, en zet het op 't Eiland Thoolen aan; daar hy en zyn volk zig, met de boot of met zwemmen, bergden. Glimes, aan den grond geraakt, en zig dapperlyk verdedigende, werdt, met twee schooten, geveld. Zyn schip verbrandde. Agt anderen werden veroverd by de Nasfaufchen (*f*), die al 't volk over boord smecten, de schepen en 't geschut, te Veere en te Vlisfingen, bragten. Tusfchen de laatstgemelde Stad en ter Neuze, vertoonden zig,
 mid

(*f*) VIGLIUS ad HOPPER. Epist. CXCII. p. 729.

midlerwyl, de Spaanfche fchepen, onder d'A-^{Philip II.}vila. De Prins, die binnen Vlisfingen was, ^{1574.}vondt zig, op 't ontvangen der maare hiervan, niet weinig verlegen, alzo hy byna geene fchepen by der hand had. Doch 's vyands misflag, die 't gety, voor Breskens, verlag, redde hem uit zyne bekommering. Kort hierna, kwam de tyding vande neerlaag der Spaanfchen op de Schelde, die d'Avila bewoog, het anker te ligten, en naar Antwerpen te rug te keeren.

't Ontzet van Middelburg dus gemist zyn-^{Middel-}de, zegt Mondragon, die, binnen deeze ^{burg}Stadt, daar men groot gebrek aan mondbe-^{geeft zig}hoefden hadt (3), geboodt, tot handeling te ^{over.}komen. Oranje weigerde eerst, de Stad en Arnemuiden, anders dan op genade en ongenade, te ontvangen (g). Doch Mondragon hebbende verklaard, dat hy Middelburg liever op twintig plaatfen aan brand fteeken, en zig, met de zynen, in eenen uitval, dood vegten zou; vondt de Prins geraaden te buigen. 't Verdrag werdt, den agttienden van Sprokkelmaand, getroffen, op deeze voorwaarden: „Mondragon en zyn volk hadden

„Wal.
(g) Regist ten Raede van Middelb. van XIIJ. XV. XVIIJ. XVIIJ
XX, Febr. 1563 [1574]

(3) In Wintermaand te vooren, hadt de Wethouderfchap reeds befcoten, Lynzaad te koopen, tegen agt fchellingen de zak, en aan de bakkers te leveren, om met het meel gemengd te worden. Wat laater, werden ook de Kappers en gezouten Limoenen, voor Stads rekening opgekogt, en onder 't gemeen verdeeld. *Regist. ten Raede van Middelb. van XIX Decemb. 1573. en XII January 1573 [1574].* Zie ook VIGLIUS *ad HORPERUM Epist. CXCIII. p. 732.*

FILIPSIJ
1574.

„Walcheren te ruimen, met hun geweer en
„pakkaadje; mids hy, op zyne eer, beoef-
„de, binnen twee maanden, te rug te zul-
„len keeren in 's Prinse handen, of Alde-
„gunde, de Ryk en nog drie anderen, op
„vrye voeten, te doen stellen.” Met de Bur-
„gemeesters kwam de Prins overeen, dat elk,
„die den Prinse van 's Konings wege zwee-
„ren wilde, lyf, goed en voorregten behou-
„den zou; doch onder hen, die den eed
„weigerden, zou de Prins tien Pesoonen
„mogen kiezen, om in hegtenis te blyven,
„tot dat zy de vryheid van een gelyk getal
„van gevangenen, te Haarlem, zouden be-
„zorgd hebben. De overigen mogten, met
„het hunne, vertrekken. Tot bezetting zou
„de Stad eenige Burgers van Zierikzee, Vlis-
„singen en Veere moeten inneemen; welke
„Steden de Prins ook met nieuwe voorreg-
„ten zou mogen voorzien, schoon die van
„Middelburg hunnen Koophandel en andere
„vryheden zouden blyven behouden, zo ver
„'t gebied der Stad zig strekte. Voorts, moest
„de Stad den Prinse driemaalhonderd duizend
„guldens opbrengen, en daarna ook, met de
„andere Steden, draagen, in de kosten van
„dien kryg. De Geestelyken mogten alleen
„het hun gewaad vertrekken. Wegens hun-
„ne goederen zou de Prins, naar billykheid,
„orde stellen (b).”

Vlis-
gen, Vec-
re en Ar-
nemui-
den met
verschei-
Na het treffen van dit Verdrag, ging de
bezetting s'cheep, op den eenentwintigsten,
wordende te ter Neuze aan land gezet. De Prins
scholdt

(b) Capitulatie van Middelb. in dato XIX Febr. 1574. M. S.

scholdt der Stad, federt, twee tonnen schats **FILIPS III**
 kwyt van de drie (i). Men kwam, terstond **1574.**
 hierna, overeen met eenige Koopluiden, die **den'**
 der Stad dertigduizend guldens opfchooten, **Voorreg-**
 welke den Thefaurier, *Adriaan Manmaaker*, **ten be-**
 geteld werden. Nog dertigduizend guldens be- **schon-**
 loofde men, in twee reizen, te zullen voldoen, **ken.**
 en, wegens de overige veertigduizend gul-
 dens, hoopte men nog kwytschelding te
 verwerven van den Prinsē (k); zonder dat
 my, wegens 't gevolg hiervan, iet gebleeken
 is. De gantsche Burgery hadt, midlerwyl, op
 den derden van Grasmaand, den eed van ge-
 trouwheid gedaan aan den Prinsē (l). Doch
 alzo zyne Doorlugtigheid, eerlang, Vlisfin-
 gen en Veere verklaarde voor vrye Graaf-
 lyke Steden, die, zo wel als de andere Zeeuw-
 sche Steden, op de Staatsvergaaderingen, zou-
 den moeten beschreeven worden; dezelve,
 daarenboven, beschenkende met het Regts-
 gebied over een aanzienlyk gedeelte van Wal-
 cheren, dat, tot hiertoe, onder 't Regtsge-
 bied van Middelburg, behoord hadt (m): en
 alzo hy, ten zelfden tyde, Arnemuiden, een
 Dorp onder Middelburg staande, tot eene
 Stad verhief, Nieuwkerke en Mortiere van
 het zelve afhankelijk verklaarende (n), heeft
 hy de gunst der Middelburgsche Regeeringe
 nooit

Misnoe-
gen van
Middel-
burghier-
over.

(i) BOR VII. Boek, bl. 4 [479 'enz.] METELEN V. Boek,
 f. 87 versf. 88, 89.

(k) Regist. ten Raede van Middelb. van XXIV. Maart 1573
 [1574]

(l) Regist. ten Raede 3 April 1573 [1574]. f. 169 versf.

(m) BOXHORN op REIGERSB. I. Deel, bl. 195, 228.

(n) BOXHORN op REIGERSB. II. Deel, bl. 557. METELEN
 V. Boek, f. 89 versf.

FILIPSI nooit regt kunnen winnen. Welke gevolgen
 1574. het misnoegen, hierover opgevat, gehad heb-
 be, staat ons, hierna, te melden.

Mondragon hadt, midlerwyl, niet dan met veel moeite, de vryheid van de Ryk verworven. Aldegonde bleef nog wel agt maanden in hegtenis. De Landvoogd slaakte hem niet voor dat de Ryk de koenheid gehad hadt van Mondragon, ten Hove, om 't voltrekken zyn'er belofte, te komen maanen (o).

XXIV.
 Oranjes
 aanslag
 op Ant-
 werpen
 mislukt.

De Prins, nu verre meester ter zee, smeedde, kort na 't overgaan van Middelburg, eenen aanslag, op Antwerpen, waartoe de Zeeuwfche Vloot gebruikt zou worden. Doch zyne Doorlugtigheid hieldt ook heimelyk verftand, met zekeren *Jan Alonso*, Soldaat van 't Kasteel, welk hy den Prinsfe leveren zou, om twintigduizend Dukaaten. *Jan de Vos* en *Pieter-Torqueau* waren, bedektelyk, in de Stad gekomen, met schriftelyken last van den Prinsfe, om den aanslag, die den vyfden van Lentemaand voortgaan moest, te vorderen. Vier- of vyfhonderd rappe soldaaten, meest wilde Geuzen, uit het Woud van Ypere, waren reeds ter poorten in gesloopen, en zouden, in de Stad, van wapenen worden voorzien. Doch de toeleg werdt, pas voor de uitvoering, ontdekt, Alonso en andere medepligtigen gevat, en ter dood gebragt. De Vos, Torqueau en de meeste soldaaten waren 't, door de vlugt, ontkomen (p). By de Nasfauschen broeiden, ten deczen tyde, dierge-lyke

(o) HOOFD IX. Boek, bl. 350, 397.

(p) BOEK VII. Boek, bl. 7 [483].

lyke aanlaagen op verscheiden' andere Steden, waarvan ons geen byzonder berigt voorgekomen is (q). FILIPSI
1574.

Doch de Koningschen zaten ook niet stil. Zy zогten, door eenige uitgeweecken' burgers, die heimelyk verstand in Gouda hielden, deeze Stad te bemagtigen. *Jan Hei* die zig te Utrecht bevondt, en eenige anderen dreeven deezen handel, met eenige Gemagtigden van Noirkarmes, die, ten deezen tyde, van wege der Spaanschen, 't Stadhouderfchap over Holland en Utrecht, in Bosfus plaatse, waarnam. In de Stad, hadt men omtrent twintig Roomschegezinden ingewikkeld in den aanslag. Een derzelven, eertyds Stads Slotenmaaker, hadt nog onder zig de sleutels van 't Vlamings poortje, door welk men de Spanjaards zou inlaaten: of zo dit niet gelukte, zou men een toegemetfeld gat in den doeletooren openen; waardoor men hen, over de gracht, binnen helpen zou. De nagt na den vyfden van Sprokkelmaand was tot de uitvoering bestemd. Doch op den derden, kwam Jongheer Albrecht van Egmond, met honderden vyftig knegten, binnen Gouda, waaruit vermoeden rees in de famenspanners, dat hun toeleg ontdekt was. De Schoonzoon van Jan Hei, *Adriaan Pieterszoon*, schreef dit over naar Utrecht; doch de boer, die den brief brengen zou, werdt betrapt: en daarna ook *Adriaan Pieterszoon* en verscheiden' anderen. Hy en nog eenigen werden onthalsd en gevierendeeld; anderen, om hunner jongheids wille, ver-

(q) VIGLIUS ad HOPPER. Epist. CXIII. p. 732.

FILIPs III
1574.

XXV.
De Prins
zoekt
zig, met
Engel-
land, en
daarna,
met
Frank-
ryk, te
verbin-
den.

verfchoond (r): onder welke laaften, zekere *Reinier Dirkszoon* zal geweest zyn, wiens Moeder ik vind, dat, in Wynmaand, by zyne Doorlugtigheid, om vergiffenis voor hem, heeft aangehouden (s).

Midlerwyl, hadt Oranje, genegen, om den oorlog, door onderneemingen van meerderen nadruk, ten einde te brengen, al federt eenen geruimen tyd, gepoogd een voordelig verbond met deeze of gene uitheemfche Mogendheden te fluiten, en op nieuws een Leger te verzamelen. Meest liepen wel zyne gedagten opeen Verbond met Frankryk; doch na den moord van Parys, vondt hy raadzaam, eerst eens te bezoeken, of hy Engeland in zyne belangen kon overhaalen. Derwaards waren, reeds op 't einde des jaars 1572, uit 's Prinfs naam, en uit dien der Staaten van Holland, Zeeland en Westfriesland, afgezonden *Jan van der Does*, Heer van Noordwyk, *Willem van Nyveld*, Heer van Arendsberg, Meester *Lieven Keersmaaker*, Burgemeester van Zierikzee, Doctör *Adriaan Junius* of de Jonge en Meester *Dirk van Bronkhorst*. Zy hadden last, der Koninginne te vertoonen, om welke wigtige redenen, men hier de wapenen tegen de Spanjaards hadt opgevat; en haar om onderftand, in volk en geld, te verzoeken (r). Hierna was, in Grasmaand des volgenden jaars, een Verdrag geflooten, waarby de Prins den Engelschen de vrye vaart naar Antwerpen toeftondt, met vier fchepen tevens, die hun

(r) BOR VII. Boek, bl. 3 [484].

(s) Refol. Holl. 13 Octob. 1574. bl. 146.

(t) BOR VI. Boek, bl. 310 [423].

hun gefchut egter, in Zeeland, laaten moeten, en niets dan eenige geweeven' stoffen te rug mogten voeren: bedingende hy, daarentegen, de vryheid, om Krygsbehoeften in Engeland te mogen koopen (u). Doch dit Verdrag, dat flegts met Gemagrigden der Engelſche Koopluiden gemaakt was, ſchynt, door de Koninginne, niet bekragtigd te zyn. Ook vindt ik niet, dat 'er, met het Gezantschap, iet werdt uitgeregt. De Prins floeg dan 't oog wederom op Frankryk. In den Herfst des jaars 1573, werdt 'er eene onderhandeling begonnen, te Frankfort, tuſſchen Graave Lodewyk en den Heere van Schomberg. De Graaf boodt hier den Koning Holland en Zeeland aan, zo hy den oorlog aan Spanje verklaaren wilde, of alle de Steden, die de Prins op de Spanjaards veroveren mogt, zo hy hem met driemaal honderdduizend guldens wilde onderſteunen: en werdt 'er, op deezen voet, een heimelyk Verdrag ontworpen (v). Naderhand, tradt Schomberg wederom met Gemagtigden van den Prinſe, te Mets, in onderhandeling, zynde hy toen gelast, door de Koninginne Moeder, om te bewerken, dat haar Zoon, *Henrik*, onlangs tot Koning van Poolen verkooren, tot Beſchermerheer der Nederlanden, werdt aangenomen. Doch Oranje neigde meer om deeze waardigheid op te draagen aan haaren derden Zoon, *Karel*, *Hertog van Alençon*, die vriendschap gehouden hadt met den Admiraal van Coligni, en geoordeeld

Philip III
1574.

(u) METELEN V. Boek, f. 89. verſ.
(v) THUANUS Libr. LV. p. 928. C.

FILIP III
1574.

werdt den Protestanten gunstig te zyn. Ook hieldt Graaf Lodewyk, met deezen, buiten kennis der Koninginne Moeder, een heimelyk mondgespreek te Blamont, in de Lente deezes jaars 1574 (w). Doch de dood van Karel den IX, die kort hierna voorviel, en andere veranderingen in Frankryk bragten te wege, dat het Verdrag, welk toen ontworpen werdt, eerst na verloop van eenige jaaren, werdt geflooten: gelyk wy, ter zyner plaatse, zullen melden.

XXVI.
Graaf Lo-
dewyk
verzamel-
elt een
Leger.

Leiden
verlaa-
ten.

Graaf Lodewyk, alleenlyk eenigen onderstand in geld, in Frankryk, bekomen hebbende (x), begaf zig naar den Maaskant, tegen over Maastricht, en verzamelde hier een Leger van zesduizend knechten en drieduizend paarden. De Landvoogd, gewaarschuwd met den slag, werft op 't spoedigst agtduizend Duitsche Paarden en vierduizend Zwitsers. Ook ontbiedt hy zyn Krygsvolk uit Holland: en werdt toen Leiden verlost van de belegering, die, van Slagtmaand af, geduurd hadt. De Waterlandsche schanzen, die, in den aanvang deezes jaars, door den Heere van Chevreux, waren ingenomen, werden nu ook verlaaten. Requesens, zyne Krygsmagt byeen hebbende, liet Maastricht bezetten door Sanchio d' Avila, die, terstond, schutgevaarten begon te houden met de Nasfausche troepen, een gedeelte van welken hy, te *Bemele*, alwaar zy gelegerd waren, vernestelde. Graaf Lodewyk, met het gros zyns Legers, getoefd heb-

(w) THUANUS *Libr.* LVII. p. 968, A. 971. D. 277. D.
(x) *MIBTEREN V. Boek, f. 90.*

hebbende tot op den agtsten van Grasmaand, en kennis hebbende bekomen, dat de Prins, zyn Broeder, met zesduizend man, in de Bommelerwaard gekomen, en 't Huis te Waardenburg aldaar bemagtigd en geslegt hadt, breekt, eindelyk, op, van zins, om zig met den Prins te vereenigen (y). Hy trekt langs de regterzyde der Maaze, die thans hoog gezwollen was (z), meenende zynen weg te neemen, door 't Land tusfchen de Maaze en Waale, naar de Bommelerwaard. Doch de vyand, zig spoedende, met groote dagreizen, langs den linker' oever, die hier zo veel bogts niet heeft als de regter, past hem vooruit te zyn, legt, by Graave, eene fchipbrug, voert 'er zyn volk over, en flaat zig te *Over-Asfelt* en in de naaste Dorpen neder. Des anderendaags, bevondt zig Graaf Lodewyk, op eene myl na, by 't Spaansche Leger: en zig nu den weg naar de Bommelerwaard ziende afgefneeden, befluit hy, zig by *Mowyk* of *Mook* neder te ftaan. D'Avila, verlof van den Landvoogd bekomen hebbende, om eenen Veldflag te waagen, kiest 'er de *Mookerheide* toe, die omtrent een vierdendeel uurs van 't Dorp legt. Hier raaken de Legers aan elkanderen, op den veertienden van Grasmaand. Na 't houden van fchutgevaarte, vielen de Spaanschen op den Legerwal der Nasfaufchen aan, met zo veel geweld, dat zy hen deinzenden dedden. Toen komt de Graaf te voorschyn, valt op de kornet paarden van Schenk,

FILIPS III
1574.

Slag op
de Mook-
kerheide.

(y) VIGLIUS *ad* HOPPER. Epist. CCXXVIII. p. 801.

(z) VIGLIUS *ad* HOPPER. Epist. CCXXVI. p. 798.

FILIPS III en jaagte op de vlugt naar Graave. 't Gros
 1574. des vyandelyken Legers wist egter van geen
 zwigten, maar indringende op de Nasläu-
 fche Ruiters, die nog 't voordeel der hoog-
 te hadden, doet het dezelve, hals over hoofd,
 van boven neder tuimelen, 't welk zo groot
 eene verwarring onder 't voetvolk bragt, dat
 het den vyand den nek boodt, en aan 't vlug-
 ten floeg. De Spanjaards, hun voordeel ver-
 volgende, vernielen de vlugtenden, by me-
 nigten. Men wil, dat 'er drieduizend Kneg-
 ten en vyfhonderd Ruiters omkwamen. Ook
 lieten 'er de Graaven Lodewyk en *Henrik van*
Nas/au het leeven, schoon hunne lyken, on-
 der de gefneuvelden, nimmer gevonden zyn
 (a). De Spanjaards zouden niet boven de twee-
 honderd dooden gehad hebben. Zy ver-
 verden dertig Vendels en twee Veldftukken,
 het eenigste grof gefchut, dat men in 's Graa-
 ven Leger hadt. Door 't vlugten van Schenks
 bende, was de roep door 't Land geraakt, dat
 de Spanjaards geflaagen waren; en hadt, hier-
 op, de Burgery van Reenen haare Spaan-
 fche bezetting de Poortfleutels ontweidigd.
 Doch deeze beroerte liet zig ligtelyk stillen,
 nadat men 't gerugt valsch bevonden hadt.
 Oranje fcheen de neérlaag zyns Broeders
 voorzien te hebben: alzo hy, op 't vernee-
 men van dezelfs optogt, gezeid hadt, wel te
 mogen lyden, dat dezelve zig, met het Le-
 ger, honderd mylen van daar bevondt. Ook
 fchryft men zyn ongeluk, grooendeels, toe,
 aan de onervaarenheit zyner benden, die te-
 gen

Dood
 van Graa-
 ve Lode-
 wyk.

(a) VIGLIUS ad HOPPER. Epist. CCXXX. p. 803.

gen de oude en geoefende Spaanfche Kneg-
ten niet opmogten. De gemeene zaak ver-
loor veel aan Graave Lodewyk, die voor
zyns Broeders regterhand gehouden werdt;
doch heeter op gevaarlyke aanlagen was dan
deeze. Voorts was hy welipreckend, mild
en minzaam (b), en werdt by grooten en
kleinen, die hem gekend hadden, beklaagd.
Het overschot zyns Legers verliep terifond.
Eenige Franschen bemagtigden, op 's Prinsen
naam, het Slot te Kerpen, van waar zy 't
platte land afliepen. De Prins zelf trok, na
den slag by Mook, uit de Bommelerwaard,
te rug naar den Hollandfchen bodem (c).

FILIP III
1574.

Zyne af-
beelding.

Schadelyker gevolgen zou deeze slag voor
de Hollanders gehad hebben, zo niet de Span-
jaards, terifond na den ftryd, tegen de ge-
woonte der Duitschers, die 't voor 't vegten
plagten te doen, aan 't muiten geflaagen wa-
ren, en om betaaling geroepen hadden. Ver-
jaagende zelfs hunne bevelhebbers, kiezenze
andere Overften, en flaan op weg naar Ant-
werpen. Met weinige moeite, binnen ge-
raakt, lietenze zig, ook door de tegenwoor-
digheid des Landvoogds, niet wederhouden
van het plonderen der wooninge van den Hee-
re van Champagnei, *Fredrik Perenot van Gran-
velle*, Broeder des Kardinaals, en thans Be-
velhebber der Stad. Tegen den avond trok-
ken zy, by tien en of meerder geral, in de
huizen der burgeren, daar zy zig rykelyk
dedden opfchaffen, ftreevende voorts, den
gant-

XXVII.
Muitery
der Span-
jaarden.

(b) WALSINGHAM *Lettr.* CXXXIV. p. 202.
(c) *Boz VII. Boek, bl. 11* [488 enz].

WILLEM LODEWYK
*Grave van Nassau, Gutzonellenboge
Vanden Diets. Heer van Bilstein
Gouverneur van Friedland
Groningen en s de Omlanden.*

FILIPSIII gantschen nacht door, langs de straaten, en, met schreeuwen, schellen en slaan aan de deuren, alles doende sidderen: 't welk veele burgers besluiten deedt, om, met den dag, de Stad te verlaten. Dit hollen der Spanjaard; den duurde ettelyke dagen. Men boodt hun een gedeelte der verdiende soldye op hand; doch zy schreeuwden, tot heeschwordens toe, dat 'er 't volle geld zyn moest. Eindelyk, lieten zy zig beweegen, om een gedeelte der betaalinge in lakenen, het overige in geld te ontvangen. Doch toen, na verloop van eenige dagen, de Landvoogd hun liet voorhouden, dat men hem, tot de volle betaalinge, zo slijpt niet verbonden moest agten; maar een weinig gedulds neemen; ging het hollen wederom aan, als te vooren. Men merkt, nog tans, aan, dat de muiters zo streng een' tugt onderhielden, dat niemand hunner den burgers ongeschaft iet ontfal. Eindelyk, lieten zy zig, door betaaling en beloften, andermaal stillen, neemende hunne oproerigheid, die de burgers van Antwerpen veel gelds gekost hadt, nog beter einde, dan men, in 't eerst, gevreesd hadt (d).

De Zeeuwen tasten de Vloot by Antwerpen aar. De Spaansche Vloot, die te Antwerpen lag, was, onder 't muiten der Spanjaarden, een stuk van de Stad af, benedenwaards, ge- weeken (e), op dat 'er de oproerigen niet op aanvallen zouden. De Zeeuwen, hiervan de lugt gekreegen hebbende, zeilden 'er, met een tamelyk tal van smak-en razeilen, op af, be-

(d) BOR VII. Boek, bl. 15 [493]. LANGUETI Epist. Libr. I. [II.] Ep. IV. p. 3.

(e) LANGUETI ubi supra Ep. VII. p. 18.

bemagtigden drie ſchepen, en ſtalen drie anderen, die aan den grond geraakt waren, in den brand. *Adolf van Haamſtede*, Onder-Admiraal aan de Spaanſche zyde, viel, by deeze gelegenheid, den Zeeuwen in handen, en werdt op Delft naar den Prins gevoerd, daar hy lang zat. De Spanjaarden, die nu te Antwerpen feest hielden, over de zege, op de Mookerheide bevogten, moesten, zo uitgeſtreeken als zy waren, te wapen loopen, en, den ſlykerigen dyk langs, aantrekken op de onzen. Men plaatste hen, buitensdyks, in den modder, van waarze wakker vuurden op de Zeeuwen; doch niet beletten konden, dat deezen, met de genomen ſchepen en veel buits en gevangenen, naar Walcheren, te rug keerden (*f*). Doch hoe zuur de neêrlaag te Mook den Hollanderen zou opgebroken hebben, was 'er de muitery der Spanjaarden niet op gevolgd, kan men ſpeuren, aan verſcheiden aanſlagen op Holland, ten deezen tyde, voorgenomen door den Landvoogd, van welken 'er eenigen in 't werk geſteld en uitgevoerd werden. Baldes zocht Delft, door verrasſing, in te krygen: doch de toeleg werdt ontdekt, en de Spanjaards genoodzaakt, onverrigter zaake, af te wyken (*g*). Eenige maanden te vooren, hadt Billy, wederom, gepoogd den Slotvoogd van Medenblik te beweegen, tot het overleveren van het Slot en de Stad aan den Koning (*h*). Ook eische Hertog Erik van Brunswyk, by eenen Brief

FILIPSIII
1573.

Aanſla-
gen der
Spanjaar-
den,

op Delft,

Meden-
blik, en
andere
Plaatsen.

(*f*) BOR VII. Boek, bl. 16 [495].
 (*g*) BOR VII. Boek, bl. 42 [532].
 (*h*) BOR VII. Boek, bl. 14 [493].

FILIPUS III
1574.

Woudri-
chem,
Leerdam
en Aspe-
ren inge-
nomen.

Che-
vreaux
g. flagen
in Water-
land.

XXVIII.
Toerus-
ting te
water in
Spanje.

Brief van den zevenden van Zomermaand ,
Hoorn en Enkhuizen op. Doch deeze poo-
gingen hadden geen gevolg (*i*). Beter slaag-
de de togt van Chiappin Vitelli, dien Reque-
fens , na 't stillen der muiterye te Antwerpen,
met eenige Spanjaarden en Zwitsers , naar
Zuidholland gezonden hadt. Bommel en Go-
rinchem voorby trekkende, viel hy op Woud-
richem, beschoot het, en noodzaakte de be-
zetting de plaats te verlaten. Daarna nam
hy Leerdam in, by Verdrag, en deedt hier
twee Predikanten en den Schoolmeester op-
hangen (*k*). Asperen, de zwakste plaats van
de drie, ging, op bloot besprek, dat de bezet-
ting vryelyk uittrekken mogt, aan hem over:
waarna hy naar Brabant te rug keerde (*l*).
De Heer van Chevreux deedt, wat vroeger,
eenen tweeden togt in Waterland, en ver-
joeg de bezetting uit de Schans te Ipendam,
Doch alzo men Hoorn en Enkhuizen van volk
ontledigd hadt, om Purmerende sterk te be-
zetten, stiet Chevreux hier het hoofd, en
liet 'er, zo men wil, wel tweeduizend man
zitten (*m*).

De Spaanschen bleeven egter, onaangezien
dit verlies te lande, schier overal meester, en
drongen, ten deezen tyde, langs hoe dieper
in Holland in. Ter zee, waren, daarentegen,
de Hollanders en Zeeuwen de sterksten (*n*),
wier magt te water meer toe- dan afnam,
door-

(*i*) Bor VII. Boek, bl. 18 [499].

(*k*) Bor VII. Boek, bl. 41 [510].

(*l*) Bor VII. Boek, bl. 41 [531].

(*m*) Bor VII. Boek, bl. 17 [496].

(*n*) VUIGLIUS ad HOPPER. Epist. CCXXXV. CCXXXVI. p.
316. 317.

doordien zy 't voordeel van den Koophandel en Vaart op Spanje nog behielden. FILIPUS III
1574. Requens, dit bevroedende, hadt den Koning, ontrent deezen tyd, aangezet, om de onzen, ook te water, feller dan te vooren, aan te tasten, en ten dien einde, eene magtige Vloot uit Spanje herwaards te zenden. Straks hierop, werdt eene menigte van Embder en Oosterfchen niet slegts (o); maar ook van Hollandfche en Zeeuwfche Koopvaardyschepen, in de Spaanfche Havens, aangehouden. De Koning deedt een goed getal van fchepen byeen brengen. Men kreeg 'er hier ras kennis van, ffelde orde, om 'er zig op te wapenen, en bakens en tonnen, waaraan de vyand de kusten en diepten zou mogen kennen, in één uur, alomme weg te doen neemen (p). Doch toen 's Konings Vloot, die vyftienduizend man, behalve 't Bootsvolk, ophadt, reeds gemonfterd was, ontftondt de roode loop op de fchepen, die veel volks en zelfs den Admiraal der Vloote, *Pedro Melenda*, wegsleepte, waardoor deeze onderneeming in rook verdween (q). De Vloot by Antwerpen, onlangs, door de Zeeuwen, genomen en verftrooid, was tot verfterking der Vloote, die uit Spanje verwacht werdt, gefchikt geweest (r). 't Verflaan derzelve bragt, vermoedelyk, ook veel toe, om de Spaanfche Vloot te doen agterblyven.

Terwylze hier nog verwacht werdt, deedt XXIX.
Re-Algemee-

(o) VIGLIUS ad HOPPER. Epist. CXCIH. p. 733.

(p) VIGLIUS ad HOPPER. Ep. CCXXXIII. p. 812.

(q) BOR VII. Boek, bl. 56 enz. [523 enz.].

(r) VIGLIUS ad HOPPER. Ep. CCXXXI. p. 803.

FILIPS III
1574.

ne ver-
giffenis
afgekond-
igd.

Requesens, in den aanvang van Zomermaand, eene algemeene vergiffenis afkondigen, op 's Konings naam; die veel ruimer ingesteld was dan de vergiffenis, ten tyde van Alva. „Men hadt zig nu slegts te biegten en tot „den schoot der Kerke weder te keeren, om „'s Konings genade te verwerven; die zelfs „den aanhangeren der oproerigen niet ge- „weigerd zou worden, zo zy, binnen twee „maanden, berouw toonden. Ook werden „zulken, die bewyzen konden als Roomsche „Christenen geleefd te hebben, hunne aange- „slaagen' goederen wederom toegezeid (s).” Paus *Gregoor de XIII.* bevestigde deeze vergiffenis (t). De Pastoor van Kastrikum zondt 'er een afdrufkel van aan de Regeering van Alkmaar: waarop hy, terstond, gevat werdt: doch also men bevondt, dat hy een onnozel man was, die zig nimmer bitter tegen de Onroomschen getoond hadt, ontloeg men hem wederom (u). Door middel van deeze vergiffenis, zocht men eenige Hollandsche en Zeeuwsche Steden te doen omslaan: doch men vondt 'er geenen, die hiertoe eenige genegenheid toonden (v). Men vertrouwde den Spanjaarden en den Koning zelven niets gunstigs toe, in Holland en in Zeeland. Voorts dagt Don Louis, onder den glimp deezer vergiffenis, de algemeene Staaten, die hy, ten deezen tyde, te Brusfel beschreeven hadt, te beweegen tot bewilliging, in de voor lang

De Land-
voogd
vordert
twee mil-
lioenen
's jaars,
voor zes

ge.

(s) BOR VII. Boek, bl. 27 [510].

(t) BOR VII. Boek, bl. 29 [513].

(u) BOR VII. Boek, bl. 53 [548].

(v) VIGLIUS ad HOPPER, Ep. CCXXXIII. p. 812.

gevorderde twee millioenen 's jaars voor den **FILIPS III** tyd van zes jaaren, van welken nu 't vyfde **1574** jaar liep, zonder dat 'er nog iets was opgebragt. Nog vorderde hy een' honderdften Penning, na dat de zes jaaren om zouden zyn. Doch men hadt geene ooren naar zyn verzoek, -ten ware hy de handeling der penningen aan inboorlingen wilde toevertrouwen, in welk geval, men, in een gedeelte van zynen eisch, zou hebben bewilligd. Maar hy wilde hiertoe niet verstaan. De Zomer verliep, derhalve, zonder dat hy iets verwerven kon (*w*). In 't najaar, zegt hy, by wyze van leening, geld, in Brabant, zonder verlof der Staaten, te heffen: doch deeze toeleg haperde, insgelyks. Grooten en kleinen, met naame die van Brusfel, riepen, dat men hunne voorregten met voeten tradt, en drongen den Landvoogd, die min hartig was dan Alva om zyn stuk te dryven, tot het slaaken van zyn voorneemen (*x*), waardoor hy, geene kans ziende, om 't Krygsvolk te voldoen, in de uiterste verlegenheid raakte (*y*). Uit Spanje kwam, sedert eenigen tyd, weinig onderstand, en rekende men, dat de binnenlandsche kryg den Koning en den Landen nu reeds meer dan twintig millioenen gekost hadt (*z*). Men raadpleegde ook, ten deezzen tyde, in de Byeenkomsten der Staaten van Brabant, om alle de Handelingen des Hertogs van Alva te vernietigen (*a*): waaruit de

Hy zoekt
geld te
heffen,
zonder
verlof der
Staaten.

(*w*) BOR VII. Boek, bl. 30 enz. [516 enz.].

(*x*) BOR VII. Boek; bl. 68 enz. [562 enz.]. 73 enz. [573 enz.].

(*y*) TASSIS Libr. II. p. 187.

(*z*) Brief der Staat van Holl. by BOR VI. Boek, bl. 340 [462].

(*a*) VIGLIUS ad HOPPER. Epist. CCCCXXXIX. p. 823.

Filips III tegenwoordige Landvoogd bespeuren kon, hoe ongeraaden het hem ware, de voettappen van zynen voorzaat, in eenigerhande opzichten, te volgen.

1574.
Handel over eenne bevrediging met Holland en Zeeland.
XXX. De algemeene Staaten toonden zig te ongenegener, om in de eischen des Landvoogds te bewilligen, doordien zy den binnenlandschen kryg, die sterven moest, als men hem zyn voedsel, het geld, onthieldt, lang moede waren, en den handel van bevrediging met Holland en Zeeland, die, eenigen tyd herwaards, begonnen was, zогten te vorderen. Requies hadt 'er, door Noirkarnes, de eerste opening van laten doen, aan Aldegonde, die 'er, van Utrecht, daar hy nog gevangen zat, over geschreeven hadt aan den Prinse van Oranje (b). Na de dood van Noirkarnes, die, op den vierden van Lentemaand, voorgevallen was (c), werdte handel vervolgd, door zynen Opvolger in 't Stadhouderschap van Holland en Utrecht, *Ferdinand van Lannoi*, *Graave van la Roche*, en door den Heere van Champagnei. Men bragt het, eindelyk, zo verre, dat de Heer van Mathenes van Riviere en Meester Jan van Freslong, voordeezen uit den Haage naar Utrecht geweeken, onder schyn van hunne byzondere zaaken te beschikken, naar Rotterdam werden afgevaardigd (d).

Dagvaart te Rotterdam. In deeze Stad, waren de Staaten van Holland, al sedert den eersten van Zomermaand, ter

(b) BOR VII. Boek, bl. 42 [532.] LANQUET, Epist. Libr. I. [II.] Ep. XV. p. 37.
 (c) BOR VII. Boek, bl. 14 [492].
 (d) BOR VII. Boek, bl. 43 [533].

ter Dagvaart beschreeven geweest, om mid-^{FILIPS III} delen te vinden, tot bescherming des Lands ^{1574.} en tot ontzet van Leiden, dat nu, voor de tweede reize, belegerd was. Ik vind, dat de Staaten, hier tot op den twee-entwintigsten van Herfstmaand, vergaderd geweest zynde, des anderendaags, de Dagvaart, te Delft, vervolgd hebben (e). De Staaten, by raade van den Raad nevens zyne Doorlugtigheid, en van Gemagtigden uit den Raade en Rekening van Holland, gaven hier hunne goedkeuring aan een ontwerp, om honderduizend guldens te ligten, by leeningen van vyfhonderd guldens tevens, onder belofte van intrest en van eenige vryheden; en wyders, om de gemoeden te polsen, met verzoek van zeker vrywillig maandgeld, naar elks genegenheid, tot onderhoud der bezettingen, en, zo 't zo ver strekken kon, tot werving te lande, mids men, in 't maanen, den luiden voorhieldt, dat de onwilligen gefchat, en tot opbrengen genoodzaakt zouden worden (f). Wyders, werdt Izaak Lccuwenharder, Koopman te Keulen, gemagtigd, om zo veel penningen als hy bekomen kon, in Duitschland, op te neemen, en dezelve, op de Wisfelbrieven van Henrik van Nispen van Dordrecht, wederom uit te reiken (g). Wat 'er, ten behoeve van 't belegerd Leiden, by de Staaten, beraamd werdt, zullen wy, beneden, by bekwaamer gelegenheid, melden. Terwyl de Staaten nog te Rotterdam zaten,

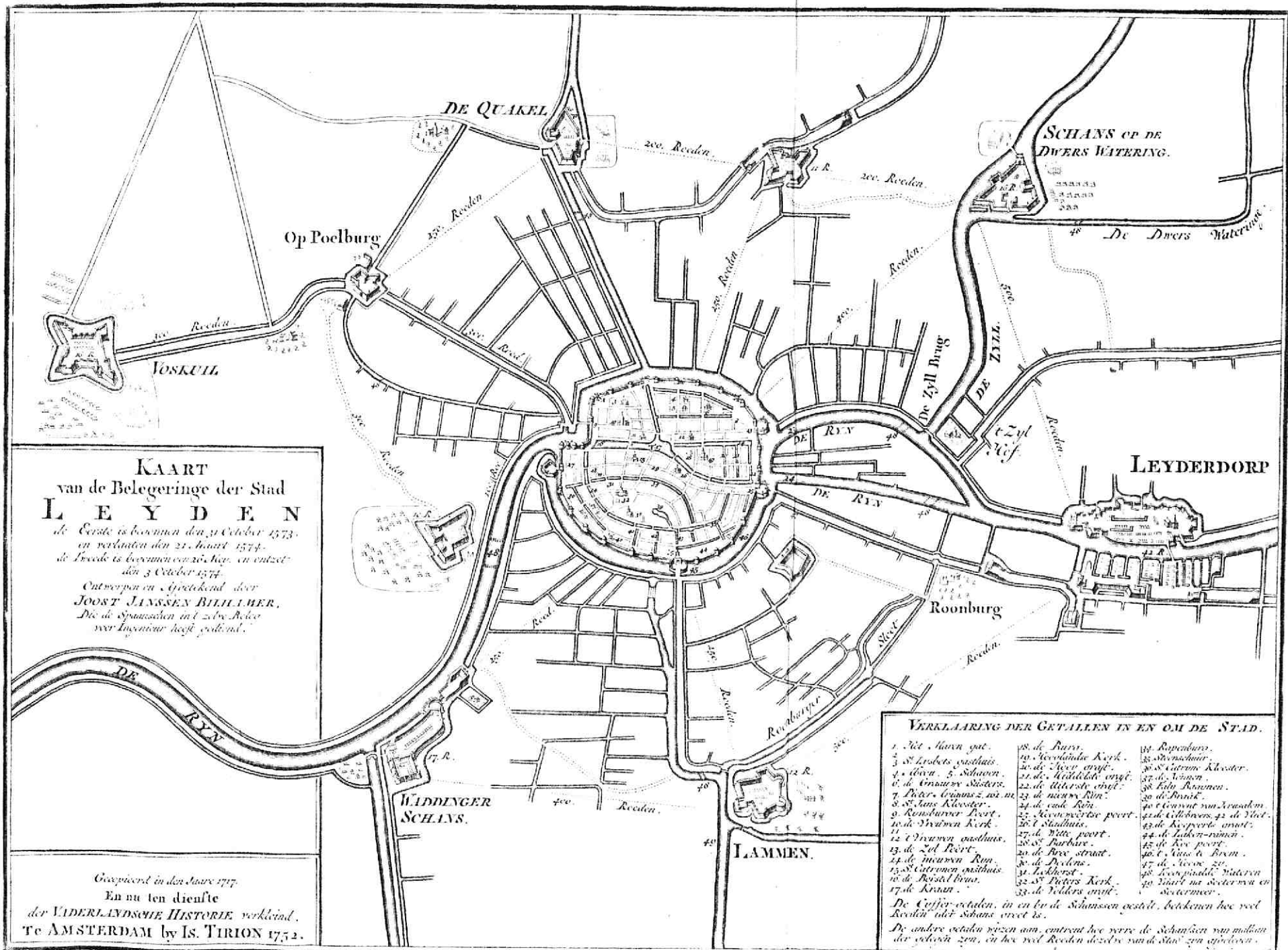
tra-

(e) Resol. Holl. 22, 33 Sept. 1574. bl. 106.

(f) Bor VII. Boek, bl. 25 [508].

(g) Resol. Holl. 26 Aug. 1574. bl. 59.

FILIPS III traden Mathenes en Treslong, met eenige
 1574. Gemagtigden, in heimelyke onderhandeling,
 en kreegen, op hun voorftel, voor befcheid,
 „ een ernftelyk verzoek, dat het den Koning
 „ gelieven mogt, het vreemd Krygsvolk te
 „ doen vertrekken, en de Landen te doen re-
 „ geeren, naar den raad der algemeene Staa-
 „ ten, wettiglyk beroepen; ten minften, dat
 „ hy mogt goetvinden eenen ftilland van
 „ wapenen: en vertrek van 't wederzyds
 „ vreemd Krygsvolk toe te ftaan: in welk
 „ geval, de Staaten zig als getrouwe On-
 „ derzaaten beloofden te zullen gedraagen.”
 De Utrechtſche afgezondenen waren nog te
 Rotterdam, toen Champagnei Aldegonde,
 onder borgtogt, naar den Prinſe, zondt,
 om den grond zyner Doorlugtigheid te pei-
 len, terwyl Mathenes en Treslong met de
 Staaten handelden. 't Hadt den naam, dat
 hy kwam, om het uitwiſſelen der gevange-
 nen, met naame van den Graave van Boſlu,
 te bevorderen; doch 't merg van zynen laſt
 beftondt, in te wege te brengen, dat, by
 't ſluiten der bevrediging, 's konings agt-
 baarheid bewaard bleeve, en dat men van
 't ſtuk van den Godsdienst niet repte. 't Laaf-
 te moest weinig ſmaaken. Ten opzigte van
 't eerſte, verwierf hy meer niet, dan dat hem
 de meening der Staaten, aan Mathenes en
 Treslong verklaard, by wyze van verzoek-
 ſchrift aan den Koning, ter hand werdt ge-
 felt, waarmede hy naar Utrecht keerde.
 't Voldeedt egter niet ten Hove, en Cham-
 pagnei behaalde kleinen dank, met het af-
 vaardigen van Aldegonde naar Holland.
 Men

KAART
van de Belegeringe der Stad
LEYDEN

de Eerste is begonnen den 31 October 1573.
en verduin den 21. Jaan 1574.
de Tweede is begonnen den 26. Aug. en ontzet
den 3 October 1574.
Ontworpen en Afschekend door
JOOST JANSSEN BILLIHER.
Die de Spanjaarden in 1573 Poelburg
voor Leyden heeft verduind.

Geopieerd in den Jaare 1717.
En nu ten dienste
der **NEDERLANDSCHE HISTORIE** verklaard.
Te **AMSTERDAM** by **IS. TIRION** 1752.

VERKLAARING DER GETALLEN IN EN OM DE STAD.

1. Het Haven gat.	19. de Buis.	34. Roomburg.
2. St. Jacobs gasthuis.	20. de Buis.	35. de Buis.
3. de Buis.	21. de Buis.	36. de Buis.
4. de Buis.	22. de Buis.	37. de Buis.
5. de Buis.	23. de Buis.	38. de Buis.
6. de Buis.	24. de Buis.	39. de Buis.
7. de Buis.	25. de Buis.	40. de Buis.
8. de Buis.	26. de Buis.	
9. de Buis.	27. de Buis.	
10. de Buis.	28. de Buis.	
11. de Buis.	29. de Buis.	
12. de Buis.	30. de Buis.	
13. de Buis.	31. de Buis.	
14. de Buis.	32. de Buis.	
15. de Buis.	33. de Buis.	
16. de Buis.		
17. de Buis.		

De Coffey-otden, in en by de Schans van oost, betekenen hoe veel
Reuten niet Schans vriet is.
De andere otden wijzen aan, entant hoe verre de Schans van molten
der veld is, en hoe veel Reuten deselve van de Stad zijn afgedekt.

FILIPS III door eene langduurige Belegering, welker
1574. loop en uitkomst wy nu, beknoptelyk, ont-
Leiden. vrouwen moeten. Wy hebben te vooren (1)
 gemeld, dat de aankomst van Graave Lode-
 wyk het eerste Beleg hadt doen opbreeken.
 De Stad hadt, hierna, verzuimd, zig van
 mondbehoefsten te voorzien, en zelfs cenige
 schansen, te vooren, door de Spanjaards,
 opgeworpen, ongeslegt gelaaten. De muite-
 ry te Antwerpen was nauwlyks gestild, of
 Baldes kreeg last van den Landvoogd, om
 het beleg te hervatten. Hy bevondt zig thans
 te Utrecht, welke Stad, met derzelve Gees-
 telykheid, onlangs, ontheeven was van de
Utrecht boete, haar, by vonnis des Hertogs van Al-
onthee- va, opgelegd, en by voorraad hersteld in
ven van haare voorregten en zitplaats ter Staatsver-
Alvas gaderinge (m). Doch kort daarna, was het
vonnis. Krygsvolk van Baldes, het platte land om U-
 trecht hebbende afgestroopt, voor de Stad
Moeite gekomen. Hy zocht het, tegen den zin der
aldaar Wethouderschap en des Graaven van la Ro-
met het che, daar binnen te helpen: doch 't werdt
Krygs- hem, door de wakkerheid des Raads en der
volk van Burgerye, belet. Hy zou 't hierby egter niet
Baldes. hebben laten blyven, hadt hy, juist ten dee-
 zen tyde, geen bevel gekreegen, om zig we-
 derom voor Leiden neder te slaan. Trekken-
 de dan, met zyn Leger, uit zes- of zevendui-
 zend Spanjaarden, Duitschen en Waalen be-
 staande, op, tot by Amsterdam, scheept hy
 't volk en den voorraad over de Meer, en
 slaat zig, des nagts voor den zes-entwintig-
 sten

(1) Bl. 468.

(m) Bok VII. Boek, bl. 17 [497].

sten van Bloei maand, te Leiderdorp neder. In Leiden, lagen slegts eenige vrybuiters en vyf vendelen bezoldigde Burgers, welke laatsten, zo wel als de onbezoldigde Schuttery, onder bevel stonden van den Kolonel, Meester *Andries Allertszoon*. Overste der Stad van 's Prinzen wege was *Dirk van Bronkhorst*. Doch *Allertszoon*, op de eerste tyding van 's vyands aankomst, met vyfentwintig of dertig man, op kondschap zynde uitgetrokken, liet, met drie of vier der zynen, het leeven: waarna 't opperbewind over 't Krygsvolk *Jonkheere Jan van der Does*, Heere van Noordwyk, opgedraagen werdt, hebbende *Jacob van der Does*, zynen Neeve, zulks eerst, ter oorzaake van zynen ouderdom, geweigerd. Baldes deedt terstond de toegangen stedewaards bezetten. *Don Louis Gaetan*, eenig volk in Zoeterwoude en aan den Leidischen Dam gelaaten hebbende, nam, met het overschot zyner bende, den Haage in, na eenigen wederstand ontmoet te hebben aan de Geestbrugge, daar hem *Ruikha-ver*, met zyn vendel, tegengetrokken was. Te Valkenburg, alwaar de Prins eene schans begonnen hadt, lagen vyf vendelen Engelschen onder *Eduard Chester*, die nu, zonder den vyand af te wagten, van daar weeken tot onder de Stad, begeerende te worden ingelaaten; doch de Burgery, kwaad vermoeden krygende op de Engelschen, wilde hun niet meer dan voedsel en legering onder de wallen toestaan: waarop zy, terstond, tot den vyand overliepen, uitgenomen dertig man omtrent, voor welken men toen de

Den Haage be-
magtigd.Vyf vendelen Eng-
elschen
loopen
over tot
den
vyand.

JONKH.^R JOHAN VAN DER DOES,
Heere van Noordwyk,
Bevelhebber in Leyden geduurende de Belegering.

J. Wandelaar fecit. sculpit G. W. van der Meer delin.

FILIPUS III
1574.

poort opende. Vyf andere vendels van 't zelfde Regiment, de schans aan de Goudsche Sluis en het Dorp Alfen bewaarende, verlieten hun voordeel niet dan na 't uitstaan van drie hevige stormen. *Don Martin d' Ayala* bleef toen meester van de sterkte en het Dorp. Wat laater, bemagtigde Gaëtan de schans te Maaslandsluis, voor welke hy eene wonde kreeg, die hem, na weinige dagen, van 't leeven beroofde. Vlaardingen gaf zig, terstond hierna, ook aan de Spaanschen over. Baldes vermeerderde dagelijks zyne schansen rondsom Leiden, tot dat hy 'er, eindelyk, twee-enzestig in getal hadt. Hier door belette hy den toevoer naar de Stad, daar men, terstond, prys op den leefstogt stelde, en beval geen zwaarer bier te brouwen dan van vyfentwintig stuivers 't vat: doch toen de Stad eene maand belegerd geweest was, moest men elk mensch op een half pond brood 's daags stellen, den waakenden alleen een heel pond toeleggende; also niet meer dan honderdentien lasten Koorns in de Stad bevonden werden: waartoe men veertienduisend monden hadt. Zoetemelk mogt niet gebruikt worden dan om Boter te maaken. 't

Papieren geld, dat, al geduurende de eerste belegering, gestempeld was, kreeg nu wederom gang (*n*). Eenige uitgeweeke' burgers, toen *Glippers* genoemd, vermaanden, midlerwyl, de Stedelingen, om zig over te geeven; met breed vertoog van 's Konings goedertierenheid; doch men antwoordde hun met

(*n*) BOR VII. Boek, bl. 20 enz. [501 enz.]

met schimp of met zwygen: ook liet de Prins niet na, den belegerden, door brief op brief, een hart onder den riem te steeken. De beziddigde Burgers deeden, nu en dan, uitval-
 len, om den vyand den voorraad te ontvoe-
 ren, en 'er de Stad van te voorzien, of hem te hinderen in het maaken zyner sterkten. Dus leerden zy, met der tyd het oorloogen, een ongewoon werk; en veroverden, eerlang, twee schansen, eene buiten de Rynsburger Poort, die de Stads Kooltuinen onge-
 naakbaar hieldt, en eene te Boshuizen (o).

FILIPS III
 1574.
 Uitvallen
 der bele-
 gerden.

Twee maanden omtrent verliepen 'er, met deze en diergelyke Krygsbedryven, wanneer de Prins, geen ander middel ziende, om de Stad te ontzetten, besloot, en ter Staatsvergaderinge doordrong (p), de sluizen te openen, de dyken door te steeken, en de baaren der Noordzee den belegeraaren op 't lyf te storten. Een wanhoopige toelag, voorwaar! als men aanmerkt, dat het land om Leiden veel hooger legt dan Delfland en Schieland, vanwaar het water komen moest (q), en dat men zes of zeven tonnen schats aan dyken, hoeven en landvrugten moest vernielen, om een nut te verkrygen, dat van de onzekere gelegenheid van wind en weder afhing. Overleggende nogtans, dat de meeste landeryen in deezen oord in 's vyands magt waren, viel men, in 't begin van Oogstmaand, aan 't doorsteeken van den Ysfeldyk by Kapelle, op zestien plaatfen. Ook werdt tusschen Rotterdam

Kloek-
 moedig
 besluit,
 om Lei-
 den, door
 middel
 van't wa-
 ter, te
 ontzet-
 ten.

en

(o) BOR VII. Boek, bl. 41 [531].

(p) 2de Refol. Holl. 30 July 1574 bl. 10.

(q) VICIUS ad HOPPER, Epist. CCXXIX. p. 322.

FILIPS III
1574

en Delftshaven, een geweldig groot gat gedolven (r). De Steden en sommige Dorpen van 't Zuiderkwartier leverden hiertoe een zeker getal van graavers (s). De Prins gaf eerlang, der Stad, daar nu 't Koorn verteerd, de beesten, die, tot hiertoe, onder 't geslacht, ter weide hadden gegaan, geslagt waren, kennis van den inval en 't wasfen des waters: ook hoe men bezig was met vaartuigen te Rotterdam, te Delft en te Gouda, uit te rusten, tot ontzet der Stede (t). De vrybuiters, op 't einde van Oogstmaand, geene spyze naar genoeg meer konnende bekomen, namen hun affcheid, en trokken ter Stad uit. Zy moeten egter niet allen vertrokken, of gedeeltelyk, naderhand, wedergekeerd zyn, alzo wy, op 't einde der Belegeringe, vrybuiters, onder Gerrit van der Laan, in de Stad, ontmoeten zullen. In deezen stand der zaaken, storte de Prins, te Rotterdam, in eene doodelyke ziekte, die van veelen voor de pest gehouden werdt, en hierom zyn eigen Hofgezin schuw van hem maakte. Zelfs vindt men gemeld, dat *Cornelis van Mierop*, Ontvanger der gemeene middelen van Holland, den Prins, op zekerem tyd, moettende spreken, tot in zyn slaapvertrek doortradt, zonder iemant ontmoet te hebben. Ook vond hy hier zyne Doorlugtigheid alleen; die toen uit hem verstaan hebbende, dat Leiden nog niet over was, een weinig scheen op te luiken, allengskens be-

Zwaare
ziekte
van den
Prins.

(r) Zie Resol. Holl. 31 Aug. 2, 4 Sept. 1574. bl. 67, 72, 75.

(s) Resol. Holl. 29 Aug. 11 Sept. 1574. bl. 65, 68.

(t) Bon VII. Boek, bl. 53 [548]. Resol. Holl. 30 Aug. 1 Sept. 1574. bl. 66, 69.

beter en volkomen hersteld werdt (u). Mid-^{FILIPSIII}lerwyl, hadt het gerugt van zynen dood reeds ^{1574.}binnens en buitens Lands geloopt: waaraan men, by den vyand, geloof sloeg (v). Ook vind ik, dat die van Zeeland, by eenen brief van den dertienden van Herfstmaand, de Staaten van Holland vermaand hebben, by tyds, verdagt te zyn, om de Landen te voorzien van een bekwaam Hoofd en Christlyk' Vorst, indien de Prins mogt komen te overlyden: waarop geantwoord werdt, dat men, over zulk een gewigtig stuk, niet dan met gemeen goedvinden, met den Prinse, in onderhandeling behoorde te treden (w). Het Hof en de Rekenkamer hadden, in de Lente deezes jaars, toen de Prins door 't onderneemen van verscheiden' aanslagen, in geduurig gevaar was, den algemeenen Staaten, dat is, denk ik, die van Holland en Zeeland, reeds vermaand, om hem, by tyds, eenen Opvolger te benoemen (x). Doch 't schynt, dat, hierop, ook toen, niets beslooten is.

Met den aanvang van Herfstmaand, waren Boifot en te Rotterdam gekomen de Admiraalen Lode- de Zeeuwen kom- wyk van Boifot en Adriaan Willemszoon, met men te eenige welbemande vaartuigen, mond-en oor- Rotterdam, om logsbehoefsten, in Zeeland verzameld: van zins Leiden te vereenigen, en gezamenlyk Leiden te ontzeten. Yslyk zag 'er 't Zeeuwisch Bootsfolk uit. Sommigen hadden maar eenen arm: anderen

mis-

(u) HOOFT IX. Boek, bl. 332.

(v) LANGUETI Hist. Libr. I. Ep. XIX. p. 48. VIOLTIUS ad HOPPER. Epist. CXXXIX. p. 82.

(w) Resol. Holl. 17 Sept. 1574. bl. 92.

(x) VII. Memoriaalb. ERNST, f. 44. in de Decif. en Resol. van den Hove gedr. 1751. N 282. bl. 154.

FILIPS III 1574. misten een' voet of been, en gingen op een' stelt. Veele droegen vervaarlyke lytekens der doorgeftaane fryden. Voorts hadden zy halve maanen op de hoeden, met dit Opfchrift, *Liever Turksch dan Pausch* (y); woorden, waarvan de meesten de kragt niet begreepen, en die by de bekwaamften betekenden, dat de Turk min kragt aan 't geweeten deedt en zyn woord beter hieldt dan de Paus. Toen dit volk verzameld was, viel men aan 't doordelven der binnendyken. 't Water stondt, met den aanvang van Herfstmaand, tot op anderhalven voet na aan den kruin der Landscheidingen, tusfchen Rynland en Delfland. Tusfchen den tienden en elfden, ondernam men deeze door te fteeken, 't welk de Spanjaards vergeefs zогten te beletten, wordende zy, aan drie oorden, afgeslaagen en verdreeven. By deeze gelegenheid, rukte een Zeeuwsch Matroos eenen half leevenden Spanjaard het hert uit het lyf, beet 'er in, en wierp het, met de woorden, *Bitter is 't*, voor de honden (z). De Admiraal meende nu met de Vloot, voor welke, de Steden, elk haar aandeel, in een goed getal van roeijers, hadden opgebracht (a), en die rykelyk van mondbehoeften voorzien was (b), terftond in de Zoetermeersche Meer te konnen geraaken. Doch de Prins hadt hem, anderen den Prinsfe kwalyk onderrigt. Hy ontmoette hier den groenen weg, die nog een voet

(y) BOR VII. Boek, bl. 56 [552].

(z) BOR VII. Boek, bl. 57 [554].

(a) Zie Refol. Holl. 9 Sept. 1574. bl. 81.

(b) Zie Refol. Holl. 1, 10, 15, 23, 29 Sept. 1574. bl. 69, 84, 94, 106, 119.

voet boven water lag. Deeze werdt ook ingenomen en doorgefteeken. Toen openbaarde zig andermaal iet, daar men niet op gegist hadt. De graften en veenplasfen gingen niet door, eene floot uitgenomen, die, onder de Zoetermeersche brug, leggende in den voorweg, heenen liep. Doch op en ter wederzyde van deeze brugge, hadden zig de Spanjaards sterk verchanst. De Prins, hiervan verkondschapt, zondt den ysbreeker en vier halve kartouwen op twee Koornschuiten van Delft af. Men beschoot de brug, een' halven dag agtereen, deedt de Spanjaards veel schade; doch moest, na 't bersten van eene der twee Koornschuiten, afhouden, niet zonder ook merkelyk geleeden te hebben. Ondertusfchen was de wind niet gunstig genoeg, om veel waters aan te brengen: 't gene 'er was werdt, door de Spanjaards, zydewaards afgeleid, en verspreidde zig over te wyden boezem, om veel diepte te maaken. 's Anderendaags egter, 't was de agttiende van Herfstmaand, begon het wakker op te koelen uit den Noordwesten: en sedert, besloot men, van 't bemagtigen der Zoetermeersche brugge af te zien, en de Meer te naderen, over den Zegwaardschen weg, tusfchen Zoetermeer en Benthuisen. Men bemagtigde deeze weg, by nagt, zonder dat het de Spaanschen merkten, die zelfs terstond hierna, uit Zoetermeer en Benthuisen, binnenwaards weeken, hun geschut meedeflepde. Boifot, Zoetermeer hebbende ingenomen, vervolgde den vyand, te schepe, tot op 't Noord-aafche Meertje, waaragter hy verchanst lag. Doch hy ver-

FILIP III
1574.

Aanval
op de
Zoeter-
meersche
brugge.

De Zeg-
waard-
sche weg
bema-
g-
tigd.

De Vloot
liet

FILIPUS III liet zyne schansen, by nacht, met stille trom, **1574.** zonder te denken op 't inhouden van den mond van 't Meerste; die, zo ligt als de Zoetermeerse brug, zou hebben kunnen beschermd worden. Op eene breede wetering, die naar Zwieteren loopt, lei zig de gantsche Vloot, federt aangekomen, neder, nevens den Admiraal, die terstond los brandde, om van de belegerden gezien en gehoord te worden. Ook deedt men hem bescheid, uit de Stad.

Staat der
belegerden.

Munitie
in Lei-
den.

Doch hier zat men, federt eenige weeken, in groote elende. De honger begon 'er, met den aanvang van Herfstmaand, sel te nypen. Vyftien nooddriftigen, op hun verzoek, ter Stad uit gelaaten, werden, door de Spanjaards, naakt of met de kleederen tot den navel afgesneeden, den belegerden wederom toegezonden. Ondertuschen, werden deezen, door brieven van de uitgewekenen en van Baldes, gepord tot verdrag, Men begon ook eene onderhandeling met den Graave van la Roche; doch enkelyk, om, onder schyn derzelve, de booden en brieven te ligter binnen te krygen. Deeze handel, nogthans, baarde oneenigheid in de Stad, vooral na 't affterven van 's Prinses Overste, Bronkhorst, die, door strenge Regtsoefening, 't volk in toom hadt weeten te houden. Men viel nu aan 't schrollen op de Reggering, en schroomde niet uit te slaan, *dat zy wel veel gestolen moesten hebben, die zig op geene beloften van genade verlaaten durfden.* Toen 't gewoone voedsel, 't weinige, dat men voor de kranken spaarde, uitgenomen, verteerd was, en men 't lys meest by paardenvleesch houden moest

moest, wies de miterij in de Stad. Vyftien burgers, voorwendende uit den naam van meer dan driehonderd te fpreken, traden naar 't Stadhuis, der Overheid fpyze of middel omze te bekomen afvergende. Een andere hoop vorderde het zelfde van den Burgemeester, *Pieter Adriaanszoon vander Werf*, die de rustigheid hadt om hun zyn eigen ligbaam aan te bieden, op dat men 't deelde, zo ver 't ftrekken kon; waarop zy befchaamd afdroopen. Al dit fproot uit de gezindheid eeniger burgeren tot handeling met den vyand, in welke men elkanderen, in heimelyke famenkomsten, verfterkte. Doch 't meeste deel des Raads was voor 't houden der Stede. Men beftoot ook de liefhebbers van den ftaat, onder zeker ander voorwendsel, te wapenen, om de kwalykgezinden, als 't nood deedt, te keer te gaan. De moed der Overheid werkte zo fterk op de herten der meeste Burgeren, dat zy den vyand van de wallen toedreeven, *eer den linker arm te zullen opeeten, dan de Stad; uit hongersnood, overgeeven, en zig van den regter arm te zullen bedienen, om haar te befchermen, of als 't neep, in brand te fteeken, en te verlaaten*: in welke hartigheid, de vrouwen, bedugt voor 't fchenden haarer eere, dat veelen meer dan den honger vreesden, de mannen ftyfden.

't Veranderen van den wind, die nu ftyf in 't Noordoosten ftaan bleef, was oorzaak dat het water, federt eenige dagen, meer viel dan wies; weshalve de Vloot niet vorderen kon, en in 't Noord-aa moest blyven leggen. Boifot begon toen den moed om de Stad

Fifstiff
1574

Rustig-
heid van
Burge-
meester
van der
Wers.

Moedder
meeste
Burge-
ren.

De wind
keert, en
't water
valt.

Moede-
te

FILIPSI
1574.

loosheid
van Boi.
fol.

Deerlyke
hongers-
nood in
de Stad.

te spyzigen verlooren te geeven, stellende, gelyk hy den Prinse schreef, geene hoop dan op Hemelsche hulp, die, met den springvloed, 't water kon doen wasfen, dat nu maar negen duimen boven 't laagfte land stondt, daar de galeijen agttien of twintig duimen van nooden hadden. In de Stad, wees men elkander de Vloot van verre: en schiepen de verflaauwde gemoeden eenigen troost uit dit gezigt, welke wederom verdween, wanneer men naar den wind keek, die van geen wenden wist. De laafte dagen van Herftmaand werden in byftere benaauwdheid gefteten. Veelen hadden, in zeven weeken, geen brood geproefd: de aanzienlykften aten 't paardenvleesch zo graag, als te vooren of naderhand 't fchaapenvleesch: 't gemeen behielp zig met gekapte huiden. Honden- en kattenvleesch was lekkerny. Vellen van droogen fchol, weggeworpen' beenderen werden van de mesthoopen opgezogt, gekaauid en uitgezoogen: 't geronne bloed uit de gooten gefchept en ingeflikt: koolsbladeren, bladeren van veelerlei vrugt- en andere boomen, op meer dan eene wyze, bereid en gegeten. De Kraamvrouwen kreegen 's daags een half pond befchuits: de zwangeren fonken van gebrek. Jonge kindertjes fpyfde men met paardedarmen: dien zo veel niet gebeuren mogt, gaven nu en dan den geest, in 't trekken aan den ledige borst. Somtyds heeft men moeder en kind op de ftraat dood gevonden. Al wat eetbaar was werd duur verkogt. Doch tegen den dorst was beter raad. Men dronk bier, op haverdoppen of bedorven draf gebrou-

brouwen, of op wynruit en alfem, in plaats FILIPS III van hop, voorts water met azyn gemengd, 1574. of klaar voor die 't niet beter bekomen konden. Behalve met den honger, hadt men, Pestziek- in de Stad, te worstelen met de pest, die te en omtrent zesduizend menschen wegsleepte. De sterfte. leevenden hadden naauwlyks kragt, om de dooden ter aarde te draagen, knikkende hun de knieën onder 't lyf, als zy eene brugge op moesten. De wagtē, die door tien man plagten waargenomen te worden, werden nu slegts met vyf of vier man bezet: die somtyds, des morgens, t'huis komende, vrouw of kinders dood vonden.

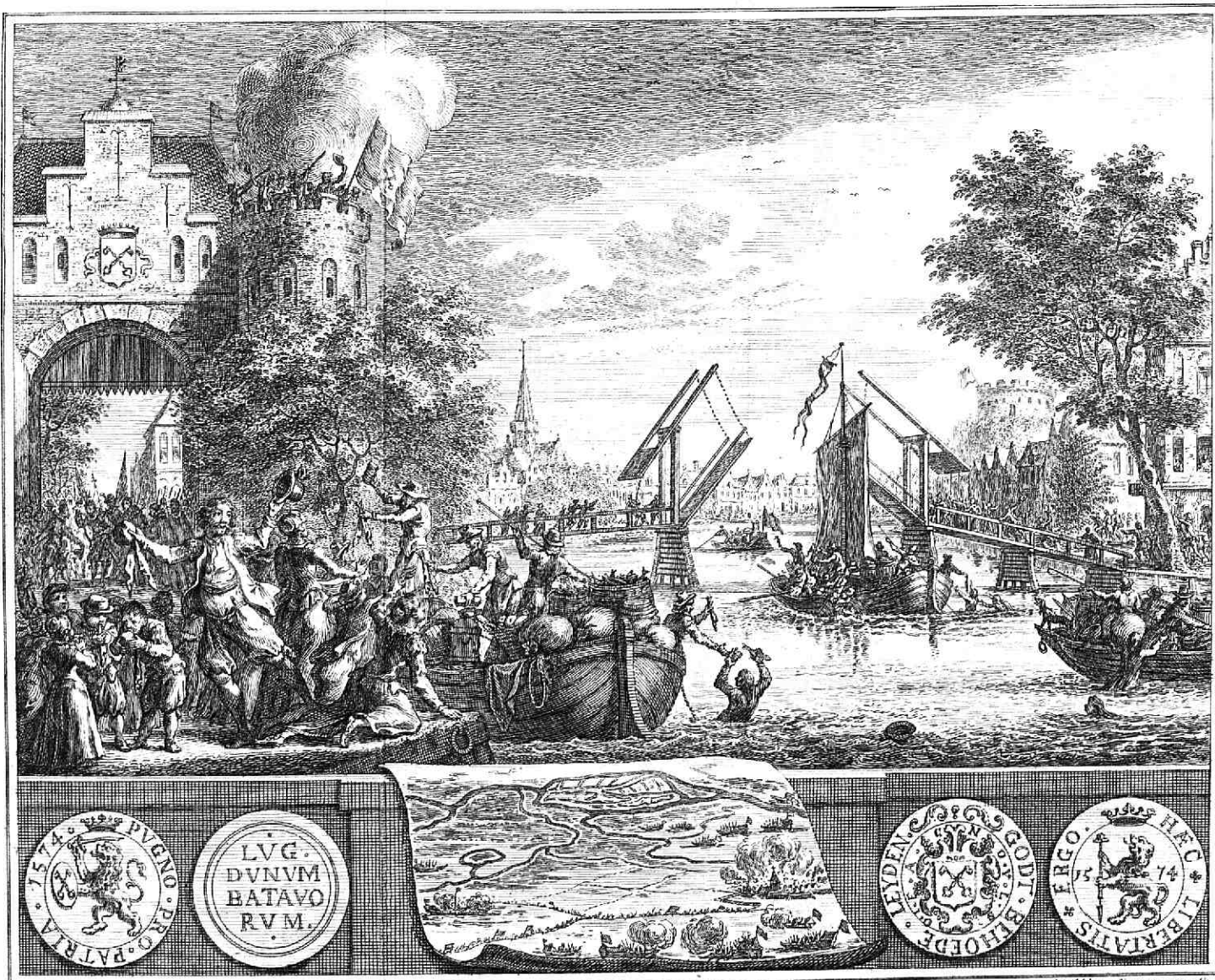
Doch toen de elende nu niet hooger scheen Storm uit te kunnen klimmen, steekt 'er, juist met den den springvloed, een storm op uit den Noordwesten, die 't zeewater, met geweld, ten lande Noord- injaagt. Straks daarna zwaait de wind agt westen volle strecken zuidelyker, 't welk te wege doet het bragt, dat de Vloot, in plaats van negen water duim, nu twee en een derde voet peilen kon. wasfen. Men ging dan, tusfchen den eerften en tweeden van Wynmaand, op reis, over 't hooge De Vloot land, tot aan den Kerkweg, die haast ver- nadert. meesterd werdt. Midlerwyl, werdt Zoeterwoude, dat vol Spanjaards lag, hevig beschooten door de Zeeuwen. In den Kerkweg, werden drie gaten gedolven, door welken de Vloot voortraakte, tot in de polder van Meerburg, van waar zy, niet naar de Stad, maar naar de Vrouwenbrugge en de Paapenmeer oproeide. De Spanjaards, die, in de De Span- schanfen rondsom de Zoeterwouder Kerk, la- jaards gen, maakten hieruit op, dat het op hen ge- verlaaten munt hunne schanfen, munten

FILIPS III 1574. munt was, en dat men hun 't vlugten zocht af te snyden. Voorts, bespeurende, hoe 't water, in korten tyd, een' geheel voets gewassen was, vat hen zulk eene vrees voor 't verdrinken, dat Baldes eerst, en toen de overigen, die hier lagen, naar Voorfchooten, en, langs den Stompwyker weg, naar den Leidfchen Dam en Voorburg, op de losse vlugt ftaan. De Zeeuwen vervolgden hen, die naar Voorfchooten vlooden, en versloegen 'er veelen. De fchrik van dit vlieden floeg naar Leiderdorp en Lammen over. 't Land was hier merkelyk hooger, en de Stad niet te ontzetten, voor dat de fchans, ter laatstgemelder plaatfe, bemagtigd was: langs welke het water de Vliet naar de Stad loopt, dat dicht met paalwerk was toegedamd. Men besloot dan de fchans te Lammen, op den derden, aan te vallen, en gaf den belegerden, met eene duive, kennis van den toeleg, hun belastende eenen uitval te doen, als men de fchans aantasten zou. Doch deeze brief kwam den vyand in handen. 't Geviel, dien zelfden nacht, dat 'er een stuk van de Stads muur, ter lengte van zesentwintig roeden, infortte. Dit baarde zo veel fchriks, onder de Spanjaards, die te Lammen lagen, dat zy, reeds last ontvangen hebbende, om by tyds te wyken, en nu waanende, door de belegerden, van de eene, en door de vloot, van de andere zyde, te zullen bestookt worden, 't gefchut in de Vliet wierpen, en, met stille trom, de fchans voor den dag verlieten. Een jongen, van de wallen, de glimmende lonten uit de fchans hebbende zien

trek-

trekken, zonder te keeren, verwekte eerst FILIPS III
 het vermoeden onder de belegerden, dat de 1574.
 schans verlaaten was. Om zes guldens, be-
 gaf hy zig derwaards, en niemand in de schans
 verneemende, wuifde hy met zynen hoed.
 Een man, na hem afgezonden, bevestigde
 dezelfde tyding. Boifot, om zeker te gaan
 van 't verlaaten der schanse, 't welk hem,
 door deezen man, aangediend was, schikt
 twee galeijen vooruit, die de sterkte onbe-
 zet, 't gefchut gezonken vonden. Hopman
 Gerrit van der Laan, midlerwyl, met zyne
 vrybuiters, uit de Stad, naar Lammen ge-
 toogen, ontving hier de fchepen, die, na 't
 wegneemen van den dam, van welken wy
 gewaagd hebben, door de Vliet, naar de Stad
 roeiden, daar zy, des Zondags, den derden
 van Wynmaand, 's morgens ten agt uren,
 binnen kwamen.

Onbefchryfelyk is de blydfchap, met wel- De Stad
 ke Boifot, die den voortogt hadt en de ande- wordt
 re bevelhebbers en vlootelingen, van groot ontzet.
 en klein, werden ingehaald en verwelkond.
 De Vlietbrug, door welke, de voorraadsche-
 pen ter Stad in fchooten, flondt vol gepropt
 van eene uitgehongerde menigte van aller-
 lei ouderdom en kunne, die, voorts, uit alle
 hoeken en ftraaten famengefchoold, de oe-
 vers der vaarte geboord hadt, en handen,
 armen, fchouders uitftak, om 't brood, den
 haring, de kaas of andere fpyze, die men
 haar aanreikte of toewierp, te grypen, te
 vangen, te grabbelen, of op eenige andere
 wyze magtig te worden. De rapften en hon-
 gerigften fprongen, tot den hals toe, in 't wa-
 ter

A. Fokke, inv. et fecit 1776.

HET ONTZET VAN LEIJDEN. A^o 1574.

A. Fokke. Simonsz. excudit.

FILIPSI
1574.

ter, of zwommen der Vloote aan boord. Zy en anderen, die iets bekomen hadden, schooiden 'er mede steêwards in, om hunne zieke of verflaauwde Huisgenooten te verkwikken. De gantsche Stad waagde van 't geroep, *Leiden is ontzet! Leiden is ontzet! eeuwiglyk zy God gepreezen!* Deerlyk was 't ondertusfchen, om te aanschouwen, dat sommigen, geene maat in 't eeten wéetende te houden, met de spyze tusfchen de tanden, verftikten: 't welk de Overheid bewoog, om, nu men overvloed hadt, zo wel als toen de honger neep, maat op 't eeten te stellen. De Bevelhebbers der Vloote, aan land gestapt, namen, gevolgd van eene meenigte van Scheepsvolk en Stedelingen, terftond, gang naar de Kerke, daar de dankbaare gemoeden smolten in hunne eigen' vuurigheid, en de traanen en snikken den zang der psalmen haperen deden. De Vroedschap besloot, sedert, deezen dag, jaarlyks, pligtelyk, te vieren, dat tot heden toe agtervolgd wordt. Zeer opmerkelyk was 't, dat de wind, 's anderendaags, uit den Zuid-oosten opsteekende, 't water ten lande uit, en, daarna, wat Noordwaards gezwaaid zynde, met een onweêr, in zee joeg. De Spanjaards verlieten alle hunne schansen om Leiden op eene na, die te Wadding lag: doch deeze en gansch Holland ruimdenze ook eerlang, om dat de Veldheer hun geene betaaling verschaffen kon. Buiten Haarlem om, en voorby Amsterdam, floegen zy den weg op naar 't Stigt, dat deerlyk werdt afgelopen. Te Utrecht, welke Stad zy zогten te bemagtigen, werden zy egter afgeslaagen, en daar-

daarna, met eenig geld gestild zynde, naar Maastricht geleid, omtrent welke Stad, men hen de winterlegeringen deedt betrekken (c).

FILIPS II
1574.

De Prins kreeg de tyding van 't ontzet van Leiden, onder de namiddags Predikaatsie te Delft; door zynen Helbaardier, *Hans van Brugge*, dien de Staaten, ten zelfden dage, vyf-entwintig ponden van veertig grooten tot eene vereering toeleiden (d). Zyne Doorlugtigheid kwam, op den vierden, des avonds, in persoon binnen Leiden, verheffende hooglyk de Wethouderschap en Burgery, over 't kloekmoedig doorstaan van zo veel jammers en gevaars: en beloovende de beweezen' trouw, aan hun en hunne nakomelingen, te zullen vergelden (e). Eenige dagen daarna; verstellde de Prins de Wet der Stede: 't getal der Vroedschappen van veertig op agt-entwintig verminderende, en buiten den gewoonlyken tyd der veranderinge, nieuwe Burgemeesters, Schepens en Thesauriers aanstellende, onder welken 'er eenigen gevonden werden, die geene Poorters der Stad waren. Die van den Geregte, hierover t'onvrede, verklaarden den Prins, schriftelyk, dat zulks streedt met de Privilegien, welken zy allen bezwooren hadden. Doch de Prins bevestigde, dat de verandering, om gewigtige redenen en ten dienste van den Lande, geschied zynde, moest begreepen worden, niet tot benadeeling van de Privilegien der Stede te strekken (f). 't Is ten hoogste waarfchynlyk, dat

(c) Bor VII. Boek, bl. 78 [583].

(d) Refol. Holl. 3 Octob. 1574. bl. 125.

(e) Bor VII. Boek, bl. 58 enz. [554 enz.] ORLERS Leyden W. 444 enz.

(f) Oud Chron. by ORLERS Leyden, W. 572. verg. W. 582.

FILIPSI dat de Spaanschgezindheid van sommige
 1574. Leidſche Wethouderen den Prins tot deeze
 verandering bewogen zal hebben. Twee jaaren
 hierna, werdt het getal der Vroedſchappen
 wederom op veertig gebragt. De Prins
 (g), de Edelen en Steden booden, eerlang,
 den Leidenaaren, in erkentenis hunner ſtand-
 vaſtigheid, vryheid van tollē (4) voor eeni-
 ge jaaren, of eene Hoogſchool des Lands,
 in hunne Stad, aan. Zy koozen 't laaſte. En
 's Lands Hoogſchool te Leiden opge-
 regt. werdt toen, op den zedē van Louwmaand
 des volgenden jaars, op 's Konings naam,
 Oktroi verleend, tot het opregten eener Hol-
 landſche Akademie, te Leiden (h), die nog
 in ſtand is, eene menigte van beroemde man-
 nen uitgeleverd, en den naam der Stad, door
 de gantſche beſchaafde weereld, vermaard
 gemaakt heeft. Aldegonde, die, eerst kort
 na 't ontzet van Leiden, volgens 't Verdrag
 met Mondragon, geſlaakt was, begaf zig, in
 de volgende Lente, naar Heidelberg en el-
 ders in Duitschland, vanwaar hy de eerſte
 Hoogſchool in de Leidſche Akademie her-
 waards bragt (i).

(g) Refol. Holl. 2, 4, 7 Jan. 1575. bl. 1, 4, 8.

(h) Groot-Plakaatb. III. Deel. bl. 538. Refol. Holl. 14 Jan. 1575. bl. 37. BOEK VIII. Boek, bl. 85 [1593].

(i) LANGUETI Epist. Libr. 1. [II.] Ep. XXXI. p. 75.

(4) Zo drukt Hooft zig uit, IX. Boek, bl. 398. Doch de Leydenaars waren van de Graaflykheids tollē, volgens de oude Privilegien, reeds van zelve vry. Veel-licht, moet men dan, hier, door *tollē*, de nieuwe be-
 lastingen op de Koopwaaren verſtaan.

BERIGT VOOR DEN BINDER.

<i>De Kaart van de VEREENIGDE NEDERLANDEN,</i> <i>moet geplaatst worden tegen over Bladz.</i>	1
<i>Aan dezelve moet zo veel wit blyven, dat ze geheel buiten het Boek kan uitslaan en nage- zien worden.</i>	
Het <i>Portrait</i> van AERIAAN VAN DER GOES <i>te plaatsfen tegen over Bladz.</i>	62
Het <i>Portrait</i> van VIGLIUS VAN ZUICHEM VAN AYTTA. - - - - -	106
't Verzoekschrift der Edelen overgeleverd. -	142
BRIELE ingenomen door de Watergeuzen. -	344
Het <i>Portrait</i> van KENAU SIMONS HASSELAAR.	414
Het <i>Portrait</i> van den HERTOG VAN ALVA. -	456
Het <i>Portrait</i> van LOUIS VAN BOISOT. - -	460
<i>Kaart</i> van de Belegering der Stad LEIDEN. -	481
Het <i>Portrait</i> van JOHAN VAN DER DOES. -	483